

บทบาทพนักงานอัยการในการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ

นายณัฐพงศ์ สุวรรณพาณิชย์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต
วิชาเอกกฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรม สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

พ.ศ. 2560

**The Role of the Prosecutors in Proceeding Corruption and
Misconduct Cases**

Mr. Natthapong Suwanpanich

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Laws in Criminal Law and Criminal Justice

School of Law

Sukhothai Thammathirat Open University

2017

ชื่อวิทยานิพนธ์ บทบาทพนักงานอัยการในการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ
ผู้วิจัย นายณัฐพงษ์ สุวรรณพานิชย์ รหัสนักศึกษา 2594002434 **ปริญญา** นิติศาสตรมหาบัณฑิต
อาจารย์ที่ปรึกษา (1) ศาสตราจารย์ ดร.ชัชชัย สุวรรณพานิช (2) รองศาสตราจารย์ลาวัลย์ หอนรัตน์
ปีการศึกษา 2560

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทพนักงานอัยการในการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ศึกษาบทบาทพนักงานอัยการในการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ของประเทศไทยและต่างประเทศ ศึกษาแนวทางในการพัฒนาการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ และแนวทางแก้ไขปัญหของพนักงานอัยการในการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นการทำวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร โดยศึกษาจากตำรากฎหมาย พระราชบัญญัติ บทความ วารสารทางวิชาการ ระเบียบข้อบังคับ เพื่อทำการวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหา นอกจากนี้ยังใช้วิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก โดยสัมภาษณ์บุคคลผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้พิพากษา พนักงานอัยการผู้ฟ้องคดีต่อศาลคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ และทนายความ

ผลการศึกษาพบว่าบทบาทของพนักงานอัยการในการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบมีมาก ในขั้นตอนการรับสำนวนการไต่สวน และสำนวนการสอบสวน รวมทั้งการพิจารณาสำนวนก่อนมีคำสั่งใดๆ รวมทั้งการประชุมร่วมในการพิจารณาข้อไม่สมบูรณ์ และก่อนที่จะดำเนินการฟ้องผู้ถูกกล่าวหาต่อศาล แต่เมื่อได้ดำเนินการฟ้องผู้ถูกกล่าวหาต่อศาลแล้วบทบาทของพนักงานอัยการจะลดลงอย่างมากเมื่อเปรียบเทียบกับ การดำเนินคดีในศาลอาญาทั่วไป เพราะการพิจารณาคดีในศาลคดีทุจริตและประพฤติมิชอบใช้ระบบไต่สวนนั้นบทบาทของพนักงานอัยการจะไม่เหมือนกับการดำเนินคดีอาญาทั่วไปที่ใช้ระบบกล่าวหา เพราะบทบาทของพนักงานอัยการจะมีน้อยมาก เนื่องจากศาลเป็นผู้แสวงหาข้อเท็จจริงด้วยตนเอง เมื่อศาลแสวงหาข้อเท็จจริงด้วยตนเอง ศาลจึงไม่สามารถยกเหตุแห่งความสงสัยขึ้นเพื่อยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้กับจำเลย ดังนั้น เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินคดี จึงควรที่จะแก้กฎหมายให้พนักงานอัยการเข้าร่วมไต่สวนกับคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ตั้งแต่เริ่มพบการกระทำความผิด กระบวนการไต่สวนในศาลควรเปิดโอกาสให้พนักงานอัยการได้ซักถามพยานได้อย่างเต็มที่ หรือมิฉะนั้น ควรใช้ระบบไต่สวนอย่างเต็มที่แบบระบบการไต่สวนของประเทศฝรั่งเศส

คำสำคัญ คดีทุจริต ประพฤติมิชอบ พนักงานอัยการ การดำเนินคดี

Thesis title: The Role of the Prosecutors in Proceeding Corruption and Misconduct Cases

Researcher: Mr. Natthapong Suwanpanich; **ID:** 2594002434; **Degree:** Master of Law;

Thesis advisors: (1) Dr. Thawatchai Suvanpanich, Professor; (2) Lawan Hornopparat, Associate Professor; **Academic year:** 2017

Abstract

The objectives of this Thesis Study are to study the principle and theory of the prosecutor's role in proceeding corruption and malfeasance cases, to compare the role in Thailand with foreign countries, and to study on how to develop more efficient proceeding of corruption and malfeasance cases and more suitable prosecutor's role.

This study is a qualitative, documentary study with collection and analysis of related legal textbooks, acts, laws, regulations and articles, and with in-depth interview of judges, lawyers and prosecutors who proceeded corruption and malfeasance cases to court.

It is found that in proceeding corruption and malfeasance cases, a prosecutor has a lot of roles in the step of investigation, inquiry and consideration of the court files of cases before any order is issued. The prosecutor also takes part in the meeting to examine incomplete points before bringing a case to court to prosecute against the accused person. But after the case has been brought to court, the prosecutor has limited role in comparison with general criminal cases. For corruption and malfeasance cases, the court's consideration is based mainly on the court's own inquiry and facts finding in which the prosecutor is limitedly involved; whereas, for general criminal cases, the court's consideration is based on accusation. It is therefore recommended to amend the law to authorize the prosecutor to join the investigation and inquiry with the Office of National Anti-Corruption from the beginning when a corruption or malfeasance case starts to be detected. The prosecutor should be authorized to fully participate in the inquiry in court, and the French investigation system is also recommended to be applied in Thailand.

Keywords: The Prosecutor's Role in Proceeding Corruption, Malfeasance Cases

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ก็ด้วยความกรุณาอย่างสูงของท่านศาสตราจารย์ ดร. วิชาชัย สุวรรณพานิช ที่รับเป็นประธานกรรมการ ท่านรองศาสตราจารย์ลาวัณย์ หอนพรัตน์ อาจารย์ที่ปรึกษา และท่านอาจารย์สัตยา อรุณธารี กรรมการอัยการผู้ทรงคุณวุฒิ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่กรุณาสละเวลาอันมีค่ายิ่งในการให้คำแนะนำ ให้แนวความคิด คำปรึกษา ที่เป็นประโยชน์ต่อผู้วิจัย ตลอดจนให้ความช่วยเหลือในการแก้ไขปัญหาต่างๆ อันเกิดขึ้นเนื่องจากการทำวิทยานิพนธ์ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในพระคุณของท่านอาจารย์ และขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณผู้แต่งตำรา วิทยานิพนธ์ และบทความของท่านทั้งหลายที่ใช้เป็นแหล่งค้นคว้าและข้อมูลประกอบการเขียนและอ้างอิงจนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณท่านนิกร ทัสสโร ผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา ประจำแผนกอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ท่านคมคะเน หงส์ชนันท์ อัยการจังหวัดประจำสำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานคดีปราบปรามการทุจริต ท่านเดชา ยิ้มอำนวย ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ อันถือเป็นข้อมูลที่สำคัญและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการเขียนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ คุณปัฐมณ เดชเคโซ นิตกรชำนาญการ ผู้ช่วยหาข้อมูลประกอบการเขียนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่บัณฑิตคณะนิติศาสตร์ และรัฐศาสตร์ และเจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัยทุกท่าน ที่ได้ช่วยเหลือเป็นธุระด้านธุรการจนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงด้วยดี

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ หากมีคุณค่าและประโยชน์ในทางวิชาการบ้าง ผู้วิจัยขอเทิดทูนบูชาพระคุณบิดา มารดา และคณาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาการ และเหล่าผู้มีพระคุณทั้งหลาย ที่ให้การสนับสนุนแก่ผู้วิจัยตลอดมา ผู้วิจัยสำนึกและกราบขอบพระคุณทุกท่านไว้ ณ ที่นี้ ส่วนความบกพร่องของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญตาราง	ฎ
สารบัญภาพ	ฐ
บทที่ 1 บทนำ	1
1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา	5
3. สมมติฐานของการศึกษา	5
4. ขอบเขตของการศึกษา	6
5. วิธีดำเนินการศึกษา	6
6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	7
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และบทบาทของพนักงานอัยการในการดำเนินคดีอาญาทั่วไป และคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ	8
1. แนวคิดและหลักการดำเนินคดีอาญา	8
1.1 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย (Private Prosecution)	9
1.2 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน (Popular Prosecution)	10
1.3 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (Public Prosecution)	10
2. ระบบการดำเนินคดีอาญา	11
2.1 ระบบกล่าวหา	12
2.1.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา	14
2.2 ระบบไต่สวน	24
2.2.1 ระบบไต่สวนมีลักษณะวิธีพิจารณาคดีซึ่งตรงข้ามกับระบบ กล่าวหา	25
2.2.2 ข้อดีของระบบไต่สวน	27
2.2.3 ข้อเสียของระบบไต่สวน	27
2.2.4 ประเทศฝรั่งเศส	27
2.2.5 ประเทศเยอรมัน	63

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2.3 ระบบผสม.....	76
บทที่ 3 การดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบในประเทศไทย.....	77
1. ระบบการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทย.....	77
2. กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทย.....	79
2.1 หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา.....	79
2.1.1 พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ.....	79
2.1.2 พนักงานสอบสวน.....	81
2.1.3 พนักงานอัยการ.....	81
2.1.4 ศาล.....	87
2.1.5 พนักงานราชทัณฑ์.....	88
2.2 ขั้นตอนการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา.....	89
3. บทบาทของพนักงานอัยการในการดำเนินคดีอาญาทั่วไป.....	93
3.1 อำนาจสอบสวนตามกฎหมายของอัยการและพนักงานอัยการ.....	95
3.2 การพิจารณาสำนวนเพื่อใช้ดุลพินิจทำความเห็นและคำสั่ง.....	98
3.3 การสอบสวนคดีเด็กและเยาวชนตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.....	102
3.3.1 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.....	102
3.3.2 ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการคุ้มครองเด็กในคดีอาญา พ.ศ. 2543.....	105
3.3.3 ประเภทคดีที่เด็กจะได้รับการคุ้มครองในชั้นสอบสวน.....	108
3.3.4 กรณีที่พนักงานอัยการจะต้องเข้าร่วมคุ้มครองเด็กในชั้นสอบสวน.....	109
3.4 การเข้าร่วมชั้นสูตรพินิจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.....	114
3.5 การเข้าร่วมสอบสวนคดีพิเศษตามกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษ.....	116
3.5.1 ผู้มีอำนาจสอบสวนคดีพิเศษ.....	119
3.5.2 วิธีการหรือมาตรการพิเศษ.....	119
3.5.3 บทบาทของพนักงานอัยการในสอบสวนคดีพิเศษ.....	120

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3.6 การสอบสวนความผิดที่ได้กระทำลงนอกราชอาณาจักร.....	127
3.6.1 คดีความผิดนอกราชอาณาจักร.....	127
3.6.2 อัยการสูงสุดเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบคดีความผิด นอกราชอาณาจักร.....	128
3.6.3 บทบัญญัติแห่งกฎหมาย.....	128
3.6.4 อัยการสูงสุดมอบหมายหน้าที่พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ.....	129
3.6.5 อัยการสูงสุดมอบหมายพนักงานอัยการรับผิดชอบทำการ สอบสวนแทน.....	129
3.6.6 อัยการสูงสุดมอบหมายพนักงานสอบสวนรับผิดชอบทำการ สอบสวนแทน.....	130
3.6.7 พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนระหว่างรอคำสั่งจาก อัยการสูงสุด.....	130
3.6.8 ผู้รับผิดชอบการสอบสวนทำความเห็นเสนออัยการสูงสุด เมื่อการสอบสวนเสร็จสิ้น.....	130
4. บทบาทของพนักงานอัยการในการดำเนินคดีอาญาโดยใช้ระบบไต่สวน.....	132
4.1 ประกาศคณะกรรมการอัยการ เรื่อง การแบ่งหน่วยงาน และการ กำหนดอำนาจและหน้าที่ของหน่วยงานภายในของ สำนักงานอัยการสูงสุด (ฉบับที่ 16) พ.ศ. 2558.....	132
4.2 พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559.....	133
4.3 พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559.....	138
5. ระบบไต่สวนกับวิธีพิจารณาคดีของประเทศไทย.....	152
5.1 ศาลยุติธรรม.....	152
5.2 ศาลชำนาญพิเศษ.....	170
5.3 ศาลปกครอง.....	193
5.3 ศาลรัฐธรรมนูญ.....	201

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
6. แนวทางปฏิบัติของพนักงานอัยการในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ.....	211
6.1 ขั้นตอนการรับสำนวนและการพิจารณาสำนวน.....	211
6.1.1 ขั้นตอนการรับสำนวน.....	211
6.1.2 ขั้นตอนการพิจารณาสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช.....	211
6.1.3 ขั้นตอนการพิจารณาสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ท.....	212
6.2 แนวทางการฟ้องและบรรยายฟ้องของพนักงานอัยการในการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ.....	213
6.2.1 ตามระเบียบฯ ข้อ 15.....	213
6.2.2 การบรรยายฟ้องของพนักงานอัยการ.....	214
7. การพิจารณาของศาลในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ.....	225
8. ขั้นตอนการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ.....	225
บทที่ 4 วิเคราะห์บทบาทพนักงานอัยการในการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ.....	230
1. วิเคราะห์แนวทางปฏิบัติของพนักงานอัยการ.....	230
1.1 ขั้นตอนการรับสำนวนและการพิจารณาสำนวน.....	230
2. แนวทางการฟ้องและบรรยายฟ้องของพนักงานอัยการในการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ.....	233
3. บทบาทของพนักงานอัยการในการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ.....	237
4. บทบาทของพนักงานอัยการภายหลังการยื่นคำฟ้อง.....	238
5. การพิจารณาของศาลในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ.....	238
บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	243
1. บทสรุป.....	244
2. ข้อเสนอแนะ.....	247
บรรณานุกรม.....	248
ภาคผนวก.....	252
ก พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561.....	253
ข พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559.....	322

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ค ข้อบังคับของประธานศาลฎีกาว่าด้วยวิธีการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559.....	337
ง ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุด ว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2560.....	346
จ หนังสือขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิตสัมภาณณ์ ข้อมูลเชิงลึก และบทสัมภาษณ์ของนายนิกร ทัสสโร ผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกาประจำแผนกอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ สัมภาณณ์ เมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2561..	353
ฉ หนังสือขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิตสัมภาณณ์ ข้อมูลเชิงลึก และบทสัมภาษณ์ของนายคมคะเน หงศ์ธนนันท์ อัยการจังหวัดประจำสำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานคดีปราบปรามการทุจริต สัมภาณณ์ เมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2561.....	370
ช หนังสือขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิตสัมภาณณ์ ข้อมูลเชิงลึก และบทสัมภาษณ์ของนายเดชา ยี่มอานวย ทนายความ สัมภาณณ์ เมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2561.....	383
ประวัติผู้วิจัย.....	390

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1.1 เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างระบบกล่าวหาและระบบไต่สวน..... 3

สารบัญภาพ

ภาพที่ 3.1 ขั้นตอนของการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ.....	หน้า 229
---	----------

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

อัยการนับเป็นองค์กรหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่สำคัญ นอกจากนี้ พนักงานอัยการยังมีบทบาทหน้าที่สำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการยุติธรรมโดยเฉพาะการดำเนินคดีอาญา ซึ่งการดำเนินคดีอาญาในศาลยุติธรรมของประเทศไทยใช้ระบบกล่าวหา (Accusatorial System) ซึ่งระบบดังกล่าวพนักงานอัยการและเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมคุ้นเคยและมีความเชี่ยวชาญในการดำเนินคดีอาญามาเป็นเวลานาน อาจกล่าวได้ว่าคงไม่มีนักกฎหมายคนใดจะคาดคิดว่าประเทศไทยจะได้นำเอาระบบการดำเนินคดีอาญาระบบไต่สวน (Inquisitorial System) มาใช้ในกระบวนการพิจารณาคดีอาญาของไทย โดยเริ่มตั้งแต่มีการจัดตั้งศาลปกครองขึ้นเมื่อวันที่ 9 มีนาคม 2544 และตามมาด้วยศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ศาลอาญาแผนกคดีค้ามนุษย์ จนกระทั่งเมื่อวันที่ 16 สิงหาคม 2559 ได้มีประกาศในราชกิจจานุเบกษา¹ ให้มีพระราชบัญญัติศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ.2559 ซึ่งการพิจารณาทุจริตและประพฤติมิชอบในศาลดังกล่าวได้กำหนดให้ใช้ระบบไต่สวนในการพิจารณาคดี² ทั้งนี้ตามพระราชบัญญัติ วิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ.2559 ซึ่งได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 30 กันยายน 2559

¹ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 137 ตอน 71 ก, วันที่ 16 สิงหาคม 2559, หน้า 1-7.

² มาตรา 6 วิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบให้ใช้ระบบไต่สวนและเป็นไปโดยรวดเร็วตามที่กำหนดในพระราชบัญญัตินี้และข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ในกรณีที่ไม่มีทนายผู้คดีและข้อบังคับดังกล่าวให้นำทนายผู้คดีแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งหรือกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวงมาใช้บังคับเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับบทบัญญัติตามพระราชบัญญัตินี้

คดีทุจริตและประพฤติมิชอบใดมีข้อหาความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดตามกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาคดียาเสพติดหรือข้อหาความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์รวมอยู่ด้วยให้นำบทบัญญัติตามกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีดังกล่าวมาใช้บังคับแก่ข้อหาความผิดนั้นเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับบทบัญญัติตามพระราชบัญญัตินี้.

จะเห็นได้ว่าระบบไต่สวน (Inquisitorial System) ได้เริ่มเข้ามามีอิทธิพลต่อการพิจารณาคดีที่สำคัญและเป็นนโยบายเร่งด่วนของรัฐบาลไทย

จากการที่ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาของไทยได้ใช้ระบบกล่าวหา (Accusatorial System) มาโดยตลอดนับเป็นเวลาหลายทศวรรษ จึงทำให้บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมของไทย ไม่ว่าจะเป็นพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ ศาล รวมถึงทนายความย่อมมีความรู้ ความเข้าใจ และมีความเชี่ยวชาญในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาในระบบกล่าวหาเป็นอย่างดี แต่เมื่อประเทศไทยได้นำระบบไต่สวนมาใช้ในการพิจารณาคดีบางประเภทยอมทำให้บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมต่างรู้สึกกังวลและสับสนเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพราะบทบาทในการพิจารณาในระบบไต่สวนของไทย ศาลยุติธรรม โดยมีประธานศาลฎีกาจะเป็นผู้ออกข้อบังคับของศาลฎีกาในการดำเนินกระบวนการพิจารณารวมทั้ง ได้มีพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีดังกล่าวด้วย แต่อย่างไรเมื่อพิจารณาคดีตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบดังกล่าวก็ไม่เป็นไปตามต้นแบบระบบไต่สวนของประเทศฝรั่งเศสแต่อย่างใด คงเป็นไปในลักษณะกึ่งๆ ระบบกล่าวหาและระบบไต่สวน ซึ่งยิ่งทำให้สร้างความลำบากใจให้บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมเมื่อนำระบบไต่สวนมาใช้ ทั้งนี้เพราะบุคลากรดังกล่าวข้างต้นยังขาดความรู้ ความเข้าใจ และความชำนาญในระบบไต่สวน หรือหากผู้ที่เข้าใจและมีความชำนาญก็เป็นเพียงส่วนน้อย ยังไม่เพียงพอกับปริมาณคดีที่นับวันจะเพิ่มมากขึ้น

นอกจากนี้บทบาทหน้าที่ของพนักงานอัยการในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาในระบบกล่าวหา พนักงานก็มีความรู้ ความเข้าใจในระบบกล่าวหาเป็นเวลานาน การฝึกอบรมพนักงานอัยการตั้งแต่เริ่มเข้ารับราชการก็เน้นการสอนและให้ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาในศาลโดยใช้ระบบกล่าวหาโดยตลอด มีเพียงพนักงานอัยการบางคนที่ไปศึกษาเล่าเรียนในต่างประเทศเกี่ยวกับการพิจารณาคดีอาญาในระบบไต่สวน แต่เป็นเพียงส่วนน้อยและไม่เพียงพอสำหรับการรองรับการพิจารณาคดีอาญาในระบบไต่สวน เพราะการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาในศาลโดยใช้ระบบกล่าวหาและระบบไต่สวนมีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง กล่าวคือ

ระบบกล่าวหา (Accusatorial System)³ เป็นวิธีพิจารณาคดีที่พัฒนาขึ้นมาใช้แทนการแก้แค้นกันเป็นส่วนตัว โดยให้ผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องคดีได้เองในฐานะเป็นผู้กล่าวหา ผู้พิพากษาผู้ตัดสินคดีไม่มีอำนาจกล่าวหา ยกประเด็น หรือนำสืบพยานหลักฐาน แต่จะทำหน้าที่เป็นคนกลางพิจารณาคดีโดยเปิดเผยและด้วยวาจา มีวิวัฒนาการมาจากการพิจารณาคดีในสมัยโบราณที่ใช้วิธี

³ โสภณ รัตนกร, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ พิมพ์ครั้งที่ 9 พ.ศ. 2551 หน้า 1 ถึงหน้า 5.

ทรมาน (Trial by Ordeal) และการใช้วิธีให้คู่ความต่อสู้กัน (Trial by Battle) มีคู่ต่อสู้ 2 ฝ่าย ศาลเป็นคนกลาง และต่อมาได้พัฒนามาเป็นการให้พิสูจน์ความผิดหรือบริสุทธิ์โดยพยานหลักฐานที่โจทก์จำเลยนำสืบต่อสู้คดีกัน ระบบนี้จึงเน้นเป็นพิเศษว่าจำเลยในคดีอาญาได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าโจทก์จะพิสูจน์ให้ศาลเห็นจนสิ้นสงสัยว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริง ศาลเป็นคนกลางผู้ทำหน้าที่ควบคุมดูแลให้คู่ความทั้งสองฝ่ายดำเนินคดีตามกฎหมายที่วางไว้ในกฎหมายลักษณะพยานเท่านั้น ศาลจะมีบทบาทในการเสาะหาข้อเท็จจริงในคดีน้อยมาก เป็นเรื่องที่คู่ความแต่ละฝ่ายจะต้องเสนอข้อเท็จจริงและตรวจสอบข้อเท็จจริงกันเอง ศาลมีดุลพินิจเกี่ยวกับการดำเนินคดีน้อย

ระบบไต่สวน (Inquisitorial System)⁴ เป็นระบบที่พัฒนาต่อมาจากการแก้แค้นเป็นส่วนตัว ด้วยการยกเลิกการให้ผู้เสียหายเป็นผู้กล่าวหาเอง เป็นให้เจ้าหน้าที่ของรัฐทำหน้าที่แทน ผู้พิพากษาเปลี่ยนสถานะจากการเป็นคนกลางมาเป็นผู้ทำการไต่สวนค้นหาความจริงด้วยตนเอง ดังนั้นการพิจารณาคดีจึงมิใช่เป็นการต่อสู้กันระหว่างผู้กล่าวหาและผู้ถูกกล่าวหา แต่เป็นการต่อสู้คดีระหว่างจำเลยกับรัฐ การพิจารณาคดีมิได้กระทำโดยเปิดเผย แต่พิจารณาด้วยเอกสารมากกว่าการเบิกความศาลในระบบนี้จึงมีบทบาทในการค้นหาความจริงมากกว่าการเบิกความ โดยจะทำหน้าที่ซักถามพยานเอง คู่ความจะซักถามพยานได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากศาลก่อน กฎเกณฑ์การดำเนินคดีจึงไม่เคร่งครัดเหมือนระบบกล่าวหาที่จำเป็นต้องมีเพื่อให้คู่ต่อสู้คัดค้านภายใต้กฎหมาย

ตารางที่ 1.1 เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างระบบกล่าวหาและระบบไต่สวน

ระบบกล่าวหา	ระบบไต่สวน
(1) ผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องคดีได้เองในฐานะเป็นผู้กล่าวหา	(1) เจ้าหน้าที่ของรัฐทำหน้าที่เป็นผู้กล่าวหาแทนผู้เสียหาย
(2) ผู้เกี่ยวข้องในการพิจารณาคดีมี 3 ฝ่าย คือ คู่กรณี 2 ฝ่าย ต่อสู้กัน และศาลเป็นคนกลาง	(2) ผู้เกี่ยวข้องในการพิจารณาคดีมีเพียง 2 ฝ่าย คือ ศาลเป็นผู้ไต่สวนและจำเลยเป็นผู้ไต่สวนไม่จำเป็นต้องมีคนกลาง

⁴ อ้างถึงแล้วใน 3.

ตารางที่ 1.1 (ต่อ)

ระบบกล่าวหา	ระบบไต่สวน
(3) ศาลมีบทบาทในการค้นหาความจริงด้วยตนเองน้อยเป็นหน้าที่ของกลุ่มความแต่ละฝ่าย ต้องเสนอพยานหลักฐานเพื่อสนับสนุนข้ออ้าง หรือข้อเถียงของตนต่อศาล และศาลจะใช้ดุลพินิจชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานที่คู่ความเสนอต่อศาลเท่านั้น	(3) ศาลมีบทบาทในการค้นหาความจริงด้วยตัวเองมากกว่าจะเป็นหน้าที่ของกลุ่มความ ศาลจะทำหน้าที่ซักถามพยานด้วยตนเอง คู่ความจะซักถามได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากศาลก่อน
(4) เน้นความเท่าเทียมกันในการต่อสู้คดีของกลุ่มความเป็นหลัก แต่การพิจารณาจึงจำเป็นต้องกระทำต่อหน้าจำเลย และจำเลยในคดีอาญาจะได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้โดยสิ้นสงสัยว่าจำเลยเป็นผู้กระทำผิด	(4) ไม่เน้นความเท่าเทียม ในการต่อสู้คดี การพิจารณา คดีอาญา จึงอาจกระทำลับหลังจำเลยได้ และศาลมีหน้าที่ค้นหาความจริงจนสิ้นสงสัยว่าจำเลยมีความผิดหรือเป็นผู้บริสุทธิ์ ไม่มีการยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย
(5) ศาลเป็นคนกลาง จึงมีหน้าที่ควบคุมให้คู่ความต่อสู้คดีกันตามกฎเกณฑ์ของการพิจารณาและสืบพยานหลักฐาน รวมทั้งกฎเกณฑ์ที่วางไว้ในกฎหมายลักษณะพยานหลักฐานอย่างเคร่งครัด	(5) เนื่องจากศาลทำหน้าที่ค้นหาความจริงด้วยตนเองเป็นสำคัญ กฎเกณฑ์และระเบียบวิธีพิจารณาจึงไม่เข้มงวดกวดขันเหมือนในระบบกล่าวหา

จากการที่ผู้วิจัยได้นำเสนอมาแต่ต้นถึงระบบกล่าวหาและระบบไต่สวน จะเห็นว่ามีความแตกต่างอย่างมากในสาระสำคัญ เพราะระบบกล่าวหาสำหรับพนักงานอัยการมีหน้าที่นำพยานหลักฐานมาสืบ เพื่อพิสูจน์ความผิดของจำเลย ส่วนจำเลยมีหน้าที่นำพยานหลักฐานเข้าหักล้างพยานของพนักงานอัยการ และศาลทำหน้าที่เป็นกลางและพิจารณาพิพากษาไปตามพยานหลักฐาน

แต่สำหรับการพิจารณาคดีอาญาในระบบไต่สวน ศาลหรือผู้พิพากษาจะเป็นผู้ค้นหาความจริงทั้งหมดในคดีและมีบทบาทหน้าที่มากในการพิจารณาคดี

ดังนั้นจึงเกิดปัญหาขึ้นมาว่าแล้วบทบาทของพนักงานอัยการที่มีแต่เดิมโดยใช้การพิจารณาคดีในระบบกล่าวหาจะปรับตัวอย่างไรให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญานั้นบรรลุจุดประสงค์และเกิดความเป็นธรรมสำหรับทุกๆ ฝ่าย

จากสภาพปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาถึงบทบาทของพนักงานอัยการในการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ โดยศึกษาว่าจะทำอย่างไรให้พนักงานอัยการมีบทบาทหน้าที่สำคัญในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาในศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ รวมทั้งศึกษาถึงกลไกของพนักงานอัยการที่จะดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาในศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีอาญาทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559 ทั้งนี้เพื่อให้เห็นว่าพนักงานอัยการมีบทบาทที่สำคัญ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อคู่ความและกระบวนการยุติธรรมโดยการไ้ระบบไต่สวนในการพิจารณาคดีอาญาทุจริตและประพฤติมิชอบต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

2.1 เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทพนักงานอัยการในการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ

2.2 เพื่อศึกษาบทบาทพนักงานอัยการในการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบของต่างประเทศและของไทย

2.2 เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบและแนวทางแก้ไขปัญหาของพนักงานอัยการในการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ

3. สมมติฐานของการศึกษา

เมื่อปัญหาทุจริตนับว่าเป็นปัญหาที่ร้ายแรง เป็นอาชญากรรมและเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของประเทศ จึงมีกฎหมายกำหนดให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีของเจ้าหน้าที่รัฐในคดีทุจริตใช้ระบบไต่สวน เพื่อให้ศาลพิจารณาพิพากษาคดีทุจริตได้อย่างมีมาตรฐาน ถูกต้องเป็นธรรม รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ แต่การไ้ระบบไต่สวนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

ของไทย อัยการ ศาล และทนายความ ยังไม่มีความรู้เพียงพอ เนื่องจากมีความเคยชินกับการใช้การพิจารณาในระบบกล่าวหาเป็นเวลานาน

ดังนั้น หากจะทำให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นไปโดยถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรมกับทุกฝ่ายแล้ว ศาลจะต้องใช้หลักการพิจารณาคดีของระบบไต่สวนที่ถูกต้องเคร่งครัด และเพิ่มบทบาทอำนาจให้พนักงานอัยการผู้ดำเนินคดีในศาล ก็จะทำให้ผลการดำเนินคดีเป็นไปอย่างถูกต้อง และมีประสิทธิภาพ

4. ขอบเขตของการศึกษา

ศึกษาเฉพาะบทบาทหน้าที่ของพนักงานอัยการในการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลอาญาทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ.2559 พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีอาญาทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559 ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุด ว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2560 และข้อบังคับของประธานศาลฎีกาว่าด้วยวิธีการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559 ยกเว้นคดีเกี่ยวกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ หรือผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561

5. วิธีดำเนินการศึกษา

การจัดทำรายงานการวิจัยฉบับนี้เป็นการทำวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาจากตำรากฎหมาย พระราชบัญญัติ บทความ วารสารทางวิชาการ ระเบียบข้อบังคับ เพื่อทำการวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหา นอกจากนี้ยังใช้วิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก (Indepth-Interview) โดยสัมภาษณ์บุคคลผู้ให้ข้อมูลเป็นสำคัญ (Key Informant) ได้แก่ ผู้พิพากษา จำนวน 1 คน พนักงานอัยการผู้ฟ้องคดีต่อศาลคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ จำนวน 1 คน และทนายความ จำนวน 1 คน

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 ทำให้ทราบถึงแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทพนักงานอัยการในการดำเนินคดี
ทุจริตและประพฤติมิชอบ

6.2 ทำให้ทราบถึงบทบาทของพนักงานอัยการในการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติ
มิชอบของต่างประเทศและของไทย

6.2 ทำให้ทราบถึงแนวทางในการพัฒนาการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบและ
แนวทางแก้ไขปัญหาของพนักงานอัยการในการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และบทบาทของพนักงานอัยการในการดำเนินคดีอาญาทั่วไป และคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ

วัตถุประสงค์หลักของการดำเนินคดีอาญา คือ การนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ ซึ่งการจะนำตัวผู้กระทำความผิดคนใดมาลงโทษได้นั้นย่อมต้องมีกระบวนการค้นหาความจริงว่าผู้นั้นได้กระทำความผิดจริงหรือไม่ โดยแต่ละประเทศจะมีวิธีค้นหาความจริงที่แตกต่างกันออกไปทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ “ระบบการดำเนินคดีอาญา” ของประเทศนั้นๆ ซึ่งในแต่ละประเทศล้วนมีแนวความคิดและวิวัฒนาการเกี่ยวกับระบบการดำเนินคดีอาญาที่สอดคล้องกับระบบกฎหมายและบริบททางสังคมของประเทศตน นอกจากนี้เพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกฎหมายอาญาซึ่งเป็นกฎหมายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน และเพื่อให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข “กระบวนการยุติธรรมทางอาญา” จึงถือเป็นกลไกสำคัญในฐานะที่เป็นกระบวนการที่กำหนดภาพรวมของขั้นตอนและวิธีการเพื่อดำเนินการแก่ผู้ที่ฝ่าฝืนกฎหมาย โดยมีองค์กร เจ้าหน้าที่ รวมถึงบุคลากรที่มีอำนาจหน้าที่เฉพาะในการควบคุมขั้นตอนต่างๆ ให้เป็นไปตามกฎหมาย

1. แนวคิดและหลักการดำเนินคดีอาญา

วิวัฒนาการของหลักการดำเนินคดีอาญาในแต่ละสังคมมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไป ในสมัยก่อนมีความคิดเริ่มต้นที่การแก้แค้นตอบแทนผู้กระทำความผิด โดยเอกชนผู้ที่ได้รับความเสียหายหรือเครือญาติของผู้นั้นมีความต้องการที่จะให้ผู้กระทำความผิด ต้องได้รับผลร้ายตอบแทนตามข้อเรียกร้องของผู้เสียหาย (ลักษณะตาต่อตาฟันต่อฟัน) ซึ่งในสมัยนั้นการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายจะมีผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมหรือรัฐอย่างไรขึ้นอยู่กับผู้เสียหาย ซึ่งเรียกว่าหลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย ต่อมาแนวความคิดดังกล่าวได้เปลี่ยนไป โดยเห็นว่าการกระทำความผิดบางกรณีนอกจากก่อให้เกิดผลกระทบต่อผู้เสียหายนั้นแล้ว ยังมีผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมหรือรัฐนั้นด้วยเช่นกัน จึงเกิดหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนเกิดขึ้นมา และในปัจจุบันหลายๆ ประเทศก็ได้พัฒนามาใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ

หลักการดำเนินคดีอาญาเกิดขึ้นมาจากแนวความคิดในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมหรือรัฐ อันเป็นหน้าที่ที่สำคัญอย่างยิ่งอย่างหนึ่งของสังคมหรือรัฐ โดยที่แต่ละประเทศ

ต่างมีประวัติความเป็นมาของชนในชาติที่แตกต่างกันไป ซึ่งแนวคิดดังกล่าวอาจแยกได้เป็น 2 กรณี คือ แนวคิดที่ว่าประชาชนเป็นผู้รักษาความสงบเรียบร้อย และแนวคิดที่ว่ารัฐเป็นผู้รักษาความสงบเรียบร้อย⁵

ดังนั้น รูปแบบของการดำเนินคดีจึงสัมพันธ์กับแนวความคิดในการรักษาความสงบเรียบร้อยซึ่งสามารถแบ่งหลักการดำเนินคดีอาญาออกเป็น 3 หลักคือหลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนและหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ

1.1 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย (Private Prosecution)

จากการศึกษาประวัติศาสตร์แต่เดิมนานาประเทศในโลกได้แก่กลุ่มประเทศทางยุโรปแอฟริกาเอเชียตลอดจนประเทศไทยการควบคุมอาชญากรรมเป็นเรื่องของผู้เสียหายกล่าวคือผู้เสียหายหรือเครือญาติของผู้นั้นเป็นผู้นำเรื่องราวมาฟ้องร้องและนำพยานหลักฐานที่สามารถพิสูจน์ได้มาเสนอต่อศาลด้วยตนเองเพื่อให้ศาลพิจารณาและพิพากษาคดีลงโทษผู้กระทำความผิดรวมทั้งการบังคับให้ผู้กระทำความผิดรับผิดชอบตามข้อเรียกร้องของผู้เสียหายหรือเครือญาติของผู้นั้นอันเป็นแนวความคิดของระบบปัจเจกชนนิยม (Individualism)⁶

การดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายจึงเป็นเรื่องของการต่อสู้ระหว่างเอกชนกับเอกชน โดยมีศาลวางตนเป็นกลางชี้ขาดตัดสินคดีเป็นการดำเนินคดีที่มีลักษณะไม่แตกต่างจากดำเนินคดีอาญาของประชาชนการดำเนินคดีอาญาดังกล่าวจะคำนึงถึงแต่เฉพาะส่วนได้เสียของผู้เสียหายหรือเครือญาติของผู้นั้น โดยมีได้คำนึงถึงผลกระทบต่อความสงบสุขของสังคมหรือรัฐแต่อย่างใดนอกจากผู้เสียหายแล้วบุคคลอื่นจึงไม่มีสิทธิฟ้องร้อง⁷ ดังนั้นจะเห็นว่าหลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายมาจากแนวความคิดในการรักษาความสงบเรียบร้อยโดยประชาชนซึ่งพิจารณาถึงความรับผิดชอบในการดำเนินคดีอาญาอันเป็นหน้าที่ของผู้ได้รับความเสียหายแต่ทั้งนี้ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าผู้เสียหายผู้นั้นก็คือประชาชนที่อยู่ร่วมกันในสังคมหรือรัฐนั้นหลักการดังกล่าวเป็นแนวความคิดให้ผู้เสียหายเท่านั้นที่มีอำนาจฟ้องผู้กระทำความผิดต่อศาลโดยมีศาลเป็นผู้ตัดสินและบังคับให้มีการลงโทษผู้กระทำความผิดและให้ชดใช้ความเสียหายที่เกิดขึ้นโดยไม่มีเจ้าหน้าที่ของรัฐเกี่ยวข้องกับคดีแต่อย่างใดทั้งนี้จุดบกพร่องของแนวความคิดดังกล่าวนี้คือผู้เสียหายมักจะคำนึงแต่ความเสียหายในส่วนของตนเองเท่านั้น โดยมีได้คำนึงถึงผลกระทบของสังคมดังนั้นเมื่อผู้เสียหาย

⁵ คณิต ฒ นคร, “วิธีพิจารณาความอาญาไทย: หลักกฎหมายกับทางปฏิบัติที่ไม่ตรงกัน.” นิติศาสตร์, 15,3, (กันยายน), 2528, หน้า 2.

⁶ อรรถพลใหญ่สว่าง, “ผู้เสียหายในคดีอาญา”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิตคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2524, หน้า 6-7.

⁷ อุดมรัฐอมฤต, “การฟ้องคดีอาญา”, นิติศาสตร์, 22, 2 (มิถุนายน), 2535, หน้า 243.

ได้รับชดใช้ความเสียหายในส่วนของตนเองแล้วย่อมจะไม่ตั้งใจดำเนินการกับผู้กระทำความผิดอีก ซึ่งเห็นได้ว่าเมื่อรัฐไม่สามารถรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมได้ครบถ้วนและเอกชนเป็นผู้เสียหายอันเนื่องจากการกระทำผิดอาญา ก็ควรจะได้รับ ความคุ้มครองผู้เสียหายจึงต้องมีอำนาจดำเนินคดีอาญาได้ด้วยตนเองเพื่อเรียกร้องสิทธิที่ตนมีอยู่

1.2 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน (Popular Prosecution)

หลักการดำเนินคดีนี้ถือว่าประชาชนทุกคนเป็นผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องคดีอาญาโดยไม่ต้องคำนึงว่าบุคคลนั้นจะเป็นผู้เสียหายที่แท้จริงหรือไม่ แนวความคิดตามระบบนี้มาจากแนวความคิดที่ว่าการควบคุมอาชญากรรมเป็นหน้าที่ของประชาชนเพราะทุกคนเป็นส่วนหนึ่งของสังคมส่วนรัฐมีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมตลอดจนมีหน้าที่ป้องกันอาชญากรรมนอกจากนี้ประชาชนในสังคมหรือรัฐนั้นให้ความสำคัญกับเรื่องเสรีภาพสูงมากเนื่องจากมีแนวความคิดในการรักษาความสงบเรียบร้อยโดยประชาชนหรือแนวความคิดของระบบปัจเจกชนนิยม (Individualism) ซึ่งคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของประชาชนที่รัฐจะละเมิดไม่ได้เป็นผลให้รัฐต้องบัญญัติกฎหมายรับรองให้ประชาชนมีอำนาจฟ้องร้องคดีอาญาได้เมื่อมีความผิดอาญาเกิดขึ้นเพราะประชาชนไม่ไว้วางใจอำนาจรัฐและต่อต้านอย่างรุนแรงเพื่อให้ได้มาซึ่งเสรีภาพของประชาชนทำให้มีแนวโน้มไปในทางปฏิเสธอำนาจรัฐ⁸ เพราะประชาชนมีความต้องการทำหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยในสังคมหรือรัฐด้วยตนเองดังนั้นประชาชนจึงเป็นผู้มีส่วนได้เสียในการที่จะร่วมกันรับผิดชอบและดำเนินการแก้ปัญหาต่างๆ เพื่อให้สังคมเกิดความสงบสุขผู้ที่สามารถฟ้องคดีจึงได้แก่ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นอัยการ ตำรวจหรือเจ้าหน้าที่อื่นๆ ของรัฐรวมทั้งตัวผู้เสียหาย

1.3 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (Public Prosecution)

หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเป็นหลักการดำเนินคดีอาญาที่เกิดขึ้นใหม่เดิมทีเดียว การดำเนินคดีอาญาเป็นเรื่องของเอกชนที่ตกเป็นผู้เสียหายการดำเนินคดีอาญาเดิมปะปนกับการดำเนินคดีแพ่ง⁹ ส่วนการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐนั้นถือว่าการคุ้มครองและการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมหรือรัฐนั้นเป็นหน้าที่ของรัฐไม่ใช่ของผู้เสียหายดังนั้นเมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นรัฐจึงมีหน้าที่ต้องป้องกันปราบปรามการกระทำความผิดอาญานั้นเพราะว่าความผิดอาญาเป็นความผิดต่อสังคมหรือรัฐและผู้เสียหายเนื่องจากการกระทำผิดนั้นไม่มีอำนาจในการฟ้องร้องดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดได้ด้วยตนเองเนื่องจากในหลักนี้เห็นว่าผู้เสียหายไม่มีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมหรือรัฐแต่เป็นหน้าที่ของรัฐที่มีหน้าที่ในการอำนวยความสะดวก

⁸ อัญชัญศิริบรรณานุรักษ์และศิลาปะอรุณชูเวช, “ภาระและหน้าที่ของ Director of Public Prosecutions,” อัยการ, 3, 26 (กุมภาพันธ์), 2523, หน้า 39-41.

⁹ คณิตฉนกร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 6, กรุงเทพฯ : วิทยุชน, 2546, หน้า 46.

ยุติธรรม โดยองค์กรที่มีอำนาจในการดำเนินคดีอาญาของรัฐได้แก่ศาลอัยการและตำรวจก็มีหน้าที่จะต้องตรวจสอบข้อเท็จจริงในเรื่องที่กล่าวหาตลอดจนมีอำนาจหน้าที่ค้นหาความจริงแท้ของเรื่อง ซึ่งเป็นหลักในคดีอาญาที่เรียกว่า “หลักการตรวจสอบ” (Untersuchungsgrundsatz)¹⁰ โดยที่เจ้าหน้าที่ของรัฐคืออัยการทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินคดีในฐานะตัวแทนของรัฐมีอำนาจรับผิดชอบในการดำเนินคดีอาญาชั้นสอบสวนฟ้องร้องซึ่งหลักการดำเนินคดีโดยรัฐมีลักษณะเช่นเดียวกับแนวคิดของพวกอรรถประโยชน์ (Utilitarianism)¹¹

อย่างไรก็ตาม แม้แต่ในประเทศที่ใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐอย่างเคร่งครัดก็ยังมี การอนุญาตให้เอกชนผู้เสียหายสามารถฟ้องคดีอาญาได้บ้างเช่นกันแต่จะจำกัดไว้เฉพาะความผิดบางประเภทที่กฎหมายบัญญัติให้เอกชนหรือผู้เสียหายฟ้องคดีได้ทำให้เห็นว่ารัฐก็ไม่ได้ผูกขาดการดำเนินคดีอาญาไว้แต่ผู้เดียว โดยเด็ดขาดปัจจุบันประเทศที่นำหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐมาใช้ได้แก่กลุ่มประเทศในระบบ Civil law เช่น ประเทศเยอรมนี ประเทศฝรั่งเศส ประเทศญี่ปุ่นและกลุ่มประเทศ Common law เช่น สหรัฐอเมริกาซึ่งแต่เดิมสหรัฐอเมริกาได้รับอิทธิพลของหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนจากอังกฤษเนื่องจากหลักของคอมมอนลอว์มีความซับซ้อนตลอดจนรูปแบบการปกครองแบบสหรัฐอเมริกาเป็นระบบรัฐบาลคู่อำนาจปกครองจะถูกแบ่งออกเป็นรัฐบาลกลางหรือชาติกับรัฐบาลท้องถิ่นหรือมลรัฐ (State) ทั้งนี้ในแต่ละมลรัฐมีอำนาจบริหารกิจการภายในมลรัฐมีระบบกฎหมายและระบบศาลของตนเองอันเป็นผลให้เกิดความแตกต่างกันในแต่ละมลรัฐ¹² ส่วนอังกฤษเองเริ่มเปลี่ยนมาใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเมื่อ ปี ค.ศ. 1986 นี้เอง กล่าวคือปัจจุบันในประเทศอังกฤษได้มีการก่อตั้งองค์กรที่เรียกว่า Crown Prosecution Service (CPS) ขึ้นเพื่อให้เป็นหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ในการฟ้องคดี

2. ระบบการดำเนินคดีอาญา

ระบบการดำเนินคดีอาญาเป็นกระบวนการในการค้นหาความจริงของแต่ละองค์กรในกระบวนการยุติธรรมที่มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญเพื่อเป็นการค้นหาความจริงและนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้ถูกต้องและรวดเร็วมากที่สุดทั้งนี้ระบบการดำเนินคดีอาญาที่มีวิวัฒนาการคู่กันมามีด้วยกันสองระบบได้แก่ระบบไต่สวน (Inquisitorial System) และระบบกล่าวหา

¹⁰ อรรถพลใหญ่สว่าง, “ผู้เสียหายในคดีอาญา”, หน้า 8.

¹¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 7- 8.

¹² วิสารพันธุณะ, “วิธีพิจารณาความอาญาในศาลสหรัฐอเมริกา,” คุณพาท, 5, 25 (กันยายน – ตุลาคม), 2521, หน้า 39.

(Accusatorial System) ความแตกต่างของระบบวิธีพิจารณาความอาญาทั้งสองระบบจะเห็นได้จากแนวคิดและโครงสร้างขององค์กรที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญาและวิธีการดำเนินคดีอาญาของแต่ละระบบซึ่งแตกต่างกันนอกจากนั้นความแตกต่างของทั้งสองระบบยังส่งผลต่อทัศนคติของเจ้าพนักงานและบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญาอย่างไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้

2.1 ระบบกล่าวหา

ระบบกล่าวหา (Accusatorial System) มีที่มาจากประเทศอังกฤษและกลุ่มประเทศที่ใช้กฎหมายระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) เช่นสหรัฐอเมริกา นิวซีแลนด์ แคนาดา รวมทั้งกลุ่มประเทศอาณานิคมของอังกฤษระบบกล่าวหาเกิดขึ้นครั้งแรกในกรีกโบราณและยังปรากฏในโรมันช่วงสาธารณรัฐนอกจากนี้ระบบกล่าวหายังถูกนำมาใช้ในช่วงยุคกลางจนกระทั่งปี ค.ศ. 1200¹³ (เป็นช่วงที่อำนาจรัฐอ่อนแอและกระจัดกระจายไปตามหัวเมืองต่างๆ)

หลักการของระบบกล่าวหา มีวิวัฒนาการมาจากการแก้แค้นทดแทนกันระหว่างผู้กระทำผิดกับผู้เสียหาย โดยผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาเพื่อลงโทษผู้กระทำผิดด้วยตนเองแล้วรวบรวมพยานหลักฐานมานำสืบความผิดของจำเลยในศาลส่วนศาลหรือผู้พิพากษาจะวางตัวเป็นกลางโดยเคร่งครัดเหตุผลที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะมีแนวความคิดมาจากการพิจารณาคดีในสมัยโบราณซึ่งใช้วิธีทรมาน (trial by ordeal) และทำให้ทั้งสองฝ่ายต่อสู้คดีกันเอง (trial by battle) ส่วนศาลจะทำหน้าที่เป็นคนกลางหรือกรรมการต่อมาได้วิวัฒนาการมาเป็นการเอาพยานมาพิสูจน์ความผิดของจำเลยโดยฝ่ายโจทก์จะเอาพยานที่เป็นพรรคพวกของตนมาเบิกความกล่าวหาจำเลยส่วนจำเลยก็เอาพวกของตนมาเบิกความรับรองความบริสุทธิ์ของตนให้ศาลฟังแล้วตัดสินคดีไปตามน้ำนักพยานของแต่ละฝ่ายจากการที่ใช้วิธีการต่อสู้คดีกันนั่นเองระบบกล่าวหาจึงให้ความสำคัญอย่างสูงต่อหลักการสันนิษฐานว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ให้ศาลเชื่อโดยปราศจากข้อสงสัยว่าจำเลยกระทำ ความผิดจริง โดยถือว่าโจทก์และจำเลยมีฐานะในศาลเท่าเทียมกันทั้งนี้ศาลจะวางตนเป็นกลางโดยเคร่งครัดทำหน้าที่เหมือนกรรมการตัดสินกีฬาอวยควบคุมให้ทั้งสองฝ่ายปฏิบัติตามกฎหมายลักษณะพยาน โดยเคร่งครัดการปฏิบัติผิดหลักเกณฑ์อาจถูกศาลพิพากษายกฟ้องได้ซึ่งจะเห็นว่าศาลจะมีบทบาทค้นหาความจริงน้อยมากเพราะถือว่าเป็นหน้าที่ของคู่กรณีหรือคู่ความจะต้องแสวงหาพยานมาแสดงต่อศาลด้วยตนเอง

¹³ ปกป้อง ศรีสนิท, ระบบกล่าวหาและระบบไต่สวนในวิธีพิจารณาความอาญา, ในชั้นยศฉบับหลักนิติธรรม (ในโอกาสครบรอบ 72 ปีศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฒ นคร), กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2553, หน้า 134.

ระบบกล่าวหาเกิดขึ้นเนื่องมาจากการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในระบบไต่สวน ยังมีข้อขัดข้องในการแสวงหาความยุติธรรมในการดำเนินคดีอยู่บางประการอันได้แก่การหาความเป็นกลางจากผู้ไต่สวนกระทำได้ยากจึงทำให้ไม่สามารถให้ความเป็นธรรมแก่ผู้ถูกกล่าวหาได้อย่างแท้จริงจากอุปสรรคและข้อขัดข้องดังกล่าวก่อให้เกิดแนวคิดของระบบการดำเนินคดีอาญาแบบกล่าวหาขึ้นเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องของระบบไต่สวนโดยการแบ่งแยกหน้าที่ในการสอบสวนฟ้องร้องและหน้าที่ในการพิจารณาคดีออกจากกัน โดยให้องค์กรแต่ละองค์กรมีหน้าที่แยกต่างหากออกจากกันแต่ละองค์กรมีหน้าที่รับผิดชอบเป็นเรื่องๆ ไป กล่าวคือศาลซึ่งเป็นองค์กรในการดำเนินคดีอาญาดั้งเดิมจะรับผิดชอบเฉพาะการพิจารณาพิพากษาคดี ส่วนการสอบสวนฟ้องร้องจะอยู่ในความรับผิดชอบขององค์กรที่จัดตั้งขึ้นใหม่ องค์กรดังกล่าวคือ “อัยการ” นอกจากนั้นในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีซึ่งแต่เดิมผู้ต้องหาเปรียบเสมือนวัตถุชิ้นหนึ่งที่มานั่งในศาลเพื่อให้ศาลคอยไต่สวนเท่านั้นแต่กระบวนการพิจารณาแบบใหม่นี้ได้ยกฐานะของผู้ต้องหาเป็นประธานในคดี โดยให้สิทธิเสรีภาพแก่ผู้ถูกกล่าวหาในการที่จะแก้ข้อกล่าวหาและต่อสู้คดีได้ ทั้งนี้ในการต่อสู้คดีระหว่างโจทก์และจำเลยในชั้นศาลคู่ความทั้งสองจะต้องหาทางพิสูจน์ถึงความจริงแห่งคดีให้ศาลเห็นจนกว่าศาลจะหมดข้อสงสัยในประเด็นใดก็ตาม โดยแต่เดิมจะใช้วิธีการในทางความเชื่อเช่น การดำน้ำลุยไฟเป็นต้น (Trial by Ordeal) หรือการให้คู่ความเข้ามาต่อสู้กันด้วยอาวุธฝ่ายที่ชนะจะเป็นผู้บริสุทธิ์ (Trial by Battle) หรือการฟังพาทะเจ้าในการแสวงหาความยุติธรรม (Judgment of God) เมื่อเวลาผ่านไปการค้นหาความจริงแห่งคดีก็ได้รับการพัฒนาตามหลักวิทยาศาสตร์และตรรกศาสตร์โดยอาศัยความรู้ที่ได้จากการลองผิดลองถูก (Trials and Errors) วิธีการพิจารณาคดีจึงได้กลายมาเป็นการนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ต่อผู้ที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษา สาธารณคดีของระบบกล่าวหาขึ้นนั้นคือศาลมีบทบาทจำกัดเป็นเพียงผู้ตัดสินคดีเท่านั้น ไม่มีอำนาจในการสืบพยานเพิ่มเติมหรือช่วยคู่ความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดแสวงหาพยานหลักฐานการดำเนินการพิจารณามีหลักเกณฑ์ละเอียดปลีกย่อยมากศาลใช้ดุลพินิจได้น้อยคู่ความสองฝ่ายมีบทบาทสำคัญเป็นคู่ต่อสู้ซึ่งกันและกัน เห็นได้ชัดในคดีอาญาศาลจะไม่ช่วยโจทก์แสวงหาพยานหลักฐานดังนั้น บางครั้งศาลอาจยกฟ้องต่างๆ ปรากฏว่าจำเลยกระทำความผิดก็ได้ แต่พยานหลักฐานโจทก์มีข้อสงสัยต้องยกผลประโยชน์แห่งความสงสัยให้กับจำเลยและในระบบกล่าวหาขึ้นมีหลักเกณฑ์การสืบพยานที่เคร่งครัดมากศาลมีโอกาสใช้ดุลพินิจได้น้อยมีบทตัดพยานเด็ดขาด ไม่ยอมให้ศาลรับฟังพยานนั้นเข้าสู่สำนวนความเลย นอกจากนี้มีการห้ามใช้คำถามนำในการถามพยานตนเองเป็นระบบที่ให้ศาลเป็นกลางปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่มีอยู่อย่างเคร่งครัด โดยมีคู่ความทั้งสองฝ่าย คือผู้กล่าวหาและผู้ถูกกล่าวหา นำพยานหลักฐานเข้าสู่การพิจารณาของศาลผู้กล่าวหาทำหน้าที่นำพยานหลักฐานมาสืบว่าผู้ถูกกล่าวหา

ได้มีการกระทำความผิดส่วนผู้ถูกกล่าวหาต้องนำพยานหลักฐานมาหักล้างข้อกล่าวหาแยกอำนาจการสอบสวนฟ้องร้องออกจากการพิจารณาพิพากษา ศาลรับหน้าที่เป็นผู้พิพากษาคดี¹⁴ กล่าวหาหลุดพ้นจากข้อกล่าวหาอย่างง่ายดาย

2.1.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา

ประเทศสหรัฐอเมริกามีระบบการดำเนินคดีอาญาตามระบบกล่าวหา (Accusatorial System) โดยยึดหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ และมีพนักงานอัยการของรัฐเป็นโจทก์เช่นเดียวกับประเทศไทย ดังนั้นผู้เขียนจึงเห็นว่าสมควรศึกษาถึงระบบอัยการในประเทศสหรัฐอเมริกา และคุณพินิจในการตั้งฟ้องคดีของอัยการสหรัฐอเมริกา เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์ระบบของอัยการไทยและคุณพินิจในการตั้งคดีของอัยการไทย

1) ระบบอัยการ

ระบบงานยุติธรรมทางอาญาของสหรัฐอเมริกา เดิมมีรากฐานและแนวปฏิบัติมาจากระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) ซึ่งเป็นระบบตามแบบของประเทศอังกฤษ¹⁵ แต่ถึงแม้จะมีพัฒนาการมาจากแบบของอังกฤษก็ตาม ระบบอัยการของสหรัฐอเมริกาก็ไม่เหมือนกับของอังกฤษ เนื่องจากประเทศสหรัฐอเมริกาประกอบไปด้วยรัฐต่างๆ และทุกๆ รัฐจะมีอำนาจปกครองของตนเอง ยกเว้นอำนาจปกครองในทางทหารและอำนาจเกี่ยวกับการต่างประเทศจะขึ้นกับรัฐบาลกลางดังนั้นประเทศสหรัฐอเมริกาจึงมีระบบอัยการเป็นเช่นเดียวกับระบบการปกครองซึ่งแบ่งได้เป็น 3 ระดับคือ อัยการระดับรัฐบาลกลาง (Federal Prosecutors) และอัยการระดับท้องถิ่น¹⁶

(1) อัยการระดับรัฐบาลกลาง (Federal Prosecutors) เป็นอัยการระดับรัฐบาลกลางของสหรัฐอเมริกา สามารถแบ่งแยกออกได้เป็น 3 ลำดับ ดังต่อไปนี้

ก. *United States Attorney General (U.S. Attorney General)*¹⁷ เป็นอัยการสูงสุดหรือหัวหน้าอัยการของรัฐบาลกลางของสหรัฐอเมริกา หรืออธิบดีในกระทรวงยุติธรรม Department of Justice มีตำแหน่งเป็นรัฐมนตรีคนหนึ่งในคณะรัฐมนตรีของประธานาธิบดีที่ได้รับ

¹⁴ คณิต ฒ นคร, “ปัญหาในการใช้คุณพินิจของอัยการ” ในรวมบทความด้านวิชาการของศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฒ นคร อัยการสูงสุด, กรุงเทพมหานคร : พิมพ์อักษร, 2540, หน้า 30.

¹⁵ จิตรลดา จุงวงศ์, แนวทางการตรวจสอบควบคุม การดำเนินคดีอาญาโดยรัฐในความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ, 2541, หน้า 15-17.

¹⁶ เกียรติจักร วจนะสวัสดิ์, “คุณพินิจในการไม่ฟ้องคดีอาญาที่มีมูลของอัยการในสหรัฐอเมริกา.” วารสารนิติศาสตร์, ปีที่ 10, ฉบับที่ 1. (มีนาคม), 2521, หน้า 156-158.

¹⁷ กมล พชรวนิช, “ระบบอัยการของสหรัฐอเมริกา.” วารสารอัยการ, ปีที่ 1, ฉบับที่ 12. 2521, หน้า 16.

การแต่งตั้งจากประธานาธิบดีด้วยความเห็นชอบจากวุฒิสภา (The Senate)¹⁸ ถือเป็นตำแหน่งที่มีเกียรติอย่างสูงเป็นผู้บังคับบัญชาและทำหน้าที่เป็นผู้ออกระเบียบข้อแนะนำในการปฏิบัติงานของ U.S. Attorney รับผิดชอบในการบริหารเกี่ยวกับงานยุติธรรม และเกี่ยวกับการบังคับตามกฎหมาย Law Enforcement ของสหรัฐอเมริกา นอกจากนี้ยังให้ความเห็นชอบในการฟ้องคดีอาญาบางประเภทหรือคดีที่จำเป็นบุคคลสำคัญด้วย

ข. *United States Attorney (U.S. Attorney)* เป็นหัวหน้าอัยการในรัฐบาลกลางของสหรัฐประจำท้องถิ่นต่างๆ ที่ได้รับการแต่งตั้งจากประธานาธิบดีเช่นกัน แต่เป็นระดับรองลงมาจาก U.S. Attorney General และอยู่ในความกำกับดูแลของ U.S. Attorney General ด้วยทำหน้าที่บริหารการดำเนินคดีอาญาในรัฐที่ตนดำรงตำแหน่งอยู่ โดยฟ้องเฉพาะคดีอาญาที่ละเมิดกฎหมายของรัฐบาลกลาง (Federal Law) ภายในเขตท้องที่ตนรับผิดชอบ¹⁹

ค. *Assistant United States Attorney (Assistant U.S. Attorney)* เป็นอัยการของสหรัฐอเมริกาที่ได้รับการแต่งตั้งจาก U.S. Attorney โดยจะแต่งตั้งจากนักกฎหมายในท้องถิ่นนั้นใครก็ได้ในทางปฏิบัติถือว่าเป็นตำแหน่งทางการเมือง²⁰ เพราะแม้จะมีการเปลี่ยนตัวผู้แต่งตั้งไป แต่ Assistant U.S. Attorney ก็ยังคงดำรงตำแหน่งอยู่ได้

(2) *อัยการระดับมลรัฐ (State Prosecutors)* ของสหรัฐอเมริกามี state Attorney General คือ อัยการประจำรัฐ หรืออัยการประจำมลรัฐ เป็นหัวหน้าอัยการที่ได้รับการเลือกตั้งจากประชาชน ซึ่งจะแต่งตั้งนักกฎหมายอีกจำนวนหนึ่ง เป็นอัยการผู้ช่วย (Assistant States Attorney General) มีอำนาจฟ้องคดีอาญาเฉพาะบางประเภทที่ละเมิดกฎหมายของมลรัฐและที่เกิดขึ้นภายในเขตมลรัฐนั้นๆ โดยจะฟ้องคดีอาญาตามกฎหมายของมลรัฐ

(3) *อัยการระดับท้องถิ่น (Prosecuting Attorneys)* หรืออัยการจังหวัด เนื่องจากในแต่ละมลรัฐจะแบ่งออกเป็นจังหวัด (District) หรือท้องถิ่น และในแต่ละท้องถิ่นจะเป็นหน้าที่ของประชาชนที่จะเป็นผู้เลือกตั้งอัยการจังหวัด District Attorney (D.A.)²¹ หรือ States's

¹⁸ รุ่งแสง กฤตยพงษ์, “ระบบอัยการในประเทศสหรัฐอเมริกา.” วารสารอัยการ, ปีที่ 41, ฉบับที่ 162. (สิงหาคม), 2534, หน้า 32.

¹⁹ กมล พัทธวินช. เล่มเดิม. หน้า 16.

²⁰ แหล่งเดิม. หน้า 16-17.

²¹ มีชื่อเรียกแตกต่างกันออกไป คือ County attorney หรือ Commonwealth Attorney หรือ City Attorney โดยหากเป็นท้องถิ่นขนาดธรรมดาจะเรียกว่า county Attorney แต่หากเป็นท้องถิ่นขนาดเล็กจะมีการนำเอามารวมกันเป็นท้องถิ่นที่ใหญ่ขึ้น ซึ่งจะมีอัยการจังหวัดที่เรียกว่า commonwealth Attorney แต่หากเป็นท้องถิ่นใหญ่จะมีการแบ่งออกเป็นท้องถิ่นที่เล็กลง และมีอัยการจังหวัดเรียกว่า City Attorney, อ้างใน F. Cole,

Attorney จำนวน 1 คน²² ทำหน้าที่รับผิดชอบดำเนินคดีในท้องถิ่นนั้นๆ หากเป็นท้องถิ่นใหญ่ๆ ที่มีความเจริญบางแห่งนอกจากจะมี District Attorney ทำหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญาแล้วยังมี Country Counsel ในการทำหน้าที่เฉพาะคดีแพ่ง และเป็นທີ່ปรึกษาของ County Committee โดยที่อัยการจังหวัดจะแต่งตั้งนักกฎหมายในท้องถิ่น (Assistant States's Attorney) จำนวนหนึ่งมาร่วมทำงาน เนื่องจากอัยการจังหวัดมีหน้าที่เป็นผู้รับผิดชอบในการบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมายแห่งท้องถิ่นเช่นเดียวกับ Attorney General เพียงแต่จำกัดเฉพาะในท้องถิ่นเท่านั้น

องค์กรบริหารในสำนักงานอัยการท้องถิ่นแต่ละแห่งอาจแตกต่างกันขึ้นอยู่กับนโยบายของอัยการประจำท้องถิ่นนั้นๆ ในทางปฏิบัติหัวหน้าอัยการประจำมลรัฐ (State Attorney General) จะเข้าแทรกแซงในสำนักงานอัยการท้องถิ่นน้อยมากด้วย แม้จะมีหน้าที่ควบคุมดูแลการใช้ดุลพินิจของอัยการประจำท้องถิ่น²³ อันเป็นหลักการควบคุมภายในองค์กรอัยการด้วยกันเองก็ตาม

2) บทบาทของอัยการ

อำนาจหน้าที่โดยทั่วไปของอัยการสหรัฐ คือ²⁴ รับผิดชอบในการบังคับการตามกฎหมาย Law Enforcement ตั้งแต่การสอบสวน ฟ้องร้อง ตลอดจนบังคับการให้เป็นไปตามคำพิพากษา รวมถึงการดูแลคุมประพฤติ ฟ้องคดีอาญาแทนราษฎร ทั้งในสหรัฐอเมริกาและในทุกรัฐในนามของประชาชน²⁵ ฟ้องคดีแพ่งแทนสหรัฐอเมริกา แก่ต่างคดีอาญา ให้คำแนะนำข้อกฎหมาย

Christopher E. Smith. **The AMERICAN SYSTEM of Criminal Justice, USA**, Thomson Learning, 2001. Pp.279-280.

²² มีข้อดี คือ อัยการเหล่านี้จะตอบสนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นของตนได้ดีไม่ต้องขึ้นอยู่กับข้าราชการหรือผู้บังคับบัญชาที่แต่งตั้งพวกเขา จึงมีอิสระในการสอบสวนและฟ้องร้องคดี ส่วนอัยการใหม่ที่ได้รับเลือกตั้งเข้ามาก็ไม่ต้องยอมรับความคิดเห็นหรือระเบียบการปฏิบัติของพนักงานอัยการคนเก่าที่ออกไป อังในรุ่งแสง กฤตยพงษ์ หน้า 31.

²³ ในการควบคุมการใช้ดุลพินิจของอัยการประจำท้องถิ่นนั้น หัวหน้าพนักงานอัยการประจำมลรัฐอาจโยกย้ายสลับเปลี่ยน พนักงานอัยการประจำท้องถิ่นในเขตรับผิดชอบของตน หรืออาจเข้ามาเริ่มต้นดำเนินการฟ้องคดีอาญาโดยใช้ดุลพินิจของตนเอง หรืออาจใช้อำนาจดำเนินคดีอาญาที่พนักงานอัยการท้องถิ่น ไม่ดำเนินการด้วยตนเอง อังใน รุ่งแสง กฤตยพงษ์ หน้า 32-36.

²⁴ กมล พชรวิช. เล่มเดิม. หน้า 17.

²⁵ ในสหรัฐอเมริกา ปกติแล้วผู้เสียหายจะฟ้องร้องคดีอาญาต่อศาล ด้วยตนเองไม่ได้ ยกเว้น ถ้าผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีเห็นว่าอัยการไม่ฟ้องจำเลยโดยไม่ถูกต้อง และคดีเรื่องนั้นเห็นได้ชัดเจนว่าผู้ต้องหาควรจะถูกฟ้อง ก็จะสามารถให้พนักงานอัยการผู้เสียหายเป็นโจทก์ (Private Prosecutor) แทนอัยการได้ แต่ศาลจะต้องฟังเหตุผลของอัยการเสียก่อน และอัยการสามารถแสดงหลักฐานต่อศาลได้ทุกชั้นก่อนที่การขอฟ้องร้องคดีเอง

ศึกษาค้นคว้าหาทางป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม และทำหน้าที่อื่นๆ เกี่ยวกับทางด้านกฎหมายที่ประธานาธิบดีมอบหมายให้

โดยหลักแล้วเฉพาะอัยการสหรัฐเท่านั้นที่มีอำนาจฟ้องคดีอาญา อันเป็นไปตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ²⁶ ในนามของประชาชน ซึ่งในสหรัฐอเมริกาองค์กรอัยการถือเป็นองค์กรที่มีความสำคัญมากที่สุดในการบวนการยุติธรรมทางอาญา เนื่องจากมีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญาตั้งแต่ในชั้นจับกุมสอบสวน ชั้นฟ้องร้อง ชั้นดำเนินคดีในศาล ตลอดจนชั้นบังคับคดีและชั้นอุทธรณ์ โดยอัยการสามารถฟ้องร้องและดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำผิดได้ทันทีโดยไม่ต้องรอให้มีการสอบสวนมาก่อน²⁷ แต่ทางปฏิบัติอัยการไม่ได้เป็นจุดเริ่มต้นของการดำเนินคดีหรือสอบสวนคดีอาญาคด้วยตนเอง เว้นแต่คดีที่มีความซับซ้อนหรือเป็นคดีพิเศษที่ต้องการความระมัดระวังในการสอบสวนอัยการจะเข้ามาดูแลการสอบสวนโดยตรงตั้งแต่เริ่มการสอบสวน ตลอดจนดำเนินคดีในชั้นศาล เช่น คดีทุจริตและประพฤติมิชอบของเจ้าพนักงานของรัฐ หรือคดีอาชญากรรมที่กระทำในรูปขององค์กร

ในฐานะนักกฎหมายของภาครัฐ อัยการสหรัฐอเมริกาจะต้องเผชิญกับแรงกดดันจากความขัดแย้ง ระหว่างการฟ้องคดีผู้ละเมิดกฎหมายกับการต้องคงความยุติธรรมและคุ้มครองสิทธิของจำเลยที่เรียกว่า คู่ความที่เป็นกลาง “The Prosecutor’s dilemma” กล่าวคือในด้านปรบักษ์ อัยการจะต้องชนะคดีให้มีการตัดสินว่าจำเลยผิด แต่ในฐานะผู้ประกอบวิชาชีพนักกฎหมาย อัยการจะต้องให้ความยุติธรรมดำเนินไปหากจำเลยไม่ได้กระทำความผิด ซึ่งเป็นไปตามประมวลจริยธรรมของเนติบัณฑิตยสภา รัฐนิวยอร์ก ที่กล่าวว่า “หน้าที่เบื้องต้นของอัยการไม่ได้อยู่ที่การตัดสินลงโทษ แต่ต้องให้ความยุติธรรม การคำพรางความจริงและการปกปิดพยานเป็นเรื่องที่น่าตำหนิ”²⁸ และเมื่อเปรียบเทียบอัยการสหรัฐอเมริกากับอัยการญี่ปุ่นแล้วจะเห็นได้ว่า อัยการสหรัฐจะดำเนินคดีด้วยสมมุติฐานที่ข้อเท็จจริงไม่มีน้ำหนักมุ่งสู่การลงโทษจำเลย ขณะที่อัยการญี่ปุ่นจะทำ

ของผู้เสียหายนั้นสมควรถูกยก ซึ่งหากศาลเห็นว่ากรฟ้องโดย Private Prosecutor เป็นการกระทำโดยเจตนาไม่บริสุทธิ์ ผู้ยื่นคำร้องของฟ้องร้องคดีเองจะต้องชำระค่าเสียหายแก่จำเลย และค่าธรรมเนียมศาล, อ้างใน รุ่งแสง กฤตยพงษ์, เล่นเดิม, หน้า 36.

²⁶ ใน คดี PEOPLE V. MUNICIPAL COURT, 27 Cal. App. 3d 193, 103 Cal. Rptr. 645 (1972) ศาลตัดสินว่า เอกชนเริ่มฟ้องคดีอาญาโดยไม่ได้รับอนุญาตจากอัยการไม่ได้ เพราะขัดกับหลักในรัฐธรรมนูญ 2 หลัก คือ หลักประกันแก่ประชาชน อัยการซึ่งได้รับเลือกตั้งโดยประชาชนจะเป็นผู้พิจารณาว่าจะดำเนินคดีอาญากับ ประชาชนที่เป็นผู้ต้องหาหรือไม่ และหลักการแบ่งแยกอำนาจ เพราะเป็นการแทรกแซงอำนาจบริหาร, อ้างใน รุ่งแสง กฤตยพงษ์ หน้า 37.

²⁷ จิตรลดา จุงวงศ์. เล่นเดิม. หน้า 18.

²⁸ Smith A.B. and H. Pollack. (1972). *Crimes and Justice in a Mass Society*. P. 165.

การสอบสวนจนได้ข้อเท็จจริงที่เป็นไปได้ทั้งหมดก่อนตัดสินฟ้องคดี²⁹ แต่ทั้งนี้อัยการสหรัฐแทบจะไม่ถูกลงโทษสำหรับความผิดที่เขาได้กระทำลงในการทำให้ผู้บริสุทธิ์ต้องรับโทษ เพราะอัยการสหรัฐจะได้รับความคุ้มครองจากการฟ้องคดีแห่งจากการกระทำตามหน้าที่ ยิ่งไปกว่านั้นหากอัยการสหรัฐถูกฟ้องคดีอาญาว่าปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบสำหรับการกระทำที่ทำให้ผู้บริสุทธิ์ถูกลงโทษ คณะลูกขุนก็จะไม่เต็มใจที่จะลงโทษอัยการสำหรับความผิดพลาดจากการสอบสวนคดีนั้น

แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของอัยการสหรัฐอเมริกา มี 4 ประการ ดังต่อไปนี้³⁰

(1) เป็นที่ปรึกษาให้แก่เจ้าหน้าที่ตำรวจ และให้ทัศนคติในการบังคับใช้กฎหมายในศาล เช่น การมีทัศนคติในการต่อต้านอาชญากรรมในสังคม

(2) เป็นที่ปรึกษาประจำสำนักงานตำรวจ และให้คำปรึกษาด้านกฎหมายเพื่อการจับกุมที่จะเผชิญในศาล

(3) เป็นตัวแทนศาลในการบังคับใช้กฎหมายในการพิจารณาคดีโดยถูกต้องเพื่อให้แน่ใจว่าการกระทำของตำรวจเป็นไปตามกฎหมาย โดยมีการคุ้มครองสิทธิของจำเลย

(4) เป็นตัวแทนของเจ้าหน้าที่ที่ได้รับเลือกมา อันเป็นการแสดงให้เห็นถึงความคิดเห็น สาธารณะ ซึ่งการตัดสินใจของอัยการจะมีผลกระทบต่อนายกเทศมนตรี

แนวคิดในสองบทบาทแรกมีเพื่อแสดงทัศนคติให้น่าเชื่อว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจได้ปฏิบัติตามกฎหมาย ส่วนแนวคิดสองบทบาทท้ายมีเพื่อแสดงทัศนคติในการเป็นตัวแทนของศาลและเจ้าหน้าที่ที่ได้รับเลือกมา

สำหรับหลักข้างต้นที่ว่า อัยการสหรัฐอเมริกาเท่านั้นที่มีอำนาจฟ้องร้องและดำเนินคดีอาญานั้น ก็มีข้อยกเว้นที่อาจจะต้องให้ “ผู้ฟ้องพิเศษ หรือ อัยการพิเศษ” (Special Prosecutor) ดำเนิน คดีแทนอัยการ ซึ่งมี 3 กรณี³¹ ดังนี้

(1) อัยการเจ้าของคดีถูกจำกัดไม่ให้ดำเนินคดี เพราะมีผลประโยชน์ในคดี
(2) คดีนั้นเป็นคดีที่ยากและซับซ้อนเป็นพิเศษ อยู่นอกเหนือความสามารถของอัยการที่จะจัดการ และ

(3) ในคดีที่มีการกล่าวหาว่ามีการทุจริตในกระบวนการยุติธรรม บุคคลภายนอกอาจถูกแต่งตั้งเข้ามาทำหน้าที่สอบสวนและดำเนินคดีอาญาแทน เพื่อให้เกิดความมั่นใจในหมู่ประชาชนว่ากระบวนการยุติธรรมทางอาญายังสามารถเอื้ออำนวยความยุติธรรมแก่ประชาชนได้

²⁹ George F. Cole, Christopher E. Smith. (2001). The AMERICAN SYSTEM of Criminal.

³⁰ Ibid. pp. 283-284.

³¹ รุ่งแสง กฤตยพงษ์. เล่มเดิม. หน้า 37.

3) คุณพินิจในการฟ้องคดีของอัยการ

การดำเนินคดีอาญาของอัยการสหรัฐอเมริกา ในทางทฤษฎีจะใช้หลักดำเนินคดีอาญาตามกฎหมาย³² คือเป็นหน้าที่ของอัยการจะต้องฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลในทุกกรณี แต่ในทางปฏิบัติอัยการมิได้ยึดถือหลักตามทฤษฎี ตรงกันข้ามอัยการกลับใช้คุณพินิจสั่งไม่ฟ้องคดีที่มีมูลได้อย่างกว้างขวางและได้กระทำเช่นนี้สืบเนื่องกันมาเป็นเวลานานจนกลายเป็นประเพณีไปในที่สุด³³ ศาลมีหน้าที่เพียงพิจารณาพิพากษาคดีไปตามพยานหลักฐานเท่าที่เสนอ ซึ่งศาลฎีกาของสหรัฐอเมริกาก็สนับสนุน โดยมีความเห็นว่า “...อัยการมีคุณพินิจอย่างมากมายที่จะฟ้องคดีใดๆ อัยการไม่มีหน้าที่ที่จะต้องฟ้องคดีทุกคดีที่มีผู้เสนอขึ้นมา ถึงแม้จะเป็นหน้าที่โดยตรงของอัยการที่จะต้องฟ้องผู้กระทำความผิด แต่อัยการก็ได้รับมอบอำนาจจากรัฐในอันที่จะใช้อำนาจเพื่อส่งเสริมให้เกิดความยุติธรรมด้วย อัยการจึงไม่จำเป็นต้องฟ้องคดีในทุกกรณีที่มีการละเมิดต่อกฎหมาย”³⁴ ในปัจจุบันอัยการมีคุณพินิจมากจนสามารถดำเนินการให้คดีอาญาจบลงได้ด้วยการตกลงกันระหว่างผู้ถูกกล่าวหา ผู้เสียหาย ทนายความ และอัยการ หรือที่เรียกว่า “Plea Bargaining” จะเห็นได้ว่าในทางปฏิบัติอัยการสหรัฐจะมีรูปแบบการดำเนินคดีอาญาตามหลักดำเนินคดีอาญาตามคุณพินิจอย่างมาก เหตุผลทั่วไป 3 กรณีดังต่อไปนี้ ทำให้อัยการสหรัฐสามารถใช้คุณพินิจไม่ฟ้องคดีได้อย่างกว้างขวาง³⁵

(1) เพราะสภาพที่มี “กฎหมายอาญาฟือ” (overcriminalization) ในสังคม กล่าวคือ ผู้มีอำนาจในสังคมใช้กฎหมายอาญาเป็นเครื่องมือในการควบคุมสังคมมากเกินไป ทำให้การกระทำแทบทุกอย่างเป็นผิดกฎหมายอาญาไปหมด อัยการจึงต้องมีคุณพินิจไม่ฟ้องบางคดีตามความเหมาะสม

(2) เพราะไม่มีเครื่องมือ สถานที่ และกำลังคน เพียงพอที่จะใช้บังคับกฎหมายอาญาได้ ทั้งหมด อัยการจึงต้องมีคุณพินิจในการเลือกนำเฉพาะบางคนเข้ามาสู่กระบวนการยุติธรรมเพราะถ้าอัยการไม่มีคุณพินิจ อาจทำให้กระบวนการยุติธรรมหมดสมรรถภาพ

(3) เพราะผู้กระทำความผิดบางคนสมควรได้รับการยกเว้นโทษ สำหรับความผิดที่ได้กระทำไปแล้ว เมื่อคำนึงถึงอายุ บุคลิกลักษณะ สติปัญญา ความหนักเบาของความผิด และสภาพแวดล้อมทั้งก่อน ขณะ และหลังกระทำความผิด อันเป็นเหตุผลในแง่ของการให้ความยุติธรรมแก่ผู้กระทำความผิดเป็นรายบุคคล เนื่องจากอัยการสหรัฐมีหน้าที่พิจารณาว่าจะฟ้องผู้ต้องหา

³² เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ. เล่มเดิม. หน้า 160.

³³ แหล่งเดิม. หน้า 161.

³⁴ แหล่งเดิม. หน้า 161.

³⁵ แหล่งเดิม. หน้า 163.

หรือไม่ ด้วยข้อหาอะไร โดยมีอำนาจเลือกฟ้องคดี มีอำนาจสอบสวน และรวบรวมพยานหลักฐาน พิสูจน์ความผิดของจำเลยได้กรณีที่ยกการพิจารณาแล้วเห็นว่าผู้ต้องหาไม่ได้กระทำความผิดยกการมีอำนาจสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา แต่หากเห็นว่าผู้ต้องหากระทำความผิด จะต้องพิจารณาต่อไปเพื่อให้ผู้ต้องหาได้รับโทษที่เหมาะสมคือพิจารณาต่อคดีมีหลักฐานเพียงพอหรือไม่ หากมีหลักฐานเพียงพอต้องพิจารณาต่อว่ามีเหตุอันใดหรือไม่ที่จะไม่ฟ้องคดีกับผู้ต้องหา และต้องพิจารณาต่อว่าหากไม่ฟ้อง ควรกำหนดเงื่อนไขอย่างไรให้ผู้ต้องหาปฏิบัติตามโดยอาจใช้เป็นวิธีอื่นแทนการฟ้อง ซึ่งหากพิจารณาทั้งหมดแล้วยังคงเห็นว่าควรฟ้องต้องพิจารณาต่อว่าจะฟ้องผู้ต้องหาข้อหาใดจึงจะเหมาะสม

ด้วยเหตุผลทั่วไปข้างต้นทำให้การสั่งไม่ฟ้องคดีที่มีมูลของอัยการสรัฐ ต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบหลายประการเกี่ยวข้องกับทางคดี เช่น สภาพของคดี สภาพของการกระทำผิด และสภาพของผู้กระทำความผิด เป็นต้น หรือเป็นเพราะนโยบายที่จะไม่นำคดีเช่นนั้นสู่การฟ้องร้องซึ่งผู้เขียนจะแยกพิจารณาเป็นลำดับได้ดังนี้³⁶

(1) มีกฎหมายให้อำนาจหรือไม่ เช่น กฎหมายเรื่องนั้นๆ มิได้ใช้บังคับมาเป็นเวลานานหรือการกระทำผิดเกิดขึ้นนาน ก่อนมีการค้นพบว่ามีกระทำความผิดหรือก่อนส่งเรื่องมายังอัยการ ซึ่งพยานหลักฐานต่างๆ ได้เลือนหายไปมากแล้ว

(2) ความผิดมีความร้ายแรงมากน้อยเพียงใด เช่น การฟ้องคดีต้องเสียค่าใช้จ่ายมากเกินไปจนสภาพความผิด

(3) ผลที่จะใช้ยับยั้งการฟ้องคดี (Deterrence) เช่น ผู้กระทำความผิดได้รับการลงโทษมาพอสมควรแก่การที่จะมีผลเป็นการยับยั้งตนเอง หรือผู้อื่นมิให้เอาเยี่ยงอย่างแล้ว หรือหากการฟ้องคดีไม่ทำให้ “หลักการยับยั้ง” ผู้อื่นมิให้กระทำความผิดอย่างเดียวกัน ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ในการลงโทษเสียไปมากนัก

(4) การบรรเทาผลร้าย เช่น ชดใช้ความสูญเสียหรือเสียหาย จนหมดแล้ว

(5) ประวัติดของผู้กระทำความผิด เช่น การมีคุณลักษณะพิเศษคือ เป็นเด็ก ผู้มีจิตบกพร่อง เป็นต้น และอัยการไม่มีเครื่องหมายและกำลังคนเพียงพอที่จะฟ้อง

(6) การให้ความร่วมมือในการสืบสวน หรือสอบสวน และการฟ้องคดี

(7) การจำคุกที่เป็นไปไม่ได้ หรือผลอย่างอื่น หากผู้กระทำความผิดได้รับการตัดสินว่าผิด เช่น หากเห็นว่าการฟ้องคดีต่างๆ ที่มีพยานหลักฐานแน่ชัดว่าผู้ต้องหากระทำความผิด แต่ลูกขุนจะตัดสินปล่อยจำเลย เพราะอาจเห็นใจจำเลยหรือผู้เสียหายก็ผิดด้วย หรือผู้เสียหายไม่ประสงค์ที่จะให้มีการฟ้องคดีแก่ผู้ต้องหา เป็นต้น

³⁶ George F. Cole, Christopher E. Smith. *Opcit.* P. 284.

ดุลพินิจของอัยการสหรัฐไม่ได้สิ้นสุดเมื่อมีคำสั่งฟ้องคดี เพราะหลังจากนั้นอัยการอาจใช้ดุลพินิจเข้าต่อรองคำให้การกับจำเลยเพื่อแลกเปลี่ยนกับคำรับสารภาพ หรือแถลงต่อศาลว่าตนไม่ประสงค์จะดำเนินคดีต่อไปด้วยเหตุบางประการ (nolle prosequi (nol. Pros.)) ซึ่งหากอัยการสหรัฐใช้ดุลพินิจไม่ดำเนินคดีต่อไปเสียแล้ว ก็จะไม่มียุติการใดเข้ามาตรวจสอบการใช้ดุลพินิจของอัยการหรือบังคับให้เปลี่ยนแปลงการใช้ดุลพินิจได้อีก และเมื่อจำเลยรับสารภาพ อัยการสหรัฐก็ยังมีดุลพินิจในการเสนออัตราโทษที่เหมาะสมที่จะลงแก่จำเลยอีกด้วย³⁷ จะเห็นได้ว่าอัยการสหรัฐแทบจะควบคุมการตัดสินใจในการพิจารณาและต่อรองการฟ้องคดีได้อย่างสมบูรณ์

4) การควบคุมดุลพินิจของอัยการ

เนื่องจากอัยการสหรัฐอเมริกามีดุลพินิจอย่างกว้างขวางที่จะไม่ฟ้องคดีที่มีมูล จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะต้องมีการควบคุมการใช้ดุลพินิจนั้น ซึ่งประเทศสหรัฐอเมริกาได้แบ่งการควบคุมการใช้ดุลพินิจของอัยการออกเป็น 2 ทางด้วยกันคือ

(1) การควบคุมภายใน เป็นการควบคุมตามปกติที่หัวหน้าอัยการประจำสำนักงานนั้นๆ จะเป็นผู้คอยควบคุมการใช้ดุลพินิจของอัยการในสำนักงานของตน เช่น United States Attorney (U.S. Attorney) จะคอยควบคุมการใช้ดุลพินิจของ Assistant United States Attorney (Assistant U.S. Attorney) หรือ States Attorney ก็จะคอยควบคุมการใช้ดุลพินิจของ Assistant States Attorney เป็นต้น (แต่สำหรับผู้เป็นหัวหน้าอัยการ เช่น United States Attorney หรือ States Attorney อาจถูกควบคุมการใช้ดุลพินิจจากภายนอก)

(2) การควบคุมภายนอก เป็นการควบคุมโดยองค์กรอื่นนอกเหนือจากอัยการด้วยกันเอง ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นการควบคุมในหลายระดับ ดังนี้

ก. ควบคุมโดย United States Attorney General (U.S. Attorney General) สำหรับ United States Attorney ที่สังกัดอยู่ในกระทรวงยุติธรรม Department of Justice เนื่องจาก United States Attorney เป็นหัวหน้า แต่การควบคุมอาจเป็นไปในรูปการให้ความเห็นชอบกว้างๆ กับนโยบายการใช้ดุลพินิจ

ข. ควบคุมโดย state Attorney General สำหรับกรณีอัยการประจำท้องถิ่น District Attorney แม้ว่าจะไม่สังกัดอยู่กับ State Attorney General แต่ในบางมลรัฐ กฎหมายก็ให้อำนาจ State Attorney General ฟ้องคดีที่ District Attorney ไม่ยอมฟ้องก็ได้

ค. ควบคุมโดยศาล ซึ่งทางทฤษฎีศาลมีอำนาจออกหมาย “mandamus” บังคับให้ผู้หนึ่งผู้ใดกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดตามหน้าที่ซึ่งตนมีอยู่ก็ได้ ฉะนั้น โดยหลักผู้ได้รับความเสียหายอาจร้องขอต่อศาลให้ศาลออกหมายดังกล่าวบังคับให้อัยการฟ้องคดีที่อัยการได้ใช้

³⁷ Ibid. p. 286.

ดุลพินิจไม่ฟ้องไปแล้ว³⁸ หรือให้เปลี่ยนแปลงดุลพินิจที่ไม่ประสงค์ดำเนินคดีต่อไปด้วยเหตุ nolle prosequi เนื่องจากผู้เสียหายในสหรัฐอเมริกาไม่มีอำนาจฟ้องคดีอาญาต่อศาลโดยตรง นอกจากนี้ การตั้งอัยการพิเศษก็เป็นการควบคุมดุลพินิจของอัยการอีกทางหนึ่ง โดยศาลด้วย

ง. *ควบคุมโดยอัยการพิเศษ*³⁹ (Special Prosecutor) ในกรณีที่หากอัยการประจำท้องถิ่น (District Attorney) ไม่ยอมดำเนินการฟ้องร้องคดี และคดีนั้นเป็นคดีที่สำคัญและอยู่ในความสนใจของประชาชนมาก กฎหมายของบางมลรัฐให้อำนาจ State Attorney General หรือศาลแต่งตั้ง “อัยการพิเศษ” ขึ้นทำหน้าที่ดำเนินการฟ้องร้องคดีนั้นเป็นการเฉพาะก็ได้

จ. *ควบคุมโดยรัฐสภาของสหรัฐ* (U.S. Congress) โดยการให้อัยการของสหรัฐออกจากตำแหน่ง และควบคุมโดยรัฐสภาของรับ (State Legislature) โดยการให้อัยการประจำท้องถิ่นออกจากตำแหน่ง ซึ่งทั้งสองกรณีเป็นอำนาจโดยรัฐธรรมนูญในอันที่จะขับ (Impeach) ออกจากตำแหน่งได้แต่เฉพาะในกรณีที่อัยการทุจริตต่อตำแหน่งหน้าที่ ไม่ยอมฟ้องคดีเพราะได้รับสินบนจากผู้กระทำความผิด แต่วิธีการขับออกจากตำแหน่ง (Impeachment) จะต้องพิจารณาว่าการกระทำนั้นๆ ร้ายแรงพอที่จะสมควรขับออกจากตำแหน่งหรือไม่⁴⁰

ฉ. *ควบคุมโดยประชาชน*⁴¹ เนื่องจากเหตุผลที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า อัยการในสหรัฐส่วนใหญ่แล้วได้รับเลือกตั้ง (Electorate) โดยตรงจากประชาชน และหากเป็นในกรณีที่เป็นการดำรงตำแหน่งโดยการแต่งตั้ง ผู้มีอำนาจแต่งตั้งนั้นไม่ว่าจะเป็นประธานาธิบดีหรือผู้ว่าการมลรัฐต่างก็ได้รับเลือกตั้งมาจากประชาชนโดยตรงเช่นกัน เปรียบเสมือนกับว่าประชาชนมีโอกาสดำเนินการใช้ดุลพินิจของอัยการด้วย ซึ่งหากปรากฏว่าอัยการใช้ดุลพินิจอย่างไม่ชอบธรรม จะทำให้มีผลกระทบกับการเลือกตั้งครั้งต่อไป

สรุปคือ อาจกล่าวได้ว่าอัยการในสหรัฐอเมริกานับเป็นองค์กรที่มีบทบาทอำนาจ และดุลพินิจมากที่สุดในบรรดาองค์กรทั้ง 4 ฝ่าย ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของสหรัฐอเมริกา คือ ตำรวจ อัยการ ศาล และราชทัณฑ์ เพราะมีอำนาจในการสั่งไม่ฟ้อง ซึ่งเป็นอำนาจเด็ดขาด (absolute power) และไม่มีการตรวจสอบ นอกจากนี้การใช้ดุลพินิจไม่ฟ้องคดีของอัยการสหรัฐยังถือว่าเป็นสิ่งที่จำเป็น เพราะเป็นการลดภาระให้แก่ศาลและราชทัณฑ์อย่างมาก

แม้ว่าอำนาจและหน้าที่ของอัยการสหรัฐอเมริกา โดยทั่วไปแล้วคล้ายๆ กับอำนาจหน้าที่ของอัยการไทย ก็มีหน้าที่รับผิดชอบในการดำเนินคดีอาญาและทำหน้าที่

³⁸ เกียรติจักร วัจนะสวัสดิ์. เล่มเดิม. หน้า 167.

³⁹ แหล่งเดิม. หน้า 167.

⁴⁰ แหล่งเดิม. หน้า 168.

⁴¹ แหล่งเดิม. หน้า 169.

เป็นนายแผ่นดินก็ตาม แต่อำนาจหน้าที่และคุณพินิจของอัยการสหรัฐอเมริกาจะมีมากกว่าอัยการไทย และกว้างขวางกว่าของอัยการไทยมาก ซึ่งสาเหตุที่อัยการสหรัฐอเมริกามีอำนาจหน้าที่ที่กว้างขวาง และมากกว่าก็เป็นไปตามความต้องการในการพัฒนาประเทศนั่นเอง

5) *อัยการพิเศษหรืออัยการอิสระ (Special Prosecutor or Independent Counsel)*⁴²

ในอดีตการฟ้องร้องคดีที่มีความผิดอาญาเกี่ยวกับการคอร์รัปชันต่อสมาชิกของฝ่ายบริหารจะกระทำโดยอัยการพิเศษ (Special Prosecutor) ซึ่งได้รับการแต่งตั้งและถอดถอนจากอัยการสูงสุดของสหรัฐฯ (ประธานาธิบดีเป็นผู้แต่งตั้งและถอดถอนอัยการสูงสุด) ซึ่งถ้าหากอัยการสูงสุดมีผลประโยชน์ทับซ้อน หรือได้รับการแต่งตั้งจากประธานาธิบดีโดยมีเงื่อนไขพิเศษเกี่ยวกับการแต่งตั้งอัยการพิเศษ ก็จะมีผลต่อคดีดังกล่าว แม้แต่กรณีที่อัยการสูงสุดทำหน้าที่โดยชอบก็อาจถูกแทรกแซงจากฝ่ายบริหารได้โดยการปลด หรือบีบบังคับอัยการสูงสุดนั้น ออกจากตำแหน่งดังเช่นในกรณีของอีเลียต ริชาร์ดสัน (Elliot Richardson) อัยการสูงสุดซึ่งได้แต่งตั้งอาร์คิบอลด์คอกซ์ (Archibald Cox) ขึ้นมาเป็นอัยการพิเศษ ทำหน้าที่ในการสอบสวนเรื่องอื้อฉาวที่รู้จักกันในนามคดี “วอเตอร์เกต” (Watergate Scandal) อย่างเที่ยงธรรม

นายริชาร์ดสันจำต้องลาออกจากตำแหน่งอัยการสูงสุด เนื่องจากประธานาธิบดีนิกสัน ได้สั่งให้ปลดอาร์คิบอลด์ ค็อกซ์ ออกจากตำแหน่ง แต่ตนเองก็รับรองอัยการสูงสุดมิได้ทำตามคำสั่ง จึงต้องลาออกจากตำแหน่งในที่สุด และประธานาธิบดีนิกสันได้มีการแต่งตั้งให้โรเบิร์ต บอร์ก (Robert Bork) เป็นผู้รักษาราชการแทนอัยการสูงสุด และปลดคอกซ์จากการเป็นอัยการพิเศษ ในเวลาต่อมาท่ามกลางการประท้วงของประชาชน และได้แต่งตั้ง ลีออน จาวอร์สกี (Leon Jaworski) มาทำหน้าที่อัยการพิเศษแทนคอกซ์ โดยมีการออกทฤษฎีกันว่าลินจะถูกถอดถอนได้โดยวุฒิสภาเท่านั้นซึ่งทำให้ความเชื่อใจของประชาชนในกระบวนการดำเนินคดีลดลง และส่งผลการสืบสวนของอัยการพิเศษไม่มีความเป็นอิสระแต่อย่างใด

เหตุการณ์ดังกล่าวได้แสดงให้เห็นความเป็นอิสระของอัยการผู้ดำเนินคดีต่อผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจากอำนาจของฝ่ายบริหารนั้นเป็นสิ่งจำเป็น เพราะอาจถูกแทรกแซงและส่งผลกระทบต่อคดีได้ ในท้ายที่สุดจึงได้มีความพยายามเรียกร้องของหลายฝ่ายส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงและมีการออกกฎหมายว่าด้วยอัยการอิสระ (Independent Counsel Act of 1978 and the Ethics in Government Act Amendments of 1982) ทำให้อัยการพิเศษในอดีต กลายเป็นอัยการอิสระในปี ค.ศ. 1982 โดยที่อัยการอิสระ (Independent Counsel) นี้มาจากการแต่งตั้งของศาลพิเศษ

⁴² แสงว นุญเฉลิมวิภาส, (ม.ป.ป). การศึกษาพันธกรณีและความพร้อมของประเทศไทยในการปฏิบัติตามอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริต ค.ศ. 2003. หน้า 131.

(The Special Division Court) โดยศาลพิเศษนี้จะเป็นผู้กำหนด ขอบเขตอำนาจของอัยการอิสระ ซึ่งจะมี งบประมาณหรือค่าตอบแทนเป็นของตนเองตามที่กฎหมายกำหนดไว้อย่างชัดเจน ผู้ที่เป็น อัยการอิสระอาจเป็นอดีตอัยการ อดีตผู้พิพากษา หรือทนายความเอกชนที่มีความรู้ ความสามารถ ชื่อสัตย์ สุจริตมาทำหน้าที่

หลังจากที่ได้มีกฎหมายดังกล่าวออกมา ได้มีการสอบสวนฝ่ายบริหาร ของรัฐบาลประธานาธิบดีเรแกนถึง 7 ครั้ง ในระยะเวลา 5 ปี ซึ่งมีคดีที่สำคัญที่รู้จักกันในนาม “อิหร่านคอนทรา” (Contra scandal) ด้วย จนกระทั่งในปี ค.ศ. 1987 ได้มีการยกประเด็นขึ้นว่า กฎหมายดังกล่าวนั้นขัดต่อรัฐธรรมนูญ เนื่องจากการก้าวล่วงและละเมิดเขตอำนาจของฝ่าย บริหารแต่ทำที่ศาลสูงสุดของสหรัฐฯ ได้ตัดสินคดีเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของ อัยการอิสระไว้ในคดี “มอร์ริสัน กับ โอลสัน” ว่าการตั้งอัยการอิสระนั้นไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญและ หลักการแบ่งแยกอำนาจ (The Principle of the Separation of the power)

ในปี ค.ศ. 1993 ก่อนที่รัฐบัญญัติอัยการอิสระจะสิ้นสุดลง บังคับใช้ ประธานาธิบดีคลินตัน (Clinton) ได้ดำเนินการต่ออายุของรัฐบัญญัติดังกล่าวต่อไปอีกในปี ค.ศ. 1994 และได้มีการดำเนินการสอบสวนของอัยการอิสระต่อรัฐบาลของคลินตันเองถึง 7 ครั้ง ในระยะเวลา 5 ปีด้วยกัน ซึ่งมีคดีสำคัญที่รู้จักในนามคดี “ไวท์วอเตอร์” (White water) และคดี “ลูวินสกี” (Monica Lewinsky Scandal) ในที่สุดรัฐบัญญัตินี้ก็สิ้นสุดลงบังคับใช้หลังเที่ยงคืนวันที่ 30 มิถุนายน ปี ค.ศ. 1999 และถือเป็นการสิ้นสุดของระบบอัยการอิสระของสหรัฐฯ ด้วยเหตุผลหลายประการ เช่น การที่ หน่วยงานของอัยการจะต้องแยกขาดจากองค์กรศาลโดยเด็ดขาด และในปัจจุบันสาธารณชนไม่ค่อย ให้การสนับสนุน ต่อบทบาทและหน้าที่ของอัยการอิสระ เป็นต้น

สำหรับแนวความคิดเกี่ยวกับการนำระบบอัยการอิสระของประเทศ สหรัฐฯ เพื่อดำรงความยุติธรรมไว้ ไม่ให้มีการขัดขวางกระบวนการยุติธรรม มาใช้กับประเทศไทย นั้น สมควรนำมาพิจารณาอย่างยิ่ง หากมองถึงเจตนารมณ์ที่ต้องการสร้างกลไกในการตรวจสอบฝ่าย บริหารที่มีประสิทธิภาพ ไม่ถูกแทรกแซงจากฝ่ายบริหารเมื่อมีการกระทำที่มีชอบเกิดขึ้น แต่สิ่งที่ จะต้องคำนึงถึงก็คือ การนำระบบดังกล่าวมาใช้กับประเทศไทยนั้น จะต้องประยุกต์ให้เข้ากับระบบ กฎหมาย สภาพปัญหาการทุจริตของไทย ไม่ว่าจะเป็นส่วนของการแต่งตั้งอัยการอิสระ ผู้มีอำนาจในการแต่งตั้งและถอดถอน วิธีการดำเนินการสืบสวนคดี รวมถึงหน่วยงานที่จะคอย สนับสนุนให้ความช่วยเหลือการสืบสวนของอัยการอิสระ

2.2 ระบบไต่สวน

ระบบไต่สวนใช้ในกลุ่มประเทศที่เป็นระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law) เป็นระบบที่ถือว่าการดำเนินคดีอาญาเป็นหน้าที่ของรัฐจึงถือว่ารัฐจะต้องรับผิดชอบโดยตรงในการ

ดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดโดยการค้นหาและรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อนำมาพิสูจน์ความผิดของผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดในการดำเนินคดีอาญาตามระบบนี้จะไม่มีการแยกหน้าที่ในการสอบสวนและฟ้องร้องคดีรวมทั้งหน้าที่ในการพิจารณาตัดสินออกจากกัน โดยจะมีเฉพาะผู้ไต่สวนซึ่งอาจเป็นผู้พิพากษาเป็นผู้ดำเนินการไต่สวนเองทั้งสิ้นตั้งแต่เริ่มต้นกระบวนการจนถึงขั้นตอนการพิพากษาตัดสินคดีอาญานั้นในที่สุดโดยศาลจะเป็นทั้งโจทก์และผู้ตัดสินในคนเดียวกับผู้ไต่สวนจะมีหน้าที่ทั้งหาความจริงและสิ่งที่เป็นผลร้ายแก่ผู้ถูกไต่สวนด้วยสภาพของผู้ถูกไต่สวนจึงเป็นกรรมในคดี⁴³ บางครั้งมีการใช้วิธีที่ทรมาณร่างกายของผู้ถูกไต่สวนและผู้ถูกไต่สวนก็จะอยู่ในฐานะที่เป็นเพียงผู้คอยตอบคำถามในคดีจึงมีสภาพเป็นเพียง “วัตถุ” (object) แห่งการซักฟอกในคดีเท่านั้นระบบการไต่สวนมีการรวบรวมการสอบสวนและฟ้องร้องเป็นกระบวนการเดียวกันรวมทั้งการพิจารณาพิพากษาอยู่ภายใต้อำนาจองค์กรหรือศาลเป็นระบบที่ใช้ในบางประเทศแถบภาคพื้นยุโรประบบนี้ศาลจะเป็นผู้ค้นหาความจริงจากพยานหลักฐานบทบาทของศาลจะทำหน้าที่ในการเป็นผู้ดำเนินการไต่สวนตรวจสอบพยานหลักฐานและสอบปากคำพยานบุคคล

2.2.1 ระบบไต่สวนมีลักษณะวิธีพิจารณาคดีซึ่งตรงกันข้ามกับระบบกล่าวหาดังต่อไปนี้

1) บทบาทนำของศาล ในการดำเนินคดีในระบบไต่สวนนี้ เริ่มต้นขึ้นตั้งแต่การดำเนินคดีในชั้นก่อนพิจารณาคือในชั้นสอบสวนหรือไต่สวนซึ่งเป็นศาลในชั้นก่อนการพิจารณาและแม้แต่ในชั้นพิจารณาพิพากษาคดีโดยผู้พิพากษาจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบในการที่จะทำให้เกิดความมั่นใจว่าข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นหรือได้มาจากการดำเนินคดีโดยศาลจะต้องมีความสมบูรณ์เพียงพอที่จะทำให้คำพิพากษาสามารถตั้งอยู่บนพื้นฐานของความจริงได้นอกจากนั้นยังมีบทบาทเป็นผู้ดำเนินการดำเนินคดีมีอำนาจในการแสวงหาและรวบรวมพยานหลักฐานเช่นเดียวกับพนักงานสอบสวนเรียกว่า “ผู้พิพากษาไต่สวน”(Juded’instruction) ซึ่งการมีผู้พิพากษาไต่สวนถือเป็นเอกลักษณ์ที่ชัดเจนของประเทศที่เป็นต้นแบบในระบบไต่สวนอำนาจหน้าที่ของผู้พิพากษาไต่สวนคือการรวบรวมพยานหลักฐานทุกประเภทที่จะสามารถนำมาใช้ในการพิจารณาว่าคดีมีมูลพอที่จะดำเนินคดีกับผู้ถูกกล่าวหาในชั้นพิจารณาคดีของศาลหรือไม่ลักษณะเด่นของการทำหน้าที่ของผู้พิพากษาไต่สวนก็คือการที่กฎหมายได้กำหนดให้ผู้พิพากษาซึ่งมีสถานะและหลักประกันความเป็นตุลาการมาทำหน้าที่ของพนักงานสอบสวนในชั้นสอบสวนลักษณะดังกล่าวถือเป็นลักษณะพิเศษที่ไม่มีอยู่ในระบบและการที่กฎหมายได้ให้อำนาจแก่ผู้พิพากษาไต่สวนในการแสวงหาและรวบรวมพยานหลักฐานในการดำเนินคดีอาญากับผู้ถูกไต่สวนเช่นนี้ทำให้มีผู้เรียกชื่อผู้พิพากษาไต่สวนกันอีกชื่อหนึ่งว่า

⁴³ คณิต ฒ นคร, “ปัญหาในการใช้ดุลพินิจของอัยการ”, ในรวมบทความด้านวิชาการของศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฒ นคร กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, (กันยายน), 2540, หน้า 32.

“ผู้พิพากษาสอบสวน”(Le juged’investigation)นอกจากนี้ในระบบไต่สวนผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณา ไม่ได้เป็นเพียงแค่ผู้ที่ยอมรับข้อเท็จจริงจากคู่ความแต่ผู้พิพากษาดังกล่าวจะเป็นผู้รับผิดชอบ ตั้งแต่เบื้องต้นในการกำกับดูแลการรวบรวมพยานหลักฐานทั้งหลายที่จำเป็นเพื่อที่จะแก้ปมคดีให้ ลุล่วงผู้พิพากษาในระบบไต่สวน ไม่ได้ทำหน้าที่เพียงแค่เป็นกรรมการควบคุมกติกาดังเช่นผู้ พิพากษาในระบบกล่าวหาแต่ผู้พิพากษาในระบบไต่สวนจะเป็นคนกำหนดทิศทางการค้นหา พยานหลักฐานและจะทำหน้าที่ในการซักถามพยานที่คู่ความแต่ละฝ่ายนำเข้ามาสืบด้วยตนเอง รวมทั้งผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลย

2) *วิธีพิจารณาเป็นลายลักษณ์อักษร* ระบบไต่สวนจะมีการบันทึกพยานหลักฐาน ที่ได้มาในชั้นไต่สวนไว้ในสำนวนการไต่สวนและสำนวนการไต่สวนดังกล่าวจะถูกนำมาใช้เป็น พื้นฐานของการสืบพยานในชั้นพิจารณาของศาลดังนั้นศาลในระบบไต่สวนจะทราบถึงรายละเอียด ความเป็นมาของการดำเนินคดีในชั้นไต่สวนในระบบไต่สวนของประเทศฝรั่งเศสหรือเนเธอร์แลนด์ จะไม่ถือว่าการนำคำให้การของพยานที่ได้มาในชั้นสอบสวนของตำรวจมาอ่านในชั้นศาลแม้ใน กรณีที่ไม่ได้ตัวพยานมาเบิกความในชั้นศาลเป็นการละเมิดหลักเกณฑ์ของวิธีพิจารณาความอาญา แต่ประการใดถือว่าเป็นทางปฏิบัติที่เป็นปกติธรรมดาในศาลอาญาของทั้งสองประเทศทั้งนี้เพราะ เหตุผลที่ในระบบไต่สวนมีแนวคิดว่าการดำเนินคดีในชั้นพิจารณานั้นเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการ รวบรวมพยานหลักฐานอย่างต่อเนื่องของการค้นหาความจริงโดยรัฐเพื่อให้ได้มาซึ่งพยานหลักฐาน ที่สมบูรณ์ที่สุดก่อนที่จะพิพากษาคดี

3) *การไต่สวนเป็นความลับ* แต่เดิมมาลักษณะที่กล่าวว่าการไต่สวนเป็น ความลับประการแรกจะเห็น ได้ชัดเจนจากบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ฝรั่งเศสเดิมนั้นไม่อนุญาตให้ทนายความเข้าพบให้คำปรึกษาแก่ผู้ถูกจับจนกว่าระยะเวลา 20 ชั่วโมง นับแต่ที่มีการจับกุมจะผ่านพ้นไปแต่ปัจจุบัน ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญาฝรั่งเศสล่าสุด โดยรัฐบัญญัติฉบับเลขที่ 2004-204 ลงวันที่ 9 มีนาคม ค.ศ. 2004 ให้สิทธิ แก่ผู้ถูกจับกุมที่จะร้องขอพบทนายความได้ทันทีตั้งแต่มีการจับกุมนอกจากนี้ทนายความไม่มีสิทธิ เข้าฟังการสอบปากคำผู้ต้องหาหรือผู้ถูกไต่สวนซึ่งเป็นลูกความของตนเนื่องจากลักษณะการ สอบสวนของเจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีหรือของผู้พิพากษาไต่สวนนั้นจะต้องบันทึกอยู่ในสำนวน การสอบสวนหรือการไต่สวนและจะต้องถูกตรวจตราอย่างละเอียดโดยศาลในชั้นพิจารณาอีกครั้ง หนึ่งดังนั้นจึงไม่มีความจำเป็นต้องอนุญาตให้ทนายความเข้าฟังการสอบปากคำของเจ้าพนักงาน ตำรวจฝ่ายคดีหรือผู้พิพากษาไต่สวนแต่ประการใด

2.2.2 ข้อดีของระบบไต่สวน

เป็นระบบการค้นหาคำความจริงที่มีประสิทธิภาพเพราะการปล่อยให้ผู้ความทั้งสองฝ่ายได้ต่อสู้กันย่อมเป็นการนำเสนอความจริงเพียงด้านเดียวการให้ศาลได้ไต่สวนความจริงทั้งหมดย่อมเป็นผลดีในการทำความจริงให้ปรากฏซึ่งหมายถึงความยุติธรรมนั่นเอง

2.2.3 ข้อเสียของระบบไต่สวน

- 1) เมื่อศาลไต่สวนสามารถค้นหาคำความจริงได้เต็มที่สิทธิและเสรีภาพของผู้เสียหายอาจถูกระทบกระเทือน
- 2) กระบวนการไต่สวนภายใต้การบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรอาจทำให้เกิดความล่าช้านอกจากนี้การเบิกความด้วยวาจาของพยานทำให้ศาลสามารถจับผิดและตรวจสอบความน่าเชื่อถือรวมทั้งซักถามความจริงได้อย่างชัดเจนกว่าการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร
- 3) องค์กรศาลมีหน้าที่รวมทุกอย่างตั้งแต่สอบสวนฟ้องร้องพิจารณาพิพากษาจึงอาจทำให้ไม่มีความเป็นกลางอีกทั้งผู้ถูกกล่าวหาไม่มีโอกาสต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่

2.2.4 ประเทศฝรั่งเศส

ต้นกำเนิดของอัยการเริ่มต้นมาจากแนวความคิดในเรื่องหลักการแบ่งแยกอำนาจของมองเตสกีเออ (Montesquieu) กอรปกับตั้งแต่ในสมัยศตวรรษที่ 13 ประชาชนจะมีความคิดเห็นว่าเป็นหน้าที่ของผู้ปกครองประเทศที่จะดำเนินคดีอาญา อันเป็นแนวความคิดของหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ความคิดดังกล่าวเป็นจุดเริ่มต้นของการตั้งเจ้าพนักงานขึ้นเพื่อทำหน้าที่เฉพาะในการดำเนินคดีอาญา ซึ่งเจ้าพนักงานที่ถูกก่อให้เกิดขึ้นนี้ก็คือ “อัยการ” (Ministere public) ซึ่งตามกฎหมายฝรั่งเศส หมายถึงเจ้าพนักงานซึ่งได้รับการแต่งตั้งให้ประจำอยู่ตามศาลเพื่อเป็นผู้แทนของสังคม มีอำนาจและหน้าที่ดำเนินการในนามของสังคม เพื่อให้มีการปฏิบัติตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความสงบเรียบร้อยของสังคม⁴⁴ ช่วงแรกอัยการจะทำหน้าที่เป็นผู้แทนพระมหากษัตริย์ (Procurator) ซึ่งทำให้ระบบไต่สวนสมบูรณ์ขึ้น แม้แต่ ปอร์ตาลีส (Portalis) ผู้ร่างประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส (Code Napoleon) ได้กล่าวไว้ว่า “อัยการได้ช่วยรัฐบาลให้พ้นจากคนพวกช่างฟ้องเป็นปากเป็นเสียงให้แก่กฎหมาย เป็นผู้ท้วงติงคำพิพากษา เป็นที่พึ่งพิงของผู้อ่อนแอที่ถูกรุกรานคดีเป็นโจทก์ ผู้นำกรงขามของเหล่าร้าย เป็นผู้แทนของสังคมทั้งมวล⁴⁵

⁴⁴ จิตรลดา จุงวงศ์. เล่มเดิม. หน้า 20-21.

⁴⁵ ภาวิน เมฆสุวรรณ. การขาดนัดในคดีอาญา: ศึกษากรณีพนักงานอัยการไม่มาศาลตามกำหนดนัด.

1) บทบาทของอัยการ

ฝรั่งเศสถือเป็นประเทศแรกที่มีการก่อตั้งองค์กรอัยการ⁴⁶ อัยการฝรั่งเศสถูกจัดเป็นฝ่ายบริหารไม่ขึ้นกับศาล เพราะฉะนั้นศาลจึงไม่มีอำนาจกำหนดและควบคุมอัยการ (Censure) ในการปฏิบัติงานของอัยการ ไม่ว่าจะเป็นโดยทางวาจาหรือโดยการแถลงไว้ในคดี นอกจากนี้ศาลจะไม่รับพิจารณาฟ้องของอัยการและจะปฏิเสธไม่ให้อัยการแถลงด้วยวาจาไม่ได้ ยิ่งไปกว่านั้นสำหรับคำพิพากษาที่ดำเนินอัยการจะถูกยกเลิกโดยถือว่าเป็นการละเมิดอำนาจของอัยการ⁴⁷ เพราะฝรั่งเศสยึดถือหลักที่ว่า “รัฐ” เป็นผู้มีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมอย่างเคร่งครัด” ฉะนั้นการฟ้องคดีอาญาจึงเป็นภาระหน้าที่ของรัฐแต่ผู้เดียว ตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ โดยที่ประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส มาตรา 40 ได้บัญญัติให้อำนาจแก่อัยการเป็นผู้ใช้อำนาจสอบสวนในการควบคุมการสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถรับคำร้องทุกข์กล่าวโทษ และพิจารณาว่าจะต้องดำเนินการต่อไปอย่างไร⁴⁸ และฟ้องดำเนินคดีอาญาในฐานะตัวแทนของรัฐ ดังนั้นประชาชนซึ่งเป็นผู้เสียหายจึงไม่มีอำนาจฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาเองได้โดยตรง แต่ผู้เสียหายสามารถร้องทุกข์กล่าวโทษต่อ เจ้าหน้าที่ตำรวจ อัยการ หรือผู้พิพากษาสอบสวนได้⁴⁹ แต่การสอบสวนคดีอาญาจะอยู่ภายใต้การควบคุมของอัยการเท่านั้น โดยอัยการจะเป็นผู้ใช้ดุลพินิจในการสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องซึ่งเป็นไปตามหลักดำเนินคดีอาญาตามดุลพินิจ โดยอัยการจะใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องก็ต่อเมื่อผู้ต้องหาไม่ได้กระทำความผิด หรือพยานหลักฐานไม่เพียงพอหรือเป็นความผิดเล็กน้อย หรือการกระทำนั้นมีผลกระทบต่อส่วนได้เสียหรือผลประโยชน์ของสังคมเพียงเล็กน้อย หรือเห็นว่าเป็นการกระทำผิดโดยมิเหตุอันควร ซึ่งหากมีการฟ้องคดีขึ้นจะเกิดความเสียหายแก่สังคมมากกว่า⁵⁰

แต่เมื่ออัยการฝรั่งเศสฟ้องคดีอาญาไปแล้วจะไม่สามารถถอนฟ้องได้⁵¹ เพราะกฎหมายฝรั่งเศสมีหลักการที่จะต้องให้จำเลยได้รับการพิจารณาจนถึงที่สุดว่าไม่ได้กระทำความผิด แต่กรณีไม่มีกฎหมายห้ามไม่ให้ผู้เสียหายถอนคำร้องทุกข์ หากผู้เสียหายถอนคำร้องทุกข์โดยเฉพาะ

⁴⁶ อุคม รัฐอมฤต. เล่มเดิม หน้า 486.

⁴⁷ อรรถพล ใหญ่สว่าง. ผู้เสียหายในคดีอาญา, 2524, หน้า 51.

⁴⁸ จิตรลดา จุงวงค์. เล่มเดิม. หน้า 76.

⁴⁹ อมร จันทรสุมบุรณ์. “อำนาจสืบสวน สอบสวน ฟ้องร้องในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย.” บทบัญญัติ 30, 2516, หน้า 625.

⁵⁰ โกเมน ภัทรภิรมย์ ก. “การฟ้องคดีอาญาในประเทศฝรั่งเศส.” อัยการนิเทศ, เล่ม 32, 2513, หน้า 172-173.

⁵¹ โกเมน ภัทรภิรมย์ ข. ชีวิตและผลงาน ดร.โกเมน ภัทรภิรมย์ “60 ปี ดร.โกเมน ภัทรภิรมย์.”, 2526, หน้า 93.

อย่างยิ่งเป็นกรณีที่แจ้งความร้องทุกข์นั้นถือเป็นสาระสำคัญในการดำเนินคดี ตามนัยแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 6 ซึ่งจะทำให้การดำเนินคดีอาญานั้นสิ้นสุดลง และจะไม่เป็นการเหมาะสมหากอัยการจะไม่ดำเนินคดีต่อไปจนมีคำพิพากษา อัยการมีแต่เพียงสิทธิที่จะร้องขอต่อศาลว่า การพิพากษาของศาลที่จะมีขึ้นต่อไปภายหลังจากมีการถอนคำร้องทุกข์แล้วเป็นเรื่องที่ไม่ถูกต้องตามกาลเทศะเท่านั้น⁵²

แต่เมื่อใดที่ยังไม่มีการฟ้องคดีอาญา ไม่ว่าจะเป็เพราะโดยยังไม่พิจารณาสั่งหรือโดยการพิจารณาสั่งไม่ฟ้องแล้วก็ตาม หากคดีดังกล่าวเป็นคดีแพ่งเกี่ยวกับคดีอาญาที่ผู้เสียหายสามารถใช้สิทธิทางศาลเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนทางแพ่งได้แล้ว ผู้เสียหายย่อมมีสิทธิฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวกับคดีอาญานั้นต่อศาลที่มีอำนาจชำระคดีอาญาได้ อันเป็นการผ่อนคลายหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ แต่กรณีดังกล่าวศาลจะต้องทำการไต่สวนในส่วนของคดีอาญาดูด้วยซึ่งจะส่งผลให้อัยการจะต้องมีบทบาทเข้ามาแถลงการณ์ให้ศาลรับรู้ว่า จำเลยกระทำความผิดอาญาแล้วหรือไม่อันเป็นวิธีการบังคับให้อัยการต้องเข้ามาดำเนินคดีอาญา ซึ่งถือว่าเป็นการยื่นฟ้องคดีอาญาในทางอ้อมก็ได้ เพราะก่อนที่ศาลจะพิจารณาคดีในส่วนแพ่งได้ศาลจะต้องพิจารณาข้อกล่าวหาในส่วนของคดีอาญาก่อน⁵³ วิธีการนี้ถือเป็นการถ่วงดุลและตรวจสอบอำนาจในการสั่งไม่ฟ้องของอัยการโดยผู้เสียหายที่เป็นประชาชน

นอกจากผู้เสียหายสามารถฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวกับคดีอาญา เพื่อโน้มนำให้อัยการเข้ามาดำเนินคดีในส่วนอาญาอันเป็นการรักษาประโยชน์ของตนได้แล้ว ยังมีหน่วยราชการบางหน่วยที่สงวนอำนาจในการฟ้องคดีอาญา ในส่วนที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดอันขัดต่อประโยชน์ซึ่งอยู่ในความอำนาจหรืออยู่ในการกำกับดูแลของหน่วยราชการนั้นๆ อีกด้วย เช่นข้าราชการตุลาการซึ่งเป็นเจ้าพนักงานในหน่วยราชการเกี่ยวกับภาษีมียอำนาจฟ้องจำเลยในเรื่องเกี่ยวกับภาษีได้⁵⁴ จะเห็นได้ว่าอัยการฝรั่งเศสเป็นแต่เพียงผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาทั่วไปเท่านั้น ส่วนคำว่า “เจ้าพนักงานซึ่งได้ รับหน้าที่ตามกฎหมายนั้น” หมายรวมถึงข้าราชการในหน่วยงานอื่นด้วยไม่ได้หมายความว่าเฉพาะอัยการเท่านั้น

2) การควบคุมดุลพินิจของอัยการ

ตามประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส มาตรา 40 ที่กล่าวมาแล้วข้างต้นจะเห็นได้ว่าอัยการฝรั่งเศสมีดุลพินิจไม่จำเป็นต้องฟ้องคดีอาญาทุกเรื่อง ตามหลักดำเนินคดีอาญาตามดุลพินิจ (Opportunity Principle) อย่างไรก็ตามการใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องคดีอาญาของอัยการฝรั่งเศส

⁵² ภาวิน เมฆสุวรรณศ์. เล่มเดิม. หน้า 59.

⁵³ อุคม รัฐอมฤต. เล่มเดิม. หน้า 487.

⁵⁴ อรรถพล ใหญ่สว่าง. เล่มเดิม. หน้า 51.

ยังคงต้องถูกควบคุมและตรวจสอบจากองค์กรต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการควบคุมตรวจสอบภายใน หรือเป็นการควบคุมตรวจสอบภายนอก ดังจะกล่าวต่อไปนี้

(1) การควบคุมและตรวจสอบภายใน⁵⁵ คือการใช้อำนาจขององค์กร อัยการด้วยกันเองเป็นผู้ทำการตรวจสอบ ด้วยการควบคุมการสั่งคดีตามระบบบังคับบัญชา

เนื่องจากอัยการฝรั่งเศสมีการจัดโครงสร้างให้ขึ้นตรงกับฝ่ายบริหาร อยู่ในความควบคุมดูแลของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม (Garde des Sceaux, Ministre de la justice) ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 36 บัญญัติให้รัฐมนตรีมีอำนาจเหนือ อัยการประจำศาลฎีกา (Procureur general la Cour de cassation) ซึ่งมีตำแหน่งเดียว โดยทำหน้าที่ดูแลคดี เฉพาะที่เข้าสู่มาเขตอำนาจของอัยการประจำในศาลอื่นๆ

อำนาจในการตรวจสอบภายในในระดับศาลจังหวัด จะให้เป็นอำนาจ ของอธิบดีอัยการศาลจังหวัด (Procureur de la Reublique) และอัยการผู้ช่วยประจำศาลแขวง (Tribunal de police)

การที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม เป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุด และเป็นผู้รับผิดชอบการปฏิบัติงานด้านคดีของอัยการฝรั่งเศสต่อสภานิติบัญญัตินั้น ทำให้รัฐมนตรี จะต้องรับผิดชอบงานด้านการดำเนินคดีของอัยการ โดยตรง⁵⁶ ซึ่งหากอัยการสั่งไม่ฟ้องคดีต่างๆ ที่ น่าจะฟ้องรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดของฝ่ายบริหาร อาจมีคำสั่ง ไปยังอัยการประจำศาลฎีกาหรืออัยการศาลอุทธรณ์ให้มีการฟ้องคดีดังกล่าวได้ กรณีนี้ถือเป็นกลไก ที่ให้ฝ่ายบริหารต้องรับผิดชอบต่อฝ่ายนิติบัญญัติ และเพื่อให้การใช้อำนาจของรัฐมนตรีดังกล่าว เป็นไปอย่างโปร่งใสและสามารถถูกตรวจสอบได้ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 36 จึงบัญญัติให้คำสั่งของรัฐมนตรีที่สั่งให้อัยการต้องฟ้องจะต้องทำเป็นลายลักษณ์อักษร ทำให้รัฐมนตรีไม่สามารถออกคำสั่งตามอำเภอใจได้ และถ้าหากการดำเนินคดีอาญาที่สำคัญๆ เรื่องใดเรื่องหนึ่งเกิดข้อบกพร่องขึ้น สภานิติบัญญัติอาจมีมติไม่ไว้วางใจและให้รัฐมนตรีผู้นั้นออก จากตำแหน่งได้ เมื่ออัยการถูกสั่งให้ต้องสั่งฟ้องแล้ว การดำเนินคดีในศาลภายหลังจากฟ้องอัยการ จะดำเนินการอย่างไรก็ได้สุดแต่แต่อัยการจะเห็นว่าถูกต้อง ทั้งนี้เป็นไปตามหลักที่ว่าอัยการจะต้อง ทำสำนวนที่เป็นลายลักษณ์อักษรตามที่ผู้บังคับบัญชากำหนด (La Plume est Serve) แต่มีอิสระให้ ความเห็นด้วยวาจาในศาล (La Parole est Libre)

⁵⁵ จิตรลดา จุงวงศ์. เล่มเดิม. หน้า 77-78.

⁵⁶ โกเมน ภัทรภิรมย์. อัยการฝรั่งเศสใน อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา รวมบทความเกี่ยวกับการ สอบสวนคดีอาญาในนานาประเทศ, 2533, หน้า 27.

(2) การควบคุมและตรวจสอบภายนอก⁵⁷ คือการควบคุมการสั่งไม่ฟ้องคดีของอัยการฝรั่งเศส โดยผู้เสียหายดังต่อไปนี้

ก. สำหรับคดีความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ ที่เป็นคดีแพ่ง เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาที่ผู้เสียหายสามารถใช้สิทธิทางศาลเรียกรื้อคดีขึ้นใหม่ทดแทนทางแพ่งได้นั้น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 1 วรรคสอง เปิดโอกาสให้สิทธิแก่เอกชนผู้เสียหายฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญานั้นต่อศาลที่มีอำนาจชำระคดีอาญาได้ ซึ่งศาลต้องทำการไต่สวนในส่วนของคดีอาญาที่อัยการฝรั่งเศสสั่งไม่ฟ้องหรือยังไม่ได้ฟ้องด้วย

ข. นอกจากนี้ในคดีอุกฉกรรจ์ (Crime) หรือคดีไม่ทราบตัวผู้กระทำความผิด ผู้เสียหายจะต้องยื่นคำร้องต่อศาลพร้อมคำขอเป็นคู่ความทางแพ่ง (Plainte avec Constitution de Partie civile) กับวางเงินประกันตามที่ศาลกำหนด ซึ่งศาลจะส่งเรื่องคำร้องทุกข้อไปยังอัยการเพื่อให้ความเห็นว่าจะให้สอบสวนหรืองดการสอบสวนเป็นคำแถลง (Requisitoire introductif) ทั้งนี้เพราะโดยหลักแล้วศาลจะทำการสอบสวนเองโดยไม่ฟังความเห็นของอัยการก่อนไม่ได้ และเมื่ออัยการมีความเห็นแล้วศาล (ผู้พิพากษาสอบสวน) จึงพิจารณาว่าจะสั่งดำเนินการสอบสวนหรือไม่ หากศาลมีคำสั่งให้มีการสอบสวนตามคำร้องของผู้เสียหาย เมื่อทำการสอบสวนเสร็จจะต้องส่งสำนวนให้อัยการทำความเห็นต่อว่าควรจะฟ้องหรือไม่ฟ้อง หรือให้ทำการสอบสวนเพิ่มแล้วส่งกลับไปยังศาล และศาลจะมีคำสั่งเป็นอย่างใดก็ได้ โดยไม่จำต้องผูกพันกับความเห็นของอัยการ⁵⁸ ซึ่งคำสั่งไม่ฟ้องคดีของศาลมีผลทำให้คดียุติลง แต่หากศาลมีคำสั่งไม่ฟ้องก็ให้ส่งตัวผู้ต้องหาไปดำเนินคดียังศาลที่มีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาต่อไป โดยอัยการจะต้องเข้ามาทำหน้าที่เป็นโจทก์หลักและผู้เสียหายจะเข้ามาทำหน้าที่เป็นโจทก์ร่วมกับอัยการ เว้นแต่อัยการจะไม่เห็นด้วยกับคำสั่งศาล กล่าวคือไม่ว่าศาลจะสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องอัยการสามารถอุทธรณ์ฎีกาคำสั่งของศาลได้

ค. ในคดีความผิดลหุโทษ (Contravention) หรือคดีที่มีโทษระดับกลาง (Delit) ซึ่งผู้เสียหายทราบถึงตัวผู้ถูกกล่าวหา ผู้เสียหายสามารถยื่นคำร้อง (citation directe) แจ้งต่อศาลอาญาที่มีเขตอำนาจในคดีนั้นๆ ได้ ซึ่งศาลจะทำการส่งเรื่องให้แก่อัยการเพื่อทำความเห็นก่อนที่จะมีการดำเนินการต่อไป

ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นคือ บทบาทของอัยการฝรั่งเศสในการดำเนินคดีอาญาทั่วไป ซึ่งจะมีความแตกต่างจากบทบาทของอัยการฝรั่งเศสในการดำเนินคดีอาญา

⁵⁷ จิตรลดา จุงวงศ์. เล่มเดิม. หน้า 78-81.

⁵⁸ Roger Merle et Andre Vitr. (1989). Traite de Droit Criminal: Procedure Penale 4 ed editions Cujas. pp. 369-375. อ้างใน จิตรลดา จุงวงศ์. เล่มเดิม. หน้า 80.

กับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของฝรั่งเศส โดยเฉพาะในส่วนการใช้ดุลพินิจของอัยการ⁵⁹ กล่าวคือ ในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาเป็นประธานาธิบดี โดยถูกกล่าวหาจากสภาทั้งสองสภาที่มีมติเหมือนกันในญัตติที่กล่าวหา (Vote identique) ซึ่งหากมีมติแล้วจะต้องมีการไต่สวนข้อเท็จจริงก่อนมีการตัดสินคดีปรับบทกฎหมาย ในขั้นตอนนี้อัยการประจำศาลฎีกา (Procureur Generaux Pres de la Cour de Cassation) จะเป็นผู้ดำเนินการให้และหากพบข้อเท็จจริงอันเป็นข้อกล่าวหาใหม่ องค์คณะไต่สวนจะต้องแจ้งให้อัยการประจำศาลฎีกาทราบทันที เพื่อขอมติจากสภาทั้งสองว่าจะให้ฟ้องกล่าวหาเพิ่มเติมหรือไม่ จะเห็นได้ว่าอัยการประจำศาลฎีกาไม่มีอำนาจในการใช้ดุลพินิจหรือเข้าไปเกี่ยวข้องในการสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องได้เลย

ในส่วนกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาเป็นนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี โดยถูกกล่าวหาจากคณะกรรมการพิจารณาคำฟ้อง (commission des requites) ซึ่งอาจจะมีผู้เสียหายร้องทุกข์⁶⁰ หรือไม่มีผู้ร้องทุกข์ก็ได้ จะต้องมีการไต่สวนหาข้อเท็จจริงตามข้อเสนอของคณะกรรมการพิจารณาคำฟ้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ก่อนมีการตัดสินคดีปรับบทกฎหมาย ซึ่งในขั้นตอนนี้อัยการประจำศาลฎีกา (Procureur General pres de la Cour de Cassation) จะเป็นผู้ดำเนินการให้เช่นกัน โดยการไต่สวนข้อเท็จจริงนี้จะกระทำนอกฟ้อง (requisitoire) ของอัยการประจำศาลฎีกาไม่ได้ และหากพบข้อเท็จจริงใหม่นอกคำฟ้องจากการไต่สวนขององค์คณะไต่สวนต้องแจ้งให้อัยการประจำศาลฎีกาทราบทันที เพื่อให้คณะกรรมการพิจารณาคำฟ้อง โดยอัยการประจำศาลฎีกาสามารถตัดสินใจแก้ฟ้องหรือเพิ่มเติมข้อหาได้ และเมื่อองค์คณะไต่สวนปรับบทกฎหมายชี้ความผิดว่าคดีมีมูลหรือไม่มีมูลได้แล้ว ต้องแจ้งให้อัยการประจำศาลฎีกาทราบเพื่อทำการคัดค้านหาวินิจฉัยว่าคดีไม่มีมูล หรือเพื่อดำเนินการต่อศาลอาญาแห่งสาธารณรัฐ (La Cour de Justice de la Republique) ต่อไป

จะเห็นได้ว่า สำหรับการดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในฝรั่งเศสนี้ ในกรณีที่มีการกล่าวหาว่ารัฐมนตรีกระทำความผิดทางอาญาในการกระทำ

⁵⁹ บวรศักดิ์ อุวรรณ โฉ. (). “ระบบตรวจสอบทุจริตของผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูง (Impeachment).” วารสารกฎหมาย, ปีที่ 17, ฉบับที่ 3. (กันยายน), 2540, หน้า 115-118.

⁶⁰ กรณีที่มีผู้เสียหายจากการกระทำความผิดร้องทุกข์ และคณะกรรมการพิจารณาคำฟ้อง พิจารณาข้อเท็จจริงเบื้องต้นแล้วพบว่าพยานหลักฐานยังไม่เพียงพอ คณะกรรมการพิจารณาคำฟ้องจะทำการสอบสวนข้อเท็จจริงตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 75 มาตรา 76 และมาตรา 71-1 ก่อน ในที่นี้ให้ถือว่ากรรมการที่ได้รับมอบหมายให้สอบสวนข้อเท็จจริงนี้มีอำนาจเหมือนอัยการ หากการสอบสวนได้ความอย่างไรให้มีมติ คณะกรรมการอาจมีมติให้ยุติเรื่องหรือมีมติให้ดำเนินคดีได้ ซึ่งมติของคณะกรรมการนี้ไม่อาจอุทธรณ์หรือฎีกาได้ ทั้งนี้หากมีมติให้ดำเนินคดีจะต้องระบุข้อเท็จจริงและปรับบทกฎหมาย ก่อนส่งเรื่องให้อัยการประจำศาลฎีกาดำเนินเรื่องต่อไป อ้างใน บวรศักดิ์ อุวรรณ โฉ. เล่มเดิม. หน้า 118.

ตามหน้าที่และเป็นความผิดประเภทอุกฤษโทษ และความผิดมิชฌิมโทษ ผู้เสียหายจากการกระทำ ความผิดทางอาญาของรัฐมนตรี ร้องทุกข์กล่าวโทษต่อคณะกรรมการพิจารณาคำฟ้อง ซึ่งมีอำนาจ พิจารณาว่าจะยุติเรื่อง หรือจะส่งเรื่องต่ออัยการประจำศาลฎีกา เพื่อฟ้องคดีศาลอาญาแห่งสาธารณรัฐ

องค์ประกอบของคณะกรรมการพิจารณาคำฟ้อง ประกอบด้วย ผู้พิพากษาศาลฎีกาชั้นพิเศษ จำนวน 3 คน และผู้พิพากษาจากสภาแห่งรัฐ 2 คน และผู้พิพากษาศาล บัญชี อีก 2 คน และนอกจากนี้ อัยการประจำศาลฎีกาอาจยื่นฟ้องรัฐมนตรีโดยไม่ต้องมีผู้กล่าวหา ร้องเรียน คล้ายกับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญราชอาณาจักรไทย ที่ผู้เสียหายสามารถยื่นคำร้องต่อ ศาลฎีกาเพื่อขอให้ศาลตั้งผู้ไต่สวนอิสระทำการไต่สวนข้อเท็จจริงได้ แต่ต้องเป็นกรณีที่ยื่นคำร้องต่อ คณะกรรมการ ป.ป.ช. แล้วไม่รับพิจารณาหรือดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงล่าช้า หรือพิจารณาแล้ว เห็นว่าคดีไม่มีมูล ผู้ไต่สวนอิสระแต่งตั้งมาจาก ผู้ที่มีความเป็นกลางทางการเมืองชื่อสัตย์ สุจริตเป็น ที่ประจักษ์ศาลฎีกาจะเป็นผู้แต่งตั้งขึ้นมาเอง ส่วนใหญ่ผู้ที่ได้รับเลือกตั้งจะเป็นผู้พิพากษา ทำหน้าที่ ในการไต่สวนข้อเท็จจริง เมื่อทำสำนวนเสร็จ จะส่งให้อัยการสูงสุดเป็นผู้ฟ้องคดีต่อศาลฎีกาแผนก คดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ประเทศไทยและประเทศฝรั่งเศสจะมีความคล้ายคลึงกัน คืออัยการจะเป็นผู้ฟ้องคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

3) ระบบการพิจารณาคดีนิกการเมืองของฝรั่งเศส

ในฝรั่งเศสนับตั้งแต่มีการปฏิวัติใหญ่ในปี 1789 รัฐธรรมนูญได้กำหนด องค์กรและกระบวนการพิเศษสำหรับการพิจารณาคดีของนักการเมือง โดยรัฐธรรมนูญได้จัดตั้ง “ศาลอาญาชั้นสูง” (La Haute Cour de Justice) ขึ้น

(1) กำเนิดและการดำเนินงานของศาลอาญาชั้นสูง

สภานิติบัญญัติแห่งชาติฝรั่งเศสได้จัดตั้งศาลพิเศษขึ้น เพื่อพิจารณา “ความผิดฐานละเมิดชาติ (lese-nation) ซึ่งผู้มีอำนาจเป็นผู้กระทำ” โดยเดิมมอบให้ศาลธรรมดาเป็นผู้ ตัดสิน และต่อมาได้ตั้งศาลอาญาชั้นสูงขึ้นที่เมืองออร์เลองส์ (Orleans) ในวันที่ 5 มีนาคม 1791 แต่มีลักษณะเป็นศาลชั่วคราว ประกอบด้วยผู้พิพากษา 15 นาย ซึ่งแต่งตั้งมาจากศาลในภาค อีลเดอฟรองซ์ (Ile-de-France) ศาลละ 1 นาย โดยมีการเลือกตั้งประธานศาล 1 นาย และอัยการอีก หนึ่งนาย ศาลอาญาชั้นสูงชั่วคราวนี้พิจารณาคดี 7 คดีสำคัญ ซึ่งเกี่ยวกับความผิดต่อความมั่นคงของ ชาติ แต่ส่วนใหญ่ผู้ต้องหาพ้นความผิด และมีการให้นิรโทษกรรมแก่ผู้กระทำผิดก่อนการพิจารณา จะเสร็จสิ้น

ต่อมาได้มีรัฐบัญญัติลงวันที่ 10-15 มิถุนายน 1791 ซึ่งรัฐธรรมนูญ ฉบับ 3 กันยายน 1791 รับรองให้มีผลได้ก่อตั้ง “ศาลอาญาชั้นสูงแห่งชาติ” (Haute Cour Nationale) ขึ้นตามนั้น โดยให้มีองค์ประกอบตามรัฐบัญญัติ ลงวันที่ 3 มกราคม 1762 ประกอบด้วย

คณะลูกขุน ชั้นสูง (haut jury) 24 คน จับฉลากเลือกจากผู้แทนจังหวัดที่ได้รับเลือกตั้งจังหวัดละ 2 คน คณะลูกขุนเป็นผู้วินิจฉัยว่ามีความผิดหรือไม่ในปัญหาข้อเท็จจริง

คณะผู้พิพากษา 4 คน ซึ่งจับฉลากเลือกจากผู้พิพากษาศาลฎีกา มีหน้าที่ไต่สวนสรุปข้อเท็จจริงให้คณะลูกขุน และปรับข้อกฎหมายให้กับการฟังข้อเท็จจริงของคณะลูกขุน สำหรับผู้กล่าวหาได้แก่ อัยการชั้นสูง 4 คน ที่เลือกจากรัฐสภาให้ทำหน้าที่อัยการผู้ฟ้องคดีแต่ศาลนี้ก็พิจารณาคดีได้ไม่นานก็ถูกยกเลิก

ต่อมารัฐธรรมนูญ ลงวันที่ 22 สิงหาคม 1795 (Constitution de fructidor an III) ได้ก่อตั้งศาลอาญาชั้นสูงขึ้นในมาตรา 265-273 ประกอบด้วยผู้พิพากษา 2 คน เลือกจากผู้พิพากษาศาลฎีกาโดยมีคณะลูกขุนแต่งตั้งโดยสภาเลือกตั้งของจังหวัด ศาลนี้เป็นศาลชั่วคราว ตั้งขึ้นตามประกาศของรัฐสภา และผู้กล่าวหาได้แก่สภาห้าร้อย (Conseil des Cinq Cents) ผู้ถูกกล่าวหาได้แก่ สมาชิกสภา และฝ่ายบริหาร (Directoire) และมีข้อกำหนดว่าศาลอาญาชั้นสูงจะพิจารณา ณ สถานที่ซึ่งห่างจากสภาห้าร้อยไม่ต่ำกว่า 120 กิโลเมตร เพื่อให้ความกดดันทางการเมืองและมหาชนเหนือศาลมีน้อยที่สุด

หลังจากรัฐธรรมนูญฉบับปี ค.ศ. 1795 แล้ว รัฐธรรมนูญฉบับต่อมา ก็ได้มีการบัญญัติถึงองค์กรที่ทำหน้าที่พิจารณาความผิดของนักการเมืองระดับสูงไว้เกือบทุกฉบับ แต่มีลักษณะแตกต่างกันตามสภาพการณ์ของประเทศในขณะร่างรัฐธรรมนูญ บางสมัยก็ให้ผู้พิพากษาทำหน้าที่เป็นผู้ชี้ขาดคดีความผิดของนักการเมืองระดับสูง แต่บางสมัยเช่นในรัฐธรรมนูญฉบับปี ค.ศ. 1875 (พ.ศ. 2418) ก็ให้อำนาจอวุฒิสภา (Senat) ทำหน้าที่ศาลอาญาชั้นสูงสำหรับนักการเมืองคล้ายระบบอิมพิชเมนต์ของสหรัฐอเมริกา จนกระทั่งรัฐธรรมนูญฉบับปี ค.ศ. 1946 (พ.ศ. 2489) จึงได้มีการจัดตั้งองค์กรขึ้นมาเป็นพิเศษ เพื่อทำหน้าที่ดังกล่าวมีชื่อเรียกว่า La Haute Cour de Justice (ศาลอาญาชั้นสูง) ประกอบด้วยผู้ทำหน้าที่ “ผู้พิพากษา” จำนวน 30 คน ซึ่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้คัดเลือกจากบรรดาสมาชิกด้วยกัน จำนวน 29 คน และอีก 10 คน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้คัดเลือกจากบุคคลภายนอก การคัดเลือกดังกล่าวกระทำลงในวันเปิดประชุมสภาผู้แทนราษฎรครั้งแรก ภายหลังจากที่ได้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ศาลอาญาชั้นสูงในสาธารณรัฐที่ 4 นี้จะทำหน้าที่พิจารณาความผิดที่ประธานาธิบดีได้ทำการทรยศต่อประเทศชาติอย่างร้ายแรง (haute trahison) กับกรณีที่รัฐมนตรีทำความผิดอาญาในระหว่างปฏิบัติหน้าที่ สำหรับวิธีพิจารณาคดีของศาลอาญาชั้นสูงสำหรับนักการเมืองนี้ได้กำหนดไว้ในกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ โดยให้สภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้ทำหน้าที่กล่าวหาว่านักการเมืองระดับสูงผู้ใดทำความผิด เมื่อได้เสียงข้างมากจากสภาผู้แทนราษฎรสนับสนุนข้อกล่าวหาดังกล่าวแล้ว ก็ให้สภาผู้แทนราษฎรส่งเรื่องให้ศาลอาญาชั้นสูงทำหน้าที่พิจารณาคดีดังกล่าวต่อไป

ศาลอาญาชั้นสูงที่ตั้งขึ้นตามรัฐธรรมนูญสาธารณรัฐที่ 4 ได้มีโอกาสพิจารณาคดีเกี่ยวกับความผิดต่อความมั่นคงแห่งรัฐที่ทำโดยสมาชิกรัฐบาลวิชชี ตั้งแต่จอมพลเปเต็ง ประธานาธิบดี นายลาวาสนายกรัฐมนตรื และรัฐมนตรีอื่นๆ ตลอดจนบุคคลผู้ร่วมมือกับรัฐบาลนาซีเยอรมัน รวม 58 คดี (ระหว่าง ค.ศ. 1945-1948) ในคดีเหล่านั้นศาลตัดสินทั้งยกฟ้องและลงโทษ ตั้งแต่จำคุกถึงประหารชีวิต นับเป็นการพิจารณาคดีจำนวนมากที่สุดที่เคยมีมาในประวัติศาสตร์

ในรัฐธรรมนูญสาธารณรัฐที่ 5 ปี 1956 ได้มีการก่อตั้งศาลอาญาชั้นสูง (Haute Cour de Justice) ขึ้น ตามมาตรา 67 และ 68 เพื่อพิจารณาความผิดของประธานาธิบดีฐานทรยศต่อประเทศชาติ (haute trahison) และความผิดของรัฐมนตรีในรัฐบาลฐานกระทำความผิดอุกฤษโทษ (crimes) และมัจฉิมโทส (delits) หรือผู้ร่วมกระทำความผิดที่เป็นคนธรรมดา แต่กระทำความผิดต่อความมั่นคงของชาติ อย่างไรก็ตาม ยังไม่เคยมีการพิจารณาคดีโดยศาลอาญาชั้นสูงเลยตั้งแต่ ค.ศ. 1956 เป็นต้นมา จนกระทั่งในปี 1993 จึงมีการเสนอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญหมวด 9 มาตรา 67 และมาตรา 68 ใหม่โดยแยกศาลสำหรับนักการเมืองเป็น 2 ศาลคือ

ก. ศาลอาญาชั้นสูง (Haute Cour de Justice) ไว้พิจารณาคดีที่ประธานาธิบดีทรยศต่อประเทศชาติ (haute trahison) โดยบัญญัติไว้ในมาตรา 67 และ 68 เดิม

ข. ศาลอาญาแห่งสาธารณรัฐ (La Cour de Justice de la Republique) ซึ่งเพิ่มเติมขึ้นเป็นหมวด 10 มาตรา 68-1 และ 68-2 ในการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ เมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม 1993 ซึ่งกำหนดให้พิจารณาคดีอาญาที่รัฐมนตรีต้องรับผิดชอบ

(2) องค์กรและอำนาจหน้าที่

ระบบการพิจารณาความผิดของนักการเมืองฝรั่งเศส ตามรัฐธรรมนูญสาธารณรัฐที่ 5 ฉบับแก้ไขเพิ่มเติมในปี 1993 นี้ ได้กำหนดการดำเนินคดีกับนักการเมืองระดับสูงไว้ดังนี้ ผู้ถูกกล่าวหา

ก. บุคคลที่อาจถูกกล่าวหา ได้แก่ ประธานาธิบดี ซึ่งตามปกติไม่ต้องรับผิดชอบทางกฎหมายในการกระทำการในหน้าที่ เว้นแต่กรณีทรยศต่อประเทศชาติ (haute trahison) การฟ้องกล่าวหาประธานาธิบดีนี้ต้องกล่าวหาต่อศาลอาญาชั้นสูง (La Haute Cour de Justice)

ข. รัฐมนตรี (ซึ่งหมายรวมถึงนายกรัฐมนตรีด้วย) ซึ่งกระทำความผิดอาญาในการกระทำตามหน้าที่ และความผิดนั้นเป็นความผิดประเภทอุกฤษโทษ (Crimes ซึ่งมีโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีขึ้นไปจนถึงจำคุกตลอดชีวิต) และความผิดมัจฉิมโทส (delits ซึ่งมีโทษจำคุกตั้งแต่ 2 เดือน ถึง 5 ปี) ทั้งนี้ความผิดและโทษดังกล่าวให้พิจารณาเฉพาะในเวลากระทำความผิด การฟ้องกล่าวหารัฐมนตรีดังกล่าวต้องฟ้องต่อศาลอาญาแห่งสาธารณรัฐ (La Cour de Justice de la Republique) ซึ่งตั้งขึ้นใหม่แยกจากศาลยุติธรรมธรรมดา และแยกจากศาลอาญาชั้นสูง ในปี 1993

ค. ตัวการ ผู้ใช้ ผู้สนับสนุนให้ประธานาธิบดีกระทำผิดฐานทรยศต่อประเทศชาติผู้กล่าวหา

ผู้กล่าวหาแยกเป็น 2 กรณีตามประเภทศาล คือ

ก. ในการกล่าวหาประธานาธิบดีต่อศาลอาญาชั้นสูง (Laq Haute Cour de Justice) นั้น อัยการแผ่นดินที่มีอำนาจในคดีอาญาไม่อาจกระทำการดังกล่าวได้ ผู้กล่าวหาในกรณีนี้คือสภาทั้งสองสภา ซึ่งแต่ละสภาต้องลงมติเหมือนกันในญัตติกกล่าวหา (vote identique) โดยลงมติเปิดเผยและมีคะแนนเสียงเห็นด้วยไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของแต่ละสภา

ข. ในการกล่าวหา รัฐมนตรีต่อศาลอาญาแห่งสาธารณรัฐ (La Cour de Justice de la Republique) นั้น แม้รัฐธรรมนูญจะให้ผู้เสียหายจากการกระทำผิดทางอาญาของรัฐมนตรีร้องทุกข์กล่าวโทษ (porter plainte) ต่อคณะกรรมการพิจารณาคำฟ้อง (commission des requees) ซึ่งมีอำนาจพิจารณาว่าจะยุติเรื่อง หรือจะส่งเรื่องต่อให้อัยการประจำศาลฎีกา (procureur general pres de la cour de Cassation) เพื่อฟ้องต่อศาลอาญาแห่งสาธารณรัฐต่อไป

องค์ประกอบของคณะกรรมการพิจารณาคำฟ้องตามรัฐธรรมนูญฉบับปี 1993 ประกอบด้วยผู้พิพากษาศาลฎีกาชั้นพิเศษ (magistrate de siege hous hierarchie) 3 คน ซึ่งผู้พิพากษาศาลฎีกาชั้นพิเศษประชุมเลือกกันเอง โดยให้เลือก 1 ใน 3 คน นั้นขึ้นเป็นประธานคณะกรรมการ นอกจากนั้นก็ยังมีผู้พิพากษาจากสภาแห่งรัฐ (ศาลปกครองสูงสุด หรือ Conseil de'Etat) เลือกโดยที่ประชุมใหญ่ 2 คน และผู้พิพากษาศาลบัญชีเลือกโดยที่ประชุมใหญ่อีก 2 คน ทั้งนี้โดยมีวาระดำรงตำแหน่ง 5 ปี อนึ่งต้องมีการเลือกผู้ทำการแทนในกรณีที่ผู้พิพากษาตัวจริงปฏิบัติหน้าที่ไม่ได้เป็นจำนวนเท่ากัน โดยแต่ละองค์กรดังกล่าวแล้วด้วย

นอกจากนั้น อัยการประจำศาลฎีกาด้วยความเห็นชอบของคณะกรรมการพิจารณาคำฟ้อง อาจยื่นฟ้องรัฐมนตรีดังกล่าวได้โดยไม่ต้องมีผู้ร้องเรียนกล่าวหาแต่อย่างใด

(3) องค์คณะไต่สวนข้อเท็จจริง (instruction)

การไต่สวนข้อเท็จจริงเป็นขั้นตอนสรุปข้อเท็จจริง ก่อนตัดสินคดีปรับบทกฎหมายซึ่งตามวิธีพิจารณาของภาคพื้นยุโรปโดยเฉพาะฝรั่งเศส จะถือว่าต้องแยกการไต่สวนและสรุปข้อเท็จจริง (instruction) ออกจากการตัดสินคดี (jugement) โดยแยกองค์คณะผู้รับผิดชอบออกจากกัน เพื่อคานดุลพินิจซึ่งกันและกัน ซึ่งแยกได้เป็น 2 กรณี ตามประเภทศาลคือ

ก. การไต่สวนหาข้อเท็จจริงในกรณีประธานาธิบดีถูกฟ้องร้อง

กระทำโดยองค์คณะไต่สวนข้อเท็จจริง (commission d' instruction) ของศาลอาญาชั้นสูง ซึ่งตามกฎหมายประกอบด้วยผู้พิพากษาศาลฎีกา 5 นาย ซึ่งที่ประชุมหัวหน้า

คณะในศาลฎีกาเลือก พร้อมทั้งผู้ทำการแทนอีก 2 คน องค์กรคณะผู้พิพากษาชุดนี้ต้องไต่สวนข้อเท็จจริงตามที่สภาทั้งสองกล่าวหาโดยผ่านอัยการประจำศาลฎีกา หากพบข้อเท็จจริงอันเป็นข้อกล่าวหาใหม่ องค์กรคณะไต่สวนข้อเท็จจริงก็ต้องแจ้งให้อัยการประจำศาลฎีกาทราบ เพื่อขอมติของสภาทั้งสองว่าจะให้ฟ้องกล่าวหาเพิ่มเติมหรือไม่ ถ้าไม่มีมติของสภาทั้งสองตามในข้อเท็จจริงใหม่ก็ต้องยกฟ้องในข้อหาที่กล่าวหาฐานไม่มีมูล หากไต่สวนแล้วได้ความจริงตามที่กล่าวหาที่ต้องสรุปข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายให้องค์คณะตัดสิน ตัดสินต่อไป

ข. การไต่สวนหาข้อเท็จจริงในกรณีรัฐมนตรีฟ้องร้องนั้น

ตามข้อเสนอของคณะกรรมการพิจารณาแนวทางแก้ไขรัฐธรรมนูญได้เสนอแนวทางไว้เช่นเดียวกับกรณีการไต่สวนข้อเท็จจริงความผิดประธานาธิบดี อย่างไรก็ตามตามรัฐบัญญัติเลขที่ 93-1252 ลงวันที่ 23 พฤศจิกายน 1993 นั้น ได้กำหนดให้องค์คณะไต่สวนข้อเท็จจริงของศาลอาญาแห่งสาธารณรัฐ (commission d'instruction) ประกอบด้วยผู้พิพากษาศาลฎีกาชั้นพิเศษ 3 คน พร้อมทั้งผู้ทำการแทนในกรณีปฏิบัติหน้าที่ไม่ได้อีก 3 คน ที่ผู้พิพากษาศาลฎีกาชั้นพิเศษประชุมเลือกกันเอง โดยให้เลือก 1 ใน 3 คนนั้นขึ้นเป็นประธาน ทั้งนี้โดยมีวาระดำรงตำแหน่ง 3 ปี องค์กรคณะไต่สวนข้อเท็จจริงนี้ต้องไต่สวนข้อเท็จจริงตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาโดยเฉพาะต้องเคารพสิทธิในการป้องกันตนเองของจำเลย การไต่สวนข้อเท็จจริงจะทำนอกฟ้อง (requisitoire) ของอัยการประจำศาลฎีกาไม่ได้ หากในการไต่สวนพบข้อเท็จจริงใหม่นอกคำฟ้อง องค์กรคณะไต่สวนก็ต้องแจ้งให้อัยการประจำศาลฎีกาทราบเพื่ออัยการประจำศาลฎีกาและคณะกรรมการพิจารณาคำฟ้องจะตัดสินใจแก้ฟ้องเพิ่มข้อหาได้ เมื่อไต่สวนข้อเท็จจริงเสร็จ องค์กรคณะไต่สวนอาจปรับบทกฎหมายซึ่งความผิดได้ตามควร โดยต้องวินิจฉัยว่าคดีมีมูล หรือไม่มีมูล โดยต้องแจ้งให้อัยการและรัฐมนตรีผู้ถูกกล่าวหาทราบ และให้เวลาคัดค้าน 20 วัน ในกรณีวินิจฉัยว่ามีมูลให้สรุปสำนวนส่งให้องค์คณะตัดสินของศาลอาญาแห่งสาธารณรัฐตัดสินต่อไป

คำวินิจฉัยขององค์กรคณะไต่สวนข้อเท็จจริง อาจฎีกาปัญหาข้อกฎหมายไปยังที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาได้ ตาม ป.วิ.อ. หมวด 1 บรรพ 3 และเมื่อศาลฎีกาที่ประชุมใหญ่ตัดสินยกคำวินิจฉัย องค์กรคณะไต่สวนข้อเท็จจริงก็ต้องส่งคดีไปให้องค์คณะไต่สวนข้อเท็จจริงอื่นที่ต้องตั้งขึ้นให้ดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงใหม่โดยให้นำ (2) ของมาตรา 131-4 ของพระราชธรรมนูญศาลยุติธรรมฝรั่งเศสมาใช้บังคับ

(4) องค์กรคณะตัดสินคดี (judgement) แยกเป็น 2 กรณีตามประเภทศาล คือ

ก. องค์กรคณะตัดสินของศาลอาญาชั้นสูง ซึ่งตัดสินกรณีประธานาธิบดีทรยศต่อประเทศชาติ ประกอบด้วยผู้พิพากษา จำนวน 24 คน และผู้พิพากษาสำรองอีก 12 คน โดยให้สภาผู้แทนราษฎรเลือกผู้พิพากษา จำนวน 12 คน และผู้พิพากษาสำรองอีก 6 คน จากบรรดา

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรด้วยกัน โดยให้ทำการเลือกภายใน 1 เดือน นับจากวันประชุมสภาผู้แทนราษฎรครั้งแรก ภายหลังจากที่ได้มีการเลือกตั้งเข้ามา ส่วนผู้พิพากษาศาลอาญาชั้นสูงอีก 12 คน และผู้พิพากษาสำรองอีก 6 คน ที่เหลือให้วุฒิสภา (Senat) เลือกจากบรรดาสมาชิกวุฒิสภาโดยให้ทำการเลือกภายใน 1 เดือนนับจากวันประชุมวุฒิสภาครั้งแรก ภายหลังจากที่ได้มีการเลือกตั้งวุฒิสมาชิกใหม่ ว่าจะเป็นการเลือกตั้งทั้งหมดหรือบางส่วน (แทนสมาชิกเดิมที่ออกตามวาระ) โดยมีวาระเท่าอายุสภาที่เลือก

ข. องค์คณะตัดสินของศาลอาญาแห่งสาธารณรัฐ กรณีรัฐมนตรีกระทำผิด

ประกอบด้วยผู้พิพากษา 15 คน โดยมีสมาชิกรัฐสภา 12 คน 6 คนมาจากการเลือกตั้งกันเองของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พร้อมผู้พิพากษาสำรองอีก 6 คน และอีก 6 คน มาจากการเลือกตั้งกันเองของสมาชิกวุฒิสภาพร้อมผู้พิพากษาสำรองอีก 6 คน ทั้งนี้ด้วยเสียงข้างมากเด็ดขาดของแต่ละสภา และมีผู้พิพากษาศาลฎีกาชั้นพิเศษอีก 3 คน พร้อมผู้พิพากษาสำรองผู้ทำการแทนอีก 3 คน ซึ่งที่ประชุมผู้พิพากษาศาลฎีกาชั้นพิเศษประชุมกัน เลือกโดย 1 ใน 3 คนนี้จะทำหน้าที่เป็นประธานศาลอาญาแห่งสาธารณรัฐ และการเลือกนี้จะกระทำทุกครั้งสภาสิ้นอายุหรือถูกยุบ หรือสมาชิกพ้นตำแหน่งบางส่วน แต่ผู้พิพากษาที่มาจากศาลฎีกามีวาระดำรงตำแหน่งคราวละ 3 ปี โดยต้องดำเนินการตัดสินคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เช่น ต้องสำเนาเอกสารทุกชุดให้จำเลย เมื่อปิดการพิจารณาศาลจะต้องพิพากษา โดยผู้พิพากษาแต่ละนายลงมติเป็นการลับว่าจำเลยแต่ละคนมีความผิดตามฟ้องหรือไม่ จำเลยผู้นั้นจะมีความผิดก็ต่อเมื่อมีคะแนนเสียงเกินครึ่งของผู้พิพากษา เมื่อลงมติว่ามีความผิดแล้ว ให้แยกกันลงมติในโทษ หากไม่มีคะแนนเสียงเกินครึ่ง ให้ถือว่าโทษสูงสุดที่มีการเสนอให้ลงแก่จำเลยถูกปฏิเสธและให้ลงมติในโทษที่อ่อนกว่านั้นตามที่เสนอ จนกว่าจะได้คะแนนเสียงเกินครึ่ง คำพิพากษาศาลอาญาชั้นสูงอาจฎีกาข้อกฎหมายไปยังที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาได้ และที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาต้องตัดสินภายในสามเดือน องค์คณะตัดสินคดีของศาลทั้งสองจะเป็นผู้วินิจฉัยความผิดของประธานาธิบดี หรือของรัฐมนตรีตามกฎหมาย

ค. กระบวนพิจารณาของศาลทั้งสอง คล้ายคลึงกันดังนี้

ก) ขั้นตอนการกล่าวหา

สำหรับเหตุที่กล่าวหานั้นต่างกันตามบุคคล กล่าวคือ ถ้าเป็นการประธานาธิบดีจะกล่าวหาได้เฉพาะความผิดฐานทรยศต่อชาติ (haute trahison) เท่านั้น ความผิดกฎหมายอาญาอื่นๆ กล่าวหาไม่ได้ เพราะเป็นเอกสิทธิ์ของประมุขของรัฐที่ไม่ต้องรับผิดชอบ องค์ประกอบความผิดฐานทรยศต่อชาตินั้น ไม่มีกฎหมายใดกำหนดองค์ประกอบไว้ ความเห็นนักวิชาการส่วนใหญ่จึงเห็นว่าความผิดฐานนี้ไม่มีองค์ประกอบตายตัว แต่น่าจะหมายถึงการปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งประธานาธิบดีอย่างร้ายแรง อนึ่งแม้โทษเองก็ไม่มีกำหนด

ไว้ จึงเป็นดุลพินิจโดยเด็ดขาดของศาลอาญาชั้นสูง ที่จะพิจารณาความผิดและโทษ ตามที่เห็นสมควร (ซึ่งเป็นข้อยกเว้นของหลักกฎหมายอาญาสำคัญที่ว่า ความผิดกึ่งดี (faute) หรือ โทษ (peine) ต้องกำหนดโดยกฎหมายเท่านั้น) ซึ่งกรณีดังกล่าวต่างจากการที่รัฐมนตรีกระทำผิดซึ่งรัฐธรรมนูญกำหนดไว้ว่า เหตุที่จะกล่าวหาว่ารัฐมนตรีได้ต้องเป็นการกระทำผิดอกฤษโทษ (crimes) หรือ มัชฌิมโทษ (delits) ในหน้าที่และความผิดและโทษที่ว่านั้นต้องกำหนดไว้ในกฎหมายที่ใช้ในขณะทีกระทำ (มาตรา 68-1 วรรคหนึ่ง และวรรคสาม)

ส่วนวิธีการกล่าวหา สำหรับการกล่าวหาประธานาธิบดีต่อศาลอาญาชั้นสูงต้องกระทำโดยการลงชื่อกล่าวหาโดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 1 ใน 10 ให้สภาทั้งสองลงมติในข้อมติเดียวกัน โดยเปิดเผยและมีคะแนนเสียงเห็นด้วยเกินกึ่งของแต่ละสภา โดยสมาชิกที่เป็นผู้พิพากษาศาลอาญาชั้นสูงจะลงมติไม่ได้ ในข้อมตินั้นต้องระบุชื่อประธานาธิบดี ข้อเท็จจริงโดยย่อและเลขมาตราที่ต้องการอ้างอิง เมื่อมีมติแล้วก็ส่งให้อัยการประจำศาลฎีกา ส่วนการกล่าวหารัฐมนตรีว่าทำผิดต่อศาลอาญาแห่งสาธารณรัฐนั้น ผู้กล่าวหาได้แก่ อัยการประจำศาลฎีกา โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการพิจารณาคำฟ้องเป็นผู้กล่าวหา หรือบุคคล (ฝรั่งเศสหรือต่างด้าว) ที่เป็นผู้เสียหายเนื่องจากกระทำผิดดังกล่าว สามารถร้องทุกข์กล่าวโทษต่อคณะกรรมการพิจารณาคำฟ้องได้ การร้องทุกข์กล่าวโทษจะต้องระบุชื่อรัฐมนตรีผู้กระทำผิด ข้อเท็จจริงที่เป็นความผิด และลงนามผู้ร้องทุกข์กล่าวโทษ อนึ่งการเข้าเป็นโจทก์ร่วมในคดีอาญาของผู้เสียหายไม่อาจกระทำได้ ทั้งการฟ้องเรียกค่าเสียหายในคดีแพ่งก็ต้องฟ้องต่อศาลธรรมดา

เมื่อคณะกรรมการพิจารณาคำฟ้องได้รับคำร้องทุกข์กล่าวโทษที่ชอบแล้ว ให้พิจารณาดำเนินการต่อไป และแจ้งให้ผู้ร้องทุกข์กล่าวโทษทราบ กล่าวคือ ถ้าข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานยังไม่เพียงพอ คณะกรรมการจะทำการสอบสวนข้อเท็จจริงตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (มาตรา 75, 76 และ 71-1) โดยให้ถือว่า กรรมการที่ได้รับมอบหมายมีอำนาจเหมือนอัยการ เมื่อได้ความอย่างไร คณะกรรมการอาจมีมติให้ยุติเรื่องหรือให้ดำเนินคดีได้ หากมีมติให้ดำเนินคดี ต้องระบุข้อเท็จจริงและปรับข้อกฎหมายว่าเป็นความผิดฐานใดแล้วส่งเรื่องให้อัยการประจำศาลฎีกาดำเนินเรื่องต่อไป มติของคณะกรรมการไม่อาจอุทธรณ์ฎีกาได้

ข) ขั้นตอนการไต่สวนข้อเท็จจริง (instruction) และตัดสินคดี

เมื่อได้รับฟ้องแล้ว ศาลอาญาชั้นสูง (Haute Cour de Justice) หรือศาลอาญาแห่งสาธารณรัฐ (Cour de Justice de la Republique) จะดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงและสรุปสำนวนคดีได้กล่าวแล้ว ทั้งนี้โดยต้องปฏิบัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาอย่างเคร่งครัด การตัดสินจะกระทำโดยองค์คณะเต็มรูปของศาล ดังกล่าวแล้วในข้อ (4)

ง. ผลของคำพิพากษาของศาลทั้งสอง

ตามกฎหมายถือว่าคำพิพากษาของศาลอาญาชั้นสูง (La Haute Courde Justice) ถึงที่สุดไม่อาจอุทธรณ์ฎีกาต่อไปได้ และผู้ที่มีอำนาจบังคับการให้เป็นไปตามคำพิพากษาคือฝ่ายบริหาร สำหรับโทษนั้นจะเป็นโทษทางอาญาเป็นหลัก

ส่วนผลของคำพิพากษาของศาลอาญาแห่งสาธารณรัฐ (La Cour de Justice de la Republique) ก็เช่นกันคือ มีโทษทางอาญาตามกฎหมายเป็นหลักใช้ในการบังคับโทษ โดยฝ่ายบริหาร อาจแตกต่างกันตรงที่คำพิพากษาของศาลอาญาแห่งสาธารณรัฐนั้น คณะกรรมการพิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญเสนอให้อุทธรณ์ต่อศาลฎีกาที่ประชุมใหญ่ได้ (assemble pleniere de la Cour de Cassation) โดยศาลฎีกาต้องพิพากษาภายใน 3 เดือน ซึ่งเมื่อศาลฎีกาพิพากษาเช่นใดแล้ว คำพิพากษาจึงจะถึงที่สุด และบังคับโทษได้ แต่ถ้าศาลฎีกายกคำพิพากษาศาลอาญาแห่งสาธารณรัฐและให้พิจารณาใหม่ เฉพาะผู้พิพากษาและผู้พิพากษารับรองที่ไม่ได้พิจารณาเรื่องนั้นจึงจะพิจารณาใหม่ได้

4) ผู้พิพากษาไต่สวน (Le juge d'instruction)

ผู้พิพากษาไต่สวนคือผู้พิพากษาที่มีบทบาทหลักในการดำเนินคดีชั้นสอบสวนของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของฝรั่งเศสตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน ย้อนขึ้นไปในอดีตตั้งแต่รัชสมัยของพระเจ้าจักรพรรดินโปเลียนที่ 1 ได้มีการแต่งตั้งตำแหน่งผู้พิพากษาไต่สวนขึ้นมาเพื่อปี ค.ศ.1811 แม้ตำแหน่งของผู้พิพากษาไต่สวนจะไม่ใช่ว่าผู้พิพากษาที่ดำรงตำแหน่งระดับสูง แต่ก็ถือว่าเป็นตำแหน่งที่ทรงอำนาจในการดำเนินคดีในประเทศฝรั่งเศส

ผู้พิพากษาไต่สวนฝรั่งเศสมีสถานะเป็นตุลาการ หรือที่ในตำรากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในประเทศฝรั่งเศสเรียกว่า “ตุลาการนั่ง” (Le magistrat du siége – ศาล) คือเป็นอิสระจากอำนาจบริหาร เป็นผู้พิพากษาที่กฎหมายให้มีความอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนหรือมอบหมายการสอบสวน (Commission Rogatoire) ให้เจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดี (La police judiciaire) ดำเนินการภายใต้การกำกับดูแลของผู้พิพากษาไต่สวนได้ การสอบสวนโดยผู้พิพากษาไต่สวนนี้ผู้ถูกไต่สวนจะได้รับหลักประกันความยุติธรรมในการดำเนินคดี

ด้วยเหตุนี้ ในกรณีที่ผู้พิพากษาไต่สวนลงมือทำการสอบสวนคดีด้วยตนเอง จึงมีฐานะเป็นทั้งพนักงานสอบสวนและผู้ทำหน้าที่ตุลาการด้วยในการค้นหาความจริง โดยการแสวงหาและรวบรวมข้อเท็จจริงและพยานหลักฐาน ทั้งในทางที่เป็นผลร้ายและเป็นคุณแก่ผู้ถูกไต่สวน โดยมีรายละเอียดที่สมควรกล่าวถึงดังต่อไปนี้

(1) *สถานะและการปฏิบัติงานของผู้พิพากษาไต่สวน*⁶¹ ผู้พิพากษาไต่สวนคือผู้พิพากษาคนหนึ่งของศาลชั้นต้น (Un juge du tribunal de grande instance) ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลชั้นต้นจะมอบหมายให้ผู้พิพากษาไต่สวนคนหนึ่งหรือหลายคนเป็นผู้ดำเนินการสอบสวนคดีก็ได้

การมอบหมายให้ผู้พิพากษาไต่สวนหลายคนดำเนินคดีเดียวกันสามารถกระทำได้ในกรณีของคดีความผิดอุกฤษฏ์โทษ บุคคลดังต่อไปนี้คือผู้พิพากษาหัวหน้าศาลชั้นต้น อัยการแห่งสาธารณรัฐ หรือคู่ความอาจเป็นผู้ที่ทำให้ผู้พิพากษาไต่สวนเข้ามาทำคดีได้ เมื่อมีเหตุผลด้านความยุ่งยากซับซ้อนหรือความร้ายแรงของความผิด

(2) *การร้องขอให้ผู้พิพากษาไต่สวนดำเนินคดี (Saisine du juge d'instruction)* บุคคลผู้มีสิทธิร้องขอต่อผู้พิพากษาไต่สวนให้ดำเนินคดีอาญา มีดังต่อไปนี้

ก. อัยการแห่งสาธารณรัฐ

ข. บุคคลที่เป็นผู้เสียหาย และยื่นคำร้องขอให้ดำเนินคดีพร้อมคำขอเข้าเป็นคู่ความฝ่ายแพ่ง (Une plainte avec constitution de partie civile)

ผู้พิพากษาไต่สวนไม่มีอำนาจเริ่มคดีได้ด้วยตนเอง เขาจะเข้ามาดำเนินคดีได้ต่อเมื่อมีคำร้องขอให้เปิดการไต่สวนคดี (Le réquisitoire introductif) จากอัยการแห่งสาธารณรัฐ หรือคำร้องขอเพิ่มเติม (Le réquisitoire supplétif) ในภายหลัง ส่วนอีกกรณีหนึ่งคือผู้พิพากษาไต่สวนสามารถดำเนินคดีได้ก็ต่อเมื่อผู้เสียหายยื่นคำร้องพร้อมคำขอเข้าเป็นคู่ความฝ่ายแพ่ง แต่ผู้พิพากษาไต่สวนจะเข้ารับผิดชอบคดีได้ก็ต่อเมื่อได้รับมอบหมายสำนวนจากผู้พิพากษาหัวหน้าศาลชั้นต้น ซึ่งผู้พิพากษาไต่สวนดังกล่าวสังกัดอยู่

ผู้พิพากษาไต่สวนจำเป็นต้องดำเนินคดีโดยปราศจากอคติอย่างแท้จริง เนื่องจากผลของการไต่สวนจะต้องถูกนำไปใช้เป็นหลักในการพิจารณาคดีต่อไป ดังนั้นผู้พิพากษาไต่สวนจึงต้องรวบรวมพยานหลักฐานให้มากที่สุดเพื่อจะได้ให้ศาลในชั้นพิจารณาสามารถวินิจฉัยคดีเป็นอย่างดี

(3) *คดีที่อยู่ในอำนาจของผู้พิพากษาไต่สวน (L'ouverture de l'instruction)* ผู้พิพากษาไต่สวนจะเข้าไปทำการสอบสวนคดีสองประเภทด้วยกัน คือ คดีประเภทแรกเป็นคดีความผิดอุกฤษฏ์โทษ และคดีประเภทที่สองจะเป็นคดีความผิดฆนัตโทษที่ร้ายแรงและยุ่งยากซับซ้อน เช่น คดีความมั่นคงแห่งรัฐ คดีทุจริตทางการเมืองหรือทางการเงิน คดีความปลอดภัยสาธารณะหรือสาธารณสุข (La santé publique) คดีร้ายแรงเสพผิด ในการปฏิบัติงานผู้พิพากษาไต่สวน

⁶¹ ปรับปรุงล่าสุดเมื่อวันที่ 3 พฤศจิกายน พ.ศ. 2552 Mis à jour le 03.11.2009 par la Documentation française.

มีอำนาจมอบหมายให้ตำรวจและทหารที่ทำหน้าที่ตำรวจช่วยดำเนินคดีแทนได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการแก้น

5) การดำเนินกระบวนการพิจารณาในชั้นไต่สวน (*Le déroulement de l'instruction*)

ผู้พิพากษาไต่สวนไม่ใช่ผู้พิพากษาที่ทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดี แต่เป็นตุลาการที่มีอำนาจให้ผู้ใดผู้หนึ่งตกเป็นผู้ถูกไต่สวน หรือไต่สวนบุคคลใดบุคคลหนึ่งในฐานะพยานต้องสงสัย (*Le témoin assisté*) ผู้พิพากษาไต่สวนต้องแจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกไต่สวนทราบ รวมทั้งข้อเท็จจริงที่เป็นมูลเหตุของข้อกล่าวหา นอกจากนี้ผู้พิพากษาไต่สวนมีอำนาจออกหมายเรียก (*Mandat de comparution*) หมายถึงนำตัวมา (*Mandat d'amener*) หมายจับ (*Mandat d'arrêt*) และหมายขัง (*Mandat de dépôt*)

ผู้พิพากษาไต่สวนมีหน้าที่ที่จะต้องไต่สวนข้อเท็จจริงที่เป็นพยานหลักฐาน ทั้งฝ่ายที่กล่าวหาและฝ่ายผู้ถูกกล่าวหาด้วย ในระหว่างการไต่สวนคดีผู้พิพากษาไต่สวนจะรวบรวมพยานหลักฐานไว้ในสำนวนการสอบสวนเพื่อใช้ในการพิสูจน์ความจริง สอบปากคำและเผชิญหน้ากับพยาน หรือพยานผู้เชี่ยวชาญ รวมทั้งการอนุญาตให้มีการดักฟังทางโทรศัพท์ (*Les écoutes téléphoniques*) การดักฟังทางโทรศัพท์จะกระทำได้ในกรณีที่เป็นการสืบความผิดอุกฤษฏ์โทษหรือมฆฉนิมโทษซึ่งมีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่สองปีขึ้นไปและต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของผู้พิพากษาไต่สวน

การปฏิบัติงานในชั้นไต่สวนนี้จะต้องอยู่ภายใต้หลักการรักษาความลับในชั้นไต่สวน เพื่อมิให้กระแสดังคมมีอิทธิพลขัดขวางการอำนวยความสะดวก

ผู้พิพากษาไต่สวนมีอำนาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีทำการไต่สวนแทน (*La commission rogatoire*) การมอบหมายดังกล่าวช่วยทำให้ภาระความรับผิดชอบในการทำงานของผู้พิพากษาไต่สวนนั้นบรรเทาลงและในทางปฏิบัติผู้พิพากษาไต่สวนก็ใช้วิธีการมอบหมายอำนาจให้เจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีกระทำการแทน เพราะนอกจากงานจะล้นมือและเวลาทำงานมีน้อยแล้ว ในการไต่สวนโดยทั่วไปจำเป็นต้องมีเครื่องมือหรือกลไกที่ตำรวจมีอยู่เพื่อการไต่สวนสามารถบรรลุผลสำเร็จได้

ในการปฏิบัติงานตามที่เจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีได้รับมอบหมายนั้น เจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีจะต้องระมัดระวังไม่กระทำการที่เป็นการกระทบต่อสิทธิในการต่อสู้คดีของผู้ถูกกล่าวหา และในกรณีที่มีข้อสงสัยในการปฏิบัติงาน เจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีจะต้องปรึกษากับผู้พิพากษาไต่สวนโดยเร็ว เพื่อขอคำแนะนำในการปฏิบัติงาน การกระทำของเจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีที่ไม่เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้จะนำไปสู่สถานะของพยานหลักฐานที่ไม่ชอบหรือการกระทำที่ไม่สามารถรับฟังได้ โดยไม่ต้องคำนึงถึงมาตรการลงทัณฑ์ที่จะติดตามมาแต่

ประการใด ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในกฎหมายที่เกี่ยวข้องอย่างแม่นยำ เพื่อมิให้การปฏิบัติงานของตนเสียไป

เมื่อผู้พิพากษาไต่สวนเห็นว่า การไต่สวนเสร็จสิ้นแล้ว เขาจะต้องแจ้งให้คู่ความและทนายความทราบ คู่ความและทนายความจะมีเวลาสี่สิบวัน เพื่อที่จะยื่นคำร้องขอและนำพยานหลักฐานเข้ามาแสดงความบริสุทธิ์

(1) การปิดการไต่สวน (*La clôture de l'instruction*)

เมื่อครบกำหนดเวลาสี่สิบวัน ผู้พิพากษาไต่สวนจะทำคำสั่งปิดการไต่สวน (*Une ordonnance de clôturer l'information*) การทำคำสั่งดังกล่าวจะขึ้นอยู่พยานหลักฐานที่มีอยู่ ซึ่งอาจเป็นคำสั่งส่งคดี (*Une ordonnance de renvoi*) ไปให้ศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี เรียกว่าคำสั่งให้ฟ้องคดี ถ้าเป็นความผิดอุกฉุกฎโทษ ซึ่งจะต้องพิจารณาพิพากษาคดีโดยศาลอุทธรณ์ (*Une cour d'assises*) หรืออาจเป็นคำสั่งว่าคดีไม่มีมูล (*Une ordonnance de non-lieu*) ก็จะทำการให้คดีระงับไป

อย่างไรก็ตาม ผู้พิพากษาไต่สวนไม่มีอำนาจที่จะมีคำสั่งให้ใช้มาตรการทางตุลาการหรือการขังชั่วคราวผู้ต้องหาหรือผู้ถูกไต่สวนอีกต่อไป เพราะการใช้อำนาจดังกล่าวในปัจจุบันตกเป็นอำนาจของผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขัง (*Le juge des libertés et de la détention*)

ผู้ถูกไต่สวนมีอำนาจอุทธรณ์คำสั่งให้ฟ้องคดีได้ (*Les ordonnances de mise en accusation*) ผู้ที่มีอำนาจพิจารณาคำอุทธรณ์คือ ศาลไต่สวน (*La chambre de l'instruction*) ซึ่งมีองค์คณะ ผู้พิพากษาระดับผู้พิพากษา ศาลอุทธรณ์จำนวนสามคำ เปรียบเสมือนศาลไต่สวนอุทธรณ์ แต่ยังคงถือว่าอยู่ในชั้นสอบสวน ศาลไต่สวนมีกำหนดเวลาพิจารณาวินิจฉัยคำร้องอุทธรณ์

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่ได้กำหนดระยะเวลาสำหรับการไต่สวนไว้ อย่างไรก็ตาม หากไต่สวนเกินสองปี ผู้พิพากษาไต่สวนจะต้องแสดงเหตุผลต่อประธานศาลไต่สวน จะต้องแสดงเหตุผลต่อประธานศาลไต่สวน (*Le président de la chambre de l'instruction*) เพื่อพิจารณาว่ามีเหตุสมควรหรือไม่ ศาลแห่งการไต่สวนนี้มีอำนาจถอดถอนผู้พิพากษาไต่สวน แล้วแต่งตั้งผู้พิพากษาไต่สวนคนอื่นแทนได้

(2) ความพยายามในการยกเลิกผู้พิพากษาไต่สวน

ในรอบสี่สิบปีที่ผ่านมา มีความพยายามของฝ่ายการเมืองที่จะแก้ไขเปลี่ยนแปลงอำนาจของผู้พิพากษาไต่สวนจำนวนหลายครั้ง ในปี ค.ศ. 1987 มีการตรากฎหมายยกเลิกอำนาจของผู้พิพากษาไต่สวนในการสั่งขังชั่วคราวผู้ต้องหา

ต่อมาในปี ค.ศ. 1989 ก็มีการตรากฎหมายฉบับใหม่คืนอำนาจการสั่งขังผู้ถูกไต่สวนให้กับผู้พิพากษาไต่สวนตามเดิม อย่างไรก็ตาม ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลชั้นต้น

ซึ่งผู้พิพากษาไต่สวนประจำอยู่นั้นไม่มีอำนาจที่จะจ่ายสำนวนโดยอาศัยอำนาจหรือความประสงค์ของตนได้อีกต่อไป เนื่องจากกฎหมายกำหนดให้จัดตั้งระบบการจ่ายสำนวนโดยหมุนเวียนตามตารางเวรซึ่งจัดไว้ล่วงหน้าเว้นแต่คดีบางประเภทที่มีลักษณะพิเศษจริงๆ จึงจะอ้างเป็นข้อยกเว้นของระบบการจ่ายสำนวนที่ดั่งขึ้นใหม่ได้

ในปี ค.ศ. 1990 คณะกรรมาธิการรัฐสภาชื่อ “ความยุติธรรมทางอาญาและสิทธิมนุษยชน” เสนอร่างกฎหมายให้ยกเลิกผู้พิพากษาไต่สวนแล้วทดแทนด้วยการตั้งผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพ (Un juge des libertés) ซึ่งจะทำหน้าที่เป็นกรรมการที่ต้องเคารพกฎเกณฑ์วิธีพิจารณาและสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา

ในปี ค.ศ. 1993 ก็ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาอีกครั้งหนึ่งให้ยกเลิกอำนาจในการสั่งขังชั่วคราวของผู้พิพากษาไต่สวนอีกครั้งหนึ่ง แต่ในที่สุดผู้พิพากษาไต่สวนก็ยังสามารถกลับมาใช้อำนาจดังกล่าวได้อีกครั้งโดยผลของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ (Une décision du Conseil constitutionnel)

ในปี ค.ศ. 2000 ได้มีกฎหมายกิกู (la loi Guigou)⁶² ซึ่งได้ให้ความสำคัญกับข้อสันนิษฐานความเป็นผู้บริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหา และมีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายซึ่งกระทบต่ออำนาจของผู้พิพากษาไต่สวนอย่างสำคัญอีกครั้งหนึ่ง คือ การจัดตั้ง “ผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขัง” (le juge des libertés et de détention) ขึ้น โดยให้มีอำนาจรับผิดชอบในการสั่งให้ผู้ถูกไต่สวนตกอยู่ในมาตรการควบคุมทางตุลาการและการขังชั่วคราว และกำหนดให้สถานะของ “พยานต้องสงสัย” << témoin assisté >> มีหลักประกันว่าจะไม่ต้องตกอยู่ในฐานะของผู้ถูกไต่สวนถ้าไม่มีพยานหลักฐานเพียงพอ

ล่าสุดเมื่อต้นปี ค.ศ. 2009 นายนิโคลา ชาร์โกซี ประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศสได้เสนอความเห็นให้มีการยุบอำนาจหน้าที่ของผู้พิพากษาไต่สวนในการประชุมพิธีเปิดสมัยทำงานของศาลฎีกา ประธานาธิบดีชาร์โกซี เห็นว่า ประเทศฝรั่งเศสจะต้องมีกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่เหมาะสมกับยุคสมัยปัจจุบัน ซึ่งจะต้องคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของประชาชนและธรรมเนียมของการต่อสู้คดีด้วยพยานหลักฐาน

ประธานาธิบดีเห็นว่าผู้พิพากษาไต่สวนซึ่งมีทั้งอำนาจสอบสวนและอำนาจของศาลในขณะเดียวกันนั้นไม่อาจจะสร้างหลักประกันแห่งสิทธิของผู้ถูกไต่สวนได้ในขณะเดียวกัน ด้วยเหตุนี้ประธานาธิบดีชาร์โกซีจึงเห็นว่าถึงเวลาแล้วที่จะต้องยกเลิกอำนาจหน้าที่

⁶² ชื่อที่ใช้เรียกกฎหมาย นำมาจากชื่อของมาดามเอลิซาเบ็ท กิกู (Madame Elizabeth Guigou) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมของสาธารณรัฐฝรั่งเศสในขณะนั้น.

ของผู้พิพากษาไต่สวน และสร้าง “ผู้พิพากษาแห่งการไต่สวน” (Un juge de l’instruction) ขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ควบคุมการสอบสวนให้ถูกต้อง แต่ไม่ใช่ผู้ที่ทำการสอบสวนอีกต่อไป

หากมีการยกเลิกอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนของผู้พิพากษาไต่สวน จะทำให้การใช้อำนาจดังกล่าวตกอยู่แก่พนักงานอัยการซึ่งอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมแต่เพียงผู้เดียว ผู้พิพากษาแห่งการไต่สวนจะเป็นแต่เพียงผู้เดียว ผู้พิพากษาแห่งการไต่สวนจะเป็นแต่เพียงผู้มีอำนาจอนุญาตให้ใช้มาตรการจำกัดเสรีภาพซึ่งร้องขอโดยพนักงานสอบสวน เช่น การดักฟังทางโทรศัพท์ การค้น เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ต่อมาเมื่อมีการเลือกตั้งประธานาธิบดีฝรั่งเศส ในปี ค.ศ. 2012 ประธานาธิบดีซาร์โกซีก็เป็นฝ่ายแพ้การเลือกตั้งให้กับพรรคสังคมนิยม ซึ่งนำโดยนาย ฟรังซัวส์ โอลองก์ ซึ่งเป็นประธานาธิบดีฝรั่งเศสคนปัจจุบัน

6) การถ่วงดุลการใช้อำนาจขังชั่วคราวของผู้พิพากษาไต่สวนฝรั่งเศส : ที่มาของผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขัง (*Le juge des libertés et de la détention*)

พูดถึงการตรวจสอบถ่วงดุล (Check and Balance) ในระบบการดำเนินคดีอาญาชั้นสอบสวนของไทย นักกฎหมายไทยส่วนใหญ่ก็จะนึกถึงการถ่วงดุลการใช้อำนาจระหว่างองค์กรอันเนื่องมาจากการสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาของพนักงานอัยการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 145 ซึ่งจะต้องส่งเรื่องไปให้ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ รองหรือผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ กรณีที่อยู่ในกรุงเทพมหานคร หรือผู้ว่าราชการจังหวัด กรณีที่อยู่ต่างจังหวัด เพื่อพิจารณาว่าจะเห็นชอบด้วยกับคำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการหรือไม่ หากไม่เห็นชอบ ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ หรือผู้ว่าราชการจังหวัดก็จะมีความเห็นแย้งคำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการในกรณีเช่นนี้ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ หรือผู้ว่าราชการจังหวัดก็ต้องส่งเรื่องไปให้อัยการสูงสุดเพื่อชี้ขาดความเห็นแย้งดังกล่าวต่อไป⁶³

บทบัญญัติของกฎหมายเช่นนี้ ถือเป็นเรื่องที่จะต้องมีการตั้งขึ้นเพื่อป้องกันมิให้มีการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ของรัฐในทางที่มีชอบ หรือใช้อำนาจตามอำเภอใจ ซึ่งจะก่อให้เกิดความเสียหายแก่ประชาชนผู้ที่เกี่ยวข้อง และทำให้ประชาชนขาดศรัทธาในกระบวนการยุติธรรม รัฐใดที่ประชาชนขาดความศรัทธาในกระบวนการยุติธรรม ความมั่นคงและเสถียรภาพของรัฐนั้นย่อมสั่นคลอน ส่งผลให้เกิดความวุ่นวายไม่มีที่สิ้นสุด

⁶³ ปัจจุบันได้มีประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ฉบับที่ 115/2557 โอนอำนาจการให้ความเห็นแย้งของผู้ว่าราชการจังหวัดให้เป็นของผู้บัญชาการหรือรองผู้บัญชาการ ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาของพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบในจังหวัดอื่นนอกจากกรุงเทพมหานคร.

การใช้อำนาจตามอำเภอใจของเจ้าหน้าที่ของรัฐเกิดขึ้นได้ในทุกประเทศ แม้แต่ประเทศที่ได้ชื่อว่า “ประเทศพัฒนา” แล้ว หากปรากฏว่ามีกฎหมายให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่คนใดคนหนึ่งมากเกินไป ก็จำเป็นที่จะต้องมีการตรวจสอบและถ่วงดุลโดยองค์กรภายนอกหรือประชาชน หรือมิฉะนั้นก็ต้องอาศัยเจ้าหน้าที่หรือองค์กรในระดับที่สูงกว่าเป็นผู้ทำหน้าที่ตรวจสอบการใช้อำนาจ

ในประเทศฝรั่งเศสเอง ก็มีปัญหาในเรื่องของการใช้อำนาจของผู้พิพากษาไต่สวนซึ่งมีลักษณะการขัดกันของอำนาจหน้าที่ในระบบการดำเนินคดีอาญาชั้นไต่สวนของประเทศฝรั่งเศสนั้น กฎหมายได้ให้อำนาจแก่ผู้พิพากษาไต่สวน (Le juge d'instruction) ในการแสวงหาและรวบรวมพยานหลักฐานในการดำเนินคดีอาญากับผู้ถูกไต่สวน ผู้พิพากษาไต่สวนจึงทำหน้าที่ทำนองเดียวกับพนักงานสอบสวนของไทย ดังนั้นในประเทศฝรั่งเศส จึงมีชื่อเรียกผู้พิพากษาไต่สวนกันอีกชื่อหนึ่งว่า “ผู้พิพากษาสอบสวน” (Le juge d'investigation)⁶⁴ นอกจากอำนาจในการรวบรวมพยานหลักฐานแล้ว กฎหมายยังให้อำนาจแก่ผู้พิพากษาไต่สวนในการสั่งขังผู้ถูกไต่สวนไว้ชั่วคราว (La détention provisoire) ไว้ในระหว่างการไต่สวนคดีหรือสั่งให้ปล่อยชั่วคราว (La mise en liberté) ด้วย

(1) การขัดกันซึ่งอำนาจหน้าที่ของผู้พิพากษาไต่สวน (Le conflit des rôles)

ดังที่ได้กล่าวมา จะเห็นได้ว่าในระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศสแต่เดิมมาผู้พิพากษาไต่สวนมีอำนาจหน้าที่ที่สำคัญอยู่สองประการ คือ อำนาจหน้าที่ในการไต่สวนคดี (Le pouvoir de mener l'instruction) กับอำนาจสั่งขังผู้ถูกไต่สวนไว้ชั่วคราวในระหว่างการไต่สวน (Le pouvoir de mettre le mis en examen en détention provisoire) ซึ่งมีรายละเอียดต่อไปนี้

(2) อำนาจไต่สวนคดี (Le pouvoir de mener l'instruction)

ในฐานะที่เป็นผู้มีอำนาจค้นหาความจริงในการดำเนินคดีอาญา ผู้พิพากษาไต่สวนมีภารกิจที่สำคัญสองประการคือ

ก. ภารกิจไต่สวนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิด (L'instruction sur l'acte)

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 81 วรรคแรกบัญญัติว่า “ผู้พิพากษาไต่สวนดำเนินการสอบสวนทุกอย่างที่ผู้พิพากษาไต่สวนพิจารณาเห็นว่า เป็นประโยชน์ต่อการแสดงความจริงให้ปรากฏ”

⁶⁴ภาษาอังกฤษสำหรับเรียก “ผู้พิพากษาไต่สวน” ใช้คำว่า “Investigating judge/Examining judge”

ดังนั้น เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เพียงพอในการพิสูจน์ความจริงในคดีอาญา ผู้พิพากษาไต่สวนจึงมีอำนาจลงมือสอบสวนได้ด้วยตนเอง เหมือนพนักงานสอบสวนของไทย หรือจะร้องขอให้ตำรวจฝ่ายคดี (La police judiciaire) หรือผู้เชี่ยวชาญช่วยดำเนินการแทนก็ได้ อำนาจของผู้พิพากษาไต่สวนมีตั้งแต่การสอบปากคำบุคคลซึ่งเป็นผู้ถูกไต่สวนและพยานบุคคล การเดินทางไปตรวจสถานที่เกิดเหตุ การค้นที่พังกาศัยของผู้ต้องสงสัยหรือบุคคลที่อาจมีส่วนร่วมกับการกระทำความผิด การยึดวัตถุที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดหรือสิ่งของที่บ่งชี้การกระทำความผิด

นอกจากนี้ผู้พิพากษาไต่สวนยังเป็นผู้ที่มีอำนาจแต่เพียงผู้เดียวในการสั่งอนุญาตให้มีการใช้มาตรการสืบสวนสอบสวนพิเศษ โดยการดักฟังและบันทึกการสนทนาทางโทรศัพท์ (Les écoutes téléphoniques)³ โดยมีคำสั่งอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรได้เป็นระยะเวลาครั้งละสี่เดือน และสามารถขยายระยะเวลาดังกล่าวได้อีกหนึ่งครั้ง⁶⁵ คำสั่งอนุญาตนี้เป็นการกระทำในชั้นไต่สวน จึงไม่มีลักษณะของการพิจารณาคดี และไม่อาจอุทธรณ์ได้⁶⁶

ข. การกิจไต่สวนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวผู้กระทำความผิด (*L'instruction sur la personne*)

การไต่สวนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวผู้กระทำความผิดนี้ได้รับอิทธิพลทางทฤษฎีอาญาจากสำนักป้องกันสังคมใหม่ (L'École de la défense sociale nouvelle) ซึ่งมีนายมาร์ค อังเซล เคยรับราชการเป็นผู้พิพากษา และได้เสนอทฤษฎีอาญาดังกล่าวโดยต่อ ยอดมาจากทฤษฎีป้องกันสังคม (L'École de la défense sociale)

แนวคิดและหลักการของทฤษฎีป้องกันสังคมใหม่ได้แพร่หลายในประเทศฝรั่งเศส และเริ่มมีอิทธิพลต่อระบบการดำเนินคดีอาญาในประเทศฝรั่งเศสตั้งแต่ประมาณ ปี ค.ศ. 1950 เป็นต้นมา ตามแนวคิดและหลักการของทฤษฎีนี้เห็นว่า การลงโทษผู้กระทำความผิดจะต้องพิจารณาถึงความเป็นมาและพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดประกอบด้วย เพื่อให้การพิจารณาลงโทษมีความเหมาะสมกับการกระทำความผิดที่เขาได้กระทำลง

การไต่สวนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้กระทำความผิดนี้ถือเป็นส่วนหนึ่งของสำนวนการไต่สวน ถือว่าเป็นหน้าที่ของผู้พิพากษาไต่สวนต้องกระทำต่อผู้ถูกไต่สวน (Le mis en examen) ในคดีความผิดอุกฤษฏ์โทษ (Les crimes) ทุกคดี หรือในบางคดีความผิดมัชฌิมโทษ (Les délits) ซึ่งผู้พิพากษาไต่สวนจะพิจารณาเห็นสมควรทำการไต่สวน ที่ต้องทำเช่นนี้ ก็เพื่อให้

⁶⁵ Crim., 27 février 1996, B.C., n° 93, J.C.P., 1996.II.22629, note M.L. Rassat, D. 1996.346, note C. Guéry, arrêt cassant, Paris, Ch. Acc., 8 février 1995, D. 1995.221, note J. Pradel.ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 100-2.

⁶⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 100 วรรคสุดท้าย.

ทราบความเป็นมาแห่งความประพฤติของผู้ถูกไต่สวน เพื่อจะได้พิจารณาการลงโทษให้เหมาะสมกับตัวของผู้ถูกไต่สวน เป็นไปตามทฤษฎีป้องกันสังคมใหม่ของนายมาร์ค อังเซล

ต่อมา เมื่อได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับลงวันที่ 15 มิถุนายน ค.ศ.2000 แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส ได้มีการนำแนวคิดเรื่องการไต่สวนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้กระทำความผิดมาใช้กับผู้เสียหายด้วย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 81.1 ได้บัญญัติไว้ว่า “ในกรณีที่ผู้พิพากษาไต่สวนเห็นสมควรหรือได้รับคำร้องของพนักงานอัยการหรือผู้เสียหาย ผู้พิพากษาไต่สวนสามารถดำเนินการทุกอย่างที่สามารถนำมาพิจารณาถึงลักษณะสำคัญของความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับ รวมทั้งรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับตัวบุคคลของผู้เสียหายไว้ด้วย”

ในกฎหมายไทย ก็มีบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 138 ให้พนักงานสอบสวน สอบสวนความเป็นมาและความประพฤติของผู้ต้องหาไว้เช่นกัน โดยพนักงานสอบสวนต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบข้อมูลทุกข้อที่ได้มา แต่ในทางปฏิบัติของพนักงานสอบสวนไทย แตกต่างจากทางปฏิบัติของผู้พิพากษาไต่สวนฝรั่งเศสโดยสิ้นเชิง ที่เป็นเช่นนี้อาจมีสาเหตุเนื่องมาจากพนักงานสอบสวนของไทยอาจจะขาดความพร้อมในการดำเนินการดังกล่าว

การที่ผู้พิพากษาไต่สวนจะดำเนินงานให้ได้ผลดีตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ กฎหมายได้ให้อำนาจผู้พิพากษาไต่สวนในการดำเนินการไต่สวน โดยอาจส่งประเด็นไปให้ผู้พิพากษาอื่น หรือตำรวจฝ่ายคดีดำเนินการ หรือช่วยเหลือเพื่อให้ภารกิจการค้นหาความจริงสามารถลุล่วงไปได้ด้วยดี นอกจากนั้นยังสามารถใช้มาตรการบังคับ (Les moyens de coercition) ได้หลายประการ ทั้งการออกหมายบังคับเพื่อนำมา จับกุม หรือขังบุคคลผู้ถูกไต่สวน หรือการสั่งให้อยู่ในมาตรการควบคุมทางตุลาการ (Le contrôle judiciaire) หรือการขังชั่วคราว (La détention provisoire)

ค. อำนาจสั่งขังผู้ถูกไต่สวนชั่วคราวในระหว่างการไต่สวน (*Le pouvoir de mettre le mis en examen ed détention provisoire*)

เป็นที่ยอมรับโดยหลักการทั่วไปว่า ผู้ที่จะมีอำนาจออกคำสั่งที่กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลได้ก็คือ ศาลเท่านั้น ดังนั้น หากพิจารณาตามหลักการที่ว่านี้ การที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศสเดิมกำหนดให้ผู้พิพากษาไต่สวนมีอำนาจในการสั่งขังผู้ถูกไต่สวนไว้ชั่วคราว จึงนับว่าเป็นไปตามหลักการทั่วไป แต่อำนาจหน้าที่ของผู้พิพากษาไต่สวน จะมีลักษณะพิเศษกว่าผู้พิพากษาทั่วไปซึ่งทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดี คือ จะต้องเป็นผู้รวบรวมพยานหลักฐานทุกอย่างที่ผู้พิพากษาไต่สวนพิจารณาเห็นว่า เป็นประโยชน์

ต่อการแสดงความจริงให้ปรากฏในชั้นก่อนพิจารณา ดังนั้นจึงมีการวิพากษ์วิจารณ์กันตลอดมาว่า การที่กฎหมายให้อำนาจผู้พิพากษาไต่สวนสามารถสั่งให้ขังผู้ถูกไต่สวนไว้ชั่วคราวในระหว่างการไต่สวนคดีด้วยนั้น เสี่ยงต่อการที่ผู้พิพากษาไต่สวนจะใช้อำนาจตามอำเภอใจ

สำหรับความผิดที่จะอยู่ในเกณฑ์ที่ศาลจะสั่งขังชั่วคราวได้นั้น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 143-1 กำหนดไว้ว่า จะต้องเป็น ความผิดอุกฉกรรจ์โทษหรือความผิดฆนัตโทษที่มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่สามปีขึ้นไป ส่วนการที่ศาล จะสั่งขังชั่วคราวหรืออนุญาตให้ขยายระยะเวลาขังชั่วคราวได้นั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญาฝรั่งเศสมาตรา 144 ได้บัญญัติหลักเกณฑ์ไว้ว่า จะต้องปรากฏว่าการขังชั่วคราวนั้น จะเป็นเพียงหนทางเดียวในการดังต่อไปนี้

1. รักษาไว้ซึ่งพยานหลักฐานหรือวัตถุแห่งพยานหลักฐาน หรือป้องกันที่จะไม่ให้เกิดความกีดกันต่อพยานบุคคลหรือผู้เสียหาย หรือการสมคบกันเพื่อกระทำความผิด (Une concertation frauduleuse) ระหว่างผู้ถูกไต่สวนและผู้สนับสนุนการกระทำความผิด (Les complices)

2. คุ้มครองผู้ถูกไต่สวนจากการแก้แค้น หรือเพื่อเป็นหลักประกัน ในการที่จะเอาตัวผู้ถูกไต่สวนไว้ในข้อกำหนดของกฎหมาย (ป้องกันการหลบหนี) เพื่อยุติการ กระทำความผิด หรือเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำความผิดขึ้นใหม่

3. ยุติปัญหาความยุ่งยากที่ไม่ปกติและกระทบต่อความสงบ เรียบร้อย อันเนื่องมาจากความรุนแรงของความผิด พฤติการณ์ของการกระทำความผิดหรือความ ร้ายแรงของความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำดังกล่าว

ในทางปฏิบัติ ผู้พิพากษาไต่สวนมักจะใช้อำนาจสั่งขังผู้ถูกไต่สวน ไว้ในระหว่างการไต่สวน⁶⁷ การไต่สวนนั้นไม่ได้มีการกำหนดระยะเวลาว่าจะต้องเสร็จสิ้นลงเมื่อใด ดังนั้นระยะเวลาของการไต่สวนจึงขึ้นอยู่กับความยากง่ายและความยุ่งยากซับซ้อนของคดี สำหรับ คดีที่มีความยุ่งยากซับซ้อนนั้น ระยะเวลาในการไต่สวนจะเกินกว่าหนึ่งปีอาจสูงถึงสองปีหรือสามปี ซึ่งหากผู้ถูกไต่สวนไม่ได้รับการปล่อยชั่วคราว เขาจะต้องตกอยู่ ภายใต้อำนาจขังระหว่างการไต่สวน

⁶⁷ ในปี ค.ศ. 1997 มียอดจำนวนของผู้ที่ศาลสั่งขังชั่วคราวจำนวนทั้งสิ้นประมาณร้อยละ 41 ของ จำนวนผู้ต้องขังทั้งหมด โดยเฉพาะสถิติใน ค.ศ. 1984 นั้นมียอดสถิติของผู้ที่ศาลสั่งขังชั่วคราวขึ้นไปเกินครึ่ง จำนวนของผู้ต้องขังทั้งหมด คือ ขึ้นไปถึงร้อยละ 52 ของจำนวนผู้ต้องขังทั้งหมด.

ส่วนระยะเวลาของการขังระหว่างการไต่สวนจะมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับประเภทความร้ายแรงของความผิด⁶⁸ และพฤติการณ์แห่งคดีดังต่อไปนี้

ก. ความผิดอุกฉุกโทษ

ความผิดอุกฉุกโทษคือ ความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่สิบปีขึ้นไปจนถึงสามสิบปี หรือโทษจำคุกตลอดชีวิต (ประเทศฝรั่งเศสยกเลิกโทษประหารชีวิตไปแล้วตั้งแต่ปี ค.ศ.1981)

ระยะเวลาของการขังชั่วคราวสำหรับความผิดอุกฉุกโทษ โดยปกตินั้น จะต้องไม่เกินหนึ่งปี เว้นแต่ผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขังเห็นสมควรมีคำสั่ง พร้อมทั้งเหตุผลอนุญาตให้ขยายระยะเวลาขังเพิ่ม ได้อีกครั้งละหกเดือน หลังจากที่มีการอภิปรายโต้แย้ง (Le débat contradictoire) แล้ว⁶⁹

อย่างไรก็ตาม ถ้าอัตราโทษจำคุกที่กำหนดไว้สำหรับความผิดต่ำกว่ายี่สิบปี ระยะเวลาการขังชั่วคราวจะเกินกว่าสองปีไม่ได้ แต่ถ้าอัตราโทษจำคุกสูงกว่ายี่สิบปี ก็สามารถขยายระยะเวลาการขังชั่วคราวเกินกว่าสองปีได้แต่ห้ามไม่ให้เกินสามปี

ในกรณีที่เป็นความผิดซึ่งได้กระทำความผิดนอกราชอาณาจักร หรือเป็นความผิดอุกฉุกโทษที่มีความร้ายแรงเป็นพิเศษ ได้แก่ การค้ายาเสพติด การก่อการร้าย การเป็นธุระจัดหาเพื่อการค้าประเวณี การขู่กรรโชก หรือความผิดที่กระทำโดยองค์กรอาชญากรรม เหล่านี้ ผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขังสามารถขยายระยะเวลาของการขังชั่วคราวออกไปเกินกว่าสามปีได้ แต่ไม่เกินสี่ปี⁷⁰

ข. ความผิดมัชฌิมโทษ

ความผิดมัชฌิมโทษคือ ความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่สองเดือนถึงสิบปี แต่ความผิดมัชฌิมโทษที่จะอยู่ในเกณฑ์ของการขังชั่วคราวในระหว่างการไต่สวนได้นั้น จะต้องตกอยู่ภายใต้บังคับของบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 143-1 กล่าวคือ จะต้องมิอัตราโทษจำคุกตั้งแต่สามปีขึ้นไป

ในกรณีที่สามารถขังชั่วคราวสำหรับความผิดมัชฌิมโทษได้นั้น จะต้องปรากฏว่าความผิดมัชฌิมโทษมีอัตราโทษจำคุกต่ำกว่าห้าปี และผู้ถูกไต่สวนไม่เคยถูก

⁶⁸ ฌองส์ โจฮาญู รศ., และคณะ, “การกำหนดชั้นโทษและการนำไปปรับใช้ในประมวลกฎหมายอาญา”, สถาบันวิจัยและพัฒนากระบวนการยุติธรรม สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม, พ.ศ. 2551, ในบทที่ 4 หัวข้อ 4.1 การกำหนดโทษในกฎหมายฝรั่งเศส, หน้า 163-179.

⁶⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 145-2 วรรคแรก.

⁷⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 145-2 วรรคสอง.

ลงโทษจำคุกสำหรับการกระทำความผิดอุกฤษฏ์โทษหรือความผิดฆนินโทษตามกฎหมายทั่วไปเกินกว่าหนึ่งปี และมีได้มีการรอกการลงโทษมาก่อน ดังนี้จะขังผู้ถูกไต่สวนไว้เกินกว่าสี่เดือนไม่ได้⁷¹

ในกรณีนอกจากที่กล่าวแล้วข้างต้น ผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขังสามารถมีคำสั่งอนุญาตให้ขยายระยะเวลาการขังชั่วคราวออกไปได้อีกครั้งละสี่เดือน แต่รวมแล้วต้องไม่เกินหนึ่งปี ทั้งนี้คำสั่งของผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขังจะต้องแสดงเหตุผล และจะต้องมีการอภิปรายโต้แย้งแล้วทำนองเดียวกับการมีคำสั่งขยายระยะเวลาการขังชั่วคราวในกรณีความผิดอุกฤษฏ์โทษดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

แต่ในกรณีที่เป็นการผิดซึ่งได้กระทำลงนอกราชอาณาจักรหรือเป็นความผิดอุกฤษฏ์โทษที่มีความร้ายแรงเป็นพิเศษ ได้แก่ การค้ายาเสพติด การก่อการร้าย การเป็นธุระจัดหาเพื่อการค้าประเวณี การขู่กรรโชก หรือความผิดที่กระทำโดยองค์รอาชญากรรมซึ่งมีอัตราโทษจำคุกสิบปี เหล่านี้ผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขังสามารถขยายระยะเวลาของการขังชั่วคราวออกไปเกินกว่าหนึ่งปีได้ แต่ไม่เกินสองปี⁷²

ค. ข้อยกเว้นในกรณีพิเศษสำหรับการขยายระยะเวลาขังชั่วคราว

ในกรณีที่ปรากฏว่าการไต่สวนของผู้พิพากษาไต่สวนจะต้องดำเนินการต่อไป และการปล่อยตัวผู้ถูกไต่สวนชั่วคราวจะนำไปสู่ความเสี่ยงต่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของบุคคลอย่างรุนแรงเป็นพิเศษ ดังนี้ ผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขังอาจยื่นคำร้องต่อศาลไต่สวน (La chambre de l'instruction) เพื่อขออนุญาตให้ขยายระยะเวลาออกไปอีกได้ หากศาลไต่สวนพิจารณาได้ความตามคำร้องขอดังกล่าว สามารถมีคำสั่งอนุญาตให้ขยายระยะเวลาการขังชั่วคราว ออกไปอีกได้เป็นกรณีพิเศษ สำหรับความผิดฆนินโทษจะขยายออกไปได้อีกครั้งเดียวไม่เกินสี่เดือน⁷³ ส่วนความผิดอุกฤษฏ์โทษนั้น ศาลไต่สวนสามารถขยายระยะเวลาขังชั่วคราวได้สองครั้ง ครั้งละไม่เกินสี่เดือน⁷⁴ ผลก็จะเท่ากับว่า ระยะเวลาสูงสุดของการขังชั่วคราวสำหรับความผิดฆนินโทษ อาจสูงถึง 28 เดือน (2 ปี 4 เดือน) ส่วนความผิดอุกฤษฏ์โทษอาจสูงถึง 56 เดือน (4 ปี 8 เดือน) หากมีเหตุเข้าเงื่อนไขตามที่กฎหมายกำหนดไว้

ตามรายงานประจำปีของคณะกรรมการติดตามผลของการขังชั่วคราว (La commission de suivi de la détention provisoire) ปรากฏว่าในปี ค.ศ. 2005 ระยะเวลาเฉลี่ยของการขังชั่วคราวได้เพิ่มขึ้นจากเดิมซึ่งอยู่ที่ 6.4 เดือน ในปี ค.ศ. 2002 เป็น 7.1 เดือน

⁷¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 145-1 วรรคแรก.

⁷² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 145-1 วรรคสอง.

⁷³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 145-1 วรรคสาม.

⁷⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 145-2 วรรคสาม.

อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติมีผู้ถูกไต่สวนจำนวนไม่น้อยที่ต้องตกอยู่ภายใต้การขังชั่วคราวนานเกินกว่าสองปีขึ้นไป⁷⁵ เป็นเหตุให้ผู้ถูกไต่สวนยื่นคำร้องต่อศาลสิทธิมนุษยชนยุโรป (La cour européenne des droits de l'homme) กล่าวหาประเทศฝรั่งเศสว่าละเมิดบทบัญญัติของอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1950 ที่รับรองและคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกไต่สวน และขอให้ชดเชยความเสียหายที่ผู้ถูกไต่สวนได้รับจากการกระทำละเมิดดังกล่าว จึงทำให้ประเทศฝรั่งเศสต้องตกอยู่ในฐานะเป็นจำเลยและถูกศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปพิพากษาลงโทษอยู่หลายคดี

7) ประเทศฝรั่งเศสกับการลงโทษของศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปอันเนื่องมาจากการขังชั่วคราว

ศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปจัดตั้งขึ้นโดยอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1950 มีอำนาจหน้าที่วินิจฉัยคำร้องที่เกิดขึ้นจากรัฐภาคีหรือปัจเจกบุคคลผู้ได้รับความเสียหายจากการที่รัฐภาคีได้กระทำการอันเป็นการละเมิดต่อบทบัญญัติของอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1950

อนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1950 เป็นกฎหมายระหว่างประเทศระดับภูมิภาคที่ให้การรับรองและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนทำนองเดียวกับกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 ถือเป็นกลไกระหว่างประเทศระดับภูมิภาคที่ได้รับการยอมรับว่าดีและมีประสิทธิภาพในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของปัจเจกชนที่ดีที่สุดในปัจจุบัน และเป็นกลไกระหว่างประเทศที่เป็นต้นแบบของภูมิภาคอื่นๆ ทั่วโลก แม้แต่กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 ซึ่งเป็นกลไกระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนขององค์การสหประชาชาติเอง ยังถูกมองว่าได้รับอิทธิพลมาจากบทบัญญัติของอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1950

บทบัญญัติของอนุสัญญาฯ ที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของปัจเจกชนที่ต้องตกอยู่ในความควบคุมและการขังของเจ้าหน้าที่รัฐ มีอยู่ในมาตรา 5 วรรคแรก c) และวรรคสาม ซึ่งบัญญัติไว้ดังต่อไปนี้

อนุสัญญาฯ มาตรา 5 ว่าด้วย สิทธิในเสรีภาพและหลักประกันความมั่นคง (Droit à la liberté et à la sûreté) วรรคแรกบัญญัติว่า “บุคคลทุกคนมีสิทธิในเสรีภาพและ

⁷⁵ ปรากฏตามรายงานประจำปีของคณะกรรมการติดตามผลของการขังชั่วคราว (La Commission de suivi de la détention provisoire) ในปี ค.ศ. 2005 ระยะเวลาเฉลี่ยของการขังชั่วคราวได้เพิ่มขึ้นจากเดิมซึ่งอยู่ที่ 6.4 เดือน ในปี ค.ศ. 2002 เป็น 7.1 เดือน ในปี ค.ศ. 2005 นอกจากนี้ยังมีการวิพากษ์วิจารณ์ถึงความไม่เพียงพอของเหตุผลที่ให้ไว้ในคำสั่งขังชั่วคราว รวมทั้งสภาพของการขังชั่วคราว ซึ่งนำผู้ต้องขังชั่วคราวไปรวมกับนักโทษเด็ดขาด.

หลักประกันความมั่นคง บุคคลจะถูกห้ามจากเสรีภาพที่เขามีอยู่มิได้ เว้นแต่ในกรณีที่มีบัญญัติไว้ดังต่อไปนี้และตามบทบัญญัติของกฎหมาย

ค) ถ้าบุคคลถูกจับและขังเพื่อนำตัวไปปรากฏต่อหน้าผู้มีอำนาจทางตุลาการที่มีเขตอำนาจ เมื่อปรากฏว่ามีเหตุอันควรสงสัยตามสมควรว่า บุคคลนั้นได้กระทำความผิด หรือมีเหตุผลสมควรเชื่อได้ว่ามีความจำเป็นต้องป้องกันมิให้เกิดความผิดขึ้น หรือป้องกันการหลบหนีหลังจากที่ได้กระทำความผิดดังกล่าวแล้ว

อนุสัญญาฯ มาตรา 5 วรรคสาม บัญญัติว่า บุคคลทุกคนซึ่งถูกจับและขังตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในวรรคแรก c) ของข้อนี้ จะต้องถูกนำตัวไปปรากฏต่อหน้าผู้พิพากษาหรือตุลาการผู้มีอำนาจตามกฎหมายในการปฏิบัติหน้าที่ทางตุลาการ โดยทันที และมีสิทธิที่จะถูกพิพากษาภายในกำหนดเวลาที่ชอบด้วยเหตุผล หรือได้รับการปล่อยตัวในระหว่างการพิจารณาการปล่อยตัวชั่วคราวอาจจะต้องตกอยู่ภายใต้หลักประกันว่าบุคคลนั้นจะมาปรากฏตัวในการพิจารณาคดี⁷⁶

ประเทศฝรั่งเศสถูกศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปพิพากษาลงโทษอันเนื่องมาจากการร้องเรียนของผู้ถูกขังชั่วคราวในระหว่างการไต่สวนอยู่หลายครั้งดังตัวอย่างของคำพิพากษาศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปต่อไปนี้

- คดี Tomasi c/ France (CEDH, 27 août 1992)

ในคำพิพากษาคดี Tomasi c/ France (27 août 1992)⁷⁷ ผู้ร้องได้ร้องต่อศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปว่า ในคดีที่ตนถูกดำเนินคดีภายในประเทศฝรั่งเศสนั้น ได้มีการละเมิดบทบัญญัติมาตรา 5 วรรคสามของอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1950

⁷⁶ Article 5 – Droit à la liberté et à la sûreté

1. Toute personne a droit à liberté et à la sûreté. Nul ne peut être privé de sa liberté, sauf dans les cas suivants et selon les voies légales.

c. s'il a été arrêté et détenu en vue d'être conduit devant l'autorité judiciaire compétente, lorsqu'il y a des raisons plausibles de soupçonner qu'il a commis une infraction ou qu'il y a des motifs raisonnables de croire à la nécessité de l'empêcher de commettre une infraction ou de s'enfuir après l'accomplissement de celle-ci;

3. Toute personne arrêtée ou détenue, dans les conditions prévues au paragraphe 1.c du présent article, doit être aussitôt traduite devant un juge ou un autre magistrat habilité par la loi à exercer des fonctions judiciaires et a le droit d'être jugée dans un délai raisonnable, ou libérée pendant la procédure. La mise en liberté peut être subordonnée à une garantie Assurant la comparution de l'intéressé à l'audience.

⁷⁷ Tomasi v France (Series A, No 241-A, Application No 12850/87) EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS (1993) 15 EHRR 1, 27 AUGUST 1992.

ข้อเท็จจริงปรากฏว่า นายโตมาซี Tomasi ผู้ร้องซึ่งเป็นคนสัญชาติฝรั่งเศส และมีถิ่นที่อยู่ในประเทศฝรั่งเศส ได้ถูกจับกุมและแจ้งข้อหาหลายฐานความผิด รวมทั้งการฆาตกรรม ระยะเวลาดำเนินคดีตั้งแต่ผู้ร้องเริ่มต้นถูกจับกุมเป็นเวลากว่าห้าปี ในระหว่างที่ผู้ร้องถูกขังตามคำสั่งศาลนั้น ผู้ร้อง ได้ยื่นคำร้องขอประกันตัวถึงยี่สิบสามครั้ง แต่คำร้องทั้งหมดถูกปฏิเสธ ผู้ร้องอ้างว่าทั้งเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจตุลาการและพนักงานอัยการต่างทำการสืบสวนสอบสวนด้วยความล่าช้า และอ้างด้วยว่าในระหว่างอยู่ในเรือนจำนั้น ผู้ร้องถูกทรมานทำร้ายร่างกาย แพทย์สี่คนทำการตรวจร่างกายผู้ร้องภายหลังจากที่ผู้ร้องอยู่ในระหว่างการคุมขังของเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่นานนัก พบว่าจำเลยมีบาดแผลเล็กน้อยหลายแห่ง ศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปพิจารณาแล้วเห็นว่ามีการกระทำที่ขัดต่อบทบัญญัติของมาตรา 5 วรรคสามตามที่มีการร้องเรียน

- คดี Gérard Bernard c/ France (CEDH, 26 septembre 2006)

นายเจอราร์ด แบร์นาร์ด (Gérard Bernard) ตกเป็นผู้ต้องสงสัยว่าเป็นส่วนหนึ่งของกองกำลังปฏิวัติของเบรอตัน (L'Armée révolutionnaire bretonne - ARB) และให้ที่พักพิงแก่สมาชิกของกองกำลังของกลุ่ม ETA ในระหว่างการไต่สวนนั้น เขาต้องคำสั่งศาลให้ขังชั่วคราวไว้ในระหว่างการไต่สวนไว้เป็นระยะเวลานานเกือบสามปี ในระหว่างนั้นเขาได้ยื่นคำร้องขอปล่อยตัวชั่วคราวในระหว่างการไต่สวนไว้ถึง 179 ครั้ง แต่คำร้องของเขาถูกปฏิเสธจากศาลในประเทศฝรั่งเศส

ศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปพิจารณาแล้วเห็นว่า ข้ออ้างของประเทศฝรั่งเศสถึงความจำเป็นที่ต้องขังนาย Gérard Bernard ไว้เพราะเกรงว่านาย Gérard Bernard จะไปสมคบกับผู้นับสนุนการกระทำความผิด และมีความจำเป็นต้องป้องกันไม่ให้เกิดกระทำความผิดใหม่หรือการกระทำความผิดซ้ำนั้น ไม่อาจลบล้างความไม่ชอบของการขังชั่วคราวซึ่งในระยะเวลาอันเกินกว่าระยะเวลาที่ชอบด้วยเหตุผลได้ ดังนั้น ศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปจึงเห็นว่ามี การละเมิดบทบัญญัติของมาตรา 5 วรรคสามแห่งอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และพิพากษาให้ประเทศฝรั่งเศสต้องจ่ายค่าสินไหมทดแทน เพื่อชดเชยความเสียหายทางจิตใจของนาย Gérard Bernard ผู้ร้องเป็นเงิน 3,250 ยูโร

การที่ประเทศฝรั่งเศสถูกศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปลงโทษในเรื่องระยะเวลาของการขังชั่วคราวที่เนิ่นนานเกินกว่าระยะเวลาที่ชอบด้วยเหตุผลเช่นนี้ ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าผู้พิพากษาไต่สวนในฐานะผู้ใช้อำนาจสั่งขังชั่วคราว จะต้องรับผิดชอบอันเนื่องมาจากการใช้ดุลพินิจของตนด้วย ดังนั้นจึงสมควรที่จะจำกัดหรือถ่วงดุลอำนาจสั่งขังชั่วคราวของผู้พิพากษาไต่สวน จากอดีตที่ผ่านมาจะเห็นได้ว่าฝ่ายนิติบัญญัติของฝรั่งเศสพยายามหารูปแบบที่เหมาะสมใน

การจำกัดและถ่วงดุลการใช้อำนาจของผู้พิพากษาไต่สวนในการสั่งขังชั่วคราวผู้ถูกไต่สวนตลอดมาจนกระทั่งปัจจุบัน

8) ความพยายามของฝ่ายนิติบัญญัติในการจำกัดอำนาจสั่งขังของผู้พิพากษาไต่สวน

โดยหลักการแล้ว ประเทศฝรั่งเศสก็มีหลักการที่ปฏิบัติต่อผู้ถูกไต่สวนหรือผู้ต้องหาเช่นเดียวกับประเทศไทย กล่าวคือ “ปล่อยชั่วคราวเป็นหลัก ขังเป็นข้อยกเว้น” หลักการดังกล่าวมีที่มาจากหลักข้อสันนิษฐานความเป็นผู้บริสุทธิ์ (La présomption d'innocence) ซึ่งปรากฏอยู่ในปฏิญญาสิทธิมนุษยชนและพลเมืองของฝรั่งเศส ค.ศ. 1789 มาตรา 9 ความว่า

“บุคคลย่อมได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ จนกว่าจะมีการประกาศว่ามีความผิด ถ้ามีความจำเป็นที่จะต้องจับกุมผู้ใด การใช้กำลังโดยไม่จำเป็นเพื่อให้ได้ตัวบุคคลเหล่านั้นมา ย่อมมีความผิดต้องรับโทษตามกฎหมาย”

ปฏิญญาสิทธิมนุษยชนและพลเมืองของฝรั่งเศส ค.ศ. 1789 มีสถานะเป็นบทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญ เพราะตามรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส ค.ศ. 1958 ซึ่งใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันนั้นมีบทบัญญัติให้ถือว่าปฏิญญาเป็นส่วนหนึ่งของรัฐธรรมนูญฯ นอกจากหลักการดังกล่าวจะมีฐานะเป็นหลักการในรัฐธรรมนูญแล้ว ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศสมาตรา 137 เองก็ได้ยืนยันหลักการที่สอดคล้องต้องกันกับบทบัญญัติของปฏิญญาสิทธิมนุษยชนและพลเมืองของฝรั่งเศส ค.ศ. 1789 โดยได้บัญญัติหลักการไว้ในเบื้องต้นความว่า “บุคคลผู้ถูกไต่สวน, สันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ มีอิสระ.....”

อย่างไรก็ตาม แม้ประเทศฝรั่งเศสจะมีบทบัญญัติของกฎหมายรับรอง “หลักข้อสันนิษฐานความเป็นผู้บริสุทธิ์อยู่จนกว่าศาลจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเป็นผู้กระทำความผิด” ไว้ แต่ฝ่ายนิติบัญญัติได้ยอมรับเสมอมาว่า การขังชั่วคราวมีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับเจ้าหน้าที่รัฐในการดำเนินคดีอาญา หากมีเหตุผลที่เกรงว่าผู้กระทำความผิดจะหลบหนีหรือจะไปประกอบอาชญากรรมขึ้นอีก หรือจะไปก่อกวนพยานบุคคล หรือทำลายพยานหลักฐานที่บ่งชี้การกระทำความผิดของเขา ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

แต่สิ่งที่มีการวิพากษ์วิจารณ์เป็นอย่างมากก็คือ การที่กฎหมายให้อำนาจผู้พิพากษาไต่สวนสามารถสั่งขังผู้ถูกไต่สวนได้นี้ สร้างความกดดันแก่ผู้ไต่สวนที่อาจจำเป็นต้องยอมรับสภาพหรือยอมรับข้อเท็จจริงบางประการที่เป็นปฏิกิริยาต่อตัวผู้ถูกไต่สวนเอง ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าการปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษาไต่สวนกับการใช้อำนาจสั่งขังผู้ถูกไต่สวนไว้ในระหว่างไต่สวนนั้นมีลักษณะเป็นการขัดกันของหน้าที่ ซึ่งอาจเปรียบเทียบกับคำอธิบายเรื่อง “หลักการขัดกันของหน้าที่” (Inkompatibilitätsprinzip หรือ Principle of Incompatibility) ซึ่งศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฌ นคร

ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ภูมิธรรมและบทบาทของพนักงานอัยการ”⁷⁸ ว่าเป็นเรื่องของ “การสวมหมวกหลายใบ” หมวกใบหนึ่งที่ต้องรับผิดชอบในเรื่องของการไต่สวน ในขณะที่หมวกอีกใบหนึ่งก็เป็นผู้มีอำนาจสั่งขังชั่วคราว ด้วยเหตุนี้ฝ่ายนิติบัญญัติของฝรั่งเศสจึงพยายามหาหนทางที่จะกำหนดกรอบหรือข้อจำกัดการใช้อำนาจของผู้พิพากษาไต่สวนในส่วนหลังนี้

ความพยายามของฝ่ายนิติบัญญัติในการจำกัดอำนาจของผู้พิพากษาไต่สวนที่สามารถสั่งขังผู้ถูกไต่สวนไว้ชั่วคราวในระหว่างการไต่สวนได้มีมานานแล้ว ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาได้มีการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายกลับไปกลับมาหลายครั้งเพื่อทอนอำนาจของผู้พิพากษาไต่สวนในการสั่งขังชั่วคราว เมื่อครั้งยังใช้บังคับประมวลกฎหมายวิธีไต่สวนคดีอาญา (Le code d’instruction criminelle) อำนาจการสั่งขังชั่วคราวเป็นอำนาจของศาลที่ปรึกษา (Le chambre du conseil) องค์คณะของศาลปรึกษาประกอบด้วยผู้พิพากษาสามคนซึ่งหนึ่งในนั้นคือ ผู้พิพากษาไต่สวน อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติ ความเห็นของผู้พิพากษาไต่สวนมีอิทธิพลเหนือผู้พิพากษาองค์คณะคนอื่น จนกระทั่ง ต่อมาเมื่อได้มีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายในปี ค.ศ. 1856 อำนาจการสั่งขังชั่วคราวกลับมาเป็นของผู้พิพากษาไต่สวนตามเดิม

ต่อมา เมื่อปี ค.ศ. 1985 ได้มีรัฐบัญญัติฉบับลงวันที่ 30 ธันวาคม ค.ศ. 1985 จัดตั้งศาลไต่สวน (La chambre d’instruction) ขึ้นเพื่อทำหน้าที่ในการพิจารณาว่าจะขังผู้ถูกไต่สวนไว้ในระหว่างการไต่สวนหรือไม่ องค์คณะของศาลไต่สวนประกอบด้วยผู้พิพากษาสามคน ซึ่งหนึ่งในจำนวนนั้น คือ ผู้พิพากษาไต่สวน กฎหมายฉบับนี้มีกำหนดเวลาให้ใช้บังคับในวันที่ 1 มีนาคม ค.ศ. 1988 ดังนั้น จึงต้องรอเป็นเวลาถึง 2 ปี 2 เดือน ก่อนที่กฎหมายจะใช้บังคับได้ อย่างไรก็ตามหลังจากที่มีการตรากฎหมายฉบับนี้แล้ว ได้มีการวิจารณ์กันว่าระบบที่ตั้งขึ้นใหม่นี้จะต้องใช้จ่ายเงินจำนวนมาก เพราะจะต้องเพิ่มจำนวนผู้พิพากษาขึ้นอีก ด้วยเหตุนี้ ในตอนต้นปี ค.ศ. 1987 จึงได้มีการอภิปรายกันว่าสมควรที่จะยกเลิกรัฐบัญญัติฉบับลงวันที่ 30 ธันวาคม ค.ศ. 1985 ซึ่งยังไม่ได้มีผลใช้บังคับหรือไม่ แล้วตั้งระบบวิธีพิจารณาคำร้องขอปล่อยชั่วคราวแบบรวบรัดขึ้น เรียกชื่อว่า “Le référé-liberté”

ตามระบบ “Le référé-liberté” นี้ผู้พิพากษาไต่สวนจะเป็นผู้ที่มีอำนาจตัดสินใจสั่งขังผู้ถูกไต่สวน แต่ผู้ถูกไต่สวนสามารถที่จะอุทธรณ์คำสั่งขังต่อองค์คณะผู้พิพากษาที่

⁷⁸ คณิต ฒ นคร, ศ.ดร., “ภูมิธรรมและบทบาทของพนักงานอัยการ”, วิทยุชน, 2551, หน้า 186, ดูในบทความเรื่อง “การสวมหมวกหลายใบ” ศ.ดร. คณิต ฒ นคร ได้กล่าวว่า “หลักการชัดเจนของหน้าที่” ไม่ได้เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับองค์กรหรือสถาบันเท่านั้น แต่เกี่ยวข้องกับตัวบุคคลด้วย และท่านยังได้เปรียบเทียบ “หลักการขัดแย้งของหน้าที่” ว่าเป็นเรื่องเดียวกับ “การสวมหมวกหลายใบ” หรือ “ประโยชน์ทับซ้อน”

ปรึกษาของศาลชั้นต้นได้ภายใน 24 ชั่วโมง ซึ่งผู้พิพากษาไต่สวนไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งขององค์คณะดังกล่าว

อย่างไรก็ตาม ในที่สุดรัฐสภาฝรั่งเศสก็ได้ออกกฎหมายฉบับใหม่ในปลายปี ค.ศ. 1987 คือ รัฐบัญญัติฉบับลงวันที่ 30 ธันวาคม ค.ศ. 1987 จัดตั้งศาลกักขัง (La chambre des mises en détention) ขึ้น องค์คณะของศาลนี้ประกอบด้วยผู้พิพากษาสามคน แต่คราวนี้ผู้พิพากษาไต่สวนไม่ได้เป็นหนึ่งในองค์คณะดังกล่าวด้วย ผู้พิพากษาไต่สวนคงมีแต่อำนาจในการดำเนินการภายหลังจากที่มีคำสั่งให้มีการขังชั่วคราวแล้ว

แต่รัฐบัญญัติฉบับลงวันที่ 30 ธันวาคม ค.ศ. 1987 มีอายุการบังคับใช้อยู่เพียงแค่ 1 ปีครึ่งเท่านั้น เพราะถูกยกเลิกไปโดยรัฐบัญญัติฉบับลงวันที่ 10 กรกฎาคม ค.ศ. 1989 ซึ่งในที่สุดก็หวนกลับมาให้อำนาจในการสั่งขังผู้ถูกไต่สวนแก่ผู้พิพากษาไต่สวนตามเดิม

ความพยายามที่จะจำกัดอำนาจของผู้พิพากษาไต่สวนมีขึ้นอีกครั้ง เมื่อรัฐบัญญัติฉบับลงวันที่ 4 มกราคม ค.ศ. 1993 ได้กำหนดให้มีผู้พิพากษาแห่งการกักขัง (Le juge de la détention) ขึ้น แต่แล้วเพียงแค่มิถึง 8 เดือน ก็มีรัฐบัญญัติฉบับลงวันที่ 24 สิงหาคม ค.ศ. 1993 ให้ยกเลิกผู้พิพากษาแห่งการกักขังไป อำนาจการสั่งขังก็กลับมาอยู่กับผู้พิพากษาไต่สวนตามเดิม

หากพิจารณาประวัติความเป็นมาของความพยายามในการจำกัดอำนาจขังของผู้พิพากษาไต่สวนแล้ว จะเห็นได้ว่าการกำหนดของผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขัง (Le juge des libertés et de la détention) ตามรัฐบัญญัติฉบับเลขที่ 2000-516 ลงวันที่ 15 มิถุนายน ค.ศ. 2000 จึงมิใช่เรื่องใหม่แต่ประการใด แต่สิ่งที่แตกต่างกันประการหนึ่งที่ได้ชี้ชัดก็คือ อายุของผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขัง นับแต่กำเนิดมาเมื่อปี ค.ศ. 2000 นั้น ยังคงยืนยาวอยู่มาจนถึงปัจจุบัน นับระยะเวลาได้เข้าปีที่ 14 แล้ว แสดงว่าความพยายามที่จะแก้ไขปัญหาการขังกันซึ่งอำนาจหน้าที่ของผู้พิพากษาไต่สวนในครั้งนี้นี้ยังได้รับการยอมรับมากกว่าความพยายามที่เคยมีมาในอดีต

9) ผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขัง : ผู้ถ่วงดุลอำนาจของผู้พิพากษาไต่สวน

การเกิดของผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขังนั้น ถือเป็นความพยายามของฝ่ายนิติบัญญัติอีกครั้งหนึ่งในการหารูปแบบที่เหมาะสมเพื่อจำกัดการใช้อำนาจของผู้พิพากษาไต่สวน กฎหมายที่ให้กำเนิดผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพ และการกักขัง คือ รัฐบัญญัติฉบับเลขที่ 2000-516 ลงวันที่ 15 มิถุนายน ค.ศ. 2000 หรือที่เรียกว่า กฎหมายกิกู (la loi Guigou) ซึ่งเป็นชื่อของมาดาม Elizabeth Guigou รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมฝรั่งเศสในขณะนั้น ถือเป็นช่วงเวลาของการปฏิรูปกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาครั้งใหญ่ของประเทศฝรั่งเศส ซึ่งมีแนวโน้มไปในทิศทางของระบบกล่าวหาและเน้นการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนตามแนวบรรทัดฐานของคำพิพากษาของศาลสิทธิมนุษยชนยุโรป

ผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านเห็นว่า การตั้งผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขัง ขึ้นมานี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันไม่ให้ผู้พิพากษาไต่สวนใช้การขังชั่วคราวกดดันให้ผู้ถูกไต่สวน ยอมรับสารภาพว่าเป็นผู้กระทำความผิด ดังนั้นวิธีการตั้งผู้พิพากษาผู้รับผิดชอบในการสั่งขังชั่วคราวแยกออกจากตัวผู้พิพากษาผู้รับผิดชอบในการไต่สวน จึงน่าจะเป็นวิธีการแก้ไขปัญหาคือ เรื่องการขัดกันของหน้าที่ได้⁷⁹ เพราะแต่ต่อไป แม้ผู้พิพากษาไต่สวนจะเห็นว่าสมควรขังผู้ถูกไต่สวนไว้ เขาก็ไม่มีอำนาจสั่งขังได้อีกต่อไปต้องส่งเรื่องให้ผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขัง เป็นผู้พิจารณาอีกชั้นหนึ่ง เท่ากับกฎหมายต้องการความเห็นพ้องต้องกันของผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพ และการกักขังกับผู้พิพากษาไต่สวนอีกชั้นหนึ่ง (Double accord) หลักการใหม่นี้จึงเท่ากับเพิ่ม หลักประกันความไม่มีอคติต่อผู้ถูกไต่สวนอันเกิดจากการทำงานของผู้พิพากษาไต่สวน แต่ถ้าหาก ผู้พิพากษาไต่สวนพิจารณาแล้ว เห็นว่าไม่จำเป็นต้องขังผู้ถูกไต่สวนไว้ จะปล่อยชั่วคราวในระหว่างการไต่สวนก็สามารถทำได้ตามลำพัง ไม่จำเป็นต้องเสนอเรื่องให้ผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขัง ให้ความเห็นชอบแต่อย่างใด

ดังนั้น จึงสมควรศึกษาเพื่อทำความรู้จักกับผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการ กักขังว่าเป็นใคร มีฐานะอำนาจหน้าที่อย่างไร และวิธีพิจารณาความอาญาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับ ผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขังต่อไป

(1) การแต่งตั้งและคุณสมบัติที่กำหนดไว้ (*Designation et qualif requise*)

ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 137-1 นั้น ผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขังเป็น “ตุลาการนั่ง (Magistrat du siege)”⁸⁰ ในศาลชั้นต้น (Tribunal de Grande Instance – TGI) ที่มีตำแหน่งในระดับผู้พิพากษาหัวหน้าศาล หรือรองผู้พิพากษา หัวหน้าศาลคนที่หนึ่ง หรือรองผู้พิพากษาหัวหน้าศาล (ในกรณีที่ศาลชั้นต้นนั้นมีรองผู้พิพากษา หัวหน้าศาลเพียงคนเดียว) ซึ่งได้รับแต่งตั้งจากผู้พิพากษาหัวหน้าศาลชั้นต้นให้ทำหน้าที่เป็นผู้ พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขัง

ถ้าพิจารณาจากตำแหน่ง ก็จะเห็นได้ว่า ผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการ กักขังเป็น ผู้พิพากษาที่มีอาวุโสและประสบการณ์สูง เพราะการจะขึ้นสู่ตำแหน่งผู้พิพากษา หัวหน้าศาลหรือรองผู้พิพากษาหัวหน้าศาลชั้นต้นได้นั้นจะต้องใช้เวลาพอสมควรหลังจากที่สำเร็จ

⁷⁹ GUÉRY (CH), *Détention provisoire*, Paris : Dalloz, pp. 19-20, n° 0 42.

⁸⁰ เป็นชื่อที่ใช้เรียกผู้พิพากษาเพื่อให้เห็นความแตกต่างระหว่างผู้พิพากษากับพนักงานอัยการ โดย พนักงานอัยการนั้นจะมีสถานะเป็นตุลาการเหมือนกัน ใช้ชื่อเรียกในภาษาฝรั่งเศสว่า “ตุลาการยื่น” (Magistrat du parquet).

การอบรมจากโรงเรียนตุลาการแห่งชาติ (L'Ecole Nationale de la Magistrature-ENM) และตำแหน่งดังกล่าว ยังมีอาวุโสสูงกว่าตำแหน่งผู้พิพากษาได้ส่วน

(2) จำนวนผู้พิพากษาและเขตอำนาจ (*Nombre par TGI et ressort*)

จะต้องมีผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขังอย่างน้อยหนึ่งคนอยู่ในเขตอำนาจของศาลชั้นต้นแต่ละศาล กฎหมายไม่ได้กำหนดว่าจะให้ผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขังได้หลายคนในศาลชั้นต้นศาลหนึ่ง แต่เมื่อมีความจำเป็นจะต้องมีจำนวนผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขังมากกว่าหนึ่งคนในศาลชั้นต้นศาลหนึ่งศาลใด กฎหมายก็ไม่ได้ห้ามแต่ประการใด

(3) อำนาจหน้าที่ของผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขัง (*Attributions*)

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศสมาตรา 137-1 ผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขังมีอำนาจหน้าที่ออกคำสั่งเกี่ยวกับการขังชั่วคราวหรือการปล่อยชั่วคราวดังต่อไปนี้

ก. สั่งให้ขังผู้ถูกไต่สวนไว้ หลังจากที่มีการอภิปรายโต้แย้งกันได้สิ้นสุดลง

ข. สั่งอนุญาตให้ขยายระยะเวลาการขังชั่วคราวออกไป หลังจากระยะเวลาการกักขังชั่วคราวตามที่กฎหมายกำหนดไว้เดิมสิ้นสุดลง

ค. นั่งพิจารณาคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวของผู้ถูกไต่สวน

ง. ในกรณีที่มีการฝ่าฝืนเงื่อนไขตามที่กำหนดไว้ในมาตรการควบคุมทางตุลาการ (*Le contrôle judiciaire*)⁸¹ ผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขังมีอำนาจยกเลิกมาตรการควบคุมทางตุลาการ และออกคำสั่งให้ขังผู้ถูกไต่สวนไว้ในระหว่างการไต่สวนได้

(4) วิธีพิจารณาคำร้องขอให้ขังชั่วคราว

การที่ผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขังจะสามารถพิจารณาคำร้องขอให้ขังชั่วคราวได้นั้น จะต้องเริ่มจากคำร้องขอซึ่งแสดงเหตุผลความจำเป็น (*L'ordonnance motivée*) ของผู้พิพากษาไต่สวน พร้อมทั้งส่งสำนวนซึ่งประกอบด้วยคำร้องขอของพนักงานอัยการ

⁸¹ มาตรการควบคุมทางตุลาการ (*Le contrôle judiciaire*) นี้ ก่อตั้งขึ้น โดยรัฐบัญญัติฉบับ ลงวันที่ 17 กรกฎาคม ค.ศ. 1970 แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มีวัตถุประสงค์เพื่อหา มาตรการที่จะไม่ให้ผู้ถูกไต่สวนต้องตกอยู่ภายใต้การกักขังในระหว่างการไต่สวน มาตรการดังกล่าวนี้จะถูก กำหนดโดยผู้พิพากษาไต่สวนหรือผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขังเพื่อที่จะเป็นหลักประกันว่าจะได้ตัวผู้ถูก ไต่สวนหรือผู้ต้องหาเพื่อการไต่สวนตามที่ต้องการ มาตรการควบคุมทางตุลาการนี้มีอยู่หลายประเภทตามที่ บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 138 เช่น การหาหลักประกันมาวางศาล, การห้ามออกนอกเขตกำหนด, การห้ามออกไปจากภูมิลำเนาของผู้ถูกไต่สวนหรือที่พักอาศัยที่ศาลเป็นผู้กำหนด เป็นต้น.

(ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 137-1 วรรคสี่) คำร้องของผู้พิพากษาไต่สวนนี้จะต้องมีข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายประกอบเพื่อแสดงความชอบด้วยเหตุผลในการยื่นคำร้องขอให้ผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขังพิจารณา

แม้พนักงานอัยการจะเป็นผู้เริ่มต้นทำคำร้องขอให้ขังผู้ถูกไต่สวนให้ชั่วคราวในระหว่างการไต่สวน แต่พนักงานอัยการไม่มีอำนาจยื่นคำร้องต่อผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขังได้โดยตรง พนักงานอัยการจะต้องยื่นคำร้องต่อผู้พิพากษาไต่สวนก่อน ต่อเมื่อผู้พิพากษาไต่สวนพิจารณาแล้วเห็นว่ามีความจำเป็นต้องขังผู้ถูกไต่สวนไว้ในระหว่างการไต่สวน ผู้พิพากษาไต่สวนจึงจะเป็นผู้ยื่นคำร้องขอให้ผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขังเป็นผู้พิจารณา และมีคำสั่ง หากผู้พิจารณาไต่สวนเห็นว่าไม่มีความจำเป็นที่จะขังผู้ถูกไต่สวนไว้ในระหว่างการไต่สวน เนื่องจากไม่ปรากฏเหตุตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 144 ผู้พิพากษาไต่สวนก็มีอำนาจที่จะสั่งปล่อยชั่วคราวผู้ถูกไต่สวนได้ทันที โดยไม่ต้องส่งเรื่องไปให้ผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขังเป็นผู้พิจารณาแต่ประการใด

การพิจารณาของผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขังจะต้องกระทำในรูปแบบของการอภิปรายโต้แย้งกันระหว่างพนักงานอัยการซึ่งอภิปรายเหตุผลความจำเป็นที่จะต้องขังผู้ถูกไต่สวนไว้ชั่วคราว กับผู้ถูกไต่สวนและทนายความของเขาซึ่งคัดค้านคำร้องดังกล่าว หลังจากที่ได้ฟังการอภิปรายโต้แย้งกันเสร็จแล้ว ผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขังจะต้องทำคำสั่งพร้อมแสดงเหตุผลไว้ในคำสั่งของตนเอง ซึ่งประกอบด้วยผลการพิจารณาทั้งข้อกฎหมายและข้อเท็จจริงว่าเหตุใดการใช้มาตรการควบคุมทางตุลาการ จึงไม่เพียงพอสำหรับผู้ถูกไต่สวน และเหตุผลที่จำเป็นต้องขังผู้ถูกไต่สวนไว้ในระหว่างการไต่สวน⁸²

การอภิปรายจะกระทำลงในห้องทำงานของผู้พิพากษา (Le cabinet du juge) แต่หลักเกณฑ์ข้อนี้ไม่เด็ดขาด เพราะในระหว่างการปฏิบัติหน้าที่ ผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขังมีอำนาจเดินเผชิญสืบได้ทั่วอาณาเขตของสาธารณรัฐฝรั่งเศส และอาจเป็นไปได้ที่การอภิปรายจะกระทำ ณ อาคารที่ทำการศาลยุติธรรม (Le Palais du justice) ในกรณีดังกล่าว ผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขังจะต้องแจ้งให้อัยการแห่งสาธารณรัฐซึ่งมีเขตอำนาจเหนือพื้นที่นั้นๆ ทราบว่าการอภิปรายจะดำเนินการ ณ สถานที่นั้น เพื่อที่อัยการแห่งสาธารณรัฐจะได้สามารถติดตามไปร่วมการพิจารณาด้วย

การอภิปรายต้องกระทำโดยเปิดเผย (En audience publique) เว้นแต่การอภิปรายโดยเปิดเผยจะเสี่ยงต่อการที่จะก่อให้เกิดความเสียหายต่อศักดิ์ศรีของบุคคล ผลประโยชน์ของบุคคลที่สาม หรือเป็นปัญหาอุปสรรคต่อการสืบสวนสอบสวน

⁸² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 137-3.

การอภิปรายอาจเริ่มต้นทันทีหรือเลื่อนออกไปได้ ถ้าผู้ถูกไต่สวนร้องขอโอกาสในการใช้เวลาเตรียมตัวเพื่อการต่อสู้ในคดี⁸³ ในกรณีเช่นว่านั้น ผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขังอาจมีคำสั่งให้กักตัวผู้ถูกไต่สวนไว้ชั่วคราว (L'incarcération provisoire) เป็นเวลาไม่เกินสี่วันทำการ และผู้ถูกไต่สวนจะต้องมาปรากฏตัวต่อหน้าศาลเพื่อการอภิปรายโต้แย้งกันภายในระยะเวลาดังกล่าว คำสั่งให้กักตัวชั่วคราวนี้จะต้องแสดงผลแต่ไม่สามารถอุทธรณ์ได้ การกักตัวชั่วคราวนี้เป็นมาตรการที่แตกต่างกับการขังชั่วคราว เป็นมาตรการที่เกิดขึ้นก่อนที่จะมีการขังชั่วคราวและสามารถนำมาหักจากระยะเวลาของการขังชั่วคราวได้

อย่างไรก็ตาม ต้องยอมรับว่าในการปฏิบัติงานของผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขังนั้นไม่ง่ายเหมือนเจตนาธรรมของผู้ร่างกฎหมาย เพราะมีปัญหาและอุปสรรคในทางปฏิบัติอยู่หลายประการ

10) ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขัง

ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขังมีอยู่หลายประการดังต่อไปนี้

(1) บทบาทที่ต้องขึ้นอยู่กับการทำงานของผู้พิพากษาไต่สวน

การทำงานของผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขังต้องขึ้นอยู่กับการใช้ดุลพินิจของผู้พิพากษาไต่สวนในเรื่องดังต่อไปนี้

ประการแรก ผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขังจะเริ่มการทำงานของตนเองได้ จะต้องมีคำร้องขอผู้พิพากษาไต่สวน แต่หากผู้พิพากษาไต่สวนเห็นสมควรปล่อยตัว ผู้ถูกไต่สวนไปในระหว่างการไต่สวนแล้ว ก็ไม่มีความจำเป็นจะต้องส่งเรื่องให้ผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขังพิจารณาอีกแต่อย่างใด ผู้พิพากษาไต่สวนสามารถออกคำสั่งไปได้เอง

ประการที่สอง ในกรณีที่ผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขังสั่งให้ขังชั่วคราวตามคำร้องขอผู้พิพากษาไต่สวนแล้ว ในระหว่างที่ระยะเวลาการขังชั่วคราวยังไม่ครบกำหนดตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ หากผู้ถูกไต่สวนประสงค์จะยื่นคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราว เขาไม่สามารถที่จะยื่นคำร้องโดยตรงต่อผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขัง แต่จะต้องยื่นคำร้องต่อผู้พิพากษาไต่สวนก่อนเป็นอันดับแรก ต่อเมื่อผู้พิพากษาไต่สวนปฏิเสธคำร้องดังกล่าวแล้ว จึงจะต้องส่งเรื่องให้ผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขังเป็นผู้พิจารณาว่าสมควรที่จะขังผู้ถูกไต่สวนไว้ต่อไปหรือไม่

⁸³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 145.

นอกจากบทบาทที่ต้องขึ้นอยู่กับผู้พิพากษาไต่สวนแล้ว การทำงานของผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขังยังมีขีดจำกัดในเรื่องของระยะเวลาของการพิจารณาซึ่งมีอยู่อย่างจำกัดมาก ทำให้การใช้ดุลพินิจของผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขังตกอยู่ภายใต้ข้อเท็จจริงตามที่ผู้พิพากษาไต่สวนเสนอมา

(2) ระยะเวลาที่กระชั้นชิดในการพิจารณาคำร้อง

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า เมื่อผู้พิพากษาไต่สวนยื่นคำร้องขอให้ขังผู้ถูกไต่สวนไว้ชั่วคราวแล้ว หากผู้ถูกไต่สวนไม่ประสงค์ที่จะขอเวลาเตรียมการสู้คดี ผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขังจะต้องเริ่มพิจารณาคำร้องของผู้พิพากษาไต่สวนทันที แต่ถ้าผู้ถูกไต่สวนประสงค์จะเตรียมการต่อสู้คดี ผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขังจะต้องจัดให้มีการอภิปรายโต้แย้งกันภายในเวลาสี่วันทำการ จะเห็นได้ว่า ระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดให้กับผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขังในการเตรียมตัวพิจารณาคำร้องนั้นสั้นมาก ทำให้ผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขังไม่มีเวลาเพียงพอที่จะทำการศึกษาคำร้องไต่สวนและความเป็นมาของเรื่องอย่างละเอียด ด้วยเหตุนี้จึงมีผู้วิจารณ์ว่าในทางปฏิบัติแล้ว ผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขังจะไม่สนใจข้อเท็จจริงที่อยู่ในสำนวนการไต่สวน ดังนั้น ผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขังจึงตกอยู่ในสภาพบังคับที่จะเดินตามเหตุผลในคำร้องของผู้พิพากษาไต่สวนโดยไม่สนใจไต่ถามรายละเอียดเพิ่มเติมแต่ประการใด หรือมิฉะนั้นเพื่อมิให้เสี่ยงต่อความผิดพลาดก็อาจตั้งธงไว้ในใจของตนเองโดยปฏิเสธคำร้องขอให้ขังชั่วคราวทั้งหมดที่เสนอขึ้นมา

ในทางปฏิบัติ ผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขังมักจะเดินตามความเห็นของผู้พิพากษาไต่สวนเป็นส่วนใหญ่ เพราะหากผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขังปฏิเสธคำร้องขอให้ขังของผู้พิพากษาไต่สวน แล้วปล่อยตัวผู้ถูกไต่สวนให้ได้รับเสรีภาพชั่วคราวในระหว่างการไต่สวน ก็จะเท่ากับผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขังไม่ไว้วางใจในการทำงานของผู้พิพากษาไต่สวน และก่อให้เกิดความเสียหายต่อหน้าที่ในการค้นหาความจริงของผู้พิพากษาไต่สวน⁸⁴ ดังนั้น จึงมีผู้วิจารณ์กันมากกว่าการตั้งผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขังขึ้นมาเพื่อให้มีการถ่วงดุลการทำงานของผู้พิพากษาไต่สวนเป็นเรื่องที่น่าผิดหวังอย่างยิ่ง

ข้อวิจารณ์ดังกล่าว มีตัวอย่างเกิดขึ้นแล้วในคดีอูว์ดโทร (l'affaire d'Outreau) นาย Outreau ผู้ถูกไต่สวนได้ร้องเรียนให้ไต่สวนการทำงานของผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขังในคดีดังกล่าว คณะกรรมาธิการรัฐสภาซึ่งถูกตั้งขึ้นเพื่อทำหน้าที่ไต่สวนการดำเนินงาน

⁸⁴ MÉLQUE (D), La détention provisoire, mémoire DEA << defense nationale et sécurité européenne >> Université de Lille II, dir. MUTELET (V.), 2000-2001, p. 18.

ในคดีดังกล่าวได้สวนข้อเท็จจริงแล้ว ปรากฏว่า การสั่งขังชั่วคราวของผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขัง ไม่ปรากฏอยู่ในสำนวนคดีอาญา นอกจากนี้ในคำให้การของนายอีฟส์ โบ (Yves Bot) อธิบดีอัยการแห่งมหานครปารีสต่อคณะกรรมการชุดนี้เมื่อวันที่ 8 มีนาคม ค.ศ.2006 นั้น อธิบดีอัยการท่านนี้ได้เสนอให้ยุบผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขังเสีย เพราะเห็นว่าเป็นแนวคิดที่ผิดพลาดในการออกกฎหมายเมื่อปี ค.ศ. 2000

นอกจากนี้ ก่อนหน้านั้น ได้มีบทความของนาย Gilles Geatner ในหนังสือพิมพ์ “L’Express) ฉบับเมื่อวันที่ 2 มีนาคม 2006 ได้กล่าวถึงผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขังว่า “รู้สึกผิดหวังมากกับบทบาทการทำงานของผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขัง ผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขังไม่สามารถสอบปากคำผู้ถูกไต่สวนได้ และมีเวลาที่สั้นมากในการศึกษาสำนวน บ่อยครั้งที่ผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขังต้องเริ่มจับสำนวนคำร้องขอของผู้พิพากษาไต่สวนเพื่อพิจารณาในเวลากลางคืน หลังจากที่เสร็จสิ้นภารกิจการงานประจำของตนเองในตอนกลางวัน ดังนั้น จึงมีแนวโน้มที่เขาจะเดินตามคำร้องของผู้พิพากษาไต่สวนที่เสนอมา ด้วยเหตุนี้จึงมีความจำเป็นที่จะต้องทบทวนบทบาทของผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขังเสียใหม่ ให้เขาได้มีโอกาสศึกษาสำนวนการไต่สวนอย่างแท้จริง สอบปากคำผู้ถูกไต่สวนและฟังทนายความของเขา...”

สรุปได้ว่า ในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขังนั้น แม้ในทางทฤษฎี กฎหมายจะให้บทบาทและอำนาจหน้าที่เพื่อมาถ่วงดุลการทำงานของผู้พิพากษาไต่สวน แต่กลับปรากฏว่าในทางปฏิบัติการทำงานของผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขังนั้นขึ้นอยู่กับดุลพินิจของผู้พิพากษาไต่สวนเป็นส่วนใหญ่

2.2.5 ประเทศเยอรมนี

1) ระบบกฎหมายและการดำเนินคดีอาญา

ประเทศเยอรมนีเป็นประเทศที่มีการปกครองในรูปแบบสหพันธรัฐ⁸⁵ (Federal Republic) ภายใต้หลักพื้นฐานการจัดการองค์กรของรัฐที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งประเทศเยอรมนี (Grundgesetz-GG) กำหนดให้ประชาชนใช้อำนาจรัฐผ่านองค์กรนิติบัญญัติ องค์กรบริหาร และองค์กรตุลาการ⁸⁶ อีกทั้ง ยังแบ่งการปกครองแบบสหพันธรัฐนี้ออกเป็น 16 มลรัฐ

⁸⁵ กมลชัย รัตนสกววงศ์, หลักกฎหมายปกครองเยอรมัน, กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ยุโรปศึกษาแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544, หน้า 2.

⁸⁶ บรรเจิด สิงคะเนติ, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับคดีปกครองเยอรมัน กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราและวารสารนิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547, หน้า 15.

(Lord)⁸⁷ แต่แต่ละรัฐมีอำนาจอิสระในการปกครองตนเอง การบัญญัติกฎหมาย ตลอดจนจัดตั้งศาลของรัฐนั้น และกำหนดวิธีพิจารณาความเป็นของตนเอง อย่างไรก็ตามกฎหมายของสหพันธรัฐยังคงมีผลใช้บังคับกับประชาชนทุกคนในสหพันธรัฐ หรือกล่าวได้ว่ากฎหมายของสหพันธรัฐมีลำดับชั้นที่สูงหรือเหนือกว่ากฎหมายของมลรัฐ (Bundesrecht Bricht Landesrecht)⁸⁸

ประเทศเยอรมนีจัดอยู่ในกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย หรือระบบซีวิลลอว์ (Civil law) โดยมีที่มาแห่งกฎหมาย (Source of law) สองประการคือ กฎหมายลายลักษณ์อักษร (Gesetz) เช่น รัฐธรรมนูญแห่งประเทศเยอรมนี ประมวลกฎหมาย รวมถึงกฎหมายลายลักษณ์อักษรอื่นๆ ที่บัญญัติโดยสหพันธรัฐและรัฐต่างๆ ด้วย ส่วนที่มาจากกฎหมายอีกประเภทหนึ่งก็คือจารีตประเพณี (Gewohnheitsrecht) นอกเหนือจากที่มาจากกฎหมายดังกล่าวแล้ว หลักกฎหมายจากคำพิพากษาของศาล ความเห็นของนักนิติศาสตร์ และกฎหมายของสหภาพยุโรปก็มิอิทธิพลต่อระบบกฎหมายของประเทศเยอรมนีเช่นเดียวกันแต่ไม่ถือว่าเป็นที่มาแห่งกฎหมายของประเทศเยอรมนีแต่ประการใด⁸⁹

กระบวนการพิจารณาคดีอาญาของเยอรมันได้รับอิทธิพลจากภาคพื้นยุโรป โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากประเทศฝรั่งเศส แต่อย่างไรก็ตามกระบวนการพิจารณาคดีอาญาของเยอรมันเป็นการผสมผสานระหว่างหลักการของกระบวนการพิจารณาคดีแบบไต่สวนกับหลักการของกระบวนการพิจารณาคดีแบบกล่าวหาโดยแท้ ซึ่งกระบวนการพิจารณาคดีแบบกล่าวหาโดยแท้อยู่ตรงที่การดำเนินการฟ้องร้องกับการตัดสินคดีถูกแบ่งให้กับสององค์กรที่เป็นอิสระต่อกัน คือ อัยการและศาล⁹⁰

คู่ความในกระบวนการพิจารณาคดีตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมันประกอบด้วยผู้ถูกกล่าวหา ทนายความของผู้ถูกกล่าวหา พนักงานอัยการ ผู้พิพากษา และผู้เสียหาย ซึ่งคู่ความในกระบวนการพิจารณาดังกล่าวล้วนแต่เป็นประธานแห่งสิทธิ เนื่องจากคู่ความในกระบวนการพิจารณาแต่ละคนมีสิทธิในการดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นของตนเองแยกต่างหากจากบุคคลอื่น⁹¹

⁸⁷ สถานทูตเยอรมนี กรุงเทพมหานคร, ข้อมูลเกี่ยวกับประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี [ออนไลน์], 10 มีนาคม 2561. แหล่งที่มา <http://www.diplo.de/Vertretung/bangkok/th>.

⁸⁸ Arnole J Heidenheimer and Donald P.Kommers, The Government of German. 4th. Ed., (NewYork: Thomas Y.Crowell Company, 1975), p.261.

⁸⁹ Nigel G. Foster and Satish Sule, German Legal System & Laws, 3rd ed. (Wiltshire: Antony Rowe Limited, 2002), pp.3-6.

⁹⁰ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สาขาวิชานิติศาสตร์, เอกสารการสอนชุดวิชาการบริหารงานยุติธรรมเปรียบเทียบชั้นสูง นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2555, หน้า 6-7

⁹¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 6-6.

การดำเนินคดีอาญาในประเทศเยอรมนีนั้นเป็นการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ กล่าวคือรัฐจะเป็นผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิด โดยองค์กรทุกฝ่ายของรัฐในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไม่ว่าจะเป็นตำรวจ พนักงานอัยการ หรือศาล ต่างร่วมมือประสานงานกันและค้นหาความจริงแห่งคดีได้โดยไม่จำกัดรูปแบบ ซึ่งเจ้าพนักงานของรัฐที่ทำหน้าที่รับผิดชอบในการดำเนินคดีสอบสวนฟ้องร้องคือพนักงานอัยการ โดยมีตำรวจเป็นผู้ทำการสอบสวนเบื้องต้นเท่านั้น⁹²

ทั้งนี้ พนักงานอัยการมีอำนาจในการฟ้องคดีอาญา เอกชนผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้อย่างจำกัด กล่าวคือ ผู้เสียหายสามารถฟ้องคดีอาญาได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (Criminal Procedure Code หรือ Strafprozessordnung, StPO) มาตรา 374⁹³

⁹² อรุณี กระจ่างแสง, “บทบาทของอัยการในการสอบสวนคดีอาญา : ศึกษาเปรียบเทียบเยอรมัน สหรัฐอเมริกา และไทย,” วารสารกฎหมายคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 20 ฉบับที่ 3 (กันยายน) 2533, 61-62.

⁹³ StPO Section 374. (1) An aggrieved person may bring a private prosecution in respect of the following offences without needing to have recourse to the public prosecution office first:

1. trespass (section 123 of the Criminal Code);
2. defamation (sections 185 to 189 of the Criminal Code) unless it is directed against one of the political bodies specified in section 194 subsection (4) of the Criminal Code;
3. violation of the privacy of correspondence (section 202 of the Criminal Code);
4. bodily injury (sections 223 and 229 of the Criminal Code);
5. stalking (section 238 subsection (1) of the Criminal Code) or threat (section 241 of the Criminal Code);
- 5a. taking or offering a bribe in business transactions (section 299 of the Criminal Code);
6. criminal damage to property (section 303 of the Criminal Code);
- 6a. a criminal offence pursuant to section 323a of the Criminal Code, where the offence, having been committed during a state of intoxication, is a misdemeanor referred to in numbers 1 to 6;
7. a criminal offence pursuant to sections 16 to 19 of the Act against Unfair Competition;
8. criminal offences pursuant to section 142 subsection (1) of the Patent Act, section 25 subsection (1) of the Utility Models Act, section 10 subsection (1) of the Semi-Conductor Protection Act, section 39 subsection (1) of the Plant Variety Protection Act, section 143 subsections (1) and section 144 subsections (1) and (2) of the Trade Mark Act, section 51 subsection (1) and section 65 subsection (1) of the Designs Act, sections 106 to 108 and section 108b subsections (1) and (2) of the Copyright and Related Rights Act and section 33 of the Act on the Copyright of Works of Fine Art and Photography.

ในความคิดบางประเภท ได้แก่ ความผิดฐานบุกรุก ความผิดฐานดูหมิ่น หรือหมิ่นประมาท ความผิดเกี่ยวกับการเปิดเผยความลับ ความผิดฐานทำร้ายร่างกาย ชูเชิญผู้อื่น ความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์ ความผิดเกี่ยวกับสินบนในการดำเนินธุรกิจและความผิดอาญาบางฐาน เช่น ตามกฎหมายแข่งขันทางการค้า กฎหมายลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร เครื่องหมายการค้า เป็นต้น ซึ่งในความคิดที่เปิดโอกาสให้ผู้เสียหายสามารถฟ้องคดีเองได้เหล่านี้ หากพนักงานอัยการเห็นว่าการฟ้องนั้นจะเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะพนักงานอัยการก็อาจดำเนินการฟ้องคดีได้เช่นกัน

ส่วนระบบการดำเนินคดีอาญาเป็นการดำเนินคดีอาญาได้มีการแยกการดำเนินคดีออกเป็นขั้นตอนสำคัญๆ โดยแยกอำนาจในการสอบสวนฟ้องร้องออกจากอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดี ซึ่งเป็นขั้นตอนภายหลังการฟ้อง โดยแยกการกระบวนดำเนินคดีและหน้าที่ขององค์กรที่เกี่ยวข้องออกเป็น 3 ขั้นตอนคือ

(1) กระบวนการดำเนินอาญาในชั้นสอบสวนฟ้องร้อง (Vorverfahren)

อันเป็นกระบวนการในการหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิด เพื่อหาตัวผู้กระทำความผิดลงโทษ ซึ่งเป็นขั้นตอนก่อนการฟ้องคดีอาญา ในขั้นนี้เป็นหน้าที่ขององค์กรอัยการที่มีอำนาจในการชี้ขาดคดีในชั้นเจ้าพนักงาน กล่าวคือ แม้ที่จริงเป็นดำเนินการในขั้นนี้จะเป็นไปเพื่อยืนยันข้อกล่าวหาอันเป็นการชี้ขาดเรื่องที่มีการกล่าวหา การที่จะชี้ขาดได้จะต้องมีการพิจารณาข้อเท็จจริงต่างๆ ที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อเท็จจริงที่ได้มาจะต้องเป็นข้อเท็จจริงที่ได้มาโดยชอบด้วยการชี้ขาดในขั้นนี้จึงเป็นการชี้ขาดคดีอาญาชั้นเจ้าพนักงาน หากข้อเท็จจริงที่ได้มาพอฟังได้ว่าผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำ ความผิดจริง อัยการก็จะดำเนินการฟ้องศาลเพื่อให้ศาลทำการชี้ขาดคดีอาญา ซึ่งก็คือขั้นตอนการพิจารณาพิพากษานั้นเอง

(2) กระบวนการดำเนินอาญาในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง (Zwischenverfahren)

เมื่ออัยการสอบสวนเสร็จ และสั่งให้มีการดำเนินคดีแล้ว ก่อนที่จะถึงขั้นตอนสุดท้ายเพื่อพิจารณาพิพากษาคดี จะต้องมีการดำเนินกระบวนการในชั้นไต่สวนมูลฟ้องก่อน โดยศาลจะเป็นผู้ทำหน้าที่ในการไต่สวนมูลฟ้อง ทั้งนี้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อควบคุมดุลพินิจในการสั่งให้ฟ้องคดีของพนักงานอัยการ โดยศาลอาจสั่งประทับฟ้องเมื่อคดีมีมูล หรือศาลไม่ประทับฟ้องเมื่อคดีไม่มีมูลก็ได้ ทั้งนี้ ตามพยานหลักฐานที่นำมาแสดง

(3) กระบวนการดำเนินอาญาในชั้นพิจารณาพิพากษา (Hauptverfahren)

การ เนินคดีอาญาในขั้นนี้เป็นกระบวนการชี้ขาดคดีโดยศาล ซึ่งก็คือการพิจารณาและพิพากษาคดีนั่นเอง โดยกฎหมายเยอรมันได้แยกออกเป็นสองขั้นตอนด้วยกันคือ กระบวนพิจารณาในชั้นเตรียมคดีก่อนพิจารณาพิพากษา (die Vorbereitung der Hauptverhandlung) และกระบวนพิจารณาในชั้นพิจารณาพิพากษาคดี (die Hauptverhandlung)

2) โครงสร้างกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

(1) ตำรวจ

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศเยอรมนี จะเริ่มจากตำรวจ ทำหน้าที่ในการสืบสวนสอบสวนและจับกุม เมื่อเจ้าพนักงานตำรวจทำการตรวจสอบข้อเท็จจริงอันเป็นความจริงแท้เบื้องต้นแล้ว ก็จะส่งสำนวนการสอบสวนให้พนักงานอัยการ อัยการจะดำเนินการค้นหาความจริงเพิ่มเติมเพื่อยืนยันข้อเท็จจริงแห่งคดีและเพื่อเป็นการแสวงหาพยานหลักฐานให้เพียงพอต่อการเสนอฟ้องคดีต่อศาล ทั้งนี้ เจ้าพนักงานตำรวจจะต้องส่งผลการสอบสวนในคดีอาญาทุกเรื่องไปยังพนักงานอัยการ ส่วนพนักงานอัยการนั้นอาจสอบสวนด้วยตนเองหรืออาจให้เจ้าพนักงานตำรวจเป็นผู้สอบสวนแทน แต่โดยทั่วไปพนักงานอัยการจะให้เจ้าพนักงานตำรวจทำการสอบสวนในนามของพนักงานอัยการ

แม้ว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 163⁹⁴ กำหนดหน้าที่ของตำรวจเยอรมันให้เป็นผู้มีหน้าที่ติดตามการกระทำความผิดอาญาและต้องทำการทุกอย่างโดยไม่ชักช้าเพื่อป้องกันมิให้คดีเจียบหายไปก็ตาม แต่ตำรวจก็มีฐานะเป็นเพียงเครื่องมือของพนักงานอัยการเท่านั้น ทั้งนี้ ไม่ว่าการที่ตำรวจได้กระทำไปนั้นจะเป็นการต้องกระทำไปก่อนตามกฎหมาย หรือทำตามคำสั่งของพนักงานอัยการ ในกรณีที่กระทำไปก่อน ตำรวจต้องส่งรายงานให้พนักงานอัยการโดยไม่ชักช้า (มาตรา 163(2)) ดังนั้น กระบวนการต่างๆ ในประเทศเยอรมนี ไม่ว่าจะเป็นการเริ่มคดี การดำเนินคดีต่อไปและการวินิจฉัยสั่งคดี จะมีพนักงานอัยการเป็นผู้พิจารณาตัดสินใจเองทั้งสิ้น

จึงกล่าวได้ว่า ตำรวจมีบทบาทในการดำเนินคดีอาญาสองบทบาท คือ การป้องกันสังคมจากการกระทำความผิดอาญา และการสอบสวนการกระทำความผิดอาญา ซึ่งรวมไปถึง

⁹⁴ StPO Section 163. [Duties of the Police]

(1) The authorities and officials in the police force shall investigate criminal offences and shall take all measures may not be deferred, in order to prevent concealment of facts. To this end they shall be entitled to request, and in exigent circumstances to demand, information from all authorities, as well as to conduct investigations of any kind insofar as there are no other statutory provisions specifically regulating their powers.

(2) The authorities and officials in the police force shall transmit their records to the public prosecution office without delay. Where it appears necessary that a judicial investigation be performed promptly, transmission directly to the Local Court shall be possible.

การรวบรวมพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดอาญาและจับตัวผู้กระทำผิดตามฟ้องมาลงโทษ โดยที่ตำรวจต้องปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานอัยการอย่างเคร่งครัด⁹⁵

ในการดำเนินการสืบสวนสอบสวน พนักงานอัยการจะมีตำรวจเป็นผู้ช่วย โดยตำรวจจะต้องเริ่มทำการสืบสวนสอบสวนด้วยตนเองทันที หากว่าตนได้รู้ถึงการกระทำผิดอาญา หลังจากนั้นจะต้องส่งมอบผลการสืบสวนสอบสวนให้แก่พนักงานอัยการโดยทันที⁹⁶ ถึงแม้ตำรวจจะมีอำนาจสอบสวนคดีได้แต่ฐานะของตำรวจในทางคดีเป็นเพียง “องค์กรที่ทำหน้าที่สอบสวนของพนักงานอัยการ” โดยที่ตำรวจไม่มีอำนาจที่จะดำเนินการเองโดยลำพังจนเสร็จสิ้นการสอบสวน ทั้งนี้การที่กฎหมายของเยอรมันไม่ต้องทำให้ตำรวจมีอำนาจสอบสวนคดีเองโดยลำพังก็เพราะเห็นว่ามีความเสี่ยงสูงต่อการที่จะเกิดการใช้อำนาจโดยมิชอบด้วยกฎหมายของตำรวจ⁹⁷

อนึ่ง โดยหลักการแล้วฝ่ายนิติบัญญัติต้องการให้การสืบสวนสอบสวนอยู่ในความรับผิดชอบของพนักงานอัยการเป็นหลัก พนักงานอัยการจะมอบหมายหน้าที่ในการสืบสวนสอบสวนเพียงบางประการให้แก่ตำรวจ แต่ในทางปฏิบัติกระบวนการในชั้นสืบสวนสอบสวนกลับมาอยู่ในความรับผิดชอบของตำรวจเกือบทั้งหมด โดยตำรวจจะดำเนินการสืบสวนสอบสวนด้วยตนเองตั้งแต่ต้น และหลังจากที่สืบสวนสอบสวนเสร็จจึงส่งสำนวนไปที่พนักงานอัยการ โดยพนักงานอัยการจะทำการพิจารณาสำนวนแล้วมีคำสั่งต่อไปว่าจะให้ยุติกระบวนการพิจารณาไว้หรือสั่งฟ้องเท่านั้น แต่กรณีในคดีความผิดอาญาที่สำคัญ เช่น กรณีความผิดฐานฆ่าผู้อื่นโดยมีเหตุฉกรรจ์และความผิดฐานฆ่าผู้อื่นโดยเจตนา และโดยเฉพาะอย่างยิ่งคดีที่เกี่ยวกับอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ พนักงานอัยการจะทำการสืบสวนสอบสวนด้วยตนเอง⁹⁸

ดังนั้นจึงสามารถสรุปความสัมพันธ์ระหว่างตำรวจกับพนักงานอัยการในประการที่สำคัญได้ดังต่อไปนี้ 1. ตำรวจมีหน้าที่ที่จะต้องทำตามคำสั่งของพนักงานอัยการ 2. ตำรวจไม่ต้องรอให้พนักงานอัยการเรียกให้ตนเองทำการสอบสวน แต่สามารถที่จะเริ่มต้นทำการสืบสวนสอบสวนได้ด้วยตนเอง 3. ตำรวจมีหน้าที่ในด้านการปราบปรามและป้องกันการกระทำ

⁹⁵ Otto Triffler, “The Pre-trial Phase (The Police and Prosecution)” In The Criminal Justice System of the Federal Republic of Germany, (Toulouse: Association Internationale de Droit Penal, 1981), p.36

⁹⁶ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สาขาวิชานิติศาสตร์, เอกสารการสอนชุดวิชาการบริหารงานยุติธรรมเปรียบเทียบชั้นสูง นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2555, หน้า 6-13.

⁹⁷ คณิต ฅ นคร, “ความสัมพันธ์ระหว่างอัยการกับตำรวจในเยอรมัน,” วารสารธุรกิจบัณฑิต, (กรกฎาคม- ธันวาคม) 2545, 130-131.

⁹⁸ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สาขาวิชานิติศาสตร์, เอกสารการสอนชุดวิชาการบริหารงานยุติธรรมเปรียบเทียบชั้นสูง นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2555, หน้า 6-23.

ความผิด 4. สิทธิของพนักงานอัยการในการที่จะสั่งการตำรวจนั้นจำกัดอยู่เฉพาะในส่วนของภารกิจ
ในด้านการปราบปรามการกระทำความผิดอาญาเท่านั้น⁹⁹

(2) อัยการ

ในประเทศเยอรมนี สำนักงานอัยการ (The public prosecution offices) เป็นองค์กรบริหารงานยุติธรรมทางอาญาที่สถานะเทียบเท่าองค์กรศาล¹⁰⁰ สังกัดกระทรวงยุติธรรมมีการจัดตั้งหน่วยงานอัยการแยกประจำการตามเขตอำนาจศาลของเยอรมัน มีพนักงานอัยการเป็นผู้มีหน้าที่ในดำเนินคดีอาญา ทั้งการสอบสวนและการฟ้องร้องคดีอาญา โดยหน้าที่หลักของอัยการในกระบวนการดำเนินคดีอาญามี 3 ข้อคือ 1. การเป็นผู้นำการสอบสวนคดี 2. มีอำนาจในการฟ้องคดีต่อศาล 3. รับผิดชอบต่อการบังคับใช้โทษที่กำหนดในกระบวนการดำเนินคดีอาญาและมีอำนาจในการจัดการการอภัยโทษในคดีอาญา

สำนักงานอัยการมีการแบ่งองค์กรเป็นดังนี้

ก. สำนักงานอัยการประจำศาลสหพันธ์รัฐมีอัยการสูงสุดแห่งสหพันธ์รัฐเรียกว่า Generalbundesanwalts เป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุด ซึ่งตำแหน่งอัยการสูงสุดจะมีสถานะเป็นเจ้าหน้าที่ทางการเมืองอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม โดยอำนาจหน้าที่ของอัยการสูงสุดของศาลสหพันธ์รัฐจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการรักษาความปลอดภัยและความมั่นคงภายในประเทศ และระหว่างประเทศ การจลาจลกบฏและการก่อการร้าย¹⁰¹

ข. สำนักงานอัยการประจำศาลสูงมลรัฐ (ศาลสูงระดับภูมิภาค) มีหัวหน้าพนักงานอัยการเรียกว่า Generalstaatsanwalt หรืออาจเรียกว่าอัยการเขต

ค. สำนักงานอัยการประจำศาลจังหวัด (ศาลท้องถิ่น) มีหัวหน้าพนักงานอัยการเรียกว่า Oberstaatsanwalt หรืออาจเรียกว่าอัยการจังหวัด

ง. สำนักงานอัยการประจำศาลแขวง อัยการจังหวัดจะทำหน้าที่เป็นหัวหน้าพนักงานอัยการประจำศาลแขวง

ในประเทศเยอรมนีอำนาจในการฟ้องคดีอาญาเป็นของพนักงานอัยการกล่าวคือ เจ้าพนักงานของรัฐที่ทำหน้าที่รับผิดชอบในการดำเนินคดีสอบสวนฟ้องร้องคือ

⁹⁹ เรื่องเดียวกัน , หน้า 6-23 ถึง 6-24.

¹⁰⁰ Eberhard Siegismund, THE PUBLIC PROSECUTION OFFICE IN GERMANY : LEGAL STATUS, FUNCTIONS AND ORGANIZATION, p. 65.

¹⁰¹ <http://www.generalbundesanwalt.de>.

พนักงานอัยการ โดยมีตำรวจเป็นผู้ทำการสอบสวนในเบื้องต้นเท่านั้น¹⁰² อย่างไรก็ตามแม้ในตอนแรกอำนาจยื่นคำฟ้องจะจำกัดอยู่ที่พนักงานอัยการเท่านั้น แต่ภายหลังก็มีการเรียกร้องให้มีการยื่นฟ้องคดีอาญาโดยเอกชนในฐานะที่เป็นผู้เสียหายได้ด้วยแต่สิทธิการฟ้องคดีอาญาของเอกชนก็ยังคงจำกัดอยู่เฉพาะความผิดบางประเภทเท่านั้น ซึ่งมักเป็นความผิดที่ไม่ร้ายแรง เช่น ความผิดฐานบุกรุก ความผิดฐานหมิ่นประมาท ความผิดฐานเปิดเผยความลับของจดหมาย เป็นต้น¹⁰³ ฉะนั้นจึงเป็นหน้าที่ขององค์กรที่ต้องฟ้องคดีต่อศาลที่ต้องทราบข้อเท็จจริงโดยกำหนดให้องค์กรนั้นมีอำนาจสอบสวนคดีอาญาได้ด้วยตนเอง ซึ่งกระบวนการในการสอบสวนและฟ้องร้องเป็นกระบวนการเดียวกันที่แบ่งแยกไม่ได้¹⁰⁴ พนักงานอัยการของเยอรมันมีอำนาจในการเริ่มคดีได้เองหรือให้ตำรวจดำเนินการให้ แต่ตำรวจมีฐานะเป็นเพียงเครื่องมือของพนักงานอัยการเท่านั้นและตำรวจต้องฟังคำสั่งของพนักงานอัยการในเรื่องที่เกี่ยวกับคดี ซึ่งกฎหมายกำหนดให้ตำรวจเป็นผู้มีหน้าที่ช่วยเหลืออัยการโดยที่ในส่วนที่เกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญา ตำรวจผู้ที่มีหน้าที่ช่วยเหลือพนักงานอัยการและต้องฟังคำสั่งของพนักงานอัยการเป็นอันดับแรก ฐานะของตำรวจในทางคดีจึงเป็นเพียง “องค์กรที่ทำหน้าที่สอบสวนของพนักงานอัยการ” พนักงานอัยการจึงมีอำนาจควบคุมหรือเริ่มต้นคดีเองได้ แต่ในทางปฏิบัติพนักงานอัยการจะมีได้ทำการสอบสวนเองในทุกคดี พนักงานอัยการจะเข้ามาสอบสวนต่อเมื่อคดีนั้นมีความยุ่งยากสลับซับซ้อน หรือการสอบสวนของตำรวจอาจมีเรื่องการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้อง¹⁰⁵

การที่พนักงานอัยการผูกขาดอำนาจในการฟ้องคดีอาญาทำให้พนักงานอัยการมีหน้าที่ฟ้องร้องการกระทำที่เป็นความผิดอาญาในทุกกรณีตามหลักการฟ้องคดีอาญาตามกฎหมาย ซึ่งพนักงานอัยการมีหน้าที่ในการเริ่มต้นการสืบสวนสอบสวนเมื่อทราบว่ามี การกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น โดยหน้าที่ดังกล่าวไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะการได้ทราบว่ามี การ

¹⁰² อรุณี กระจ่างแสง, “บทบาทของอัยการในการสอบสวนคดีอาญา : ศึกษาเปรียบเทียบเยอรมัน สหรัฐอเมริกา และไทย,” วารสารกฎหมายคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 20 ฉบับที่ 3 (กันยายน) 2533, 61-62.

¹⁰³ สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, “การมีส่วนร่วมของผู้เสียหายในกระบวนการพิจารณาความอาญาตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน,” ดุลพาห 58 เล่มที่ 2: 91-92.

¹⁰⁴ คณิต ฒ นคร, “ความสัมพันธ์ระหว่างอัยการกับตำรวจในเยอรมัน,” วารสารธุรกิจบัณฑิต, (กรกฎาคม- ธันวาคม) 2545, 130.

¹⁰⁵ อรุณี กระจ่างแสง, “บทบาทของอัยการในการสอบสวนคดีอาญา : ศึกษาเปรียบเทียบเยอรมัน สหรัฐอเมริกา และไทย,” วารสารกฎหมายคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 20 ฉบับที่ 3 (กันยายน) 2533, 62.

กระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นจากคำแจ้งความเท่านั้น แต่รวมไปถึงการที่ได้ทราบถึงข้อเท็จจริงดังกล่าวในทางอื่นๆ ด้วย¹⁰⁶

ในการสืบสวนสอบสวนโดยการยื่นคำฟ้องหรือการร้องขอให้ใช้คำสั่งลงโทษในทางอาญา พนักงานอัยการแต่ผู้เดียวจะเป็นผู้ตัดสินว่าการสืบสวนสอบสวนคดีที่ได้ดำเนินการมาพิสูจน์ให้เห็นได้เพียงพอหรือไม่ว่าได้มีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นจริงเพื่อที่จะดำเนินการฟ้องคดีต่อศาลหรือมีคำสั่งยุติคดี ทั้งนี้ในกรณีที่เป็นการผิดเล็กน้อยแทนที่จะใช้วิธียื่นฟ้องต่อศาล พนักงานอัยการจะยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอให้มีการสั่งลงโทษทางอาญา โดยในกระบวนการพิจารณาคำสั่งให้ลงโทษทางอาญา (Das Strafbefehlsverfahren) พนักงานอัยการจะยื่นคำร้องเป็นลายลักษณ์อักษรขอให้ลงโทษปรับ หรือจำคุกไม่เกินกว่าหนึ่งปี แต่รวมถึงผลในทางกฎหมายอื่นๆ (Rechtsfolgen) ที่มีความสำคัญ เช่น การห้ามขับขี่ยานพาหนะและการเพิกถอนใบอนุญาตขับขี่ยานพาหนะเป็นเวลาไม่เกินกว่าสองปี เป็นต้น¹⁰⁷

อนึ่ง มีคดีอาญาจำนวนมากที่ไม่ได้นำไปสู่การฟ้องคดีต่อศาลโดยพนักงานอัยการ เพราะผลของการสืบสวนสอบสวนพิสูจน์ไม่ได้ว่ามีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นนอกจากนี้ยังมีกรณีที่พนักงานอัยการไม่ได้ยื่นฟ้องเพราะเห็นว่าการลงโทษจำเลยเป็นสิ่งไม่จำเป็นเนื่องจากจำเลยมีความชั่วร้ายแต่เพียงเล็กน้อย หรือได้ชดเชยค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายแล้ว หรือได้ดำเนินการอื่นๆ ให้ผู้เสียหายกลับคืนสู่ฐานะเดิมก่อนที่จะได้มีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น¹⁰⁸

นอกจากนี้กระบวนการพิจารณาคดีอาญาของเยอรมันมิใช่เป็นกระบวนการพิจารณาที่เน้นการค้นหาความจริงโดยคู่ความที่ขัดแย้ง (“kontradiktorisches Parteiverfahren”) เพราะพนักงานอัยการของเยอรมันไม่ได้จำกัดบทบาทอยู่แต่เฉพาะการเป็นโจทก์ที่มุ่งแต่จะเอาตัวจำเลยมารับโทษเพียงประการเดียวแต่พนักงานอัยการของเยอรมันจะมีความเป็นกลางและมีหน้าที่ในการค้นหาความจริงแม้ว่าความจริงดังกล่าวจะทำให้จำเลยพ้นผิดก็ตาม¹⁰⁹

ดังนั้นโดยสรุปแล้วพนักงานอัยการเยอรมันมีภารกิจในประการสำคัญในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาดังต่อไปนี้

1. เป็นองค์กรที่มีอำนาจในการฟ้องคดีอาญาต่อศาล

¹⁰⁶ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช สาขาวิชานิติศาสตร์, เอกสารการสอนชุดวิชาการบริหารงานยุติธรรมเปรียบเทียบชั้นสูง นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2555, หน้า 6-29 ถึง 6-30.

¹⁰⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 6-30 ถึง 6-31.

¹⁰⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 6-31.

¹⁰⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 6-7 ถึง 6-8.

2. มีหน้าที่ในการเริ่มต้นกระบวนการสืบสวนสอบสวน เมื่อพนักงานอัยการทราบว่ามีกรกระทำผิดอาญาเกิดขึ้น
3. หน้าที่ในการวางตัวเป็นกลางในการสืบสวนสอบสวน
4. หน้าที่ในกระบวนการพิจารณาชั้นสืบสวนสอบสวน โดยการยื่นคำฟ้องหรือ คำร้องขอให้ใช้คำสั่งลงโทษในทางอาญาในกรณีที่เป็นความผิดเล็กน้อยแทนการยื่นฟ้องคดีต่อศาล
5. การยุติกระบวนการพิจารณาคดี
6. การกลั่นกรองคดีเพื่อลดภาระคดีแก่ศาล
7. การใช้อำนาจต่างๆ ตามประมวลกฎหมายอาญาเยอรมันและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน เพื่อให้สามารถปฏิบัติภารกิจได้ลุล่วงไปได้ตามที่กฎหมายให้อำนาจไว้
8. การชั้นสูตรพลิกศพ
9. การกำกับดูแลข้อเท็จจริงในคดีเพื่อให้กระบวนการพิจารณาชั้นสืบสวนสอบสวนเป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมาย
10. การสืบพยานในชั้นศาล
11. การบังคับโทษทางอาญา
12. ภารกิจในด้านอื่น ๆ¹¹⁰

(3) ศาล

ระบบศาลประเทศเยอรมนี ได้จัดแบ่งศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาและคดีแพ่งทั่วไป ดังนี้

ก. ศาลชั้นต้น ประกอบด้วย

ก) ศาลระดับท้องถิ่น (*Local Courts*) หรือศาลชั้นต้นระดับล่าง (*Amtsgericht*) เป็นศาลชั้นต้นที่มีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งที่มีทุนทรัพย์น้อยและคดีอาญาในความผิดที่ไม่ร้ายแรง คือโทษจำคุกไม่เกิน 2 ปี การพิจารณาคดีกระทำโดยผู้พิพากษาเพียงหนึ่งคน เว้นแต่ในคดีอาญาที่อาจใช้ระยะเวลาดำเนินคดีเกินกว่า 2 ปี (แต่ไม่เกิน 4) หรือเป็นข้อกล่าวหาประเภท “*Verbrechen*” (ความผิดที่มีโทษจำคุกขั้นต่ำหนึ่งปีขึ้นไป) คดีจะถูกพิจารณาโดยผู้พิพากษาคนหนึ่งและผู้ช่วยซึ่งไม่ใช่พนักงานอัยการอีกสองคน (*Schöffengericht*)¹¹¹

¹¹⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 6-29 ถึง 6-33.

¹¹¹ Jörg-Martin Jehle, *Criminal Justice in Germany*, Fifth Edition 2009, Federal Ministry of Justice, 2009, pp. 23.

ข) ศาลระดับภูมิภาค (Regional Court) หรือ ศาลชั้นต้นในระดับมลรัฐ (Landgericht) มีฐานะเป็นศาลอุทธรณ์สำหรับศาลระดับท้องถิ่น ในขณะที่เดียวกันก็มีเขตอำนาจของตนเองในการพิจารณาคดี¹¹² ศาลระดับภูมิภาคจะรับผิดชอบต่อคดีที่ร้ายแรงและพิจารณาคดีโดยที่ประชุมเล็กจะพิจารณาทุกคดีซึ่งโทษจำคุกสูงกว่า 4 ปี หรือเป็นคดีที่ต้องผู้ต้องหาต้องเข้าโรงพยาบาลทางจิตหรือถูกการกักกันโดยที่ประชุมเล็กก็ประกอบไปด้วยผู้พิพากษาอาชีพสามคนและผู้พิพากษาที่ไม่ใช่นักกฎหมาย (Schwurgericht) สองคน

ศาลระดับท้องถิ่น (Local Courts) สามารถอุทธรณ์ได้แย้งคำพิพากษาไปยังศาลระดับภูมิภาค (Regional Court) ให้ทบทวนข้อเท็จจริงของคดี หรืออาจยื่นอุทธรณ์ต่อศาลสูงระดับภูมิภาค (Higher Regional Court)

หากศาลชั้นต้นเป็นศาลระดับภูมิภาค (Regional Court) สามารถอุทธรณ์ในประเด็นข้อกฎหมายไปยังศาลยุติธรรมแห่งสหพันธรัฐ (Federal Court of Justice) ได้

หากศาลชั้นต้นเป็นศาลสูงระดับภูมิภาค (Higher Regional Court) สามารถอุทธรณ์ในประเด็นข้อกฎหมายไปยังศาลยุติธรรมแห่งสหพันธรัฐ (Federal Court of Justice) ได้ในทุกกรณี

ข. ศาลสูงระดับภูมิภาค (Higher Regional Court)

มีอำนาจในการพิจารณาอุทธรณ์คำตัดสินของศาลระดับท้องถิ่น (Local Courts) และศาลระดับภูมิภาค (Regional Court) ในขณะเดียวกันก็มีอำนาจของตนในการพิจารณาคดีกบฏ หรือคดีที่เป็นปรักภัยต่อรัฐธรรมนูญ โดยการพิจารณาคดีดังกล่าวจะกระทำโดยผู้พิพากษาที่มีความเชี่ยวชาญ หรือผู้พิพากษาอาชีพจำนวน 3 คน

ค. ศาลยุติธรรมสูงสุดแห่งสหพันธรัฐ (Federal Court of Justice)

เป็นศาลสูงสุดของศาลทั่วไป มีเขตอำนาจในการพิจารณาอุทธรณ์คำตัดสินของศาลระดับภูมิภาคและศาลสูงระดับภูมิภาค ในประเด็นข้อกฎหมายเท่านั้น ไม่มีเขตอำนาจพิจารณาคดีอื่นใดเป็นการเฉพาะ

ในการพิจารณาคดี เมื่อคำฟ้องได้ถูกยื่นโดยสำนักงานอัยการ ศาลจะตรวจสอบว่ามีมูลเพียงพอที่จะสงสัยผู้ต้องหาเกี่ยวกับอาชญากรรมที่ผู้ต้องหาถูกกล่าวหาว่าได้

กระทำหรือไม่และกระบวนการดำเนินคดีหลักจะสามารถเริ่มต้นได้

¹¹² กมลชัย รัตนสกววงศ์, “ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับระบบกฎหมายและระบบศาลของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน” ในรวบบทความในโอกาสครบรอบ 60 ปี ดร.ปรีดี เภยมทรัพย์, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ พี เค พรินต์เฮาส์, 2531, หน้า 181.

กระบวนการดำเนินคดีในศาลสามารถจบลงได้โดยทางอื่น นอกเหนือจากการออกคำพิพากษา ตัวอย่างเช่น หากมีการขัดขวางทางวิธีพิจารณาความ หากมีข้อพิสูจน์ความผิดไม่เพียงพอที่จะพิพากษาเอาผิด หรือการกระทำไม่สามารถถูกลงโทษได้เพราะเหตุผลบางอย่าง อาทิ การป้องกันตัว ศาลจะปฏิเสธการเริ่มการพิจารณา หากความผิดที่ถูกกล่าวหา นั้นเป็นความผิดเล็กน้อยศาลอาจไม่ดำเนินกระบวนการดำเนินคดีนั้น โดยความตกลงของสำนักงานอัยการและผู้ต้องหา โดยบางครั้งอาจกำหนดเงื่อนไขบางอย่างประกอบด้วย

กระบวนการพิจารณาคดีที่เน้นการค้นหาความจริงโดยผู้พิพากษาที่ใช้อยู่ในเยอรมันยุคดั้งเดิมนั้นมีหลักการค้นหาความจริงของคดีเป็นหน้าที่ของผู้พิพากษาตั้งแต่เริ่มต้น ผู้พิพากษาจะต้องรวบรวมพยานหลักฐาน สอบปากคำ สืบพยาน และตัดสินคดี โดยผู้พิพากษาจะทำหน้าที่ของพนักงานอัยการไปในตัวเอง กระบวนการพิจารณาแบบไต่สวนนี้จึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องมีการอัยการ¹¹³

สำหรับบทบาทของศาลในการค้นหาความจริงนั้น ศาลมีบทบาทอย่างสูงในการเสาะหาพยานหลักฐานในคดี กล่าวคือ การค้นหาข้อเท็จจริงศาลสามารถทำได้ตามหลักการพิสูจน์ข้อเท็จจริงโดยอิสระ ศาลสามารถที่จะค้นหาข้อเท็จจริงได้ในทุกๆ รูปแบบ¹¹⁴ ซึ่งในระบบนี้ศาลจะมีบทบาทในการค้นหาความจริง การอ้างพยาน การซักถามพยานเป็นหน้าที่ของศาล คู่ความจะมีหน้าที่ให้ความช่วยเหลือและควบคุมการปฏิบัติหน้าที่ของศาลให้เป็นไปตามกฎหมายเท่านั้น บทบาทของคู่ความในคดีจึงมีลักษณะที่วางเฉย (passive) ตรงข้ามกับบทบาทของศาลอันมีลักษณะเชิงรุก (active) โดยที่พยานหลักฐานอันจะสามารถพิสูจน์ถึงความผิดหรือความบริสุทธิ์ของจำเลยจะถูกนำมาแสดงโดยศาล

กระบวนการพิจารณาคดีอาญาของเยอรมันใช้หลักการตรวจสอบข้อเท็จจริง ดังนั้นในคดีอาญาจึงใช้หลักว่าทุกๆ ข้อเท็จจริงที่มีการกล่าวอ้างและมีความสำคัญต่อการพิจารณาตัดสินคดีของศาล จะต้องมีการพิสูจน์กันโดยอาศัยพยานหลักฐาน¹¹⁵ ทั้งนี้โดยหลักแล้วศาลจะไม่เข้ามายุ่งเกี่ยวกับการสืบสวนสอบสวนข้อเท็จจริงในชั้นสืบสวนสอบสวน และศาลจะเริ่มเข้ามาในคดีต่อเมื่อมีการยื่นคำฟ้องต่อศาล ซึ่งยังคงลักษณะของหลักกระบวนการพิจารณาคดีแบบไต่สวน กล่าวคือ หลังจากมีการยื่นฟ้องคดีต่อศาลแล้ว ผู้พิพากษาจะเป็นผู้มีบทบาทหลักในการดำเนิน

¹¹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 6-6.

¹¹⁴ สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒนา, “ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน ลักษณะพยานหลักฐาน,” ดุลพาห 55, เล่มที่ 2:166.

¹¹⁵ สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒนา, “ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน ลักษณะพยานหลักฐาน,” ดุลพาห 55, เล่มที่ 2:167.

กระบวนการพิจารณาทั้งในชั้นไต่สวนมูลฟ้องและในชั้นพิจารณา ผู้พิพากษาจะไม่ได้ทำหน้าที่เพียงแต่การซักถามพยานเท่านั้นแต่จะทำหน้าที่ในการค้นหาพยานหลักฐานที่จะนำไปพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของจำเลยเพื่อนำไปสู่การลงโทษจำเลยหรือยกฟ้อง โจทก์ด้วยตนเอง ทั้งนี้ เนื่องจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมันเป็นไปตามหลักการตรวจสอบ (der Ermittlungsgrundsatz) ที่บทบาทหลักของการดำเนินคดีอยู่ที่ผู้พิพากษาไม่ใช่อยู่ที่พนักงานอัยการและทนายจำเลย นอกจากนี้ กระบวนการพิจารณาคดีอาญาของเยอรมันมิได้เป็นกระบวนการพิจารณาที่เน้นการค้นหาความจริงโดยคู่ความที่ขัดแย้ง (“kontradiktorisches Parteiverfahren”) เช่นเดียวกับกฎหมายอังกฤษ แต่ทั้งนี้กระบวนการพิจารณาคดีอาญาเยอรมันบางส่วนได้อยู่ภายใต้อิทธิพลของหลักการกระบวนการพิจารณาคดีแบบกล่าวหาโดยแท้ กล่าวคือ กระบวนการพิจารณาคดีแบบกล่าวหาโดยแท้โดยตรงที่การดำเนินการฟ้องร้องกับการตัดสินใจถูกแบ่งให้กับสององค์กรที่เป็นอิสระไม่ขึ้นแก่กัน คือ องค์กรอัยการและศาล ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาเยอรมันเป็นการผสมผสานกันระหว่างกระบวนการแบบกล่าวหาแบบกล่าวหาโดยแท้กับหลักการตรวจสอบ ซึ่งแตกต่างกับรูปแบบดั้งเดิมของเยอรมันที่อยู่ในรูปแบบของกระบวนการพิจารณาแบบไต่สวนและแตกต่างจากกระบวนการพิจารณาคดีแบบกล่าวหาโดยแท้

สำหรับในชั้นสืบสวนสอบสวน พนักงานอัยการถือว่าเป็นผู้ควบคุมกระบวนการพิจารณาในชั้นสืบสวนสอบสวน โดยมีหน้าที่ในการใช้มาตรการบังคับทั้งหลายเท่าที่จำเป็น แต่ในหลายมาตรการส่วนใหญ่จะเป็นการรुक้ำสิทธิและเสรีภาพของประชาชนด้วยเหตุผลเพื่อที่จะให้การใช้มาตรการบังคับดังกล่าวในชั้นสืบสวนสอบสวนมีความเป็นไปได้โดยไม่ทำให้การควบคุมกระบวนการพิจารณาในชั้นสืบสวนสอบสวนของพนักงานอัยการต้องเสียไป จึงได้มีการบัญญัติสถาบันกฎหมายในส่วนของผู้พิพากษาไต่สวนขึ้นมา เพื่อมีคำสั่งตามคำร้องของพนักงานอัยการ โดยผู้พิพากษาจะทำหน้าที่ตรวจสอบคำร้องว่าเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติไว้หรือไม่ผู้พิพากษาไต่สวนไม่มีสิทธิที่จะมาตรวจสอบวัตถุประสงค์ของการใช้มาตรการบังคับที่ยื่นขอต่อตน และผู้พิพากษาไต่สวนไม่อาจเริ่มต้นทำการสืบสวนสอบสวนด้วยตนเอง ทั้งนี้ในคดีความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงของราชอาณาจักร

นอกจากผู้พิพากษาไต่สวนที่คดีอยู่ในเขตอำนาจจะมีอำนาจไต่สวนแล้ว ผู้พิพากษาไต่สวนของศาลสูงสุดแห่งมลรัฐหรือผู้พิพากษาไต่สวนของศาลสูงสุดแห่งสหพันธรัฐก็จะมีอำนาจไต่สวนนี้ด้วยเช่นกัน ตัวอย่างของกรณีที่ถูกกฎหมายบัญญัติให้ผู้พิพากษาไต่สวนเข้าไปมีส่วนร่วมในการสืบสวนสอบสวน เช่น การออกคำสั่งให้มีการตรวจร่างกายหรือตรวจเลือด เป็นต้น โดยภารกิจของผู้พิพากษาไต่สวนตามคำร้องของพนักงานอัยการนั้น ผู้พิพากษา

ไต่สวนจะมีหน้าที่เมื่อการเข้าไปมีส่วนร่วมในการไต่สวนจะเป็นสิ่งที่จำเป็นที่จะทำให้อายุความสะดุดหยุดลง หรือมีพยานหลักฐานในชั้นพิจารณาพิพากษาคดี

2.3 ระบบผสม (The Mixed System)

จากข้างต้นพบว่าระบบกล่าวหาและระบบไต่สวนมีวิวัฒนาการมาเป็นเวลานาน ประวัติศาสตร์ได้แสดงให้เห็นว่าตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาประเทศภาคพื้นยุโรปมีการใช้วิธีพิจารณาความอาญาในระบบกล่าวหาและระบบไต่สวนสลับกันไปมาบางช่วงใช้ระบบกล่าวหาบางช่วงใช้ระบบไต่สวนการสลับกันเช่นนี้มีผลมาจากความเข้มแข็งของอำนาจรัฐในช่วงระยะเวลาสั้นๆ กล่าวคือช่วงใดที่อำนาจรัฐเข้มแข็งศาลมีแนวโน้มที่จะใช้ระบบไต่สวนเช่นในสมัยศาลศาสนาศาลในยุคสมบูรณาญาสิทธิราชรวมทั้งศาลในยุคคนโปเลียน ในทำนองตรงกันข้ามช่วงที่อำนาจรัฐไม่เด็ดขาดอ่อนแอหรือกระจกระบายไม่รวมศูนย์ศาลจะมีแนวโน้มใช้ระบบกล่าวหาเช่นในยุคกรีกโบราณและยุคกลาง¹¹⁶ ทั้งนี้ระบบกล่าวหาจะเป็นระบบที่สอดคล้องกับการดำเนินคดีในระบบจารีตประเพณี (Common law) และมีลักษณะการดำเนินคดีที่สอดคล้องกับหลักการดำเนินคดีอาญาโดยเอกชนเป็นระบบที่ให้อยู่ในกลุ่มประเทศแองโกล-อเมริกัน ส่วนระบบไต่สวนจะเป็นระบบที่สอดคล้องกับการดำเนินคดีในระบบประมวลกฎหมาย (Civil law) และมีลักษณะการดำเนินคดีที่สอดคล้องกับหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเป็นระบบที่ให้อยู่ในกลุ่มประเทศภาคพื้นยุโรปและประเทศที่มีได้ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของระบบแองโกล-อเมริกันแต่ในปัจจุบันแต่ละประเทศต่างนำหลักเกณฑ์ของทั้งสองระบบมาปรับปรุงแก้ไขให้สอดคล้องกับระบบวิธีพิจารณาความของประเทศตนเพื่อให้การดำเนินคดีเป็นไปโดยสะดวกรวดเร็วเป็นธรรมแก่ทุกฝ่ายและสอดคล้องกับแนวคิดด้านการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนด้วยเหตุนี้ระบบการดำเนินคดีอาญาของแต่ละประเทศจึงมีลักษณะผสมของระบบกล่าวหาและระบบไต่สวนที่เป็นหลักการทั่วไป ในทางวิชาการจึงได้มีคำอธิบายลักษณะระบบวิธีพิจารณาความอาญาที่มีลักษณะผสมดังกล่าวว่า “ระบบผสม” (Mixed System)¹¹⁷ ตัวอย่างของการนำเอาลักษณะของการดำเนินคดีในระบบกล่าวหามาใช้ในระบบไต่สวนเช่นการนำเอามาตรการต่อรองคำรับสารภาพ (Plea bargaining) ในระบบกล่าวหาของสหรัฐอเมริกามาใช้ในระบบของประเทศฝรั่งเศสและอิตาลี ทั้งนี้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำประสิทธิภาพในการดำเนินคดีลดขั้นตอนยุ่งยากของกระบวนการพิจารณาและลดปริมาณคดีขึ้นสู่ศาลที่ต้องอาศัยการพิจารณาคดีเต็มรูปแบบเป็นต้น

¹¹⁶ ปกป้อง ศรีสนิท, ระบบกล่าวหาและระบบไต่สวนในวิธีพิจารณาความอาญา, 2553, หน้า 133-134.

¹¹⁷ อุทัย อาทิวา, “ระบบการดำเนินคดีอาญา: ระบบกล่าวหาและระบบไต่สวน”, หน้า 18,

บทที่ 3

การดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบในประเทศไทย

1. ระบบการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทย

สำหรับระบบวิธีพิจารณาความอาญาของไทยจะเป็นระบบกล่าวหาหรือไต่สวนหรือจะเป็นระบบผสมอย่างไรนั้นในทางตำรากฎหมายว่าด้วยลักษณะพยานของนักกฎหมายซึ่งสำเร็จการศึกษากฎหมายจากประเทศอังกฤษหรือรับราชการเป็นผู้พิพากษาจะมีความเห็นส่วนใหญ่ในทำนองเดียวกันว่าระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยเป็นระบบกล่าวหา¹¹⁸ ในขณะที่นักกฎหมายบางท่านเห็นว่าเป็นระบบไต่สวนเพราะประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยก็ให้อำนาจศาลเกี่ยวกับการสืบพยานไว้มากมายเช่นมาตรา 229 บัญญัติให้ศาลเป็นผู้สืบพยานมาตรา 228 ให้อำนาจศาลที่จะเรียกพยานมาสืบเพิ่มเติมได้กรณีที่กฎหมายให้อำนาจไว้มากมายเช่นนี้คล้ายกับจะให้ศาลมีบทบาทในการค้นหาความจริงอย่างในระบบไต่สวน¹¹⁹ อย่างไรก็ตามในระยะหลังมีผู้เห็นว่ากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและกฎหมายลักษณะพยานของไทยมีลักษณะที่ใกล้เคียงทั้งระบบกล่าวหาและระบบไต่สวนในส่วนที่ใกล้เคียงกับระบบกล่าวหาเพราะในคดีอาญาการพิจารณาจะต้องกระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลยผู้ที่มิบทบาทในการดำเนินคดีคือคู่ความศาลเป็น แต่เพียงผู้คอยควบคุมกติกาให้การพิจารณาคดีเป็นไปโดยเรียบร้อยเท่านั้นสำหรับส่วนที่เห็นว่าใกล้เคียงกับระบบไต่สวนนั้นก็เพราะกฎหมายลักษณะพยานหลักฐานของไทยได้เปิดโอกาสให้ศาลใช้ดุลพินิจในการรับฟังพยานหลักฐานได้โดยกว้างขวางด้วยเหตุนี้จึงมีผู้เห็นว่าระบบการพิจารณาคดีและสืบพยานของไทยเป็นระบบผสมเพราะได้นำหลักจากระบบกล่าวหาและระบบ

¹¹⁸ ประมุข สุวรรณศรี, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, กรุงเทพมหานคร, นิติบรรณการ, พิมพ์ครั้งที่ 7, 2517, หน้า 6,

¹¹⁹ ชวลิต โสภณวัต, “กฎหมายลักษณะพยานของไทยเป็นกฎหมายในระบบกล่าวหาจริงหรือ”, *คู่มือ* ปีที่ 28 เล่ม 6, 2524 หน้า 38-41 และเข็มชัย ชูติวงศ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, กรุงเทพมหานคร, นิติบรรณการ, พิมพ์ครั้งที่ 7, หน้า 7.

ไต่สวนมาใช้ผสมผสานกันแต่การดำเนินคดีในศาลโดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทของผู้พิพากษาและการสืบพยานหลักฐานยังยึดหลักของระบบกล่าวหาอยู่เป็นส่วนใหญ่¹²⁰

อาจกล่าวได้ว่าประเทศไทยได้นำระบบกล่าวหามาใช้ในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางแพ่งและกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเนื่องจากได้รับเอาระบบกฎหมายของอังกฤษมาใช้ในขณะที่ใช้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความมิโทษใช้ไปพลางก่อน ร.ศ. 115 และได้้นำระบบไต่สวนมาใช้ในคดีที่ใช้อำนาจตามกฎหมายมหาชนในศาลรัฐธรรมนูญศาลปกครองและศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองแนวคิดดังกล่าวมาจากหลักการสำคัญที่ว่าเมื่อใดที่คู่ความหรือคู่กรณีมีสถานะเท่าเทียมกันแล้วการใช้ระบบกล่าวหาจะเกิดความเป็นธรรมแก่ทั้งสองฝ่ายเพราะเป็นเรื่องที่ต่างฝ่ายต่างต้องปกป้องรักษาสิทธิของตนเองแต่ถ้าเมื่อใดที่คู่กรณีหรือคู่ความมิสถานะไม่เท่าเทียมกันแล้วการใช้ระบบไต่สวนย่อมจะเหมาะสมและเป็นธรรมแก่คู่กรณีฝ่ายหนึ่งอยู่ในสถานะเสียเปรียบเพราะพยานหลักฐานต่างๆมักจะอยู่ในการครอบครองของฝ่ายรัฐเสียเป็นส่วนใหญ่จึงเป็นการยากที่ฝ่ายราษฎรจะนำสืบหรืออ้างพยานหลักฐานตามระบบกล่าวหาที่มีหลักว่า “ผู้ใดกล่าวอ้างผู้นั้นนำสืบ” โอกาสที่จะชนะคดีสำหรับราษฎรหรือเอกชนจึงเป็นไปได้ยาก

หลักการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยมิได้บัญญัติห้ามผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาคด้วยตนเองแต่ในทางปฏิบัติโดยส่วนใหญ่แล้วการสืบสวนจับกุมสอบสวนและรวบรวมพยานหลักฐานยังคงตกแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจหากพนักงานอัยการต้องการให้มีการสอบสวนหรือหาพยานหลักฐานเพิ่มเติมก็จะทำการประสานงานไปยังตำรวจเพื่อดำเนินการและหากอัยการเห็นควรสั่งไม่ฟ้องคดีอาญากฎหมายก็ไม่ได้บัญญัติห้ามผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาเองดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าประเทศไทยได้รับเอาแนวคิดของระบบที่ให้อำนาจทั้งอัยการและผู้เสียหายสามารถฟ้องคดีได้มาใช้นั่นเองโดยคู่ความเป็นผู้มีบทบาทหลักในการดำเนินคดีโดยการต่อสู้กันตามหลักความเสมอภาคในการต่อสู้คดีโดยมีศาลเป็นแต่เพียงกรรมการผู้คอยควบคุมกติกาตั้งเช่นลักษณะของระบบกล่าวหาอย่างไรก็ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยได้ให้อำนาจศาลเกี่ยวกับการสืบพยานไว้มากมายเช่น มาตรา 228 ให้อำนาจศาลที่จะเรียกพยานมาสืบเพิ่มเติมโดยพลการได้ซึ่งใกล้เคียงกับลักษณะ การดำเนินคดีในระบบไต่สวน

¹²⁰ โสภณ รัตนกร, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, กรุงเทพมหานคร, นิติบรรณการ, พิมพ์ครั้งที่ 4, 2542, หน้า 6-9 อ้างถึงในอุทัยอาทิเวช, “ระบบการดำเนินคดีอาญา : ระบบกล่าวหาและระบบไต่สวน”, หน้า 18, <http://www.stou.ac.th/schools/slsw/upload/41717-unit%202.pdf>, หน้า 36.

2. กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทย

กระบวนการยุติธรรมทางอาญา (Criminal Justice) เป็นกลไกที่กำหนดภาพรวมของ ขั้นตอนและวิธีการเพื่อดำเนินการแก่ผู้ที่ฝ่าฝืนกฎหมายโดยมีองค์กรหน่วยงานเจ้าหน้าที่รวมถึง บุคลากรที่มีอำนาจหน้าที่โดยเฉพาะในการควบคุมขั้นตอนต่างๆ ให้เป็นไปตามกฎหมายโดย กระบวนการยุติธรรมทางอาญาจะเริ่มเมื่อมีการกล่าวหาว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้นการกล่าวหา สามารถกระทำโดยราษฎรหรือโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจก็ได้เมื่อได้รับการร้องทุกข์กล่าวโทษแล้วตำรวจ ซึ่งเป็นองค์กรเบื้องต้นในกระบวนการยุติธรรมก็จะเริ่มปฏิบัติหน้าที่สืบสวนจับกุมผู้กระทำความผิด และทำการสอบสวนหาพยานหลักฐานและรวบรวมข้อมูลที่ได้มาทั้งหมดเพื่อจะทราบข้อเท็จจริง หรือพิสูจน์ว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้นจริงหรือไม่ใครเป็นผู้กระทำความผิดและพฤติการณ์ของ การกระทำความผิดเป็นอย่างไรเมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถรวบรวมพยานหลักฐานทำเป็นสำนวน ได้แล้วก็จะส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมทั้งความเห็นไปยังอัยการเพื่อพิจารณาว่าควรส่งฟ้องผู้ต้อง สงสัยหรือผู้ต้องหาหรือไม่อย่างไรและเมื่ออัยการเห็นควรที่จะดำเนินการกับผู้ต้องหาที่จะนำคดี ขึ้นฟ้องร้องต่อศาลโดยนำพยานหลักฐานมาสืบพิสูจน์ความผิดของจำเลยในศาลเมื่อศาลได้พิจารณา พยานหลักฐานในคดีแล้วเห็นว่าจำเลยกระทำความผิดและไม่มีเหตุผลที่จะได้รับการยกเว้นความผิด หรือได้รับการยกเว้นโทษตามกฎหมายเมื่อเป็นเช่นนี้แล้วศาลก็จะมีคำพิพากษาลงโทษจำเลยตามที่ กฎหมายบัญญัติไว้โดยศาลจะใช้ดุลพินิจกำหนดโทษให้เหมาะสมแก่ตัวจำเลยและสอดคล้องกับ ลักษณะแห่งการกระทำที่เป็นความผิดโดยคำนึงถึงอัตราโทษที่ได้สัดส่วนกับลักษณะของการ กระทำเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมตามเจตนารมณ์ของการลงโทษส่วนราชทัณฑ์จะเป็นองค์กร สุดท้ายของกระบวนการยุติธรรมที่รับผิดชอบในการบังคับตามคำพิพากษาของศาลหรือกฎหมาย อื่นใดซึ่งบัญญัติให้อำนาจไว้เพื่อควบคุมดูแลและแก้ไขผู้กระทำความผิดให้กลับตนเป็นพลเมืองดี ของสังคมและเพื่อเป็นการป้องกันสังคมให้ปลอดภัยจากอาชญากรรม

2.1 หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

องค์กรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้แก่พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ พนักงานสอบสวนพนักงานอัยการศาลและพนักงานราชทัณฑ์ มีอำนาจหน้าที่ดังนี้

2.1.1 พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ

หมายถึงเจ้าพนักงานที่กฎหมายให้มีอำนาจและหน้าที่รักษาความสงบ เรียบร้อยของประชาชนให้รวมทั้งปฏิบัติเจ้าพนักงานกรมสรรพสามิตกรมศุลกากรกรมเจ้าท่า

พนักงานตรวจคนเข้าเมืองและเจ้าพนักงานอื่นๆ ในเมื่อทำการอันเกี่ยวกับการจับกุมและปราบปรามผู้กระทำความผิดกฎหมายซึ่งตนมีหน้าที่ต้องจับกุมหรือปราบปราม¹²¹

จากนิยามดังกล่าวพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจสามารถแบ่งออกเป็นได้เป็นสองกรณีคือ¹²²

1) เจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้อำนาจและหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน โดยทั่วไปเช่นพนักงานตำรวจและพนักงานฝ่ายปกครอง เป็นต้น

2) เจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้มีอำนาจดำเนินการจับกุมผู้กระทำความผิดเพื่อป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดตามกฎหมายฉบับใดฉบับหนึ่งโดยเฉพาะเช่นพศติเรือ่นเจ้าพนักงานสรรพสามิตเจ้าพนักงานศุลกากรเจ้าพนักงานตรวจคนเข้าเมือง เป็นต้นซึ่งจะมีอำนาจตามที่กฎหมายฉบับนั้นๆ ให้อำนาจ

โดยพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจสามารถแบ่งออกเป็นสองประเภทคือ

1) พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 2 (17) โดยพนักงานปกครองชั้นผู้ใหญ่หมายความว่าปลัดกระทรวงมหาดไทยรองปลัดกระทรวงมหาดไทยผู้ตรวจราชการกระทรวงมหาดไทยผู้ช่วยปลัดกระทรวงมหาดไทยอธิบดีกรมการปกครองรองอธิบดีกรมการปกครองผู้อำนวยการกองสอบสวนและนิติการกรมการปกครองหัวหน้าฝ่ายและหัวหน้างานในกองการสอบสวนและนิติการกรมการปกครองผู้ตรวจราชการกรมการปกครองผู้ว่าราชการจังหวัดรองผู้ว่าราชการจังหวัดปลัดจังหวัดนายอำเภอปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้ากิ่งอำเภอและหมายความรวมถึงผู้รักษาการแทนเจ้าพนักงานดังกล่าว

ส่วนพนักงานตำรวจชั้นผู้ใหญ่หมายความว่าผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ รองผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ผู้บัญชาการตำรวจ รองผู้บัญชาการตำรวจ ผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจ ผู้บังคับการตำรวจ รองผู้บังคับการ ตำรวจหัวหน้าตำรวจภูธรจังหวัด รองหัวหน้าตำรวจภูธรจังหวัด ผู้กำกับการตำรวจ รองผู้กำกับการตำรวจภูธรจังหวัดเขต สารวัตรใหญ่ ตำรวจ ผู้บังคับกองตำรวจ หัวหน้าสถานีตำรวจซึ่งมียศตั้งแต่ชั้นนายร้อยตำรวจตรีหรือเทียบเท่า นายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป หัวหน้ากิ่งสถานีตำรวจซึ่งมียศตั้งแต่ชั้นนายร้อยตำรวจตรีหรือเทียบเท่า นายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป และหมายความรวมถึงผู้รักษาการแทนเจ้าพนักงานดังกล่าว

2) พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ (ชั้นผู้น้อย) ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 2(16) ได้แก่พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจตำแหน่งอื่นๆ นอกเหนือจากที่มาตรา 2 (17) ได้ระบุไว้

¹²¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 2(16).

¹²² ณรงค์ ใจหาญ, หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาล่ม 1, กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2552 หน้า 92.

2.1.2 พนักงานสอบสวน

พนักงานสอบสวนมีหน้าที่ในการรวบรวมหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถทำได้เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่างๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกล่ามทาเพื่อจะได้รู้ตัวผู้กระทำความผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาซึ่งเป็นอำนาจโดยทั่วไปของพนักงานสอบสวนนอกจากนี้พนักงานสอบสวนยังมีอำนาจเฉพาะอันอาจกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้อำนาจที่เป็น “มาตรการบังคับ” อันได้แก่การจับการค้นตัวบุคคลหรือการค้นเคหสถานการคุมขังการปล่อยชั่วคราว เป็นต้น

2.1.3 พนักงานอัยการ

เมื่อมีการละเมิดกฎหมายอาญาเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่จะดำเนินการสืบสวนจับกุมสอบสวนแล้วเสนอสำนวนการสอบสวนต่อพนักงานอัยการพนักงานอัยการจะเป็นผู้วินิจฉัยว่าพยานหลักฐานการสอบสวนเพียงพอที่จะพิสูจน์ให้รับฟังได้โดยปราศจากข้อสงสัยหรือไม่ว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิดตามข้อกล่าวหาหากเห็นว่าเพียงพอพนักงานอัยการก็จะสั่งฟ้องหากเห็นว่าไม่เพียงพอก็จะสั่งไม่ฟ้อง หรือหากเห็นว่าการสอบสวนยังไม่เพียงพอก็จะสั่งให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติมในประเด็นที่กำหนดให้จนกว่าจะเพียงพอที่จะวินิจฉัยได้ว่าสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องเมื่อสั่งฟ้องแล้วก็จะดำเนินคดีตามเพื่อดำเนินคดีในศาลและเมื่อศาลมีคำพิพากษาแล้วหากเห็นว่าคำพิพากษาไม่ถูกต้องไม่เหมาะสมก็จะอุทธรณ์ฎีกาต่อไปจนถึงที่สุด ดังนั้น อัยการจึงถือเป็นองค์กรตรวจสอบถ่วงดุลและคานอำนาจการใช้ดุลพินิจทั้งของพนักงานสอบสวนและศาลเพื่อให้เป็นไปอย่างถูกต้องชอบธรรมปัจจุบันองค์กรอัยการเป็นองค์กรตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2560 มาตรา 248¹²³ พระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงาน

¹²³ มาตรา 248 องค์กรอัยการมีหน้าที่และอำนาจตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญและกฎหมาย

พนักงานอัยการมีอิสระในการพิจารณาสั่งคดีและการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปโดยรวดเร็วเที่ยงธรรมและปราศจากอคติทั้งปวง และไม่ให้อัตราเป็นคำสั่งทางปกครอง

การบริหารงานบุคคล การงบประมาณ และการดำเนินการอื่นขององค์กรอัยการให้มีความเป็นอิสระ โดยให้มีระบบเงินเดือนและค่าตอบแทนเป็นการเฉพาะตามความเหมาะสมและการบริหารบุคคลเกี่ยวกับพนักงานอัยการต้องดำเนินการโดยคณะกรรมการอัยการ ซึ่งอย่างน้อยต้องประกอบด้วยประธานกรรมการซึ่งไม่เป็นพนักงานอัยการ และผู้ทรงคุณวุฒิบรรดาศึกษาที่ได้รับเลือกจากพนักงานอัยการ ผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าวอย่างน้อยต้องมีบุคคลซึ่งไม่เป็นหรือเคยเป็นพนักงานอัยการมาก่อนสองคน ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

กฎหมายตามวรรคสาม ต้องมีมาตรการป้องกันมิให้พนักงานอัยการกระทำการหรือดำรงตำแหน่งใดอันอาจมีผลให้การสั่งคดีหรือการปฏิบัติหน้าที่ไม่เป็นไปตามวรรคสอง หรืออาจทำให้มีการขัดกันแห่งผลประโยชน์ ทั้งนี้ มาตรการดังกล่าวต้องกำหนดให้ชัดเจนและใช้เป็นการทั่วไป โดยจะมอบอำนาจให้มีการพิจารณาเป็นกรณีๆ ไปมิได้

อัยการ พ.ศ.2553 ซึ่งมีผลยกเลิกพระราชบัญญัติพนักงานอัยการ พ.ศ. 2498 โดยมีหลักการและเหตุผลการตราคือโดยที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้บัญญัติให้องค์กรอัยการเป็นองค์กรอื่นตามรัฐธรรมนูญและพนักงานอัยการมีอิสระในการพิจารณาสั่งคดีและการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปโดยเที่ยงธรรมโดยมาตรา 248 วรรคสามได้บัญญัติให้การบริหารงานบุคคล การงบประมาณ และการดำเนินการอื่นขององค์กรอัยการให้มีความเป็นอิสระ โดยให้มีระบบเงินเดือนและค่าตอบแทนเป็นการเฉพาะตามความเหมาะสมและการบริหารบุคคลเกี่ยวกับพนักงานอัยการต้องดำเนินการโดยคณะกรรมการอัยการ ซึ่งอย่างน้อยต้องประกอบด้วยประธานกรรมการซึ่งไม่เป็นพนักงานอัยการ และผู้ทรงคุณวุฒิบรรดาศักดิ์ที่ได้รับเลือกจากพนักงานอัยการ ผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าวอย่างน้อยต้องมีบุคคลซึ่งไม่เป็นหรือเคยเป็นพนักงานอัยการมาก่อนสองคน ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติจึงจำเป็นต้องกำหนดให้มีองค์กรอัยการและให้สำนักงานอัยการสูงสุดเป็นหน่วยธุรการขององค์กรอัยการตามรัฐธรรมนูญ โดยมีอัยการสูงสุดเป็นผู้บังคับบัญชาเพื่อให้สอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญดังกล่าวประกอบกับพระราชบัญญัติพนักงานอัยการพ.ศ. 2498 ได้ใช้บังคับมานานแล้วสมควรปรับปรุงเสียใหม่ให้เป็นปัจจุบัน

1) โครงสร้างขององค์กรอัยการ

พระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ.2553 มาตรา 7 “องค์กรอัยการประกอบด้วยคณะกรรมการอัยการอัยการสูงสุดและพนักงานอัยการอื่น โดยมีสำนักงานอัยการสูงสุดเป็นหน่วยธุรการสำนักงานอัยการสูงสุดเป็นส่วนราชการที่มีอิสระในการบริหารงานบุคคลการงบประมาณและการดำเนินการอื่นและเป็นนิติบุคคล โดยมีอัยการสูงสุดเป็นผู้บังคับบัญชาและเป็นผู้แทนนิติบุคคลและให้ข้าราชการฝ่ายอัยการสังกัดสำนักงานอัยการสูงสุด..” โดยแต่ละองค์กรกฎหมายได้กำหนดอำนาจหน้าที่ไว้อย่างชัดเจนกล่าวคือ¹²⁴

(1) คณะกรรมการอัยการหรือ ก.อ.

อำนาจหน้าที่ส่วนใหญ่จะกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ. 2553 ซึ่งจะมีทั้งอำนาจหน้าที่เฉพาะเรื่องซึ่งได้บัญญัติไว้ในบทมาตราต่างๆ ตั้งแต่บทบาททั่วไปคณะกรรมการอัยการ การบรรจุการแต่งตั้ง การเลื่อนขั้นเงินเดือน การสอบคัดเลือก การทดสอบความรู้ และการคัดเลือกพิเศษ การพ้นจากตำแหน่งวินัยการดำเนินการทางวินัย และการลงโทษการรักษาจริยธรรมและจรรยาและการลงโทษการสรรหาการบรรจุและการแต่งตั้งข้าราชการธุรการตลอดจนการพัฒนาคุณภาพในการดำเนินคดีเป็นต้นและมีอำนาจหน้าที่ทั่วไปไปตามมาตรา 30

¹²⁴อนุชาติ คงมถลัย, ภาพรวมองค์กรอัยการและองค์กรศาล, http://www.ago.go.th/articles/article_010454.pdf, หน้า 3-4.

(2) *อัยการสูงสุด*

เป็นตำแหน่งข้าราชการอัยการที่ปฏิบัติหน้าที่พนักงานอัยการในตำแหน่งสูงสุดเป็นผู้บังคับบัญชาข้าราชการฝ่ายอัยการและเป็นตัวแทนของสำนักงานอัยการสูงสุด ซึ่งเป็นนิติบุคคล อำนาจหน้าที่ของอัยการสูงสุดในฐานะผู้บังคับบัญชาของสำนักงานอัยการสูงสุด กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. 2553 มาตรา 27 ในการกำหนดนโยบายและรับผิดชอบการปฏิบัติงานของสำนักงานอัยการสูงสุดควบคุมดูแลรับผิดชอบในการบริหารราชการปฏิบัติราชการและบริหารงานบุคคลของสำนักงานอัยการสูงสุดบริหารจัดการงบประมาณการเงินทรัพย์สินและการพัสดุของสำนักงานอัยการสูงสุดอำนาจหน้าที่อัยการสูงสุดในฐานะพนักงานอัยการจะบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติองค์กรอัยการพนักงานอัยการ พ.ศ.2553 โดยอัยการสูงสุดและรองอัยการสูงสุดมีอำนาจดำเนินคดีได้ทุกศาลอัยการสูงสุดมีอำนาจทำคำสั่งสั่งเฉพาะเรื่องหรือวางระเบียบให้พนักงานอัยการปฏิบัติ นอกจากนี้ยังมีกฎหมายอื่นเป็นจำนวนมากที่กำหนดอำนาจหน้าที่อัยการสูงสุดไว้เช่นรัฐธรรมนูญประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา การเป็นผู้ประสานงานกลางเรื่องความร่วมมือทางอาญาระหว่างประเทศฯลฯ

(3) *พนักงานอัยการ*

เป็นข้าราชการอัยการผู้ได้รับแต่งตั้งให้ปฏิบัติหน้าที่พนักงานอัยการตำแหน่งพนักงานอัยการจะเริ่มต้นตั้งแต่อัยการผู้ช่วยขึ้นไป รองอัยการจังหวัด อัยการจังหวัด อัยการพิเศษฝ่าย รองอธิบดีอัยการ อธิบดีอัยการและอธิบดีอัยการภาค ผู้ตรวจการอัยการ รองอัยการสูงสุดและอัยการสูงสุดนอกจากนี้ยังมีตำแหน่งอัยการอาวุโสด้วยอำนาจหน้าที่พนักงานอัยการจะบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. 2553 มาตรา 14

(1) อำนาจและหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญ

(2) ในคดีอาญามีอำนาจและหน้าที่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและตามกฎหมายอื่นซึ่งบัญญัติว่าเป็นอำนาจและหน้าที่ของสำนักงานอัยการสูงสุดหรือพนักงานอัยการ

(3) ในคดีแพ่งหรือคดีปกครองมีอำนาจและหน้าที่ดำเนินคดีแทนรัฐบาลหน่วยงานของรัฐที่เป็นองค์กรตามรัฐธรรมนูญราชการส่วนกลางหรือราชการส่วนภูมิภาคในศาลหรือในกระบวนการทางอนุญาโตตุลาการทั้งปวงกับมีอำนาจและหน้าที่ตามกฎหมายอื่นซึ่งบัญญัติว่าเป็นอำนาจและหน้าที่ของสำนักงานอัยการสูงสุด หรือพนักงานอัยการ

(4) ในคดีแพ่งคดีปกครองหรือคดีอาญาซึ่งเจ้าหน้าที่ของรัฐถูกฟ้องในเรื่องการที่ได้กระทำไปตามหน้าที่ที่ดี หรือในคดีแพ่งหรือคดีอาญาที่ราษฎรผู้หนึ่งผู้ใดถูกฟ้องในเรื่องการที่ได้กระทำตามคำสั่งของเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งได้สั่งการโดยชอบด้วยกฎหมายหรือเข้าร่วม

หรือช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งกระทำการในหน้าที่ที่ดี เมื่อเห็นสมควรพนักงานอัยการจะรับแก้ต่างให้ก็ได้

(5) ในคดีแพ่งคดีปกครองหรือกรณีมีข้อพิพาทที่ต้องดำเนินการทางอนุญาโตตุลาการที่หน่วยงานของรัฐซึ่งมิได้กล่าวใน (3) หรือนิติบุคคลซึ่งมิใช่หน่วยงานของรัฐแต่ได้มีพระราชบัญญัติหรือพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งขึ้นเป็นคู่กรณีและมีใช้กรณีที่เป็นข้อพิพาทกับรัฐบาลหรือระหว่างหน่วยงานของรัฐด้วยกันเองเมื่อเห็นสมควรพนักงานอัยการจะรับว่าต่างหรือแก้ต่างให้ก็ได้

(6) ในคดีที่ราษฎรฟ้องเองไม่ได้โดยกฎหมายห้ามเมื่อเห็นสมควรพนักงานอัยการมีอำนาจเป็นโจทก์ได้

(7) ดำเนินการตามที่เห็นสมควรเกี่ยวกับการบังคับคดีอาญาเฉพาะในส่วนของการยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับตามคำพิพากษาในการนี้มีให้เรียกค่าฤชาธรรมเนียมจากพนักงานอัยการ

(8) ในกรณีที่มีการผิดสัญญาประกันจำเลยหรือประกันรับสั่งของไปดูแลรักษาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีอำนาจและหน้าที่ดำเนินคดีในการบังคับให้เป็นไปตามสัญญานั้นในการนี้มีให้เรียกค่าฤชาธรรมเนียมจากพนักงานอัยการ

(9) อำนาจและหน้าที่อื่นตามที่ ก.อ. ประกาศกำหนดหรือเห็นชอบเพื่อปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎหมายหรือมติคณะรัฐมนตรี

(10) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจและหน้าที่ของพนักงานอัยการ

(11) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่กำหนดให้เป็นอำนาจและหน้าที่ของสำนักงานอัยการสูงสุดตามที่ได้รับมอบหมายจากอัยการสูงสุด

นอกจากนั้นพระราชบัญญัติองค์กรอัยการฯยังกำหนดอำนาจหน้าที่ในการรวบรวมพยานหลักฐานสอบสวนและดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการไว้ในกรณีดังนี้

- ในการปฏิบัติการตามอำนาจและหน้าที่เฉพาะในคดีที่ต้องตั้งต้นที่พนักงานอัยการหรือในการตรวจสอบข้อเท็จจริงเพื่อดำเนินการตามรัฐธรรมนูญหรือตามกฎหมายอื่นใดให้พนักงานอัยการมีอำนาจในการแสวงหาข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐานสอบปากคำพยานบุคคลออกคำสั่งเรียกบุคคลใดมาให้การออกคำสั่งให้ส่งพยานหลักฐานเอกสารหรือวัตถุและดำเนินการอื่นตามที่เห็นสมควรรวมทั้งอาจแจ้งให้เจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐดำเนินการใดตามที่เห็นสมควรก็ได้แต่ทั้งนี้ถ้าผู้ที่ได้รับคำสั่งนั้นเป็นคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งหรือเป็น

ผู้ถูกกล่าวหาบุคคลดังกล่าวจะไม่มาหรือไม่ให้ถ้อยคำหรือไม่ส่งพยานหลักฐานเอกสารหรือวัตถุตามที่เรียกก็ได้ (มาตรา 16)

- ในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานอัยการในกรณีที่ถูกหมายกำหนดให้มีอำนาจและหน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญาซึ่งมิใช่การร่วมสอบสวนกับพนักงานสอบสวนหรือร่วมทำสำนวนสอบสวนกับพนักงานสอบสวนให้พนักงานอัยการมีอำนาจและหน้าที่ในการสอบสวนเช่นเดียวกับพนักงานสอบสวนทั้งนี้ให้พนักงานอัยการเป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่และมีอำนาจและหน้าที่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาโดยในการค้นการจับและการคุมขังอาจร่วมกับเจ้าพนักงานตำรวจหรือเจ้าพนักงานอื่นหรือแจ้งให้เจ้าพนักงานตำรวจหรือเจ้าพนักงานอื่นดำเนินการก็ได้ (มาตรา 17)

(4) สำนักงานอัยการสูงสุด

สำนักงานอัยการสูงสุดเป็นนิติบุคคลทำหน้าที่เป็นหน่วยธุรการขององค์กรอัยการมีฐานะเป็นส่วนราชการที่มีอิสระในการบริหารงานบุคคลการงบประมาณการดำเนินการอื่น โดยมีอัยการสูงสุดเป็นผู้บังคับบัญชาและเป็นผู้แทนนิติบุคคลให้ข้าราชการฝ่ายอัยการซึ่งประกอบด้วยข้าราชการอัยการและข้าราชการธุรการสังกัดสำนักงานอัยการสูงสุด อำนาจหน้าที่ของสำนักงานอัยการสูงสุดบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. 2553 มาตรา 23 กำหนดให้สำนักงานอัยการสูงสุดมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับงานธุรการและงานวิชาการเพื่อสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้แก่พนักงานอัยการและยังมีอำนาจหน้าที่ให้ความช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายให้คำปรึกษาและตรวจร่างสัญญาให้แก่รัฐบาลและหน่วยงานของรัฐ ดำเนินการเกี่ยวกับการฝึกอบรมเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาข้าราชการฝ่ายอัยการให้ความร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐในการอำนวยความสะดวกธรรมาภิบาลรักษาผลประโยชน์ของรัฐและประชาชนติดต่อประสานงานกับองค์กรอัยการหรือหน่วยงานต่างประเทศเกี่ยวกับเรื่องที่อยู่ในอำนาจและหน้าที่ของพนักงานอัยการรวมทั้งดำเนินการตามที่คณะรัฐมนตรีร้องขอ ฯลฯ

2) บทบาทของอัยการในการดำเนินคดีอาญา

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 2(5) ได้ให้นิยามความหมายของคำว่า “พนักงานอัยการ” ให้หมายความถึงเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล ทั้งนี้จะเป็นข้าราชการในกรมอัยการหรือเจ้าพนักงานอื่นผู้มีอำนาจเช่นนั้นก็ได้และบทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 32 ที่บัญญัติว่า “เมื่อพนักงานอัยการและผู้เสียหายเป็นโจทก์ร่วมกัน ถ้าพนักงานอัยการเห็นว่าผู้เสียหายจะกระทำให้คดีของอัยการเสียหายโดยกระทำหรือละเว้นกระทำการใดๆ ในกระบวนการพิจารณาพนักงานอัยการมีอำนาจร้องต่อศาลให้สั่งผู้เสียหายกระทำหรือละเว้นกระทำการนั้นๆ” จึงสามารถกล่าวได้ว่าพนักงานอัยการเป็นองค์กรการดำเนิน

คดีอาญา¹²⁵ โดยในการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐนั้นรัฐมีพนักงานอัยการเป็นผู้ทำการแทนตามกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญาได้แยกกระบวนการสอบสวนฟ้องร้องและการพิจารณาคดีในศาลออกจากกันตามหลักสากลดังนั้น โครงสร้างการดำเนินคดีอาญาในประเทศไทยจึงอาจแบ่งได้เป็น 2 ชั้นคือ

(1) การดำเนินคดีอาญาชั้นเจ้าพนักงาน

เริ่มตั้งแต่การสอบสวนเมื่อมีข้อสงสัยอันควรว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้นเจ้าพนักงานมีหน้าที่ต้องสอบสวนหรือไม่และเมื่อสอบสวนแล้วได้ความว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้นจริงต้องฟ้องร้องต่อไปหรือไม่ในต่างประเทศปัญหานี้เป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับอัยการ โดยตรงเพราะการสอบสวนฟ้องร้องถือว่าเป็นกระบวนการเดียวกันมีอาจแบ่งแยกได้และอยู่ในความรับผิดชอบของอัยการปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหาในการดำเนินคดีอาญาชั้นเจ้าพนักงานโดยขึ้นอยู่กับหลักการดำเนินคดีอาญาที่ใช้ในแต่ละประเทศดังนี้

ก. หลักการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมาย (Legality Principle)

หรือหลักการฟ้องคดีอาญาเชิงบังคับนั้นเจ้าพนักงานมีหน้าที่ต้องสอบสวนดำเนินคดีขึ้นเองเมื่อทราบว่ามีกระทำความผิดเกิดขึ้นโดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าจะมีการร้องทุกข์กล่าวโทษหรือไม่เมื่อสอบสวนเสร็จสิ้นแล้วได้ความว่าผู้ต้องหากระทำความผิดจริงก็ต้องฟ้องผู้ต้องหาต่อไปทั้งนี้ขึ้นอยู่กับตามที่กฎหมายบัญญัติหลักการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมายจึงเป็นหลักประกันความเสมอภาคเจ้าพนักงานต้องดำเนินคดีทุกเรื่องโดยไม่ต้องคำนึงถึงตัวบุคคลนอกจากนั้นยังเป็นการคุ้มครองพนักงานเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจสอบสวนฟ้องร้องคดีกล่าวคือเป็นการป้องกันมิให้มิให้มีการใช้อิทธิพลหรือวิธีการอื่นใดที่มีขอบต่อเจ้าพนักงานนั้นเพราะเมื่อเจ้าพนักงานมีหน้าที่ดำเนินคดีแล้วการไม่ดำเนินคดีใดคดีหนึ่งถือว่าเป็นความผิด

ข. หลักการดำเนินคดีอาญาตามดุลพินิจ (Opportunity Principle)

เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นเจ้าพนักงานอาจไม่ดำเนินการสอบสวนหรือยุติการสอบสวนได้เสมอและหากสอบสวนแล้วพบว่าผู้ต้องหากระทำความผิดจริงและมีพยานหลักฐานพอในการฟ้องเจ้าพนักงานก็อาจสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาได้ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเหตุผลในแต่ละคดีหลักการดำเนินคดีอาญาตามดุลพินิจเป็นการผ่อนคลายความเข้มงวดของระบบการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมาย

(2) การดำเนินคดีอาญาชั้นศาล

กระบวนการพิจารณาในศาลเริ่มเมื่อศาลมีคำสั่งประทับฟ้องไม่ว่าจะสั่งประทับฟ้องเลยในกรณีที่อัยการเป็นผู้ฟ้องหรือสั่งประทับฟ้องหลักที่ได้มีการไต่สวนมูลฟ้องแล้วทั้งกรณีที่พนักงานอัยการเป็นผู้ฟ้องหรือผู้เสียหายเป็นผู้ฟ้องการดำเนินการทั้งหลายในศาล

¹²⁵ คณิต ฒ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, กรุงเทพฯ : วิทยุชน, 2546, หน้า 98.

จนกระทั่งศาลมีคำพิพากษาถือเป็นการดำเนินคดีอาญาชั้นศาลโดยที่คำพิพากษานั้นเป็นคำชี้ขาดของศาลที่ออกโดยผลของการพิจารณาและเป็นคำชี้ขาดที่ทำให้คดีเสร็จไปจากศาลโดยศาลที่มีอำนาจทำการเกี่ยวกับคดีอาญาตามกฎหมายได้แก่ศาลยุติธรรม 3 ชั้นคือศาลชั้นต้นศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา

จากข้างต้นสรุปได้ว่าบทบาทของพนักงานอัยการมีความหมายถึงเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลทั้งนี้จะเป็นข้าราชการในกรมอัยการหรือเจ้าพนักงานอื่นผู้มีอำนาจเช่นว่านั้นก็ได้อันเนื่องจากการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยเป็นไปตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐพนักงานอัยการจึงเป็นองค์กรที่มีความสำคัญในกระบวนการยุติธรรม พนักงานอัยการจะมีภารกิจในขั้นตอนที่ต่อเนื่องมาจากกระบวนการของพนักงานสอบสวนโดยจะเป็นผู้ทำหน้าที่กลั่นกรองคดีและมีดุลพินิจที่จะสั่งฟ้องคดีหรือไม่สั่งฟ้องคดีที่ได้รับรับมาจากพนักงานสอบสวนเพราะกฎหมายได้กำหนดเป็นเงื่อนไขไว้ว่าพนักงานอัยการจะยื่นฟ้องคดีอาญาต่อศาลได้จะต้องมีการสอบสวนในความผิดนั้นก่อนซึ่งในระหว่างการพิจารณาของพนักงานอัยการนั้นพนักงานอัยการมีอำนาจให้ตำรวจดำเนินการสอบสวนเพิ่มเติมหรือส่งพยานคนใดมาให้ซักถามเพื่อส่งต่อไปตลอดจนวินิจฉัยว่าควรปล่อยผู้ต้องหาปล่อยชั่วคราวควบคุมไว้หรือขอให้ศาลขังแล้วแต่กรณีจะเห็นว่าในปัจจุบันพนักงานอัยการได้เริ่มมีแนวโน้มที่จะมีบทบาทในการค้นหาและตรวจสอบความจริงในคดีอาญามากขึ้นดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่พนักงานอัยการมีบทบาทในการร่วมชั้นสูตรพลิกศพกรณีที่ความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานที่อ้างว่าปฏิบัติตามหน้าที่หรือในคดีเด็กและเยาวชนพนักงานอัยการอาจต้องเข้าร่วมถามปากคำเด็กที่เป็นผู้เสียหายหรือพยานในการชี้ตัวผู้ต้องหาของเด็กในการสอบปากคำผู้ต้องหาซึ่งเป็นเด็กหรือความผิดซึ่งมีโทษตามกฎหมายไทยและได้กระทำความลงนอกราชอาณาจักรไทยซึ่งกฎหมายกำหนดให้อัยการสูงสุดหรือผู้รักษาราชการแทนหรือผู้รับมอบอำนาจสอบสวนและกฎหมายพิเศษเรื่องอื่นๆที่กำหนดให้พนักงานอัยการอาจร่วมหรือต้องร่วมในการสอบสวนเช่นกฎหมายสอบสวนคดีพิเศษ เป็นต้น

2.1.4 ศาล

หมายถึง ศาลยุติธรรมหรือผู้พิพากษาซึ่งมีอำนาจทำการอันเกี่ยวกับคดีอาญา¹²⁶ จากนิยามดังกล่าวศาลจึงหมายถึงสถาบันศาลยุติธรรมและผู้พิพากษาซึ่งมีอำนาจกระทำการอันเกี่ยวกับคดีอาญา โดยศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาญาจะเป็นไปตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรมซึ่งแบ่งศาลออกเป็นสามชั้นได้แก่ศาลชั้นต้นศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา

¹²⁶ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 2(1).

ศาลชั้นต้นที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาญาในกรุงเทพมหานครคือศาลแขวงศาลอาญาศาลอาญาธนบุรีศาลอาญากรุงเทพใต้ศาลจังหวัดมีนบุรีและศาลชั้นต้นที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาญาในจังหวัดอื่นๆ ได้แก่ศาลแขวงและศาลจังหวัด

ศาลอุทธรณ์ได้แก่ศาลอุทธรณ์และศาลอุทธรณ์ภาค 1-9 ซึ่งจะมีเขตอำนาจในการพิจารณาเป็นไปตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลอุทธรณ์ภาค พ.ศ. 2532 และพระธรรมนูญศาลยุติธรรม

ศาลฎีกาเป็นศาลสูงสุดที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาเฉพาะคดีที่คู่ความฎีกาคัดค้านคำพิพากษาศาลอุทธรณ์ศาลอุทธรณ์ภาคหรือที่กฎหมายให้เป็นอำนาจของศาลฎีกาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาของศาลชั้นต้นโดยตรงต่อศาลฎีกาตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายและคดีที่ศาลฎีกามีอำนาจพิจารณาพิพากษตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายอื่น

2.1.5 พนักงานราชทัณฑ์

หมายถึงเจ้าหน้าที่ของรัฐสังกัดกระทรวงยุติธรรมมีหน้าที่ในส่วนที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาโดยเริ่มตั้งแต่การควบคุมผู้ต้องหาที่ศาลสั่งให้ขังไว้ระหว่างสอบสวนการพิจารณาหรือการพิพากษาคดีและดำเนินการกับผู้ต้องจำคุกหรือกักขังตามคำพิพากษาหลังจากที่ศาลมีคำพิพากษาแล้วตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2560¹²⁷

นอกจากนี้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้ระบุอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ในการดำเนินการเกี่ยวกับการบังคับคดีอาญาดังนี้

1) มาตรา 90

ให้อำนาจผู้บัญชาการเรือนจำหรือพัศดียื่นคำร้องต่อศาลขอให้ปล่อยบุคคลที่อ้างว่าถูกควบคุมหรือขังโดยผิดกฎหมายหรือถูกจำคุกผิดจากคำพิพากษาของศาล

2) มาตรา 199

ให้พัศดีรับอุทธรณ์จากผู้อุทธรณ์ซึ่งต้องขังหรือต้องจำคุกแล้วส่งอุทธรณ์นั้นให้แก่ศาลชั้นต้น

3) มาตรา 260

ให้พัศดีหรือผู้บัญชาการเรือนจำรับเรื่องราวจากผู้ต้องโทษจำคุกในเรือนจำที่ถวายเรื่องราวต่อพระมหากษัตริย์ขอรับพระราชทานอภัยโทษนอกจากนี้เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ยังมีหน้าที่ควบคุมผู้ต้องขังและปฏิบัติตามคำสั่งศาลหรือคำสั่งโดยชอบด้วยกฎหมายรวมทั้งการประหารชีวิตนอกจากนี้ยังมีหน้าที่ในการฝึกอบรมแก้ไขฟื้นฟู ผู้ถูกคุมขังให้กลับตนเป็นคนดี โดยให้

¹²⁷ณรงค์ ใจหาญ, หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาล่ม 1, กรุงเทพฯ : วิญญูชน, 2552, หน้า 98.

การศึกษา การอบรมศีลธรรมและการฝึกวิชาชีพเพื่อให้ผู้ต้องขังสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมภายนอกได้ภายหลังได้รับการปล่อยตัว

2.2 ขั้นตอนการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

ขั้นตอนการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้นมีประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นแม่บทอันเป็นหลักในการปฏิบัติหน้าที่และความสัมพันธ์ระหว่างกัน โดยสามารถอธิบายได้พอสังเขป กล่าวคือ เมื่อมีความผิดอาญาเกิดขึ้น ผู้เสียหายหรือผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหาย¹²⁸ ในคดีความผิดอันยอมความได้อาจยื่นคำร้องทุกข์¹²⁹ ต่อพนักงานสอบสวน ซึ่งการสอบสวน หมายความว่าถึงการรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายอื่นตามประมวลกฎหมายนี้ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหาเพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิดและเพื่อเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ การสอบสวนจึงถือเป็นภารกิจที่สำคัญมากในกระบวนการยุติธรรมเพราะอาจมีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องได้ เมื่อพนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเสร็จสิ้นแล้ว พนักงานสอบสวนจะต้องสรุปสำนวนทำความเห็นควรตั้งฟ้องหรือควรตั้งไม่ฟ้องแล้วเสนอสำนวนการสอบสวนต่อพนักงานอัยการ เนื่องจากการสอบสวนถือเป็นภารกิจที่สำคัญยิ่งต่อการดำเนินคดีอาญา เพราะเป็นกระบวนการยุติธรรมขั้นต้นซึ่งอาจกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จึงกำหนดให้เป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ระดับสูง ได้แก่

1. กรณีความผิดเกิดในกรุงเทพมหานคร ผู้มีหน้าที่สอบสวนคือ ตำรวจซึ่งมียศตั้งแต่ชั้นนายร้อยตำรวจขึ้นไปหรือเทียบเท่า (มาตรา 18 วรรคสอง)

2. กรณีความผิดเกิดในจังหวัดอื่นนอกจากกรุงเทพมหานครผู้มีหน้าที่สอบสวนคือ พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ ปลัดอำเภอ และข้าราชการตำรวจซึ่งมียศตั้งแต่ชั้นนายร้อยตำรวจขึ้นไปหรือเทียบเท่า (มาตรา 18 วรรคแรก)

ทั้งนี้ เจ้าพนักงานดังกล่าวจะต้องปฏิบัติหน้าที่อยู่ในเขตท้องที่ 3 ท้องที่ ได้แก่

1. ท้องที่ที่ความผิดได้เกิด อ้างหรือเชื่อว่าได้เกิดในเขตอำนาจของตน 2. ท้องที่ที่ผู้ต้องหาที่มีที่อยู่ภายในเขตอำนาจของตน 3. ท้องที่ที่ผู้ต้องหาถูกจับอยู่ในเขตอำนาจของตน สำหรับการสอบสวน

¹²⁸ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 2 (4) มาตรา 3.

¹²⁹ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (7) “คำร้องทุกข์” หมายความว่า การที่ผู้เสียหายได้ กล่าวหาต่อเจ้าหน้าที่ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ว่ามีผู้กระทำความผิดซึ่งจะรู้ตัวผู้กระทำความผิดหรือไม่ก็ตามซึ่งทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เสียหาย และการกล่าวหาเช่นนั้น ได้กล่าวโดยมีเจตนาจะให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษ.

ความผิดที่เกี่ยวพันกันหลายท้องที่นั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้กำหนดให้พนักงานสอบสวนท้องที่หนึ่งท้องที่ใดที่เกี่ยวข้องมีอำนาจสอบสวนได้¹³⁰

3. กรณีความผิดที่มีโทษตามกฎหมายไทยได้กระทำความผิดนอกราชอาณาจักร ผู้ที่มีอำนาจสอบสวน คือ

3.1 อัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทน

3.2 พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการที่ได้รับมอบหมายหน้าที่จากอัยการสูงสุด หรือผู้รักษาการแทน

3.3 พนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่ผู้ต้องหาถูกจับอยู่ในเขตหรือพนักงานสอบสวน ซึ่งรัฐบาลประเทศอื่นหรือบุคคลที่ได้รับความเสียหายได้ฟ้องร้องให้ทำโทษผู้ต้องหาโดยพนักงานสอบสวนดังกล่าวมีอำนาจสอบสวนเฉพาะในกรณีจำเป็นระหว่างรอคำสั่งของอัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทนเท่านั้น (มาตรา 20)¹³¹

ขึ้นไป

¹³⁰ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 19 ในกรณีดังต่อไปนี้

- (1) เป็นการไม่แน่ว่าการกระทำผิดอาญาได้กระทำในท้องที่ใดในระหว่างหลายท้องที่
- (2) เมื่อความผิดส่วนหนึ่งกระทำในท้องที่หนึ่ง แต่อีกส่วนหนึ่งในอีกท้องที่หนึ่ง
- (3) เมื่อความผิดนั้นเป็นความผิดต่อเนื่อง และกระทำต่อเนื่องกันในท้องที่ต่าง ๆ เกินกว่าท้องที่หนึ่ง

(4) เมื่อเป็นความผิดหลายกรรม กระทำลงในท้องที่ต่าง ๆ กัน

(5) เมื่อความผิดเกิดขึ้นขณะผู้ต้องหากำลังเดินทาง

(6) เมื่อความผิดเกิดขึ้นขณะผู้เสียหายกำลังเดินทาง

พนักงานสอบสวนในท้องที่หนึ่งท้องที่ใดที่เกี่ยวข้องมีอำนาจสอบสวนได้

ในกรณีข้างต้นพนักงานสอบสวนต่อไปนี้เป็นผู้รับผิดชอบในการสอบสวน

(ก) ถ้าจับผู้ต้องหาได้แล้ว คือพนักงานสอบสวนซึ่งท้องที่ที่จับได้อยู่ในเขตอำนาจ

(ข) ถ้าจับผู้ต้องหายังไม่ได้ คือพนักงานสอบสวนซึ่งท้องที่ที่พบการกระทำผิดก่อนอยู่ในเขตอำนาจ.

¹³¹ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 20 ถ้าความผิดซึ่งมีโทษตามกฎหมายไทยได้กระทำความผิดนอกราชอาณาจักรไทย ให้อัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทนเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบหรือจะมอบหมายหน้าที่นั้นให้พนักงานอัยการหรือพนักงานสอบสวนคนใดเป็นผู้รับผิดชอบทำการสอบสวนแทนก็ได้ ในกรณีที่อัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทนมอบหมายให้พนักงานสอบสวนคนใดเป็นผู้รับผิดชอบทำการสอบสวน อัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทนจะมอบหมายให้พนักงานอัยการคนใดทำการสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวนก็ได้ให้พนักงานอัยการที่ได้รับมอบหมายให้เป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบหรือให้ทำการสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวน มีอำนาจและหน้าที่ในการสอบสวนเช่นเดียวกับพนักงานสอบสวน บรรดาอำนาจและหน้าที่ประการอื่นที่กฎหมายบัญญัติไว้ให้เป็นอำนาจและหน้าที่ของพนักงานอัยการ.

ดังนั้นจึงสามารถกล่าวได้ว่าอำนาจสอบสวนคดีอาญาทั้งคดีที่การกระทำผิดเกิดในหรือนอกราชอาณาจักรไทย ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดตัวเจ้าพนักงานที่มีอำนาจสอบสวนไว้แล้ว ทั้งนี้ เจ้าพนักงานดังกล่าวจะต้องปฏิบัติหน้าที่อยู่ในอำนาจที่เกี่ยวข้องดังกล่าวไปแล้ว ส่วนเจ้าพนักงานอื่นๆ แม้จะมีตำแหน่งราชการระดับเดียวกันก็ไม่มีอำนาจทำการสอบสวน เว้นแต่จะได้รับการมอบหมายให้กระทำการแทน เช่น การส่งประเด็นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 138¹³² เป็นต้น

โดยอำนาจสอบสวนจะเริ่มขึ้นเมื่อความผิดอาญาได้เกิดขึ้นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 18 มาตรา 19 หรือมาตรา 20 โดยการสอบสวนจะต้องกระทำโดยมิชักช้า จะกระทำการที่ใด เวลาใดก็ได้ โดยผู้ต้องหาไม่จำเป็นต้องอยู่ด้วย¹³³ และให้พนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถจะทำได้เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่างๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา เพื่อที่จะรู้ตัวผู้กระทำความผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา¹³⁴ จะเห็นว่ากฎหมายกำหนดให้การสอบสวนจะต้องกระทำโดยรวดเร็ว เพื่อป้องกันมิให้พยานหลักฐานสูญหายไปและเพื่อมิให้กระทบต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นผู้ต้องหา จำเลย หรือบุคคลอื่น เมื่อกระบวนการรวบรวมพยานหลักฐานได้ดำเนินการไปจนเสร็จสิ้นแล้ว พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบจะเป็นผู้วินิจฉัยว่ากระบวนการ

ในกรณีที่พนักงานอัยการทำการสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวน ให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติตามคำสั่งและคำแนะนำของพนักงานอัยการในเรื่องที่เกี่ยวกับการรวบรวมพยานหลักฐาน

ในกรณีจำเป็น พนักงานสอบสวนต่อไปนี้มีอำนาจสอบสวนในระหว่างรอคำสั่งจากอัยการสูงสุด หรือผู้รักษาการแทน

- (1) พนักงานสอบสวนซึ่งผู้ต้องหาถูกจับในเขตอำนาจ
- (2) พนักงานสอบสวนซึ่งรัฐบาลประเทศอื่นหรือบุคคลที่ได้รับการความเสียหายได้ร้องฟ้องให้ทำโทษผู้ต้องหา

เมื่อพนักงานอัยการ หรือพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบในการสอบสวนแล้วแต่กรณีเห็นว่าการสอบสวนเสร็จแล้วให้ทำความเห็นตามมาตรา 140 มาตรา 141 หรือมาตรา 142 ส่งพร้อมสำนวนไปยังอัยการสูงสุด หรือผู้รักษาการแทน

¹³²ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 138 “พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนเอง หรือส่งประเด็นไปสอบสวนเพื่อทราบความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติอันเป็นอาชญาของผู้ต้องหา แต่ต้องแจ้งให้ ผู้ต้องหาทราบข้อความทุกข้อที่ได้มา”.

¹³³ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 130.

¹³⁴ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131.

สอบสวนได้เสร็จสิ้น แล้วหรือไม่ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 140 พนักงานสอบสวน ผู้รับผิดชอบก็จะสรุปสำนวนการสอบสวน โดยแยกพิจารณาได้ ดังนี้

1. กรณีไม่ปรากฏว่าผู้ใดเป็นผู้กระทำความผิด

1.1 ถ้าความผิดนั้นมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกินสามปี ให้พนักงานสอบสวนงดการสอบสวนและบันทึกเหตุที่ตนนั้นไว้แล้วให้ส่งบันทึกพร้อมกับสำนวนไปยังพนักงานอัยการ

1.2 ถ้าความผิดนั้นมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินกว่าสามปี ให้พนักงานสอบสวนส่งสำนวนไปยังพนักงานอัยการพร้อมทั้งความเห็นที่ควรให้งดการสอบสวน

ถ้าพนักงานอัยการสั่งให้งดหรือให้ทำการสอบสวนต่อไปให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติตามนั้น

2. ถ้ารู้ตัวผู้กระทำความผิด

2.1 เรียกหรือจับตัวยังไม่ได้ พนักงานสอบสวนจะต้องสรุปสำนวนทำความเข้าใจว่าควรสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้อง

2.2 จับตัวหรือควบคุมตัวได้หรือเชื่อว่าคงได้ตัวมาถ้าออกหมายเรียก พนักงานสอบสวนจะต้องสรุปสำนวนทำความเข้าใจว่าควรสั่งฟ้องหรือควรสั่งไม่ฟ้อง

ในการส่งสำนวนให้แก่พนักงานอัยการนั้น พนักงานสอบสวนต้องดำเนินการดังต่อไปนี้

1. กรณีรู้ตัวผู้กระทำความผิดแต่เรียกหรือจับตัวยังไม่ได้ เมื่อทำความเข้าใจตามท้องสำนวนแล้ว พนักงานสอบสวนจะต้องส่งสำนวนต่อพนักงานอัยการต่อไป¹³⁵

2. กรณีจับตัวผู้กระทำความผิดได้หรือเชื่อว่าจะได้ตัวมา พนักงานสอบสวนจะต้องส่งสำนวนโดยปฏิบัติ ดังต่อไปนี้

2.1 ถ้ามีความเห็นควรสั่งไม่ฟ้องให้ส่งเฉพาะสำนวนพร้อมความเห็นไปยังพนักงานอัยการ ส่วนตัวผู้ต้องหาไม่ต้องไปด้วย อาจปล่อยตัว หรือปล่อยชั่วคราวหรือขอให้ศาลปล่อยเสียได้

2.2 ถ้ามีความเห็นควรสั่งฟ้องให้ส่งสำนวนพร้อมกับตัวผู้ต้องหาไปยังพนักงานอัยการเว้นแต่ผู้ต้องหาที่นั้นถูกขังอยู่แล้ว

3. ถ้าเป็นความผิดซึ่งพนักงานสอบสวนเปรียบเทียบได้ และผู้กระทำความผิดได้ปฏิบัติ ตามที่ได้เปรียบเทียบนั้นแล้ว ให้บันทึกการเปรียบเทียบนั้นไว้ แล้วส่งให้พนักงานอัยการพร้อมด้วย สำนวน ส่วนตัวผู้ต้องหาไม่ต้องส่งไปด้วย¹³⁶

¹³⁵ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 141.

เมื่อพนักงานอัยการได้รับสำนวนจากพนักงานสอบสวนแล้วพนักงานอัยการก็จะสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องคดี หากพนักงานอัยการสั่งฟ้องคดีก็จะขึ้นสู่การพิจารณาของศาลต่อไป

3. บทบาทของพนักงานอัยการในการดำเนินคดีอาญาทั่วไป

พนักงานอัยการมีอำนาจและหน้าที่ในการอำนวยความยุติธรรม และรักษาผลประโยชน์ของรัฐ และการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยจำต้องกระทำด้วยความรวดเร็ว เท่าเทียมกันและเป็นธรรม กับทั้งต้องกระทำให้เป็นที่ยอมรับศรัทธาแก่ประชาชน พนักงานอัยการเป็นทนายแผ่นดินและเป็นตัวแทนของแผ่นดินในการตรวจสอบและค้นหาความจริงในคดีอาญา การควบคุมการดำเนินคดีอาญาของรัฐเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชนและเพื่อประโยชน์ส่วนรวมในการปฏิบัติต่อ ผู้ต้องหาและจำเลย ให้พนักงานอัยการคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตลอดจนสิทธิและเสรีภาพของบุคคลดังกล่าวตามรัฐธรรมนูญและกฎหมายอื่นด้วย ส่วนบุคคลซึ่งเป็นผู้เสียหายและพยาน พนักงานอัยการพึงให้ความคุ้มครองและการปฏิบัติที่เหมาะสมตามที่กฎหมายบัญญัติไว้¹³⁷ โดยภารกิจของพนักงานอัยการที่เกี่ยวข้องกับการอำนวยความยุติธรรมทางอาญาคือ เมื่อมีการละเมิดกฎหมายอาญาเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่จะดำเนินการสืบสวน จับกุมสอบสวน แล้วเสนอสำนวนการสอบสวนต่อพนักงานอัยการ พนักงานอัยการจะเป็นผู้วินิจฉัยว่าพยานหลักฐานการสอบสวนเพียงพอที่จะพิสูจน์ให้รับฟังได้โดยปราศจากข้อสงสัยหรือไม่ว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิดตามข้อกล่าวหา หากเห็นว่าเพียงพอพนักงานอัยการก็จะสั่งฟ้อง หากเห็นว่าไม่เพียงพอก็จะสั่งไม่ฟ้อง หรือหากเห็นว่าการสอบสวนยังไม่เพียงพอก็จะสั่งให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติมในประเด็นที่กำหนดให้จนกว่าจะเพียงพอที่จะวินิจฉัยได้ว่า จะสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้อง เมื่อสั่งฟ้องแล้วก็จะดำเนินการติดตามเพื่อดำเนินคดีในศาล และเมื่อศาลมีคำพิพากษาแล้ว หากเห็นว่าคำพิพากษาไม่ถูกต้องไม่เหมาะสมก็จะอุทธรณ์ ฎีกาต่อไปจนถึงที่สุด ดังนั้น อัยการจึงถือเป็นองค์กรตรวจสอบถ่วงดุลและคานอำนาจการใช้ดุลพินิจทั้งของพนักงานสอบสวนและศาลเพื่อให้เป็นไปอย่างถูกต้องชอบธรรม

นอกเหนือจากหน้าที่ในการสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องผู้ต้องหาแล้ว อัยการยังมีหน้าที่ในการมีส่วนร่วมสอบสวนคดีที่ผู้ต้องหาหรือผู้เสียหายหรือพยานเป็นเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี ซึ่งอัยการจะเข้าไปมีส่วนในการอำนวยความยุติธรรมตั้งแต่ชั้นสอบสวน โดยจะเข้าสอบปากคำผู้ต้องหา สอบปากคำ

¹³⁶ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 142.

¹³⁷ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2547 ข้อ 5.

พยาน ผู้เสียหายและการให้พยานเด็กทำการชี้วัดผู้ต้องหาด้วย ทั้งนี้ เพื่อคุ้มครองให้เด็กได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสม

หน้าที่อีกประการหนึ่งคือการเป็นหลักประกันความเป็นธรรมในสังคมเกี่ยวกับคดีวิสามัญฆาตกรรมคือ ในกรณีความตายเกิดขึ้น โดยการกระทำของเจ้าพนักงาน ซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ กฎหมายกำหนดให้อัยการเข้าไปร่วมชั้นสูตรพลิกศพด้วย เพื่อเป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนว่าการตายนั้นต้องไม่เกิดจากการกระทำเกินขอบเขตแห่งกฎหมายของเจ้าหน้าที่นั้นๆ

นอกจากนั้น ในกรณีที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือข้าราชการระดับสูงผู้ใดมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ หรือเมื่อถูกกล่าวว่ามีพฤติการณ์ร้ายแรงผิดปกติ หรือกระทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือใช้อำนาจหน้าที่ขัดต่อกฎหมายและคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติได้สอบสวน แล้วเห็นว่ามิอาจจะดำเนินการส่งเรื่องให้อัยการสูงสุดดำเนินการฟ้องคดีต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ซึ่งเป็นหน้าที่ของพนักงานอัยการตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ

ในส่วนอำนาจหน้าที่ในงานสอบสวนของพนักงานอัยการนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (11) บัญญัติว่า “การสอบสวน หมายถึงการรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายอื่นตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ซึ่งพนักงานสอบสวนได้กระทำไป เกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหาเพื่อที่จะทราบข้อจริงหรือพิสูจน์ความผิด และเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ” ดังนั้น จึงสามารถกล่าวได้ว่าโดยหลักอำนาจสอบสวนเป็นของพนักงานสอบสวน แต่อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันมีกฎหมายหลายฉบับที่ให้มีพนักงานสอบสวนตามกฎหมายนั้นๆ ที่มีอำนาจในการสอบสวนคดีบางประเภทเป็นเอกเทศต่างหากจากพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาหรือให้อำนาจในการเป็นพนักงานสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวน อาทิ เช่น พนักงานสอบสวนคดีพิเศษตามพระราชบัญญัติสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 อนุกรรมการหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการเสนาอราคาราคาต่อหน่วยงานรัฐ พ.ศ. 2542 พนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 พนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำทารุณแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 เลขาธิการ ป.ป.ส. ตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พ.ศ. 2519 และเจ้าหน้าที่ทหารเรือตาม พระราชบัญญัติให้อำนาจทหารเรือปราบปรามการกระทำความผิดบางอย่างในทะเล พ.ศ. 2534

ในส่วน of พนักงานอัยการนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนด บทบาท และภารกิจหลักให้มีลำดับต่อจากพนักงานสอบสวน โดยกฎหมายมิได้แยกหมวดหมู่ ออกเป็นอิสระต่างหากแต่ได้กำหนดบทบาทของพนักงานอัยการรวมไว้ในหมวด 1 การสอบสวน สามัญ ตั้งแต่มาตรา 140-147 ซึ่งเป็นบทบัญญัติต่อจากบทบาทของพนักงานสอบสวนในมาตรา 131 มาตรา 140 แต่อย่างไรก็ตาม แม้กฎหมายจะมีได้แยกอำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการเป็นหมวดหมู่ ออกมาอย่างเป็นเอกเทศ แต่โครงสร้างกฎหมายก็ประสงค์ที่จะแยกองค์กรสอบสวนคดีกับองค์กร ฟ้องร้องคดีออกจากกันตามหลักการดำเนินคดีอาญาในระบบกล่าวหา

อย่างไรก็ดี ปัจจุบันบทบัญญัติกฎหมายทั้งในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และกฎหมายพิเศษหลายฉบับ ได้มีแนวโน้มที่จะกำหนดให้พนักงานอัยการมีอำนาจสอบสวนและ ร่วมสอบสวนพนักงานสอบสวนเพื่อเป็นหลักประกันความยุติธรรมและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ ของประชาชน จึงอาจกล่าวได้ว่าบทบาทของพนักงานอัยการในการค้นหาความจริงในคดีอาญาของ ไทยมีกรณีดังต่อไปนี้

3.1 อำนาจสอบสวนตามกฎหมายขององค์กรอัยการและพนักงานอัยการ

โดยที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้กำหนดให้องค์กร อัยการมีหน้าที่และอำนาจตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญและกฎหมายพนักงานอัยการมีอิสระใน การพิจารณาสั่งคดีและการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปโดยรวดเร็ว เทียบธรรมและปราศจากอคติทั้งปวง และไม่ให้ถือว่าเป็นคำสั่งทางปกครอง การบริหารงานบุคคล การงบประมาณ และการดำเนินการ อื่นขององค์กรอัยการให้มีความเป็นอิสระ โดยให้มีระบบเงินเดือนและค่าตอบแทนเป็นการเฉพาะ ตามความเหมาะสมและการบริหารบุคคลเกี่ยวกับพนักงานอัยการต้องดำเนินการ โดยคณะกรรมการ อัยการ ซึ่งอย่างน้อยต้องประกอบด้วยประธานกรรมการซึ่งไม่เป็นพนักงานอัยการ และผู้ทรงคุณวุฒิ บรรดาที่ได้รับเลือกจากพนักงานอัยการ ผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าวอย่างน้อยต้องมีบุคคลซึ่งไม่เป็นหรือ เคยเป็นพนักงานอัยการมาก่อนสองคน ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติและต้องมีมาตรการป้องกันมิให้ พนักงานอัยการกระทำการหรือดำรงตำแหน่งใดอันอาจมีผลให้การสั่งคดีหรือการปฏิบัติหน้าที่ไม่ เป็นไปตามวรรคสอง หรืออาจทำให้มีการขัดกันแห่งผลประโยชน์ ทั้งนี้ มาตรการดังกล่าวต้อง กำหนดให้ชัดเจนและใช้เป็นการทั่วไป โดยจะมอบอำนาจให้มีการพิจารณาเป็นกรณีๆ ไปมิได้โดย กำหนดให้องค์กรอัยการ ประกอบด้วย คณะกรรมการอัยการ (ก.อ.) อัยการสูงสุด และพนักงาน อัยการอื่น โดยมีสำนักงานอัยการสูงสุดเป็นหน่วยธุรการ และให้ข้าราชการฝ่ายอัยการคือ ข้าราชการอัยการและข้าราชการธุรการสังกัดสำนักงานอัยการสูงสุด รวมทั้งกำหนดให้การปฏิบัติ หน้าที่ขององค์กรอัยการต้องเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายและหลักนิติธรรม

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับอำนาจสอบสวนของพนักงานอัยการนั้น กฎหมายกำหนดให้ในการปฏิบัติการตามอำนาจและหน้าที่ในการสั่งคดีที่ต้องตั้งต้นที่พนักงานอัยการ หรือในการตรวจสอบข้อเท็จจริงเพื่อดำเนินการตามรัฐธรรมนูญหรือตามกฎหมายอื่นใด ให้พนักงานอัยการมีอำนาจในการแสวงหาข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐาน สอบปากคำพยานบุคคล ออกคำสั่งเรียกบุคคลใดมาให้การต่อพนักงานอัยการ ออกคำสั่งให้ส่งพยานหลักฐาน เอกสารหรือวัตถุ และดำเนินการอื่นตามที่เห็นสมควร รวมทั้งอาจแจ้งให้เจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ดำเนินการใดตามที่เห็นสมควรได้ แต่ถ้าผู้ที่ได้รับคำสั่งนั้นเป็นคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง หรือเป็นผู้ถูกกล่าวหา บุคคลดังกล่าวจะไม่มาหรือไม่ให้ ถ้อยคำหรือไม่ส่งพยานหลักฐาน เอกสารหรือวัตถุตามที่เรียกก็ได้

สำหรับการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานอัยการ ในกรณีที่กฎหมายกำหนดมีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญาซึ่งมิใช่การร่วมสอบสวนกับพนักงานสอบสวน หรือร่วมทำสำนวนสอบสวนกับพนักงานสอบสวน ให้พนักงานอัยการมีอำนาจและหน้าที่ในการสอบสวนเช่นเดียวกับพนักงานสอบสวน และให้พนักงานอัยการเป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่และมีอำนาจตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยในการค้น การจับ และการคุมขังอาจร่วมกับเจ้าพนักงานตำรวจ หรือเจ้าพนักงานอื่น หรือแจ้งให้เจ้าพนักงานตำรวจ หรือเจ้าพนักงานอื่น ดำเนินการก็ได้ คำสั่งของพนักงานอัยการในการดำเนินการดังกล่าวให้ถือเป็นคำสั่งบังคับของพนักงานอัยการตามประมวลกฎหมายอาญา

พนักงานอัยการมีอิสระในการพิจารณาสั่งคดีและการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ และตามกฎหมายโดยสุจริตและเที่ยงธรรม ในกรณีที่พนักงานอัยการเห็นว่าการฟ้องคดีอาญาจะไม่ใช่ประโยชน์แก่สาธารณชน หรือจะมีผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคงของชาติหรือต่อผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศ ให้เสนอต่ออัยการสูงสุด และอัยการสูงสุดมีอำนาจสั่งไม่ฟ้องได้ ทั้งนี้ ตามระเบียบที่สำนักงานอัยการสูงสุดกำหนด โดยความเห็นชอบของ ก.อ. และให้นำมาใช้กับกรณีที่พนักงานอัยการไม่ยื่นคำร้องไม่อุทธรณ์ ไม่ฎีกา ถอนฟ้อง ถอนคำร้อง ถอนอุทธรณ์และถอนฎีกาคด้วย คุณพินิจของพนักงานอัยการในการพิจารณาสั่งคดีหรือการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวซึ่งได้แสดงเหตุผลอันสมควรประกอบแล้ว ย่อมได้รับความคุ้มครอง

ปัจจุบันตามประกาศคณะกรรมการอัยการ เรื่อง การแบ่งหน่วยงาน และการกำหนดอำนาจ และหน้าที่ของหน่วยงานภายในของสำนักงานอัยการสูงสุด (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2556 ได้มีการจัดตั้งสำนักงานการสอบสวน โดยมีอธิบดีอัยการเป็นผู้บังคับบัญชาและรับผิดชอบในการปฏิบัติราชการ และให้มีอำนาจและหน้าที่ดังต่อไปนี้

(ก) รับผิดชอบการตรวจสอบข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐาน กรณีขอให้สั่งให้ระงับหรือเพิกถอนการกระทำอันเป็นการทรมาน ทารุณกรรม การลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรมหรือการกระทำใดๆ ที่กระทบต่อสิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกายตามรัฐธรรมนูญที่กำหนดให้เป็นอำนาจและหน้าที่ของพนักงานอัยการเฉพาะในท้องที่กรุงเทพมหานคร

(ข) รับผิดชอบการตรวจสอบข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐาน กรณีขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยสั่งการให้ยกเลิกการกระทำอันเป็นการล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญ หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครอง ประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญที่กำหนดให้เป็นอำนาจและ หน้าที่ของอัยการสูงสุด

(ค) รับผิดชอบการสอบสวนและการดำเนินการอื่นตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติที่กำหนดให้เป็นอำนาจและหน้าที่ของอัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทน

(ง) รับผิดชอบการสอบสวนในความผิดที่มีโทษตามกฎหมายไทยซึ่งได้กระทำลงนอกราชอาณาจักร ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่กำหนดให้เป็นอำนาจและหน้าที่ของอัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทน

(จ) รับผิดชอบการตรวจสอบข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐาน กรณีที่บุคคลใด ต้องถูกคุมขังในคดีอาญาหรือในกรณีอื่นใด โดยมีข้อด้วยกฎหมาย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่กำหนดให้เป็นอำนาจและหน้าที่ของพนักงานอัยการเฉพาะในท้องที่กรุงเทพมหานคร

(ฉ) รับผิดชอบการสอบสวน โดยเข้าร่วมกับพนักงานสอบสวนทำสำนวนชั้นสูตรพลิกศพตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่กำหนดให้เป็นอำนาจและหน้าที่ของพนักงานอัยการเฉพาะ ในท้องที่กรุงเทพมหานคร

(ช) รับผิดชอบการสอบสวน โดยเข้าร่วมกับพนักงานสอบสวนทำสำนวนสอบสวนใน กรณีที่มีความตายเกิดขึ้น โดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือในกรณีที่ผู้ตายถูกกล่าวหาว่าต่อสู้อันตรายแก่เจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ตามประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความอาญาที่กำหนดให้เป็นอำนาจและหน้าที่ของพนักงานอัยการเฉพาะในท้องที่กรุงเทพมหานคร

(ซ) รับผิดชอบงานทั้งปวงในการดำเนินงานคุ้มครองเด็กในคดีอาญาของศูนย์อำนวยการคุ้มครองเด็กในคดีอาญากรุงเทพมหานคร และงานชั้นสูตรพลิกศพของศูนย์อำนวยการ

คดีชั้นอุทธรณ์ศาลฎีกา กรุงเทพมหานคร ตามนัยแห่งระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการนั้น เว้นแต่งานสืบพยานไว้ก่อนฟ้องเพื่อคุ้มครองเด็กตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจและหน้าที่ของพนักงานอัยการ

(ฉ) รับผิดชอบการร่วมสอบสวนตามกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษ

(ญ) รับผิดชอบการสอบสวน การร่วมสอบสวน การร่วมไต่สวน หรือการตรวจสอบข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐานตามกฎหมายอื่นที่กำหนดให้เป็นอำนาจและหน้าที่ของพนักงาน อัยการในท้องที่กรุงเทพมหานคร หรือจังหวัดอื่นตามที่อัยการสูงสุดมอบหมาย

(ฎ) ปฏิบัติงานร่วมกับ หรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

3.2 การพิจารณาสำนวนเพื่อใช้ดุลพินิจทำความเข้าใจและคำสั่ง

เมื่อพนักงานอัยการผู้รับผิดชอบ รับสำนวนมาจากพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการจะต้องทำการพิจารณาสำนวน โดยละเอียดเพื่อทำความเข้าใจและคำสั่งตามอำนาจหน้าที่ โดยพิจารณาจากพยานหลักฐานต่างๆ ในสำนวนการสอบสวน หากเห็นว่าพยานหลักฐานในสำนวนการสอบสวนยังไม่อาจที่จะวินิจฉัยทำความเข้าใจ หรือสงสัยได้ด้วยเหตุหนึ่งเหตุใด พนักงานอัยการอาจสั่งให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติม หรือสั่งให้ส่งพยานคนใดมาให้ซักถามแล้วแต่กรณี นอกจากนี้ หากพบว่าการกระทำของผู้ต้องเป็นความผิดอื่น นอกเหนือจากฐานความผิดที่พนักงานสอบสวนได้แจ้งให้ผู้ต้องหาทราบ ก่อนสั่งคดีก็ต้องแจ้งข้อหาให้ครบถ้วนเสียก่อน อนึ่ง ถ้าเป็นการกันผู้ต้องหาที่พนักงานสอบสวนสั่งไม่ฟ้องบางคนเป็นพยาน แต่ไม่ได้สอบสวนไว้ในฐานะพยาน ก็ต้องสั่งให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนถ้อยคำของผู้ที่กันไว้เป็นพยานก่อนที่จะมีความเห็นหรือคำสั่งสำหรับผู้ต้องหาที่ไม่ได้กันเป็นพยานด้วย

สำหรับหลักการพิจารณาสำนวนและทำคำสั่งทั่วไปนั้น แนวทางปฏิบัติในการตรวจวินิจฉัยทำความเข้าใจและมีคำสั่งคดีโดยทั่วไปนั้น ถ้าเป็นกรณีสำนวนรู้ตัวผู้กระทำความผิด หากข้อเท็จจริงรับฟังได้ว่าการกระทำความผิดเกิดขึ้นโดยไม่มีเจตนาใจระงับคดีตามกฎหมายหรือระเบียบ และพยานหลักฐานมีเพียงพอที่จะพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหาในชั้นศาลแล้ว โดยหลักปฏิบัติพนักงานอัยการจะมีความเห็นควรสั่งฟ้อง หรือสั่งฟ้องผู้ต้องหาแล้วแต่กรณี แต่ถ้าข้อเท็จจริงรับฟังได้ว่าคดีไม่อยู่ในเงื่อนไขให้อำนาจดำเนินคดี (เจตนาใจระงับคดี) หรือการกระทำของผู้ต้องหาไม่มีความผิด หรือผู้ต้องหาไม่ใช่ผู้กระทำความผิด หรือพยานหลักฐานมีไม่เพียงพอที่จะพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหา พนักงานอัยการก็จะสั่งยุติการดำเนินคดีหรือสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาแล้วแต่กรณี ซึ่งหลักปฏิบัติที่กล่าวมานี้ เป็นระบบฟ้องหรือไม่ฟ้องตามกฎหมาย อย่างไรก็ตาม แม้ข้อเท็จจริงจะรับฟังได้ว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิดโดยมีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะพิสูจน์ความผิด

ถ้าพนักงานอัยการเห็นว่าการฟ้องคดีดังกล่าวจะไม่ใช่ประโยชน์แก่สาธารณชน หรือจะขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือจะมีผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคงแห่งชาติ หรือต่อผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศให้พนักงานอัยการผู้มีหน้าที่รับผิดชอบทำความเห็นควรสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา เสนออัยการสูงสุดเพื่อสั่งไม่ฟ้องได้ (ตามพระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. 2553 มาตรา 21 วรรค 2 และระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดที่ผ่านความเห็นของคณะกรรมการอัยการกำหนดหลักเกณฑ์การสั่งคดีไว้) ซึ่งหลักปฏิบัติในกรณีนี้ก็คือ หลักการดำเนินคดีอาญาในระบบดุลพินิจนั่นเอง

ในการพิจารณาสำนวน พนักงานอัยการต้องให้ความสำคัญกับสำนวนทุกประเภท ต้องพิจารณาถึงข้อสงสัยให้เสร็จสิ้นกระเสาะความ ด้วยความรอบคอบ รวดเร็ว โดยสุจริตและเที่ยงธรรม แล้วจึงมีความเห็นและคำสั่ง (ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2547 ข้อ 49)

โดยในชั้นพิจารณาสั่งคดี หากผู้ต้องหาต้องการให้การต่อสู้ไว้ในชั้นสอบสวนตามตามมาตรา 134 พนักงานอัยการมีหน้าที่ต้องนำพยานที่น่าจะพิสูจน์ได้ว่าผู้ต้องหาบริสุทธิ์มาประกอบการพิจารณาด้วย เพราะพนักงานอัยการมีหน้าที่ฟ้องคดีแทนรัฐตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 (1) และมีอิสระในการพิจารณาสั่งคดีและการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญและตามกฎหมายโดยสุจริตและเที่ยงธรรมตามพระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. 2553 มาตรา 21 วรรคแรกและในการพิจารณาสั่งคดีพนักงานอัยการได้แสดงผลอันสมควรในการใช้ดุลพินิจย่อมได้รับความคุ้มครอง (พระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. 2553 มาตรา 22) แต่ชั้นสืบพยานในศาลพนักงานอัยการไม่มีหน้าที่นำพยานที่น่าจะพิสูจน์ได้ว่าจำเลยบริสุทธิ์เข้าสืบเพราะโจทก์มีหน้าที่นำพยานหลักฐานเข้าสืบเพื่อพิสูจน์ความผิดของจำเลยตาม มาตรา 174 เท่านั้นและก่อนที่พนักงานอัยการจะมีความเห็นหรือคำสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องผู้ต้องหาที่ดี หรือในกรณีที่ต้องสั่งยุติการดำเนินคดีพนักงานอัยการต้องพิจารณาพยานหลักฐานในคดีให้ได้ความแน่ชัดเสียก่อนว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดหรือไม่ และมีเงื่อนไขระงับคดีหรือไม่เพียงใด หากยังไม่แน่ชัด เช่น ข้อเท็จจริงยังไม่เป็นที่ยุติ หรือข้อเท็จจริงยังขัดแย้งกัน หรือข้อเท็จจริงยังไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ เป็นต้น ก็ให้สั่งพนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติมตามรูปคดี และแม้ว่าในคดีที่มีคำรับสารภาพของผู้ต้องหาอยู่แล้วก็ตามพนักงานอัยการก็ควรพิจารณาพยานหลักฐานให้แน่ชัดเสียก่อน ทำนองเดียวกันการสั่งให้ส่งพยานมาเพื่อซักถาม เป็นอำนาจอีกส่วนหนึ่งของพนักงานอัยการที่อาจนำมาใช้ในการกลั่นกรองคดี ทำนองเดียวกันกับการสอบสวนเพิ่มเติม โดยจะนำมาใช้ในกรณีที่ผู้เสียหาย หรือผู้ต้องหา หรือผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องในคดีร้องขอต่อพนักงานอัยการว่าไม่ได้รับความเป็นธรรมในการสอบสวน

หรือเมื่อมีเหตุอันสมควรสงสัยว่าพยานให้การโดยไม่สมัครใจ หรือให้การขัดต่อความจริง หรือเมื่อมีเหตุอื่นที่เห็นสมควร และพนักงานอัยการเห็นว่าการซักถามพยานจะได้รับความชัดเจนและรวดเร็วกว่าการสอบสวนเพิ่มเติม พนักงานอัยการอาจสั่งให้พนักงานสอบสวนส่งพยานคนใดมาให้ซักถามก็ได้

ในการทำคำสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องนั้น ปัญหาสำคัญที่ต้องพิจารณาคือคดีมีลักษณะอย่างไรจึงควรสั่งฟ้อง และคดีมีลักษณะอย่างไรจึงควรสั่งไม่ฟ้อง และเหตุผลในการทำคำสั่งนั้นควรจะเป็น อย่างไร ปัญหาที่ขึ้นอยู่กับวินิจฉัยของแต่ละบุคคลในแต่ละคดีอยู่มาก คงไม่อาจกำหนดให้ชัดเจน ตายตัวลงไปได้ แต่ก็พอจะทำความเข้าใจกับหลักการสำคัญ ๆ ที่กฎหมายกำหนดไว้ได้ตามสมควร กล่าวคือ ก่อนอื่นควรสังเกตว่าการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลนั้นประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 185 กำหนดไว้ชัดเจนว่า ถ้าศาลเห็นว่าจำเลยมิได้กระทำความผิด (จำเลยไม่ใช่ผู้กระทำ) ก็ดี หรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด (จำเลยเป็นผู้กระทำ แต่การกระทำนั้นไม่ผิดกฎหมาย) ก็ดี คดีขาดอายุความ (เงื่อนไขระงับคดี) ก็ดี หรือมีเหตุอื่นตามกฎหมายที่จำเลยไม่ควรต้องรับโทษก็ดี ให้ศาลยกฟ้อง แต่ในทางกลับกันเมื่อศาลเห็นว่าจำเลยได้กระทำความผิดและไม่มีการยกเว้นโทษตามกฎหมาย ให้ศาลลงโทษจำเลยตามความผิดเรื่องมีอัยการของศาล ได้แก่ การชั่งน้ำหนักพยานกับข้อสันนิษฐานว่าหากสงสัยให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227

ส่วนการสอบสวนนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 141 บัญญัติว่า “... เมื่อได้ความตามทางสอบสวนอย่างไร ให้ทำความเห็นว่าควรสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้อง ส่งไปพร้อมกับสำนวนยังพนักงานอัยการ” ข้อมูลที่พนักงานสอบสวนใช้เป็นหลักในการพิจารณาได้แก่ “ความตามทางสอบสวน” ซึ่งมีความหมายค่อนข้างกว้าง หมายความว่ารวมถึงพยานหลักฐานและเหตุอื่น ๆ เกี่ยวกับคดีที่ปรากฏขึ้นในระหว่างการสอบสวนด้วย

สำหรับพนักงานอัยการนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 141, 142 และ 143 ให้ใช้ความเห็นของพนักงานสอบสวนเป็นฐานในการพิจารณาว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับความเห็นของพนักงานสอบสวน การเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยนี้จะต้องให้เหตุผลประกอบว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยเพราะเหตุใด หลักการวินิจฉัยคดีของพนักงานอัยการกับหลักการวินิจฉัยคดีของศาลและพนักงานสอบสวนจึงมีข้อแตกต่างกันอยู่มากเพราะบทบาทต่างกัน

เพื่อให้การวินิจฉัยคำสั่งมีความรอบคอบมีเหตุผลยิ่งขึ้น จึงควรนำแนวทางการดำเนินคดีมาเป็นแนวทางในการวินิจฉัยในคดีที่ไม่ซับซ้อนยุ่งยากก็อาจใช้โครงสร้างอย่างง่าย ๆ คือ ข้อกฎหมาย ข้อเท็จจริง และพยานหลักฐานมาเป็นหลักในการวินิจฉัยก็พอ แต่หากเป็นคดีที่มีความ

ยุ่งยากซับซ้อนจำเป็นต้องวิเคราะห์โครงสร้างของคดีโดยละเอียดแล้วจึงวินิจฉัยจะทำให้คำวินิจฉัยชัดเจนยิ่งขึ้น

1. การทำคำสั่งฟ้อง เมื่อคดีนั้นมีพยานหลักฐานให้ข้อเท็จจริงชัดเจนพอเชื่อได้ว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำ และการกระทำนั้นเป็นความผิดก็ต้องสั่งฟ้องด้วยเหตุผลว่าคดีมีพยานซึ่งน่าจะพิสูจน์ได้ว่าผู้ต้องหามีความผิดเป็นการวินิจฉัยทั้งในประเด็นปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย

2. การทำคำสั่งไม่ฟ้อง

2.1 กรณีที่พยานหลักฐานให้ข้อเท็จจริงชัดเจนว่าผู้ต้องหาไม่ใช่ผู้กระทำ (ความผิด) ต้องสั่งไม่ฟ้องด้วยเหตุผลว่าผู้ต้องหาไม่ใช่ผู้กระทำความผิด เป็นการวินิจฉัยในประเด็นปัญหาข้อเท็จจริง

2.2 กรณีที่พยานหลักฐานให้ข้อเท็จจริงชัดเจนว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำ แต่การกระทำนั้นไม่เป็นความผิด ต้องสั่งไม่ฟ้องด้วยเหตุผลว่าการกระทำของผู้ต้องหาไม่เป็นความผิดเป็นการวินิจฉัยในประเด็นปัญหาข้อกฎหมาย

2.3 กรณีที่พยานหลักฐานให้ข้อเท็จจริงชัดเจนว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำแต่การกระทำนั้นข้อเท็จจริงไม่ชัดเจนพอ (แม้สอบเพิ่มแล้ว) ว่าเป็นความผิดหรือไม่ (ข้อเท็จจริงไม่ครบองค์ประกอบ) ก็ควรสั่งไม่ฟ้องด้วยเหตุผลว่าพยานหลักฐานไม่พอที่จะพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหาเป็นการวินิจฉัยในประเด็นปัญหาข้อเท็จจริงแต่บางกรณีจะมีประเด็นข้อกฎหมายที่ต้องวินิจฉัยรวมอยู่ด้วย (หากมีพยานหลักฐานใหม่ก็สั่งฟ้องได้)

2.4 กรณีที่พยานหลักฐานให้ข้อเท็จจริงไม่ชัดเจนว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำหรือไม่ (แม้สอบเพิ่มแล้ว) ก็ควรสั่งไม่ฟ้องด้วยเหตุผลว่าคดีไม่มีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะพิสูจน์ได้ว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิด (ไม่ใช่ยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่ผู้ต้องหา) เป็นการวินิจฉัยในประเด็นปัญหาข้อเท็จจริง (หากมีพยานหลักฐานใหม่ก็สั่งฟ้องได้)

2.5 กรณีมีกฎหมายบัญญัติไว้โดยชัดแจ้งว่าผู้ต้องหาไม่ต้องรับโทษ และกฎหมายไม่ได้บัญญัติเงื่อนไขให้ต้องดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งอีกต่อไป เช่น เด็กอายุไม่เกินสิบปีทำผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 73 หรือความผิดฐานพยายามแทงลูกตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 304 ก็ต้องสั่งไม่ฟ้อง ด้วยเหตุผลว่าคดีนี้ผู้ต้องหาไม่ต้องรับโทษตามกฎหมาย เป็นการวินิจฉัยทั้งในประเด็นปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย

2.6 การสั่งไม่ฟ้องด้วยเหตุผลอื่นได้กล่าวไว้แล้วว่าพนักงานอัยการเป็นเจ้าพนักงานผู้ดำเนินคดีอาญาแทนรัฐตามพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 3 มีหน้าที่ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (5) เพื่อให้ศาล

ลงโทษผู้กระทำผิดตามมาตรา 2 (11) ซึ่งเป็นมาตรการหนึ่งในการรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชนตามมาตรา 2 (10)

การฟ้องคดีบางเรื่อง บางคดี บางสถานการณ์แทนที่จะเกิดความสงบเรียบร้อย กลับกลายเป็นเรื่องที่ทำให้ความไม่สงบเพิ่มความรุนแรงเสียหายแก่สังคมยิ่งขึ้น การสั่งไม่ฟ้องในกรณีเช่นนี้จึงมีความจำเป็นถือว่าเป็นข้อยกเว้น เหตุผลในการสั่งนั้นสังคมต้องยอมรับได้ด้วย เพราะการฟ้องคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 (1) นั้น พนักงานอัยการต้องทำหน้าที่แทนทั้งรัฐและสังคม การสั่งไม่ฟ้องในกรณีนี้พนักงานอัยการจะต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. 2553 มาตรา 21 วรรค 2 และระเบียบที่สำนักงานอัยการสูงสุดวางไว้

3.3 การสอบสวนคดีเด็กและเยาวชนตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

กฎหมายที่เกี่ยวข้องในการคุ้มครองเด็กในชั้นสอบสวนของพนักงานอัยการ ได้แก่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการคุ้มครองเด็กในคดีอาญา พ.ศ.2543 รายละเอียดดังนี้

3.3.1 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ประเทศไทยมีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาครั้งสำคัญในส่วนที่เกี่ยวกับการคุ้มครองเด็กในคดีอาญา 2 ครั้ง คือตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 20) พ.ศ. 2542 และพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 26) พ.ศ. 2550 โดยมาตราที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพนักงานอัยการในการคุ้มครองเด็กในคดีอาญา มีดังนี้

1) มาตรา 133 ทวิ

ในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกายอันมิใช่ความผิดที่เกิดจากการชุลมุนต่อผู้ความผิดเกี่ยวกับเสรีภาพ ความผิดฐานกรรโชก ชิงทรัพย์และปล้นทรัพย์ตามประมวลกฎหมายอาญา ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยมาตรการในการป้องกันและปราบปรามการค้าหญิงและเด็ก ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยสถานบริการ หรือคดีความผิดอื่นที่มีอัตราโทษจำคุก ซึ่งผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีร้องขอ การถามปากคำผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี ให้พนักงานสอบสวนแยกกระทำเป็นส่วนสัดส่วน ในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็กและให้นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอและพนักงานอัยการร่วมอยู่ด้วยในการถามปากคำเด็กนั้น และในกรณีที่นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เห็นว่าการถามปากคำเด็กคนใดหรือคำถามใด อาจจะมีผลกระทบกระเทือนต่อจิตใจเด็กอย่างรุนแรง ให้พนักงานสอบสวนถามผ่าน

นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เป็นการเฉพาะตามประเด็นคำถามของพนักงานสอบสวน โดยมีให้เด็กได้ยินคำถามของพนักงานสอบสวนและห้ามมิให้ถามเด็กซ้ำซ้อนหลายครั้งโดยไม่มีเหตุอันสมควรให้เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่จะต้องแจ้งให้นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอและพนักงานอัยการทราบ รวมทั้งแจ้งให้ผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กทราบถึงสิทธิตามวรรคหนึ่งด้วย

นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ หรือพนักงานอัยการที่เข้าร่วมในการถามปากคำอาจถูกผู้เสียหายหรือพยานซึ่งเป็นเด็กตั้งรังเกียจได้ หากมีกรณีดังกล่าวให้เปลี่ยนตัวผู้นั้น

ภายใต้บังคับแห่ง มาตรา 139 การถามปากคำเด็กตามวรรคหนึ่งให้พนักงานสอบสวนจัดให้มีการบันทึกภาพและเสียงการถามปากคำดังกล่าว ซึ่งสามารถนำออกถ่ายทอดได้อย่างต่อเนื่องไว้เป็นพยาน ในกรณีจำเป็นเร่งด่วนอย่างยิ่งซึ่งมีเหตุอันควรไม่อาจรอนักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์บุคคลที่เด็กร้องขอและพนักงานอัยการเข้าร่วมในการถามปากคำพร้อมกันได้ ให้พนักงานสอบสวนถามปากคำเด็กโดยมีบุคคลใดบุคคลหนึ่งตามวรรคหนึ่งอยู่ร่วมด้วยก็ได้ แต่ต้องบันทึกเหตุที่ไม่อาจรอนบุคคลอื่นไว้ในสำนวนการสอบสวนและมีให้ถือว่าการถามปากคำผู้เสียหายหรือพยานซึ่งเป็นเด็กในกรณีดังกล่าวที่ได้กระทำไปแล้วไม่ชอบด้วยกฎหมาย

2) มาตรา 133 ตี

ในกรณีที่พนักงานสอบสวนมีความจำเป็นต้องจัดให้ผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีชี้ตัวบุคคลใด ให้พนักงานสอบสวนจัดให้มีการชี้ตัวบุคคลในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็กและสามารถป้องกันมิให้บุคคลซึ่งจะถูกชี้ตัวนั้นเห็นตัวเด็กโดยให้นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอและพนักงานอัยการร่วมอยู่ด้วยในการชี้ตัวบุคคลนั้น เว้นแต่มีเหตุจำเป็นไม่อาจหาหรือรอนบุคคลใดบุคคลหนึ่งได้ และเด็กไม่ประสงค์จะให้มีหรือรอนบุคคลดังกล่าวต่อไป ทั้งนี้ ให้พนักงานสอบสวนบันทึกเหตุดังกล่าวไว้ในสำนวนการสอบสวนด้วย

ในกรณีการชี้ตัวผู้ต้องหาที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี ให้พนักงานสอบสวนจัดให้มีการชี้ตัวในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็กและสามารถป้องกันมิให้ผู้ต้องหาที่เป็นเด็กนั้น เห็นตัวบุคคลที่จะทำการชี้ตัว

3) มาตรา 134/1

ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่ผู้ต้องหาอายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหา ก่อนเริ่มถามคำให้การให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีให้รัฐจัดหาทนายความให้

ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ก่อนเริ่มถามคำให้การให้พนักงานสอบสวนถาม ผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและผู้ต้องหาต้องการทนายความ ให้รัฐจัดหาทนายความให้การจัดหาทนายความตามวรรคหนึ่งหรือวรรคสอง ให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวงและให้ทนายความที่รัฐจัดหาให้ได้รับเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนด โดยได้รับความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง เมื่อได้จัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาตามวรรคหนึ่ง วรรคสอง หรือวรรคสามแล้ว ในกรณีจำเป็นเร่งด่วน หากทนายความไม่อาจมาพบผู้ต้องหาได้ โดยไม่แจ้งเหตุขัดข้องให้พนักงานสอบสวนทราบหรือแจ้งแต่ไม่มาพบผู้ต้องหาภายในเวลาอันสมควร ให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนผู้ต้องหาไปได้โดยไม่ต้องรอทนายความ แต่พนักงานสอบสวนต้องบันทึกเหตุอันไว้ในส่วนของการสอบสวนด้วย

4) มาตรา 134/2

ให้นำบทบัญญัติในมาตรา 133 ทวิ มาใช้บังคับโดยอนุโลมแก่การสอบสวนผู้ต้องหาที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี

5) มาตรา 124/1

ให้นำบทบัญญัติในมาตรา 133 ทวิ วรรคหนึ่ง วรรคสอง และวรรคสาม มาใช้บังคับโดยอนุโลมแก่การจดบันทึกคำร้องทุกข์ในคดีที่ผู้เสียหายเป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี เว้นแต่มีเหตุจำเป็นไม่อาจหา หรือรอนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอและพนักงานอัยการได้และเด็กไม่ประสงค์จะให้ มีหรือรอนบุคคลดังกล่าวต่อไป ทั้งนี้ ให้ผู้รับคำร้องทุกข์ตามมาตรา 123 หรือมาตรา 124 แล้วแต่กรณี บันทึกเหตุดังกล่าวไว้ในบันทึกคำร้องทุกข์ด้วย

6) มาตรา 171

ให้นำบทบัญญัติว่าด้วยการสอบสวนและการพิจารณาเว้นแต่ มาตรา 175 มาบังคับแก่การไต่สวนมูลฟ้องโดยอนุโลม

ให้นำบทบัญญัติในมาตรา 133 ทวิ และมาตรา 172 ตริ มาใช้บังคับโดยอนุโลมแก่การไต่สวนมูลฟ้องในคดีที่พยานเป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี ทั้งในคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์ และในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์

3.3.2 ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการคุ้มครองเด็กในคดีอาญา พ.ศ.2543

โดยเหตุที่พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 20) พ.ศ. 2542 ได้บทบัญญัติเพิ่มบทบาทของพนักงานอัยการในการคุ้มครองเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี ทั้งในชั้นสอบสวนและชั้นศาลหลายประการ กล่าวคือ ในชั้นสอบสวนได้กำหนดให้พนักงานอัยการเข้าร่วมในการจดบันทึกคำร้องทุกข์ในกรณีที่เด็กเป็นผู้เสียหาย การถามปากคำเด็กในฐานะผู้เสียหาย หรือพยานการที่ผู้เสียหายหรือพยานซึ่งเป็นเด็กชี้ตัวผู้ต้องหา และการสอบสวนผู้ต้องหาซึ่งเป็นเด็ก ส่วนในชั้นศาลได้มีการกำหนดกระบวนการถามปากคำและสืบพยานในการไต่สวนการตาย การไต่สวนมูลฟ้อง และการพิจารณาคดีสำหรับเด็กเป็นพิเศษ นอกจากนี้ยังได้มีการปรับปรุงขยายเหตุและวิธีการเกี่ยวกับการสืบพยานไว้ก่อนการฟ้องคดีต่อศาลอย่างกว้างขวาง รวมทั้งให้นำวิธีการสืบพยานสำหรับเด็กในชั้นศาลไปใช้กับการสืบพยานไว้ก่อนการฟ้องคดีต่อศาลอีกด้วย จึงมีความจำเป็นที่จะต้องจัดองค์กรเพื่อรองรับภารกิจและบทบาทดังกล่าว และสมควรกำหนดหลักปฏิบัติราชการในการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการให้เหมาะสมยิ่งขึ้น โดยการออกระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการคุ้มครองเด็กในคดีอาญา พ.ศ. 2543 ขึ้น มีสาระสำคัญในส่วนของการสอบสวนเด็กดังนี้

หมวด 3 การคุ้มครองเด็กในชั้นสอบสวน

ข้อ 11. การเข้าร่วมในการจดบันทึกคำร้องทุกข์ การถามปากคำเด็กในฐานะผู้เสียหายหรือพยาน การชี้ตัวผู้ต้องหา การสอบสวนผู้ต้องหาซึ่งเป็นเด็กในชั้นสอบสวน ให้พนักงานอัยการใช้กริยาและภาษาที่เหมาะสม โดยให้คำนึงถึงสภาพร่างกายและจิตใจของเด็กโดยไม่ทำให้เกิดผลกระทบต่อจิตใจของเด็กและส่งผลให้ข้อเท็จจริงคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริง อีกทั้งต้องไม่ตอกย้ำจิตใจเด็กซึ่งบอบช้ำให้เลวร้ายยิ่งขึ้น กรณีจำเป็นโดยมีเหตุอันควรพนักงานอัยการอาจถามปากคำเด็กผ่านนักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์ก็ได้

ข้อ 12 ให้พนักงานอัยการผู้ได้รับมอบหมายเข้าร่วมในการจดบันทึกคำร้องทุกข์ การถามปากคำเด็กในฐานะผู้เสียหายหรือพยาน การชี้ตัวผู้ต้องหาหรือการสอบสวนผู้ต้องหาซึ่งเป็นเด็กในชั้นสอบสวนยังสถานที่ และวันเวลาตามที่ได้รับแจ้งจากพนักงานสอบสวนก่อนดำเนินการคุ้มครองเด็กในชั้นสอบสวนตามวรรคแรก ให้พิจารณาดังนี้

(1) สถานที่ที่ทำการสอบสวนได้แยกกระทำเป็นส่วนสัดส่วนและมีความเหมาะสมสำหรับเด็ก รวมทั้ง จัดจัดให้มีการบันทึกภาพและเสียงการสอบปากคำซึ่งสามารถนำออกถ่ายทอดได้อย่างต่อเนื่องไว้เป็นพยานแล้วหรือไม่

(2) สถานที่ที่จัดให้มีการชี้ตัวผู้ต้องหา นั้น มีความเหมาะสมและสามารถจะป้องกันมิให้ผู้ต้องหาเป็นทนายผู้เสียหายหรือพยานได้หรือไม่

(3) มีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอแล้วหรือไม่ ถ้าพนักงานสอบสวนยังไม่ได้ดำเนินการให้เป็นไปตาม (1) หรือ (2) ให้แจ้งพนักงานสอบสวนดำเนินการให้ถูกต้อง หากพนักงานสอบสวนเพิกเฉย ให้ทำบันทึกคัดค้านแจ้งพนักงานสอบสวนทราบและงดการเข้าร่วมคุ้มครองเด็กในชั้นสอบสวน แล้วรายงานพร้อมสำเนาบันทึกคัดค้านเสนอผู้อำนวยการศูนย์รวม

ในกรณีไม่มีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอตาม (3) ให้พิจารณาว่าเป็นกรณีจำเป็นเร่งด่วนอย่างยิ่ง ซึ่งมีเหตุอันควรไม่อาจรอบุคคลดังกล่าวหรือไม่ ถ้ามีหลักฐานว่าเป็นกรณีจำเป็นเร่งด่วนอย่างยิ่ง โดยมีเหตุอันควรก็ให้ดำเนินการเข้าร่วมคุ้มครองเด็กต่อไป หากไม่เป็นกรณีจำเป็นเร่งด่วนอย่างยิ่ง โดยไม่มีเหตุอันควรให้ดำเนินการตามวรรคก่อน

ข้อ 13 กรณีที่พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนไปก่อนโดยไม่รอพนักงานอัยการ ให้พนักงานอัยการพิจารณาว่ามีเหตุจำเป็นเร่งด่วนอย่างยิ่งซึ่งมีเหตุอันควรหรือไม่ หากเห็นว่า ไม่เป็นกรณีจำเป็นเร่งด่วนอย่างยิ่งโดยไม่มีเหตุอันควร ให้ทำบันทึกคัดค้านแจ้งให้พนักงานสอบสวน ทราบแล้วรายงานพร้อมสำเนาบันทึกคัดค้านเสนอผู้อำนวยการศูนย์รวมทราบ

ข้อ 14 ให้พนักงานอัยการทำบันทึกรายงานการเข้าร่วมคุ้มครองเด็กในชั้นสอบสวน ตามแบบรายงานที่กำหนดให้ได้รับความเพียงพอที่จะทราบว่า ได้ดำเนินการดังกล่าวในวันใดครั้งใด ร่วมกับผู้ใดและดำเนินการไปอย่างไร ถ้าเหตุที่ได้จัดการไปนั้นสมควรจะปรากฏถึงเจตนาเพื่อผลใดๆ ก็ให้บันทึกเหตุนี้ให้ปรากฏไว้ด้วย แล้วเสนอผู้อำนวยการศูนย์รวม ในคดีสำคัญตามบัญชีระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2547 ให้ศูนย์อำนวยการรายงานผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นจนถึงอัยการสูงสุด

ให้ศูนย์อำนวยการเก็บรักษาแบบรายงานการเข้าร่วมคุ้มครองเด็กในชั้นสอบสวนเพื่อส่งให้พนักงานอัยการผู้รับผิดชอบรวบรวมเข้าในไว้ในสำนวนคดีอาญาต่อไป

ข้อ 15 การเข้าร่วมในการคุ้มครองเด็กในชั้นสอบสวน หากพนักงานอัยการไม่ได้รับความร่วมมือจากพนักงานสอบสวนหรือพบข้อบกพร่องของพนักงานสอบสวนอันอาจทำให้คดีเสียหายได้ ให้พนักงานอัยการแจ้งพนักงานสอบสวนให้ดำเนินการ ถ้าพนักงานสอบสวนเพิกเฉยให้บันทึกไว้ในแบบรายงานตามข้อ 14 แล้วรายงานต่อผู้อำนวยการศูนย์ เพื่อแจ้งผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ หรือผู้ว่าราชการจังหวัดแล้วแต่กรณี

หมวด 4 การคุ้มครองเด็กในชั้นพนักงานอัยการ

ข้อ 16 เมื่อพนักงานอัยการได้รับสำนวนการสอบสวนแล้วให้พิจารณาในเบื้องต้นว่าเป็นคดีที่ต้องคุ้มครองเด็กตามกฎหมายหรือไม่ หากเป็นคดีที่ต้องคุ้มครองเด็ก

แต่พนักงานสอบสวนไม่ได้ดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมาย ให้สิ่งไม่รับสำนวนการสอบสวน และส่งคืนพนักงานสอบสวนเพื่อดำเนินการให้ถูกต้อง

กรณีเป็นสำนวนการสอบสวนที่พนักงานอัยการเข้าคุ้มครองเด็กตามหมวด 3 ให้พนักงานอัยการเจ้าของสำนวนขอรับแบบรายงานตามข้อ 14 วรรคสามมารวมเข้าไว้ในสำนวนการสอบสวนดังกล่าวเพื่อใช้ประกอบการพิจารณา

ข้อ 17 ในกรณีจำเป็นอันไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ที่จะต้องนำผู้เสียหายหรือพยาน ซึ่งเป็นเด็กมาซักถามเพื่อสั่ง จะกระทำได้อีกต่อเมื่อได้รับความเห็นชอบจากอธิบดีอัยการแล้ว

ในการซักถามเพื่อสั่งดังกล่าว ให้หัวหน้าพนักงานอัยการแจ้งพนักงานสอบสวนส่งผู้เสียหายหรือพยานซึ่งเป็นเด็กพร้อมนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอมา และให้นำความในหมวด 3 ของระเบียบนี้มาใช้บังคับโดยอนุโลม

ในปัจจุบันสำนักงานอัยการสูงสุดโดยศูนย์อำนวยการคุ้มครองเด็กในคดีอาญา ได้จัดคู่มือปฏิบัติงานในการเข้าร่วมคุ้มครองเด็กในชั้นสอบสวน¹³⁸ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มศักยภาพในการคุ้มครองเด็กในชั้นสอบสวน ให้พนักงานอัยการสามารถสั่งคดีได้โดยไม่ต้องส่งสอบสวนเพิ่มเติมเด็กนั้นอีก โดยคู่มือดังกล่าวมีสาระสำคัญดังนี้

พนักงานอัยการ หมายถึง พนักงานอัยการผู้ได้รับมอบหมายจากสำนักงานอัยการสูงสุดให้เข้าร่วมคุ้มครองเด็กในชั้นสอบสวน และพนักงานอัยการจะเข้าร่วมคุ้มครองเด็กในชั้นสอบสวนได้เฉพาะคดีที่ได้รับมอบหมายเท่านั้น

อำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการ พนักงานอัยการเป็นผู้มีความรู้เชี่ยวชาญทางกฎหมาย การเข้าร่วมคุ้มครองเด็กในชั้นสอบสวน นอกจากจะมีหน้าที่ดูแลให้การคุ้มครองเด็กให้ครบถ้วนสมบูรณ์เป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมาย เพื่อมิให้มีการสอบสวนเด็กนั้นเพิ่มเติมอีกแล้ว ยังมีหน้าที่

(1) อัยการผู้ช่วยที่อยู่ระหว่างฝึกอบรม ยังมีประสบการณ์น้อย ไม่ควรให้รับผิดชอบเข้าร่วมคุ้มครองเด็กในคดีอาญา แต่ควรให้ร่วมไปด้วยเพื่อเรียนรู้การปฏิบัติงาน¹³⁹

(2) พนักงานอัยการผู้ได้รับมอบหมายเข้าร่วมคุ้มครองเด็กในชั้นสอบสวน ต้องไปยังสถานที่และวันเวลาตามที่ได้รับแจ้งจากพนักงานสอบสวน

¹³⁸ ศูนย์อำนวยการคุ้มครองเด็กในคดีอาญา สำนักงานอัยการสูงสุด, คู่มือการปฏิบัติงานในการเข้าร่วมคุ้มครองเด็กในชั้นสอบสวน, 2552, หน้า 31-46.

¹³⁹ หนังสือสำนักงานอัยการสูงสุด ที่อส (สฝปผ.) 0018/ว 238 ลงวันที่ 16 พฤศจิกายน 2543 เรื่อง ชักซ้อมความเข้าใจในการปฏิบัติหน้าที่การคุ้มครองเด็กในคดีอาญา.

(3) ในการเข้าร่วมคุ้มครองเด็กในชั้นสอบสวนให้พิจารณาว่า ถ้าพนักงานสอบสวนไม่ได้ดำเนินการให้เป็นไปตามบทบัญญัติในกฎหมาย ให้แจ้งให้พนักงานสอบสวนดำเนินการ ให้ถูกต้อง หากพนักงานสอบสวนเพิกเฉยให้ทำบันทึกคัดค้านแจ้งพนักงานสอบสวนทราบและงดเว้นการเข้าร่วมคุ้มครองเด็กในชั้นสอบสวน แล้วรายงานพร้อมสำเนาทันทีคัดค้านเสนอผู้อำนวยการศูนย์ทราบ

(4) พนักงานอัยการต้องทำบันทึกรายงานการเข้าร่วมคุ้มครองเด็กในชั้นสอบสวนตามแบบรายงานที่กำหนด (อส.คด.2) ให้ได้ความเพียงพอที่จะทราบว่าได้ดำเนินการดังกล่าวในวันใด ครั้งใด ร่วมกับผู้ใด และดำเนินการไปอย่างไร ถ้าเหตุที่ได้จัดการไปนั้นสมควรจะปรากฏถึงเจตนาเพื่อผลใดๆ ก็ให้บันทึกเหตุผลนั้นให้ปรากฏไว้ด้วยแล้วเสนอผู้อำนวยการศูนย์ทราบ

(5) การเข้าร่วมในการคุ้มครองเด็กในชั้นสอบสวน หากพนักงานอัยการไม่ได้รับความร่วมมือจากพนักงานสอบสวนหรือพบข้อบกพร่องของพนักงานสอบสวนอันอาจทำให้คดีเสียหาย ให้พนักงานอัยการแจ้งพนักงานสอบสวนให้ดำเนินการ ถ้าพนักงานสอบสวนเพิกเฉยให้บันทึกไว้ในแบบรายงาน (อส.คด.2) แล้วรายงานต่อผู้อำนวยการศูนย์ เพื่อแจ้งผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติหรือผู้ว่าราชการจังหวัดแล้วแต่กรณี

3.3.3 ประเภทคดีที่เด็กจะได้รับการคุ้มครองในชั้นสอบสวน

บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 133 ทวิ¹⁴⁰ ซึ่งเป็นเรื่องการ “ถามปากคำผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี และนำไปใช้โดยอนุโลมกับการ “จดบันทึกคำร้องทุกข์” ในคดีที่ผู้เสียหายเป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี¹⁴¹ และการ “สอบสวน” ผู้ต้องหาที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีด้วย¹⁴²

1) ในกรณีจดบันทึกคำร้องทุกข์ ถามปากคำผู้เสียหาย พยาน และสอบสวนผู้ต้องหาที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีตามมาตรา 133 ทวิ

(1) คดีที่กฎหมายบังคับให้ต้องใช้วิธีการพิเศษเพื่อคุ้มครองเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีในชั้นสอบสวน ได้แก่

ก. ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา ได้แก่ ความผิดเกี่ยวกับเพศ (ลักษณะที่ 9 ตั้งแต่มาตรา 276-287) ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกายอันมิใช่ความผิดที่เกิดจากการ

¹⁴⁰เพิ่มเติมโดยมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 20) พ.ศ. 2542 แก้ไขครั้งสุดท้ายเฉพาะวรรคหนึ่งและวรรคสองโดยมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 26) พ.ศ. 2550.

¹⁴¹ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 124/1.

¹⁴²ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 124/1.

ชุลมุนต่อสู้อัน (ลักษณะ 10 มาตรา 288 ถึงมาตรา 300 เว้นมาตรา 294 มาตรา 299) ความผิดเกี่ยวกับเสรีภาพ ความผิดฐานกรรโชก ชิงทรัพย์และปล้นทรัพย์ (เว้นมาตรา 338)

ข. ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยมาตรการในการป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี (พระราชบัญญัติว่าด้วยมาตรการการป้องกันและปราบปรามการค้าหญิงและเด็ก พ.ศ. 2540 ถูกยกเลิกโดยพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551)

ค. ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยสถานบริการ

(2) คดีที่ต้องใช้วิธีการพิเศษเพื่อคุ้มครองเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีในชั้นสอบสวน เมื่อเด็กร้องขอ ได้แก่ คดีความผิดอื่นนอกเหนือจาก ก. ที่มีอัตราโทษจำคุก

2) ในกรณีผู้เสียหาย หรือพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีชี้ตัวบุคคลตามมาตรา 133 ตรี ได้แก่ คดีทุกประเภท

3.3.4 กรณีที่พนักงานอัยการจะต้องเข้าร่วมคุ้มครองเด็กในชั้นสอบสวน

1) การจดบันทึกคำร้องทุกข์ในกรณีเด็กเป็นผู้เสียหายอายุไม่เกินสิบแปดปี

“คำร้องทุกข์” หมายความว่า การที่ผู้เสียหายได้กล่าวหาต่อเจ้าหน้าที่ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ว่ามีผู้กระทำความผิดเกิดขึ้น จะรู้ตัวผู้กระทำความผิดหรือไม่ก็ตาม ซึ่งกระทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เสียหายและการกล่าวหาเช่นนั้นได้กล่าวโดยมีเจตนาจะให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษ¹⁴³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 124/1 กำหนดให้นำวิธีการพิเศษในมาตรา 133 ทวิ วรรคหนึ่ง วรรคสอง วรรคสาม มาบังคับใช้โดยอนุโลมกับการจดบันทึกคำร้องทุกข์ดังนี้

(1) ใช้กับประเภทคดีตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 133 ทวิ วรรคหนึ่ง

(2) แยกกระทำเป็นส่วนสัดส่วนในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็ก

(3) มีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอและพนักงานอัยการร่วมอยู่ด้วย เว้นแต่มีเหตุจำเป็นไม่อาจหาหรือรอนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการได้ และเด็กไม่ประสงค์จะให้ มีหรือรอนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลดังกล่าวต่อไป ทั้งนี้ ให้ผู้รับคำร้องทุกข์บันทึกเหตุดังกล่าวไว้ในบันทึกคำร้องทุกข์ด้วย

กรณีมีเหตุจำเป็นที่ไม่ต้องมีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอและพนักงานอัยการเข้าร่วมในการจดบันทึกคำร้องทุกข์จะต้องได้ความทั้งสองประการว่าเป็นกรณีไม่อาจหา หรือรอนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการได้ และเด็กไม่ประสงค์จะให้ มีหรือรอนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลดังกล่าวต่อไป ซึ่งกรณีมีเหตุจำเป็นดังกล่าวอาจ

¹⁴³ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (7).

ไม่มีบุคคลทั้งสามอยู่ร่วมในการจดบันทึกคำร้องทุกข์ด้วยก็ได้¹⁴⁴

(4) ในกรณีที่นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เห็นว่าการถามปากคำเด็กคนใดหรือคำถามใดอาจจะมีผลกระทบต่อจิตใจเด็กอย่างรุนแรงให้พนักงานสอบสวนถามผ่านนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เป็นการเฉพาะตามประเด็นคำถามของพนักงานสอบสวน โดยมีให้เด็กได้อินคำถามของพนักงานสอบสวน และห้ามมิให้ถามเด็กซ้ำซ้อนหลายครั้ง โคนไม่มีเหตุอันสมควร

(5) ให้เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่จะต้องแจ้งให้นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอและพนักงานอัยการทราบ รวมทั้งแจ้งให้ผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กทราบถึงสิทธิดังกล่าว

(6) นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ หรือพนักงานอัยการที่เข้าร่วมในการจดบันทึกคำร้องทุกข์อาจถูกผู้เสียหายซึ่งเป็นเด็กตั้งรังเกียจได้ หากมีกรณีดังกล่าวให้เปลี่ยนตัวผู้นั้น

(7) ในการจดบันทึกคำร้องทุกข์ ถ้าพนักงานสอบสวนไม่ได้ดำเนินการในข้อใดข้างต้น พนักงานอัยการต้องแจ้งพนักงานสอบสวนให้ดำเนินการให้ถูกต้อง หากพนักงานสอบสวนเพิกเฉย ให้ทำบันทึกคัดค้านและไม่ร่วมอยู่ด้วยในการจดบันทึกคำร้องทุกข์แล้วรายงานในแบบรายงานการเข้าร่วมคุ้มครองเด็กในคดีอาญา อส.คด. 2 พร้อมสำเนาบันทึกคัดค้านเสนอผู้อำนวยการศูนย์อำนวยการคุ้มครองเด็กในคดีอาญาทราบ¹⁴⁵

2) การถามปากคำผู้เสียหาย /พยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 133 ทวิ บัญญัติหลักเกณฑ์และวิธีการไว้ดังนี้

(1) ใช้กับประเภทคดีตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 133 วรรคหนึ่ง

(2) แยกกระทำเป็นสัดส่วนในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็ก

(3) มีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการร่วมอยู่ด้วย

ในกรณีจำเป็นเร่งด่วนอย่างยิ่งซึ่งมีเหตุอันควร ไม่อาจรอนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอและพนักงานอัยการเข้าร่วมในการถามปากคำพร้อมกันได้

¹⁴⁴ หนังสือสำนักงานอัยการสูงสุด ที่ อส. 0027(พก)/ว 178 วันที่ 11 เมษายน 2551 เรื่องซักซ้อมความเข้าใจแนวทางปฏิบัติตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม ป.วิอาญา (ฉบับที่ 26) พ.ศ. 2550.

¹⁴⁵ ใบต่อรายงานการเข้าร่วมคุ้มครองเด็กในคดีอาญา อส.คด. 2-1 การจดบันทึกคำร้องทุกข์.

ให้พนักงานสอบสวนถามปากคำเด็ก โดยมีบุคคลใดบุคคลหนึ่งอยู่ร่วมด้วยก็ได้ แต่ต้องบันทึกเหตุที่ไม่อาจรบกวนบุคคลอื่นไว้ในสำนวนการสอบสวน และมีให้ถือว่าการถามปากคำผู้เสียหาย หรือพยาน ซึ่งเป็นเด็กในกรณีดังกล่าวที่ได้กระทำไม่ชอบด้วยกฎหมาย

กรณีเข้าข้อยกเว้นในกรณีจำเป็นเร่งด่วนอย่างยิ่งซึ่งมีเหตุอันควรไม่อาจรอนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอและพนักงานอัยการเข้าร่วม ในการถามปากคำพร้อมกันได้ นั้น ในการถามปากคำจะต้องมีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ หรือพนักงานอัยการจำนวนหนึ่งคนอยู่ร่วมในการถามปากคำด้วย¹⁴⁶

(4) ในกรณีที่นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เห็นว่าการถามปากคำเด็กคนใดหรือคำถามใดอาจจะมีผลกระทบต่อจิตใจเด็กอย่างรุนแรง ให้พนักงานสอบสวนถามผ่านนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เป็นการเฉพาะตามประเด็นคำถามของพนักงานสอบสวน โดยมีให้เด็กได้ยินคำถามของพนักงานสอบสวน และห้ามมิให้ถามเด็กซ้ำซ้อนหลายครั้ง โดยไม่มีเหตุอันสมควร

(5) ให้เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่จะต้องแจ้งให้นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอและพนักงานอัยการทราบ รวมทั้งแจ้งให้ผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กทราบถึงสิทธิดังกล่าว

(6) นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ หรือพนักงานอัยการที่เข้าร่วมในการจดบันทึกปากคำอาจถูกผู้เสียหายซึ่งเป็นเด็กรังเกียจได้ หากมีกรณีดังกล่าวให้เปลี่ยนตัวผู้นั้น

(7) การถามปากคำเด็กให้พนักงานสอบสวนจัดให้มีการบันทึกภาพ และเสียงการถามปากคำดังกล่าว ซึ่งสามารถนำออกถ่ายทอดได้อย่างต่อเนื่องไว้เป็นพยาน

(8) ในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ การถามปากคำผู้เสียหายซึ่งเป็นเด็กหญิงให้พนักงานสอบสวนซึ่งเป็นหญิงเป็นผู้สอบสวน เว้นแต่ผู้เสียหายซึ่งเป็นเด็กหญิงนั้นยินยอมหรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่น และให้บันทึกความยินยอมหรือเหตุจำเป็นนั้นไว้ ทั้งนี้ ผู้เสียหายซึ่งเป็นเด็กหญิงจะขอให้บุคคลใดอยู่ร่วมในการถามปากคำนั้นด้วยก็ได้¹⁴⁷

(9) ในการถามปากคำผู้เสียหาย/พยานที่เป็นเด็ก ถ้าพนักงานสอบสวนไม่ได้ดำเนินการในข้อใดข้างต้น พนักงานอัยการต้องแจ้งพนักงานสอบสวนให้ดำเนินการให้ถูกต้อง หากพนักงานสอบสวนเพิกเฉย ให้ทำบันทึกคัดค้านและไม่ร่วมอยู่ด้วยในการถามปากคำแล้ว

¹⁴⁶หนังสือสำนักงานอัยการสูงสุดที่ อส. 0027(พท)/ว 178 วันที่ 11 เมษายน 2551 เรื่อง ชักซ้อมความเข้าใจแนวทางปฏิบัติตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม ป.วิอาญา (ฉบับที่ 26) พ.ศ. 2550 หน้า 28.

¹⁴⁷ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 133 วรรคสี่.

รายงานในแบบรายงานการเข้าร่วมคุ้มครองเด็กในคดีอาญา อส.คด.2 พร้อมสำเนาบันทึกคดีค้ำ
เสนอผู้อำนวยการศูนย์อำนาจการคุ้มครองเด็กในคดีอาญาทราบ¹⁴⁸

3) ผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีชี้ตัวบุคคล

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 133 ตรี บัญญัติหลักเกณฑ์
และวิธีการไว้ดังนี้

(1) ใช้กับคดีทุกประเภท

(2) จัดในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็ก

(3) สามารถป้องกันมิให้ผู้ถูกชี้ตัวเห็นตัวเด็ก

(4) มีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอและ
พนักงานอัยการร่วมอยู่ด้วยในการชี้ตัวบุคคลนั้น เว้นแต่มีเหตุจำเป็นไม่อาจหาหรือรอบุคคลใด
บุคคลหนึ่งได้ และเด็กไม่ประสงค์จะให้มิหรือรอบุคคลดังกล่าวต่อไป ทั้งนี้ ให้พนักงานสอบสวน
บันทึกเหตุผลดังกล่าวไว้ในสำนวนการสอบสวนด้วย

กรณีเหตุจำเป็นที่ไม่ต้องมีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่
เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการเข้าร่วมในการชี้ตัวบุคคลใด จะต้องได้ความทั้งสองประการว่าเป็น
กรณีไม่อาจหาหรือรอนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการ
บุคคลใดบุคคลหนึ่งได้ และเด็กไม่ประสงค์จะให้มิหรือรอบุคคลดังกล่าวต่อไปนี้ ซึ่งกรณีดังกล่าว
จะขาดนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการได้เพียงหนึ่งคน
เท่านั้น¹⁴⁹

(5) ในกรณีผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กชี้ตัวบุคคล ถ้าพนักงานสอบสวน
ไม่ได้ดำเนินการในข้อใดข้างต้น พนักงานอัยการต้องแจ้งพนักงานสอบสวนให้ดำเนินการให้
ถูกต้อง หากพนักงานสอบสวนเพิกเฉยให้ทำบันทึคดีค้ำและไม่ร่วมอยู่ด้วยในการชี้ตัวบุคคลแล้ว
รายงานในแบบรายงานการเข้าร่วมคุ้มครองเด็กในคดีอาญา อส.คด.2 พร้อมสำเนาบันทึกคดีค้ำ
เสนอผู้อำนวยการศูนย์อำนาจการคุ้มครองเด็กในคดีอาญาทราบ¹⁵⁰

4) การสอบสวนผู้ต้องหาที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี

¹⁴⁸ ใต่รายงานการเข้าร่วมคุ้มครองเด็กในคดีอาญา อส.คด.2-2 การถามปากคำผู้เสียหาย-พยาน.

¹⁴⁹ หนังสือสำนักงานอัยการสูงสุดที่ อส.หนังสือสำนักงานอัยการสูงสุด ที่ อส. 0027(พก)/ว 178
วันที่ 11 เมษายน 2551 เรื่อง ชักซ้อมความ เข้าใจแนวทางปฏิบัติตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม ป.วิอาญา
(ฉบับที่ 26) พ.ศ. 2550 เรื่องเดิมหน้า 28.

¹⁵⁰ ใต่รายงานการเข้าร่วมคุ้มครองเด็กในคดีอาญา อส.คด. 2-3 การชี้ตัวบุคคล.

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/2 ให้นำบทบัญญัติ
ในมาตรา 133 ทวิ มาใช้บังคับโดยอนุโลมแก่การสอบสวนผู้ต้องหาที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี
ดังนี้

(1) ใช้กับประเภทคดีตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา
ความอาญา มาตรา 133 ทวิ วรรคหนึ่ง

(2) ก่อนถามคำให้การ ให้พนักงานสอบสวนดำเนินการ

- แจ้งให้ทราบถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่าผู้ต้องหา
ได้กระทำความผิด

- แจ้งข้อหาให้ทราบ ซึ่งต้องมีหลักฐานตามสมควรว่าได้กระทำความ
ผิดตามข้อหา

- ถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีให้รัฐ (พนักงานสอบสวน)
จัดหาทนายความให้

- แจ้งให้ทราบถึงสิทธิของผู้ต้องหาที่จะให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตน
ไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้ หรือสิทธิที่จะให้การหรือไม่ก็ได้ ถ้าให้การถ้อยคำที่ให้การ
นั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้

(3) ในการถามคำให้การ พนักงานสอบสวนต้องดำเนินการ

- แยกกระทำเป็นสัดส่วนในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับผู้ต้องหาซึ่ง
เป็นเด็ก

- มีนักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ
และพนักงานอัยการร่วมอยู่ด้วย เว้นแต่ในกรณีจำเป็นเร่งด่วนอย่างยิ่งซึ่งมีเหตุอันควรไม่อาจรอ
นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการเข้าร่วมในการถาม
คำให้การผู้ต้องหาพร้อมกันได้ ให้พนักงานสอบสวนถามคำให้การโดยมีบุคคลใดบุคคลหนึ่งอยู่
ร่วมด้วยก็ได้ แต่ต้องบันทึกเหตุที่ไม่อาจรอบุคคลนั้นไว้ในสำนวนการสอบสวน และมีให้ถือว่าการ
ถามคำให้การผู้ต้องหาเป็นเด็กในกรณีดังกล่าวที่ได้กระทำไปแล้วไม่ชอบด้วยกฎหมาย

กรณีเข้าข้อยกเว้นในกรณีจำเป็นเร่งด่วนอย่างยิ่งซึ่งมีเหตุอันควรไม่อาจ
รอนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอและพนักงานอัยการเข้าร่วมในการถาม
คำให้การผู้ต้องหาพร้อมกันได้นั้น ในการถามปากคำจะต้องมีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์
หรือบุคคลที่เด็กร้องขอ หรือพนักงานอัยการจำนวนหนึ่งคนอยู่ร่วมในการถามปากคำด้วย¹⁵¹

¹⁵¹หนังสือสำนักงานอัยการสูงสุด ที่ อส. 0027(พก)/ว 178 วันที่ 11 เมษายน 2551 เรื่อง ชักซ้อม
ความ เข้าใจแนวทางปฏิบัติตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม ป.วิอาญา (ฉบับที่ 26) พ.ศ. 2550 เรื่องเดิมหน้า 28.

(4) ในกรณีที่นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เห็นว่าการถามคำให้การผู้ต้องหาที่เป็นเด็กคนใด หรือคำถามใด อาจจะมีผลกระทบต่อจิตใจผู้ต้องหาที่เป็นเด็กอย่างรุนแรงให้พนักงานสอบสวนถามผ่านนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เป็นการเฉพาะตามประเด็นคำถามของพนักงานสอบสวน โดยมีให้ผู้ต้องหาที่เป็นเด็กได้ยินคำถามของพนักงานสอบสวน และห้ามมิให้ถามผู้ต้องหาที่เป็นเด็กซ้ำซ้อนหลายครั้งโดยไม่มีเหตุอันสมควร

(5) ให้เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่จะต้องแจ้งให้นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่ร้องขอ และพนักงานอัยการทราบ รวมทั้งแจ้งให้ผู้ต้องหาที่เป็นเด็กทราบถึงสิทธิดังกล่าว

(6) นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ หรือพนักงานอัยการที่เข้าร่วมในการถามคำให้การผู้ต้องหาที่เป็นเด็กนั้นตั้งรังเกียจได้ หากมีกรณีดังกล่าวให้เปลี่ยนตัวผู้นั้น

(7) การถามคำให้การผู้ต้องหาที่เป็นเด็กให้พนักงานสอบสวนจัดให้มีการบันทึกภาพและเสียงการถามคำให้การดังกล่าวซึ่งสามารถนำออกถ่ายทอดได้อย่างต่อเนื่องไว้เป็นพยาน

(8) ในการถามปากคำผู้ต้องหาที่เป็นเด็ก ถ้าพนักงานสอบสวนไม่ได้ดำเนินการในข้อใดข้างต้น พนักงานอัยการต้องแจ้งพนักงานสอบสวนให้ดำเนินการให้ถูกต้อง หากพนักงานสอบสวนเพิกเฉยให้ทำบันทึกคัดค้านและไม่ร่วมอยู่ด้วยในการถามปากคำแล้วรายงานในแบบรายงานการเข้าร่วมคุ้มครองเด็กในคดีอาญา อส.คต.2 พร้อมสำเนาทันทีคัดค้านเสนอผู้อำนวยการศูนย์อำนวยการคุ้มครองเด็กในคดีอาญาทราบ¹⁵²

3.4 การเข้าร่วมชั้นสุตรพลิกศพตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

การชั้นสุตรพลิกศพเป็นมาตรการทางกฎหมายอย่างหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองสิทธิในชีวิตของบุคคล ต้องให้ความสำคัญเป็นพิเศษเพื่อคุ้มครองสิทธิของทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นผู้ที่เกี่ยวข้อง ญาติของผู้ตาย หรือเจ้าพนักงาน โดยพนักงานเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจะต้องปฏิบัติตามวิธีการที่กฎหมายบังคับไว้อย่างเคร่งครัด โดยเหตุที่การชั้นสุตรพลิกศพ ณ สถานที่ที่พบศพเป็นวิธีการหนึ่งในกระบวนการชั้นสุตรพลิกศพที่มีความสำคัญและจำเป็นทั้งในแง่พยานหลักฐานและกระบวนการพิจารณาคดี กล่าวคือ ในแง่พยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ว่าผู้ตายได้ถึงแก่ความตายหรือไม่ ส่วนในแง่ของการพิจารณาคดีอาญา ก็เนื่องจากกฎหมายได้กำหนดให้การชั้นสุตรพลิกศพเป็นเงื่อนไขอย่างหนึ่งของการฟ้องคดี ทั้งนี้ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 129 ได้บัญญัติว่า “ให้ทำการสอบสวนทั้งการชั้นสุตรพลิกศพ ในกรณีที่ความตายเป็นผลแห่งการกระทำผิดอาญา ดังที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายนี้อันว่าด้วยการชั้นสุตรพลิกศพ ถ้าการชั้นสุตรพลิกศพยังไม่เสร็จ ห้ามมิให้ฟ้องผู้ต้องหาขังศาล”

¹⁵²ไปต่อรายงานการเข้าร่วมคุ้มครองเด็กในคดีอาญา อส.คต. 2-5การสอบสวนผู้ต้องหา.

และในมาตรา 155/1 บัญญัติว่า “การสอบสวนในกรณีที่มีความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือในกรณีที่ผู้ตายถูกกล่าวหาว่าต่อสู้อัศวินเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้พนักงานอัยการเข้าร่วมกับพนักงานสอบสวนในการทำสำนวนสอบสวน

การทำสำนวนสอบสวนตามวรรคหนึ่ง ให้พนักงานสอบสวนเป็นผู้รับผิดชอบ โดยพนักงานอัยการอาจให้คำแนะนำ ตรวจสอบพยานหลักฐาน ถามปากคำ หรือสั่งให้ถามปากคำบุคคลที่เกี่ยวข้องได้ตั้งแต่เริ่มการทำสำนวนสอบสวนนับแต่โอกาสแรกเท่าที่จะพึงกระทำได้ ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

ในกรณีจำเป็นเร่งด่วนและมีเหตุอันควรไม่อาจรอพนักงานอัยการเข้าร่วมในการทำสำนวนสอบสวน ให้พนักงานสอบสวนทำสำนวนต่อไปได้ แต่ต้องบันทึกเหตุที่ไม่อาจรอพนักงานอัยการไว้ในสำนวน และถือว่าเป็นการทำสำนวนสอบสวนที่ชอบด้วยกฎหมาย”

และโดยที่มาตรา 155/1 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 27) พ.ศ. 2550 บัญญัติให้การสอบสวนในกรณีที่มีความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือในกรณีที่ผู้ตายถูกกล่าวหาว่าต่อสู้อัศวินเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้พนักงานอัยการเข้าร่วมกับพนักงานสอบสวนในการทำสำนวนสอบสวน และให้พนักงานสอบสวนเป็นผู้รับผิดชอบ โดยพนักงานอัยการอาจให้คำแนะนำตรวจสอบ พยานหลักฐาน ถามปากคำ หรือสั่งให้ถามปากคำบุคคลที่เกี่ยวข้องได้ ตั้งแต่เริ่มทำสำนวนนับแต่โอกาสแรกเท่าที่จะพึงกระทำ จำเป็นต้องออกกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการทำสำนวนสอบสวนร่วมกันระหว่างพนักงานสอบสวนกับพนักงานอัยการ พ.ศ. 2553 โดยวางหลักไว้ ดังนี้

ข้อ 1 เมื่อมีกรณีที่ต้องทำสำนวนสอบสวนร่วมกันตามมาตรา 155/1 ให้พนักงานสอบสวนรีบแจ้งไปยังพนักงานอัยการในท้องที่ที่มีเขตอำนาจในโอกาสแรกเท่าที่จะพึงกระทำได้ เพื่อเข้าร่วมในการทำสำนวนสอบสวนกับพนักงานสอบสวน

การแจ้งตามวรรคหนึ่ง อาจทำเป็นลายลักษณ์อักษรหรือด้วยวาจาก็ได้ ในกรณีที่แจ้งด้วยวาจาให้พนักงานสอบสวนบันทึกการแจ้งไว้ในสำนวนสอบสวนด้วย

ข้อ 2 เมื่อพนักงานอัยการได้รับแจ้งตามข้อ 1 ให้พนักงานอัยการมีหน้าที่เข้าร่วมในการทำสำนวนสอบสวน แต่ในกรณีที่มีเหตุขัดข้องอันไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ทำให้พนักงานอัยการไม่

อาจเข้าร่วมในการทำสำนวนสอบสวนกับพนักงานสอบสวนได้ ให้พนักงานอัยการแจ้งให้พนักงานสอบสวนทราบโดยเร็ว ในกรณีเช่นนี้ให้พนักงานสอบสวนบันทึกเหตุที่พนักงานอัยการไม่สามารถเข้าร่วมในการทำสำนวนสอบสวน และขอให้พนักงานอัยการเข้าร่วมในการทำสำนวนสอบสวน

ในกรณีจำเป็นเร่งด่วนและมีเหตุอันควร ไม่อาจรอพนักงานอัยการเข้าร่วมในการทำสำนวนสอบสวน ให้พนักงานสอบสวนทำสำนวนสอบสวนไปพลางก่อนได้ แต่ต้องบันทึกเหตุที่ไม่อาจรอพนักงานอัยการไว้ในสำนวนสอบสวน และให้ถือว่าการทำสำนวนสอบสวนนั้นชอบด้วยกฎหมาย

ข้อ 3 ในการทำสำนวนสอบสวน ให้พนักงานสอบสวนเป็นผู้รับผิดชอบทำสำนวนสอบสวน และให้พนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการหารือกันตั้งแต่ชั้นเริ่มคดีเพื่อกำหนดแนวทางในการทำสำนวนสอบสวน

ข้อ 4 ในการทำสำนวนสอบสวนร่วมกัน พนักงานอัยการอาจดำเนินการดังต่อไปนี้

(1) ให้คำแนะนำแก่พนักงานสอบสวนในการทำสำนวนสอบสวน โดยทำเป็นลายลักษณ์อักษรหรือด้วยวาจาก็ได้ ทั้งนี้ ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมหรือบันทึกคำแนะนำของพนักงาน อัยการไว้ในสำนวนสอบสวน

(2) แจ้งให้พนักงานสอบสวนทราบถึงความประสงค์จะตรวจสอบพยานหลักฐาน หรือเรียกให้พนักงานสอบสวนนำพยานหลักฐานมาให้ตรวจสอบก็ได้ โดยพนักงานอัยการต้องลงลายมือชื่อในบันทึกการตรวจสอบพยานหลักฐานด้วย

(3) ร่วมกับพนักงานสอบสวนในการถามปากคำผู้เสียหาย ผู้ต้องหา พยานหรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยพนักงานอัยการต้องลงลายมือชื่อในบันทึกคำให้การของบุคคลดังกล่าวด้วย

(4) ในกรณีที่พนักงานอัยการมีความประสงค์จะให้มีการถามปากคำบุคคลใด นอกเหนือจากบุคคลที่พนักงานสอบสวนจะถามปากคำ ให้พนักงานอัยการสั่งให้พนักงานสอบสวนดำเนินการ ในกรณีที่พนักงานอัยการร่วมถามปากคำ ให้พนักงานอัยการลงลายมือชื่อในบันทึกคำให้การของบุคคลดังกล่าวด้วย

ข้อ 5 การดำเนินการตามกฎหมายที่ระบุนั้น หากพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการมีความเห็นไม่ตรงกัน พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการอาจทำความเห็นของตนรวมไว้ในสำนวน

3.5 การเข้าร่วมสอบสวนคดีพิเศษตามกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษ

สืบเนื่องจากปัญหาอาชญากรรมในสังคมได้ทวีความรุนแรงและมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ส่วนหนึ่งเนื่องมาจากการพัฒนาในด้านเทคโนโลยี การสื่อสาร การคมนาคม ทำให้มีการเปลี่ยนแปลง รูปแบบและวิธีการกระทำความผิดที่มีความซับซ้อนและยากต่อการดำเนินคดี ทั้งนี้

เนื่องจากอาชญากรมักเป็นผู้มีความรู้และได้นำความรู้ความเชี่ยวชาญของตนไปใช้ในการกระทำ ความผิด เพื่อแสวงหาประโยชน์และปกปิดซ่อนเร้น ทำลายพยานหลักฐานเพื่อให้รอดพ้นจากการ กระทำ ความผิด ดังนั้น หากไม่มีการปรับปรุงระบบการสอบสวนให้ทันสมัยแล้วเป็นการยากที่จะ นำเอาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ¹⁵³ จึงมีแนวคิดในการจัดตั้งกรมสอบสวนคดีพิเศษให้เป็น หน่วยงานที่มีอำนาจบุคลากรและเครื่องมือทางกฎหมายในการรวบรวมพยานหลักฐานและ ดำเนินคดี ที่มีลักษณะเป็นอาชญากรรมพิเศษ

กรมสอบสวนคดีพิเศษ (Department of Special Investigation: DSI) เป็นหน่วยงาน ในสังกัดกระทรวงยุติธรรม จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 โดย พระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545 ได้กำหนดให้กรมสอบสวนคดีพิเศษมี อำนาจหน้าที่ในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมที่มีลักษณะเป็นคดีพิเศษ แต่เดิมนั้น กระทรวงยุติธรรมมีแนวความคิดในการจัดตั้งกรมสอบสวนคดีพิเศษขึ้นเป็นหน่วยงานในการให้ ความช่วยเหลือหรือสนับสนุนการสอบสวนของตำรวจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคดีที่มีความยุ่งยาก สลับซับซ้อน โดยหน่วยงานสอบสวนคดีพิเศษจะเป็นหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายที่มีความเป็น อิสระบุคลากรที่เป็นพนักงานสอบสวนจะเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติเช่นเดียวกับพนักงานอัยการหรือ ผู้พิพากษาที่มีความเชี่ยวชาญในคดีพิเศษต่างๆ อันจะทำให้ประสิทธิภาพในการสอบสวนดีมากยิ่งขึ้น โดยให้มีการถือถือการป้องกันปราบปรามและควบคุมอาชญากรรมที่มีผลกระทบร้ายแรงต่อ เศรษฐกิจ สังคม ความมั่นคง และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยมีวัตถุประสงค์หลักของการ สอบสวนอยู่ที่การแสวงหาพยานหลักฐาน โดยเฉพาะในกรณีที่เกิดอาชญากรรมพิเศษนั้นจะ ไม่มี ประจักษ์พยาน วิธีและมาตรการสอบสวนตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่สามารถแสวงหา พยานหลักฐานได้อย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ จึงทำให้ไม่สามารถนำตัวผู้กระทำความผิดใน คดีที่สำคัญมาลงโทษได้ การมีมาตรการพิเศษในการรวบรวมพยานหลักฐานจึงเป็นสิ่งที่จำเป็น

พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 ได้กำหนดประเภทของคดีอาญา ที่จัดให้เป็น “คดีพิเศษ” อันอยู่ในอำนาจกำกับดูแลและดำเนินการสืบสวนสอบสวนของกรมสอบสวนคดี พิเศษ ซึ่งตามมาตรา 21 กำหนดลักษณะของคดีพิเศษ 2 ประการ กล่าวคือ

(1) คดีความผิดทางอาญาตามกฎหมายที่กำหนดไว้ในบัญชีท้ายพระราชบัญญัตินี้ และที่กำหนดในกฎกระทรวง โดยการเสนอแนะของคณะกรรมการคดีพิเศษ โดยคดีความผิดทาง อาญาตามกฎหมายดังกล่าว ต้องมีลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้

¹⁵³ไพฑูริย์ชัยภักดิ์, “กรมสอบสวนคดีพิเศษกับการแก้ไขความบกพร่องของพยานหลักฐานใน คดีอาญา”, มติชน, 24 กรกฎาคม 2545.

(ก) คดีความผิดทางอาญาที่มีความซับซ้อนจำเป็นต้องใช้วิธีการสืบสวนสอบสวนและรวบรวมพยานหลักฐานเป็นพิเศษ

(ข) คดีความผิดทางอาญาที่มีหรืออาจมีผลกระทบอย่างรุนแรงต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน ความมั่นคงของประเทศความสัมพันธ์ระหว่างประเทศหรือระบบเศรษฐกิจหรือการคลังของประเทศ

(ค) คดีความผิดทางอาญาที่มีลักษณะเป็นการกระทำความผิดข้ามชาติที่สำคัญหรือเป็นการกระทำขององค์กรอาชญากรรม

(ง) คดีความผิดทางอาญาที่มีผู้ทรงอิทธิพลที่สำคัญเป็นตัวการผู้ใช้หรือผู้สนับสนุน

(จ) คดีความผิดทางอาญาที่มีพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ซึ่งมิใช่พนักงานสอบสวนคดีพิเศษหรือเจ้าหน้าที่คดีพิเศษเป็นผู้ต้องสงสัยเมื่อมีหลักฐานตามสมควรว่าน่าจะได้กระทำความผิดอาญาหรือเป็นผู้ถูกกล่าวหาหรือผู้ต้องหา

(2) คดีความผิดทางอาญาอื่นนอกจาก (1) ตามที่คณะกรรมการคดีพิเศษมีมติด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่าสองในสามของกรรมการทั้งหมดเท่าที่มีอยู่

ซึ่งคดีอาญาที่กำหนดไว้ในบัญชีท้ายพระราชบัญญัติฯ ได้แก่ คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการกู้ยืมเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการแข่งขันทางการค้า คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการธนาคารพาณิชย์ คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการประกอบธุรกิจเงินทุนธุรกิจหลักทรัพย์และธุรกิจเครดิตฟองซิเอร์ คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการเล่นแชร์ คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมการแลกเปลี่ยนเงิน คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแบบผังภูมิของวงจรรวม คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภค คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยเครื่องหมายการค้า คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยเงินตรา คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการชดเชยค่าภาษีอากรสินค้าส่งออกที่ผลิตในราชอาณาจักร คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืมของสถาบันการเงิน คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยธนาคารแห่งประเทศไทย คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยบริษัทมหาชนจำกัด คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยลิขสิทธิ์ คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมการลงทุน คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยสิทธิบัตร คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ คดีความผิดตามประมวลรัษฎากร คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยศุลกากร คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยภาษีสรรพสามิต คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยสุรา และคดีความผิดตาม

กฎหมายว่าด้วยยาสูบ คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการประกอบธุรกิจของคนต่างด้าว คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยแร่ คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยธุรกิจสถาบันการเงิน คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยเครื่องสำอาง คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยวัตถุอันตราย คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยยาและคดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วย อาหาร

3.5.1 ผู้มีอำนาจสอบสวนคดีพิเศษ

พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 มาตรา 23 ได้กำหนดให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษมีอำนาจสืบสวนและสอบสวนคดีพิเศษและมีสถานะเสมือนพนักงานฝ่ายปกครองและตำรวจในการสืบสวนสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แต่มีคุณสมบัติที่แตกต่างออกไปในด้านการศึกษาและความเชี่ยวชาญทางวิชาการที่เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติหน้าที่ในการสืบสวนสอบสวนคดีพิเศษ (ตามคุณสมบัติที่กำหนดไว้ในมาตรา 15) และกำหนดให้มีเจ้าหน้าที่คดีพิเศษให้มีหน้าที่ช่วยเหลือพนักงานสอบสวนคดีพิเศษในการปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับคดีพิเศษ เพียงเท่าที่พนักงานสอบสวนคดีพิเศษมอบหมาย และในการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าว ให้เจ้าหน้าที่คดีพิเศษเป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ หรือพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

3.5.2 วิธีการหรือมาตรการพิเศษ

พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 ได้บัญญัติให้อำนาจพนักงานสอบสวนคดีพิเศษในการใช้วิธีการสืบสวนสอบสวนเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดหรือข้อมูลข่าวสารที่อาจเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดประเภทที่เป็นข้อมูลข่าวสารซึ่งสื่อสารถึงกันโดยทางไปรษณีย์ โทรเลข โทรศัพท์ โทรสาร คอมพิวเตอร์ เครื่องมือ หรืออุปกรณ์ในการสื่อสาร สื่ออิเล็กทรอนิกส์ หรือสื่อทางเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยไม่จำกัดวิธีการแต่ต้องได้รับการอนุมัติจากอธิบดีและคำอนุญาตจากอธิบดีผู้พิพากษาศาลอาญา (มาตรา 25) นอกจากนี้ยังให้อำนาจเจ้าพนักงานสอบสวนคดีพิเศษในการค้นโดยไม่มีหมายในกรณีที่มีเหตุสงสัยตามสมควรว่ามีบุคคลหรือทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการสืบสวนสอบสวนคดีพิเศษอยู่และมีเหตุอันควรเชื่อว่าหากเน้นซ้ำกว่าจะเอาหมายมาได้บุคคลจะหลบหนีหรือทรัพย์สินนั้นจะถูกยักย้าย ซุกซ่อนหรือทำลายไปเสียก่อน (มาตรา 24) อีกทั้งพระราชบัญญัติฉบับนี้ยังให้การรับรองบุคคลที่ได้รับมอบหมายจากอธิบดีให้เข้าไปแฝงตัวในองค์กรหรือกลุ่มผู้กระทำความผิดเพื่อประโยชน์ในการสืบสวนสอบสวนคดีพิเศษอีกด้วย (มาตรา 27)

3.5.3 บทบาทของพนักงานอัยการในการสอบสวนคดีพิเศษ

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพนักงานอัยการในการสอบสวนคดีพิเศษ ได้แก่ การให้พนักงานอัยการหรืออัยการทหารมาร่วมสอบสวน หรือมาร่วมปฏิบัติหน้าที่กับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ ตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 มาตรา 32 ที่บัญญัติว่า “ในกรณีที่ กคพ. เห็นว่าเพื่อประสิทธิภาพในการปราบปรามการกระทำความผิดคดีพิเศษ กคพ. จะให้ความเห็นชอบให้คดีพิเศษคดีหนึ่งคดีใดหรือคดีประเภทใดต้องมีพนักงานอัยการหรืออัยการทหารแล้วแต่กรณีมาสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ หรือมาปฏิบัติหน้าที่ร่วมกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษเพื่อให้คำแนะนำและตรวจสอบพยานหลักฐานตั้งแต่ชั้นเริ่มการสอบสวน แล้วแต่กรณีก็ได้ เว้นแต่การสอบสวนคดีพิเศษที่มีลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใดตามมาตรา 21 วรรคหนึ่ง (1) (ค) หรือ (ง) ต้องมีพนักงานอัยการหรืออัยการทหารมาสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษทุกคดี แล้วแต่กรณี ทั้งนี้ การสอบสวนร่วมกันหรือการปฏิบัติหน้าที่ร่วมกันดังกล่าว ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่ กคพ.กำหนด

จากบทบัญญัติในมาตรา 32 สามารถแบ่งออกเป็น 2 กรณีคือ

1) การเข้าร่วมในการสอบสวนกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ

ข้อบังคับ กคพ. ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับกับการสอบสวนร่วมกัน หรือการปฏิบัติหน้าที่ร่วมกันในคดีพิเศษระหว่างพนักงานสอบสวนคดีพิเศษกับพนักงานอัยการหรืออัยการ พ.ศ. 2547 ข้อ 3 กำหนดว่า “การสอบสวนร่วมกัน” หมายความว่า

(1) การสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษที่พนักงานสอบสวนคดีพิเศษร่วมดำเนินการกับพนักงานอัยการหรือ

(2) การสอบสวนตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหารและกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษที่พนักงานสอบสวนคดีพิเศษร่วมดำเนินการกับอัยการทหาร

ดังนั้น อัยการจึงมีอำนาจสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานและดำเนินการทั้งหลายอื่นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ ทำหน้าที่เป็นหนึ่งในพนักงานสอบสวน โดยเป็นอำนาจสอบสวนที่เพิ่มเติมขึ้นมาจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา สำหรับในการสอบปากคำร่วมกันให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษและพนักงานอัยการหรืออัยการทหารดำเนินการดังต่อไปนี้ (ระเบียบฯ ข้อ 6)

(1) ให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษแจ้งพนักงานอัยการหรืออัยการทหารเพื่อหารือร่วมกันตั้งแต่ชั้นเริ่มคดีในการวางแผนหรือแผนงานเกี่ยวกับการสอบสวน

(2) ในการสอบปากคำพยานหรือผู้ต้องหาและการตรวจสอบพยานหลักฐาน ให้ดำเนินการร่วมกัน โดยพนักงานอัยการหรืออัยการทหารต้องลงลายมือชื่อร่วมในบันทึกคำให้การ พยานบุคคลหรือผู้ต้องหา หรือบันทึกการเข้าร่วมตรวจสอบการรวบรวมพยานหลักฐานอื่นด้วย

ในกรณีที่ความจำเป็นเร่งด่วนและเพื่อประโยชน์ในการสอบสวน หรือกรณีที่เป็นเรื่องเล็กน้อย พนักงานอัยการหรืออัยการทหารอาจมอบหมายให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ ดำเนินการ โดยกระทำเป็นหนังสือหรือทางวาจาก็ได้และให้บันทึกไว้ในสำนวนการสอบสวนด้วย

(3) ในกรณีที่พนักงานสอบสวนคดีพิเศษจะต้องใช้มาตรการบังคับแก่บุคคล โดยจะขอหมายค้นหรือหมายจับ ให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษและพนักงานอัยการหรืออัยการทหารเห็นชอบร่วมกันก่อนดำเนินการตามกฎหมาย

เมื่อการสอบสวนเสร็จสิ้นแล้วให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษผู้รับผิดชอบ ส่งสำนวนการสอบสวนไปยังพนักงานอัยการ หรืออัยการทหารในท้องที่มีเขตอำนาจเพื่อพิจารณา สั่งคดีต่อไป (ระเบียบฯ ข้อ 8)

นอกจากนี้ในการสอบสวนพนักงานสอบสวนคดีพิเศษและพนักงานอัยการยังมีอำนาจในการใช้มาตรการพิเศษในการแสวงหาพยานหลักฐานตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 เพื่อทราบข้อเท็จจริงและพิสูจน์ความผิดดั่งที่ได้กล่าวมาแล้วด้วย แต่การสอบสวนคดีพิเศษที่มีลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใดตามมาตรา 21 วรรค หนึ่ง (1) (ค) หรือ (ง) กล่าวคือ เป็นคดีที่เป็นการกระทำความผิดข้ามชาติ หรือกระทำโดยองค์กรอาชญากรรม หรือเป็นคดีที่มีผู้ทรงอิทธิพลที่สำคัญเป็นตัวการ ผู้ใช้ หรือผู้สนับสนุน เป็นกรณีที่ถูกหมายบังคับให้ต้องมีพนักงานอัยการหรืออัยการทหารแล้วแต่กรณีมาสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษทุกคดี เหตุผลที่สำคัญประการหนึ่งในการกำหนดให้อัยการสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ ในคดีความผิดทางอาญาที่มีลักษณะเป็นการกระทำความผิดข้ามชาติที่สำคัญหรือเป็นการกระทำขององค์กรอาชญากรรมก็เนื่องมาจากองค์กรอัยการนั้นมีฐานะเป็น “ผู้ประสานงานกลาง” ตามพระราชบัญญัติความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญา พ.ศ. 2535 มาตรา 6 มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับประสานงานในการให้ความช่วยเหลือแก่ต่างประเทศ หรือขอความช่วยเหลือจากต่างประเทศ ซึ่งในขั้นตอนการสอบสวน รวบรวมพยานหลักฐานต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการขอให้สอบสวนหรือสืบพยานหลักฐาน การขอให้จัดหาหรือให้เอกสารหรือข่าวสารที่อยู่ในความครอบครองของหน่วยงานรัฐ การค้น การยึดสิ่งของ การส่งตัวบุคคลซึ่งถูกคุมขังในประเทศไทย ไปเบิกความเป็นพยานในประเทศผู้ร้องขอ หรือการขอให้ส่งตัวบุคคลซึ่งถูกคุมขังในประเทศอื่นมา เบิกความเป็นพยานในประเทศไทย การขอความช่วยเหลือในการสืบหาบุคคล รวมทั้งการขอให้ยึดหรือริบทรัพย์สิน สำนักงานอัยการสูงสุดในฐานะที่เป็นผู้ประสานงานกลางจะเป็นหน่วยงานที่

ดำเนินการในเรื่องเหล่านี้ ส่วนคดีความผิดทางอาญาที่มีผู้ทรงอิทธิพลที่สำคัญเป็นตัวการ ผู้ใช้ หรือผู้สนับสนุน เหตุผลที่กำหนดให้อัยการมาสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ ก็เพราะพนักงานอัยการมีความเป็นอิสระในการปฏิบัติงานตามอำนาจหน้าที่มากกว่าพนักงานสอบสวนในการดำเนินคดีอาญา กรณีที่พนักงานอัยการเข้าร่วมในการสอบสวนกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษนั้น พนักงานอัยการจะเข้ามามีบทบาทตั้งแต่ในชั้นเริ่มคดีโดยจะมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางหรือวางแผนหรือแผนงานเกี่ยวกับการสอบสวน ตรวจสอบ รวบรวมพยานหลักฐาน โดยที่พนักงานอัยการหรืออัยการทหารต้องลงลายมือชื่อร่วมในบันทึกคำให้การพยานบุคคลหรือผู้ต้องหาหรือบันทึกการเข้าร่วมตรวจสอบการรวบรวมพยานหลักฐานอื่นด้วย นอกจากนี้ในการใช้มาตรการบังคับแก่บุคคล โดยการขอหมายค้นหรือหมายจับ พนักงานสอบสวนคดีพิเศษและพนักงานอัยการหรืออัยการทหารต้องให้ความเห็นชอบร่วมกันก่อนดำเนินการตามกฎหมาย

2) การปฏิบัติหน้าที่ร่วมกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ

ตามข้อบังคับ กคพ. ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการสอบสวนร่วมกันหรือการปฏิบัติหน้าที่ร่วมกันในคดีพิเศษระหว่างพนักงานสอบสวนคดีพิเศษกับพนักงานอัยการหรืออัยการทหาร พ.ศ. 2547 ข้อ 3 กำหนดว่า “การปฏิบัติหน้าที่ร่วมกัน” หมายความว่า การมีพนักงานอัยการหรืออัยการทหารให้คำแนะนำและตรวจสอบพยานหลักฐานตั้งแต่ชั้นเริ่มการสอบสวนในคดีพิเศษโดยให้เริ่มดำเนินการนับแต่โอกาสแรกเท่าที่จะพึงกระทำได้

ในการปฏิบัติหน้าที่ร่วมกันให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษเป็นผู้รับผิดชอบในการสอบสวน โดยพนักงานอัยการหรืออัยการทหารให้คำแนะนำและตรวจสอบพยานหลักฐานเว้นแต่กรณีจำเป็นเร่งด่วนที่อาจเกิดความเสียหายแก่การสอบสวน พนักงานสอบสวนคดีพิเศษจะดำเนินการไปก่อน แล้วแจ้งให้พนักงานอัยการหรืออัยการทหารทราบโดยเร็ว

ในกรณีที่ต้องดำเนินการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อใช้ในการสอบสวนหรือฟ้องคดี ให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษแจ้งให้พนักงานอัยการหรืออัยการทหารทราบเพื่อให้ความช่วยเหลือในการพิจารณาและตรวจสอบว่าพยานหลักฐานเหล่านั้นเป็นประโยชน์ในการสอบสวนหรือการฟ้องคดีหรือไม่ ในกรณีนี้พนักงานอัยการหรืออัยการทหารจะทำความเห็นเกี่ยวกับพยานหลักฐานเสนอไปพร้อมกับสำนวนการสอบสวนนั้นด้วยก็ได้ (ระเบียบฯ ข้อ 5)

เมื่อการสอบสวนเสร็จสิ้นแล้ว ให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษผู้รับผิดชอบส่งสำนวนการสอบสวนไปยังพนักงานอัยการ หรืออัยการทหารในท้องที่ที่มีเขตอำนาจเพื่อพิจารณาสั่งคดีต่อไป (ระเบียบฯ ข้อ 8)

ในกรณีพนักงานอัยการมีความเห็นแย้งกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ โดยมี คำสั่งไม่ฟ้องคดีซึ่งได้สอบสวนโดยพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ ให้ทำความเห็นแย้งตาม

มาตรา 145 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและสำนักงานการสอบสวนต่อไปยังอธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษ ทั้งนี้ตามความในพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 มาตรา 34

อนึ่ง ผู้มีอำนาจทำความเข้าใจเห็นแย้งกรณีที่พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องตาม มาตรา 145 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาสำหรับในกรุงเทพมหานครคือ ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติรองผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ หรือผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ส่วนจังหวัดอื่นคือผู้ว่าราชการจังหวัด

การกำหนดให้พนักงานอัยการและอัยการทหารมาร่วมสอบสวนหรือมาร่วมปฏิบัติหน้าที่กับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษนั้น มาจากแนวคิดที่ว่าคดีพิเศษเป็นคดีที่มีความซับซ้อน การกำหนดให้พนักงานอัยการเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ในชั้นการสอบสวนนั้น จะทำให้การรวบรวม พยานหลักฐานการกระทำความผิดเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้การดำเนินคดีอาญารวดเร็วยิ่งขึ้น เนื่องจากที่ผ่านมาในบางกรณีกว่าที่พนักงานอัยการจะเข้ามาตรวจสอบพยานหลักฐานก็ต้องรอจนถึงชั้นการตรวจสำนวนเพื่อสั่งฟ้อง ซึ่งระยะเวลาที่ผ่านมา พยานหลักฐานบางอย่างอาจเสียหาย หรือถูกทำลายไปก่อนแล้วอันอาจส่งผลกระทบต่อรูปคดี¹⁵⁴

3) การทำความเข้าใจทางคดีในกรณีที่พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง

พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 มาตรา 34 ในกรณีที่พนักงานอัยการหรืออัยการทหาร แล้วแต่กรณีมีคำสั่งไม่ฟ้องคดี ซึ่งได้สอบสวนโดยพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ ให้การทำความเข้าใจแย้งตามมาตรา 145 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หรือกฎหมายเกี่ยวกับวิธีพิจารณาความอาญาอื่นเป็นอำนาจหน้าที่ของอธิบดี หรือผู้ดำรงตำแหน่งอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง กรณีที่เป็นคดีพิเศษเมื่อพนักงานสอบสวนคดีพิเศษเห็นว่าการสอบสวนเสร็จสิ้นแล้วก็จะทำความเข้าใจและส่งสำนวนการสอบสวนคดีพิเศษพร้อมความเห็นดังกล่าวไปยังพนักงานอัยการ หากพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องคดีและคำสั่งไม่ฟ้องนั้นมีคำสั่งอัยการสูงสุดก็จะปฏิบัติเช่นเดียวกับที่บัญญัติไว้ในมาตรา 145 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพียงแต่ที่แตกต่างไปก็คือ ไม่ว่าคดีพิเศษนั้นจะเกิดขึ้นในกรุงเทพมหานครหรือจังหวัดอื่นใด เมื่อพนักงานอัยการผู้รับผิดชอบมีคำสั่งไม่ฟ้องคดีแล้วก็ต้องเสนอสำนวนพร้อมทั้งคำสั่งดังกล่าวมายังอธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษเพื่อพิจารณาว่าจะเห็นฟ้องหรือเห็นแย้งคำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการ หากอธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษเห็นชอบด้วยกับคำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการ คำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการเป็นคำสั่งเด็ดขาด แต่หากอธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษพิจารณาแล้วมีความเห็นแย้งกับคำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการก็ต้องส่งความเห็นพร้อม

¹⁵⁴บันทึกสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาประกอบร่างพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ..... (เรื่องเสร็จที่ 657/2545).

ทั้งเหตุผลในการแย้งคำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการไปยังอัยการสูงสุดเพื่อพิจารณาชี้ขาดต่อไป หากอัยการสูงสุดชี้ขาดให้ฟ้อง (เห็นฟ้องด้วยกับความเห็นแย้ง) คำชี้ขาดของอัยการสูงสุดเป็นที่ยุติ ซึ่งหลักกฎหมายดังกล่าวนำมาใช้โดยอนุโลมกับกรณีที่พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่อุทธรณ์ ไม่ฎีกา หรือถอนฟ้อง ถอนอุทธรณ์หรือถอนฎีกาคด้วย

แนวทางการปฏิบัติในการพิจารณาทำความเห็นแย้งดังกล่าว นอกจากจะต้องเป็นไปตามหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องแล้ว กรมสอบสวนคดีพิเศษยังคงยึดหลักการสำคัญตามแนว คำพิพากษาฎีกาหรือความเห็นของคณะกรรมการกฤษฎีกาที่เกี่ยวข้อง พอสังเขปดังนี้¹⁵⁵

ในชั้นการพิจารณาคำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 145 ประกอบพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษฯ มาตรา 34 อธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษไม่มีอำนาจสั่งสอบสวนเพิ่มเติมหรือสั่งให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ ผู้รับผิดชอบคดีดังกล่าวสอบสวนเพิ่มเติมได้อีก¹⁵⁶ หรือไม่สามาถใช้อำนาจตามกฎหมายอื่นมอบอำนาจให้ผู้อยู่ในบังคับบัญชาผู้ใดคนหนึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจในการทำความเห็นทางคดีในกรณี ที่พนักงานอัยการซึ่งมิใช่อัยการสูงสุดมีคำสั่งไม่ฟ้องนั้นได้ ทั้งนี้เนื่องจากพระราชบัญญัติ การสอบสวนคดีพิเศษฯ มาตรา 34 บัญญัติให้เป็นอำนาจของอธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษ หรือผู้ที่ ดำรงตำแหน่งอื่นตามที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง ซึ่งเป็นอำนาจหน้าที่ทางกระบวนการยุติธรรม ทางอาญาโดยเฉพาะ¹⁵⁷ กรณีที่มีความเห็นแย้งคำสั่งไม่ฟ้องไปยังอัยการสูงสุดเพื่อชี้ขาด ต้องแสดง เหตุผลโต้แย้งคำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการ โดยชัดแจ้ง¹⁵⁸ เพราะมิฉะนั้นอัยการสูงสุดก็ไม่มี ข้อพิจารณาที่จะชี้ขาดแต่อย่างใดอำนาจในการทำความเห็นแย้งมิได้เสมอ แม้เป็นกรณีที่พนักงาน อัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องตรงตามความเห็นของพนักงานสอบสวนก็ย่อมทำความเห็นแย้งได้¹⁵⁹ การที่จะ มีความเห็นแย้งว่าควรฟ้องผู้ต้องหาคนใดข้อหาใดที่พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องนั้นจะต้องมี คำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการเสียก่อน ในกรณีที่มีการกล่าวหาความผิดหลายข้อหา พนักงาน อัยการมีคำสั่งฟ้องบางข้อหาและสั่งไม่ฟ้องบางข้อหาแต่มีคำสั่งไม่ครบทุกข้อหาเนื่องจากอาจจะผิด ตกหรือหลงลืมแม้ว่าในบางข้อหาที่เห็นความเห็นของพนักงานอัยการจะบรรยายให้เหตุผลไปในแนวสั่งไม่

¹⁵⁵พรทิพย์ ล.วีระพรรค, พ.ต.ท.หญิง, “การทำความเห็นแย้งคำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการในคดี พิเศษ ตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ.2547”, กรมสอบสวนคดีพิเศษ, www.dsi.go.th, 2553, หน้า 3-5.

¹⁵⁶เทียบเคียงจากความเห็นคณะกรรมการกฤษฎีกา เรื่องเสร็จที่ 766/2546.

¹⁵⁷เทียบเคียงจากความเห็นคณะกรรมการกฤษฎีกา เรื่องเสร็จที่ 202/2522.

¹⁵⁸อัยการนิเทศ เล่ม 36 ฉบับที่ 3 พ.ศ.2537 หน้า 208.

¹⁵⁹ชัยเกษม นิติศิริ, ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 2 การสอบสวน, พิมพ์ครั้งที่ 2 สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2552, หน้า 208.

ฟ้อง เช่นจากพยานหลักฐานยังไม่พอฟังว่าผู้ต้องหากระทำความผิด แต่ในตอนท้ายของการสรุปคำสั่งพนักงานอัยการยังไม่มีคำสั่งไม่ฟ้องคดีในข้อหานี้จะอนุมานเอาเองว่าพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง และทำความเข้าใจไปยังอัยการสูงสุดไม่ได้ กรณีดังกล่าวหากมีความเห็นแย้งไปยังอัยการสูงสุด อัยการสูงสุดก็จะย้อนสำนวนกลับมาให้พนักงานอัยการมีคำสั่งให้ครบถ้วนเสียก่อน เมื่อพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องแล้วจึงต้องเสนอให้ผู้มีอำนาจทำความเข้าใจมีความเห็นกรณีคำสั่งไม่ฟ้องอีกครั้งหนึ่ง¹⁶⁰

กรณีที่พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องคดีและแนะนำให้พนักงานสอบสวนดำเนินคดีกับบุคคลอื่นในมูลคดีความผิดข้อหาอื่นด้วยเมื่อส่งสำนวนพร้อมคำสั่งไม่ฟ้องมายังผู้มีอำนาจทำความเข้าใจแล้ว ผู้มีอำนาจทำความเข้าใจเห็นชอบกับคำสั่งไม่ฟ้องดังกล่าว แต่จะเสนอความเห็นว่าการส่งสอบสวนเพิ่มเติมในประเด็นความผิดฐานอื่นนั้นให้อัยการสูงสุดพิจารณาไม่ได้ เพราะไม่ใช่การทำความเข้าใจคำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 145 กรณีนี้พนักงานสอบสวนจะต้องนำคำแนะนำนั้นไปพิจารณา หากเห็นฟ้องด้วยข้อหาสามารถดำเนินคดีได้ อัยการสูงสุดไม่มีอำนาจที่จะมีคำสั่งให้สอบสวนเพิ่มเติมในเรื่องที่ยังมิได้มีการสอบสวนดำเนินคดี ทั้งนี้ใช้กรณีที่มีความเห็นแย้งที่อัยการสูงสุดจะต้องพิจารณาชี้ขาด¹⁶¹

กรณีที่พนักงานสอบสวนยังมีได้แจ้งข้อหาบางข้อหาให้ผู้ต้องหาทราบ และมีได้มีการดำเนินคดีในข้อหานี้ เมื่อพนักงานอัยการมีคำสั่งให้ยุติการดำเนินการแก่ผู้ต้องหาในข้อหานี้ย่อมถือได้ว่าพนักงานอัยการยังไม่มีคำสั่งให้ฟ้องหรือไม่ฟ้อง หากผู้มีอำนาจทำความเข้าใจเห็นแย้งไม่ได้มีความเห็นเกี่ยวกับข้อหานี้ จึงถือไม่ได้ว่าเห็นชอบคำสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาอันจะทำให้คำสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาในความผิดฐานดังกล่าวเป็นที่สุด เมื่อสำนวนการสอบสวนเสนอไปยังอัยการสูงสุดเพื่อพิจารณาเนื่องจากผู้มีอำนาจทำความเข้าใจมีความเห็นแย้งให้ฟ้องผู้ต้องหาในความผิดอีกข้อหาหนึ่ง อัยการสูงสุดอาจมีคำสั่งให้ฟ้องผู้ต้องหาในความผิดข้อหาที่พนักงานอัยการมีคำสั่งให้ยุติการดำเนินการแก่ผู้ต้องหานั้นได้ เพราะเป็นการที่อัยการสูงสุดใช้อำนาจตามพระราชบัญญัติพนักงานอัยการ พ.ศ.2553 ที่ให้อัยการสูงสุดมีอำนาจดำเนินคดีได้ทุกศาล กรณีมิใช่การสั่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 145 วรรคสอง คำสั่งฟ้องผู้ต้องหาของอัยการสูงสุดย่อมชอบด้วยกฎหมาย พนักงานอัยการจึงมีอำนาจฟ้อง¹⁶²

¹⁶⁰ หนังสือสำนักงานอัยการสูงสุดที่ อส 0023.4115302 ลงวันที่ 27 พฤศจิกายน 2552 และหนังสือสำนักงานคดีพิเศษ ที่อส 0022/1601 ลงวันที่ 11 ธันวาคม 2552.

¹⁶¹ หนังสือสำนักงานอัยการสูงสุด ที่ อส 0023.3/380 ลงวันที่ 14 มกราคม 2553.

¹⁶² คำพิพากษาฎีกาที่ 5721/2548.

เมื่ออัยการสูงสุดชี้ขาดให้ฟ้องคดีแล้ว คำสั่งชี้ขาดให้ฟ้องคดีของอัยการสูงสุดเป็นอันถึงที่สุดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 145 พนักงานอัยการต้องฟ้องคดีไปตามนั้น ไม่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่อำนาจอัยการสูงสุดที่จะรื้อฟื้นคดีขึ้นมาชี้ขาดใหม่ได้ ดังนั้น อัยการสูงสุดจึงไม่มีอำนาจจะชี้ขาดกลับคำสั่งของตนได้อีก¹⁶³

กล่าวโดยสรุป คือ กรณีที่เป็นคดีพิเศษตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษฯ เมื่อพนักงานอัยการซึ่งมิใช่อัยการสูงสุดมีคำสั่งไม่ฟ้องคดีที่ทำการสอบสวนโดยพนักงานสอบสวนคดีพิเศษไม่ว่าคดีจะเกิดขึ้นในกรุงเทพมหานครหรือจังหวัดอื่นใด ก็จะต้องส่งสำนวนพร้อมคำสั่งดังกล่าวกลับมายังอธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษเพื่อพิจารณาว่าจะมีความเห็นแย้งหรือไม่ประการใด ซึ่งอำนาจดังกล่าวเป็นอำนาจโดยเฉพาะของอธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษหรือผู้ดำรงตำแหน่งอื่นตามที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง หากอธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษเห็นชอบด้วยกับคำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการ คำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการเป็นคำสั่งเด็ดขาด แต่หากอธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษพิจารณาแล้วมีความเห็นแย้งกับคำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการก็ต้องส่งความเห็นพร้อมทั้งเหตุผลในการแย้งคำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการไปยังอัยการสูงสุดเพื่อพิจารณาชี้ขาดต่อไป ถ้าอัยการสูงสุดชี้ขาดให้ฟ้อง ก็จะมีคำสั่งให้พนักงานอัยการฟ้องคดีต่อศาล หรือหากอัยการสูงสุดชี้ขาดไม่ฟ้อง คำชี้ขาดของอัยการสูงสุดเป็นที่ยุติ และมีผลเป็นคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องซึ่งหลักกฎหมายดังกล่าวยังนำมาใช้โดยอนุโลมกับกรณีที่พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่อุทธรณ์ ไม่ฎีกาหรือ ถอนฟ้อง ถอนอุทธรณ์หรือถอนฎีกาด้วย

อย่างไรก็ตามอำนาจการทำความเห็นแย้งในคดีพิเศษตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ.2547 ปัจจุบันยังคงเป็นอำนาจของอธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษแต่เพียงผู้เดียว เนื่องจากยังไม่ได้มีการพิจารณาออกกฎกระทรวงให้อำนาจผู้ดำรงตำแหน่งอื่นที่จะมีอำนาจหน้าที่ในการทำความเห็นแย้งแต่เนื่องจากปริมาณคดีพิเศษที่มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น โดยลำดับ ประกอบกับตามนัยความเห็นของคณะกรรมการกฤษฎีกา อธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษไม่สามารถมอบอำนาจหน้าที่นี้ให้ผู้อื่นทำการแทนได้ ดังนั้น ในอนาคตผู้ที่เกี่ยวข้องก็อาจจะมีการพิจารณาเสนอให้ออกกฎกระทรวงให้ผู้ดำรงตำแหน่งอื่นมีอำนาจหน้าที่ในการทำความเห็นแย้งด้วย ซึ่งจะต้องติดตามในโอกาสต่อไป อาจกล่าวได้ว่า การให้อัยการเข้ามามีบทบาทในการสอบสวนนั้น เป็นความพยายามของคณะผู้ร่างกฎหมายฉบับดังกล่าวที่ต้องการจะให้กระบวนการสอบสวนฟ้องร้องเป็นดังเช่นระบบอัยการสากล กล่าวคือ ให้อัยการเข้ามามีส่วนร่วมในการสอบสวนและตรวจสอบพยานหลักฐาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคดีที่มีความสำคัญเพื่อให้การสอบสวนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นและจะเป็นประโยชน์ในการฟ้องร้องดำเนินคดีในชั้นศาล เพราะอัยการเป็น

¹⁶³คำพิพากษาฎีกาที่ 3278/2522, 2040-2042/2523.

ผู้ที่มีหน้าที่เสนอพยานหลักฐานต่อศาลย่อมทราบดีว่าในการสอบสวนพยานหลักฐานชั้นใดมีความสำคัญควรวางรูปคดีอย่างไร ซึ่งหลักการและเหตุผลดังกล่าวได้รับการรับรองโดยคณะกรรมการกฤษฎีกาซึ่งเห็นว่าหลักการดังกล่าวเป็นระบบหนึ่งของการสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พนักงานอัยการที่เข้าร่วมในการสอบสวนจะมีฐานะเป็นเสมือนผู้ช่วยเหลือการสอบสวนและจะทำให้การตรวจสอบพยานหลักฐานเป็นไปอย่างถูกต้องรัดกุมและการดำเนินคดีอาญารวดเร็วยิ่งขึ้นอันเป็นหลักประกันที่ดีของผู้ต้องหาในคดี

ส่วนการให้อัยการทหารเข้าร่วมในการสอบสวนคดีพิเศษเนื่องจากศาลทหารจะมีวิธีพิจารณาความเป็นของตนเอง ดังนั้น หากผู้กระทำความผิดในคดีพิเศษเป็นบุคคลในอำนาจศาลทหาร การพิจารณาพิพากษาคดีก็ต้องทำในศาลทหาร การให้อัยการทหารร่วมทำการสอบสวนด้วยจะทำให้อัยการทหารเข้าใจถึงรูปแบบลักษณะการกระทำความผิดที่เป็นคดีพิเศษ ซึ่งเป็นคดีความผิดทางอาญาที่ค่อนข้างซับซ้อน ได้ดียิ่งขึ้น สามารถแนะนำการวางรูปคดี การตรวจสอบพยานหลักฐานต่างๆ เพื่อเป็นแนวทางการดำเนินกระบวนการพิจารณาความอาญาแก่ผู้กระทำความผิดในอำนาจศาลทหาร นั่นเอง

3.6 การสอบสวนความผิดที่ได้กระทำลงนอกราชอาณาจักร

คู่มือการสอบสวนและการร่วมสอบสวนคดีอาญานอกราชอาณาจักรของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2555 มีรายละเอียดที่สำคัญกล่าวคือ¹⁶⁴

3.6.1 คดีความผิดนอกราชอาณาจักร

“คดีความผิดนอกราชอาณาจักร” หมายความว่า คดีความผิดซึ่งมีโทษตามกฎหมายไทยที่ได้กระทำลงนอกราชอาณาจักรไทย ซึ่งอัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทนเป็นพนักงานสอบสวนผู้ผิดชอบ¹⁶⁵ การจะพิจารณาว่าคดีความผิดใดจะเป็นคดีความผิดนอกราชอาณาจักรตาม ความหมายข้างต้น จะต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์ 2 ประการ กล่าวคือ

1) เป็นคดีความผิดซึ่งมีโทษตามกฎหมายไทย

คดีความผิดที่เกิดขึ้นนอกราชอาณาจักรซึ่งมีโทษตามกฎหมายไทย มี 2 กรณี กล่าวคือ

(1) กรณีกฎหมายบัญญัติให้ถือว่ากระทำความผิดในราชอาณาจักรตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 4 วรรคสอง มาตรา 5 และมาตรา 6 ส่งผลให้ผู้กระทำความผิดต้องรับโทษในราชอาณาจักรตามมาตรา 4 วรรคแรก

¹⁶⁴โปรดคุณุชาติ คงมาลัย, พนักงานอัยการกับการสอบสวนคดีความผิดนอกราชอาณาจักร, 2555. www.ago.go.th.

¹⁶⁵ร่างระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการสอบสวนคดีความผิดซึ่งมีโทษตามกฎหมายไทยที่ได้กระทำลงนอกราชอาณาจักรไทย พ.ศ... ข้อ 4.

(2) กรณีที่กฎหมายบัญญัติให้รับโทษในราชอาณาจักรโดยตรงตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 7 มาตรา 8 มาตรา 9 และตามพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 มาตรา 5 พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 มาตรา 6 พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 มาตรา 14 พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 มาตรา 1 ฯลฯ

2) การกระทำความผิดนั้นได้กระทำลงนอกราชอาณาจักรไทย

การกระทำความผิดที่กระทำลงนอกราชอาณาจักรไทยหลักเกณฑ์ประการที่ สองของ “คดีความผิดนอกราชอาณาจักร” ซึ่งอัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทนเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 20 ก็คือ “การกระทำความผิดนั้นได้กระทำลงนอกราชอาณาจักรไทย”

การจะพิจารณาว่าคดีใดกระทำลงนอกราชอาณาจักรไทยหรือไม่นั้น ปัจจุบันสำนักงานอัยการสูงสุดยึดหลักการพิจารณาพื้นที่ที่เกิดเหตุตามความเป็นจริงตามหลักภูมิศาสตร์ โดยจะพิจารณาพื้นที่ที่เกิดเหตุตามความเป็นจริงว่าพื้นที่เกิดเหตุอยู่นอกราชอาณาจักรหรือไม่

3.6.2 อัยการสูงสุดเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบคดีความผิดนอกราชอาณาจักร

ฉะนั้น เมื่อเกิดคดีความผิดซึ่งมีโทษตามกฎหมายไทย ไม่ว่าจะป็นกรณีที่กฎหมายบัญญัติให้ถือว่ากระทำในราชอาณาจักรซึ่งต้องรับโทษในราชอาณาจักร หรือเป็นกรณีที่กฎหมายบัญญัติให้ผู้กระทำความผิดต้องรับโทษในราชอาณาจักร โดยตรงก็ตาม และคดีนั้นมีพื้นที่เกิดเหตุตามความเป็นจริงอยู่นอกราชอาณาจักรแล้ว คดีดังกล่าวก็ถือว่าเป็นคดีความผิดนอกราชอาณาจักรที่อัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทนเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 20

3.6.3 บทบัญญัติแห่งกฎหมาย

อำนาจและหน้าที่ของอัยการสูงสุดและพนักงานอัยการในการสอบสวนคดีความผิดนอกราชอาณาจักร บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 20 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 29) พ.ศ. 2551 มาตรา 3 ดังนี้

มาตรา 20 “ถ้าความผิดซึ่งมีโทษตามกฎหมายไทยได้กระทำลงนอกราชอาณาจักรไทย ให้อัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทนเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบหรือจะ

มอบหมายหน้าที่นั้นให้พนักงานอัยการ หรือพนักงานสอบสวนคนใดเป็นผู้รับผิดชอบทำการสอบสวนแทนก็ได้

ในกรณีที่อัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทนมอบหมายให้พนักงานสอบสวนคนใดเป็นผู้รับผิดชอบทำการสอบสวน อัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทนจะมอบหมายให้พนักงานอัยการคนใดทำการสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวนก็ได้

ให้พนักงานอัยการที่ได้รับมอบหมายให้เป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบหรือให้ทำการสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวนมีอำนาจและหน้าที่ในการสอบสวนเช่นเดียวกับพนักงานสอบสวนบรรดาอำนาจและหน้าที่ประการอื่นที่กฎหมายบัญญัติไว้ให้เป็นอำนาจและหน้าที่ของพนักงานอัยการ

ในกรณีที่พนักงานอัยการทำการสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวน ให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติตามคำสั่งและคำแนะนำของพนักงานอัยการในเรื่องที่เกี่ยวกับการรวบรวมพยานหลักฐาน

ในกรณีจำเป็น พนักงานสอบสวนต่อไปนี้มีอำนาจสอบสวนในระหว่างรอคำสั่งจากอัยการสูงสุด หรือผู้รักษาการแทน

- (1) พนักงานสอบสวนซึ่งผู้ต้องหาถูกจับในเขตอำนาจ
- (2) พนักงานสอบสวนซึ่งรัฐบาลประเทศอื่น หรือบุคคลที่ได้รับความเสียหาย ได้ร้องฟ้องให้ทำโทษผู้ต้องหา

เมื่อพนักงานอัยการหรือพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบในการสอบสวนแล้วแต่กรณีเห็นว่าการสอบสวนเสร็จแล้วให้ทำความเห็นตามมาตรา 140 มาตรา 141 หรือมาตรา 142 ส่งพร้อมสำนวนไปยังอัยการสูงสุด หรือผู้รักษาการแทน

3.6.4 อัยการสูงสุดมอบหมายหน้าที่พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ

เมื่อคดีความผิดนอกราชอาณาจักรเสนอมายังอัยการสูงสุดในฐานะพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ กฎหมายบัญญัติให้อัยการสูงสุดจะมอบหมายหน้าที่พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบนั้นให้พนักงานอัยการหรือพนักงานสอบสวนคนใดเป็นผู้รับผิดชอบทำการสอบสวนแทนก็ได้ (ป.วิอาญามาตรา 20 วรรคแรก) บทบัญญัติดังกล่าวให้อำนาจอัยการสูงสุดจะมอบหมายหน้าที่พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบแก่พนักงานอัยการคนใด หรือแก่พนักงานสอบสวนคนใดก็ได้

3.6.5 กรณีอัยการสูงสุดมอบหมายพนักงานอัยการรับผิดชอบทำการสอบสวนแทน

“กรณีที่อัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทนเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบในคดีความผิดซึ่งมีโทษตามกฎหมายไทยที่ได้กระทำลงนอกราชอาณาจักรและได้มอบหมายให้

พนักงานอัยการคนใดเป็นผู้รับผิดชอบทำการสอบสวนแทน ให้พนักงานอัยการผู้นั้นทำการสอบสวน โดยไม่ชักช้าและรายงานผลการสอบสวนให้อัยการสูงสุด หรือผู้รักษาการแทนทราบเป็นระยะ”¹⁶⁶

3.6.6 กรณีอัยการสูงสุดมอบหมายพนักงานสอบสวนรับผิดชอบทำการสอบสวนแทน

“กรณีให้อัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทนได้มอบหมายหน้าที่นั้นให้พนักงานสอบสวนคนใดเป็นผู้รับผิดชอบทำการสอบสวนแทนแล้ว หากอัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทนได้ มอบหมายให้พนักงานอัยการคนใดร่วมสอบสวนกับพนักงานสอบสวนดังกล่าว ให้พนักงานอัยการ

ที่ได้รับมอบหมายนั้นดำเนินการดังต่อไปนี้

- 1)หารือร่วมกับพนักงานสอบสวนเพื่อกำหนดแนวทางสอบสวน
- 2) ร่วมสอบสวนพยานหรือผู้ต้องหา และเข้าร่วมหรือมีคำสั่งหรือให้คำแนะนำ

พนักงานสอบสวนในการรวบรวมพยานหลักฐานอื่นตามที่เห็นสมควร

- 3) รายงานผลการสอบสวนให้อัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทนทราบเป็น

ระยะ”¹⁶⁷

3.6.7 พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนระหว่างรอคำสั่งจากอัยการสูงสุด

“ในกรณีจำเป็น พนักงานสอบสวนต่อไปนี้มีอำนาจสอบสวนในระหว่างรอคำสั่งจากอัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทน

- 1) พนักงานสอบสวนซึ่งผู้ต้องหาถูกจับในเขตอำนาจ
- 2) พนักงานสอบสวนซึ่งรัฐบาลประเทศอื่น หรือบุคคลที่ได้รับความเสียหาย

ได้ร้องฟ้องให้ทำโทษผู้ต้องหา (ป.วิอาญา มาตรา 20 วรรคห้า)

3.6.8 ผู้รับผิดชอบการสอบสวนทำความเข้าใจเสนออัยการสูงสุดเมื่อการสอบสวนเสร็จสิ้น

“เมื่อพนักงานอัยการหรือพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบในการสอบสวนแล้วแต่กรณีเห็นว่าการสอบสวนเสร็จแล้ว ให้ทำความเข้าใจตามมาตรา 140 มาตรา 141 หรือมาตรา 142 ส่งพร้อมสำนวนไปยังอัยการสูงสุด หรือผู้รักษาการแทน” (ป.วิอาญา มาตรา 20 วรรคท้าย)

¹⁶⁶ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2547 ข้อ 28 วรรคแรก แก้ไขเพิ่มเติมโดยระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ (ฉบับที่ 8) พ.ศ. 2551.

¹⁶⁷ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2547 ข้อ 28 วรรคสอง แก้ไขเพิ่มเติมโดยระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ (ฉบับที่ 8) พ.ศ. 2551.

สำนักงานอัยการสูงสุด ได้วางระเบียบกรณีอัยการสูงสุดมอบหมายให้พนักงานอัยการเป็นผู้รับผิดชอบทำการสอบสวน หรือมอบหมายให้พนักงานสอบสวนเป็นผู้รับผิดชอบทำการสอบสวนโดยมอบหมายให้พนักงานอัยการทำการสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวน เมื่อการสอบสวนเสร็จสิ้นให้ปฏิบัติดังนี้

“ในกรณีที่อัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทนมิได้มีคำสั่งเป็นอย่างอื่น เมื่อการสอบสวนคดีความผิดซึ่งมีโทษตามกฎหมายไทยที่ได้กระทำลงนอกราชอาณาจักรไทย ตามข้อ 28 เสร็จสิ้นแล้วให้ทำความเข้าใจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 140 มาตรา 141 หรือมาตรา 142 ส่งพร้อมสำนวนไปยังอัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทนเพื่อส่ง โดยส่งให้พนักงานอัยการในท้องที่ซึ่งมีเขตอำนาจดำเนินคดีรับไว้ แล้วส่งอัยการสูงสุด หรือผู้รักษาการแทนส่งต่อไป”¹⁶⁸

จะเห็นได้ว่าการกำหนดให้อัยการเข้ามามีบทบาทในการสอบสวนคดีอาญา มากขึ้นไม่ว่าจะเป็นอำนาจในการสอบสวนความผิดที่ได้กระทำลงนอกราชอาณาจักร การสอบสวน คดีเด็กและเยาวชน การเข้าร่วมการชันสูตรพลิกศพตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หรือกรณี ความผิดที่คณะกรรมการคดีพิเศษเห็นว่าต้องมีพนักงานอัยการปฏิบัติหน้าที่ร่วมกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษ ล้วนมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นหลักประกัน ในความโปร่งใสหรือการถูกตรวจสอบได้ของกระบวนการยุติธรรม เนื่องจากระบบการดำเนิน คดีอาญาของไทยในปัจจุบันได้มอบอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนให้แก่พนักงานสอบสวนเป็นหลัก โดยพนักงานอัยการจะมีหน้าที่รับผิดชอบกลั่นกรองสำนวนการสอบสวนตามหลักการดำเนินคดี อาญาของพนักงานอัยการ โดยการใช้ดุลพินิจสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องคดีตลอดจนสั่งสอบสวน เพิ่มเติม ซึ่งแยกอำนาจสอบสวนให้อยู่ในความรับผิดชอบของพนักงานสอบสวนฝ่ายเดียวและให้ อัยการทำหน้าที่ในการกลั่นกรองคดีต้องทำงานตามสำนวนการสอบสวนของพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการย่อมไม่อาจทราบถึงรายละเอียดแห่งคดีว่าคดีจะมีมูลน่าเชื่อถือเพียงใด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคดีที่มีความซับซ้อน เมื่ออัยการเป็นผู้ที่จะต้องพิจารณาสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องคดี ซึ่งหาก สั่งฟ้องคดีก็ยังมีหน้าที่ต้องนำเสนอพยานหลักฐานต่อศาลต่อไป ดังนั้น พนักงานอัยการจึงควรมี บทบาทในการตรวจสอบค้นหาความจริงตั้งแต่ต้น เพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายแก่ผู้กระทำความผิด ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและสามารถเข้ามาคุ้มครองผู้บริสุทธิ์ให้พ้นจากระบวนการยุติธรรม ที่ผิดพลาดได้ดียิ่งขึ้น

¹⁶⁸ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2547 ข้อ 29 แก้ไขเพิ่มเติมโดยระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ (ฉบับที่ 8) พ.ศ. 2551.

4. บทบาทของพนักงานอัยการในการดำเนินคดีอาญาโดยใช้ระบบไต่สวน

4.1 ประกาศคณะกรรมการอัยการ เรื่อง การแบ่งหน่วยงาน และการกำหนดอำนาจและหน้าที่ของหน่วยงานภายในของสำนักงานอัยการสูงสุด (ฉบับที่ 16) พ.ศ. 2558

ข้อ 1 ประกาศนี้เรียกว่า “ประกาศคณะกรรมการอัยการ เรื่อง การแบ่งหน่วยงาน และการกำหนดอำนาจและหน้าที่ของหน่วยงานภายในของสำนักงานอัยการสูงสุด (ฉบับที่ 16) พ.ศ. 2558”

ข้อ 2 ประกาศนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2558 เป็นต้นไป

ข้อ 3 ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็น (49) และ (50) ของข้อ 6 แห่งประกาศคณะกรรมการอัยการ เรื่อง การแบ่งหน่วยงาน และการกำหนดอำนาจและหน้าที่ของหน่วยงานภายในของสำนักงานอัยการสูงสุด พ.ศ. 2554 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยประกาศคณะกรรมการอัยการ เรื่อง การแบ่งหน่วยงาน และการกำหนดอำนาจและหน้าที่ของหน่วยงานภายในของสำนักงานอัยการสูงสุด (ฉบับที่ 15) พ.ศ. 2558

(49) สำนักงานคดีปราบปรามการทุจริต

(ก) สำนักอำนวยการ

(ข) สำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายคดีปราบปรามการทุจริต 1 – 4

ข้อ 9 ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็น (49) และ (50) ของข้อ 7 แห่งประกาศคณะกรรมการอัยการ เรื่องการแบ่งหน่วยงาน และการกำหนดอำนาจและหน้าที่ของหน่วยงานภายในของสำนักงานอัยการสูงสุด พ.ศ. 2554 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยประกาศคณะกรรมการอัยการ เรื่อง การแบ่งหน่วยงาน และการกำหนด อำนาจและหน้าที่ของหน่วยงานภายในของสำนักงานอัยการสูงสุด (ฉบับที่ 15) พ.ศ. 2558

(49) สำนักงานคดีปราบปรามการทุจริต มีอธิบดีอัยการเป็นผู้บังคับบัญชาและรับผิดชอบ ในการปฏิบัติราชการ มีอำนาจและหน้าที่

(ก) รับผิดชอบการดำเนินคดีทั้งปวงตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามที่อัยการสูงสุดมอบหมาย

(ข) รับผิดชอบการดำเนินคดีทั้งปวงตามที่กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริตกำหนดให้เป็นอำนาจและหน้าที่ของอัยการสูงสุด ซึ่งประธานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติส่งสำนวนมาให้ดำเนินคดีตามที่อัยการสูงสุด มอบหมาย

(ค) รับผิดชอบการดำเนินคดีที่ปวงตามกฎหมายว่าด้วยมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ทั้งนี้ ตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ และคำสั่งว่าด้วยการนั้น

(ง) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย ให้หน่วยงานราชการในสำนักงานคดีปราบปรามการทุจริต มีอำนาจและหน้าที่ดังต่อไปนี้

(ก) สำนักอำนวยการ มีอำนาจและหน้าที่

1) รับผิดชอบงานธุรการ งานสารบบคดี งานบริหารงานบุคคล งานเลขานุการนักบริหาร งานงบประมาณ งานการเงินและบัญชี และงานเกี่ยวกับอาคารสถานที่ พัสดุ และยานพาหนะของ สำนักงานคดีปราบปรามการทุจริต

2) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

(ข) สำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายคดีปราบปรามการทุจริต 1 - 4 มีอัยการพิเศษฝ่ายเป็น ผู้บังคับบัญชาและรับผิดชอบในการปฏิบัติราชการ มีอำนาจและหน้าที่

1) รับผิดชอบงานสำนักงานคดีปราบปรามการทุจริตตามที่สำนักงานอัยการสูงสุดกำหนด

2) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

4.2 พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559

มาตรา 1 พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559”

มาตรา 2 พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

มาตรา 3 ในพระราชบัญญัตินี้

“ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ” หมายความว่า ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบกลาง และศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบภาค

“คดีทุจริตและประพฤติมิชอบ” หมายความว่า คดีดังต่อไปนี้ ไม่ว่าจะมิใช่ข้อหาหรือความผิดอื่นที่เกี่ยวข้องกันรวมอยู่ด้วยหรือไม่ก็ตาม

(1) คดีอาญาที่ฟ้องให้ลงโทษเจ้าหน้าที่ของรัฐในความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรมตามประมวลกฎหมายอาญา ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่น หรือความผิดอื่นอันเนื่องมาจากการประพฤติมิชอบ

(2) คดีอาญาที่ฟ้องให้ลงโทษเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือบุคคลที่กระทำความผิดฐานฟอกเงินที่เกี่ยวข้องกับความผิดตาม (1) หรือกระทำความผิดตามกฎหมายว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ กฎหมายว่าด้วยการให้เอกชนร่วมลงทุนในกิจการของรัฐ หรือกฎหมายอื่นที่มีวัตถุประสงค์ในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตหรือประพฤติมิชอบ

(3) คดีอาญาที่ฟ้องให้ลงโทษบุคคลในความผิดเกี่ยวกับการเรียก รับ ยอมจะรับ หรือให้ ขอให้ รับว่าจะให้ทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใด หรือการใช้งำล้งประทุษร้าย ชูเชิญว่าจะ ใช้งำล้งประทุษร้าย หรือใช้อิทธิพลเพื่อจูงใจหรือข่มขืนใจให้เจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำการ ไม่กระทำการ หรือประวิงการกระทำใดตามประมวลกฎหมายอาญาหรือกฎหมายอื่น

(4) คดีอาญาที่ฟ้องขอให้ลงโทษเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือบุคคลตามกฎหมายที่กำหนดให้เป็นคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ

(5) คดีอาญาที่ฟ้องขอให้ลงโทษบุคคลที่ร่วมกระทำความผิดกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือบุคคลตาม (1) ถึง (4) ไม่ว่าในฐานะตัวการ ผู้ใช้ ผู้สนับสนุน หรือผู้สมคบ

(6) คดีเกี่ยวกับการจงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบ หรือจงใจยื่นบัญชีและเอกสารดังกล่าวด้วยข้อความอันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบ

(7) คดีร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินเพราะเหตุร่ำรวยผิดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ

(8) กรณีที่มีการขอให้ศาลดำเนินกระบวนการพิจารณาอย่างหนึ่งอย่างใดก่อนยื่นฟ้อง หรือยื่นคำร้องขอตาม (1) ถึง (7)

ความในวรรคหนึ่ง มิให้รวมถึง

(1) คดีที่อยู่ในอำนาจของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

(2) คดีที่อยู่ในอำนาจของศาลเยาวชนและครอบครัวตามกฎหมายว่าด้วยศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว

“ทุจริตต่อหน้าที่” หมายความว่า ทุจริตต่อหน้าที่ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต กฎหมายว่าด้วยมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต หรือพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายอื่น

“ประพุดติมิชอบ” หมายความว่า การกระทำที่ไม่ใช่ทุจริตต่อหน้าที่ แต่เป็นการปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติอย่างใดโดยอาศัยเหตุที่มีตำแหน่งหรือหน้าที่อันเป็นการฝ่าฝืนกฎหมายระเบียบ ข้อบังคับ คำสั่ง หรือมติของคณะรัฐมนตรี ที่มุ่งหมายจะควบคุมดูแลการรับ การเก็บรักษา หรือการใช้เงินหรือทรัพย์สินของแผ่นดิน

“เจ้าหน้าที่ของรัฐ” หมายความว่า เจ้าหน้าที่ของรัฐ เจ้าหน้าที่ของรัฐต่างประเทศ และเจ้าหน้าที่ขององค์การระหว่างประเทศ ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริตหรือกฎหมายว่าด้วยมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต และให้หมายความรวมถึงเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญาด้วย

มาตรา 4 ให้ประธานศาลฎีกาการศึกษาการตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 5 ให้จัดตั้งศาลอาญาคดีทุจริตและประพุดติมิชอบกลาง โดยยกฐานะแผนกคดีทุจริตและประพุดติมิชอบของเจ้าหน้าที่รัฐในศาลอาญาขึ้นเป็นศาลอาญาคดีทุจริตและประพุดติมิชอบกลาง และจะเปิดทำการเมื่อใดให้ประกาศโดยพระราชกฤษฎีกา

ให้ศาลอาญาคดีทุจริตและประพุดติมิชอบกลางมีเขตตลอดกรุงเทพมหานคร จังหวัดสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรสาคร จังหวัดนครปฐม จังหวัดนนทบุรี และจังหวัดปทุมธานี แต่บรรดาคดีทุจริตและประพุดติมิชอบที่เกิดขึ้นนอกเขตของศาลอาญาคดีทุจริตและประพุดติมิชอบกลางจะยื่นฟ้องต่อศาลอาญาคดีทุจริตและประพุดติมิชอบกลางก็ได้ ทั้งนี้ ให้อยู่ในดุลพินิจของศาลอาญาคดีทุจริตและประพุดติมิชอบกลางที่จะไม่รับพิจารณาพิพากษาคดีใดคดีหนึ่งที่ยื่นฟ้องเช่นนั้นได้

ในกรณีที่ศาลอาญาคดีทุจริตและประพุดติมิชอบกลางรับคดีที่เกิดขึ้นนอกเขตศาลไว้พิจารณาพิพากษา หรือได้รับโอนคดีทุจริตและประพุดติมิชอบจากศาลอาญาคดีทุจริตและประพุดติมิชอบภาค หรือศาลชั้นต้นอื่นภายใต้บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ให้ศาลอาญาคดีทุจริตและประพุดติมิชอบกลางมีอำนาจดำเนินกระบวนการพิจารณาใดๆ นอกเขตศาลได้ตามที่เห็นสมควร

ในกรณีที่ความผิดซึ่งเป็นคดีทุจริตและประพุดติมิชอบตามพระราชบัญญัตินี้เกิดขึ้นนอกราชอาณาจักรไทย ให้ชำระคดีนั้นที่ศาลอาญาคดีทุจริตและประพุดติมิชอบกลาง แต่ถ้การสอบสวนได้กระทำลงในท้องที่หนึ่งซึ่งอยู่ในเขตของศาลอาญาคดีทุจริตและประพุดติมิชอบภาคใด ให้ชำระที่ศาลนั้นได้ด้วย

มาตรา 6 ให้จัดตั้งศาลอาญาคดีทุจริตและประพุดติมิชอบภาคขึ้น และจะเปิดทำการเมื่อใดให้ประกาศโดยพระราชกฤษฎีกา ซึ่งจะต้องระบุเขตอำนาจศาล และกำหนดที่ตั้งศาลในเขตศาลนั้นไว้ด้วย

มาตรา 7 ให้ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ และคดีที่มีกฎหมายกำหนดให้อยู่ในอำนาจของศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ

มาตรา 8 ในการฟ้องคดีอาญาสำหรับการกระทำอันเป็นกรรมเดียวเป็นความผิดต่อกฎหมายหลายบท และบทใดบทหนึ่งอยู่ในอำนาจของศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ให้ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบรับพิจารณาพิพากษาข้อหาความผิดบทอื่นไว้ด้วย

มาตรา 9 ในการฟ้องคดีอาญาสำหรับการกระทำอันเป็นความผิดหลายกรรมต่างกัน ในความผิดที่เกี่ยวข้องกัน และบางกรรมไม่อยู่ในอำนาจของศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบจะรับพิจารณาพิพากษาทุกกรรม หรือไม่รับพิจารณาพิพากษาเฉพาะกรรมใดกรรมหนึ่งหรือหลายกรรมที่ไม่อยู่ในอำนาจของศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ โดยให้โจทก์แยกฟ้องเป็นคดีใหม่ยังศาลที่มีอำนาจก็ได้ ทั้งนี้ ให้คำนึงถึงความสะดวกและเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมเป็นสำคัญ

มาตรา 10 เมื่อศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบเปิดทำการแล้ว ห้ามมิให้ศาลชั้นต้นอื่นรับคดีที่อยู่ในอำนาจศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบไว้พิจารณาพิพากษา

มาตรา 11 ในกรณีที่มีปัญหาว่าคดีใดจะอยู่ในอำนาจของศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบหรือไม่ ไม่ว่าปัญหานั้นจะเกิดขึ้นในศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบหรือศาลยุติธรรมอื่น ให้ศาลนั้นรอกการพิจารณาพิพากษาคดีไว้ชั่วคราวแล้วเสนอปัญหานั้นให้ประธานศาลอุทธรณ์วินิจฉัย คำวินิจฉัยของประธานศาลอุทธรณ์ให้เป็นที่สุด

มาตรา 12 ให้ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบเป็นศาลชั้นต้นตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม และให้นำบทบัญญัติแห่งพระธรรมนูญศาลยุติธรรมมาใช้บังคับแก่ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบโดยอนุโลม

มาตรา 13 ในกรณีที่มีความจำเป็น ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบอาจแต่งตั้งให้ศาลชั้นต้นอื่นดำเนินกระบวนการพิจารณาใด ๆ อันมิใช่เป็นการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทแห่งคดีแทนก็ได้ ในกรณีเช่นนี้ ให้ศาลชั้นต้นที่ได้รับแต่งตั้งนำวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบตามกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบไปใช้บังคับแก่การดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลนั้น

มาตรา 14 การนั่งพิจารณาและการพิพากษาคดีของศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบจะกระทำในศาลนั้นเองหรือ ณ ศาลชั้นต้นอื่นที่อยู่ในเขตท้องที่ของศาลนั้นก็ได้ ในกรณีไปนั่งพิจารณาหรือพิพากษาคดีที่ศาลชั้นต้นอื่น จะให้เจ้าหน้าที่ธุรการของศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบหรือของศาลชั้นต้นนั้นทำหน้าที่ช่วยเหลือในทางธุรการก็ได้

มาตรา 15 ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบมีอำนาจออกหมายอาญา และหมายใด ๆ ตามที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งบัญญัติไว้

มาตรา 16 ในศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบทุกศาล ให้มีผู้พิพากษาหัวหน้าคณะศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบซึ่งแต่งตั้งจากผู้ที่เคยดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาหัวหน้าศาลและผู้พิพากษาศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบซึ่งแต่งตั้งจากผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งผู้พิพากษามาแล้วไม่น้อยกว่าสิบปี

มาตรา 17 ในศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบกลางและศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบภาค ให้มีอธิบดีผู้พิพากษาศาลละหนึ่งคนกับให้มีรองอธิบดีผู้พิพากษาศาลละหนึ่งคน และในกรณีที่มีความจำเป็นเพื่อประโยชน์ในทางราชการ คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการศาลยุติธรรมโดยความเห็นชอบของประธานศาลฎีกาจะกำหนดให้มีรองอธิบดีผู้พิพากษามากกว่าหนึ่งคนแต่ไม่เกินสามคนก็ได้

มาตรา 18 ในระหว่างที่ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบกลางและศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบภาคยังไม่ได้เปิดทำการ ให้แผนกคดีทุจริตและประพฤติมิชอบของเจ้าหน้าที่รัฐในศาลอาญาและศาลชั้นต้นอื่นยังคงมีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบอยู่ต่อไป

มาตรา 19 เมื่อมีการเปิดทำการศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบกลาง ให้ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบกลางมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีของแผนกคดีทุจริตและประพฤติมิชอบของเจ้าหน้าที่รัฐในศาลอาญาที่ค้างพิจารณาอยู่ต่อไป และให้ถือว่าบรรดากระบวนการพิจารณาที่แผนกคดีทุจริตและประพฤติมิชอบของเจ้าหน้าที่รัฐในศาลอาญาได้ดำเนินการไว้ก่อนวันเปิดทำการเป็นกระบวนการพิจารณาของศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบกลางนั้นด้วย

บรรดาคดีที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบกลางซึ่งค้างพิจารณาอยู่ในศาลชั้นต้นใดในวันเปิดทำการของศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบกลาง ให้ศาลชั้นต้นนั้นยังคงมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่ค้างอยู่ต่อไปจนเสร็จ

มาตรา 20 ในวันเปิดทำการศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบกลาง ให้ผู้พิพากษาในศาลอาญาซึ่งมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวข้องกับคดีทุจริตและประพฤติมิชอบของเจ้าหน้าที่รัฐปฏิบัติหน้าที่ในศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบกลางได้ต่อไปจนกว่าจะมีผู้มาดำรงตำแหน่งตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม

มาตรา 21 ในระหว่างที่ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบภาคยังไม่ได้เปิดทำการในท้องที่ใด ให้ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบกลางมีเขตในท้องที่นั้นด้วย และโจทก์

จะยื่นคำฟ้องต่อศาลชั้นต้นอื่นที่อยู่ในเขตท้องที่ของศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบภาคนั้น เช่นเดียวกับกรยื่นฟ้องคดีทั่วไปก็ได้ ให้ศาลชั้นต้นที่โจทก์ยื่นฟ้องนั้นแจ้งไปยังศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบกลาง เมื่อศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบกลางรับคดีนั้นไว้แล้วจะออกไปทำการไต่สวนมูลฟ้อง นั่งพิจารณาและพิพากษาคดี ณ ศาลชั้นต้นแห่งท้องที่นั้น หรือจะกำหนดให้ทำการไต่สวนมูลฟ้อง นั่งพิจารณาและพิพากษาคดี ณ ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบกลางก็ได้ตามที่ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบกลางจะเห็นสมควรให้ศาลชั้นต้นอื่นตามวรรคหนึ่งมีอำนาจพิจารณาและมีคำสั่งเกี่ยวกับการขอคัดฟ้อง การออกหมายจับ และการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยได้

มาตรา 22 บรรดาคดีที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบภาคซึ่งค้างพิจารณาอยู่ในศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบกลางหรือศาลชั้นต้นใดในวันเปิดทำการของศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบภาค ให้ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบกลางหรือศาลชั้นต้นนั้น แล้วแต่กรณี ยังคงมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่ค้างอยู่ต่อไปจนเสร็จ

4.3 พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559

มาตรา 1 พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติ มิชอบ พ.ศ. 2559”

มาตรา 2 พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

มาตรา 3 ในพระราชบัญญัตินี้

“คดีทุจริตและประพฤติมิชอบ” หมายความว่า คดีทุจริตและประพฤติมิชอบตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ

“ศาล” หมายความว่า ศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ

“ผู้ถูกกล่าวหา” หมายความว่า ผู้ถูกกล่าวหาตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและตามกฎหมายว่าด้วยมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต และผู้ต้องหาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

“ประธานกรรมการ ป.ป.ช.” หมายความว่า ประธานกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

“คณะกรรมการ ป.ป.ช.” หมายความว่า คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

“คณะกรรมการ ป.ป.ท.” หมายความว่า คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐตามกฎหมายว่าด้วยมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

“เจ้าหน้าที่ของรัฐ” หมายความว่า เจ้าหน้าที่ของรัฐตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ

“เจ้าพนักงานคดี” หมายความว่า ข้าราชการศาลยุติธรรมซึ่งได้รับแต่งตั้งจากเลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรมให้ดำรงตำแหน่งเจ้าพนักงานคดีตามระเบียบที่คณะกรรมการข้าราชการศาลยุติธรรมตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการศาลยุติธรรมกำหนด

มาตรา 4 ให้นำบทบัญญัติในพระราชบัญญัตินี้ เว้นแต่มาตรา 7 มาตรา 34 มาตรา 35 มาตรา 36 และมาตรา 37 ไปใช้บังคับแก่การพิจารณาพิพากษาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบในศาลทหารด้วย โดย

(1) ผู้มีสิทธิยื่นคำร้องขอให้ศาลสืบพยานหลักฐานตามมาตรา 27 ได้แก่ อัยการทหารตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหาร

(2) ผู้มีอำนาจฟ้องคดีให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหาร

(3) การจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายแก่ทนายความที่ศาลทหารตั้งให้แก่จำเลยให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหาร

(4) การจ่ายค่าป่วยการ ค่าพาหนะเดินทาง ค่าเช่าที่พัก และค่าใช้จ่ายอื่นแก่บุคคลตามมาตรา 12 ให้เป็นไปตามระเบียบที่กระทรวงกลาโหมกำหนดโดยความเห็นชอบของกระทรวงการคลัง

(5) การอุทธรณ์และฎีกาในศาลทหาร ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหาร

(6) การบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่งในส่วนอาญา ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหาร

(7) ให้คำว่า “พนักงานอัยการ” หมายความว่า รวมถึงอัยการทหารตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหาร

ในกรณีคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจฟ้องคดีตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีเองหรือแต่งตั้งทนายความให้ฟ้องคดีแทนต่อศาลทหารได้

ให้ที่ประชุมใหญ่ตุลาการพระธรรมนูญในศาลทหารสูงสุดมีอำนาจออกระเบียบเกี่ยวกับการดำเนินคดีเพื่อให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้ หรือเพื่อให้การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลทหารเป็นไปด้วยความสะดวก รวดเร็ว เป็นธรรม และมีประสิทธิภาพ เท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับพระราชบัญญัตินี้ และเมื่อประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

มาตรา 5 ให้ประธานศาลฎีกาและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

ประธานศาลฎีกาโดยความเห็นชอบของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกามีอำนาจออกข้อบังคับเกี่ยวกับการดำเนินคดีเพื่อให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้ หรือเพื่อให้การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลเป็นไปด้วยความสะดวก รวดเร็ว เป็นธรรม และมีประสิทธิภาพ เท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับพระราชบัญญัตินี้ และเมื่อประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

มาตรา 6 วิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบให้ใช้ระบบไต่สวนและเป็นไปโดยรวดเร็วตามที่กำหนดในพระราชบัญญัตินี้และข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ในกรณีที่ไม่มีบทบัญญัติและข้อบังคับดังกล่าว ให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง หรือกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวงมาใช้บังคับเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับบทบัญญัติตามพระราชบัญญัตินี้

คดีทุจริตและประพฤติมิชอบใดมีข้อหาความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดตามกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาคดียาเสพติดหรือข้อหาความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์รวมอยู่ด้วย ให้นำบทบัญญัติตามกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีดังกล่าวมาใช้บังคับแก่ข้อหาความผิดนั้นเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับบทบัญญัติตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 7 ในชั้นไต่สวนมูลฟ้องหรือระหว่างพิจารณาศาลมีอำนาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีทำหน้าที่ช่วยเหลือศาลในการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้

- (1) ตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อให้ศาลใช้เป็นแนวทางในการไต่สวนมูลฟ้องหรือการพิจารณาคดี
- (2) ดำเนินการและจัดทำรายงานเกี่ยวกับคดีตามที่ศาลมีคำสั่ง
- (3) ช่วยเหลือศาลในการบันทึกคำพยาน
- (5) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้หรือตามข้อบังคับของประธานศาลฎีกาในการทำหน้าที่ช่วยเหลือนั้น

ในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ ให้เจ้าพนักงานคดีเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญาและให้มีอำนาจมีหนังสือเรียกบุคคลใดมาให้ข้อมูลหรือให้จัดส่งเอกสารเพื่อประกอบการพิจารณาเรื่องใดเรื่องหนึ่งตามอำนาจหน้าที่

หลักเกณฑ์และวิธีการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีให้เป็นไปตามที่กำหนดในข้อบังคับของประธานศาลฎีกา

มาตรา 8 เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ศาลอาจมีคำสั่งให้คู่ความที่ดำเนิน

กระบวนการพิจารณาไม่ถูกต้อง ดำเนินกระบวนการพิจารณาให้ถูกต้องได้ภายในระยะเวลาและเงื่อนไขที่ศาลเห็นสมควรกำหนด

มาตรา 9 ระยะเวลาที่กำหนดในพระราชบัญญัตินี้ กฎหมายอื่นที่บทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้ให้นำมาใช้บังคับ ข้อบังคับของประธานศาลฎีกา หรือตามที่ศาลกำหนดเมื่อศาลเห็นสมควรหรือเมื่อคู่ความมีคำขอ ศาลอาจยื่นหรือขยายได้ตามความจำเป็นและเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม

มาตรา 10 ให้คู่ความฝ่ายที่ยื่นคำคู่ความ คำร้อง คำขอ คำแถลง หรือสรรพเอกสารจัดทำสำเนายื่นต่อศาลในจำนวนที่เพียงพอต่อองค์คณะผู้พิพากษาและคู่ความฝ่ายอื่น เว้นแต่ศาลจะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่น

ความในวรรคหนึ่งมิให้รวมเอกสารตามมาตรา 15 วรรคสอง

มาตรา 11 ในชั้นไต่สวนมูลฟ้องหรือระหว่างพิจารณา เมื่อคู่ความร้องขอและมีเหตุอันสมควร ศาลอาจอนุญาตให้คัดคำเบิกความพยานและรายงานกระบวนการพิจารณาของศาลได้โดยกำหนดวิธีการและเงื่อนไขตามที่เห็นสมควร

มาตรา 12 บุคคลดังต่อไปนี้มีสิทธิได้รับคำปรึกษา คำพาหนะเดินทาง ค่าเช่าที่พัก และค่าใช้จ่ายอื่นตามระเบียบที่คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการศาลยุติธรรมกำหนด

(1) พยานบุคคลที่ศาลเรียกมาเองในชั้นไต่สวนมูลฟ้องหรือในชั้นพิจารณาตามมาตรา 17 และมาตรา 25

(2) บุคคลซึ่งมาให้ถ้อยคำและบุคคลหรือคณะบุคคลที่ได้รับแต่งตั้งตามมาตรา 23

(3) ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญที่ศาลขอให้มาให้ความเห็นตามมาตรา 26

มาตรา 13 ในการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ในกรณีผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยหลบหนีไปในระหว่างถูกดำเนินคดีหรือระหว่างการพิจารณาคดีของศาล มิให้นับระยะเวลาที่ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยหลบหนีรวมเป็นส่วนหนึ่งของอายุความ

ในกรณีมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษจำเลย ถ้าจำเลยหลบหนีไปในระหว่างต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษ มิให้นำบทบัญญัติมาตรา 98 แห่งประมวลกฎหมายอาญามาใช้บังคับ

มาตรา 14 ในการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบตามพระราชบัญญัตินี้ ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยที่หลบหนีไปในระหว่างที่ได้รับการปล่อยชั่วคราว ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือนหรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และถ้าเป็นการหลบหนีในระหว่างการพิจารณาของศาล ไม่ว่าศาลจะมีคำสั่งจำหน่ายคดีหรือไม่ก็ตาม ศาลอาจมีคำสั่งให้ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการติดตามหรือจับกุมจำเลยรายงานผลภายในระยะเวลาที่ศาลเห็นสมควร

ความผิดตามวรรคหนึ่งไม่ระงับไปเพราะเหตุที่คดีของผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยนั้น มีการสั่งไม่ฟ้อง ยกฟ้อง จำหน่ายคดี หรือถอนฟ้อง

มาตรา 15 ฟ้องต้องทำเป็นหนังสือมีข้อความตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 158 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มีข้อความที่เป็นการกล่าวหาเกี่ยวกับการกระทำความผิดความผิดคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ และต้องระบุพฤติการณ์ที่กล่าวหาว่ากระทำความผิดพร้อมทั้งชี้ช่องพยานหลักฐานให้ชัดเจนเพียงพอที่จะดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปได้

ในคดีที่อัยการสูงสุด พนักงานอัยการ ประธานกรรมการ ป.ป.ช. หรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นโจทก์ ในวันยื่นฟ้องให้จำเลยมาหรือคุมตัวมาศาล และให้โจทก์ส่งรายงานและสำนวนการสอบสวนหรือสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริงพร้อมสำเนาอิเล็กทรอนิกส์ต่อศาลเพื่อใช้เป็นหลักในการพิจารณาและรวมไว้ในสำนวน

กรณีศาลเห็นว่าฟ้องไม่ถูกต้อง ให้ศาลมีคำสั่งให้โจทก์แก้ฟ้องให้ถูกต้อง

มาตรา 16 ถ้าฟ้องถูกต้องตามกฎหมายแล้ว ให้ศาลสั่งคดีต่อไปนี้

(1) ในคดีที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์ ให้ไต่สวนมูลฟ้อง แต่ถ้าคดีนั้นพนักงานอัยการหรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นโจทก์ หรือคดีนั้นอัยการสูงสุดหรือประธานกรรมการ ป.ป.ช. เป็นโจทก์ ได้ฟ้องจำเลยโดยข้อหาอย่างเดียวกันด้วยแล้ว ให้จัดการตาม (2) หรือ (3) แล้วแต่กรณี

(2) ในคดีที่พนักงานอัยการ หรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นโจทก์ ไม่จำเป็นต้องไต่สวนมูลฟ้อง แต่ถ้าเห็นสมควรจะสั่งให้ไต่สวนมูลฟ้องก่อนก็ได้

(3) ในคดีที่อัยการสูงสุด หรือประธานกรรมการ ป.ป.ช. เป็นโจทก์ ให้ศาลประทับฟ้องไว้พิจารณาโดยไม่ต้องไต่สวนมูลฟ้อง

ในกรณีที่มีการไต่สวนมูลฟ้องตาม (1) หรือ (2) แล้ว ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพ ให้ศาลประทับฟ้องไว้พิจารณา

มาตรา 17 การไต่สวนมูลฟ้อง ให้ดำเนินการตามมาตรา 165 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา สำหรับกรณีตามมาตรา 16 (2) ให้ปฏิบัติเช่นเดียวกับการไต่สวนมูลฟ้องกรณีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์

ไม่ว่าจะเป็นคดีที่พนักงานอัยการหรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นโจทก์หรือคดีที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์ ก่อนเริ่มไต่สวนมูลฟ้อง ถ้าจำเลยมาศาล ให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีก็ให้นำบทบัญญัติมาตรา 173 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับโดยอนุโลม

ในการไต่สวนมูลฟ้อง จำเลยอาจแถลงให้ศาลทราบถึงข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายอันสำคัญที่ศาลควรสั่งว่าคดีไม่มีมูล และจะระบุในคำแถลงถึงตัวบุคคล เอกสาร หรือวัตถุที่จะสนับสนุนข้อเท็จจริงตามคำแถลงของจำเลยด้วยก็ได้ กรณีเช่นว่านี้ ศาลอาจเรียกบุคคล เอกสาร หรือวัตถุดังกล่าวมาเป็นพยานศาลเพื่อประกอบการวินิจฉัยสั่งคดีได้ตามที่เห็นสมควร โดยโจทก์และจำเลยอาจถามพยานศาลได้เมื่อได้รับอนุญาตจากศาล

ในระหว่างไต่สวนมูลฟ้องคดีที่พนักงานอัยการหรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นโจทก์ ศาลจะสั่งขังจำเลยไว้หรือปล่อยชั่วคราวตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาก็ได้

คำสั่งของศาลที่ว่าคดีมีมูลให้แสดงผลอย่างชัดเจนประกอบด้วย

มาตรา 18 ภายใต้งบบังคับมาตรา 173 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในวันยื่นฟ้องหรือวันนัดพิจารณาครั้งแรก แล้วแต่กรณี เมื่อจำเลยมาศาลและศาลเชื่อว่าเป็นจำเลยจริงแล้ว ให้ศาลส่งสำเนาฟ้องแก่จำเลยรายตัวไป และอ่านกับอธิบายฟ้องให้จำเลยฟัง และถามว่าจำเลยกระทำความผิดจริงหรือไม่ จะให้การต่อสู้อย่างไรบ้าง ถ้าจำเลยให้การหรือไม่ยอมให้การก็ให้บันทึกไว้ และถ้าจำเลยให้การปฏิเสธหรือไม่ให้การ ก็ให้ศาลกำหนดวันตรวจพยานหลักฐานโดยให้คู่ความทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าสิบสี่วัน

มาตรา 19 ในคดีที่จำเลยให้การรับสารภาพตามฟ้อง แม้ข้อหาที่จำเลยรับสารภาพนั้นกฎหมายกำหนดอัตราโทษอย่างต่ำให้จำคุกน้อยกว่าห้าปี หรือโทษสถานที่ไม่เกินจำคุก ศาลอาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบพยานต่อไปเพื่อทราบถึงพฤติการณ์แห่งการกระทำความผิดจนกว่าจะพอใจว่าจำเลยกระทำความผิดจริงก็ได้

มาตรา 20 คู่ความทั้งสองฝ่ายอาจอ้างตนเอง พยานวัตถุ พยานเอกสาร พยานบุคคล หรือหลักฐานอื่น ซึ่งน่าจะพิสูจน์ได้ว่าจำเลยมีผิดหรือบริสุทธิ์ได้ตามที่ศาลเห็นสมควร และมีสิทธิขอตรวจพยานหลักฐานและคัดสำเนาพยานหลักฐานของตนเอง หรือของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งได้

การอ้างพยานตามวรรคหนึ่ง ให้คู่ความยื่นบัญชีระบุพยานก่อนวันตรวจพยานหลักฐาน ไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน พร้อมคำแถลงแสดงเหตุผลความจำเป็นในการอ้างพยาน และวิธีการได้มาซึ่งพยานดังกล่าว

การยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติมเมื่อล่วงพ้นระยะเวลาตามวรรคสองจะกระทำได้ ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากศาล โดยคู่ความยื่นบัญชีระบุพยานจะต้องยื่นคำแถลงแสดงเหตุผลความจำเป็น และวิธีการได้มาซึ่งพยานหลักฐานดังกล่าวด้วย

ในกรณีที่พยานเอกสารหรือพยานวัตถุอยู่ในความครอบครองของบุคคลภายนอก ให้คู่ความที่ประสงค์จะอ้างอิงขอให้ศาลมีคำสั่งเรียกพยานหลักฐานดังกล่าวมาจากผู้ที่ครอบครอง โดยยื่นคำขอต่อศาลพร้อมกับการยื่นบัญชีระบุพยาน เพื่อให้ได้พยานหลักฐานนั้นมาก่อนวันนัดตรวจพยานหลักฐานหรือวันที่ศาลกำหนด

มาตรา 21 ในวันตรวจพยานหลักฐาน ให้คู่ความส่งพยานเอกสารและพยานวัตถุที่ยังอยู่ในความครอบครองของตนต่อศาลเพื่อให้คู่ความอีกฝ่ายตรวจสอบ เว้นแต่ศาลจะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่นอันเนื่องมาจากสภาพและความจำเป็นแห่งพยานหลักฐานนั่นเอง หลังจากนั้นให้คู่ความแถลงแนวทางการเสนอพยานหลักฐานต่อศาล และให้ศาลสอบถามคู่ความถึงความเกี่ยวข้องกับประเด็นและความจำเป็นที่ต้องสืบพยานหลักฐานที่อ้างอิง ตลอดจนการยอมรับพยานหลักฐานของอีกฝ่ายหนึ่ง

ในกรณีที่มิได้มีการโต้แย้งพยานหลักฐานใดหรือมีการโต้แย้งแต่ไม่มีเหตุแห่งการโต้แย้งโดยชัดแจ้ง ศาลจะมีคำสั่งให้รับฟังพยานหลักฐานนั้น โดยไม่ต้องไต่สวนก็ได้ แต่หากมีการโต้แย้งพยานหลักฐานใดหรือเมื่อศาลเห็นเอง ให้ศาลดำเนินการสืบพยานหลักฐานนั้น โดยกำหนดวันนัดสืบพยานและแจ้งให้คู่ความทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน

มาตรา 23 ในคดีที่อัยการสูงสุด พนักงานอัยการ ประธานกรรมการ ป.ป.ช. หรือ คณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นโจทก์ ให้ศาลนำรายงานและสำนวนการสอบสวนหรือสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริงของโจทก์ มาเป็นหลักในการแสวงหาความจริง และอาจสืบพยานเพิ่มเติมเพื่อหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานได้ตามที่เห็นสมควร

มาตรา 23 ศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากหน่วยงานหรือบุคคลใด หรือเรียกบุคคลใดมาให้ถ้อยคำ หรือดำเนินการอื่นใดเพื่อประโยชน์แก่การพิจารณา รวมทั้งมีอำนาจสั่งให้ประธานกรรมการ ป.ป.ช. คณะกรรมการ ป.ป.ช. คณะกรรมการ ป.ป.ท. หน่วยงานหรือบุคคลใดตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐานเพิ่มเติม แล้วรายงานให้ศาลทราบและจัดส่งพยานหลักฐานดังกล่าวต่อศาลภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด

ศาลมีอำนาจแต่งตั้งบุคคลหรือคณะบุคคลเพื่อปฏิบัติหน้าที่ตามที่ศาลมอบหมาย

พยานหลักฐานที่ได้มาตามวรรคหนึ่งต้องให้คู่ความทุกฝ่ายทราบและไม่ตัดสิทธิ คู่ความในอันที่จะโต้แย้งพยานหลักฐานดังกล่าว

มาตรา 24 ให้ศาลพิจารณาและสืบพยานหลักฐานต่อเนื่องติดต่อกันไปจนกว่าจะ เสร็จการพิจารณา เว้นแต่ในกรณีที่มีเหตุสุดวิสัยหรือเหตุจำเป็นอื่นอันมิอาจก้าวล่วงได้

มาตรา 25 ในการสืบพยานบุคคล ไม่ว่าจะ เป็นพยานที่คู่ความฝ่ายใดอ้างหรือที่ศาล เรียกมาเอง ให้ศาลแจ้งให้พยานทราบประเด็นและข้อเท็จจริงที่จะทำการสืบพยาน แล้วให้พยานเบิก ความในข้อนั้นด้วยตนเองหรือตอบคำถามศาล ศาลอาจถามพยานเกี่ยวกับข้อเท็จจริงใดๆ ที่เกี่ยวเนื่อง กับคดีแม้จะไม่มีคู่ความฝ่ายใดยกขึ้นอ้างก็ตาม แล้วจึงอนุญาตให้คู่ความถามพยานเพิ่มเติม

การถามพยานตามวรรคหนึ่ง จะใช้คำถามนำก็ได้

หลังจากคู่ความถามพยานตามวรรคหนึ่งแล้ว ห้ามมิให้คู่ความฝ่ายใดถามพยานอีก เว้นแต่จะได้รับการอนุญาตจากศาล

มาตรา 26 ศาลอาจขอให้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญมาให้ความเห็นเพื่อประกอบการ พิจารณาพิพากษาคดีได้ แต่ต้องให้คู่ความทุกฝ่ายทราบและให้โอกาสคู่ความตามสมควรในอันที่จะ ขอให้เรียกผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญฝ่ายตนมาให้ความเห็นโต้แย้งหรือเพิ่มเติมความเห็นของ ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญดังกล่าว

มาตรา 27 ถ้าอัยการสูงสุด พนักงานอัยการ ประธานกรรมการ ป.ป.ช. คณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือคณะกรรมการ ป.ป.ท. รวมทั้งบุคคลที่เกี่ยวข้องในคดีเกรงว่าพยานหลักฐานซึ่งอาจต้อง อ้างอิงในภายหน้าจะสูญหายหรือยากแก่การนำมาสืบพยานในภายหลัง บุคคลดังกล่าวอาจยื่นคำร้อง ต่อศาลขอให้มีการสั่งให้สืบพยานหลักฐานนั้นไว้ทันทีได้ โดยให้ปฏิบัติตามประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความอาญาต่อไป พยานหลักฐานที่ได้จากการสืบพยานดังกล่าวให้รับฟังเป็นพยานหลักฐาน ได้ ไม่ว่าภายหลังจะได้มีการฟ้องคดีต่อศาลที่ทำการสืบพยานหรือไม่ก็ตาม

มาตรา 28 การพิจารณาและสืบพยานในศาล ให้ทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย

เมื่อศาลเห็นเป็นการสมควร เพื่อให้การพิจารณาเป็นไปโดยไม่ชักช้า ศาลมีอำนาจ พิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยได้ ในกรณีดังต่อไปนี้

(1) จำเลยไม่อาจมาฟังการพิจารณาและการสืบพยานได้เนื่องจากความเจ็บป่วย หรือมีเหตุจำเป็นอื่นอันมิอาจก้าวล่วงได้ เมื่อจำเลยมีทนายและจำเลยได้รับการอนุญาตจากศาลที่จะไม่ มาฟังการพิจารณาและสืบพยาน

(2) จำเลยเป็นนิติบุคคลและศาลได้ออกหมายจับผู้จัดการหรือผู้แทนของนิติบุคคล นั้นแล้วแต่ยังจับตัวมาไม่ได้

(3) จำเลยอยู่ในอำนาจศาลแล้วแต่ได้หลบหนีไปและศาลได้ออกหมายจับแล้วแต่ยังจับตัวมาไม่ได้

(4) ในระหว่างพิจารณาหรือสืบพยาน ศาลมีคำสั่งให้จำเลยออกจากห้องพิจารณา เพราะเหตุขัดขวางการพิจารณา หรือจำเลยออกไปจากห้องพิจารณาโดยไม่ได้รับอนุญาตจากศาล

ในกรณีดังกล่าว เมื่อศาลพิจารณาคดีเสร็จสิ้นแล้ว ให้ศาลมีคำพิพากษาในคดีนั้นต่อไป มาตรา 29 เมื่อการสืบพยานหลักฐานเสร็จสิ้น คู่ความมีสิทธิแถลงปิดคดีของตน ด้วยวาจา หรือเป็นหนังสือภายในเวลาที่ศาลกำหนด

มาตรา 30 พยานบุคคลในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบอาจได้รับการคุ้มครองตาม มาตรการพิเศษตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองพยานในคดีอาญา

มาตรา 31 การริบทรัพย์สินในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ไม่ว่าโจทก์จะมีคำขอ หรือไม่ก็ตาม นอกจากศาลจะมีอำนาจริบทรัพย์สินตามกฎหมายที่บัญญัติไว้โดยเฉพาะแล้ว ให้ศาล มีอำนาจสั่งให้ริบทรัพย์สินดังต่อไปนี้ด้วย เว้นแต่เป็นทรัพย์สินของผู้อื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยการกระทำความผิด

(1) ทรัพย์สินที่บุคคลได้ใช้หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด

(2) ทรัพย์สินหรือประโยชน์อันอาจคำนวณเป็นราคาเงินได้ที่บุคคลได้มาจากการกระทำความผิด หรือจากการเป็นผู้ใช้ ผู้สนับสนุน หรือผู้โฆษณาหรือประกาศให้ผู้อื่นกระทำความผิด

(3) ทรัพย์สินหรือประโยชน์อันอาจคำนวณเป็นราคาเงินได้ที่บุคคลได้มาจากการจำหน่าย จ่าย โอน ด้วยประการใด ๆ ซึ่งทรัพย์สินหรือประโยชน์ตาม (1) หรือ (2)

(4) ดอกผลหรือประโยชน์อื่นใดอันเกิดจากทรัพย์สินหรือประโยชน์ตาม (1) (2) หรือ (3)

ในการที่ศาลจะมีคำสั่งริบทรัพย์สินตาม (1) ให้ศาลวินิจฉัยตามควรแก่พฤติการณ์ และความร้ายแรงแห่งการกระทำความผิด รวมทั้งโอกาสที่จะนำทรัพย์สินนั้นไปใช้ในการกระทำความผิดอีก

ในกรณีที่ศาลเห็นว่ามิใช่วิธีการอื่นที่จะทำให้บุคคลไม่สามารถใช้ทรัพย์สินตาม (1) ในการกระทำความผิดได้อีกต่อไป ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ดำเนินการตามวิธีการดังกล่าวแทนการริบทรัพย์สิน

หากการดำเนินการตามวรรคสามไม่เป็นผล ศาลจะมีคำสั่งริบทรัพย์สินนั้นในภายหลังก็ได้

มาตรา 32 ในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ไม่ว่าโจทก์จะมีคำขอหรือไม่ก็ตาม บรรดาทรัพย์สินดังต่อไปนี้ให้ริบเสียทั้งสิ้น เว้นแต่เป็นทรัพย์สินของผู้อื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วย ในการกระทำความผิด

(1) ทรัพย์สินหรือประโยชน์อันอาจคำนวณเป็นราคาเงินได้ที่บุคคลได้ให้ ขอให้ หรือรับว่าจะให้แก่เจ้าหน้าที่ของรัฐ เพื่อจูงใจให้กระทำการ ไม่กระทำการ หรือประวิงการกระทำ อันมิชอบด้วยหน้าที่

(2) ทรัพย์สินหรือประโยชน์อันอาจคำนวณเป็นราคาเงินได้ที่เจ้าหน้าที่ของรัฐ ได้มาจากการกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ หรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือ ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม หรือความผิดในลักษณะเดียวกันตามกฎหมายเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการทุจริตหรือตามกฎหมายอื่น

(3) ทรัพย์สินหรือประโยชน์อันอาจคำนวณเป็นราคาเงินได้ที่ได้ให้ ขอให้ หรือรับว่าจะให้เพื่อจูงใจบุคคลให้กระทำความผิด หรือเพื่อเป็นรางวัลในการที่บุคคลได้กระทำความผิด

(4) ทรัพย์สินหรือประโยชน์อันอาจคำนวณเป็นราคาเงินได้ที่บุคคลได้มาจากการ จำหน่าย จ่าย โอนด้วยประการใดๆ ซึ่งทรัพย์สินหรือประโยชน์ตาม (1) (2) หรือ (3)

(5) ดอกผลหรือประโยชน์อื่นใดอันเกิดจากทรัพย์สินหรือประโยชน์ตาม (1) (2) (3) หรือ (4)

มาตรา 33 ในการพิพากษาคดีหรือภายหลังจากนั้น ถ้าความปรากฏแก่ศาลเอง หรือ ความปรากฏตามคำขอของโจทก์ว่า สิ่งที่ศาลจะสั่งริบหรือได้สั่งริบ โดยสภาพไม่สามารถส่งมอบ ได้ สูญหาย หรือไม่สามารถติดตามเอาคืนได้ไม่ว่าด้วยเหตุใด หรือได้มีการนำสิ่งนั้นไปรวมเข้ากับ ทรัพย์สินอื่น หรือได้มีการจำหน่าย จ่าย โอนสิ่งนั้น หรือการติดตามเอาคืนจะกระทำได้โดยยากเกิน สมควร หรือมีเหตุสมควรประการอื่น ศาลอาจกำหนดมูลค่าของสิ่งนั้น โดยคำนึงถึงราคาท้องตลาด ในวันที่ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่ง และสั่งให้ผู้มีหน้าที่ต้องส่งสิ่งที่ศาลสั่งริบชำระเป็นเงินแทน ตามมูลค่าดังกล่าวภายในเวลาที่ศาลกำหนด

การกำหนดมูลค่าตามวรรคหนึ่ง ในกรณีที่มีการนำไปรวมเข้ากับทรัพย์สินอื่น หรือ ในกรณีมูลค่าของทรัพย์สินที่ได้มาแทนต่ำกว่าราคาท้องตลาดของสิ่งที่ศาลสั่งริบในวันที่มีการ จำหน่าย จ่าย โอนสิ่งนั้น ให้ศาลกำหนดโดยคำนึงถึงสัดส่วนของทรัพย์สินที่มีการรวมเข้าด้วยกัน นั้น หรือมูลค่าของทรัพย์สินที่ได้มาแทนสิ่งนั้น แล้วแต่กรณี

ในการสั่งให้บุคคลชำระเงินตามวรรคหนึ่ง ศาลจะกำหนดให้ผู้นั้นชำระเงิน ทั้งหมดในคราวเดียวหรือจะให้ผ่อนชำระก็ได้ โดยคำนึงถึงความเหมาะสมและเป็นธรรมแก่กรณี และถ้าผู้นั้นไม่ชำระหรือชำระไม่ครบถ้วนตามจำนวนและภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด ต้องเสีย

ดอกเบี้ยในระหว่างเวลาผิดนัดตามอัตราที่กฎหมายกำหนด และให้ศาลมีอำนาจสั่งให้บังคับคดีเอา
แก่ทรัพย์สินอื่นของบุคคลนั้นได้ไม่เกินจำนวนเงินที่ยังค้างชำระ

มาตรา 34 ในการพิจารณาพิพากษาคดีร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน
เพราะเหตุร่ำรวยผิดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติให้นำบทบัญญัติในหมวด 2 วิธีพิจารณาใน
ศาลชั้นต้นมาใช้บังคับโดยอนุโลม เว้นแต่มาตรา 15 วรรคสอง มาตรา 16 มาตรา 17 มาตรา 18
มาตรา 19 มาตรา 28 มาตรา 31 และมาตรา 32

มาตรา 35 คำร้องขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน นอกจากจะต้อง
ระบุรายละเอียดเกี่ยวกับข้อกล่าวหาและพฤติการณ์ที่แสดงให้เห็นว่าผู้ถูกกล่าวหา ร่ำรวยผิดปกติ
หรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติแล้ว จะต้องระบุรายละเอียดเกี่ยวกับทรัพย์สินและสถานที่ตั้งของ
ทรัพย์สินที่ขอให้ตกเป็นของแผ่นดิน ชื่อ และที่อยู่ของผู้ครอบครองหรือมีชื่อเป็นเจ้าของ
กรรมสิทธิ์ในขณะยื่นคำร้องด้วย

มาตรา 36 เมื่อได้รับคำร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน ให้ศาลประกาศ
คำร้องดังกล่าวโดยเปิดเผยตามวิธีการที่กำหนดในข้อบังคับของประธานศาลฎีกา

บุคคลภายนอกอาจร้องคัดค้านเข้ามาในคดีได้แต่ต้องกระทำก่อนศาลชั้นต้นมี
คำพิพากษา

คำคัดค้านให้ทำเป็นหนังสือยื่นต่อศาลโดยระบุเหตุแห่งการคัดค้านโดยละเอียด
และให้ศาลส่งสำเนาคำคัดค้านให้แก่คู่ความทุกฝ่าย

มาตรา 37 ผู้ใดกล่าวอ้างโต้แย้งว่า ทรัพย์สินที่ร้องขอให้ตกเป็นของแผ่นดินมิได้
เกิดจากการร่ำรวยผิดปกติก็มิได้เป็นทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติก็ ผู้นั้นมีภาระการพิสูจน์ต่อศาล
ถ้าผู้มีภาระการพิสูจน์ตามวรรคหนึ่งไม่อาจพิสูจน์ได้ว่าทรัพย์สินที่ร้องขอให้ตก
เป็นของแผ่นดินมิได้เกิดจากการร่ำรวยผิดปกติ หรือมิได้เป็นทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ ให้ศาลสั่งให้
ทรัพย์สินนั้นตกเป็นของแผ่นดิน

ในกรณี ผู้ที่กล่าวอ้างโต้แย้งเป็นทนายทหรือผู้จัดการมรดก ให้ศาลคำนึงถึง
ความสามารถในการพิสูจน์ของบุคคลดังกล่าวและพิจารณาพิพากษตามที่เห็นว่าเป็นธรรม

มาตรา 38 ให้จัดตั้งแผนกคดีทุจริตและประพฤติมิชอบขึ้นในศาลอุทธรณ์ โดยให้มี
อำนาจพิจารณาพิพากษาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบที่มีการอุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล
ชั้นต้นและตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 39 ภายใต้บังคับมาตรา 41 การอุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้น
ในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ให้อุทธรณ์ไปยังศาลอุทธรณ์แผนกคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ

โดยยื่นต่อศาลชั้นต้นภายในกำหนดหนึ่งเดือนนับแต่วันอ่านหรือถือว่าได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นให้คู่ความฝ่ายที่อุทธรณ์ฟัง

เมื่อศาลชั้นต้นมีคำสั่งรับอุทธรณ์หรือเมื่อมีการยื่นคำร้องอุทธรณ์คำสั่งไม่รับอุทธรณ์ของศาลชั้นต้น ให้ศาลชั้นต้นส่งอุทธรณ์หรือคำร้องเช่นว่านั้นพร้อมสำนวนไปยังศาลอุทธรณ์แผนกคดีทุจริตและประพฤติมิชอบเพื่อพิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งโดยเร็ว

มาตรา 40 ในกรณีที่จำเลยซึ่งไม่ได้ถูกคุมขังเป็นผู้อุทธรณ์ จำเลยจะยื่นอุทธรณ์ได้ต่อเมื่อแสดงตนต่อเจ้าพนักงานศาลในขณะที่ยื่นอุทธรณ์ มิฉะนั้นให้ศาลอุทธรณ์แผนกคดีทุจริตและประพฤติมิชอบมีคำสั่งไม่รับอุทธรณ์

มาตรา 41 คดีที่ศาลชั้นต้นพิพากษาให้ลงโทษประหารชีวิตหรือจำคุกตลอดชีวิตเมื่อไม่มีการอุทธรณ์คำพิพากษา ให้ศาลชั้นต้นส่งสำนวนและคำพิพากษาไปยังศาลอุทธรณ์แผนกคดีทุจริตและประพฤติมิชอบตามมาตรา 245 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

มาตรา 42 ให้ศาลอุทธรณ์แผนกคดีทุจริตและประพฤติมิชอบพิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งโดยมิชักช้า และภายใต้บังคับมาตรา 44 คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์แผนกคดีทุจริตและประพฤติมิชอบให้เป็นที่สุด

มาตรา 43 การพิจารณาและการชี้ขาดตัดสินคดีของศาลอุทธรณ์แผนกคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ให้นำบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้ และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาหรือประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการพิจารณาและการชี้ขาดตัดสินคดีในชั้นอุทธรณ์มาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา 44 การฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์แผนกคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ให้ผู้ฎีกายื่นคำร้องแสดงเหตุที่ศาลฎีกาควรรับฎีกาไว้พิจารณาตามมาตรา 46 พร้อมกับคำฟ้องฎีกาต่อศาลชั้นต้นที่มีคำพิพากษาหรือคำสั่งในคดีนั้นภายในกำหนดหนึ่งเดือนนับแต่วันที่ได้อ่านหรือถือว่าได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์แผนกคดีทุจริตและประพฤติมิชอบแล้วให้ศาลชั้นต้นรับส่งคำร้องพร้อมคำฟ้องฎีกาดังกล่าวไปยังศาลฎีกา และให้ศาลฎีกาพิจารณาวินิจฉัยคำร้องให้เสร็จสิ้นโดยเร็ว

ให้นำบทบัญญัติมาตรา 40 มาใช้บังคับกับการฎีกาคด้วยโดยอนุโลม

มาตรา 45 คำร้องตามมาตรา 44 ให้พิจารณาและวินิจฉัยโดยองค์คณะผู้พิพากษาที่ประธานศาลฎีกาแต่งตั้ง ซึ่งประกอบด้วยรองประธานศาลฎีกาหนึ่งคนและผู้พิพากษาในศาลฎีกาซึ่งดำรงตำแหน่งหรือเคยดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาศาลฎีกาอีกอย่างน้อยสามคน

การวินิจฉัยให้เป็นไปตามเสียงข้างมาก ถ้าคะแนนเสียงเท่ากัน ให้บังคับตามความเห็นของฝ่ายที่เห็นควรรับฎีกา

มาตรา 46 ให้ศาลฎีกามีอำนาจรับฎีกาตามมาตรา 44 ไว้พิจารณาได้ เมื่อเห็นว่า ปัญหาตามฎีกานั้นเป็นปัญหาสำคัญที่ศาลฎีกาควรวินิจฉัย

ปัญหาสำคัญตามวรรคหนึ่งให้รวมถึงกรณีดังต่อไปนี้

(1) ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับประโยชน์สาธารณะ
 (2) เมื่อคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์แผนกคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ได้วินิจฉัยข้อกฎหมายที่สำคัญขัดกันหรือขัดกับแนวบรรทัดฐานของคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลฎีกา

(3) คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์แผนกคดีทุจริตและประพฤติมิชอบได้วินิจฉัยข้อกฎหมายที่สำคัญซึ่งยังไม่มีแนวคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลฎีกามาก่อน

(4) เมื่อคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์แผนกคดีทุจริตและประพฤติมิชอบขัดกับคำพิพากษาหรือคำสั่งอันถึงที่สุดของศาลอื่น

(5) เมื่อจำเลยต้องคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์แผนกคดีทุจริตและประพฤติมิชอบให้ประหารชีวิตหรือจำคุกตลอดชีวิต

(6) เมื่อพิจารณาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายแล้วอาจมีผลเปลี่ยนแปลงสาระสำคัญในคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์แผนกคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ

(7) ปัญหาสำคัญอื่นตามข้อบังคับของประธานศาลฎีกา

ในกรณีที่ศาลฎีกามีคำสั่งไม่รับฎีกาไว้พิจารณา ให้แสดงเหตุผลประกอบด้วย และให้คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์แผนกคดีทุจริตและประพฤติมิชอบเป็นที่สุดตั้งแต่วันที่ได้อ่านหรือถือว่าได้อ่านคำสั่งไม่รับฎีกานั้น

ในกรณีที่อัยการสูงสุดลงลายมือชื่อรับรองในฎีกาของพนักงานอัยการว่ามีเหตุอันควรที่ศาลฎีกาจะได้วินิจฉัย ให้ถือว่าเป็นปัญหาสำคัญและให้ศาลฎีการับฎีกา

มาตรา 47 หลักเกณฑ์และวิธีการในการยื่นคำร้อง การพิจารณาวินิจฉัย และระยะเวลาในการพิจารณาคำร้องตามมาตรา 44 การตรวจรับฎีกา การแก้ฎีกา การพิจารณา และการพิพากษาคดีให้เป็นไปตามข้อบังคับของประธานศาลฎีกา

มาตรา 48 การพิจารณาและการชี้ขาดตัดสินคดีของศาลฎีกา ให้นำบทบัญญัติแห่ง

พระราชบัญญัตินี้ และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาหรือประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการพิจารณาและการชี้ขาดตัดสินคดีในชั้นฎีกา มาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา 49 เว้นแต่พระราชบัญญัตินี้จะบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น การบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่งในส่วนอาญาให้เป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและในส่วนแพ่งให้เป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

มาตรา 50 การบังคับคดีเอาแก่ทรัพย์สินอื่นของบุคคลซึ่งต้องชำระเงินแทนมูลค่าสิ่งทีศาลสั่งริบหรือสั่งให้ตกเป็นของแผ่นดิน ให้กระทำได้ในสิบปีนับแต่วันที่คำพิพากษาถึงที่สุด และให้พนักงานอัยการหรือสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ แล้วแต่กรณี เป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินการบังคับคดี โดยให้ร้องขอให้ศาลออกหมายบังคับคดี และให้เจ้าพนักงานบังคับคดีของกรมบังคับคดีมีอำนาจหน้าที่ยึดหรืออายัดทรัพย์สินและขายทอดตลาดตามที่ได้รับแจ้งจากพนักงานอัยการหรือสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ทั้งนี้ มิให้หน่วยงานของรัฐเรียกค่าฤชาธรรมเนียมหรือค่าใช้จ่ายจากผู้ดำเนินการบังคับคดี

การบังคับคดีตามวรรคหนึ่งให้กระทำได้แม้ว่าบุคคลซึ่งต้องชำระเงินแทนมูลค่าสิ่งทีศาลสั่งริบถึงแก่ความตายไปแล้ว หากปรากฏว่าคำพิพากษาถึงที่สุดก่อนผู้นั้นถึงแก่ความตาย

มาตรา 51 ในกรณีที่ศาลสั่งริบทรัพย์สินตามมาตรา 31 และมาตรา 32 ไปแล้ว หากปรากฏในภายหลังโดยคำร้องของเจ้าของที่แท้จริงว่า ผู้เป็นเจ้าของแท้จริงมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด ก็ให้ศาลสั่งให้คืนทรัพย์สินนั้นตามสภาพที่เป็นอยู่ ถ้าทรัพย์สินนั้นยังคงมืออยู่ในความครอบครองของเจ้าพนักงาน คำร้องของเจ้าของที่แท้จริงนั้นจะต้องกระทำต่อศาลภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่คำพิพากษาถึงที่สุด

ในกรณีที่ต้องมีการบังคับคดีเอาแก่ทรัพย์สินอื่นของบุคคลซึ่งต้องชำระเงินตามมาตรา 33 หากปรากฏโดยคำร้องของผู้เป็นเจ้าของแท้จริงในทรัพย์สินที่ถูกยึดหรืออายัดว่าผู้เป็นเจ้าของแท้จริงมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด ก็ให้ศาลสั่งให้คืนทรัพย์สินนั้นตามสภาพที่เป็นอยู่ หากไม่อาจส่งคืนทรัพย์สินได้ให้คืนเป็นเงินแทนตามราคาทีประเมินได้ในวันที่ยึดหรืออายัดทรัพย์สินหรือตามราคาทีได้จากการขายทอดตลาดทรัพย์สินนั้น แล้วแต่กรณี คำร้องของเจ้าของแท้จริงเช่นนี้จะต้องกระทำต่อศาลภายในหนึ่งปีนับแต่วันยึดหรืออายัดทรัพย์สินดังกล่าว

มาตรา 52 บรรดาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบทีได้ยื่นฟ้องไว้ก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ให้บังคับตามกฎหมายซึ่งใช้อยู่ในวันก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับจนกว่าคดีนั้นจะถึงที่สุด

มาตรา 53 บรรดาระเบียบหรือข้อบังคับทีเกี่ยวกับการพิจารณาพิพากษาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบทีใช้บังคับอยู่ในวันก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ให้ยังคงใช้บังคับต่อไปเท่าทีไม่ขัดหรือแย้งกับพระราชบัญญัตินี้ จนกว่าจะมีระเบียบหรือข้อบังคับตามพระราชบัญญัตินี้

การดำเนินการออกกระเปียบกระทรวงกลาโหมตามพระราชบัญญัตินี้ ให้ดำเนินการให้แล้วเสร็จภายในหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ หากไม่สามารถดำเนินการได้ ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมรายงานเหตุผลที่ไม่อาจดำเนินการได้ต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อทราบ

5. ระบบไต่สวนกับวิธีพิจารณาคดีของประเทศไทย

ในระบบไต่สวนกับวิธีพิจารณาคดีของประเทศไทยนอกจากในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะมีบทบัญญัติที่ให้อำนาจศาลในการค้นหาความจริงอันเป็นลักษณะการค้นหาความจริงแบบระบบไต่สวนแล้ว ในปัจจุบันมีกฎหมายหลายฉบับที่มีบทบัญญัติกำหนดอย่างชัดเจนให้ศาลใช้ “ระบบไต่สวน” ในการพิจารณาความด้วยเหตุผลที่ว่าในคดีบางประเภทการกำหนดให้ศาลมีบทบาทค้นหาความจริงในเชิงรุก (Active Role) จะทำให้การค้นหาความจริงเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพส่งผลให้สามารถอำนวยความสะดวกให้กับประชาชนอย่างเต็มที่ ในที่นี้จะกล่าวถึงระบบไต่สวนที่ใช้อยู่ในกระบวนการพิจารณาคดีในศาลต่างๆ

5.1 ศาลยุติธรรม

สำหรับระบบกฎหมายการพิจารณาคดีในศาลยุติธรรมของประเทศไทยนั้นในการยกร่างกฎหมายในชั้นแรกได้มีการนำกฎหมายลักษณะพยานหลักฐานไปบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งเป็นลักษณะของประเทศที่ใช้ประมวลกฎหมายหรือประเทศที่มีระบบการพิจารณาคดีแบบไต่สวน แต่ในทางปฏิบัติซึ่งศาลไทยได้รับอิทธิพลจากอารยธรรมตะวันตกนั้น ได้มีการจัดระบบศาลยุติธรรมแบบประเทศอังกฤษ ทั้งนี้เพราะพระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ได้ทรงศึกษาวิชากฎหมายส่วนใหญ่มาจากประเทศอังกฤษนอกจากนั้นที่ปรึกษาส่วนใหญ่ในขณะนั้นมาจากประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) ส่งผลให้อิทธิพลของกฎหมายจารีตประเพณีดังกล่าวมีผลต่อระบบการสืบพยานหลักฐานของประเทศไทยทำให้ในทางปฏิบัตินั้น ศาลไทยมักจะวางตัวเป็นกลางในการพิจารณาคดี ซึ่งถือเป็นรากฐานของระบบกล่าวหาที่ถือว่าผู้พิพากษาต้องวางตัวเป็นกลางและมีหน้าที่ใช้อำนาจในการควบคุมการนำเสนอพยานหลักฐาน ส่วนหน้าที่ในการค้นหาความจริงจะเป็นของคู่ความ อย่างไรก็ตามเมื่อถึงยุคของการใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะมีบทบัญญัติที่ให้อำนาจศาลอย่างเต็มที่ใน

การเรียกพยานหลักฐานมาสืบหรือในการซักถามพยาน แต่ผู้พิพากษาไทยก็มักจะจำกัดบทบาทของตนเองในเรื่องนี้¹⁶⁹

อย่างไรก็ตามในที่นี้จะกล่าวถึงเนื้อหาในด้วบททั้งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ได้รับอิทธิพลจากกฎหมายลักษณะพยานหลักฐานของระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law) ในส่วนที่เป็นบทบัญญัติที่ให้อำนาจศาลในการค้นหาความจริงในเชิงรุก (Active Role)

5.1.1 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

ในการพิจารณาคดีแพ่งของศาลไทย นอกจากศาลจะมีบทบาทและหน้าที่ในการควบคุมดูแลให้กระบวนการนำเสนอพยานหลักฐานและการซักถามพยานเป็นไปอย่างถูกต้องตาม หลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งยังมีบทบัญญัติหลายประการที่ให้อำนาจศาลในการตรวจสอบค้นหาความจริงได้ในกรณีดังต่อไปนี้

1) อำนาจศาลในการรับฟังพยานหลักฐาน

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 86 “เมื่อศาลเห็นว่าพยานหลักฐานใดเป็นพยานหลักฐานที่รับฟังไม่ได้ก็ดี หรือเป็นพยานที่รับฟังได้แต่ได้ยื่นฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ให้ศาลปฏิเสธไม่รับฟังพยานหลักฐานนั้นไว้

เมื่อศาลเห็นว่าพยานหลักฐานใดฟุ่มเฟือยเกินสมควร หรือประวิงให้ชักช้า หรือไม่เกี่ยวข้องแก่ประเด็น ให้ศาลมีอำนาจงดการสืบพยานหลักฐานเช่นนั้นหรือพยานหลักฐานอื่นต่อไป

เมื่อศาลเห็นว่าเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมเป็นการจำเป็นที่จะต้องนำพยานหลักฐานอื่นอันเกี่ยวกับประเด็นในคดีมาสืบเพิ่มเติม ให้ศาลทำการสืบพยานหลักฐานต่อไปซึ่งอาจรวมทั้งการที่จะเรียกพยานที่สืบแล้วมาสืบใหม่ด้วยโดยไม่ต้องมีฝ่ายใดร้องขอ”

บทบัญญัติมาตรา 86 ข้างต้นเป็นกรณีที่กฎหมายให้อำนาจศาลในการควบคุมกระบวนการพิจารณาในเรื่องการเสนอและรับฟังพยานหลักฐานเพื่อให้พยานหลักฐานที่ชอบเท่านั้นที่จะนำเสนอและศาลจะรับฟังเป็นพยานหลักฐานได้ โดยพยานหลักฐานบางประเภทถึงแม้จะเกี่ยวข้องกับคดีแต่ฟุ่มเฟือยเกินสมควรหรือเป็นการประวิงคดีให้ชักช้า ศาลก็อาจงดสืบพยานนั้นได้ อย่างไรก็ตามการใช้อำนาจของศาลในการควบคุมการอ้างและการรับฟังพยานหลักฐานมิใช่เป็นเรื่องที่ศาลจะใช้อำนาจได้ตามอำเภอใจ แต่จะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ของกฎหมาย นอกจากนั้นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 103 ยังมีบทบัญญัติห้ามมิ

¹⁶⁹พรเพชร วิชิตชลชัย, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน, กรุงเทพฯ : สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2550, หน้า 8.

ให้ศาลทำการสืบพยานหลักฐานใดโดยมิให้ออกาสคู่ความทุกฝ่ายในอันที่จะมาฟังการพิจารณาและการใช้สิทธิเกี่ยวกับวิธีพิจารณาเช่นว่านั้นตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย ไม่ว่าพยานหลักฐานนั้นคู่ความฝ่ายใดจะเป็นผู้อ้างอิงหรือศาลเป็นผู้สั่งให้สืบ

ทั้งนี้ ในทางปฏิบัติถึงแม้จะมีการอ้างพยานหลักฐานที่ไม่ชอบเข้ามาในคดี หากไม่เป็นกรณีขัดแย้ง ศาลชั้นต้นมักจะใช้ดุลพินิจรับพยานหลักฐานดังกล่าวเอาไว้ก่อนเพราะถ้าศาลมีคำสั่งไม่รับพยานหลักฐานใด คำสั่งนั้นเป็นคำสั่งระหว่างพิจารณา คู่ความอาจคัดค้านและใช้สิทธิโต้แย้งคำสั่งเพื่ออุทธรณ์ เมื่อศาลมีคำพิพากษาแล้ว หากศาลอุทธรณ์มีคำวินิจฉัยต่อมาว่าที่ศาลชั้นต้นสั่งไม่รับพยานหลักฐานนั้นเป็นคำสั่งที่มีชอบด้วยกฎหมาย ศาลอุทธรณ์จะต้องย้อนสำนวนมาให้ศาลชั้นต้นสืบพยานที่ที่ศาลชั้นต้นงดสืบพยานไปเพิ่มเติมใหม่ ซึ่งเป็นการเสียเวลาโดยใช่เหตุ ดังนั้น ศาลชั้นต้นจึงใช้ดุลพินิจรับไว้โดยให้มีการสืบพยานหลักฐานไปก่อนแล้วค่อยวินิจฉัยในตอนพิพากษาว่าจะรับฟังพยานหลักฐานดังกล่าวหรือไม่ว่าอย่างไร หากต่อมาศาลอุทธรณ์ไม่เห็นด้วยกับคำวินิจฉัยของศาลชั้นต้นศาลอุทธรณ์ก็สามารถวินิจฉัยคดีไปได้โดยไม่ต้องย้อนคดีไปให้ศาลชั้นต้นสืบพยานเพิ่มเติม¹⁷⁰

2) อำนาจในการรับฟังพยานบอกเล่า

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 95/1 วรรคสอง “ห้ามมิให้ศาลรับฟังพยานบอกเล่า เว้นแต่

(1) ตามสภาพ ลักษณะ แหล่งที่มา และข้อเท็จจริงแวดล้อมของพยานบอกเล่า นั้น น่าเชื่อว่าจะพิสูจน์ความจริงได้หรือ

(2) มีเหตุจำเป็นเนื่องจาก ไม่สามารถนำบุคคลซึ่งเป็นผู้ที่ได้เห็น ได้ยิน หรือทราบข้อความเกี่ยวในเรื่องที่จะให้การเป็นพยานนั้นด้วยตนเองโดยตรงมาเป็นพยานได้ และมีเหตุผลสมควรเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมที่จะรับฟังพยานบอกเล่า นั้น”

โดยหลักศาลห้ามรับฟังพยานบอกเล่าเนื่องจากเป็นพยานที่ไม่มีความน่าเชื่อถือ อย่างไรก็ตาม มาตรา 95/1 วรรคสองเป็นเรื่องที่กฎหมายให้ดุลพินิจแก่ศาลในการรับฟังพยานบอกเล่าได้ในคดีแพ่ง¹⁷¹ โดยมีข้อยกเว้นสองประการคือ (1) เป็นเรื่องความน่าเชื่อถือของพยานบอกเล่า คือศาลอาจรับฟังพยานบอกเล่าได้หากตามสภาพ ลักษณะ แหล่งที่มาและข้อเท็จจริงของพยานบอกเล่า นั้นน่าเชื่อว่าจะสามารถพิสูจน์ข้อเท็จจริงได้ และ (2) มีความจำเป็นเนื่องจากไม่สามารถนำบุคคลซึ่งเป็นผู้ได้เห็นหรือ ได้ยินหรือทราบข้อความเกี่ยวในเรื่องที่จะให้การเป็นพยาน

¹⁷⁰ เฟิงอ้าง, หน้า 170.

¹⁷¹ ทำนองเดียวกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 226/3 ที่บัญญัติเป็นข้อยกเว้นให้ศาลรับฟังพยานบอกเล่าได้.

นั้นด้วยตนเองมาเป็นพยานหลักฐานได้ ซึ่งจะต้องมีเหตุผลสมควรเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมที่จะรับฟังพยานบอกเล่านั้นด้วย¹⁷²

3) อำนาจศาลในการตรวจบุคคล วัตถุ สถานที่ หรือตั้งพยานผู้เชี่ยวชาญ

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 99 “ถ้าศาลเห็นว่าเป็นที่จะต้องตรวจบุคคล วัตถุ สถานที่ หรือตั้งผู้เชี่ยวชาญตามที่บัญญัติไว้ใน มาตรา 129 และมาตรา 130 เมื่อศาลเห็นสมควร ไม่ว่าจะการพิจารณาคดีจะอยู่ในชั้นใดหรือเมื่อมีคำขอของกลุ่มความฝ่ายใด ภายใต้บังคับแห่งบทบัญญัติ มาตรา 87 และ มาตรา 88 ให้ศาลมีอำนาจออกคำสั่งกำหนดการตรวจหรือการแต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญเช่นว่านั้นได้”

โดยหลักแล้วในคดีแพ่งหากโจทก์หรือจำเลยประสงค์จะอ้างอิงพยานหลักฐานใดเพื่อสนับสนุนข้ออ้างหรือข้อเถียงของตน โจทก์หรือจำเลยก็ต้องอ้างอิงพยานหลักฐานดังกล่าวไว้ในบัญชีระบุพยาน แต่อาจมีกรณีที่ศาลเห็นเองว่ามีความจำเป็นจะต้องตรวจบุคคล วัตถุ สถานที่ หรือตั้งผู้เชี่ยวชาญ ศาลก็สามารถดำเนินการดังกล่าวได้โดยโจทก์หรือจำเลยไม่จำเป็นต้องอ้างพยานเหล่านั้นในบัญชีระบุพยานอีก (คำพิพากษาฎีกาที่ 2627/2525)

จะเห็นว่าบทบัญญัติมาตรานี้ให้อำนาจศาลอย่างกว้างขวางในการค้นหาความจริง แต่ในทางปฏิบัติศาลจะใช้อำนาจในการปฏิบัติตามมาตรานี้น้อยมาก เนื่องจากเกรงว่าจะทำให้ถูกสงสัยว่ามีเจตนาช่วยเหลือกลุ่มความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

4) อำนาจศาลในการถามพยานได้เอง

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 116 “ในเบื้องต้นให้พยานตอบคำถามเรื่องนาม อายุ ตำแหน่ง หรืออาชีพ ภูมิลำเนาและความเกี่ยวข้องกับกลุ่มความแล้วศาลอาจปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งต่อไปนี้

(1) ศาลเป็นผู้ถามพยานเอง กล่าวคือ แจ้งให้พยานทราบประเด็นและข้อเท็จจริงซึ่งต้องการสืบ แล้วให้พยานเบิกความในข้อนั้น ๆ โดยวิธีเล่าเรื่องตามลำพังหรือโดยวิธีตอบคำถามของศาล

(2) ให้กลุ่มความซักถามและถามค้านพยานไปทีละข้อ ดังที่บัญญัติไว้ในมาตราต่อไปนี้”

มาตรานี้เป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับการซักถามข้อเท็จจริงเบื้องต้น โดยศาล กล่าวคือ เมื่อพยานสาบานตนและพร้อมเบิกความแล้ว ศาลจะเป็นผู้ถามข้อเท็จจริงเบื้องต้นเริ่มตั้งแต่ชื่อและนามสกุลของพยานเพื่อที่จะสามารถตรวจสอบได้ว่าตรงกับบัญชีระบุพยานหรือไม่ โดยเมื่อศาลได้ถามความเบื้องต้นดังกล่าวแล้ว มาตรา 116 ให้อำนาจศาลที่จะดำเนินการได้สองวิธีคือ

¹⁷² พึ่งอ้าง เจริญธรรมที่ 6 หน้า 248.

(1) ศาลเป็นผู้ถามพยานเอง โดยแจ้งให้พยานทราบประเด็นและข้อเท็จจริงซึ่งต้องการสืบแล้วให้พยานเบิกความในข้อนั้นๆ โดยวิธีเล่าเรื่องตามลำพังหรือโดยวิธีตอบคำถามของศาลหรือ

(2) ศาลจะให้คู่ความซักถามและคู่ความฝ่ายตรงกันข้ามถามค้านพยานไปทีละียว โดยคู่ความฝ่ายที่อ้างพยานหลักฐานจะถามพยานตนก่อน แล้วคู่ความฝ่ายตรงข้ามจะถามค้าน แล้วคู่ความฝ่ายแรกถามติง

ในทางปฏิบัตินั้นศาลมักใช้วิธีหลัง ซึ่งการมีหลักปฏิบัติเช่นนี้ในศาลโดยให้คู่ความถามพยานก่อนนั้น ไม่มีเหตุผลปรากฏเด่นชัดแต่เป็นแนวปฏิบัติที่ศาลยึดถือต่อๆ กันมา อาจเนื่องมาจากได้รับอิทธิพลของระบบกล่าวหาแบบ Common Law หรืออาจเพราะวิธีการปฏิบัติเช่นนี้ทำให้การพิจารณาเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว เพราะหากปล่อยให้พยานเล่าเรื่องเอง ก็อาจทำให้ล่าช้าเนื่องจากพยานไม่ทราบว่าเรื่องใดบ้างที่เป็นประเด็นที่พิพาทกันอยู่ ถึงแม้ศาลจะได้อธิบายให้พยานฟังว่าประเด็นในคดีมีอย่างไรก็ตาม ส่วนคู่ความนั้นจะทราบได้ว่าข้อเท็จจริงใดบ้างที่จะต้องนำสู่การรับรู้ของศาลเพื่อพิสูจน์ให้เห็นข้ออ้างข้อเถียงของตน¹⁷³

5) อำนาจในการถามพยานเพิ่มเติม

ตามบทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 119 ซึ่งบัญญัติว่า “ไม่ว่าเวลาใดๆ ในระหว่างที่พยานเบิกความหรือภายหลังที่พยานได้เบิกความแล้ว แต่ก่อนมีคำพิพากษา ให้ศาลมีอำนาจที่จะถามพยานด้วยคำถามใดๆ ตามที่เห็นว่าจำเป็นเพื่อให้คำเบิกความของพยานบริบูรณ์หรือชัดเจนยิ่งขึ้น หรือเพื่อสอบสวนพยานถึงพฤติการณ์ที่ทำให้พยานเบิกความเช่นนั้น

ถ้าพยานสองคนหรือกว่านั้นเบิกความขัดกันในข้อสำคัญแห่งประเด็น เมื่อศาลเห็นสมควรหรือเมื่อคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีคำขอ ให้ศาลมีอำนาจเรียกพยานเหล่านั้นมาสอบถามปากคำพร้อมกันได้”

จากบทบัญญัติมาตรา 119 นี้จะเห็นว่าแม้ว่าคดีแพ่งกฎหมายได้ให้อำนาจศาลในการตรวจสอบความจริงและความสมบูรณ์ของการเบิกความพยานบุคคล โดยไม่ว่าเวลาใดๆ ในระหว่างที่พยานเบิกความหรือภายหลังที่พยานได้เบิกความแล้ว แต่ก่อนมีคำพิพากษาให้ศาลมีอำนาจจะถามพยานด้วยคำถามใดๆ ตามที่เห็นว่าจำเป็นเพื่อให้คำเบิกความของพยานบริบูรณ์หรือชัดเจนมากยิ่งขึ้นหรือเพื่อสอบสวนถึงพฤติการณ์ที่ทำให้พยานเบิกความเช่นนั้น ถ้าพยานสองคนหรือกว่านั้นเบิกความขัดกันในข้อสาระสำคัญแห่งประเด็น เมื่อศาลเห็นสมควรหรือเมื่อคู่ความฝ่ายใดมีคำร้องขอให้ศาลมีอำนาจเรียกพยานเหล่านั้นมาสอบปากคำพร้อมกันได้

¹⁷³ เติ้งอ่าง หน้า 290.

ทั้งนี้ ในทางปฏิบัติศาลจะใช้อำนาจตามมาตรานี้ในการถามพยานเฉพาะในกรณีที่จะให้เกิดความกระจ่างหรือขัดแย้งในคำเบิกความ หรือเพื่อให้คำเบิกความของพยานครบถ้วนบริบูรณ์ กรณีที่พยานหลายคนเบิกความขัดกัน ในข้อสำคัญ ศาลมีอำนาจเรียกพยานเหล่านั้นมาสอบถามปากคำพร้อมกันได้ แต่อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติศาลจะไม่ค่อยใช้อำนาจตามมาตรานี้ โดยศาลจะถือว่าการพิจารณาให้ฝ่ายใดแพ้หรือชนะคดีควรจะเป็นเรื่องของการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน หากฝ่ายใดมีภาระการพิสูจน์แล้วสืบไม่สมฝ่ายนั้นก็ควรแพ้ประเด็นในข้อนั้น

6) อำนาจศาลในการไต่ถามในคดีโมเสส

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 193 ซึ่งบัญญัติว่า “ในคดีโมเสสให้ศาลกำหนดวันนัดพิจารณาโดยเร็วและออกหมายเรียกไปยังจำเลย

ในหมายนั้นให้จัดแจ้งประเด็นแห่งคดีและจำนวนทุนทรัพย์หรือราคาที่เกี่ยวข้องและข้อความว่าให้จำเลยมาศาลเพื่อการไต่ถามให้การ และสืบพยานในวันเดียวกัน และให้ศาลสั่งให้โจทก์มาศาลในวันนัดพิจารณานั้นด้วย

ในวันนัดพิจารณา เมื่อโจทก์และจำเลยมาพร้อมกันแล้ว ให้ศาลไต่ถามให้การให้คู่ความได้ตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในข้อที่พิพาทนั้นก่อน

ถ้าคู่ความไม่อาจตกลงกันหรือไม่อาจประนีประนอมยอมความกันได้ และจำเลยยังไม่ยื่นคำให้การให้ศาลสอบถามคำให้การของจำเลย โดยจำเลยจะยื่นคำให้การเป็นหนังสือ หรือจะให้การด้วยวาจาก็ได้ ในกรณียื่นคำให้การเป็นหนังสือให้นำมาตรา 191 วรรคสองมาใช้บังคับโดยอนุโลม ในกรณีให้การด้วยวาจาให้ศาลบันทึกคำให้การรวมทั้งเหตุแห่งการนั้นไว้อ่านให้จำเลยฟัง แล้วให้จำเลยลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญ

ถ้าจำเลยไม่ให้การตามวรรคสาม ให้ศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจมีคำสั่งไม่ยอมเลื่อนเวลาให้จำเลยยื่นคำให้การ โดยให้ถือว่าจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การและให้ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดโดยนิตยมาตรา 198 ทวิ มาใช้บังคับโดยอนุโลม แต่ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งให้สืบพยาน ก็ให้ศาลดำเนินการต่อไปตามมาตรา 193 ตรี มาตรา 193 จัตวา และ มาตรา 193 เบญจ”

จะเห็นว่าในคดีโมเสสนั้นกฎหมายได้บัญญัติให้เป็นหน้าที่ของศาลที่จะต้องไต่ถามโจทก์และจำเลย เมื่อมาพร้อมกันในวันพิจารณา เนื่องจากคดีโมเสสเป็นคดีที่มีทุนทรัพย์เพียงเล็กน้อย เพื่อให้คดีเสร็จไปจากศาลอย่างรวดเร็ว กฎหมายจึงให้อำนาจศาลอย่างเต็มที่ในการไต่ถามเพราะหากคู่ความตกลงกันได้จะเป็นการลดจำนวนคดีที่จะเข้าสู่ศาล

5.1.2 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ในการพิจารณาคดีอาญา จะเริ่มโดยการที่โจทก์จะนำพยานหลักฐานเข้าสืบเพื่อพิสูจน์ความผิดของจำเลย การค้นหาความจริงในคดีอาญาจึงเป็นเรื่องที่คู่ความนำเสนอ

พยานหลักฐานเพื่อสนับสนุนคำฟ้อง คำให้การของตน ซึ่งหากพยานหลักฐานของคู่ความมีความชัดเจนอยู่แล้ว บทบาทของศาลในการค้นหาความจริงย่อมไม่มีความจำเป็น อย่างไรก็ตามในกรณีที่พยานหลักฐานที่คู่ความนำเสนอไม่สามารถทำให้ศาลได้ข้อเท็จจริงที่ชัดเจน ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาให้อำนาจศาลในการค้นหาความจริงเพิ่มเติมได้โดยวิธีการดังต่อไปนี้

1) อำนาจในการเรียกสำนวนสอบสวนจากพนักงานอัยการ

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 175 ซึ่งบัญญัติว่า “เมื่อโจทก์สืบพยานเสร็จแล้ว ถ้าเห็นสมควรศาลมีอำนาจเรียกสำนวนการสอบสวนจากพนักงานอัยการมาเพื่อประกอบการวินิจฉัย”

บทบัญญัตินี้กำหนดให้ศาลมีอำนาจเรียกสำนวนการสอบสวนจากพนักงานอัยการมาประกอบเป็นข้อเท็จจริงเพื่อวินิจฉัยคดี เพราะลักษณะสำคัญของสำนวนการสอบสวนคือ สำนวนที่พนักงานสอบสวนทำขึ้นหลังจากเกิดเหตุการณ์มาไม่นาน ความทรงจำของพยานบุคคลที่เกิดขึ้นยังชัดเจน หากพยานดังกล่าวถูกสอบปากคำเร็วเท่าไร โอกาสที่พยานจะบิดเบือนหรือไต่ตรงความจริงย่อมมีน้อย ซึ่งหากนำมาประกอบคำพยานในชั้นศาลแล้ว จะทำให้ได้ความจริงที่ชัดเจนขึ้น

โดยเมื่อศาลเรียกสำนวนการสอบสวนจากพนักงานอัยการ พนักงานอัยการจะต้องส่งให้ โดยจะอ้างว่าการเรียกสำนวนสอบสวนดังกล่าวเป็นอุปสรรคขัดขวางการปฏิบัติหน้าที่ของตนไม่ได้ ดังคำพิพากษาฎีกาที่ 1171/2514 ที่ศาลตัดสินว่าการที่ศาลมีหมายเรียกสำนวนการสอบสวนจากพนักงานอัยการ แต่พนักงานอัยการอ้างว่าคดีอยู่ในระหว่างจับผู้ต้องหาเป็นเอกสารลับในทางราชการ ไม่ควรถูกเปิดเผย และหากจับตัวผู้ต้องหาได้แล้วอัยการก็จะไม่มีสำนวนใช้ในการดำเนินคดีจึงไม่อาจส่งตามหมายเรียกได้ ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า เมื่อศาลเห็นว่าสำนวนการสอบสวนเป็นพยานหลักฐานที่ศาลจะต้องใช้ประกอบการพิจารณาเพื่อให้การวินิจฉัยชี้ขาดดำเนินไปด้วยความเป็นธรรมแล้วศาลย่อมไม่ฟังคำปฏิเสธของพนักงานอัยการและให้ส่งสำนวนการสอบสวนได้

ดังนั้น จะเห็นว่าหลักการที่ให้ศาลมีอำนาจเรียกสำนวนสอบสวนจากพนักงานอัยการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 175 นี้ ถือเป็นหลักการที่ให้ศาลมีบทบาทในการค้นหาความจริงอันเป็นบทบาทของศาลในการค้นหาความจริงในระบบไต่สวน (Inquisitorial System)

2) อำนาจในการสั่งให้มีการสืบพยานเพิ่มเติม

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 228 ซึ่งบัญญัติว่า “ระหว่างพิจารณาโดยพินิจหรือคู่ความฝ่ายใดร้องขอ ศาลมีอำนาจสืบพยานเพิ่มเติม จะสืบเอง หรือจะส่งประเด็นก็ได้”

บทบัญญัตินี้ให้อำนาจศาลในการสืบพยานเพิ่มเติมจากที่โจทก์และจำเลยได้นำสืบไปแล้วโดยพินิจหรือโดยคู่ความฝ่ายใดร้องขอ ก่อนที่ศาลจะมีคำพิพากษา ทั้งนี้ เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงที่ชัดเจน ทำให้ตัดสินคดีได้เป็นธรรมมากขึ้น โดยการสืบพยานเพิ่มเติมดังกล่าวนี้มีลักษณะเดียวกับการสืบพยานโจทก์ พยานจำเลยโดยวิธีการปกติสืบพยานในศาลนั่นเอง หรือส่งประเด็นไปสืบยังศาลอื่นในกรณีที่พยานหลักฐานที่จะสืบเพิ่มเติมอยู่ในอำนาจของศาลอื่น

อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติบทบาทของศาลในการเป็นฝ่ายรุกในการสืบพยานในศาลชั้นต้นมีน้อยมาก โดยศาลมักปล่อยให้เป็นที่หน้าที่ของคู่ความที่จะทำหน้าที่นำเสนอพยานหลักฐานและสืบพยาน โดยศาลจะสั่งให้มีการสืบพยานเพิ่มเติมก็ต่อเมื่อมีคำร้องขอของคู่ความในคดีอาญา เมื่อทำการสืบพยานไปแล้ว หากคู่ความประสงค์จะสืบพยานเพิ่มเติม ศาลก็จะอนุญาตให้เฉพาะจำเลยเท่านั้น หากโจทก์มีความประสงค์จะสืบพยานเพิ่มเติมศาลจะใช้ดุลพินิจสั่งไม่อนุญาต เพราะถือว่าโจทก์เอาเปรียบจำเลย เนื่องจากโจทก์ในคดีอาญามีภาระที่จะต้องนำสืบพิสูจน์ความผิดของจำเลย ดังนั้น หากศาลอนุญาตโจทก์ จะถือว่าเป็นการเพิ่มเติมคดีที่บกพร่องอยู่ของโจทก์เพื่อลวงโทษทำให้จำเลยเสียเปรียบอันอาจนำไปสู่การยกฟ้องจำเลยโดยทางเทคนิค อันเนื่องมาจากศาลเคร่งครัดต่อการนำสืบพยานหลักฐานเพิ่มเติมของโจทก์ โดยนำเรื่องบัญชีระบุพยานเข้ามาปรับใช้อย่างเคร่งครัด¹⁷⁴

3) อำนาจในการสืบพยานเองของศาล

ตามบทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 229 ซึ่งบัญญัติว่า “ศาลเป็นผู้สืบพยาน จะสืบในศาลหรือนอกศาลก็ได้แล้วแต่เห็นควรตามลักษณะของพยาน”

จะเห็นว่าพยานหลักฐานทุกชนิดไม่ว่าจะเป็นพยานบุคคล พยานเอกสาร หรือ พยานวัตถุ นั้น โดยหลักจะทำการสืบพยานดังกล่าวในห้องพิจารณาของศาล แต่หากโดยสภาพของ พยานทำให้ไม่สามารถดำเนินการสืบพยานในศาลได้ ศาลก็จะทำการสืบพยานนอกศาล เช่น พยาน บุคคลป่วย พิกัด จนไม่อาจมาศาลได้หรือคู่ความขอให้ศาลไปดูยังที่เกิดเหตุ ศาลก็จะไปทำการสืบพยานนอกศาลยังที่เกิดเหตุได้

จากบทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 229

¹⁷⁴ สมทรัพย์ นำอำนวยการ, “บทบาทของศาลในชั้นพิจารณาเกี่ยวกับการค้นหาความจริงในคดีอาญา”, วิทยานพนธ์ ปริชญานุภาพันชิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2541 หน้า 44.

ดังกล่าวจะเห็นว่ากฎหมายให้อำนาจศาลในการค้นหาความจริงในคดีอาญาได้อย่างเต็มที่โดยจะสืบพยานในศาลนอกศาลก็ได้ แล้วแต่จะเห็นสมควรตามลักษณะของพยาน

4) อำนาจในการเดินเผชิญสืบ

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 230 ซึ่งบัญญัติว่า “เมื่อคู่ความที่เกี่ยวข้องร้องขอ หรือเมื่อศาลเห็นเป็นการสมควร ศาลอาจเดินเผชิญสืบพยานหลักฐาน หรือเมื่อมีเหตุจำเป็นไม่สามารถนำพยานหลักฐานมาสืบที่ศาลนั้น และการสืบพยานหลักฐานโดยวิธีอื่นไม่สามารถกระทำได้ ศาลมีอำนาจส่งประเด็นให้ศาลอื่นสืบพยานหลักฐานแทนให้ ศาลที่รับประเด็นมีอำนาจและหน้าที่ดังศาลเดิม รวมทั้งมีอำนาจส่งประเด็นต่อไปยังศาลอื่นได้”

ทั้งนี้ คดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 230 นั้น ศาลมีอำนาจให้จำศาลไปเผชิญสืบพยานแทนได้¹⁷⁵ การเดินเผชิญสืบนั้นเป็นกรณีที่ศาลเห็นว่าการสืบสวนหาความจริงจำเป็นต้องไปสืบพยาน ณ ที่ซึ่งข้อเท็จจริงอันประสงค์จะให้พยานเบิกความนั้นได้เกิดขึ้น กล่าวคือ พยานปากนี้จะต้องเบิกความประกอบการชี้ที่เกิดเหตุจึงจะสามารถอธิบายข้อเท็จจริงได้อย่างชัดเจน หรือกรณีพยานเอกสิทธิ์ตามกฎหมายที่ไม่จำเป็นต้องไปศาล แต่เต็มใจจะเบิกความ ศาลก็ต้องเผชิญสืบ ณ ที่อยู่ของพยาน หรือพยานเจ็บป่วย หรือมีเหตุจำเป็นที่ไม่อาจเดินทางมาศาลได้ และพยานที่จะส่งเป็นพยานวัตถุซึ่งเป็นอสังหาริมทรัพย์ ซึ่งไม่สามารถนำมาให้ศาลตรวจที่ศาลได้¹⁷⁶ จะเห็นว่ากรณีที่ศาลเป็นผู้เผชิญสืบเองก็จะมีผลทำให้ความจริงปรากฏได้มากขึ้น

5) อำนาจศาลในการถามโจทก์จำเลยและพยาน

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 235 ซึ่งบัญญัติว่า “ในระหว่างพิจารณา เมื่อเห็นสมควรศาลมีอำนาจถามโจทก์จำเลยหรือพยานคนใดก็ได้”

จะเห็นว่าบทบัญญัติมาตรานี้ เป็นบทบัญญัติที่ให้อำนาจศาลในการถามโจทก์ หรือจำเลยได้แม้ว่าจะไม่ได้อ้างตนเองเป็นพยาน ถือเป็นโอกาสให้ศาลมีอำนาจค้นหาความจริงได้อย่างกว้างขวางโดยไม่จำกัดเฉพาะพยานหลักฐานที่มีการนำเสนอในบัญชีระบุพยานเท่านั้น

โดยหลักการตามมาตรานี้มาจากหลักการที่ศาลจะต้องค้นหาความจริงในคดีซึ่งศาลควรจะมีอำนาจแทรกแซงการดำเนินกระบวนการพิจารณาของคู่ความด้วยวิธีการซักถามและแสวงหาพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้

¹⁷⁵ เรียงธรรม ลัดพลี, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน, กรุงเทพฯ : นิติธรรม, 2535, หน้า 121.

¹⁷⁶ เข็มชัย ชุตินวงศ์, กฎหมายลักษณะพยาน, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2535, หน้า 277.

6) อำนาจในการสืบพยานเพิ่มเติมในชั้นอุทธรณ์ฎีกา

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 208 (1) ซึ่งบัญญัติว่า “ถ้าศาลอุทธรณ์เห็นว่าควรสืบพยานเพิ่มเติม ให้มีอำนาจเรียกพยานสืบเอง หรือตั้งศาลชั้นต้นสืบให้ เมื่อศาลชั้นต้นสืบพยานแล้ว ให้ส่งสำนวนมายังศาลอุทธรณ์เพื่อวินิจฉัยต่อไป และมาตรา 225 ซึ่งบัญญัติว่าให้นำบทบัญญัติว่าด้วยการพิจารณาและว่าด้วยคำพิพากษาและคำสั่งชั้นอุทธรณ์มาบังคับใช้ในชั้นฎีกาโดยอนุโลม เว้นแต่ห้ามมิให้ทำความเห็นแย้ง”

จากบทบัญญัติดังกล่าวถือเป็นการให้อำนาจศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา อย่าง กว้างขวาง กล่าวคือ หากศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาเห็นว่าข้อเท็จจริงในประเด็นใดไม่ชัดเจนพอที่จะวินิจฉัยได้ โดยให้อำนาจศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาทำการสืบพยานเองหรือสั่งให้ศาลชั้นต้นสืบพยานแทนได้ อันถือเป็นการให้อำนาจศาลในการสืบพยานเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงที่กระจ่างยิ่งขึ้น

จะเห็นว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดไว้อย่างชัดเจน ให้ศาลมีบทบาทในเชิงรุก (Active) ในการค้นหาข้อเท็จจริงในคดี ดังนั้น ศาลจึงต้องมีบทบาทอย่างมากในการค้นหาและตรวจสอบข้อเท็จจริง แต่ในทางปฏิบัติศาลมักวางเฉย (Passive) และปล่อยให้เป็นที่หน้าทีของกลุ่มความในการนำเสนอหลักฐานเพื่อต่อสู้คดี โดยศาลจะเพียงรับฟังการนำเสนอพยานหลักฐานต่างๆ จากคู่ความและชั่งน้ำหนัก คัดเลือกคดีไปตามพยานหลักฐานที่ที่รับฟังมาเท่านั้น

5.1.3 คดีผู้บริโภคร

1) แนวความคิดและที่มาของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค

แต่เดิมนั้นเมื่อจะมีการฟ้องร้องคดีที่ผู้บริโภคได้รับความเสียหาย เนื่องจากการที่ผู้บริโภคถูกโต้แย้งสิทธิ ผู้บริโภคจึงต้องนำคดีขึ้นสู่ศาลด้วยตนเอง เพื่อเยียวยาความเสียหาย หรือผู้บริโภคที่เป็นผู้เสียหายได้ไปร้องขอต่อคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคให้ดำเนินการฟ้องร้องคดีแทนตน และเมื่อมีการนำคดีขึ้นสู่ศาลและดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลก็จะใช้วิธีพิจารณาความแพ่ง ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเป็นหลักในการพิจารณาคดี โดยอยู่ภายใต้หลักความคิดว่าเป็นคดีระหว่างเอกชนกับเอกชนที่มีฐานะเท่าเทียมกัน ทั้งที่ในความเป็นจริงนั้น คดีที่ผู้บริโภคเป็นผู้เสียหายฟ้องร้องผู้ประกอบการนั้นอยู่ในฐานความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันเช่น ฐานะทางเศรษฐกิจ ความรู้ในเรื่องหลักการตลาด ระดับการศึกษา หรืออำนาจต่อรอง เป็นต้น

นอกจากนั้น กระบวนการวิธีพิจารณาความแพ่งจะมีขั้นตอนและกระบวนการที่ยุ่ยากซับซ้อนที่คู่ความต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด จึงมักปรากฏกรณีที่คู่ความแพ้คดีเนื่องจากไม่ได้ปฏิบัติตามขั้นตอน กระบวนการ หรือระยะเวลาตามที่กฎหมายกำหนด อันถือเป็นการแพ้คดีทางเทคนิค โดยที่ศาลยังมิได้พิจารณาลงไปที่เนื้อหาของคดี และผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหาย

ยังต้องมีภาระการพิสูจน์ถึงความจงใจและความประมาทเลินเล่อของผู้ประกอบธุรกิจที่ทำให้ตนได้รับความเสียหายนั้นตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 ทั้งที่ในความเป็นจริงข้อพิพาทเกี่ยวกับสินค้าและบริการนั้น ความรู้หรือข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการผลิตจะอยู่ในความรู้เห็นของผู้ประกอบธุรกิจ¹⁷⁷

โดยเมื่อผู้บริโภคฟ้องคดีของตนต่อศาลและเป็นฝ่ายกล่าวอ้างข้อเท็จจริงว่า สินค้าและบริการไม่มีคุณภาพตามที่ได้โฆษณาไว้ ผลจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84/1 ที่บัญญัติให้คู่ความฝ่ายที่กล่าวอ้างข้อเท็จจริงใดมีหน้าที่ที่จะต้องพิสูจน์ข้อเท็จจริงนั้นให้ เป็นไปตามที่ตนกล่าวอ้าง อันเป็นหลักกฎหมายพยานหลักฐานที่ว่าผู้ใดกล่าวอ้างผู้นั้นนำสืบ ผู้บริโภคดังกล่าวจึงต้องมีภาระการพิสูจน์ว่าการผลิตสินค้า ส่วนผสมสินค้าหรือการให้บริการได้ก่อให้เกิดความเสียหายต่อตนอย่างไร ทั้งนี้ ส่วนผสมของสินค้าและบริการมิได้อยู่ในความรู้เห็นของตนเองเนื่องจากพยานหลักฐานที่ต้องใช้ในการพิสูจน์ข้อเท็จจริงดังกล่าวจะอยู่ที่ความรู้เห็นและความชำนาญของผู้ประกอบธุรกิจที่ผู้บริโภคไม่สามารถเข้าถึงหรือยากแก่การทำความเข้าใจได้ เหล่านี้ทำให้คดีที่ผู้บริโภคได้รับความเสียหายไม่ได้รับการเยียวยาอย่างเที่ยงธรรม จึงนำไปสู่การตราพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 เพื่อบังคับใช้โดยมีเหตุผลในการประกาศใช้ว่าโดยที่ปัจจุบันระบบเศรษฐกิจมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว และมีการนำความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาใช้ในการผลิตสินค้าและบริการมากขึ้น ในขณะที่ผู้บริโภคส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ในเรื่องของคุณภาพสินค้าหรือบริการ ตลอดจนเทคนิคการตลาดของผู้ประกอบธุรกิจ ทั้งยังขาดอำนาจต่อรองในการเข้าทำสัญญาเพื่อให้ได้มาซึ่งสินค้าหรือบริการ ทำให้ผู้บริโภคถูกเอารัดเอาเปรียบอยู่เสมอ นอกจากนี้เมื่อเกิดข้อพิพาทขึ้น กระบวนการในการเรียกร้องค่าเสียหายต้องใช้เวลานานและสร้างความยุ่งยากให้แก่ผู้บริโภคที่จะต้องพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงต่างๆ ซึ่งไม่อยู่ในความรู้เห็นของตน อีกทั้งต้องเสียค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีสูง ผู้บริโภคจึงตกอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบจนบางครั้งนำไปสู่การใช้วิธีการที่รุนแรง ก่อให้เกิดการเผชิญหน้าระหว่างผู้ประกอบธุรกิจกับกลุ่มผู้บริโภคที่ไม่ได้รับความเป็นธรรม อันส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศสมควรให้มีระบบวิธีพิจารณาคดีที่เอื้อต่อการใช้สิทธิเรียกร้องของผู้บริโภค เพื่อให้ผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายได้รับการแก้ไขเยียวยาด้วยความรวดเร็ว ประหยัดและมีประสิทธิภาพ อันเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภค ขณะเดียวกันเป็นการส่งเสริมให้ผู้ประกอบธุรกิจหันมาให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพของสินค้าและบริการให้ดียิ่งขึ้น จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

¹⁷⁷ สุขุม สุภนิตย์, คำอธิบายกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540, หน้า 16.

โดยพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริ โภค พ.ศ. 2551 นั้น มีหลักการสำคัญหลายประการ ดังต่อไปนี้

(1) สามารถฟ้องด้วยวาจาได้ โดยจะมีเจ้าพนักงานคดีที่ศาลแพ่ง หรือศาลจังหวัดเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือและจะได้รับยกเว้นค่าฤชาธรรมเนียมทั้งปวง แต่ไม่รวมถึงความรับผิดชอบในชั้นที่สุด กล่าวคือ หากศาลพิพากษาให้ผู้บริ โภคต้องชำระค่าเสียหายแก่ผู้ประกอบการธุรกิจ กรณีที่ย่อมเป็นไปตามนั้น

(2) วิธีพิจารณาคดีเป็นไปโดยรวดเร็ว เพื่อให้ผู้บริ โภคได้รับการเยียวยาอย่างทันที่ เช่น การกำหนดให้ศาลใช้ระบบไต่สวน การยึดถือข้อเท็จจริงในคดีเดิมเป็นอันยุติในคดีหลัง การนำสืบพยานมีความคล่องตัวมากขึ้น เป็นต้น

(3) วิธีพิจารณาคดีเป็นไปโดยสะดวกแก่ผู้บริ โภค เช่น ผู้ประกอบการธุรกิจฟ้องผู้บริ โภคได้ที่ศาลที่ผู้บริ โภคมีภูมิลำเนาเพียงแห่งเดียว ภาระการพิสูจน์ในคดีตกแก่ผู้ประกอบการธุรกิจ การเรียกให้หุ้นส่วนผู้ถือหุ้น หรือผู้มีอำนาจการควบคุมเข้าเป็นจำเลยร่วมและพิพากษาให้รับผิดชอบได้ เป็นต้น

(4) การได้รับการเยียวยามีความชัดเจน เช่น การกำหนดอายุความที่มากกว่าเดิมเพื่อให้ผู้บริ โภคสามารถนำคดีไปสู่ศาลได้ทัน การกำหนดค่าเสียหายเพื่อลงโทษ ศาลมีดุลพินิจในการพิพากษาเกินกว่าที่โจทก์ขอได้ รวมถึงมีอำนาจในการเรียกเก็บค่าสินค้า เปลี่ยนสินค้า หรือสงวนสิทธิในการแก้ไขคำพิพากษาได้ เป็นต้น¹⁷⁸

นอกจากนั้น หากมีข้อสงสัยว่าคดีใดเป็นคดีผู้บริ โภคหรือไม่ ให้ประธานศาลอุทธรณ์เป็นผู้วินิจฉัย คำวินิจฉัยของประธานศาลอุทธรณ์ให้เป็นที่ยุติ กระบวนการพิจารณาคดีที่ค้างจึงถึงผู้บริ โภคเป็นสำคัญ

สำหรับผู้บริ โภคนั้น กฎหมายกำหนดให้มี “เจ้าพนักงานคดี”¹⁷⁹ ซึ่งเป็นบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งจากเลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรม ทำหน้าที่ช่วยเหลือศาลในการ

¹⁷⁸ http://www.ocpb.go.th/board_post.asp?id=2239&idsub=11.

¹⁷⁹ สำหรับอำนาจหน้าที่ของ “เจ้าพนักงานคดี” จะเป็นไปตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริ โภค พ.ศ. 2551 มาตรา 4 ซึ่งบัญญัติว่า “ให้มีเจ้าพนักงานคดีทำหน้าที่ช่วยเหลือศาลในการดำเนินคดีผู้บริ โภคตามที่ศาลมอบหมายดังต่อไปนี้

- (1) ไต่ถามคดีผู้บริ โภค
- (2) ตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐาน
- (3) บันทึกคำพยาน
- (4) ดำเนินการให้มีการคุ้มครองสิทธิของกลุ่มความถี่ก่อนและระหว่างการพิจารณา

ดำเนินคดี เช่น การไต่ถามคดี การตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐาน การบันทึกคำพยาน การดำเนินการให้มีการคุ้มครองสิทธิของคู่ความทั้งก่อนและระหว่างการพิจารณา เป็นต้น ถือว่าสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นการอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้บริโศค และคุ้มครองผู้บริโศคโดยกำหนดให้แม้นิติกรรมระหว่างผู้บริโศคกับผู้ประกอบการจะทำไมถูกต้องตามแบบที่กฎหมายกำหนด เช่น การทำสัญญาซื้อขายอสังหาริมทรัพย์ กฎหมายกำหนดให้ต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่แต่ผู้บริโศคมิได้ทำสัญญาหรือทำแต่ทำไมถูกต้องตามแบบ นอกจากนั้น กฎหมายยังเปิดโอกาสให้เจ้าพนักงานคดี หรือบุคคลที่ศาลหรือคู่ความกำหนดทำการไต่ถามคดีคู่ความให้ตกลงประนีประนอมยอมความกันก่อนเริ่มพิจารณาคดีได้

ความหมายของคดีผู้บริโศค คำว่า “ผู้บริโศค” ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโศค พ.ศ. 2551 มาตรา 3 หมายความว่า

(1) คดีแพ่งระหว่างผู้บริโศคหรือผู้มีอำนาจฟ้องแทนผู้บริโศคตามมาตรา 19 ตามกฎหมายอื่นกับผู้ประกอบการธุรกิจซึ่งพิพาทกันเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมายอันเนื่องมาจากการบริโศคสินค้าหรือบริการ

(2) คดีแพ่งตามกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย

(3) คดีแพ่งที่เกี่ยวข้องตามมาตรา (1) หรือ (2) และ

(4) คดีแพ่งที่มีกฎหมายบัญญัติให้ใช้วิธีพิจารณาตามพระราชบัญญัตินี้ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับวิธีพิจารณาคดีผู้บริโศค

(1) พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโศค พ.ศ. 2551

(2) พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโศค พ.ศ. 2522

(3) พระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดจากสินค้าไม่ปลอดภัย พ.ศ.2551

(4) พระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545

(5) พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540

(6) ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโศค พ.ศ.2551

(5) ปฏิบัติหน้าที่ก่อนตามตามพระราชบัญญัตินี้หรือตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาในการทำหน้าที่ช่วยเหลือนั้น ในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา”.

2) กระบวนการพิจารณาคดีผู้บริโภคร

ผู้บริโภครหรือผู้มีอำนาจกระทำการแทน หากประสงค์จะเป็นโจทก์ฟ้องคดี อาจยื่นฟ้องโดยทำเป็นหนังสือหรือมาแถลงข้อหาด้วยวาจาต่อหน้าเจ้าพนักงานคดี โดยเมื่อศาลได้รับฟ้องไว้แล้วจะกำหนดวันพิจารณา ออกหมายเรียกจำเลย และนัดโจทก์ให้มาศาลในวันดังกล่าว โดยเมื่อจำเลยได้รับสำเนาคำฟ้องไว้แล้ว จะยื่นคำให้การก่อนวันนัดพิจารณาหรือไปให้การในวันนัดที่เดียวกันก็ได้

ในวันนัดพิจารณาทั้งสองฝ่ายต้องมาศาล ถ้าโจทก์ไม่มาศาลจะจำหน่ายคดี แต่ถ้าจำเลยไม่มาศาลจะพิจารณาชี้ขาดตัดสินคดีของโจทก์ไปฝ่ายเดียว ในกรณีที่โจทก์และจำเลยมาพร้อมกันศาลจะพยายามไกล่เกลี่ยเพื่อให้โจทก์และจำเลยได้ตกลงกัน ถ้าตกลงกันไม่ได้ก็จะกำหนดว่ามีประเด็นข้อพิพาทอย่างไรบ้าง พร้อมทั้งกำหนดให้โจทก์และจำเลยนำพยานหลักฐานมาสืบให้ปรากฏข้อเท็จจริงต่อไป

ในการสืบพยาน ศาลจะดำเนินการติดต่อกันไปจนเสร็จคดี หากมีเหตุจำเป็นจะต้องเลื่อน ก็จะเลื่อนได้ครั้งหนึ่งไม่เกินสิบห้าวัน เมื่อสืบพยานเสร็จแล้ว ศาลจะทำคำพิพากษาแล้วอ่านคำพิพากษานั้น

ในการอุทธรณ์ให้ยื่นอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์แผนกคดีผู้บริโภครหรือศาลอุทธรณ์ภาคแผนกคดีผู้บริโภครภายในหนึ่งเดือนนับแต่วันที่ได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งและการพิจารณาพิพากษาคดีของแผนกศาลอุทธรณ์นั้นต้องดำเนินการให้เสร็จสิ้นและภายในบังคับมาตรา 5 คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาคให้เป็นที่สุด อย่งไรก็ตามคดีที่ศาลอุทธรณ์แผนกคดีผู้บริโภครหรือศาลอุทธรณ์ภาคแผนกคดีผู้บริโภครมีคำพิพากษาหรือคำสั่งแล้ว คู่ความอาจยื่นคำร้องต่อศาลฎีกาเพื่อขอให้ศาลพิจารณาให้อนุญาตให้ฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริงในคดีที่มีทุนทรัพย์ที่พิพาทในชั้นฎีกาเกินสองแสนบาทหรือในปัญหาข้อกฎหมายภายในกำหนดหนึ่งเดือนนับแต่วันที่ได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์แผนกคดีผู้บริโภครหรือศาลอุทธรณ์ภาคแผนกคดีผู้บริโภครได้

3) ระบบไต่สวนกับวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร

เพื่อให้วิธีพิจารณาคดีผู้บริโภครเป็นไปอย่างรวดเร็ว และเพื่อให้ผู้บริโภครได้รับการเยียวยาอย่างทันที่สมดังเจตนารมณ์ของกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค จึงได้มีการกำหนดให้ศาลใช้ระบบไต่สวนในการสืบพยานหลักฐาน ซึ่งจะเห็นว่าพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ.2551 ได้กำหนดให้ศาลมีบทบาทในการค้นหาความจริงอย่างกว้างขวาง โดยสามารถจำแนกบทบาทของศาลในการใช้วิธีค้นหาความจริงแบบระบบไต่สวนสำหรับคดีผู้บริโภครได้ดังนี้

(1) บทบาทของศาลในการให้ถือข้อเท็จจริงตามคดีก่อน โดยไม่ต้องสืบพยานหลักฐาน

บทบัญญัติมาตรา 30¹⁸⁰ แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคนำหนดให้ศาลในคดีหลังมีอำนาจสั่งให้ถือว่าข้อเท็จจริงที่พิพาทเป็นอันยุติเช่นเดียวกับคดีก่อน โดยไม่ต้องมีการนำสืบพยานหลักฐาน เพื่อให้ทุกคดีฟังข้อเท็จจริงเป็นอย่างเดียวกัน อันเป็นหลักการที่แตกต่างจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 155 ที่วางหลักว่าคำพิพากษาคดีหนึ่งย่อมไม่ผูกพันอีกคดีเพราะไม่ใช่คู่ความคนเดียวกัน ในคดีที่มีการแยกฟ้องแต่ละคดีโดยการถือข้อเท็จจริงในคดีก่อนสำหรับคดีผู้บริโภคนั้นจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อศาลมีคำสั่งให้ถือข้อเท็จจริงตามคดีก่อน ซึ่งเป็นดุลพินิจของศาลตามที่เห็นสมควร แต่แม้ศาลจะมีคำสั่งให้ถือข้อเท็จจริงตามคดีก่อนแล้วก็ตามก็อาจมีการสืบพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ โดยศาลเห็นสมควรเรียกพยานหลักฐานมาสืบเองหรือ คู่ความได้รับอนุญาตจากศาล ถ้ามีเหตุที่ข้อเท็จจริงในคดีก่อนไม่เพียงพอต่อการวินิจฉัยคดีหรือเพื่อให้โอกาสแก่คู่ความที่เสียเปรียบต่อคู่คดี

จะเห็นว่าบทบัญญัตินี้เป็นบทบัญญัติที่ให้ศาลมีดุลพินิจในการที่จะสืบพยานหลักฐานเพิ่มเติมหรือไม่ก็ได้ อันถือเป็นบทบาทของผู้พิพากษาในระบบไต่สวน

(2) บทบาทของศาลในการเรียกพยานมาสืบเองได้ตามสมควร

มาตรา 33¹⁸¹ แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค กำหนดให้ศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เองตามสมควรเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม โดยให้ถือเป็นดุลพินิจของศาล ในการนี้ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้เจ้าพนักงานคดีตรวจสอบและรวบรวม

¹⁸⁰พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 30 ถ้าภายหลังที่ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดในคดีผู้บริโภคแล้ว ปรากฏว่ามีการฟ้องผู้ประกอบธุรกิจรายเดียวกันนั้นเป็นคดีผู้บริโภคอีก โดยข้อเท็จจริงที่พิพาทเป็นอย่างเดียวกับคดีก่อน และศาลในคดีก่อนได้วินิจฉัยไว้แล้ว ศาลในคดีหลังอาจมีคำสั่งให้ถือข้อเท็จจริงในประเด็นนั้นเป็นอันยุติเช่นเดียวกับคดีก่อน โดยไม่ต้องสืบพยานหลักฐาน เว้นแต่ศาลเห็นว่าข้อเท็จจริงในคดีก่อนนั้นยังไม่เพียงพอแก่การวินิจฉัยชี้ขาดคดี หรือเพื่อให้โอกาสแก่คู่ความที่เสียเปรียบต่อคู่คดี ศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบเองหรืออนุญาตให้คู่ความนำพยานหลักฐานมาสืบเพิ่มเติมตามที่เห็นสมควรก็ได้.

¹⁸¹พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ.2551 มาตรา 33 เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมในอันที่จะให้ได้ความแจ้งชัดในข้อเท็จจริงแห่งคดี ให้ศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เองตามที่เห็นสมควร ในการนี้ ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้เจ้าพนักงานคดีตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐานที่จำเป็นแล้วรายงานให้ศาลทราบ รวมทั้งมีอำนาจเรียกสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค หน่วยงาน หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องมาให้ข้อมูลหรือให้จัดส่งพยานหลักฐานเพื่อประกอบการพิจารณาได้

พยานหลักฐานที่ได้มาตามวรรคหนึ่งต้องให้คู่ความทุกฝ่ายทราบและไม่ตัดสิทธิคู่ความ ในอันที่จะโต้แย้งพยานหลักฐานดังกล่าว.

พยานหลักฐานที่จำเป็นแล้วรายงานให้ศาลทราบ รวมทั้งศาลมีอำนาจเรียกสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค หน่วยงานหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องมาให้ข้อมูลหรือให้จัดส่งพยานหลักฐานเพื่อประกอบการพิจารณาได้ พยานหลักฐานดังกล่าวจะต้องแจ้งให้คู่ความทุกฝ่ายทราบและไม่ตัดสิทธิคู่ความในอันที่จะโต้แย้งพยานหลักฐาน

โดยในกรณีที่ศาลเห็นว่ามีความจำเป็นเพื่อให้ได้ความชัดเจนในข้อเท็จจริงแห่งคดีและมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดี¹⁸² ดำเนินการเพื่อให้มีการตรวจสอบพยานหลักฐานอันเป็นประเด็นแห่งคดี อาจเป็นพยานหลักฐานที่คู่ความอ้างหรือศาลเห็นว่าจำเป็นต้องนำมาสืบก็ได้ เช่น ให้ตรวจสอบกระบวนการผลิตสินค้าหรือบริการ การตรวจพิสูจน์สินค้าหรือความเสียหายอันเกิดจากการบริโภคสินค้าหรือบริการ การตรวจสอบรายละเอียดเกี่ยวกับทรัพย์สิน หนี้สิน ทุนจดทะเบียน รายได้ ชื่อหุ้นส่วน หรือผู้ถือหุ้น หรือกรรมการของผู้ประกอบธุรกิจ หรือเรียกให้หน่วยงานหรือบุคคลใดให้ข้อมูลหรือจัดส่งพยานหลักฐานหรือตรวจสอบข้อเท็จจริงอื่นใดเพื่อประโยชน์แก่การพิจารณาพิพากษาคดี¹⁸³

จะเห็นว่าในคดีผู้บริโภคนั้น “เจ้าพนักงานคดี” จะมีบทบาทอย่างมากในการช่วยเหลือศาลในการค้นหาความจริงและรวบรวมพยานหลักฐานต่างๆแม้จะมีใช้พยานหลักฐานที่คู่ความทั้งสองฝ่ายอ้างและอาจมีใช้ข้อเท็จจริงที่ปรากฏอยู่ในคำคู่ความเลยก็ได้ แต่เพื่อประโยชน์

¹⁸²เมื่อพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ.2551 มาตรา 4 ให้อำนาจศาลที่จะมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีทำหน้าที่แทนในเรื่องใดๆตามที่ระบุไว้ได้ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ.2551 ข้อ 20 จึงให้ศาลมีอำนาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีดำเนินการเพื่อให้ได้ความแจ้งชัดในข้อเท็จจริงแห่งคดีตามความจำเป็นได้ในเรื่องดังต่อไปนี้

- (1) ตรวจสอบพยานหลักฐานอันเป็นประเด็นแห่งคดี
- (2) ตรวจสอบกระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์หรือบริการ
- (3) ตรวจพิสูจน์สินค้า หรือความเสียหายอันเกิดจากการบริโภคสินค้าหรือบริการ
- (4) ตรวจสอบรายละเอียดเกี่ยวกับทรัพย์สิน หนี้สิน และทุนจดทะเบียน รายได้ รายชื่อหุ้นส่วน ผู้ถือหุ้น หรือกรรมการของผู้ประกอบธุรกิจ
- (5) เรียกให้หน่วยงานหรือบุคคลใดให้ข้อมูลหรือจัดส่งพยานหลักฐาน
- (6) ตรวจสอบข้อเท็จจริงอื่นใดเพื่อประโยชน์แก่การพิจารณาพิพากษาคดี ทั้งนี้ ข้อเท็จจริงที่เจ้าพนักงานคดีรายงานต่อศาล แม้จะมีใช้พยานหลักฐานและมีใช้การสืบพยานที่คู่ความนำสืบ แต่ก็ถือเป็นพยานหลักฐานในสำนวนที่ศาลมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีดำเนินการแทน ย่อมใช้ในการวินิจฉัยปัญหาข้อเท็จจริงในคดีนั้นได้ โดยศาลจะเชื่อฟังตามรายงานของเจ้าพนักงานคดีหรือไม่ก็ได้.

¹⁸³ไพัพัญญู หนูแท้, บทบาทของศาลตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ.2551 ปัญหาและอุปสรรค,วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ.2553, หน้า 109.

ในการวินิจฉัยคดี ทั้งนี้จะต้องเป็นกรณีที่ศาลมอบหมายให้ทำและจะต้องปฏิบัติตามคำสั่งที่ได้รับมอบหมายเท่านั้น

(3) บทบาทของศาลในการซักถามพยาน

มาตรา 34¹⁸⁴ แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริ โภค วางหลักให้ศาลเป็นผู้ซักถามพยานบุคคลที่จะเบิกความ ทั้งนี้ เพราะความมุ่งหมายที่ว่าในคดีที่ผู้บริ โภคเป็นผู้เสียหายนั้น หากศาลจะเป็นผู้ซักถามพยานด้วยตนเองจะทำให้ได้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้องและมีทำให้คู่ความที่ไม่มีทนายความต้องเสียเปรียบในการซักถามพยานบุคคลที่มาเบิกความ¹⁸⁵ โดยให้ศาลซักถามพยานก่อน ไม่ว่าพยานนั้นจะเป็นพยานที่คู่ความอ้างหรือที่ศาลเรียกมาเอง เมื่อศาลซักถามเสร็จแล้ว คู่ความหรือทนายความจึงจะซักถามเพิ่มเติมต่อไปได้ ซึ่งตามปกติศาลก็จะซักถามพยานจนได้ข้อเท็จจริงครบถ้วนตามคำฟ้องหรือคำให้การอยู่แล้ว จึงเหลือข้อมูลที่คู่ความจะต้องซักถามเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ซึ่งคู่ความหรือทนายความจะมีสิทธิแต่เพียงซักถามพยานเพิ่มเติมเท่านั้น ไม่มีการถามค้านหรือถามดิงอย่างคดีแพ่งทั่วไป จะเห็นว่าบทบัญญัติมาตรานี้เป็นบทบัญญัติที่ให้อำนาจศาลอย่างเต็มที่ในการให้ศาลเป็นผู้ซักถามพยานเพื่อค้นหาความจริงด้วยตนเอง อันเป็นบทบาทของผู้พิพากษาในระบบไต่สวนอย่างชัดแจ้ง อย่งไรก็ตาม ในวรรคสองของมาตรา 34 กำหนดให้ศาลมีอำนาจซักถามข้อเท็จจริงใดๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับคดีนอกเหนือจากการซักถามพยานตามมาตรา 34 วรรคหนึ่ง โดยมาตรา 34 วรรคสองนี้ให้อำนาจศาลในการซักถามพยานเกี่ยวกับข้อเท็จจริงใดๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับคดีได้ แม้จะไม่มีคู่ความฝ่ายใดยกขึ้นอ้างก็ตาม เช่น ศาลอาจซักถามถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผลกำไรที่ผู้ประกอบการธุรกิจได้รับจากการประกอบกิจการที่ถูกฟ้องร้องเพื่อประโยชน์ในการกำหนดค่าเสียหายเพื่อการลงโทษเป็นต้น ทั้งนี้เป็นการทำให้ศาลมีบทบาทในการให้ความเป็นธรรมแก่คู่ความได้มากขึ้น เนื่องจากคู่ความมีข้อจำกัดที่จะต้องซักถามพยานถึงข้อเท็จจริงที่เป็นประเด็นพิพาทในคดีโดยตรงที่เกิดจากคำฟ้องและคำให้การเท่านั้น

(4) บทบาทของศาลในการขอให้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญมาให้ความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาพิพากษาคดี

¹⁸⁴พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริ โภค มาตรา 34 ในการสืบพยานไม่ว่าจะเป็นพยานที่คู่ความฝ่ายใดอ้างหรือที่ศาลเรียกมาเอง

ให้ศาลเป็นผู้ซักถามพยาน คู่ความหรือทนายความจะซักถามพยานได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากศาลให้ศาลมีอำนาจซักถามพยานเกี่ยวกับข้อเท็จจริงใด ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับคดีแม้จะไม่มีคู่ความฝ่ายใดยกขึ้นอ้างก็ตาม.

¹⁸⁵ไพพัญญ์ หนูแท้, บทบาทของศาลตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริ โภค พ.ศ.2551 ปัญหาและอุปสรรค, หน้า 107.

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคมตรา 36¹⁸⁶ ได้กำหนด บทบาทของศาลไว้โดยเฉพาะในการขอให้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญมาให้ความเห็นเพื่อ ประกอบการพิจารณาพิพากษาคดี แต่ทั้งนี้ต้องให้คู่ความทุกฝ่ายทราบและให้โอกาสคู่ความตาม สมควรในอันที่จะเรียกผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญฝ่ายตนมาให้ความเห็นแย้ง หรือเพิ่มเติม ความเห็นผู้ทรงคุณวุฒิ หรือผู้เชี่ยวชาญดังกล่าว ทั้งนี้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญมีหน้าที่มาให้ ความเห็นต่อศาลมิใช่มาเบิกความเพื่อให้คู่ความซักถามดังเช่นพยานอื่นทั่วๆ ดังนั้น ศาลจะอนุญาต หรือไม่อนุญาตให้คู่ความซักถามผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญก็ได้

(5) บทบาทของศาลในการสืบพยานหลักฐานเพิ่มเติมภายหลังเสร็จสิ้น การพิจารณา

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคมตรา 37¹⁸⁷ เป็นบทบัญญัติ ที่ให้อำนาจศาลในการค้นหาความจริง โดยตราบดีที่ศาลยังมีได้มีคำพิพากษาหรือคำสั่ง หากศาล เห็นว่าเป็นการจำเป็นที่จะต้องนำพยานหลักฐานมาสืบเพิ่มเติมเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ให้ศาลทำการสืบพยานต่อไปได้ อาจรวมทั้งการเรียกพยานหลักฐานที่สืบไปแล้วมาสืบใหม่โดยไม่ ต้องมีคู่ความฝ่ายใดร้องขอ อันถือเป็นบทบาทค้นหาความจริงของผู้พิพากษาในเชิงรุก อย่างไรก็ตาม บทบัญญัตินี้ใช้แก่คู่ความในคดีทั้งผู้บริโภคมและผู้ประกอบธุรกิจ ดังนั้น ศาลจะต้องพิจารณาถึง ประโยชน์ของคู่ความทั้งสองฝ่ายและความสุจริตในการดำเนินคดีประกอบดุลพินิจดังกล่าว

5.1.4 คดีอาญาของเจ้าหน้าที่รัฐซึ่งมิใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

การดำเนินคดีอาญากับเจ้าหน้าที่รัฐซึ่งมิใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองว่า กระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือกระทำความผิด

¹⁸⁶พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคม พ.ศ.2551 มาตรา 36 ศาลอาจขอให้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือ ผู้เชี่ยวชาญมาให้ความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาพิพากษาคดีได้ แต่ต้องให้คู่ความทุกฝ่ายทราบและให้โอกาส คู่ความตามสมควรในอันที่จะขอให้เรียกผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญฝ่ายตนมาให้ความเห็นโต้แย้งหรือเพิ่มเติม ความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญดังกล่าว

ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญที่ศาลขอให้มาให้ความเห็นมีสิทธิได้รับค่าป่วยการ ค่าพาหนะเดินทาง และค่าเช่าที่พักตามระเบียบที่กำหนดโดยคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหาร ราชการศาลยุติธรรม.

¹⁸⁷พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคม พ.ศ.2551 มาตรา 37 เมื่อได้สืบพยานหลักฐานตามที่จำเป็น และคู่ความได้แถลงการณ์ ถ้าหากมีเสร็จแล้วให้ถือว่า การพิจารณาเป็นอันสิ้นสุดและให้ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่ง โดยเร็ว แต่ตราบดีที่ยังมีได้มีคำพิพากษาหรือคำสั่ง หากศาลเห็นว่าเป็นการจำเป็นที่จะต้องนำพยานหลักฐานมาสืบ เพิ่มเติมเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ให้ศาลทำการสืบพยานหลักฐานต่อไปได้ ซึ่งอาจรวมทั้งการเรียกพยานที่สืบ แล้วมาสืบใหม่ด้วย โดยไม่ต้องมีฝ่ายใดร้องขอ.

ต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรมนั้น พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 มาตรา 98/1 บัญญัติว่า “กรณีที่มีการฟ้องผู้ถูกกล่าวหาเป็นคดีอาญาต่อศาลที่มีเขตอำนาจในการพิจารณาคดี ให้ศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี ยึดรายงานและสำนวนคดีของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นหลักในการพิจารณาและอาจไต่สวนหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ตามที่เห็นควร ในการดำเนินคดีตามวรรคหนึ่ง ให้ศาลดำเนินกระบวนการพิจารณาไปโดยใช้ ระบบไต่สวน ทั้งนี้ตามระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกากำหนด โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา...”

โดยที่มาตรา 98/1 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 กำหนดให้ศาลดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาที่ที่เจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งมิใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรมโดยใช้ระบบไต่สวน จึงได้มีการออกระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการ โดยใช้ระบบไต่สวนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งมิใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง โดยความในข้อ 5 ได้กำหนดไว้อย่างชัดเจนว่าวิธีพิจารณาให้ใช้ระบบไต่สวนและเป็นไปโดยรวดเร็วตามที่กำหนดในระเบียบนี้ และความในข้อ 15 ให้ในการพิจารณาพิพากษาคดีให้ศาลยึดรายงานและสำนวนคดีของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติเป็นหลักในการพิจารณาและอาจไต่สวนหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ตามที่เห็นสมควร ในการไต่สวนให้ศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากหน่วยงานหรือบุคคลใด หรือเรียกบุคคลใดมาให้ถ้อยคำหรือดำเนินการอื่นใดเพื่อประโยชน์แก่การพิจารณา รวมทั้งมีอำนาจสั่งให้ประธานกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ หน่วยงานหรือบุคคลใด ตรวจสอบ และรวบรวมพยานหลักฐานเพิ่มเติม แล้วรายงานให้ศาลทราบและจัดส่งพยานหลักฐานดังกล่าวต่อศาลภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด และศาลมีอำนาจแต่งตั้งบุคคลหรือคณะบุคคลเพื่อปฏิบัติหน้าที่ตามที่มอบหมาย

5.2 ศาลชั้นอุทธรณ์พิเศษ

5.2.1 คดีแรงงาน

1) แนวความคิดและที่มาของการจัดตั้งศาลแรงงาน

เมื่อก่อนหน้าปี พ.ศ. 2517 ได้มีประเทศไทยได้เริ่มมีแนวความคิดในการจัดตั้งศาลแรงงานเพื่อทำการพิจารณาพิพากษาคดีแรงงานซึ่งมีลักษณะแตกต่างไปจากคดีแพ่งทั่วไป

“โดยที่คดีแรงงานเป็นคดีที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากคดีแพ่งและคดีอาญาโดยทั่วไป เพราะเป็นข้อขัดแย้งระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างตามสัญญาจ้างแรงงานหรือเกี่ยวกับสิทธิของนายจ้าง และลูกจ้างตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงานและกฎหมายว่าด้วยแรงงานสัมพันธ์ ซึ่งข้อขัดแย้งดังกล่าวควรได้รับการพิจารณาโดยผู้พิพากษาซึ่งเป็นผู้มีความรู้และความเข้าใจในปัญหาแรงงานร่วมกันผู้พิพากษาสมทบฝ่ายนายจ้างและฝ่ายลูกจ้าง ทั้งการดำเนินคดีควรเป็นไปโดยสะดวก ประหยัด รวดเร็วเสมอภาค และเป็นธรรมเพื่อให้คู่ความมีโอกาส ประนีประนอมยอมความและสามารถกลับไปทำงานร่วมกันโดยไม่เกิดความรู้สึกเป็นอริต่อกัน จำเป็นต้องยกวันขึ้นตอนและวิธีการต่างๆ ที่บัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งหลาย กรณีด้วยกัน เพื่อให้เกิดการคล่องตัวยิ่งขึ้น

ศาลแรงงานมีองค์คณะประกอบด้วยสามฝ่าย ได้แก่

- (1) ผู้พิพากษาที่เป็นข้าราชการฝ่ายตุลาการ¹⁸⁹ 1 ท่าน
- (2) ผู้พิพากษาสมทบฝ่ายนายจ้าง 1 ท่าน
- (3) ผู้พิพากษาสมทบฝ่ายลูกจ้าง¹⁹⁰ 1 ท่าน

¹⁸⁹พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ.2522

มาตรา 12 พระมหากษัตริย์จะได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งผู้พิพากษาศาลแรงงานจากข้าราชการตุลาการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม และเป็นผู้มีความรู้และความเข้าใจในปัญหาแรงงาน.

¹⁹⁰พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ.2522

มาตรา 14 พระมหากษัตริย์จะได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งผู้พิพากษาสมทบจากบุคคลซึ่งคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรมตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมคัดเลือกจากบัญชีรายชื่อผู้แทนฝ่ายนายจ้างและฝ่ายลูกจ้างโดย

(1) ให้สมาคมนายจ้างกับรัฐวิสาหกิจและสหภาพแรงงานเสนอชื่อผู้แทนฝ่ายตนต่ออธิบดีกรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายเพื่อตรวจสอบคุณสมบัติตามมาตรา 14/1 (5) และ (6) แล้วให้อธิบดีกรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจัดให้มีการเลือกตั้งผู้แทนฝ่ายสมาคมนายจ้างกับรัฐวิสาหกิจและฝ่ายสหภาพแรงงานให้ได้จำนวนไม่เกินสองเท่าของจำนวนที่คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการศาลยุติธรรมกำหนดและเสนอบัญชีรายชื่อดังกล่าวต่อเลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรม หรือในกรณีไม่มีสมาคมนายจ้างหรือสหภาพแรงงาน ซึ่งจดทะเบียนที่ตั้งสำนักงานไว้ในเขตศาลแรงงานใด หรือมีอยู่เป็นจำนวนน้อย นอกจากสมาคมนายจ้างกับรัฐวิสาหกิจและสหภาพแรงงานแล้ว ให้ที่ประชุมผู้แทนฝ่ายนายจ้างของสถานประกอบกิจการและที่ประชุมผู้แทนฝ่ายลูกจ้างของสถานประกอบกิจการซึ่งอยู่ในเขตศาลแรงงานนั้น แต่ละฝ่ายเสนอชื่อผู้แทนฝ่ายตนและ

(2) ให้กระทรวงแรงงาน หรือคณะกรรมการหรือองค์กรที่เกี่ยวกับแรงงานตามประกาศของคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรม เสนอชื่อผู้แทนฝ่ายนายจ้างหรือผู้แทนฝ่ายลูกจ้างต่ออธิบดีกรมสวัสดิการและ

คุ้มครองแรงงานหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายเพื่อตรวจสอบคุณสมบัติตามมาตรา 14/1 (7) และให้อธิบดีกรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจัดให้มีการประชุมและเลือกตนเองของผู้แทนฝ่ายนายจ้างและผู้แทนฝ่ายลูกจ้างให้ได้จำนวนไม่เกินสองเท่าของจำนวนที่คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการศาลยุติธรรมกำหนดและเสนอบัญชีรายชื่อดังกล่าวต่อเลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรม

ทั้งนี้ ตามระเบียบที่คณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรมกำหนด โดยคำนึงถึงการกระจายโอกาสให้แก่ตัวแทนของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องด้านแรงงาน ระเบียบดังกล่าวเมื่อประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

มาตรา 14/1 บุคคลที่ได้รับการเสนอชื่อเพื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นผู้พิพากษาสมทบต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามดังต่อไปนี้

- (1) มีสัญชาติไทย
- (2) มีอายุไม่ต่ำกว่าสามสิบปีบริบูรณ์ในวันที่ได้มีการเสนอชื่อผู้แทนฝ่ายนายจ้างหรือผู้แทนฝ่ายลูกจ้างตามมาตรา 14
- (3) มีภูมิลำเนาหรือสถานที่ทำงานอยู่ในเขตศาลแรงงานนั้น ไม่น้อยกว่าหนึ่งปีนับถึงวันที่ได้มีการเสนอชื่อตามมาตรา 14
- (4) สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า เว้นแต่เคยเป็นผู้พิพากษาสมทบในศาลแรงงาน
- (5) ในวันที่ได้มีการเสนอชื่อผู้แทนฝ่ายนายจ้างตามมาตรา 14 นั้น ในกรณีที่สมาคมนายจ้างหรือรัฐวิสาหกิจเป็นผู้เสนอ ต้องเป็นกรรมการสมาคมนายจ้างมาแล้ว ไม่น้อยกว่าสองปีและสมาคมนายจ้างนั้น ได้จดทะเบียนที่ตั้งสำนักงานในเขตศาลแรงงานนั้น หรือเป็นฝ่ายบริหารของรัฐวิสาหกิจตามกฎหมายว่าด้วยแรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์มาแล้ว ไม่น้อยกว่าสองปี แล้วแต่กรณีหรือในกรณีที่ประชุมผู้แทนฝ่ายนายจ้างของสถานประกอบการกิจการเป็นผู้เสนอ ผู้ที่ได้รับการเสนอชื่อต้องเป็นเจ้าของสถานประกอบการหรือลูกจ้างของสถานประกอบการ ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ทำการแทนนายจ้างสำหรับกรณีการจ้าง การให้บำเหน็จ การลดค่าจ้าง หรือการเลิกจ้างและสถานประกอบการดังกล่าวอยู่ในเขตศาลแรงงานนั้น
- (6) ในวันที่ได้มีการเสนอชื่อผู้แทนฝ่ายลูกจ้างตามมาตรา 14 นั้น ในกรณีที่สหภาพแรงงานเป็นผู้เสนอต้องเป็นกรรมการสหภาพแรงงานมาแล้ว ไม่น้อยกว่าสองปีและสหภาพแรงงานนั้น ได้จดทะเบียนที่ตั้งสำนักงานในเขตศาลแรงงานนั้น หรือในกรณีที่ประชุมผู้แทนฝ่ายลูกจ้างของสถานประกอบการกิจการเป็นผู้เสนอ ผู้ที่ได้รับการเสนอชื่อต้องเป็นลูกจ้างของสถานประกอบการซึ่งอยู่ในเขตศาลแรงงานนั้น
- (7) ในวันที่ได้มีการเสนอชื่อผู้แทนฝ่ายนายจ้างหรือผู้แทนฝ่ายลูกจ้างตามมาตรา 14 นั้น ในกรณีที่กระทรวงแรงงานหรือคณะกรรมการหรือองค์กรที่เกี่ยวกับแรงงานเป็นผู้เสนอชื่อผู้แทนฝ่ายนายจ้างหรือผู้แทนฝ่ายลูกจ้างผู้ได้รับการเสนอชื่อต้องมีคุณสมบัติตาม (5) หรือ (6) แล้วแต่กรณี
- (8) เป็นผู้มีความเลื่อมใสในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

(1) ความหมายและประเภทของคดีแรงงาน

คดีแรงงาน หมายถึง คดีที่มีข้อพิพาทระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างหรือบุคคลซึ่งกฎหมายได้กำหนดสิทธิและหน้าที่ไว้ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีอาญา มาตรา 8¹⁹¹ ได้กำหนดนิยามของคดีแรงงาน สามารถสรุปได้ดังนี้

(9) ไม่เป็นบุคคลล้มละลาย คนไร้ความสามารถ คนเสมือนไร้ความสามารถ คนวิกลจริต หรือจิตฟั่นเฟือน มีจิตใจไม่เหมาะสมที่จะเป็นผู้พิพากษาสมทบ หรือเป็นโรคที่ระบุไว้ในระเบียบของคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรมตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม

(10) ไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษจำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

(11) ไม่เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่าได้กระทำความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงาน กฎหมายว่าด้วยแรงงานสัมพันธ์ กฎหมายว่าด้วยแรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ กฎหมายว่าด้วยการจัดหางานและคุ้มครองคนหางาน กฎหมายว่าด้วยการประกันสังคม หรือกฎหมายว่าด้วยเงินทดแทน เว้นแต่พ้นโทษมาแล้วไม่น้อยกว่าสองปีหรือพ้นระยะเวลาที่ศาลได้กำหนดในการรอลงโทษแล้ว

(12) ไม่เคยต้องคำสั่งของศาลถึงที่สุดให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินและศาลไม่ได้สั่งคืนทรัพย์สินตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน

(13) ไม่เป็นข้าราชการการเมือง กรรมการหรือผู้ดำรงตำแหน่งที่รับผิดชอบในการบริหารพรรคการเมืองที่ปรึกษาพรรคการเมือง หรือเจ้าหน้าที่ในพรรคการเมือง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภากรุงเทพมหานคร สมาชิกสภาท้องถิ่น ผู้บริหารท้องถิ่นที่มาจากการเลือกตั้ง หรือการแต่งตั้ง หรือทนายความ

(14) ไม่เคยถูกไล่ออก ปลดออก หรือให้ออกจากราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานอื่นของรัฐ

(15) ไม่เป็นผู้มีความประพฤติเสื่อมเสียหรือบกพร่องในศีลธรรมอันดี

(16) ไม่เคยพ้นจากตำแหน่งผู้พิพากษาสมทบตามมาตรา 15 (6)

¹⁹¹พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน มาตรา 8 ศาลแรงงานมีอำนาจพิจารณาคดีพิพาทคดี หรือมีคำสั่งในเรื่องดังต่อไปนี้

(1) คดีพิพาทเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามสัญญาจ้างแรงงาน หรือตามข้อตกลงเกี่ยวกับสภาพการจ้าง

(2) คดีพิพาทเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงาน กฎหมายว่าด้วยแรงงานสัมพันธ์ กฎหมายว่าด้วยแรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ กฎหมายว่าด้วยการจัดหางานและคุ้มครองคนหางาน กฎหมายว่าด้วยการประกันสังคม หรือกฎหมายว่าด้วยเงินทดแทน

(3) กรณีที่จะต้องใช้สิทธิทางศาลตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงาน กฎหมายว่าด้วยแรงงานสัมพันธ์หรือกฎหมายว่าด้วยแรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์

(4) คดีอุทธรณ์คำวินิจฉัยของเจ้าพนักงานตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงานของคณะกรรมการแรงงานสัมพันธ์หรือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงานตามกฎหมายว่าด้วยแรงงานสัมพันธ์ของ

ก. คดีพิพาทเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามสัญญาจ้างแรงงานหรือตามข้อตกลงเกี่ยวกับสภาพการจ้าง

ก) คดีพิพาทเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามสัญญาจ้างแรงงาน หมายถึงคดีที่มีข้อขัดแย้งระหว่างนายจ้างและลูกจ้างเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เกี่ยวกับสัญญาจ้างแรงงานหรือเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามข้อตกลงหรือสัญญาระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง

ข) คดีพิพาทเกี่ยวกับข้อตกลงเกี่ยวกับสภาพการจ้าง หมายถึงคดีที่มีข้อขัดแย้งระหว่างนายจ้างและลูกจ้างเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามข้อตกลงเกี่ยวกับสภาพการจ้างที่เกิดขึ้นจากการแจ้งข้อเรียกร้องตามกฎหมายแรงงานสัมพันธ์หรือตามข้อบังคับเกี่ยวกับการทำงานที่เกี่ยวกับการทำงานที่นายจ้างต้องจัดให้มีตามกฎหมายคุ้มครองแรงงานที่กฎหมายให้ถือว่าเป็นข้อตกลงเกี่ยวกับสภาพการจ้าง

ข. คดีพิพาทเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงานหรือ กฎหมายแรงงานสัมพันธ์

ก) คดีพิพาทเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงาน หมายถึง คดีที่มีข้อขัดแย้งระหว่างนายจ้างและลูกจ้างหรือผู้มีสิทธิเกี่ยวกับสิทธิ

คณะกรรมการแรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์หรือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงาน ตามกฎหมายว่าด้วยแรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ ของคณะกรรมการอรรถศาสตร์ตามกฎหมายว่าด้วยการประกันสังคม หรือของคณะกรรมการกองทุนเงินทดแทนตามกฎหมายว่าด้วยเงินทดแทน

(5) คดีอันเกิดแต่มูลละเมิดระหว่างนายจ้างและลูกจ้างสืบเนื่องจากข้อพิพาทแรงงานหรือ เกี่ยวกับการทำงานตามสัญญาจ้างแรงงาน ทั้งนี้ ให้รวมถึงมูลละเมิดระหว่างลูกจ้างกับลูกจ้างที่เกิดจากการทำงานในทางการที่จ้างด้วย

(6) ข้อพิพาทแรงงานที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงานขอให้ศาลแรงงานชี้ขาดตามกฎหมายว่าด้วยแรงงานสัมพันธ์ กฎหมายว่าด้วยแรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ หรือกฎหมายว่าด้วยการจัดหางานและคุ้มครองคนหางาน

(7) คดีที่กฎหมายบัญญัติให้อยู่ในอำนาจของศาลแรงงาน

คดีตามวรรคหนึ่ง ในกรณีที่กฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงาน กฎหมายว่าด้วยแรงงานสัมพันธ์ กฎหมายว่าด้วยแรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ กฎหมายว่าด้วยการจัดหางานและคุ้มครองคนหางาน กฎหมายว่าด้วยการประกันสังคม หรือกฎหมายว่าด้วยเงินทดแทน บัญญัติให้ร้องเรียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ หรือปฏิบัติตามขั้นตอน และวิธีการที่กำหนดไว้ จะดำเนินการ ในศาลแรงงาน ได้ต่อเมื่อได้ปฏิบัติตามขั้นตอนและวิธีการที่กฎหมายดังกล่าวบัญญัติไว้แล้ว.

หรือหน้าที่ ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ.2551 และประกาศกระทรวงแรงงานและการ
สังคมรวมทั้งกฎกระทรวงซึ่งออกโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายดังกล่าวทุกฉบับ

ข) คดีพิพาทเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมายว่าด้วยแรงงาน
สัมพันธ์ หมายถึงคดีที่มีข้อขัดแย้งระหว่างนายจ้างและลูกจ้างเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตาม
พระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ พ.ศ.2518

ค. กรณีที่ต้องใช้สิทธิทางศาลตามกฎหมายว่าด้วยกฎหมายคุ้มครอง
แรงงานหรือกฎหมายว่าด้วยแรงงานสัมพันธ์ คดีที่ต้องใช้สิทธิทางศาล หมายถึง คดีที่กฎหมาย
บัญญัติให้การกระทำในบางเรื่องของบุคคลใดต้องให้ศาลพิจารณา หรืออนุญาตหรือมีคำสั่งอย่าง
หนึ่งอย่างใด หรือจะต้องให้ศาลแต่งตั้งก่อน ซึ่งโดยปกติมักเป็นคดีไม่มีข้อพิพาท แต่เป็นกรณีที่มี
การยื่นคำร้องต่อศาล อย่างไรก็ดี ตามหากมีบุคคลที่เกี่ยวข้องเข้ามายื่นคำร้องคัดค้านก็จะทำให้คดีนั้น
กลายเป็นคดีมีข้อพิพาทไปได้เหมือนกัน

ง. คดีอุทธรณ์คำวินิจฉัยของเจ้าพนักงานตามกฎหมายว่าด้วยการ
คุ้มครองแรงงาน หรือของคณะกรรมการแรงงานสัมพันธ์ หรือรัฐมนตรีตามกฎหมายว่าด้วยแรงงาน
สัมพันธ์ ได้แก่ คดีที่มีข้อพิพาทระหว่างนายจ้างหรือลูกจ้างกับเจ้าพนักงานของรัฐซึ่งมีอำนาจตาม
กฎหมายคุ้มครองแรงงานหรือกฎหมายแรงงานสัมพันธ์ อันเป็นคดีที่เจ้าพนักงานของรัฐตกเป็น
จำเลย ทั้งนี้ เนื่องมาจากผู้ได้รับคำวินิจฉัยหรือชี้ขาดของเจ้าพนักงานของรัฐซึ่งไม่พอใจหรือไม่
ยอมรับคำวินิจฉัยนั้นก็จะไปยื่นฟ้องเจ้าพนักงานของรัฐต่อศาล โดยถือว่าเป็นคดีที่มีข้อพิพาท
ระหว่างผู้ยื่นคำฟ้องกับเจ้าพนักงานของรัฐ

จ. คดีอันเกิดแต่มูลละเมิดระหว่างนายจ้างและลูกจ้างเนื่องจากข้อ
พิพาทแรงงานหรือเกี่ยวกับการทำงานตามสัญญาจ้างแรงงาน ได้แก่กรณีละเมิดระหว่างนายจ้างกับ
ลูกจ้างโดยมีสาเหตุเนื่องมาจากข้อพิพาทแรงงานหรือเกี่ยวกับการทำงานตามสัญญาจ้างแรงงาน
เท่านั้น

ฉ. ข้อพิพาทแรงงานที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงานขอให้ศาล
แรงงานชี้ขาดตามกฎหมายว่าด้วยแรงงานสัมพันธ์ กฎหมายว่าด้วยแรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ หรือ
กฎหมายว่าด้วยการจัดหางานและคุ้มครองคนหางาน

ช. คดีที่มีกฎหมายบัญญัติให้อยู่ในอำนาจของศาลแรงงาน

2) กระบวนพิจารณาคดีแรงงาน

(1) การฟ้องคดีแรงงาน

ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน
พ.ศ.2522 มาตรา 33 บัญญัติให้ยื่นคำฟ้องคดีแรงงานต่อศาลแรงงานที่มูลคดีเกิดขึ้นในเขตศาล

แรงงานนั้น “มูลคดีเกิดขึ้น” โดยหลักคือสถานที่ที่ถูกจ้างทำงานเป็นที่ที่มูลคดีเกิดขึ้นตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ.2522 มาตรา 33 วรรคสอง อย่างไรก็ตาม ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522 มาตรา 33 วรรคหนึ่ง ยังได้บัญญัติให้สามารถยื่นคำฟ้องต่อศาลแรงงานที่โจทก์หรือจำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาลแรงงานนั้นได้ โดยในการยื่นคำฟ้อง โจทก์จะต้องยื่นคำร้องแสดงเหตุให้เห็นว่าการพิจารณาคดีในศาลที่โจทก์หรือจำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาลแรงงานนั้นจะเป็นการสะดวกและศาลแรงงานนั้นจะอนุญาตหรือไม่ก็ได้ ในการฟ้องคดีตามมาตรา 35 วรรคหนึ่ง โจทก์สามารถยื่นคำฟ้องเป็นหนังสือ หรือมาแถลงด้วยวาจาต่อศาลก็ได้ ซึ่งในทางปฏิบัติเรียกว่าการฟ้องด้วยวาจา โดยผู้พิพากษาจะออกนั่งฟัง คำแถลงด้วยวาจา สอบถามและบันทึกอ่านให้โจทก์ฟังและให้โจทก์ลงชื่อไว้ตาม มาตรา 33 วรรคสอง กรณีการฟ้องคดีโดยมีโจทก์หลายคน ศาลจะจัดให้มีการแต่งตั้งโจทก์คนใดคนหนึ่งหรือหลายคนเป็นผู้แทนในการดำเนินคดีก็ได้ตาม มาตรา 35 วรรคสาม โดยในการแต่งตั้งเป็นไปตามข้อกำหนดศาลแรงงานว่าด้วยการแต่งตั้งผู้แทนโจทก์ในการดำเนินคดีลงวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2523

(2) การนัดพิจารณาคดีแรงงาน

การนัดพิจารณาคดีแรงงาน เมื่อโจทก์ยื่นคำฟ้องและศาลสั่งรับคดีไว้พิจารณา ซึ่งในทางปฏิบัติศาลจะมีคำสั่งรับฟ้อง ศาลแรงงานจะกำหนดวันพิจารณาคดีในระยะเวลาสั้น ๆ หลังจากวันฟ้อง เพื่อให้มีการพิจารณาคดีโดยรวดเร็ว โดยศาลจะมีคำสั่งให้โจทก์มาศาลตามกำหนดนัด และจะส่งสำเนาคำฟ้องของโจทก์พร้อมทั้งออกหมายเรียกให้จำเลยมาศาลในวันนัดจำเลยเมื่อได้รับคำฟ้องแล้วตามมาตรา 37 วรรคสอง จำเลยจะยื่นคำให้การเป็นหนังสือหรือจะให้การด้วยวาจา หรือจะไม่ให้การก็ได้ จะยื่นก่อนวันที่ เวลาที่ศาลแรงงานนัดให้มาศาลก็ได้ จะยื่นในวันนัดพิจารณาก็ได้ จึงไม่มีกรณีที่จำเลยขาดนัดยื่นคำให้การตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง อย่างไรก็ตามหากจำเลยยื่นคำให้การเป็นหนังสือแล้ว คำให้การต้องเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 177 วรรคสอง คือ ต้องแสดงโดยชัดแจ้งในคำให้การว่า ขอมรับหรือปฏิเสธข้ออ้างของโจทก์ทั้งสิ้นหรือแต่บางส่วนและต้องแสดงเหตุแห่งการปฏิเสธนั้นด้วย

ทั้งนี้ มาตรา 38 บัญญัติให้ศาลแรงงานก่อนเริ่มทำการพิจารณา จะต้องดำเนินการไต่ถามก่อน เพื่อให้คู่ความ ได้ตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกัน ไม่ว่าจะเป็นการที่โจทก์ขอลอนฟ้องคดีนั้น ไปหรือทำสัญญาประนีประนอมยอมความกันในศาล ศาลอาจดำเนินการไต่ถามเป็นการลับเฉพาะต่อหน้าคู่ความนั้นก็ได้ หากศาลดำเนินการไต่ถามแล้ว คู่ความไม่สามารถ ตกลงกันได้ ศาลก็จะดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไป โดยศาลจะตรวจคำให้การของจำเลยที่ยื่นไว้ หากจำเลยไม่ได้ยื่นคำให้การ ศาลจะสอบถามคำให้การจำเลย และไม่ถือว่าจำเลย

ขาดนัดยื่นคำให้การ โจทก์จะนำสืบพยานไปตามฟ้อง นอกจากนี้ ศาลมีอำนาจฟังคำแถลงของ โจทก์จำเลยเพื่อกำหนดประเด็นข้อพิพาทในชั้นพิจารณาและจะมีคำสั่งให้สืบพยาน โจทก์หรือจำเลย ก่อนก็ได้ตามมาตรา 39 หากจำเลยไม่ให้การ ศาลจะบันทึกไว้และดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไป และถือว่าคดีไม่มีประเด็นข้อพิพาท คงมีแต่ประเด็นตามคำฟ้องเท่านั้น เมื่อถึงกำหนดนัดพิจารณาของศาล

โจทก์และจำเลยต้องมาศาลตามกำหนดนัดตามมาตรา 40 กรณีที่ โจทก์ไม่มาศาลในวันนัดพิจารณา มาตรา 37 ถือว่าโจทก์ไม่ประสงค์จะดำเนินคดีต่อไป ให้ศาลมี คำสั่งจำหน่ายคดีออกเสียจากสารบบความ โดยไม่จำเป็นต้องพิจารณาว่าจำเลยมาศาลหรือไม่ หรือแม้ จำเลยมาศาลและแถลงขอให้ศาลดำเนินพิจารณาคดีต่อไปก็ตาม ในกรณีที่จำเลยไม่มาศาลในวันนัด พิจารณา ตาม มาตรา 37 ศาลจะมีคำสั่งว่าจำเลยเลิกขาดนัดและพิจารณาซึ่งขาดตัดสินคดีไปฝ่ายเดียว ศาลจะทำการสืบพยานโจทก์ต่อไป โจทก์จะแถลงขอให้ศาลพิพากษาให้โจทก์ชนะคดีโดยไม่ สืบพยานไม่ได้ อย่างไรก็ตามในกรณีที่โจทก์หรือจำเลยไม่มาศาลในวันนัดพิจารณา หากโจทก์หรือ จำเลยได้แจ้งให้ศาลทราบเหตุที่ไม่มาศาลและศาลพิจารณาถึงเหตุนั้นแล้ว หากศาลเห็นสมควรศาลมี อำนาจที่จะเลื่อนการพิจารณาไปนัดพิจารณาใหม่ได้ ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งจำหน่ายคดีออกเสียจาก สารบบความ หรือศาลมีคำสั่งว่าจำเลยขาดนัดตามมาตรา 40 โจทก์หรือจำเลยอาจแถลงให้ศาลขอ พิจารณาของตนได้ใหม่ โดยต้องแถลงให้ศาลทราบถึงความจำเป็นและเหตุผลที่ไม่อาจมาศาลได้ ภายใน 7 วันนับแต่วันที่ศาลมีคำสั่งจำหน่ายคดีออกเสียจากสารบบความหรือมีคำสั่งว่าจำเลยขาดนัด แล้วแต่กรณีเพื่อยกคดีขึ้นพิจารณาใหม่โดยโจทก์หรือจำเลยต้องนำพยานหลักฐานมาแสดงต่อศาล และศาลจะทำการไต่สวนหรือไม่ก็ได้ขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงที่ได้แถลงต่อศาล ถ้าโจทก์ไม่มาศาลใน วันสืบพยานและศาลมีคำสั่งจำหน่ายคดีถือว่ามิใช่ในวันนัดพิจารณาคดีตามมาตรา 40 วรรคหนึ่ง การที่ ศาลมีคำสั่งจำหน่ายคดีเป็นคำสั่งจำหน่ายคดีกรณีโจทก์ขาดนัดพิจารณา ตามประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความแพ่ง มาตรา 200 วรรคหนึ่ง ประกอบพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธี พิจารณาคดีแรงงานพ.ศ. 2522 มาตรา 31 ห้ามโจทก์อุทธรณ์คำสั่งหรือมีคำสั่งหรือมีคำขอให้ พิจารณาคดีใหม่ แต่โจทก์อาจยื่นฟ้องคดีใหม่ได้ภายในอายุความ¹⁹²

3) ระบบไต่สวนของศาลแรงงาน

คดีแรงงานเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลแรงงาน เนื่องมาจากคดีแรงงานเป็นคดีที่มีความละเอียดอ่อนแตกต่างจากคดีแพ่งโดยทั่วไป จะต้องมียุติธรรมผู้พิพากษาที่มีความเชี่ยวชาญ โดยเฉพาะที่มีความรู้ความเข้าใจในคดีแรงงาน ผู้พิพากษา สมทบฝ่าย นายจ้างและผู้พิพากษาสมทบฝ่ายลูกจ้างอันเป็นลักษณะไตรภาคีทำหน้าที่ในการ พิจารณาพิพากษาคดี

¹⁹²<http://www.coj.go.th/lblbrc/human/courtla2...pdf>.

ทั้งนี้ ในการค้นหาความจริงในศาลแรงงานจะใช้ระบบไต่สวน โดยศาลแรงงานถือเป็นศาลชำนาญพิเศษศาลแรกในไทยที่มีบทบาทยุติที่ให้อำนาจศาลเชิงรุก (Active Role) ในการค้นหาความจริงแบบระบบไต่สวน ดังจะเห็นจากบทบัญญัติมาตรา 45¹⁹³ แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ.2522 ที่กำหนดบทบาทของศาลในเชิงรุกไว้ดังต่อไปนี้

(1) บทบาทของศาลในการเรียกพยานมาสืบเองได้ตามที่เห็นสมควร (มาตรา 45 วรรคหนึ่ง)

(2) บทบาทของศาลในการซักถามพยานด้วยตนเอง (มาตรา 45 วรรคสอง)

จะเห็นว่าเป็นกรณีที่กฎหมายกำหนดบทบาทของศาลในเชิงรุกมากกว่าคดีแพ่งโดยทั่วไป ทั้งนี้เนื่องจากในคดีแรงงานนั้นนายจ้างและลูกจ้างมีความแตกต่างกันมาก โดยลูกจ้างมักอยู่ในฐานะเสียเปรียบ และนายจ้างมักเป็นผู้ที่มีความรู้และมีกำลังทางเศรษฐกิจที่สูงกว่า หากจะใช้หลักการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งบนหลักพื้นฐานว่าคู่ความมีฐานะเท่าเทียมกันย่อม ไม่อาจทำให้เกิดความเป็นธรรมในการวินิจฉัยคดี ดังนั้น จึงมีแนวความคิดว่าในการดำเนินคดีแรงงาน นั้นควรจะเป็นระบบไต่สวน เพื่อให้ศาลมีบทบาทในการแสวงหาข้อเท็จจริงและเรียกพยานหลักฐาน ใด ๆ มาสืบได้ รวมทั้งซักถามพยานด้วยตนเอง อย่างน้อยเพื่อเป็นหลักประกันสำหรับลูกจ้างที่ไม่มี กำลังทรัพย์ที่จะจ้างทนายความเพื่อแก้ต่างได้รับความเป็นธรรมมากขึ้น

5.2.2 คดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

การดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในอดีต มีวิธีการดำเนินคดีเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไปที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา กล่าวคือจะต้องมีการสอบสวนโดยพนักงานสอบสวนแล้วสรุปสำนวนทำความเห็นเพื่อส่งต่อคดีไปยังพนักงานอัยการ เพื่อให้พนักงานอัยการพิจารณาสั่ง หากพนักงานอัยการสั่งฟ้องจึงจะนำคดีขึ้นฟ้องร้องต่อศาลยุติธรรมชั้นต้นเพื่อพิจารณาและมีคำพิพากษา จากนั้นหากคู่ความไม่พอใจคำพิพากษาของศาลชั้นต้นก็จะอุทธรณ์และฎีกาต่อไปตามลำดับตามบทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หากเป็นกรณีที่ผู้เสียหายซึ่งเป็นราษฎรมีความประสงค์จะยื่นฟ้องคดีต่อศาลด้วยตนเอง ศาลก็ต้องไต่สวนมูลฟ้องก่อนที่จะวินิจฉัยและมีคำสั่งให้ประทับฟ้องไว้พิจารณาต่อไป หรือพิพากษายกฟ้องเมื่อศาลเห็นว่คดีไม่มีมูล ซึ่งจะเห็นว่าแต่เดิมนั้นการดำเนินคดีอาญาต่อนักการเมืองจะเป็นการดำเนินคดีที่เน้นไป

¹⁹³พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ.2522 มาตรา 45 เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมในอันที่จะให้ได้ความชัดเจนในข้อเท็จจริงแห่งคดี ให้ศาลแรงงานมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เองตามที่เห็นสมควร ในการสืบพยานไม่ว่าจะเป็นพยานที่คู่ความฝ่ายใดอ้างหรือที่ศาลแรงงานเรียกมาเอง ให้ศาลแรงงานเป็นผู้ซักถามพยาน ตัวความหรือทนายความจะซักถามพยานได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากศาลแรงงาน.

ทางระบบกล่าวหา ซึ่งโดยภาพรวมถือได้ว่าบรรลุเป้าหมายในการบังคับใช้กฎหมายเพื่อให้ผู้กระทำ ความผิดได้รับโทษ และป้องปรามมิให้มีการกระทำความผิดขึ้นอีก แต่อย่างไรก็ตามในส่วนของ ความผิดอาญาอื่นๆ ที่มีลักษณะพิเศษเช่น การกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการหรือทุจริต ต่อหน้าที่ของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เช่น นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี หรือสมาชิกสภาผู้แทน ราษฎร เป็นต้น เนื่องจากบุคคลดังกล่าวนี้เป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ในการใช้อำนาจรัฐ และในบาง ตำแหน่งอาจมีอำนาจบังคับบัญชาให้คุณให้โทษแก่ข้าราชการประจำ หากจะมีการฟ้องร้องเพื่อ ดำเนินคดีอาญาแก่บุคคลดังกล่าว การค้นหาความจริงโดยระบบกล่าวหาอาจเป็นอุปสรรค เพราะผู้ ดำรงตำแหน่งทางการเมืองอาจใช้อำนาจเข้าแทรกแซงการทำงานของบรรดาเจ้าหน้าที่รัฐ แม้แต่ เจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรมได้ และการดำเนินคดีในระบบเดิมนั้น มีขั้นตอนในการ ดำเนินคดีหลายขั้นตอน แม้แต่การดำเนินดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาลต้องมีการกลั่นกรองถึง สามชั้นศาล และกระบวนการพิจารณาในศาลชั้นต้นยังมีช่องทางให้คู่ความประวิงเวลาให้ล่าช้าได้ เนื่องจากคู่ความมีบทบาทสำคัญในการนำเสนอพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงตามวิธีการของ ระบบกล่าวหา ซึ่งส่งผลให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับการได้ข้อเท็จจริงจากพยานบุคคลที่มากับความต่อ ศาลว่ามีความถูกต้องแท้จริงหรือไม่ อันเนื่องมาจากปัจจัยหลายๆ ประการ เช่น ประสิทธิภาพและ ความสามารถของพนักงานอัยการหรือทนายความ ความรู้และสติปัญญาของพยานบุคคลที่ดี ตลอดจนถึงอิทธิพลของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่อาจส่งผลต่อการเบิกความของพยานบุคคล ซึ่ง ทั้งหมดนี้ส่งผลต่อการพิสูจน์ข้อเท็จจริงเป็นอย่างมาก ทำให้การดำเนินคดีต่อผู้ดำรงตำแหน่งทาง การเมืองในระบบดังกล่าวไม่ประสบความสำเร็จ นำไปสู่แนวความคิดในการจัดตั้งศาลฎีกาแผนก คดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและการนำระบบไต่สวนมาใช้ในการค้นหาข้อเท็จจริง

1) แนวความคิดและที่มาของการจัดตั้งศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรง ตำแหน่งทางการเมือง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 219 กำหนดให้มีแผนก คดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในศาลฎีกา ส่วนอำนาจหน้าที่ของศาลฎีกาแผนกคดีอาญา ของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองต้อง เป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและในกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ซึ่งพระราชบัญญัติประกอบ รัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 8 กำหนดให้มีแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองขึ้นในศาลฎีกา¹⁹⁴

¹⁹⁴ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทาง การเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 8 “ให้มีแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในศาลฎีกา”.

ทั้งนี้กฎหมายดังกล่าวมิได้บัญญัติให้จัดตั้งศาลขึ้นเป็นพิเศษต่างหากจากศาลฎีกาแต่อย่างใด เพียงแต่กำหนดให้ศาลฎีกามีแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองโดยเฉพาะ เนื่องจากมีอำนาจหน้าที่และวิธีพิจารณาที่แตกต่างจากศาลธรรมดา ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจึงเป็นส่วนหนึ่งของศาลฎีกา ซึ่งมีศาลเดียวและเป็นศาลยุติธรรม

ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีดังต่อไปนี้

1) คดีที่มีมูลแห่งคดีเป็นการกล่าวหาว่านายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือข้าราชการการเมืองอื่น ร่ำรวยผิดปกติ กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญา หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่น

กรณีนี้เป็นเรื่องการกล่าวหาว่าร่ำรวยผิดปกติ กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญา หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่น มาตรา 9 (1) ได้กำหนดตัวบุคคลที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองไว้ดังนี้ คือ นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา ข้าราชการการเมืองอื่น¹⁹⁵

¹⁹⁵ พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการการเมือง พ.ศ. 2535 มาตรา 4 ข้าราชการการเมืองได้แก่ บุคคลซึ่งรับราชการในตำแหน่งข้าราชการการเมืองดังต่อไปนี้

- (1) นายกรัฐมนตรี
- (2) รองนายกรัฐมนตรี
- (3) รัฐมนตรีว่าการกระทรวง
- (4) รัฐมนตรีที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี
- (5) รัฐมนตรีว่าการทบวง
- (6) รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวง
- (7) รัฐมนตรีช่วยว่าการทบวง
- (8) ที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี
- (9) ที่ปรึกษารองนายกรัฐมนตรี
- (10) ที่ปรึกษารัฐมนตรี และที่ปรึกษารัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
- (11) เลขานุการนายกรัฐมนตรี
- (12) รองเลขานุการนายกรัฐมนตรีฝ่ายการเมือง
- (13) โฆษกประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
- (14) รองโฆษกประจำสำนักนายกรัฐมนตรี

2) คดีที่มีมูลแห่งคดีเป็นการกล่าวหาบุคคลตาม (1) หรือบุคคลอื่นเป็น
ตัวการ ผู้ใช้ หรือผู้สนับสนุนในการกระทำความผิดทางอาญาตาม (1)

กรณีนี้เป็นการกล่าวหาบุคคลผู้เป็นตัวการ ผู้ใช้ ผู้สนับสนุนในการ
กระทำความผิดทางอาญาตามมาตรา 9 (1) จึงเป็นการขยายอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลฎีกา
แผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองไปถึงบุคคลอื่นซึ่งมิได้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง
และมีใช้เจ้าพนักงาน แต่มีส่วนร่วมในการกระทำความผิดกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตาม
มาตรา 9 (1) ในฐานะตัวการตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 83 ผู้ใช้ตามประมวลกฎหมายอาญา
มาตรา 84 หรือผู้สนับสนุนตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 86

บทบัญญัติมาตรา 9 (1) และมาตรา 9(2) ข้างต้นจึงสอดคล้องกับ
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยที่บัญญัติว่า “ในกรณีที่นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทน
ราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือข้าราชการการเมืองอื่น ถูกกล่าวหาว่า ร่ำรวยผิดปกติ กระทำความผิดต่อ
ตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญา หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือ
ทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่นให้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีอำนาจ
พิจารณาพิพากษา...”

3) คดีซึ่งประธานวุฒิสภาส่งคำร้องให้ศาลพิจารณาพิพากษาข้อ กล่าวหาว่า
กรรมการ ป.ป.ช. ร่ำรวยผิดปกติ กระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ หรือกระทำความผิดต่อ
ตำแหน่งหน้าที่ราชการ

กรณีนี้เป็นกรณีการกล่าวหาว่ากรรมการ ป.ป.ช. ร่ำรวยผิดปกติ กระทำ
ความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ ดังนั้น จึงเป็นกรณี
กรรมการ ป.ป.ช. จึงอยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่ง
ทางการเมือง อันเป็นการสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

(15) เลขานุการรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี

(16) ประจำสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี

(17) เลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวง

(18) ผู้ช่วยเลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวง

(19) เลขานุการรัฐมนตรีว่าการทบวง

(20) ผู้ช่วยเลขานุการรัฐมนตรีว่าการทบวง

ข้าราชการการเมืองซึ่งมิใช่รัฐมนตรี จะมีจำนวนเท่าใด ให้เป็นไปตามอัตราในบัญชีท้าย
พระราชบัญญัตินี้

ดังนั้น ข้าราชการการเมืองจึงหมายถึงผู้ดำรงตำแหน่งตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการ
การเมือง พ.ศ. 2535 มาตรา 4(8)-(20).

4) คดีที่ร้องขอให้ทรัพย์สินที่เพิ่มขึ้นผิดปกติของนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา ข้าราชการการเมืองอื่น หรือผู้บริหารท้องถิ่น และสมาชิกสภาท้องถิ่นตามที่กฎหมายบัญญัติตกเป็นของแผ่นดิน

กรณีนี้บุคคลที่อยู่ในอำนาจการพิจารณาพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้แก่ นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา ข้าราชการการเมืองอื่น หรือผู้บริหารท้องถิ่น และสมาชิกสภาท้องถิ่น ตามที่กฎหมายบัญญัติ อันได้แก่บุคคลตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มาตรา 4 (9)¹⁹⁶ ที่เป็นผู้บริหารท้องถิ่นและสมาชิกสภาท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีรายได้หรืองบประมาณไม่ต่ำกว่าที่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติกำหนดโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา ตลอดทั้งบุคคลตามมาตรา 4(7) และ (8) คือผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร รองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร และสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร หรือผู้บริหารและสมาชิกสภาเทศบาลนคร

บทบัญญัติดังกล่าวจึงสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 234 ซึ่งบัญญัติว่า “...3) กำหนดให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ ผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดิน และเจ้าหน้าที่ของรัฐยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินของตน คู่สมรส และบุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ รวมทั้งตรวจสอบและเปิดเผยผลการตรวจสอบทรัพย์สินและหนี้สิน ของบุคคลดังกล่าว ทั้งนี้ ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต”

¹⁹⁶ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มาตรา 4 “ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง” หมายความว่า

- (1) นายกรัฐมนตรี
- (2) รัฐมนตรี
- (3) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
- (4) สมาชิกวุฒิสภา
- (5) ข้าราชการการเมืองอื่นนอกจาก(1)และ(2)ตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการการเมือง
- (6) ข้าราชการรัฐสภาฝ่ายการเมืองตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายรัฐสภา
- (7) ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร รองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครและสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร
- (8) ผู้บริหารและสมาชิกสภาเทศบาลนคร
- (9) ผู้บริหารท้องถิ่นและสมาชิกสภาท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีรายได้หรืองบประมาณไม่ต่ำกว่าเกณฑ์ที่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติกำหนดโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา.

คดีที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

จากบทบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 ซึ่งบัญญัติว่า ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี ดังต่อไปนี้

(1) คดีที่มีมูลแห่งคดีเป็นการกล่าวหาว่านายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือข้าราชการการเมืองอื่น ร่ำรวยผิดปกติ กระทบความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญา หรือกระทบความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่น

(2) คดีที่มีมูลแห่งคดีเป็นการกล่าวหาบุคคลตาม (1) หรือบุคคลอื่นเป็น ตัวการ ผู้ใช้ หรือผู้สนับสนุนในการกระทบความผิดทางอาญาตาม (1)

(3) คดีซึ่งประธานวุฒิสภาส่งคำร้องให้ศาลพิจารณาพิพากษาข้อกล่าวหาว่า กรรมการ ป.ป.ช. ร่ำรวยผิดปกติ กระทบความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ หรือกระทบความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ

(4) คดีที่ร้องขอให้ทรัพย์สินที่เพิ่มขึ้นผิดปกติของนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา ข้าราชการการเมืองอื่น หรือผู้บริหารท้องถิ่น และสมาชิกสภา ท้องถิ่นตามที่กฎหมายบัญญัติตกเป็นของแผ่นดิน

ทำให้สามารถแบ่งลักษณะคดีที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่

(1) การดำเนินคดีอาญา

คดีอาญาที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง อาจแบ่งออกเป็น

ก. ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญา ได้แก่ ความผิดในประมวลกฎหมายอาญา ลักษณะ 2 หมวด 2 ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ ตั้งแต่ มาตรา 147 ถึงมาตรา 166

ข. ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่น ตัวอย่าง เช่น ความผิดตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มาตรา 119 122 และ 123 เป็นต้น

ค. ความผิดฐานเป็นตัวการ ผู้ใช้หรือผู้สนับสนุนในการกระทบความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญาหรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ หรือทุจริต

ต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่น ความผิดในข้อนี้เป็นการพิจารณาจากลำดับความผิดในกรณีที่มีบุคคลหลายคนเกี่ยวข้องในการกระทำความผิด ทั้งนี้ เพื่อความสะดวกในการพิจารณาพิพากษาคดี และเพื่อให้บุคคลเหล่านั้นได้รับความยุติธรรมอย่างเท่าเทียมกัน จึงให้ทั้งผู้ที่ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและมีได้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้นมาพิจารณาที่ ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองด้วย

(2) การดำเนินคดีต่อกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ

คดีที่ประธานวุฒิสภาส่งคำร้องมายังศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ได้แก่คดีที่มีข้อกล่าวหาว่า

ก. กรรมการ ป.ป.ช. ร่ำรวยผิดปกติ¹⁹⁷ ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มาตรา 4 “ร่ำรวยผิดปกติ” หมายความว่า การมีทรัพย์สินมากผิดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นมากผิดปกติหรือการมีหนี้สินลดลงมากผิดปกติ หรือได้ทรัพย์สินมาโดยไม่สมควร สืบเนื่องมาจากการปฏิบัติหน้าที่หรือใช้อำนาจในตำแหน่งหน้าที่ ตามบทนิยามดังกล่าวการที่จะถือว่าบุคคลร่ำรวยผิดปกติจะต้องเป็นการร่ำรวยที่สืบเนื่องมาจากการปฏิบัติหน้าที่ หรือใช้อำนาจในตำแหน่งหน้าที่แล้วทำให้ผู้นั้นได้รับประโยชน์

ข. กรรมการ ป.ป.ช. กระทำฐานทุจริตต่อหน้าที่ หรือกระทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ¹⁹⁸ ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มาตรา 31 บัญญัติว่า “ในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ให้ประธาน กรรมการ กรรมการ อนุกรรมการ และพนักงานเจ้าหน้าที่เป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมาย อาญา” ดังนั้น กรรมการ ป.ป.ช. จึงกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญาได้เช่นกัน

(3) การดำเนินคดีร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มาตรา 4 บัญญัติว่า “ทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ” หมายความว่า การที่ทรัพย์สินหรือหนี้สินในบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้ยื่นเมื่อพ้นจากตำแหน่งมีการเปลี่ยนแปลงไปจากบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินที่ได้ยื่นเมื่อเข้ารับตำแหน่งในลักษณะที่ทรัพย์สิน

¹⁹⁷ คดีที่กล่าวหาตามข้อ 1) เป็นการกล่าวหาเพื่อให้มีคำสั่งให้ทรัพย์สินของกรรมการ ป.ป.ช. ตกเป็นของแผ่นดินซึ่งเป็นการดำเนินคดีแพ่ง.

¹⁹⁸ คดีที่กล่าวหาตามข้อ 2) เป็นการกล่าวหาเพื่อให้คำพิพากษาลงโทษอาญาแก่กรรมการ ป.ป.ช. ซึ่งเป็นการดำเนินคดีอาญา.

เพิ่มขึ้นผิดปกติหรือหนี้สินลดลงผิดปกติ โดยบทนิยามดังกล่าวจะมีความเกี่ยวข้องกับบัญชี แสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้ยื่นเมื่อพ้นจากตำแหน่งตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 มาตรา 32 ซึ่งบัญญัติว่าให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีหน้าที่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินของตน คู่สมรส และบุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะตามที่มืออยู่จริงในวันที่ยื่นบัญชีดังกล่าวตามแบบที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ประกาศกำหนดต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ทุกครั้งที่เข้ารับตำแหน่งและพ้นจากตำแหน่ง

ทรัพย์สินและหนี้สินที่ต้องแสดงรายการให้รวมทั้งทรัพย์สินและหนี้สินในต่างประเทศ และทรัพย์สินที่มีไค้อยู่ในความครอบครองของผู้ยื่น คู่สมรส และบุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะด้วย..” ดังนั้น การที่จะถือว่ามีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติที่จะถูกดำเนินคดีตามมาตรา 38¹⁹⁹ เพื่อให้ทรัพย์สินที่เพิ่มขึ้นผิดปกตินั้นตกเป็นของแผ่นดินมิได้ 2 กรณีคือ

ก. ทรัพย์สินหรือหนี้สินในบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินที่ได้ยื่นเมื่อพ้นตำแหน่งมีการเปลี่ยนแปลงไปจากที่ได้ยื่นเมื่อเข้ารับตำแหน่งในลักษณะที่ทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ

ข. ทรัพย์สินหรือหนี้สินในบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินที่ได้ยื่นเมื่อพ้นตำแหน่งมีการเปลี่ยนแปลงไปจากที่ได้ยื่นเมื่อเข้ารับตำแหน่งในลักษณะที่ทรัพย์สินลดลงผิดปกติ

2) กระบวนพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

การพิจารณาพิพากษาคดีในกรณีที่มีการดำเนินคดีในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้นจะมีลักษณะแตกต่างจากการดำเนินคดีอาญาโดยทั่วไป กล่าวคือ เมื่อมีการยื่นคำฟ้องแล้วโดยอัยการสูงสุด หรือคณะกรรมการ ป.ป.ช.แล้ว ก่อนที่ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจะประทับรับฟ้องเข้าสู่การพิจารณา ศาลจะตรวจฟ้องว่าเป็นฟ้องที่ถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่ เมื่อศาลได้มีคำสั่งประทับฟ้องของโจทก์แล้วศาล

¹⁹⁹ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 มาตรา 38 “ในกรณีที่มิผลการตรวจสอบปรากฏว่าทรัพย์สินมีความเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นผิดปกติให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. แจ้งให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ทายาทหรือผู้จัดการมรดก แล้วแต่กรณีชี้แจงการได้มาของทรัพย์สินดังกล่าวก่อนที่ คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะมิมติว่ามีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ ในกรณีที่ปรากฏว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองผู้ใดมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติให้ประธานกรรมการส่งเอกสารทั้งหมดที่มีอยู่พร้อมทั้งรายงานผลการตรวจสอบไปยังอัยการสูงสุดเพื่อดำเนินคดีในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เพื่อให้ทรัพย์สินที่เพิ่มขึ้นผิดปกตินั้นตกเป็นของแผ่นดินต่อไป และให้นำบทบัญญัติ มาตรา 80 วรรคสอง มาใช้บังคับโดยอนุโลม”.

จะต้องจัดการส่งสำเนาคำฟ้องให้แก่จำเลยเพื่อแก้ไขข้อกล่าวหาต่อไป และศาลต้องนัดคู่ความให้มาศาลในวันพิจารณาคดีครั้งแรก โดยเมื่อจำเลยมาอยู่หน้าศาลและศาลเชื่อว่าเป็นจำเลยจริงแล้ว กฎหมายกำหนดให้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งการเมืองจะต้องอ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟัง ถามคำให้การของจำเลยว่าได้กระทำผิดจริงหรือไม่ แต่ทั้งนี้ เป็นสิทธิของจำเลยที่จะให้การหรือไม่ก็ได้ หากจำเลยให้การก็ให้บันทึกคำให้การไว้ ถ้าจำเลยไม่ให้การก็ให้บันทึกว่าจำเลยไม่ให้การ และให้ศาลกำหนดวันตรวจพยานหลักฐานและแจ้งให้โจทก์และจำเลยทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 14 วัน ในการพิจารณาคดีครั้งแรก เมื่อศาลถามคำให้การจำเลยแล้วหากจำเลยปฏิเสธ ก็ต้องดำเนินการตรวจพยานหลักฐานและไต่สวนพยานหลักฐานเพื่อให้มีคำพิพากษาต่อไปแต่ในกรณีที่จำเลยให้การรับสารภาพตามคำฟ้องก็ต้องดำเนินการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 176 กล่าวคือ

(1) หากความผิดที่จำเลยรับสารภาพนั้น มีอัตราโทษจำคุกไม่เกินห้าปี ศาลสามารถพิพากษาคดีได้โดยไม่ต้องไต่สวนหรือสืบพยานแต่อย่างใด หากศาลเชื่อว่าจำเลยได้กระทำผิดตามคำรับสารภาพ

(2) หากความผิดที่จำเลยรับสารภาพนั้น มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีขึ้นไป หรือโทษสถานหนักกว่านั้นศาลจะต้องรับฟังพยานประกอบคำรับสารภาพจนกว่าจะพอใจว่าจำเลยได้ กระทำความผิดจริง

หลังจากการพิจารณาคดีครั้งแรกซึ่งศาลจะต้องอ่านและอธิบายฟ้อง ถามคำให้การแล้วศาลยังต้องทำการกำหนดวันตรวจพยานหลักฐานด้วย โดยการกำหนดวันตรวจพยานหลักฐานนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อ

(1) หากคู่ความ คือโจทก์และจำเลยไม่มีการโต้แย้งพยานหลักฐานในเรื่องใดแล้ว องค์กรคณะผู้พิพากษาจะมีคำสั่งให้รับฟังพยานหลักฐานนั้นโดยไม่ต้องไต่สวนก็ได้

(2) หากคู่ความคือโจทก์และจำเลยโต้แย้งพยานหลักฐานใดหรือเมื่อศาลเห็นเององค์กรคณะผู้พิพากษาก็จะดำเนินการในขั้นต่อไปคือ “การไต่สวนพยานหลักฐาน”

โดยในกรณีที่ต้องมีการไต่สวนพยานหลักฐานไม่ว่าจะเป็นกรณีที่มีการโต้แย้งของพยานหลักฐานที่เป็นเอกสาร หรือพยานวัตถุ หรือกรณีที่ต้องมีการไต่สวนพยาน ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจะต้องแจ้งกำหนดวันเริ่มไต่สวนให้โจทก์และจำเลยทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน โดยศาลต้องดำเนินการสอบสวนพิจารณาไต่สวนพยานหลักฐานต่อเนื่องติดต่อกันไปทุกวันทำการจนกว่าจะเสร็จการพิจารณาวันแต่จะมีเหตุสุดวิสัย หรือเหตุจำเป็นเรื่องอื่นอันมิอาจก้าวล่วงได้ โดยต้องกระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย เมื่อศาลได้ไต่สวน

พยานเสร็จสิ้นแล้ว คู่ความมีสิทธิแถลงปิดคดีของตนภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด หลังจากนั้นศาลจะมีคำพิพากษาชี้ขาด²⁰⁰

3) ระบบไต่สวนของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

จากกระบวนการพิจารณาคดีอาญาของศาลฎีกานักการเมืองข้างต้นนั้นจะเห็นว่าในการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้นมีหลักการที่ต่างจากการดำเนินคดีอาญาโดยทั่วไป โดยศาลจะต้องยึดสำนวนการสอบสวนของ ป.ป.ช.เป็นหลัก และศาลก็จะเข้าไปค้นหาความจริงในบทบาทเชิงรุก (Active Role) ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติดังต่อไปนี้

(1) บทบาทศาลในการเรียกเอกสาร หรือหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับบุคคลใด หรือเรียกบุคคลใดมาให้ถ้อยคำ ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 5 วรรคหนึ่ง²⁰¹

(2) บทบาทศาลในการขอให้ศาลอื่น พนักงานสอบสวน หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจหรือราชการส่วนท้องถิ่นดำเนินการใดเพื่อประโยชน์แห่งการพิจารณา ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 5 วรรคสอง²⁰²

(3) บทบาทศาลในการมีอำนาจแต่งตั้งบุคคลหรือคณะบุคคลเพื่อปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมาย ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ.2542 มาตรา 5 วรรคสาม²⁰³

²⁰⁰ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, การนำรูปแบบการพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง มาพัฒนารูปแบบการพิจารณาคดีอาญาทั่วไป”, งานวิจัยหลักสูตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.) พ.ศ. 2548, หน้า 23.

²⁰¹ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ.2542 มาตรา 5 วรรคหนึ่งในการพิจารณาคดีให้ศาลยึดรายงานของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นหลักในการพิจารณาและอาจไต่สวนหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ตามที่เห็นสมควร.

²⁰² พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ.2542 มาตรา 5 วรรคสอง ในการปฏิบัติหน้าที่ศาลมีอำนาจเรียกเอกสารหรือหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับบุคคลใด หรือเรียกบุคคลใดมาให้ถ้อยคำตลอดจนขอให้ศาลอื่น พนักงานสอบสวน หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจหรือราชการส่วนท้องถิ่นดำเนินการใดเพื่อประโยชน์แห่งการพิจารณาได้.

²⁰³ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ.2542 มาตรา 5 วรรคสาม ศาลมีอำนาจแต่งตั้งบุคคลหรือคณะบุคคลเพื่อปฏิบัติหน้าที่ตามที่มอบหมาย.

(4) บทบาทของศาลในการชักถามพยานบุคคล ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ.2542 มาตรา 31²⁰⁴

จากวิธีพิจารณาที่มีบทบัญญัติกฎหมายบัญญัติไว้เป็นพิเศษข้างต้น จะเห็นได้ว่าวิธีพิจารณาคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นการดำเนินคดีในลักษณะของ “ระบบไต่สวน” อย่างเต็มรูปแบบ

5.2.3 คดีเลือกตั้ง

1) แนวความคิดและที่มาในการพิจารณาคดีเลือกตั้ง

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2550 บัญญัติให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้งและผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภาขึ้นใบสมัครต่อผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งนั้น ส่วนผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ ให้พรรคการเมืองจัดทำขึ้นพรรคการเมืองละหนึ่งบัญชีไม่เกินบัญชีละหนึ่งร้อยยี่สิบห้าคน และให้ยื่นต่อคณะกรรมการการเลือกตั้ง มาตรา 39 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2550 บัญญัติให้ผู้สมัครมีสิทธิยื่นคำร้องขอให้ศาลฎีกาพิจารณาและวินิจฉัยสิทธิสมัครรับเลือกตั้งของตน โดยยื่นคำร้องภายใน 7 วัน นับแต่วันประกาศรายชื่อผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง

กรณีผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งหรือคณะกรรมการการเลือกตั้งได้ประกาศรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งแล้ว ก่อนวันเลือกตั้งหากปรากฏหลักฐานว่าผู้สมัครใดขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้ง เมื่อผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งหรือคณะกรรมการการเลือกตั้งสอบสวนแล้วเห็นว่าผู้สมัครผู้นั้นขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้ง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2550 มาตรา 40 วรรคหนึ่ง บัญญัติให้ผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งหรือคณะกรรมการการเลือกตั้งแล้วแต่กรณียื่นคำร้องต่อศาลฎีกาเพื่อพิจารณา วินิจฉัยให้เพิกถอนการสมัครรับเลือกตั้งของผู้สมัครรายนั้น พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2550 มาตรา 39 วรรคสองและมาตรา 40 วรรคสอง บัญญัติให้ประธานศาล

²⁰⁴ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ.2542 มาตรา 31 ในการไต่สวนในห้วงกึ่งคณะผู้พิพากษาสอบถามพยานบุคคลเอง โดยการแจ้งให้พยานทราบประเด็นและข้อเท็จจริงซึ่งจะทำการไต่สวน แล้วให้พยานเบิกความในข้อนั้น โดยวิธีแถลงด้วยตนเองหรือตอบคำถามศาล แล้วจึงให้โจทก์จำเลยถามเพิ่มเติมต่อไป.

ฎีกาโดยความเห็นชอบของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกามีอำนาจออกข้อกำหนดเพื่อให้การพิจารณาเป็นไปโดยรวดเร็วและเที่ยงธรรม ซึ่งประธานศาลฎีกาโดยความเห็นชอบของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาได้ออกข้อกำหนดเกี่ยวกับการพิจารณาและวินิจฉัยสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง คุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งของผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2550 เพื่อใช้ในการพิจารณาและวินิจฉัยคดี โดยแบ่งคดีออกเป็น 2 กรณี คือ คดีขอให้วินิจฉัยสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง และคดีขอให้เพิกถอนการสมัครรับเลือกตั้ง โดยในส่วนของสมาชิกสภาท้องถิ่นนั้นระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา กำหนดให้ยื่นคำร้องต่อศาลอุทธรณ์²⁰⁵

2) กระบวนการพิจารณาคดีเลือกตั้ง

(1) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา ขั้นตอนและวิธีการดำเนินกระบวนการพิจารณาและวินิจฉัยคดีเกี่ยวกับการเลือกตั้งและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภานั้นมีดังต่อไปนี้

ก. กรณีมีการยื่นคำร้องขอให้ศาลสั่งให้พิจารณาและวินิจฉัยคดีเกี่ยวกับการเลือกตั้งและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและที่เกี่ยวกับการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาสามารถยื่นคำร้องต่อศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาคที่เขตเลือกตั้งอยู่ในเขตอำนาจได้ โดยคำร้องต้องทำเป็นหนังสือ ใช้ถ้อยคำสุภาพ และต้องมีรายการดังต่อไปนี้²⁰⁶

ก) ชื่อและที่อยู่ของผู้ร้อง

ข) ระบุเรื่องอันเป็นเหตุให้ต้องใช้สิทธิ ข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องพร้อมทั้งเหตุผลสนับสนุนโดยชัดแจ้งและมาตราของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเหตุในคำร้อง

ค) คำขอที่ระบุความประสงค์จะให้ศาลดำเนินการอย่างไร

ง) ลายมือชื่อผู้ร้อง แต่ในกรณีที่เป็นการทำและยื่นหรือส่งคำร้องแทนผู้อื่น ต้องแนบใบมอบฉันทะให้กระทำการดังกล่าวมาด้วย

คำร้องที่มีได้ปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนด ศาลอาจมีคำสั่งให้ปฏิบัติให้ถูกต้องภายในเวลาที่ศาลกำหนด ถ้ามิได้ปฏิบัติตามก็ให้ศาลมีคำสั่งไม่รับคำร้องนั้น โดยคำร้องต้องยื่นพร้อมสำเนาคำร้องและเอกสารประกอบโดยข้อความถูกต้องเป็นอย่างเดียวกันเท่าจำนวนผู้ถูกกล่าวหาตามคำร้องและอีกจำนวน 5 ชุดต่อศาล

²⁰⁵ <http://www.supremecourt.or.th/file/election/2554/manul.pdf>.

²⁰⁶ ระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยวิธีพิจารณาและวินิจฉัยคดีเกี่ยวกับการเลือกตั้งและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2550 ข้อ 6.

ข. กรณีมีคำร้องขอให้ศาลสั่งให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาใหม่หรือให้ศาลมีการเพิกถอนการสรรหาวุฒิสภาหรือขอให้ศาลเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งบุคคลใด ให้ศาลตรวจและมีคำสั่งเกี่ยวกับคำร้องภายในสามวันนับแต่วันรับคำร้อง

เมื่อศาลมีคำสั่งรับคำร้องไว้พิจารณาวินิจฉัยให้ส่งสำเนาคำร้องแก่ผู้ถูกกล่าวหาหรือมีคำสั่งแจ้งให้ผู้ถูกกล่าวหามารับสำเนาคำร้องภายในระยะเวลาที่กำหนด เมื่อผู้ถูกกล่าวหาได้รับสำเนาคำร้องและยื่นคัดค้านแล้ว หรือผู้ถูกกล่าวหาไม่ยื่นคัดค้านภายในเจ็ดวันนับแต่วันที่ได้รับสำเนาคำร้องหรือไม่มารับสำเนาคำร้องภายในระยะเวลาที่กำหนดให้ศาลดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปโดยเร็ว²⁰⁷

ค. เมื่อศาลดำเนินกระบวนการพิจารณาและสืบพยานแล้วศาลต้องทำคำสั่ง โดยคำสั่งของศาลต้องทำเป็นหนังสือและอย่างน้อยต้องกล่าวหรือแสดง

- ก) ชื่อผู้ร้องและผู้คัดค้าน
- ข) ใจความแห่งคำวินิจฉัยพร้อมเหตุผล
- ค) ลายมือชื่อองค์คณะผู้พิพากษาที่ทำคำสั่ง

ให้ศาลอ่านคำพิพากษาให้คู่ความฟังและปิดคำสั่งไว้หน้าศาล เพื่อให้ทราบโดยทั่วกันและให้คำสั่งนั้นมีผลทันที หากคู่ความทราบนัดโดยชอบแล้วไม่มาศาลให้ศาลบันทึกไว้และให้ถือว่าคำสั่งนั้นได้อ่านโดยชอบแล้วและในกรณีที่ศาลมีคำสั่งให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาใหม่หรือเพิกถอนการสรรหาสมาชิกวุฒิสภาหรือเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาผู้ใดให้ศาลแจ้งคำสั่งไปยังประธานสภาผู้แทนราษฎรหรือประธานวุฒิสภาแล้วแต่กรณีและนายกรัฐมนตรีโดยเร็ว

(2) สมาชิกสภาท้องถิ่น และผู้บริหารท้องถิ่น

โดยขั้นตอนและวิธีการดำเนินกระบวนการพิจารณาและวินิจฉัยคดีเกี่ยวกับการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่นนั้น มีดังต่อไปนี้²⁰⁸

ก. กรณีมีคำร้องขอให้ศาลสั่งให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นใหม่หรือขอให้ศาลเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของบุคคลใด ผู้มีสิทธิในการยื่นคำร้องขอให้ศาลพิจารณาและวินิจฉัยที่เกี่ยวกับการเลือกตั้งและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งในการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่น สามารถยื่นคำร้องต่อศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์

²⁰⁷ ระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยวิธีพิจารณาและวินิจฉัยคดีเกี่ยวกับการเลือกตั้งและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2550 ข้อ 6.

²⁰⁸ <http://www2.ect.go.th/download.php?Province=nakhonphanom&SiteMenuID=5640>.

ภาคที่เขตเลือกตั้งอยู่ในเขตอำนาจก็ได้ โดยคำร้องต้องทำเป็นหนังสือ ใช้ถ้อยคำสุภาพและต้องมีรายการดังต่อไปนี้²⁰⁹

ก) ชื่อและที่อยู่ของผู้ร้อง

ข) ระบุเรื่องอันเป็นเหตุให้ต้องใช้สิทธิ ขอให้จริงที่เกี่ยวข้องพร้อมทั้งเหตุผลสนับสนุนโดยชัดแจ้งและมาตราของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเหตุในคำร้อง

ค) คำขอที่ระบุความประสงค์จะให้ศาลดำเนินการอย่างไร

ง) ลายมือชื่อผู้ร้อง แต่ในกรณีที่เป็นการทำและยื่นหรือส่งคำร้องแทนผู้อื่นต้องแนบใบมอบฉันทะให้กระทำการดังกล่าวมาด้วย

คำร้องที่มีได้ปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนด ศาลอาจมีคำสั่งให้ปฏิบัติให้ถูกต้องภายในเวลาที่ศาลกำหนด ถ้ามิได้ปฏิบัติตามก็ให้ศาลมีคำสั่งไม่รับคำร้องนั้น โดยคำร้องต้องยื่นพร้อมสำเนาคำร้องและเอกสารประกอบโดยข้อความถูกต้องเป็นอย่างเดียวกันเท่าจำนวนผู้ถูกกล่าวหาตามคำร้องและอีกจำนวน 5 ชุดต่อศาล

ข. กรณีมีคำร้องของให้ศาลสั่งให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นหรือขอให้ศาลเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งบุคคลใด ให้ศาลตรวจและมีคำสั่งเกี่ยวกับคำร้องภายในสามวันนับแต่วันรับคำร้อง เมื่อศาลมีคำสั่งรับคำร้องไว้พิจารณาวินิจฉัยให้ส่งสำเนาคำร้องแก่ผู้ถูกกล่าวหาหรือมีคำสั่งแจ้งให้ผู้ถูกกล่าวหามารับสำเนาคำร้องภายในระยะเวลาที่กำหนด เมื่อผู้ถูกกล่าวหาได้รับสำเนาคำร้องและยื่นคัดค้านแล้ว หรือผู้ถูกกล่าวหาไม่ยื่นคัดค้านภายในเจ็ดวัน นับแต่วันที่รับสำเนาคำร้องหรือไม่มารับสำเนาคำร้องภายในระยะเวลาที่กำหนด ให้ศาลดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปโดยเร็ว²¹⁰

ค. เมื่อศาลดำเนินกระบวนการพิจารณาและสืบพยานแล้วศาลต้องทำคำสั่ง โดยคำสั่งของศาลต้องทำเป็นหนังสือและอย่างน้อยต้องกล่าวหรือแสดง

(1) ชื่อผู้ร้องและผู้คัดค้าน

(2) ใจความแห่งคำวินิจฉัยพร้อมเหตุผล

(3) ลายมือชื่อองค์คณะผู้พิพากษาที่ทำคำสั่ง

ให้ศาลอ่านคำพิพากษาให้คู่ความฟังและปิดคำสั่งไว้หน้าศาลเพื่อให้ทราบ โดยทั่วกันและให้คำสั่งนั้นมีผลทันที หากคู่ความทราบนัดโดยชอบแล้วไม่มาศาลให้ศาล

²⁰⁹ ระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยวิธีพิจารณาและวินิจฉัยคดีเกี่ยวกับการเลือกตั้งและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา.ศ. 2550 ข้อ 6.

²¹⁰ ระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยวิธีพิจารณาและวินิจฉัยคดีเกี่ยวกับการเลือกตั้งและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา.ศ. 2550 ข้อ 8-9.

บันทึกไว้และให้ถือว่าคำสั่งนั้น ได้อ่านโดยชอบแล้วและในกรณีที่ศาลมีคำสั่งให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นใหม่หรือเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของสมาชิกสภาท้องถิ่นผู้ใด ให้ศาลแจ้งไปยังสภาท้องถิ่น หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแล้วแต่กรณีโดยเร็ว²¹¹

3) ระบบไต่สวนในการพิจารณาคดีเลือกตั้ง

โดยระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาสำหรับนักการเมืองท้องถิ่นและนักการเมืองระดับชาติ มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการให้อำนาจศาลในเชิงรุกตามแบบระบบไต่สวนคล้ายคลึงกัน สามารถสรุปได้ดังนี้

(1) วิธีพิจารณาให้ใช้ระบบไต่สวนและเป็นไปด้วยความรวดเร็ว

(2) ศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบเองได้ตามที่เห็นสมควร โดยการถามพยานของผู้ร้องหรือผู้คัดค้านจะใช้คำถามนำก็ได้และ

(3) ในกรณีที่ศาลเห็นว่าคดีใดมีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะวินิจฉัยได้ ศาลจะงดสืบพยานก็ได้ ทั้งนี้เพราะคดีเกี่ยวกับการเลือกตั้งและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของนักการเมืองไม่ว่าจะเป็นระดับท้องถิ่นหรือระดับชาติ ควรจะมีวิธีการพิจารณาที่รวดเร็ว โดยให้ศาลมีส่วนในการค้นหาความจริงตามแบบระบบไต่สวนเพื่อให้ศาลมีคำสั่งออกมาได้อย่างรวดเร็ว เนื่องจากสมาชิกภาพของผู้แทนทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาตินั้นมีความสำคัญ หากศาลตัดสินใจเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง ความเป็นสมาชิกภาพย่อมหมดไป ทำให้ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ ซึ่งเป็นกรณีที่คณะกรรมการเลือกตั้งจะได้จัดให้มีการเลือกตั้งซ่อมเพื่อหาผู้แทนใหม่มาทำหน้าที่เพื่อประโยชน์ของปวงชนได้อย่างรวดเร็ว

5.3 ศาลปกครอง

ศาลปกครองเป็นองค์กรตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 มีอำนาจหน้าที่พิจารณาพิพากษา “คดีปกครอง” ซึ่งเป็นคดีพิพาทระหว่างหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐกับเอกชนกรณีหนึ่ง และข้อพิพาทระหว่างหน่วยงานต่างๆ ของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐด้วยกันอีกกรณีหนึ่ง ทั้งนี้ เพื่อปกป้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนและเพื่อสร้างบรรทัดฐานที่ถูกต้องในการปฏิบัติราชการ

5.3.1 แนวความคิดในการจัดตั้งศาลปกครอง

แต่เดิมนั้น หากประชาชนจะฟ้องหน่วยงานของรัฐ หรือฟ้องเจ้าหน้าที่จากการใช้อำนาจกระทำการทางปกครอง จะต้องฟ้องร้องต่อศาลยุติธรรม จนกระทั่งในการพิจารณา

²¹¹ ระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยวิธีพิจารณาและวินิจฉัยคดีเกี่ยวกับการเลือกตั้งและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา.ศ. 2550 ข้อ 18-20.

แก้ไขรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2538 ของคณะกรรมการวิสามัญพิจารณา ศึกษาแนวทางแก้ไขรัฐธรรมนูญฯ ของสภาผู้แทนราษฎร คณะกรรมการฯ มีความเห็นว่าควรมี ศาลปกครองที่เป็นศาลที่มีความชำนาญเป็นพิเศษ เพราะแม้ประชาชนจะสามารถฟ้องหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ที่กระทำการกระทบสิทธิของตนต่อศาลยุติธรรมได้อยู่แล้ว แต่ศาลยุติธรรมก็ประกอบด้วยผู้พิพากษาที่เชี่ยวชาญกฎหมายแพ่งและกฎหมายอาญาเป็นหลัก ทำให้การควบคุมฝ่ายปกครองของรัฐไม่เกิดประสิทธิผลที่พึงปรารถนาเท่าที่ควร²¹² ที่เป็นเช่นนี้เพราะศาลยุติธรรมมิได้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะในกฎหมายปกครองและควบคุมฝ่ายปกครอง ดังนั้น จึงมีความจำเป็นต้องสร้างระบบพิจารณาในการตรวจสอบควบคุมฝ่ายปกครองให้เกิดดุลยภาพระหว่างสิทธิเสรีภาพของประชาชนกับประสิทธิภาพในการบริหารเพื่อประโยชน์ของสาธารณะให้ได้ เพื่อการนี้จึงควรมี “ศาลปกครอง” ซึ่งเป็นองค์กรศาลเชี่ยวชาญเฉพาะในการควบคุมความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำทางปกครอง ซึ่งเป็นปัญหาในทางกฎหมายมหาชน

ต่อมาภายหลังรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มีผลใช้บังคับได้มีการกำหนดให้มี “ศาลปกครอง” ในรูปแบบของ “ศาลคู่” มีอำนาจหน้าที่ในการวินิจฉัยคดีปกครอง มีคณะกรรมการตุลาการศาลปกครอง ตลอดจนให้มีการจัดตั้งหน่วยงานธุรการของศาลปกครองที่เป็นอิสระขึ้นโดยเฉพาะ²¹³ จึงได้มีการดำเนินการตามกฎหมายเพื่อตรากฎหมายและกำหนดโครงสร้างขององค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการจัดตั้งศาลปกครองให้เป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ จากนั้นจึงได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542²¹⁴ ซึ่งมีผลใช้บังคับในวันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2542 ขึ้น

²¹² อัครราช จุฬารัตน, “กว่าจะมาเป็น...ศาลปกครอง ” ได้รับการสนับสนุนจาก The Canadian International Development Agency –CIDA และสำนักงานความร่วมมือเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศ ออสเตรเลียประจำประเทศไทย (The Australian Agency for International Development - AusAid), มี.ศ. 2549 หน้า 154.

²¹³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 276-มาตรา 280.

²¹⁴ หมายเหตุในการประกาศใช้พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้คือ โดยที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้บัญญัติให้จัดตั้งศาลปกครองขึ้น เพื่อให้มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่มีข้อพิพาททางกฎหมายปกครอง ระหว่างเอกชนกับหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือระหว่าง หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐด้วยกันเกี่ยวกับการกระทำ หรือการละเว้นการกระทำที่หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐต้องปฏิบัติตามกฎหมาย หรือเนื่องจากการกระทำหรือการ ละเว้นการกระทำที่หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐต้องรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายซึ่งตาม.

1) บุคคลที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลปกครอง

ศาลปกครองเป็นศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีปกครอง อันได้แก่คดีหรือข้อพิพาทระหว่างหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่รัฐด้วยกัน หรือระหว่างหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่รัฐด้วยกัน หรือระหว่างหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐกับเอกชนอันเนื่องมาจากการปฏิบัติหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในเบื้องต้นสิ่งที่จะต้องพิจารณาคือหน่วยงานหรือเจ้าหน้าที่รัฐผู้ใดเป็นหน่วยงานทางปกครองและเป็นเจ้าหน้าที่ ทั้งนี้สามารถสรุปได้ว่า²¹⁵

“หน่วยงานทางปกครอง” ได้แก่ หน่วยงานของรัฐในฝ่ายบริหารแทบทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นราชการ เช่น กระทรวง ทบวง กรม จังหวัด องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล กรุงเทพมหานคร หรือเมืองพัทยา หรือรัฐวิสาหกิจที่มีกฎหมายเฉพาะจัดตั้งขึ้น เช่น การไฟฟ้านครหลวง การรถไฟแห่งประเทศไทย การประปาส่วนภูมิภาค และหน่วยงานอื่นของรัฐ ทั้งยังครอบคลุมถึงหน่วยงานของเอกชนที่ได้รับมอบหมายให้ใช้อำนาจทางปกครองหรือให้ดำเนินกิจการทางปกครองจากรัฐด้วย เช่น สภานายความเป็นต้น อย่างไรก็ตามอย่างไรก็ตามหน่วยงานทางปกครองนี้ไม่รวมถึงรัฐสภาที่ใช้อำนาจนิติบัญญัติหรือศาลที่ใช้อำนาจตุลาการ และไม่รวมรัฐวิสาหกิจที่จัดตั้งขึ้นในรูปของบริษัท เว้นแต่จะได้รับการมอบหมายให้ใช้อำนาจทางปกครองหรือให้ดำเนินกิจการทางปกครอง

“เจ้าหน้าที่รัฐ” โดยปกติหมายความถึงผู้ที่ปฏิบัติงานในหน่วยงานทางปกครอง ไม่ว่าจะเป็นข้าราชการหรือลูกจ้างของส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือเจ้าหน้าที่อื่น และยังหมายความรวมถึงบุคคลหรือคณะบุคคลที่กฎหมายให้อำนาจในการออกกฎ คำสั่งหรือมติใดๆ ที่มีผลกระทบต่อบุคคลด้วย เช่น คณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร คณะกรรมการพิจารณาอุทธรณ์ตามกฎหมายบางฉบับ คณะกรรมการสรรหา กรรมการกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์แห่งชาติ (กสช.) หรือกรรมการกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กทช.) เป็นต้น นอกจากนี้ในอำนาจหน้าที่ของศาลปกครองดังกล่าวเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการออกกฎหรือคำสั่งทางปกครอง การกระทำละเมิดในทางปกครอง หรือการทำสัญญาทางปกครอง อันเป็นเรื่องของกฎหมายมหาชน และโดยที่ระบบการพิจารณาและพิพากษาคดีจำเป็นต้องมีกระบวนการเป็นพิเศษต่างจากคดีปกติทั่วไป เพราะผลแห่งคำพิพากษาอาจกระทบถึงการบริหารราชการแผ่นดิน หรือต้องจ่ายเงินภาษีอากรของส่วนรวมเป็นค่าชดเชยหรือค่าเสียหายแก่เอกชน ในขณะที่เดียวกันเอกชนจะอยู่ในฐานะเสียเปรียบที่ไม่อาจทราบข้อมูลจากหน่วยงานของรัฐได้ ในการพิจารณาจึงจำเป็นต้องใช้ระบบไต่สวนเพื่อหาข้อเท็จจริงที่แท้จริง และต้องมีตุลาการที่มีความเชี่ยวชาญเป็นการเฉพาะซึ่ง

²¹⁵ ฤทัย หงส์ศิริ, “ศาลปกครองและการดำเนินคดีในศาลปกครอง” สำนักพิมพ์วิญญูชน พิมพ์ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2546 หน้า 36.

สามารถตรวจสอบได้จากฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ และประชาชนทั่วไปซึ่งจะถูกกระทบในทางใดทางหนึ่งจากคำพิพากษาของศาลปกครอง รวมทั้งต้องมีหน่วยงานธุรการของศาลปกครองที่เป็นอิสระ ฉะนั้น เพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัติ ส่วนที่เกี่ยวกับองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ เช่น คณะกรรมการการเลือกตั้งนั้น ศาลปกครองสูงสุดโดยที่ประชุมใหญ่ก็วินิจฉัยว่าเป็นเจ้าหน้าที่รัฐที่อาจถูกฟ้องที่ศาลปกครองได้

2) คดีที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลปกครอง

พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง มาตรา 9²¹⁶ ได้แยกประเภทคดีปกครองออกเป็น 5 ประเภท ดังนี้

(1) คดีพิพาทเกี่ยวกับการกระทำฝ่ายเดียวของหน่วยงานทางปกครอง หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ชอบด้วยกฎหมาย

โดยอาจแยกออกเป็นการกระทำทางกฎหมาย หรือที่เรียกว่า “นิติกรรมทางปกครอง” และการกระทำทางกายภาพ หรือที่เรียกว่า “ปฏิบัติการ” การกระทำทางปกครองที่กล่าวมาเป็นการใช้อำนาจที่หน่วยงานหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐดำเนินการได้เองฝ่ายเดียว โดยไม่จำเป็นต้องให้เอกชนยินยอมก่อน ไม่ว่าจะเป็นการออกกฎ เช่น การออกพระราชกฤษฎีกา กฎกระทรวง ระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ ที่มีผลบังคับเป็นการทั่วไป หรือการออกคำสั่งทางปกครอง เช่น คำสั่งลงโทษทางวินัย คำสั่งอนุญาต อนุมัติ คำสั่งแต่งตั้ง ประกาศผลการสอบแข่งขันเข้ารับราชการหรือเข้าศึกษาต่อซึ่งเป็นกรณีของนิติกรรมทางปกครอง ส่วนคดีพิพาทอันเนื่องมาจากการปฏิบัติการใด ๆ ของเจ้าหน้าที่ก็เช่นการก่อสร้างสะพาน ถนน การขุดลอกคลองสาธารณะหรือท่อระบายน้ำสาธารณะ การก่อสร้างห้องสุขาสาธารณะ หรือการก่อสร้างที่พักคนโดยสาร เป็นต้น²¹⁷

(2) คดีพิพาทเกี่ยวกับการที่หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐละเลยต่อหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดให้ต้องปฏิบัติหรือปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวล่าช้าเกินสมควร

ตัวอย่างเช่น กรมทะเบียนการค้ามีหน้าที่รับจดทะเบียนห้างหุ้นส่วน และบริษัท หรือกรมที่ดินมีหน้าที่ในการรับจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมอสังหาริมทรัพย์ หากกรมทะเบียนการค้าหรือกรมที่ดินปฏิเสธไม่รับคำขอหรือรับคำขอแล้วไม่พิจารณาคำขอว่า

²¹⁶ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 มาตรา 9.

²¹⁷ โทคิน พลกกุล, “สาระสำคัญของกฎหมายว่าด้วยศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง” เอกสารลงพิมพ์ครั้งแรกในวารสารวิชาการศาลปกครอง ปีที่ 1 เล่มที่ 1 (มกราคม – เมษายน 2544) หน้า 63 – 136 ต่อมาได้ปรับปรุงเล็กน้อยเพื่อใช้ประกอบการบรรยายเรื่อง ศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง วันที่ 18 และ 25 กันยายน 2545 ตามโครงการหลักสูตรความรู้เกี่ยวกับกระบวนการวิธีพิจารณาคดีด้านจริยธรรมของผู้ประกอบวิชาชีพ เวชกรรม จัดโดยแพทยสภา หน้า 42.

สมควรจดทะเบียนให้ตามคำขอหรือไม่ ถือเป็นการละเลยต่อหน้าที่ตามกฎหมาย แต่ถ้ารับคำขอมมาแล้วแต่ดำเนินการล่าช้า เช่น กรณีการจดทะเบียนเรื่องใดกฎหมายหรือระเบียบภายในระบุว่าให้พิจารณารับจดทะเบียนหรือไม่ภายใน 30 วัน หากพ้นกำหนดก็ถือว่าปฏิบัติหน้าที่ล่าช้า หากไม่มีการกำหนดระยะเวลาไว้ ก็ต้องพิจารณาจากระยะเวลาตามปกติวิสัยว่าเรื่องนั้นจะต้องใช้เวลาเท่าใด หากพ้นระยะเวลาไปแล้วก็ถือว่าเป็นการปฏิบัติหน้าที่ล่าช้าเกินสมควร²¹⁸

(3) คดีพิพาทเกี่ยวกับการกระทำละเมิดหรือความรับผิดอย่างอื่นของหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐอันเกิดจากการใช้อำนาจตามกฎหมาย หรือจากกฎ คำสั่งทางปกครองหรือคำสั่งอื่น หรือจากการละเลยต่อหน้าที่ที่กฎหมายกำหนดให้ต้องปฏิบัติ หรือปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวล่าช้าเกินสมควร

ตัวอย่างเช่น การใช้อำนาจขององค์การบริหารส่วนตำบลในการกำหนดแนวเขตเพื่อขุดคลองและทำถนน หากทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนหรือเสียหายก็เป็นคดีละเมิดที่ฟ้องต่อศาลปกครองได้ (คำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ 271/2545 (ประชุมใหญ่)) แต่ถ้าเป็นการปฏิบัติหน้าที่ราชการตามปกติ เช่น พนักงานขับรถของทางราชการขับรถชนคนบาดเจ็บ หรือนายแพทย์โรงพยาบาลรัฐบาลผ่าตัดผิดพลาดทำให้คนไข้พิการ อย่างนี้ไม่ใช่เป็นละเมิดจากการใช้อำนาจตามกฎหมายต้องฟ้องต่อศาลยุติธรรม สำหรับกรณีความรับผิดอย่างอื่นอันเกิดจากการใช้อำนาจตามกฎหมาย เช่น กรณีการฟ้องคดีเพื่อเรียกเงินค่าทดแทนจากการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ คดีประเภทที่ (3) นี้มีข้อสังเกตว่าน่าจะเป็นกรณีที่ประชาชนฟ้องทางราชการได้ฝ่ายเดียว

(4) คดีพิพาทเกี่ยวกับสัญญาทางปกครอง

สัญญาทางปกครองเป็นสัญญาที่ทำขึ้นระหว่างหน่วยงานของรัฐด้วยกัน หรือระหว่างหน่วยงานทางปกครองและเอกชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดทำบริการสาธารณะหรือมีข้อกำหนดในสัญญาที่ให้อำนาจรัฐยิ่งไปกว่าสัญญาแพ่งทั่วไป สัญญาประเภทนี้อยู่ในบังคับของกฎหมายปกครองและเป็นคดีพิพาทที่อยู่ในอำนาจศาลปกครอง²¹⁹

พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง มาตรา 3 บัญญัติว่า “สัญญาทางปกครอง” หมายความว่า สัญญาที่คู่สัญญาอย่างน้อยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นหน่วยงานทางปกครองหรือเป็นบุคคลซึ่งกระทำการแทนรัฐ และมีลักษณะเป็นสัญญาสัมปทาน สัญญาที่ให้จัดทำบริการสาธารณะ หรือจัดให้มีสิ่งสาธารณูปโภคหรือแสวงประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งนี้ เหตุที่ต้องมีหลักกฎหมายเกี่ยวกับสัญญาทางปกครอง ก็เนื่องมาจากความ

²¹⁸ เรื่องเดิมหน้า 47.

²¹⁹ ฤทัย หงส์ศิริ, “ศาลปกครองและการดำเนินคดีในศาลปกครอง” กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน 2546 หน้า 62.

จำเป็นที่ว่าการกิจการของรัฐในปัจจุบันขยายตัวมากขึ้น หน่วยงานของรัฐและเจ้าหน้าที่ไม่อาจดำเนินการตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างเพียงพอ จึงต้องทำสัญญามอบหมายหน้าที่ในการจัดทำบริการสาธารณะบางส่วนให้แก่เอกชน โดยรัฐหรือหน่วยงานของรัฐยังมีอำนาจหน้าที่ในการกำกับดูแลกิจการดังกล่าวอย่างใกล้ชิด จึงทำให้ต้องใช้หลักเกณฑ์ทางกฎหมายที่พิเศษหรือแตกต่างไปจากหลักเกณฑ์ที่ใช้บังคับแก่สัญญาทางแพ่งทั่วไป

(5) *คดีพิพาททางปกครองอื่น ๆ*

ตัวอย่างเช่น คดีที่กฎหมายกำหนดให้หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐฟ้องคดีต่อศาลปกครอง เพื่อบังคับให้บุคคลต้องกระทำหรือละเว้นการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใด เช่น มาตรา 118 ทวิ วรรค 2 แห่งพระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พุทธศักราช 2456 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติฯ (ฉบับที่ 14) พ.ศ. 2535 ที่บัญญัติให้กรมเจ้าท่าฟ้องศาลเพื่อบังคับให้ผู้ที่ปลูกสร้างสิ่งก่อสร้างล่วงล้ำลำน้ำหรือถนนสิ่งก่อสร้างดังกล่าว หรือคดีที่มีกฎหมายเฉพาะกำหนดให้อยู่ในอำนาจศาลปกครอง เช่น มาตรา 42 แห่งพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 หรือมาตรา 70 แห่งพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 ที่บัญญัติให้ผู้ที่ไม่พอใจคำวินิจฉัยอุทธรณ์ของคณะกรรมการอุทธรณ์ตามพระราชบัญญัติดังกล่าวยื่นฟ้องต่อศาลปกครองได้ภายในกำหนดหนึ่งเดือนล้นตาม (5) นี้ได้แก่คดีตามมาตรา 9 (5) และ (6) นั้นเอง และศาลมีอำนาจตามมาตรา 72 (3) สั่งให้บุคคลกระทำหรือละเว้นการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อให้เป็นไปตามกฎหมายหรือตามมาตรา 72 (4) สั่งให้ถือปฏิบัติต่อสิทธิหรือหน้าที่ของที่เกี่ยวข้องในกรณีที่มีการฟ้องให้ศาลมีคำพิพากษาแสดงความเป็นอยู่ของสิทธิหรือหน้าที่นั้น²²⁰

5.3.2 กระบวนพิจารณาคดีปกครอง

เมื่อมีการยื่นฟ้องต่อศาลปกครองแล้วจะมีการตรวจคำฟ้อง ในคดีปกครองซึ่งมีลักษณะเป็นการดำเนินการ 2 ชั้น กล่าวคือ ในเบื้องต้นเมื่อมีการยื่นคำฟ้องเป็นหน้าที่ของพนักงานเจ้าหน้าที่ของศาลที่จะต้องตรวจคำฟ้องที่ยื่นว่ามีรายการครบถ้วนสมบูรณ์หรือไม่ หากคำฟ้องมีรายการไม่ครบถ้วนหรือไม่ชัดเจนหรือไม่อาจเข้าใจได้ พนักงานเจ้าหน้าที่ที่แนะนำให้ผู้ฟ้องคดีแก้ไขอย่างไรก็ดี หากผู้ฟ้องคดีไม่แก้ไขพนักงานเจ้าหน้าที่ต้องรับคำฟ้องนั้นไว้จะปฏิเสธไม่ได้ และเมื่อรับคำฟ้องไว้แล้วต้องออกใบรับให้ผู้มายื่น และลงทะเบียนคดีในสารบบความด้วย หลังจากนั้นจึงเสนออธิบดีศาลปกครองชั้นต้นเพื่อจ่ายสำนวนคดีนั้นต่อไป ต่อจากนั้นตุลาการเจ้าของสำนวนจะต้องตรวจสอบว่าผู้ฟ้องคดีปฏิบัติตามเงื่อนไขการฟ้องคดีโดยครบถ้วนแล้วหรือไม่ ก่อนที่จะพิจารณาในเนื้อหาสาระของคดีต่อไป

²²⁰ โภคนิ พลกุล, เรื่องเดิม หน้า 49.

ในกรณีที่ตุลาการเจ้าของสำนวนได้พิจารณาข้อเท็จจริงจากคำฟ้องคำให้การ ฯลฯ และการชี้แจงของคู่กรณี รวมทั้งข้อเท็จจริงที่ได้มาจากการแสวงหาข้อเท็จจริงของศาลเองแล้ว ไม่ว่าในขณะใด เห็นว่าคดีมีข้อเท็จจริงเพียงพอที่จะพิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งชี้ขาดคดีได้แล้ว หรือในกรณีที่ศาลมีคำสั่งรับคำฟ้องแล้ว ตุลาการเจ้าของสำนวนเห็นว่าข้อเท็จจริงที่ปรากฏในคำฟ้อง สามารถวินิจฉัยชี้ขาดคดีได้โดยไม่จำเป็นต้องมีการแสวงหาข้อเท็จจริงในคดีอีก ตุลาการเจ้าของสำนวนมีอำนาจจัดทำบันทึกสรุปข้อเท็จจริง ประเด็นที่จะต้องวินิจฉัย และความเห็น เกี่ยวกับประเด็นที่จะต้องวินิจฉัยพร้อมสำนวนคดีเสนอให้องค์คณะพิจารณาคำเนินการต่อไป ซึ่งในการทำบันทึกนี้ตุลาการเจ้าของสำนวนจะต้องเสนอความเห็นของตนในการวินิจฉัยคดีด้วยว่าควรวินิจฉัยในแนวทางใด

ในกรณีที่องค์คณะพิจารณาสำนวนคดีดังกล่าวแล้วเห็นว่าไม่มีกรณีต้องแสวงหาข้อเท็จจริงเพิ่มเติม ตุลาการหัวหน้าคณะจะมีคำสั่งกำหนดวันสิ้นสุดการแสวงหาข้อเท็จจริงแล้วส่งสำนวนคดีให้อธิบดีศาลปกครองชั้นต้นพิจารณา เพื่อส่งสำนวนคดีนั้นให้ตุลาการผู้แถลงคดีจัดทำคำแถลงการณ์เป็นหนังสือ เว้นแต่ในคดีที่เป็นเรื่องเร่งด่วน เรื่องที่มีข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายไม่ยุ่งยาก หรือในกรณีคำขอเกี่ยวกับวิธีการชั่วคราวก่อนการพิพากษาซึ่งอาจแถลงการณ์ด้วยวาจาได้เมื่อตุลาการผู้แถลงคดีได้จัดทำคำแถลงการณ์เป็นหนังสือหรือสามารถเสนอคำแถลงการณ์ด้วยวาจาได้แล้ว องค์คณะจะกำหนดวันนั่งพิจารณาคดีครั้งแรกต่อไปหลังจากที่ได้หารือกับอธิบดีศาลปกครองชั้นต้นแล้ว

จากอำนาจหน้าที่ของตุลาการเจ้าของสำนวนดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า ตุลาการเจ้าของสำนวนจะเป็นผู้มีหน้าที่สำคัญในการพิจารณาคดีของศาลปกครอง เพราะจะเป็นผู้รวบรวมข้อเท็จจริงต่างๆ ในคดีและพิจารณาเสนอความเห็นในเบื้องต้นต่อองค์คณะก่อนที่องค์คณะจะรับฟังคำแถลงการณ์ของตุลาการผู้แถลงคดีและมีคำพิพากษาต่อไป ต่อมาศาลก็จะนั่งพิจารณาคดี โดยต้องกระทำโดยเปิดเผย ทั้งนี้ในวันนั่งพิจารณาคดีครั้งแรก หากคู่กรณีประสงค์จะยื่นคำแถลงเป็นหนังสือ จะต้องยื่นต่อศาลก่อนวันนั่งพิจารณาคดี หรืออย่างช้าที่สุดในช่วงวันนั่งพิจารณาคดี คำแถลงเป็นหนังสือที่ยื่นต่อศาลนั้นต้องเป็นข้อเท็จจริงที่เคยยกขึ้นอ้างไว้แล้วเท่านั้น เว้นแต่เป็นข้อเท็จจริงที่เป็นประเด็นสำคัญแห่งคดีซึ่งมีเหตุจำเป็นหรือพฤติการณ์พิเศษที่ทำให้ไม่อาจเสนอต่อศาลได้ก่อนหน้านั้น ในการนี้คู่กรณีมีสิทธินำพยานหลักฐานมาสืบประกอบคำแถลงเป็นหนังสือที่ยื่นต่อศาลได้ ในการนั่งพิจารณาคดี หากจำเป็นจะต้องซักถามคู่กรณีและพยาน ศาลจะเป็นผู้ดำเนินการ และจะต้องจัดทำรายงานกระบวนการพิจารณาลงลายมือชื่อศาล และคู่กรณีไว้เป็นหลักฐานด้วย ในกรณีที่คู่กรณีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดฝ่าฝืนข้อกำหนดเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของศาลและศาลสั่งให้ออกไปจากบริเวณศาล ศาลจะพิจารณาคดีลับหลังคู่กรณีฝ่ายนั้นก็ได้ เมื่อเสร็จสิ้นการแถลงและการนำ

พยานหลักฐานมาสืบของคู่กรณีแล้ว ตุลาการผู้แถลงคดีจะชี้แจงด้วยวาจาประกอบคำแถลงการณ์ เป็นหนังสือ หรือเสนอคำแถลงการณ์ด้วยวาจาต่อองค์คณะ ในการนี้บุคคลซึ่งไม่ได้รับอนุญาตจากศาลจะอยู่ในห้องพิจารณาไม่ได้

ในการแถลงการณ์ของตุลาการผู้แถลงคดีนั้น ตุลาการผู้แถลงคดีจะเสนอความเห็นในการวินิจฉัยคดีของตนโดยอิสระต่อองค์คณะว่าเป็นอย่างไร ความเห็นของตุลาการผู้แถลงคดีจะเป็นสิ่งที่ถ่วงดุลความเห็นขององค์คณะ เพราะจะทำให้ห้ององค์คณะต้องมีความละเอียดรอบคอบและมีเหตุผลสนับสนุนอย่างแน่นแฟ้นในการพิพากษาพิพากษาคดีปกครองแต่ละคดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากมีความเห็นแตกต่างไปจากความเห็นของตุลาการผู้แถลงคดี เมื่อเสร็จสิ้นการแถลงการณ์ของตุลาการผู้แถลงคดี ตุลาการหัวหน้าคณะจะนัดประชุมปรึกษาเพื่อพิพากษาหรือมีคำสั่งโดยจะกระทำในวันเดียวกับวันที่ตุลาการผู้แถลงคดีชี้แจงก็ได้ นอกจากนั้นอธิบดีศาลปกครองชั้นต้นมีอำนาจที่จะให้มีการวินิจฉัยปัญหาหรือคดีโดยที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองชั้นต้นได้ หากเห็นว่าเป็นคดีที่มีความสำคัญ เช่น เป็นคดีเกี่ยวกับประชาชนเป็นจำนวนมากหรือเกี่ยวกับประโยชน์สาธารณะที่ส่งผลกระทบต่ออย่างมาก หรือเป็นการวางหลักกฎหมายปกครองที่สำคัญผู้ที่ไม่พอใจในคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลปกครองชั้นต้น อาจอุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งดังกล่าวต่อศาลปกครองสูงสุดได้ภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ได้มีคำพิพากษาหรือคำสั่งตั้งนั้น โดยจะต้องยื่นอุทธรณ์ต่อศาลปกครองชั้นต้นที่มีคำพิพากษาหรือคำสั่ง (มาตรา 73) ซึ่งพนักงานเจ้าหน้าที่ของศาลจะตรวจคำอุทธรณ์ในเบื้องต้น จากนั้นตุลาการเจ้าของสำนวนจะตรวจคำอุทธรณ์อีกครั้ง ถ้าเห็นว่ามีคุณสมบัติครบถ้วน ก็จะส่งคำอุทธรณ์นั้นให้ศาลปกครองสูงสุดพิจารณาในลักษณะเดียวกับการดำเนินการกระบวนพิจารณาในศาลปกครองชั้นต้นต่อไป แต่ขั้นตอนในการแสวงหาข้อเท็จจริงจะลดลง กล่าวคือ ไม่จำเป็นต้องดำเนินการจนครบ 4 ขั้นตอนดังเช่นศาลชั้นต้น เพียง 2 ขั้นตอนคือพิจารณาจากคำอุทธรณ์ และคำแก้อุทธรณ์ก็อาจสรุปสำนวนได้ ถ้าตุลาการเจ้าของสำนวนเห็นว่าคดีมีข้อเท็จจริงเพียงพอที่ศาลจะพิพากษาหรือมีคำสั่งอุทธรณ์ได้แล้ว จากนั้นก็จะไปสู่ขั้นตอนของการนั่งพิจารณาและการแถลงการณ์ของตุลาการผู้แถลงคดีต่อไปศาลปกครองสูงสุดมีอำนาจพิพากษายกอุทธรณ์ ยืน กลับ หรือ แก้คำพิพากษาหรือคำสั่งศาลปกครองชั้นต้นได้ รวมทั้งมีอำนาจตั้งยกคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลปกครองชั้นต้นแล้วส่งสำนวนคดีคืนไปให้พิพากษาหรือมีคำสั่งใหม่หรือกำหนดให้พิจารณาคดีนั้นใหม่ทั้งหมดหรือบางส่วนแล้วพิพากษาหรือมีคำสั่งใหม่หรือดำเนินการตามคำชี้ขาดของศาลปกครองสูงสุดแล้วพิพากษาหรือมีคำสั่งไปตามรูปคดี นอกจากนั้นหากศาลปกครองสูงสุดเห็นว่าคำอุทธรณ์ใดมีข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายที่ไม่เป็นสาระอันควรได้รับการวินิจฉัยจะสั่งไม่รับอุทธรณ์นั้นไว้พิจารณาก็ได้

5.3.3 ศาลปกครองกับระบบไต่สวน

“คดีปกครอง” เป็นคดีที่มีวิธีพิจารณาเป็นของตนเอง โดยเฉพาะ แตกต่างจากคดีแพ่งและคดีอาญา หลักเกณฑ์ที่สำคัญของวิธีพิจารณาคดีปกครองคือศาลจะใช้ระบบไต่สวนในการค้นหาความจริง ตุลาการศาลปกครองจึงมีบทบาทสำคัญในการแสวงหาข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐาน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเสมอภาคกันระหว่างคู่ความทั้งสองฝ่าย สำหรับประเทศไทยได้มีการกำหนดไว้อย่างชัดเจนว่าวิธีพิจารณาคดีปกครองเป็นวิธีพิจารณาโดยใช้ระบบไต่สวนตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ.2552 มาตรา 55 วรรคสาม ซึ่งบัญญัติว่า “ในการพิจารณาพิพากษาคดี ศาลปกครองอาจตรวจสอบและแสวงหาข้อเท็จจริงได้ตามความเหมาะสม ในกรณี ศาลปกครองจะรับฟังพยานบุคคล พยานเอกสาร พยานผู้เชี่ยวชาญหรือพยานหลักฐานอื่นนอกเหนือจากพยานหลักฐานของคู่กรณีได้ตามที่เห็นสมควร” ระเบียบที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2543 ข้อ 5 บัญญัติว่า “วิธีพิจารณาคดีปกครองเป็นวิธีพิจารณาโดยใช้ระบบไต่สวนตามที่กฎหมายกำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครองและระเบียบนี้” โดยพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ.2542 และระเบียบดังกล่าวได้มีบทบัญญัติให้ศาลปกครองมีอำนาจในการแสวงหาข้อเท็จจริงในคดีได้อย่างเหมาะสม ซึ่งเป็นการแสวงหาข้อเท็จจริงตามแบบระบบไต่สวน

จะเห็นว่าวิธีพิจารณาคดีปกครองของไทยเป็นระบบไต่สวน เพื่อให้ศาลปกครองสามารถรวบรวมข้อเท็จจริงแห่งคดีและพยานหลักฐานที่จำเป็นแก่การวินิจฉัยคดีปกครองให้ได้มากที่สุด อันจะทำให้ศาลปกครองสามารถพิพากษาคดีได้อย่างเป็นธรรม กล่าวคือ ก่อให้เกิดดุลยภาพระหว่างประโยชน์สาธารณะและประโยชน์ส่วนตัวของเอกชนนั่นเอง

5.4 ศาลรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยกำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นองค์กรพิจารณาวินิจฉัยปัญหาความชอบด้วยกฎหมายของรัฐธรรมนูญ ซึ่งรวมถึงภารกิจในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนมิให้ถูกระทบกระเทือนจากการบังคับใช้กฎหมายที่ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญผ่านกระบวนการควบคุมกฎหมายและร่างกฎหมายมิให้ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญ

5.4.1 แนวความคิดในการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2489 ได้กำหนดให้มีการจัดตั้งองค์กรขึ้นใหม่เรียกว่า “คณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ” เพื่อทำหน้าที่ในการวินิจฉัยชี้ขาดความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย จนกระทั่งต่อมาเมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 สภาร่างรัฐธรรมนูญในขณะนั้นได้วางแนวทางในการปรับเปลี่ยนโครงสร้างองค์กรประกอบ

อำนาจหน้าที่ตลอดจนวิธีพิจารณาของ“คณะกรรมการศาลตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ”ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ด้วยการกำหนดให้องค์กรพิเศษที่มีอำนาจในการควบคุมกฎหมายมิให้ขัดรัฐธรรมนูญให้อยู่รูปแบบของศาลหรือที่เรียกว่า“ศาลรัฐธรรมนูญ” เพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญมีลักษณะเป็นองค์กรที่มีอำนาจในการพิจารณาวินิจฉัยคดีในรูปแบบของศาลในกระบวนการยุติธรรมในสาขากฎหมายมหาชน โดยไม่มีลักษณะเป็นองค์กรทางการเมืองเหมือนดังเช่นกรณีของคณะ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ปัจจัยทางการเมืองมีผลต่อคำวินิจฉัยในบางเรื่อง ด้วยเหตุนี้ นอกเหนือจากการกำหนดให้มีการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญในรูปแบบของศาลแทนคณะกรรมการ²²¹

เมื่อรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ สิ่งที่จะสะท้อนให้เห็นความเป็นกฎหมายสูงสุดของก็คือบทบัญญัติของกฎหมายใดจะขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญไม่ได้ ซึ่งแนวความคิดนี้เป็นไปตามหลักการสำคัญที่เรียกว่า “หลักความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย” ซึ่งหลักการเช่นว่านี้ ได้ถูกบัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญทุกฉบับ ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยที่บัญญัติว่า “รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ บทบัญญัติของกฎหมาย กฎ หรือข้อบังคับ ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญนี้ บทบัญญัตินั้นเป็นอันใช้บังคับไม่ได้” ดังนั้น ศาลรัฐธรรมนูญจึงเป็นองค์กรที่มีภารกิจเพื่อให้ความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญเกิดผลขึ้นจริงได้ในทางปฏิบัติกล่าวคือ มีหน้าที่ในการตรวจสอบและควบคุมให้กฎหมายที่ตราขึ้น หรือที่ใช้บังคับอยู่นั้นไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ โดยมีได้มีหน้าที่ในการพิพากษาอรรถคดีทั่ว ๆ ไป หากแต่มีอำนาจหน้าที่ในการวินิจฉัยเฉพาะประเด็นปัญหาเกี่ยวข้องกับรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ ทั้งนี้ เพื่อวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองและรักษาความเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ

โดยแนวความคิดในการควบคุมกฎหมายมิให้ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญมี 3 ประการ ดังต่อไปนี้ (1) เพื่อป้องกันมิให้มีการตรากฎหมายที่อาจไปละเมิดหรือกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามรัฐธรรมนูญได้บัญญัติรับรองไว้ ทั้งนี้เพื่อปกป้องคุ้มครองประโยชน์ของประชาชนโดยส่วนรวม (2) เพื่อรักษาคุณภาพในการปฏิบัติหน้าที่ของแต่ละองค์กรตามรัฐธรรมนูญ มิให้ใช้อำนาจหน้าที่ไปหลื่อมล้ำหรือขัดแย้งกัน (3) เพื่อพิทักษ์ปกป้องคุ้มครองรัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศไว้ กล่าวคือ หากบทบัญญัติกฎหมายใดมีความขัดหรือแย้งต่อเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ ก็จะต้องมีการควบคุม โดยวินิจฉัยให้กฎหมายนั้น ไม่มีผลใช้บังคับ²²²

²²¹ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, คำอธิบายวิชากฎหมายรัฐธรรมนูญ, กรุงเทพฯ : สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา พ.ศ.2554 หน้า 213.

²²² ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับศาลรัฐธรรมนูญ, สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ กรุงเทพฯ: พี เพรส จำกัด, 2546 หน้า 3.

1) คดีที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ

อาจแบ่งอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญออกได้เป็น 4 กลุ่ม²²³ ดังนี้

(1) อำนาจหน้าที่ในการควบคุมกฎหมายหรือร่างกฎหมายมิให้ขัดหรือ
แย้งต่อรัฐธรรมนูญ

การควบคุมความชอบด้วยกฎหมายของศาลรัฐธรรมนูญนี้ถือเป็นหน้าที่หลักของศาลรัฐธรรมนูญ โดยสามารถกระทำได้สองระยะ คือ ก่อนที่กฎหมายจะตราขึ้นใช้บังคับ และหลังจากที่กฎหมายนั้นตราขึ้นใช้บังคับแล้ว²²⁴

การควบคุมก่อนที่กฎหมายจะตราขึ้นใช้บังคับ ถือเป็นกระบวนการควบคุมร่างพระราชบัญญัติที่อยู่ในกระบวนการตราของฝ่ายนิติบัญญัติ หรือพระราชกำหนดที่ฝ่ายบริหารจะตราขึ้นบังคับใช้ จึงถือได้ว่าเป็นกระบวนการควบคุมก่อนที่จะมีการบังคับใช้นั้นเอง โดยจะสามารถควบคุมได้ทั้งความชอบของรัฐธรรมนูญว่ากฎหมายนั้นมีข้อความขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญหรือไม่ และความถูกต้องของกระบวนการตรากฎหมายว่ากฎหมายนั้นได้ผ่านกระบวนการตราหรือเป็นไปโดยถูกต้องตามเงื่อนไขของรัฐธรรมนูญหรือไม่ อำนาจหน้าที่เหล่านี้มีสามกรณี ได้แก่

ก. การควบคุมความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างพระราชบัญญัติ

ได้แก่การวินิจฉัยว่าร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญใดที่รัฐสภาให้ความเห็นชอบแล้วหรือร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญใดที่รัฐสภาลงมติยืนยันตามแต่นายกรัฐมนตรียังไม่นำขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายพระมหากษัตริย์เพื่อทรงลงพระปรมาภิไธยมีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือตราขึ้นโดยไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือไม่ ทั้งนี้ตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ

ข. การควบคุมเงื่อนไขการตราพระราชกำหนดของฝ่ายบริหาร

ได้แก่การพิจารณาวินิจฉัยว่าพระราชกำหนดที่คณะรัฐมนตรีเสนอไม่เป็นไปตามกฎหมายกล่าวคือมิได้เป็นกรณีเพื่อประโยชน์ในอันที่จะรักษาความปลอดภัยของประเทศ ความปลอดภัยสาธารณะ ความมั่นคงในทางเศรษฐกิจของประเทศหรือป้องปัดภัยพิบัติสาธารณะ

²²³ เป็นการแบ่งกลุ่มตามหนังสือ “ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับศาลรัฐธรรมนูญ” ซึ่งเป็นเอกสารเผยแพร่ที่สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญจัดทำขึ้น.

²²⁴ สมคิด เลิศไพฑูรย์ และกล้า สมทวนิช, รายงานการวิจัย “การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนโดยศาลรัฐธรรมนูญ”, ศูนย์ศึกษาการพัฒนาประชาธิปไตย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, (กันยายน), 2546, หน้า 28.

ค. การพิจารณาวินิจฉัยว่าร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติ

ประกอบรัฐธรรมนูญ

ที่คณะรัฐมนตรีหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเสนอใหม่มีหลักการอย่างเดียวหรือคล้ายกันกับหลักการของร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่ต้องยับยั้งไว้หรือไม่ ทั้งนี้ตามรัฐธรรมนูญ การควบคุมหลังจากที่กฎหมายตราขึ้นใช้บังคับแล้ว ถือเป็นกรณีที่กฎหมายนั้นได้ผ่านกระบวนการนิติบัญญัติและประกาศใช้เป็นกฎหมายแล้ว หากปรากฏว่ากฎหมายนั้นมีข้อความที่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญก็ยังสามารถนำกฎหมายดังกล่าวเข้ามาสู่การพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญได้ โดยการควบคุมหลังจากที่กฎหมายตราขึ้นใช้บังคับแล้ว มีสองกรณีคือ การควบคุมผ่านกระบวนการศาลกับการควบคุมผ่านผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา

ก) การควบคุมผ่านกระบวนการศาล

ทั้งนี้ตามรัฐธรรมนูญ กล่าวคือ กรณีที่บุคคลใดจะใช้สิทธิต่อศาลรัฐธรรมนูญได้นั้นจะต้องปรากฏว่ามีคดีเกิดขึ้นในศาลใดศาลหนึ่งก่อน ไม่ว่าจะเป็ศาลยุติธรรม ศาลปกครองหรือศาลทหาร หรือศาลอื่นใดที่จะมีการจัดตั้งขึ้นในอนาคต และไม่ว่าคดีจะอยู่ระหว่างชั้นอุทธรณ์หรือชั้นฎีกาก็ตาม หากศาลเห็นเองหรือคู่ความในคดีที่มีปัญหานั้น ได้แย้งว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ใช้บังคับแก่คดีนั้นจะขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญ และขณะนั้นยังไม่มีคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในส่วนที่เกี่ยวกับบทบัญญัตินั้น สามารถร้องต่อศาลเพื่อขอให้ส่งความเห็นดังกล่าวไปให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยได้ และในกรณีนี้ศาลจะต้องรอการพิจารณาพิพากษาไว้ก่อนเป็นการชั่วคราวเพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้นขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ อย่างไรก็ดี ในการที่จะใช้สิทธิตามมาตรานี้จะต้องระลึกรู้อยู่เสมอว่ากฎหมายที่จะนำมาใช้บังคับแก่คดีนั้นจะต้องเป็นกฎหมายที่มีศักดิ์เป็นพระราชบัญญัติซึ่งตราขึ้นโดยองค์กรที่ใช้อำนาจนิติบัญญัติเท่านั้น อนึ่งบรรดา กฎ ระเบียบ หรือประกาศต่างๆ นั้นเป็นเพียงกฎหมายลำดับรองที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติจึงไม่อยู่ในความหมายของคำว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายตามมาตรานี้ ดังนั้นศาลรัฐธรรมนูญจะไม่มีอำนาจพิจารณาวินิจฉัย

ข) การควบคุมผ่านกระบวนการผู้ตรวจการแผ่นดินแห่งรัฐสภา

โดยผู้ตรวจการแผ่นดินแห่งรัฐสภาเป็นองค์กรผู้รับเรื่องราวร้องเรียนจากประชาชนเกี่ยวกับหน่วยราชการต่างๆ ในกรณีที่หน่วยราชการหรือหน่วยงานของรัฐกระทำ หรือละเว้นการกระทำอันเป็นเหตุให้ประชาชนได้รับความเสียหาย ไม่ว่าจะการนั้นจะชอบหรือไม่ชอบด้วยอำนาจหน้าที่ รวมทั้งการกระทำที่เจ้าหน้าที่นั้นกระทำไปโดยไม่มีอำนาจด้วย นอกจากนี้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ได้กำหนดให้อำนาจผู้ตรวจการแผ่นดินแห่งรัฐสภาสามารถเสนอปัญหาว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมาย กฎ ข้อบังคับ หรือการกระทำใดของบุคคลใดขัด

หรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญได้ โดยเสนอเรื่องเข้าสู่การพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญหรือศาลปกครองแล้วแต่กรณี โดยคดีที่ผู้ตรวจการแผ่นดินแห่งรัฐสภาได้ร้องมานี้ไม่ต้องเป็นคดีที่ฟ้องกันในศาลหรือกรณีพิพาทเกิดขึ้นจากกฎหมายนั้นก็สามารถนำคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญได้ โดยเป็นดุลพินิจของผู้ตรวจการแผ่นดินแห่งรัฐสภาว่าจะนำคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญหรือไม่

(2) อำนาจหน้าที่ในการพิจารณาวินิจฉัยสมาชิกภาพหรือคุณสมบัติของสมาชิกรัฐสภา รัฐมนตรี คณะกรรมการการเลือกตั้งและผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่ต้องยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สิน และหนี้สิน ฯ

อำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญในส่วนนี้ คือการพิจารณาว่าสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา ความเป็นรัฐมนตรีและคุณสมบัติคณะกรรมการการเลือกตั้ง ว่ามีคุณสมบัติที่ชอบและไม่ มีลักษณะต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญกำหนดไว้หรือไม่ เนื่องจากสมาชิกภาพหรือสถานะของผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวได้ถูกกำหนดไว้โดยรัฐธรรมนูญและรัฐธรรมนูญได้กำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นผู้พิจารณาวินิจฉัยว่าสมาชิกภาพหรือสถานะการดำรงตำแหน่งต่าง ๆ เหล่านี้จะต้องสิ้นสุดลงหรือไม่ นอกจากนี้ศาลรัฐธรรมนูญยังมีอำนาจวินิจฉัยว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่ต้องยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบ นั้นจงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สิน และหนี้สินและเอกสารประกอบด้วยข้อความอันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อเท็จจริงอันควรแจ้งให้ทราบด้วยหรือไม่

(3) อำนาจหน้าที่ในการพิจารณาวินิจฉัยกรณีมีปัญหาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ

อำนาจหน้าที่ในการพิจารณาวินิจฉัยกรณีมีปัญหาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ อำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญตามมาตรานี้ คือการพิจารณาวินิจฉัยกรณีที่มีปัญหาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญเกิดขึ้น โดยปัญหาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญนี้จะต้องเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นเนื่องจากการปฏิบัติหน้าที่ ดังนั้น หากไม่มีกรณีปัญหาเกิดขึ้นก็ไม่สามารถร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญตามมาตรานี้ได้ เช่นการให้ตีความอำนาจหน้าที่ขององค์กรหรือเป็นข้อหาหรือเกี่ยวกับอำนาจขององค์กรตามรัฐธรรมนูญโดยยังไม่มีการหรือกรณียังไม่ปัญหาเกิดขึ้น เช่นนี้ศาลรัฐธรรมนูญก็จะไม่รับไว้พิจารณาวินิจฉัย

(4) อำนาจหน้าที่อื่นๆ ตามที่รัฐธรรมนูญและกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญกำหนด

5.4.2 กระบวนพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญ

กระบวนพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญมีดังต่อไปนี้

1) การรับคำร้อง คำร้องที่จะยื่นต่อศาลรัฐธรรมนูญ ต้องทำเป็นหนังสือใช้ถ้อยคำที่สุภาพและอย่างนื่องต้องมีรายละเอียดเกี่ยวกับ (1) ชื่อและที่อยู่ของผู้ร้อง (2) ระบุมาตราของรัฐธรรมนูญและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเหตุในคำร้อง (3) ระบุเรื่องอันเป็นเหตุให้ต้องใช้สิทธิพร้อมทั้งข้อเท็จจริงหรือพฤติการณ์ที่เกี่ยวข้อง (4) คำขอที่ระบุความประสงค์จะให้ศาลดำเนินการอย่างไร พร้อมทั้งเหตุผลสนับสนุน โดยชัดแจ้ง และ (5) ลงลายมือชื่อผู้ร้อง แต่ในกรณีที่เป็นการทำและยื่นหรือส่งคำร้องแทนผู้อื่นต้องแนบใบมอบฉันทะให้ทำการดังกล่าวมาด้วย

เมื่อมีการยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญแล้ว ประธานศาลรัฐธรรมนูญจะแต่งตั้งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญประจำคดีจำนวนไม่น้อยกว่าสามคนเป็นเจ้าของสำนวน เว้นแต่กรณีการยื่นคำร้องขอให้พิจารณาวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่รัฐสภาให้ความเห็นชอบแล้วตามข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญฯ ข้อ 17 (5) หรือกรณีการยื่นคำร้องขอให้พิจารณาวินิจฉัยว่าร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติม และร่างพระราชบัญญัติโอนงบประมาณรายจ่ายของสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา หรือของคณะกรรมการการเลือกตั้ง การแปรรูปคดี หรือการกระทำด้วยประการใดๆ ที่มีผลให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือกรรมการ มีส่วนไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อมในการใช้งบประมาณรายจ่าย ตามข้อกำหนด ข้อ 17(9) หรือกรณีที่มีความจำเป็นเร่งด่วน ประธานศาลรัฐธรรมนูญอาจไม่แต่งตั้งตุลาการประจำคดีก็ได้ ตามข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญข้อ 25 ในกรณีดังกล่าวข้างต้นนี้ ศาลรัฐธรรมนูญจะต้องตรวจและมีคำสั่งรับคำร้องไว้พิจารณาวินิจฉัยภายในสามวันนับแต่วันที่รับคำร้อง

2) การพิจารณาคำร้อง เมื่อตุลาการศาลรัฐธรรมนูญประจำคดีได้ตรวจคำร้องแล้ว มีความเห็น ได้ 2 กรณีดังนี้

(1) กรณีมีความเห็นว่ารับคำร้อง จะต้องทำเป็นคำสั่งรับคำร้องไว้พิจารณาวินิจฉัยภายใน 15 วันนับแต่วันที่รับแต่งตั้ง (ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญ ข้อ 27 วรรคแรก)

(2) กรณีที่มีความเห็นว่าควรสั่งไม่รับคำร้องไว้พิจารณาวินิจฉัย ให้ตุลาการประจำคดีเสนอศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาภายใน 7 วันนับแต่วันมีความเห็น และหากศาลรัฐธรรมนูญเห็นพ้องด้วย ก็ได้จัดทำเป็นคำสั่งของศาลรัฐธรรมนูญ (ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญ ข้อ 27 วรรคสอง) แต่ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญไม่เห็นพ้องด้วยกับความเห็นของตุลาการประจำคดีก็ให้ดำเนินการตามความเห็นของศาลรัฐธรรมนูญ (ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญ ข้อ 27 วรรคสาม)

3) การแจ้งผู้ร้องและส่งสำเนาคำร้องแก่ผู้ร้อง เมื่อศาลรัฐธรรมนูญหรือตุลาการประจำคดีแล้วแต่กรณี มีคำสั่งรับคำร้องที่มีคู่กรณีไว้พิจารณาวินิจฉัยแล้ว ให้ส่งสำเนาคำร้องแก่ผู้ถูกร้อง หรือมีคำสั่งแจ้งผู้ถูกร้องมารับสำเนาคำร้องภายในระยะเวลาที่ศาลรัฐธรรมนูญกำหนดเมื่อผู้ถูกร้องได้รับสำเนาคำร้องแล้วให้ยื่นคำชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาภายใน 15 วันนับแต่วันรับสำเนาคำร้อง หรือภายในระยะเวลาที่ศาลรัฐธรรมนูญกำหนด และในกรณีที่ผู้ถูกร้องไม่ยื่นคำชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาภายใน 15 วันนับแต่วันรับสำเนาคำร้อง หรือภายในระยะเวลาที่ศาลรัฐธรรมนูญกำหนด หรือไม่มารับสำเนาคำร้องภายในกำหนดเวลาตามที่ศาลรัฐธรรมนูญกำหนด ให้ศาลรัฐธรรมนูญดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไป (ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญ ข้อ 29)

4) การพิจารณาคดี“การพิจารณาคดี”ตามนิยามในข้อกำหนดข้อ4 หมายความว่า การไต่สวนหรือการประชุมเพื่อพิจารณาและวินิจฉัย

(1) การไต่สวน หมายความว่า การตรวจพยานหลักฐาน การนั่งพิจารณา หรือการสืบพยาน โดยมีหลักการที่สำคัญดังนี้

ก. การพิจารณาคดีโดยเปิดเผย กล่าวคือ การไต่สวนของศาลรัฐธรรมนูญ ต้องกระทำโดยเปิดเผยเว้นแต่เมื่อศาลรัฐธรรมนูญเห็นว่าการสมควรเพื่อรักษาความเรียบร้อยบริเวณที่ทำการศาล กำหนดบุคคลที่มีสิทธิอยู่ในห้องพิจารณาได้และปิดประกาศวันเวลาไต่สวนทุกครั้งไว้ ณ ที่ทำการศาลรัฐธรรมนูญ สำหรับประกาศกำหนดวันนัดไต่สวนครั้งแรก ให้ส่งสำเนาประกาศแก่คู่กรณีไม่น้อยกว่า 15 วันก่อนวันนัด (ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญ ข้อ 32)

ข. การให้โอกาสคู่กรณีแสดงพยานหลักฐาน

ก) คู่กรณีมีสิทธิอ้างตนเอง บุคคลและหลักฐานอื่นเป็นพยานได้ ตามที่ศาลรัฐธรรมนูญเห็นสมควร และมีสิทธิขอตรวจพยานหลักฐานและคัดสำเนาพยานหลักฐานของตนเองหรือของคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง ณ ที่ทำการศาลในเวลาทำการได้ตามที่ศาลรัฐธรรมนูญกำหนด โดยให้คู่กรณียื่นบัญชีระบุพยานพร้อมแสดงเหตุผล ความจำเป็นในการอ้างพยานหลักฐาน และวิธีการได้มาซึ่งพยานหลักฐานดังกล่าว คู่กรณีอาจยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติมพร้อมแสดงเหตุผลและความจำเป็นได้ตามที่ศาลรัฐธรรมนูญเห็นสมควร และพยานหลักฐานใดที่คู่กรณีไม่ได้ยื่นบัญชีระบุพยานไว้ คู่กรณีไม่อาจนำเข้าสู่การพิจารณาคดีได้เว้นแต่ศาลรัฐธรรมนูญจะอนุญาตเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม (ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญฯ ข้อ 33)

ข) เพื่อให้การพิจารณาคดีเป็นไปด้วยความรวดเร็วและเป็นธรรม ศาลรัฐธรรมนูญอาจกำหนดให้มีการตรวจพยานหลักฐานก่อนได้ และต้องแจ้งคู่กรณีทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าสิบห้าวันก่อนวันนัดตรวจพยานหลักฐาน และก่อนวันนัดตรวจพยานหลักฐานดังกล่าวไม่น้อยกว่าเจ็ดวันให้คู่กรณียื่นบัญชีระบุพยานต่อศาลรัฐธรรมนูญและหากคู่กรณีจะยื่นบัญชีระบุ

พยานเพิ่มเติมต้องกระทำก่อนการตรวจพยานหลักฐานเสร็จสิ้น การยื่นบัญชีระบุนพยานเพิ่มเติม ภายหลังการตรวจพยานหลักฐานเสร็จสิ้นจะกระทำได้อต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากศาลรัฐธรรมนูญ โดยผู้ขอต้องแสดงเหตุอันสมควรว่าไม่สามารถทราบถึงพยานหลักฐานนั้นหรือเป็นกรณีจำเป็น เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม (ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญฯ ข้อ 34)

ค) ในวันนัดตรวจพยานหลักฐาน ให้คู่กรณีนำพยานหลักฐาน ทั้งหมดยื่นต่อศาลเพื่อให้ทั้งสองฝ่ายมีโอกาสตรวจพยานหลักฐานดังกล่าว โดยศาลรัฐธรรมนูญหรือ ตุลาการประจำคดีหรือตุลาการคนใดคนหนึ่งที่ได้รับมอบหมายจะสอบถามคู่กรณีถึงความเกี่ยวข้องกับ ประเด็นและความจำเป็นที่ต้องสืบพยานหลักฐานที่อ้างอิงตลอดจนการยอมรับพยานหลักฐาน ของอีกฝ่ายหนึ่งแล้วจัดบันทึกรายงานการพิจารณาคดีไว้ เมื่อเสร็จแล้วศาลรัฐธรรมนูญจะกำหนด วันนัดสืบพยาน และแจ้งให้คู่กรณีทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 7 วัน (ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญฯ ข้อ 35)

ง) การไต่สวนของศาลรัฐธรรมนูญ ให้คู่กรณีซักถามเฉพาะประเด็น ที่ศาลกำหนดและให้มีการสืบพยานหลักฐานที่คู่กรณีไม่รับกัน (ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญข้อ 36) ในการไต่สวนของศาลหากศาลเห็นว่าคดีมีข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพียงพอที่จะพิจารณา วินิจฉัยได้ ศาลจะงดการไต่สวนก็ได้ (ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญฯ ข้อ 37) การไต่สวนพยานบุคคล หรือพยานผู้เชี่ยวชาญเอง โดยก่อนทำการไต่สวนให้ศาลแจ้งให้พยานทราบถึงประเด็นและข้อเท็จจริง ที่จะทำการไต่สวน แล้วให้พยานเบิกความในข้อนั้น โดยวิธีแถลงด้วยตนเองหรือตอบคำถามของ ศาลทั้งนี้เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ศาลอาจอนุญาตให้คู่กรณีซักถามพยานเพิ่มเติมตาม ประเด็นและข้อเท็จจริงที่ศาลกำหนดไว้ก็ได้ (ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญฯ ข้อ 38)

ค. การให้โอกาสคู่กรณีสืบพยานที่อยู่นอกที่ทำการศาล

กล่าวคือ ศาลรัฐธรรมนูญอาจอนุญาตให้สืบพยานที่อยู่นอกที่ทำการ ศาลตามที่คู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายร้องขอ โดยระบบการประชุมทางวิดีโอได้ โดยให้ฝ่ายที่ร้องขอเป็นผู้ดำเนินการเพื่อจัดให้มีระบบดังกล่าวและเป็นผู้เสียค่าใช้จ่ายในการนี้ ทั้งหมด (ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญฯ ข้อ 39)

ง. การให้โอกาสคู่กรณีร้องขอให้มีการแถลงการณ์เปิดคดีหรือปิดคดี

กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือทั้งสองฝ่ายมีสิทธิร้องขอให้มีการ แถลงการณ์เปิดคดีหรือปิดคดีโดยให้กระทำได้ตามที่ศาลเห็นสมควร การแถลงการณ์เปิดคดีหรือปิด คดีด้วยวาจา ให้ผู้ร้องเป็นผู้แถลงก่อนแล้วให้ผู้ถูกร้องแถลงในลำดับถัดไป การแถลงการณ์เปิดคดี หรือปิดคดีด้วยวาจาของแต่ละฝ่าย ศาลจะซักถามข้อเท็จจริงเพิ่มเติมจากผู้แถลงในระหว่างการแถลง หรือภายหลังการแถลงก็ได้ (ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญฯ ข้อ 43)

(2) การประชุมศึกษาเพื่อพิจารณาวินิจฉัย

ก. ในการประชุมปรึกษาเพื่อพิจารณาและวินิจฉัย คู่กรณี พยาน หรือ ผู้ที่เกี่ยวข้อง จะให้ข้อเท็จจริงหรือความเห็นแล้วแต่กรณีเป็นหนังสือก็ได้ โดยต้องได้รับอนุญาตจากศาลรัฐธรรมนูญ (ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญฯ ข้อ 44)

ข. องค์คณะของศาลรัฐธรรมนูญในการพิจารณาคดีและการทำ คำวินิจฉัย ต้องประกอบด้วยตุลาการไม่น้อยกว่า 5 คน (ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญฯ ข้อ 24 วรรคแรก)

5) การทำคำวินิจฉัยและคำสั่ง

(1) องค์คณะของศาลรัฐธรรมนูญในการพิจารณาคดีและการทำคำวินิจฉัย ต้องประกอบด้วยตุลาการไม่น้อยกว่า 5 คน ตุลาการซึ่งไม่ได้ร่วมในการพิจารณาคดีโดยอ้อมไม่มีอำนาจทำคำวินิจฉัยคดีนั้น และคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญให้ถือเสียงข้างมากเว้นแต่มีบัญญัติเป็นอย่างอื่นในรัฐธรรมนูญ (ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญฯ ข้อ 29)

(2) ตุลาการซึ่งเป็นองค์คณะทุกคนต้องทำความเข้าใจในการวินิจฉัยใน ส่วนของตนเป็นหนังสือพร้อมแถลงด้วยวาจาต่อที่ประชุมก่อนการลงมติ เมื่อการลงมติเสร็จสิ้นให้ ตุลาการซึ่งเป็นองค์คณะจัดทำคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ (ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญฯ ข้อ 54 วรรคแรก) คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญอย่างน้อยต้องประกอบด้วยความเป็นมาหรือคำกล่าวหา สรุปข้อเท็จจริงที่ได้จากการพิจารณา เหตุผลในการวินิจฉัยในปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย และบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญและกฎหมายที่ยกขึ้นอ้างอิง (ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญฯ ข้อ 53 วรรคแรก) คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญและความเห็นในการวินิจฉัยของตุลาการที่เป็นองค์คณะ ทุกคนให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา (ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญฯ ข้อ 54 วรรคสาม)

(3) คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญให้มีผลในวันอ่าน (ข้อกำหนดศาล รัฐธรรมนูญฯ ข้อ 55 วรรคสอง) ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยคำร้องที่มีคู่กรณี ถ้าคู่กรณี ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายแล้วแต่กรณี ทราบนัดโดยชอบแล้วไม่มา ให้ศาลบันทึกไว้และให้ถือว่าคำวินิจฉัยนั้นได้อ่านโดยชอบแล้ว (ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญฯ ข้อ 55 วรรคสาม) ในกรณีที่ศาล รัฐธรรมนูญวินิจฉัยคำร้องที่ไม่มีผู้ถูกร้อง ให้ศาลรัฐธรรมนูญแจ้งคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ แก่ผู้ร้องและให้ถือว่าวันที่ศาลรัฐธรรมนูญลงมติเป็นวันที่ปรากฏในวินิจฉัยเป็นวันอ่าน (ข้อกำหนด ศาลรัฐธรรมนูญฯ ข้อ 55 วรรคสี่)

(4) คำสั่งจำหน่ายคำร้องและคำสั่งไม่รับคำร้องไว้พิจารณา ต้องประกอบด้วย ความเป็นมาโดยย่อของคำร้องความเห็นประกอบ และบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญและกฎหมายที่ ยกขึ้นอ้างอิง (ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญฯ ข้อ 56 วรรคแรก)

5.4.3 ศาลรัฐธรรมนูญกับระบบไต่สวน

ข้อกำหนดวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ ข้อ 45 บัญญัติว่า “ศาลมีอำนาจเรียกเอกสารหรือหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากบุคคลใด หรือเรียกบุคคลใดมาให้อธิบายคำตอบจนขอให้พนักงานสอบสวน หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่นดำเนินการใดเพื่อประโยชน์แห่งการพิจารณาได้ ศาลมีอำนาจแต่งตั้งบุคคลหรือคณะบุคคลเพื่อปฏิบัติหน้าที่ตามที่มอบหมาย”

ข้อ 46 “ศาลอาจสั่งงดการสืบพยานหลักฐานใด ๆ ที่เห็นว่าไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่พิจารณาวินิจฉัย หรือไม่มีความจำเป็นแก่การพิจารณาวินิจฉัย หรือจำทำให้คดีล่าช้าโดยไม่สมควร”

ข้อ 47 “ในกรณีที่ศาลเห็นสมควร หรือโดยกลุ่มกรณีร้องขอ ศาลอาจสั่งให้มีการนำสืบพยานหลักฐาน ตรวจสอบบันทึกเอกสาร วัตถุ หรือสถานที่ไม่ว่าจะกระทำในเวลาใดภายในหรือภายนอกที่ทำการศาลก็ได้”

จากบทบัญญัติดังกล่าวทั้งหมดข้างต้นจึงกล่าวได้ว่าระบบวิธีพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญนั้นใช้รูปแบบของกระบวนการวิธีพิจารณาแบบไต่สวน ดังนั้นจึงค่อนข้างเปิดกว้างอย่างเต็มที่เพื่อให้คู่ความอันได้แก่ผู้ร้องและผู้ถูกร้องนั้นสามารถนำเสนอข้อเท็จจริงของตนเองอันเกี่ยวแก่คดีให้มากที่สุด เพื่อประโยชน์ในการที่ศาลจะใช้ดุลพินิจชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานและพิจารณาวินิจฉัยได้อย่างถูกต้อง เทียบธรรมเนียม ลักษณะอีกประการหนึ่งของระบบไต่สวนคือ การไม่เคร่งครัดกับกระบวนการพิจารณามากนัก เพื่อหลีกเลี่ยงมิให้เกิดปัญหาในลักษณะการ “แพ้ชนะคดีกันเพราะเทคนิควิธีการพิจารณา” กล่าวคือ คู่ความมิได้แพ้ชนะกันเพราะพยานหลักฐานที่นำมาหักล้างพิสูจน์ข้อเท็จจริงแห่งคดีกัน หากแพ้ชนะกันเพราะเทคนิคการดำเนินการกระบวนการพิจารณา เช่นนี้แล้วเท่ากับว่าความยุติธรรมแห่งคดีนั้นย่อมถดถอยลงไปเช่นกันฝ่ายใดก็อาจจะมีการพยานหลักฐานสำคัญที่แสดงให้เห็นได้ว่าตนเองมีสิทธิดีกว่า แต่ไม่สามารถนำหลักฐานนั้นขึ้นสู่การพิจารณาของศาลได้เนื่องจากติดขัดที่กระบวนการวิธีพิจารณาไม่เปิดช่อง หากจะเปรียบเทียบกับเกมส์กีฬา ก็เหมือนกับนักกีฬาไม่ได้แพ้ชนะกันที่ฝีมือ แต่แพ้ชนะกันเพราะกฎกติกา เพราะจุดประสงค์ที่แท้จริงของกฎหมายวิธีพิจารณาใดๆ ก็ตามนั้น มุ่งหมายที่จะเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ศาลหาข้อเท็จจริงแห่งคดีออกมา เพราะการมุ่งเน้นอย่างเคร่งครัดที่จะบังคับตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแบบตรงตัวจนละเลยวัตถุประสงค์สำคัญในการแสวงหาข้อเท็จจริงย่อมไม่เป็นคุณแก่กระบวนการยุติธรรมในที่สุด วิธีพิจารณาในระบบไต่สวนจึงเป็นการวางกฎเกณฑ์ไว้กว้างขวาง และไม่ใช้บังคับเคร่งครัดเพื่อให้ศาลสามารถค้นหาข้อเท็จจริงแห่งคดีออกมาได้อย่างมากที่สุด วิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญจึงมีลักษณะเป็นการให้อำนาจศาลอย่างกว้างขวางในการค้นหาข้อเท็จจริงอันเป็นลักษณะของระบบไต่สวน

6. แนวทางปฏิบัติของพนักงานอัยการในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ

6.1 ขั้นตอนการรับสำนวนและการพิจารณาสำนวน

6.1.1 ขั้นตอนการรับสำนวน

การรับสำนวนจาก ป.ป.ช., ป.ป.ท. หรือจากพนักงานสอบสวนพร้อมสำเนาอิเล็กทรอนิกส์จำนวน 2 ชุดให้พนักงานอัยการดำเนินการลงรับในสารบบคดีทุจริตและประพฤติมิชอบในวันที่รับสำนวน และให้ส่งจ่ายสำนวนโดยเร็ว ทั้งนี้เป็นไปตามระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีของพนักงานอัยการในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2560 ข้อ 9

6.1.2 ขั้นตอนการพิจารณาสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช.

เมื่อพนักงานอัยการได้ดำเนินการรับสำนวนตามระเบียบฯ ข้อ 9 แล้วก็นำมาสู่กระบวนการพิจารณาสำนวนซึ่งมีอยู่ 2 ส่วนคือในส่วนที่จะพิจารณาสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. และอีกส่วนหนึ่งคือการพิจารณาสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ท. และสำนวนการสอบสวนทั้งนี้ไปตามระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีของพนักงานอัยการในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2560 ข้อ 10, 11, 12, 13 และข้อ 14

การพิจารณาสำนวนไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. แยกพิจารณาออกเป็น 3 กรณี คือ

1) เมื่อพนักงานอัยการเจ้าของสำนวนเห็นว่าสำนวนการไต่สวนสมบูรณ์พอที่จะดำเนินคดีได้ ให้ทำความเห็นควรรับดำเนินคดีอาญาฟ้องหรือควรมุ่งยื่นคำร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน พร้อมร่างคำฟ้องหรือคำร้องเสนอผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นถึงอัยการสูงสุดเพื่อพิจารณาสั่ง ทั้งนี้ตามระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2560 ข้อ 10 วรรคแรก

2) หากพนักงานอัยการเจ้าของสำนวนเห็นว่าสำนวนการไต่สวนยังไม่สมบูรณ์พอที่จะดำเนินคดีได้ รวมทั้งฐานความผิดที่ไม่ครบถ้วนตามการกระทำที่ถูกกล่าวหา ให้ทำความเห็นโดยระบุข้อที่ไม่สมบูรณ์ตลอดจนข้อกล่าวหาเพิ่มเติมในฐานความผิดแก่ผู้ถูกกล่าวหา คนใดให้ครบถ้วนในคราวเดียวกัน พร้อมรายชื่อคณะทำงานผู้แทนอัยการสูงสุด และร่างหนังสือแจ้งคณะกรรมการ ป.ป.ช. เสนอผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นถึงอัยการสูงสุดเพื่อพิจารณาสั่ง ทั้งนี้ตามระเบียบฯ ข้อ 10 วรรค 2

3) เมื่อพนักงานอัยการพิจารณาสำนวนไต่สวนแล้วเห็นว่ามิพยานหลักฐานพอที่จะดำเนินคดีกับบุคคลอื่นหรือบุคคลภายนอกที่พาดพิงถึง ให้พนักงานอัยการเจ้าของสำนวนทำ

ความเห็นเสนอผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นถึงอัยการสูงสุดเพื่อพิจารณาแจ้งคณะกรรมการ ป.ป.ช. ดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ต่อไป ทั้งนี้ตามระเบียบฯ ข้อ 12

4) ในกรณีที่อัยการสูงสุดเห็นว่าสำนวนการไต่สวนยังไม่สมบูรณ์พอที่จะดำเนินคดีได้ ให้แจ้งคณะกรรมการ ป.ป.ช. โดยระบุข้อไม่สมบูรณ์ให้ครบถ้วนในคราวเดียวกัน ภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่ได้รับเรื่อง ในกรณีนี้ให้อัยการสูงสุดและคณะกรรมการ ป.ป.ช. ตั้งคณะกรรมการร่วมฝ่ายละเท่ากัน โดยมีผู้แทนจากแต่ละฝ่ายไม่เกินฝ่ายละห้าคน ภายในสิบห้าวัน นับแต่วันที่ได้รับแจ้งจากอัยการสูงสุด เพื่อดำเนินการรวบรวมพยานหลักฐานให้สมบูรณ์ รวมทั้งดำเนินการอื่นใดให้สำนวนการไต่สวนครบถ้วนสมบูรณ์ให้แล้วเสร็จภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่ ได้รับแต่งตั้ง เพื่อส่งให้อัยการสูงสุดฟ้องคดีต่อไป ทั้งนี้ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่า ด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 มาตรา 77 วรรคสอง

6.1.3 ขั้นตอนการพิจารณาสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ท.

การพิจารณาสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ท. และสำนวนการสอบสวนในกรณีนี้สามารถแยกพิจารณาออกเป็น 2 กรณีดังต่อไปนี้

1) การพิจารณาสำนวนไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ท. เมื่อพนักงานอัยการเจ้าของสำนวนเห็นควรสั่งฟ้อง ให้เสนอความเห็นพร้อมร่างคำฟ้องต่ออัยการพิเศษฝ่าย เพื่อพิจารณาสั่ง ทั้งนี้ตามระเบียบฯ ข้อ 13 วรรคแรก

2) หากเห็นว่าสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ท. ยังไม่สมบูรณ์พอที่จะดำเนินคดีได้ รวมทั้งฐานความผิดไม่ครบถ้วนตามการกระทำที่ถูกกล่าวหา ให้ทำความเห็น โดยระบุข้อที่ไม่สมบูรณ์ ตลอดจนข้อกล่าวหาเพิ่มเติมในฐานความผิดใดแก่ผู้ถูกกล่าวหาคนใด ให้ครบถ้วนในคราวเดียวกัน และร่างหนังสือแจ้งคณะกรรมการ ป.ป.ท. เพื่อไต่สวนข้อเท็จจริงเพิ่มเติม เสนออัยการพิเศษฝ่ายเพื่อพิจารณาสั่ง ทั้งนี้ตามระเบียบฯ ข้อ 13 วรรค 2

ในกรณีจำเป็นที่คณะกรรมการ ป.ป.ท. และอัยการสูงสุดจะตั้งคณะกรรมการ ร่วมกันเพื่อไต่สวนข้อเท็จจริงเพิ่มเติม ให้อัยการพิเศษฝ่ายเสนอรายชื่อคณะกรรมการต่อผู้บังคับบัญชา ตามลำดับชั้นถึงอัยการสูงสุด

3) การพิจารณาสำนวนการสอบสวน เมื่อพนักงานอัยการเจ้าของสำนวนมีความเห็นควรสั่งฟ้อง ให้เสนอความเห็นพร้อมร่างคำฟ้องต่ออัยการพิเศษฝ่ายเพื่อพิจารณาสั่ง หากเห็นว่าพยานหลักฐานในสำนวนการสอบสวนยังไม่แน่ชัดว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดหรือไม่ให้ทำ ความเห็นเสนออัยการพิเศษฝ่ายเพื่อสอบสวนเพิ่มเติม ทั้งนี้เป็นไปตามระเบียบฯ ข้อ 14

จะเห็นได้ว่าการพิจารณาสำนวนที่ส่งมาจาก คณะกรรมการ ป.ป.ช. คณะกรรมการ ป.ป.ท. หรือสำนวนการสอบสวน ในขั้นตอนนี้บทบาทของพนักงานอัยการนับว่ามี

ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะพนักงานอัยการจะต้องพิจารณาสำนวนด้วยความละเอียด รอบคอบ ทั้งปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมาย เพราะผลการพิจารณาของพนักงานอัยการย่อมเป็นประโยชน์ต่อผลคดี และส่งผลถึงประสิทธิภาพของพนักงานอัยการ และมีผลต่อการพิจารณาของศาลฯ ด้วย

หากพนักงานอัยการพิจารณาแล้วเห็นว่าคดีมีพยานหลักฐานพอที่จะฟ้องลงโทษจำเลยได้ ก็ต้องพิจารณาสั่งฟ้องไปตามรูปคดี หากพนักงานอัยการเห็นว่าสำนวนการไต่สวนยังไม่สมบูรณ์พอที่จะดำเนินคดีได้ก็ให้ระบุข้อไม่สมบูรณ์ให้ชัดเจน รวมทั้งการแจ้งข้อกล่าวหาเพิ่มเติมด้วย ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การตั้งคณะทำงานร่วมด้วย

อีกกรณีหนึ่งที่มีความสำคัญ ที่พนักงานอัยการต้องคำนึงถึงอันถือว่าเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินคดี คือเมื่อพนักงานอัยการพิจารณาสำนวนการไต่สวนแล้ว เห็นว่ามีพยานหลักฐานพอที่จะดำเนินคดีกับบุคคลอื่นหรือบุคคลภายนอกที่พาดพิงถึง ให้พนักงานอัยการเจ้าของสำนวนทำความเห็นเสนอผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นถึงอัยการสูงสุดเพื่อพิจารณาแจ้งคณะกรรมการ ป.ป.ช. เพื่อดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ต่อไป

6.2 แนวทางการฟ้องและบรรยายฟ้องของพนักงานอัยการในการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ

6.2.1 ตามระเบียบฯ ข้อ 15

1) กรณีเป็นสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เมื่ออัยการสูงสุดมีคำสั่งให้ดำเนินคดีอาญาฟ้อง ให้สำนักงานคดีแจ้งคณะกรรมการ ป.ป.ช. ให้ส่งตัวผู้ถูกกล่าวหามายังพนักงานอัยการเพื่อฟ้องคดี เมื่อได้รับตัวผู้ถูกกล่าวหาแล้วให้ยื่นฟ้องผู้ถูกกล่าวหาทันที โดยไม่ต้องรอผู้ถูกกล่าวหาอื่นที่ไม่มาตามกำหนด ส่วนผู้ถูกกล่าวหาที่ไม่มาตามกำหนด ให้แจ้งคณะกรรมการ ป.ป.ช. เพื่อจัดการให้ได้ตัวมาฟ้องคดีต่อไป ตามระเบียบฯ ข้อ 15 วรรคแรก

2) แต่กรณีเป็นสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ท. เมื่ออัยการพิเศษฝ่าย มีคำสั่งฟ้อง ให้แจ้งคณะกรรมการ ป.ป.ท. ส่งตัวผู้ถูกกล่าวหามายังพนักงานอัยการเพื่อฟ้องคดี เมื่อได้รับตัวผู้ถูกกล่าวหาแล้วให้ยื่นฟ้องผู้ถูกกล่าวหาทันที โดยไม่ต้องรอผู้ถูกกล่าวหาอื่นที่ไม่มาตามกำหนด ส่วนผู้ถูกกล่าวหาที่ไม่มาตามกำหนดและมีความจำเป็นต้องจับตัวผู้ถูกกล่าวหา ให้พนักงานอัยการแจ้งพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจที่มีอำนาจเหนือท้องที่ที่ผู้ถูกกล่าวหา มีภูมิลำเนาหรือที่อยู่เป็นผู้ดำเนินการ และแจ้งด้วยว่าเมื่อจับกุมตัวได้ให้ส่งตัวไปยังศาลและแจ้งให้พนักงานอัยการทราบภายในสี่สิบแปดชั่วโมง ตามระเบียบฯ ข้อ 15 วรรค 2

3) กรณีเป็นสำนวนการสอบสวน ให้ปฏิบัติตามระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ ตามระเบียบฯ ข้อ 15 วรรค 3

ตามระเบียบข้อ 15 วรรคแรก กรณีได้ตัวผู้ถูกกล่าวหาที่สามารถดำเนินการฟ้องได้ทันที โดยที่ไม่ต้องรอผู้ถูกกล่าวหาอื่น แต่หากผู้ถูกกล่าวหาไม่มาก็ต้องทำหนังสือแจ้งคณะกรรมการ ป.ป.ช. เพื่อจัดการให้ได้ตัวมาฟ้องคดีต่อไป ซึ่งจากการศึกษาพบว่าเมื่อ คณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้รับแจ้งจากพนักงานอัยการแล้ว ก็สามารถยื่นคำร้องต่อศาลฯ เพื่อขอออกหมายจับผู้ถูกกล่าวหาได้ ทั้งนี้ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มาตรา 26(2)

แต่หากเป็นกรณีตามระเบียบฯ ข้อ 15 วรรค 2 กรณีผู้ถูกกล่าวหาไม่มาตามกำหนด และมีความจำเป็นต้องจับตัวผู้ถูกกล่าวหาตาม ระเบียบฯ ข้อ 15 วรรค 2 พนักงานอัยการจะต้องมีคำสั่งแจ้งผู้ว่าราชการจังหวัดจัดการให้ได้ตัวผู้ต้องหาตามคดีภายในกำหนดอายุความ ตามนัยกฎกระทรวงมหาดไทยออกตามความในมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2548 มาตรา 4

สำหรับกรณีตามระเบียบฯ ข้อ 15 วรรค 3 ต้องยึดถือตามระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2547 ข้อ 57 (การสั่งคดีสำหรับผู้ต้องหาที่ยังเรียกหรือจับตัวไม่ได้) กำหนดไว้โดยเคร่งครัดว่า “ในคดีที่พนักงานอัยการเห็นว่าควรสั่งฟ้องผู้ต้องหาที่ยังเรียกหรือจับตัวไม่ได้ตามมาตรา 141 วรรคท้าย แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ให้ทำความเห็นว่า “ควรสั่งฟ้อง...(ระบุชื่อผู้ต้องหา ชื่อหา และบทกฎหมาย)... แต่ยังไม่ได้ตัวผู้ต้องหา ให้แจ้งผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติหรือผู้ว่าราชการจังหวัดจัดการให้ได้ตัวมาภายในอายุความ....ปี)

สำหรับระเบียบฯ ข้อ 15 ในเรื่องการดำเนินการฟ้อง สามารถดำเนินการนำตัวผู้ต้องหาไปฟ้องยังศาลตามการดำเนินคดีอาญาทั่วไป เพียงแต่ในกรณีเรียกหรือจับตัวผู้ต้องหาตามระเบียบฯ ข้อ 15 วรรคแรก เป็นหน้าที่ของ ป.ป.ช. ที่จะต้องรับไปดำเนินการเพื่อยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอออกหมายจับต่อไป

6.2.2 การบรรยายฟ้องของพนักงานอัยการ

โดยที่การบรรยายฟ้องได้บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. 2559 มาตรา 15 โดยมีสาระสำคัญว่า “ฟ้องต้องทำเป็นหนังสือมีข้อความตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 158 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา...” ซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 158 บัญญัติว่า “ฟ้องต้องทำเป็นหนังสือ และมี

- (1) ชื่อศาลและวันเดือนปี
- (2) คดีระหว่างผู้ใด โจทก์ ผู้ใดจำเลย

(3) ตำแหน่งพนักงานอัยการผู้เป็นโจทก์ ถ้าราษฎรเป็นโจทก์ให้ใส่ชื่อตัวนามสกุล อายุ ที่อยู่ ชาติและบังคับ

(4) ชื่อตัว นามสกุล ที่อยู่ ชาติและบังคับของจำเลย

(5) การกระทำทั้งหลายที่อ้างว่าจำเลย ได้กระทำความผิด ข้อเท็จจริงและรายละเอียดที่เกี่ยวกับเวลาและสถานที่ซึ่งเกิดการกระทำนั้นๆ อีกทั้งบุคคลหรือสิ่งของที่เกี่ยวข้องด้วยพอสมควรเท่าที่จะให้จำเลยเข้าใจข้อหาได้ดี

(6) อ้างมาตราในกฎหมายซึ่งบัญญัติว่าการกระทำเช่นนั้นเป็นความผิด

(7) ลายมือชื่อโจทก์ ผู้เรียง ผู้เขียนหรือพิมพ์ฟ้อง

นอกจากจะต้องมีข้อความตามมาตรา 158 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาชญาดังกล่าวข้างต้นแล้ว ตามมาตรา 15 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาอาชญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ มาตรา 15 ยังได้บัญญัติเกี่ยวกับข้อความที่เป็นกรกล่าวหาเกี่ยวกับการกระทำความผิดคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ และต้องระบุพฤติการณ์ที่กล่าวหาว่ากระทำความผิดพร้อมชี้ช่องพยานหลักฐานให้ชัดเจนเพียงพอ ที่จะดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปได้

นอกจากนี้ตามระเบียบฯ ข้อ 16 ยังได้กำหนดเกี่ยวกับการบรรยายฟ้องให้สอดคล้องกับมาตรา 15 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาอาชญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ และในระเบียบข้อ 16 ยังได้กำหนดเกี่ยวกับการบรรยายฟ้องกรณีเป็นสำนวนการไต่สวนของ ป.ป.ช. โดยในคำฟ้องให้ระบุว่า “อัยการสูงสุดมีคำสั่งมอบหมายให้พนักงานอัยการ...รับผิดชอบดำเนินคดี”

ตามมาตรา 15 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาอาชญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ยังได้บัญญัติเกี่ยวกับการบรรยายฟ้องว่า คำฟ้องต้องระบุพฤติการณ์ที่กล่าวหาว่ากระทำความผิดพร้อมทั้งชี้ช่องพยานหลักฐานให้ชัดเจนเพียงพอที่จะดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปได้

คำว่า “ชี้ช่องพยานหลักฐาน” คือการระบุและชี้แจงว่าพยานหลักฐานที่ฝ่ายโจทก์ต้องการจะนำสืบว่าเกี่ยวข้องกับคดีอย่างไร พยานรู้เห็นข้อเท็จจริงอย่างไร และมีพยานหลักฐานใดที่จะอ้างส่งศาลตามคำให้การของพยานแต่ละปาก

ตามมาตรา 15 วรรคท้ายยังได้บัญญัติว่า “กรณีที่ศาลเห็นว่าฟ้องไม่ถูกต้องให้ศาลมีคำสั่งให้โจทก์แก้ฟ้องให้ถูกต้อง”

การวิเคราะห์ในภาพรวม รวมทั้งการได้ข้อมูลจากบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมอันได้แก่ ผู้พิพากษา พนักงานอัยการ และทนายความ ผู้ซึ่งผ่านการดำเนินคดีในศาลคดีทุจริตและประพฤติมิชอบมาแล้ว เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้

เริ่มตั้งแต่การที่พนักงานอัยการได้รับสำนวนจาก ป.ป.ช., ป.ป.ท. หรือสำนวนการสอบสวนก็ตาม พนักงานอัยการต้องพิจารณาสำนวนด้วยความละเอียดรอบคอบว่า

สำนวนมีข้อบกพร่อง หรือมีประเด็นอะไรที่จะทำการสอบสวนเพิ่มเติม เมื่อพิจารณาแล้ว จึงแจ้งข้อไม่สมบูรณ์ ซึ่งข้อไม่สมบูรณ์ มีความหมายมากกว่าการสอบสวนเพิ่มเติม ขอบเขตมากกว่าสอบสวนเพิ่มเติมในคดีอาญาปกติ²²⁵ เพราะในการตรวจและพิจารณาสำนวนเป็นขั้นตอนแรกที่มีความสำคัญเพราะจะนำไปสู่ผลคือคำพิพากษาของศาล การพิจารณาสำนวนต้องตรวจสอบและพิจารณาว่าสำนวนมีข้อบกพร่องอะไร หรือควรจะสอบสวนเพิ่มเติมพยานปากใดและในประเด็นสำคัญอะไร เพื่อจะทำให้สำนวนมีความสมบูรณ์ เพราะถ้าหากพนักงานอัยการไม่พิจารณาประเด็นต่างๆ ไม่ว่าจะในปัญหาข้อเท็จจริงหรือในปัญหาข้อกฎหมายก็ตาม แล้วมีความเห็นว่าสำนวนมีความสมบูรณ์ และทำการฟ้องผู้ถูกกล่าวหาต่อศาลอาจทำให้เกิดผลเสียหายต่อคดีได้ เมื่อมีการแจ้งข้อไม่สมบูรณ์แล้ว ก็จะมีการตั้งคณะกรรมการรวมทั้งสองฝ่ายแล้วมีการนัดประชุมกัน เพื่อพิจารณาประเด็นต่างๆ ตามที่อัยการสูงสุดแจ้งไว้ตามข้อไม่สมบูรณ์ การประชุมร่วมกันจะพิจารณาถึงตัวบทกฎหมายที่จะดำเนินคดี การพิจารณาที่จะไต่สวนพยานเพิ่มเติมรวมถึงเรียกพยานเพิ่มเติม บางกรณีก็อาจจะไม่มีการไต่สวนพยานเพิ่มเติมเลยก็ได้ถ้าเห็นว่าพยานหลักฐานทางคณะกรรมการ ป.ป.ช. ชี้แจงแล้วเห็นว่าพยานหลักฐานส่วนนั้นอยู่นั้นอยู่แล้วในสำนวนการสอบสวนก็อาจยุติตรงนั้นเรียกว่าการหาข้อยุติ ถ้าไม่มีข้อยุติในที่นี่จะเกิดในกรณีที่ 1) พนักงานอัยการอาจจะเห็นว่าต้องสอบสวนพยานหลักฐานเพิ่มเติมตามข้อไม่สมบูรณ์ แต่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ก็อาจจะมองว่าไม่จำเป็น หรือในกรณีที่มีการดำเนินการสอบสวนพยานหลักฐานเพิ่มเติมแล้ว แต่ความเห็นทางคดีไม่ลงรอยกัน เช่นพนักงานอัยการเห็นว่าไม่อาจรับดำเนินคดีได้ทั้งหมดหรือไม่อาจรับดำเนินคดีได้บางส่วน หรือไม่อาจรับดำเนินคดีได้ครบทุกข้อหาตามที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ชี้มูล ในกรณีนี้จะต้องเสนอให้อัยการสูงสุดพิจารณาว่าจะดำเนินการตามที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีความเห็นหรือว่าจะดำเนินคดีตามคณะทำงานฝ่ายอัยการมีความเห็น เมื่ออัยการสูงสุดมีความเห็นประการใดคณะทำงานก็จะนำความเห็นของอัยการสูงสุดมาแจ้งให้คณะทำงานร่วมทราบ และถ้ากรณีที่อัยการสูงสุดเห็นตามคณะทำงานฝ่ายอัยการที่มองว่าไม่อาจดำเนินคดีได้ทั้งหมด ไม่อาจดำเนินคดีตามข้อกล่าวหาที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ชี้มูลมาก็ดี ก็จะมีการส่งสำนวนคืนให้กับคณะกรรมการ ป.ป.ช. รับไปดำเนินการ ก็คือให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ไปฟ้องผู้ถูกกล่าวหาเอง ส่วนกรณีหาข้อยุติได้ พนักงานอัยการก็จะดำเนินการฟ้องผู้ถูกกล่าวหาซึ่งศาลที่มีเขตอำนาจต่อไป²²⁶

²²⁵ นายคมคะเน หงส์ชนันท์ อัยการจังหวัดประจำสำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานคดีปราบปรามการทุจริต สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2561.

²²⁶ นายคมคะเน หงส์ชนันท์ อัยการจังหวัดประจำสำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานคดีปราบปรามการทุจริต สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2561.

ซึ่งปัจจุบันมีศาลทุจริตและประพฤติมิชอบจำนวน 10 แห่ง คือศาลทุจริตและประพฤติมิชอบกลาง ตั้งอยู่ที่กรุงเทพมหานคร และศาลทุจริตและประพฤติมิชอบในส่วนภูมิภาคจำนวน 9 ภาค

ดังนั้นการพิจารณาสำนวนของพนักงานอัยการจึงเป็นหัวใจสำคัญ และเป็นเรื่องที่พนักงานอัยการจะต้องพิจารณาด้วยความละเอียดรอบคอบ เพราะจะมีผลต่อการพิจารณาคดีและผลของคำพิพากษา

1) การบรรยายฟ้อง

ฟ้องในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบต้องทำเป็นหนังสือมีข้อความตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 158 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ดังนั้น คำฟ้องต้องครอบคลุมประกอบความผิด และรายละเอียดตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย เพราะถ้าคำฟ้องไม่ครอบคลุมประกอบความผิดหรือเป็นฟ้องเคลือบคลุมศาลอาจพิพากษายกฟ้องได้ ซึ่งแตกต่างจากคำฟ้องในคดีปกครองในศาลปกครองคือคำฟ้องไม่จำเป็นต้องครอบคลุมประกอบความผิดตามกฎหมายทั้งที่ใช้การดำเนินคดีในระบบไต่สวนเช่นกัน สาเหตุที่เป็นดังนี้ก็เพราะว่า ในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบเกี่ยวข้องกับเสรีภาพ เช่นถูกควบคุม ถูกขัง ถูกจำคุก และประหารชีวิต ดังนั้นการบรรยายฟ้องจึงมีความสำคัญ แต่คดีในศาลปกครองแม้จะใช้วิธีพิจารณาในระบบไต่สวนเช่นกันแต่ไม่เกี่ยวข้องกับเสรีภาพของบุคคล แต่เกี่ยวกับคำสั่งทางปกครอง²²⁷

คำฟ้องต้องมีข้อความที่เป็นการกล่าวหาว่ากระทำความผิดอันเป็นความผิดคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ และต้องระบุพฤติการณ์ที่กล่าวหาว่ากระทำความผิดพร้อมทั้งชี้ช่องพยานหลักฐานให้ชัดเจนเพียงพอที่จะดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปได้ นอกจากคำฟ้องจะต้องครอบคลุมประกอบความผิดแล้ว คำฟ้องต้องบรรยายถึงพฤติการณ์ที่กล่าวหาว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำการอันเป็นความผิดเกี่ยวกับคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ นอกจากคำฟ้องที่บัญญัติไว้ข้างต้นพนักงานอัยการต้องชี้ช่องพยานหลักฐานให้ชัดเจน คำว่า “ชี้ช่องพยานหลักฐาน” และ “แนวทางการไต่สวนพยาน” หมายถึง การระบุชี้แจงถึงพยานหลักฐานที่แต่ละฝ่าย หรือฝ่ายใดที่ต้องการจะนำสืบเกี่ยวข้องกับคดีอย่างไร รู้เห็นข้อเท็จจริงอย่างไร และมีพยานหลักฐานอะไรที่จะอ้างส่งตามพยานปากนั้นๆ²²⁸

²²⁷ นายนิกร ทัสสโร ผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา ประจำแผนกอาญาคดีทุจริตและประพฤติ มิชอบ สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2561.

²²⁸ นายคมคะเน หงส์ชนันท์ อัยการจังหวัดประจำสำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานคดีปราบปรามการทุจริต สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2561.

ในส่วนของการบรรยายฟ้องนั้น ในกรณีการละเมิดจากการทุจริต พนักงานอัยการต้องดูประเด็นเรื่องค่าเสียหายให้ดูว่าค่าเสียหายนั้นมีมูลฐานมาจากความไม่ชอบด้วยกฎหมายของสัญญาทางปกครองหรือไม่ ถ้าหากมาจากการทุจริตในเรื่องการทำสัญญาทางปกครองหรือเรื่องอื่นๆ ให้พนักงานอัยการพิจารณาได้ 2 แนวทางคือ

(1) ใช้กรณีริบทรัพย์สินเป็นหลัก ของที่ได้ไปจากหลวงแล้วถึงมีความเสียหายถึงค่อยไปใช้เรื่องค่าเสียหายตามมา เพราะหากพนักงานอัยการใช้เรื่องค่าเสียหายเป็นหลัก โดยไม่ถี่ถ้วนผลจะต่างกัน ถ้าใช้เรื่องริบทรัพย์สินของทุกอย่างที่ถูกยกออกไปจะคืนหลวงในฐานะที่เป็นทรัพย์สินที่เอาไปจากการกระทำผิด หากคืนไม่ได้ต้องใช้มูลค่า ตามมาตรา 33 แห่งประมวลกฎหมายอาญา

(2) แต่ถ้าเป็นเรื่องค่าเสียหาย เป็นเรื่องที่จำเลยสามารถสู้ในประเด็นที่ว่าหน่วยงานของรัฐก็มีส่วนในการทำให้เกิดความละเมิด เช่นเจ้าหน้าที่ของรัฐร่วมกันทุจริตกับผู้อื่น เพราะฉะนั้นถือว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐมีส่วนกระทำความผิดด้วย ค่าเสียหายจึงต้องหักตามสัดส่วนทางแพ่ง

ในเรื่องทั้ง 2 กรณี เป็นเรื่องที่พนักงานอัยการจำเป็นต้องศึกษาในเรื่องค่าเสียหาย เรื่องริบทรัพย์สิน²²⁹

ตามวรรคท้ายของมาตรา 15 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ.2559 ที่บัญญัติว่า “กรณีที่ศาลเห็นว่าฟ้องไม่ถูกต้อง ให้ศาลมีคำสั่งให้โจทก์แก้ฟ้องให้ถูกต้อง” หมายถึงกรณีที่โจทก์บรรยายฟ้องไม่ครบถ้วน เช่น ไม่ระบุการชี้ช่องพยานหลักฐานให้ชัดเจนเพียงพอที่จะดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปได้ ไม่ได้หมายถึงฟ้องไม่ครบองค์ประกอบความผิดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 158 ซึ่งถ้าฟ้องไม่ครบองค์ประกอบความผิดตามวรรคแรกของมาตรา 15 ศาลจะพิพากษายกฟ้อง แต่ในกรณีฟ้องไม่ถูกต้องตามตัวอย่างศาลมีอำนาจสั่งให้โจทก์แก้ฟ้องให้ถูกต้อง²³⁰

2) การตรวจพยานหลักฐาน

ตามข้อบังคับของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559 ข้อ 11 กำหนดให้เจ้าพนักงานคดีของศาล ดำเนินการตรวจสำนวนการสอบสวนและสำนวนคดีของคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือคณะกรรมการ ป.ป.ท. จัดทำสรุปย่อการกระทำความผิดของจำเลยตามฟ้อง รวมทั้งพยานหลักฐานต่างๆ ที่ปรากฏในสำนวนการสอบสวน

²²⁹ นายนิกร ทัสสโร ผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา ประจำแผนกอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2561.

²³⁰ นายนิกร ทัสสโร ผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา ประจำแผนกอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2561.

และสำนวนคดี จัดทำสรุปรายการพยานหลักฐาน ทั้งนี้ถือว่าเจ้าพนักงานคดีทำหน้าที่ช่วยเหลือศาล ก่อนวันนัดตรวจพยานของศาล ตามมาตรา 21 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ.2559 ซึ่งในวันก่อนนัดตรวจพยาน ในทางปฏิบัติพนักงานอัยการจะมอบหมาย ให้นิติกรของอัยการทำหน้าที่นี้เอง ซึ่งถ้าหากจะให้การดำเนินคดีเกิดประสิทธิภาพมากขึ้น พนักงานอัยการเจ้าของสำนวน ควรที่จะไปดำเนินการด้วยตนเอง เพราะสามารถที่จะกำหนดประเด็นสำคัญ แห่งคดี รวมทั้งพยานหลักฐานต่างๆ ที่จะนำเสนอต่อศาลในวันนัดพิจารณาคดี อันเป็นบทบาทหน้าที่ที่พนักงานอัยการที่จะต้องดำเนินการเอง จะทำให้สามารถโต้แย้ง รวมทั้งสามารถสรุป รายการพยานหลักฐานต่างๆ รวมทั้งประเด็นแห่งคดีที่คู่ความโต้แย้งกันได้ ซึ่งพนักงานอัยการควร ดำเนินการเองมิใช่ให้นิติกรดำเนินการแทน

3) การดำเนินคดีในศาล

วิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบให้ใช้ระบบไต่สวนและเป็นไป โดยรวดเร็ว... ทั้งนี้ตามนัยมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559

ประเด็นความพร้อมของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมในการนำ ระบบไต่สวนมาใช้ในการพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ

การใช้ระบบไต่สวนมาใช้ในประเทศไทย มีแนวคิดจากหลักการที่สำคัญ ที่ว่า เมื่อใดที่คู่ความหรือคู่กรณีมีสถานะเท่าเทียมกันแล้ว การใช้ระบบกล่าวหาจะเกิดความเป็น ธรรมแก่ทั้งสองฝ่ายเพราะเป็นเรื่องที่ต่างฝ่ายต่างต้องปกป้องรักษาสิทธิของตนเอง แต่ถ้าเมื่อใดที่ คู่กรณีหรือคู่ความมีสถานะไม่เท่าเทียมกันแล้วการใช้ระบบไต่สวนย่อมจะเหมาะสมและเป็นธรรม กับคู่กรณีฝ่ายหนึ่งอยู่ในสถานะเสียเปรียบ เพราะพยานหลักฐานต่างๆ มักจะอยู่ในความครอบครอง ของฝ่ายรัฐเป็นส่วนใหญ่ จึงเป็นการยากที่ฝ่ายราษฎรจะนำสืบหรืออ้างพยานหลักฐานตามระบบ กล่าวหาว่า “ผู้ใดกล่าวอ้าง ผู้นั้นนำสืบ”

เนื่องจากปัจจุบันการก่ออาชญากรรมมีสถิติและแนวโน้มที่สูงขึ้น ซึ่งเป็น ผลมาจากตัวแปรต่างๆ ทางสังคม เช่น ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ค่านิยมและแนวคิดทาง วัฒนธรรมที่เสื่อมถอยลง อีกทั้งลักษณะของอาชญากรรมมีรูปแบบที่เปลี่ยนแปลงไป มีความ สลับซับซ้อน ยากแก่การติดตามและนำตัวผู้กระทำความผิดมาดำเนินคดีและลงโทษ ทำให้รัฐซึ่งมี หน้าที่ในการควบคุมและคุ้มครองความสงบสุขให้แก่สังคม ต้องหามาตรการเพื่อคุ้มครองจาก อาชญากรรมทุกประเภท เพื่อเป็นการรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน จึงมี แนวคิดว่าเพื่อให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นกระบวนการที่มีประสิทธิภาพในการบังคับใช้ กฎหมาย ควรนำระบบดำเนินคดีอาญาแบบไต่สวนมาใช้ในการกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยอาจ

นำมาใช้ในคดีบางประเภทที่มีความยุ่งยากในทางคดีและยากต่อการหาการแสวงหาพยานหลักฐาน เนื่องจากเป็นระบบที่เปิดโอกาสให้มีการเสนอพยานหลักฐานต่อศาลได้โดยไม่จำกัด กำหนดระเบียบวิธีการเกี่ยวกับการสืบพยานมีน้อย ศาลจึงมีอำนาจใช้ดุลพินิจอย่างกว้างขวาง ทำให้การพิจารณาคดีดำเนินไปอย่างรวดเร็ว คู่ความไม่อาจที่จะประวิงคดีได้ และทำให้คดีได้ข้อเท็จจริง สันนิษฐานรอบด้านจากการที่ศาลลงมากันหาความจริง

อย่างไรก็ดี แม้ว่าระบบไต่สวนจะเป็นระบบที่มีประสิทธิภาพในแสวงหาข้อเท็จจริงและการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ แต่ยังมีข้อโต้แย้งในเรื่องหลักประกันการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน อีกทั้งจากการศึกษาพบว่า ปัจจุบันนานาประเทศจะใช้ระบบการดำเนินคดีอาญาผสมระหว่างระบบกล่าวหา กับระบบไต่สวน โดยการนำข้อดีและข้อเสียของสองระบบมาปรับใช้ให้เข้ากับบริบทสังคมของประเทศนั้น ๆ

ระบบไต่สวนเริ่มนำมาใช้กับคดีหลายประเภท เช่น ศาลรัฐธรรมนูญ ศาลปกครอง ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ เป็นต้น ซึ่งบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม เช่น ผู้พิพากษา พนักงานอัยการ และทนายความ ยังไม่เข้าใจอย่างถ่องแท้ของระบบไต่สวน เพราะความเคยชินกับการดำเนินคดีอาญาในระบบกล่าวหาเป็นเวลานาน จึงขาดทักษะและประสบการณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้พิพากษาในศาลดังกล่าวข้างต้น ต้องปรับเปลี่ยนบทบาทและทัศนคติของตนเองว่าผู้พิพากษามีใช้ผู้ที่วางตัวเป็นกลางดังเช่นการดำเนินคดีอาญาทั่วไปในระบบกล่าวหา แต่ผู้พิพากษาจะต้องแสวงหาข้อเท็จจริงทั้งหมดในคดีด้วยตนเอง นอกจากการวางตัวเป็นกลางแล้วการที่ผู้พิพากษาไม่กล้าที่จะเป็นผู้ค้นหาข้อเท็จจริงทั้งหมด อาจเป็นเพราะติดขัดในเรื่องจริยธรรมของผู้พิพากษาที่ต้องวางตัวเป็นกลางไม่เอนเอียงไปข้างใดข้างหนึ่ง ส่วนพนักงานอัยการ และทนายความเป็นเพียงผู้ช่วยเหลือศาลในการหาพยานหลักฐาน มาให้ศาล และศาลเป็นผู้ไต่สวนพยานทั้งหมดด้วยตนเองและค้นหาความจริงในคดีทั้งหมด จะไม่มีการยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลยดังเช่นในระบบเดิม²³¹

การใช้ระบบไต่สวนในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ เห็นว่ากฎหมายได้เปิดโอกาสให้ศาลใช้อำนาจในการไต่สวน แต่ในระยะแรก ศาลไม่ได้ใช้อย่างเต็มที่ เหตุที่ไม่ใช้อย่างเต็มที่เพราะศาลไม่เข้าใจว่าในการไต่สวนของศาลควรเข้ามามีบทบาทในคดีมากน้อยแค่ไหนอย่างไร และถ้าใช้ไต่สวนโดยศาลจริงๆ ถ้าไม่มีกติกากันชัดเจนอาจจะยุ่งยากมากกว่าระบบเดิมที่ใช้อยู่ ศาลเองก็อาจจะเหนือกว่าเดิม เพราะในระบบไต่สวนศาลจะเป็นคนที่มียุทธศาสตร์สำคัญมากตั้งแต่ต้น แล้วการที่มีบทบาทมากแต่ต้นก็จะเป็นภาระของศาล ในระยะแรกศาลจึงไม่ค่อยได้ใช้

²³¹ นายคมคะเน หงส์ชนันท์ อัยการจังหวัดประจำสำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานคดีปราบปรามการทุจริต สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2561.

อำนาจที่ตนมีตามกฎหมาย เช่น กรณีถามพยาน โจทก์ก็ยังคงให้พนักงานอัยการเป็นผู้ที่ถามเอง เหมือนระบบเดิม และในปัจจุบันศาลที่ใช้ระบบไต่สวนอย่างเต็มที่คือศาลปกครอง สาเหตุเนื่องจากศาลในศาลปกครองแยกมาสองส่วนคือมาจากศาลยุติธรรม และอีกส่วนหนึ่งมาจากบุคคลภายนอก จึงมีโอกาสเริ่มต้นในการสร้างระบบใหม่ขึ้นมา ให้ตรงกับระบบไต่สวนที่แท้จริง²³²

ในทัศนะของทนายความผู้ดำเนินคดีในศาลคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ให้ความเห็นว่า ในปัจจุบันกระบวนการยุติธรรมของไทยยังไม่มีความพร้อมที่จะใช้ระบบไต่สวน ร้อยเปอร์เซ็นต์ ทั้งบุคลากร และความรู้ของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม ควรใช้ระบบผสม ระหว่างระบบกล่าวหาและระบบไต่สวน และควรจะมีระบบลูกขุนเข้าไปใช้ในศาลทุจริตและประพฤติมิชอบ²³³

การใช้ระบบไต่สวนในแต่ละศาลของประเทศไทยในปัจจุบันก็มีความแตกต่างกันในสาระสำคัญดังนี้

ในประเด็นองค์คณะผู้พิพากษา ในศาลคดีทุจริตและประพฤติมิชอบมี องค์คณะ 2 คน แต่ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองใช้องค์คณะ 9 คน เป็นต้น ทั้งๆ ที่โทษของทั้งสองคดีในศาลที่แตกต่างกันก็มีอัตราโทษที่สูงทั้งสองคดีไม่แตกต่างกันเลย โดยในทัศนะของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมก็ให้ความคิดเห็นที่ต่างกัน เช่น ทนายความให้ ทัศนะว่าในศาลคดีทุจริตและประพฤติมิชอบควรมีองค์คณะ 7 คน ทั้งนี้เพราะอัตราโทษของทั้งคดี ทุจริต และคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีอัตราโทษสูงเช่นเดียวกัน²³⁴ ส่วนทัศนะของ พนักงานอัยการ ก็มีความคิดเห็นว่าจะควรมีเท่าเดิม คือ 2 คนตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ ทั้งนี้เพราะใน คดีทุจริตและประพฤติมิชอบเมื่อศาลชั้นต้นพิพากษาแล้ว ก็ยังสามารถที่จะอุทธรณ์และฎีกาได้ตาม กฎหมาย แต่ในศาลอาญาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เมื่อศาลพิพากษาแล้วไม่ สามารถอุทธรณ์ และฎีกาได้²³⁵ สำหรับผู้พิพากษาก็มีทัศนะว่า ถ้าไม่คำนึงถึงความพร้อมของจำนวน ผู้พิพากษาในปัจจุบันควรมีองค์คณะ 3 คน โดยให้ความคิดเห็นเช่นเดียวกับพนักงานอัยการ แต่ที่ สำคัญกว่านั้นคือแม้ปัจจุบันจะมีองค์คณะ 2 คน แต่ในทางปฏิบัติของศาลกระทำหน้าที่มากกว่าที่ กฎหมายบัญญัติและข้อบังคับของประธานศาลฎีกาที่กำหนดคั่งตัวอย่างเช่น ในวันตรวจพยานหลักฐาน

²³² นายนิกร ทัตสโร ผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา ประจำแผนกอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2561.

²³³ นายเดชา ชัยอำนาจ ทนายความ สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2561.

²³⁴ นายเดชา ชัยอำนาจ ทนายความ สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2561.

²³⁵ นายคมคะเน หงส์ชนันท์ อัยการจังหวัดประจำสำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานคดีปราบปรามการทุจริต สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2561.

ภายหลังจากที่เจ้าพนักงานคดีของศาลได้ดำเนินการกำหนดประเด็น และข้อเท็จจริงในคดีแล้วเสนอความเห็นต่อองค์คณะผู้พิพากษา องค์คณะผู้พิพากษาก็จะมีการประชุมคดี และมีรองอธิบดีเป็นประธานเพื่อหาคำตอบและผลของคดีพร้อมทั้งกำหนดประเด็น และพยานหลักฐานที่กล่าวหาว่าจำเลยได้กระทำความผิดและกำหนดประเด็นพร้อมจำนวนพยานบุคคลที่จะนำสืบพยานในศาล การกำหนดประเด็นนั้นเช่นมีกี่ประเด็น และในวันไต่สวนจะถามเรื่องอะไร ประเด็นไหนอย่างไร แต่ในกรณีที่เป็นคดีสำคัญก็จะมีอธิบดี รองอธิบดี 3 ท่าน และองค์คณะอีก 2 ท่านเป็นองค์ประชุมเพื่อแจ้งให้แก่พนักงานอัยการและจำเลยทราบในวันนัดตรวจพยานหลักฐาน ซึ่งในการประชุมก่อนวันนัดตรวจพยานหลักฐานมิได้กำหนดไว้ในกฎหมายก็ตาม²³⁶ และอีกกรณีหนึ่งเมื่อมีการไต่สวนพยานเสร็จสิ้นแล้ว ศาลจะนัดตัดสินคดีและมีคำพิพากษาต่อไป ก่อนมีคำพิพากษาก็จะมีการประชุมคดีเพื่อหาคำตอบและคำพิพากษาเช่นเดียวกับการประชุมก่อนวันนัดตรวจพยานหลักฐาน²³⁷

4) บทบาทและการเพิ่มประสิทธิภาพของพนักงานอัยการ

การที่พนักงานอัยการมีความเชี่ยวชาญและมีความคุ้นเคยกับการดำเนินคดีอาญาทั่วไปโดยใช้ระบบกล่าวหา แต่เมื่อมีการจัดตั้งศาลคดีทุจริตและประพฤติมิชอบขึ้น และใช้ระบบไต่สวนในการพิจารณาคดี จึงทำให้พนักงานอัยการเกิดความสับสนและขาดความเชี่ยวชาญในการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาล

บทบาทของพนักงานอัยการในการดำเนินคดีอาญาทุจริตและประพฤติมิชอบ ซึ่งใช้ระบบไต่สวนในการดำเนินคดีนั้น บทบาทของพนักงานอัยการจะมีบทบาทเฉพาะในส่วนของการรับสำนวน การพิจารณาสำนวน การฟ้อง แต่เมื่อดำเนินการฟ้องผู้ถูกกล่าวหาต่อศาลแล้วบทบาทของพนักงานอัยการจะลดลงจากการใช้ระบบการดำเนินคดีอาญาทั่วไปที่ใช้ระบบกล่าวหา

(1) บทบาทของพนักงานอัยการในการรับสำนวนการไต่สวนหรือสำนวนการสอบสวน พนักงานอัยการควรดูแลครบถ้วนของสำนวนการไต่สวนและสำนวนการสอบสวนว่าสำนวนดังกล่าวมีการสรุปข้อเท็จจริงในการกระทำผิดหรือไม่ ถ้าไม่มีควรแจ้งให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทราบ

²³⁶ นายนิกร ทัสสโร ผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา ประจำแผนกอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2561.

²³⁷ นายนิกร ทัสสโร ผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา ประจำแผนกอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2561.

พนักงานอัยการต้องตรวจดูอายุความของแต่ละคดีว่าจะหมดอายุความเมื่อไหร่ ในกรณีที่ผู้ส่งสำนวนส่งสำนวนมาใกล้จะครบกำหนดอายุความ ทำให้ไม่สามารถพิจารณาคดีได้อย่างดีถ้วน รอบคอบ พนักงานจึงต้องแจ้งให้ผู้เกี่ยวข้องทราบเช่นกัน

พนักงานอัยการต้องตรวจสอบสำนวนว่า ในกรณีที่สำนวนขาดอายุความและ ผู้ส่งสำนวนแจ้งข้อหาที่ยังไม่ขาดอายุความ แต่ข้อเท็จจริงไม่เป็นความผิดตามกฎหมาย พนักงานอัยการจะต้องแจ้งให้ผู้บังคับบัญชาของผู้ส่งสำนวนทราบความบกพร่องดังกล่าว

พนักงานอัยการควรทำความเข้าใจกับผู้ส่งสำนวนว่าควรไต่สวนให้ชัดเจนก่อนการตั้งข้อกล่าวหาในแต่ละบุคคล เพราะจะทำให้เกิดการตั้งข้อไม่สมบูรณ์เมื่อพิจารณาแล้ว ไม่มีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะกล่าวโทษบุคคลนั้น

วิธีการที่จะแก้ไขปัญหาหรือข้อบกพร่องดังกล่าวควรที่จะมีการบันทึกความตกลงร่วมกันระหว่างคณะกรรมการ ป.ป.ช. และสำนักงานอัยการสูงสุด เพื่อให้การพิจารณาสำนวนและการดำเนินคดีเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

(2) บทบาทของพนักงานอัยการในการพิจารณาสำนวน

บทบาทของพนักงานอัยการเมื่อรับสำนวนการไต่สวนและสำนวนการสอบสวนแล้ว ก็คือการพิจารณาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายในสำนวนดังกล่าวว่า การกระทำที่กล่าวหาในนั้นมีข้อเท็จจริงส่วนใดที่กล่าวหาว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิด หรือมีข้อกฎหมายอะไรที่จะนำมาปรับกับข้อเท็จจริงดังกล่าวข้างต้น การกระทำดังกล่าวเป็นการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐและมีการกระทำร่วมกับบุคคลอื่นใดบ้างที่ไม่ใช่เจ้าหน้าที่รัฐ รวมทั้งต้องทำการศึกษาว่าข้อเท็จจริงที่ปรากฏนั้นเป็นการกระทำหรือการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบหรือละเว้นการกระทำที่เป็นความผิดตามกฎหมายหรือไม่

เมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่าคดีมีมูลพอที่จะฟ้องและลงโทษผู้กระทำความผิดจึงรับสำนวนไว้เพื่อฟ้องผู้ถูกกล่าวหาต่อไป

เมื่อพนักงานอัยการพบข้อไม่สมบูรณ์จะต้องดำเนินการแจ้งอัยการสูงสุดและตั้งคณะทำงานฝ่ายอัยการ เมื่ออัยการสูงสุดเห็นฟ้องตามความเห็นของพนักงานอัยการก็ต้องแจ้งคณะกรรมการ ป.ป.ช. ทราบเพื่อตั้งคณะทำงานร่วมกัน หรือในกรณีต้องระบุนพยานเพิ่มเติมก็แจ้งพยานที่เพิ่มเติมดังกล่าวด้วย

เมื่อมีการประชุมร่วมกันพนักงานอัยการต้องรู้ข้อเท็จจริง และข้อกฎหมายรวมทั้งข้อไม่สมบูรณ์ที่พบรวมทั้งมีประเด็นอะไรที่สำคัญและเกี่ยวข้องที่จะต้องระบุนพยานเพิ่มเติมก็ต้องแจ้งให้ที่ประชุมทราบ หากคณะกรรมการฝ่าย ป.ป.ช. เห็นฟ้องด้วย ก็นำเสนออัยการสูงสุด เพื่อฟ้องผู้ถูกกล่าวหาต่อไป

หากคณะกรรมการฝ่าย ป.ป.ช. ไม่เห็นพ้องด้วยกับความเห็นของ คณะทำงานฝ่ายอัยการ และไม่สามารถตกลงกันได้ ก็ต้องนำเสนออัยการสูงสุดเพื่อขึ้นสำนวนให้ คณะกรรมการ ป.ป.ช. เพื่อดำเนินการฟ้องต่อไป

บทบาทของพนักงานอัยการในการพิจารณาสำนวนนี้ นับว่าเป็น บทบาทที่สำคัญเพราะถ้าพนักงานอัยการพิจารณาสำนวนให้ละเอียดรอบคอบทั้งปัญหาข้อเท็จจริง และปัญหาข้อกฎหมายจะทำให้เมื่อฟ้องคดีต่อศาลแล้ว สามารถทำให้ศาลพิพากษาลงโทษจำเลย ตามความผิดได้ แต่ถ้าหากพนักงานอัยการพิจารณาสำนวนไม่ละเอียดรอบคอบก็จะทำให้ศาล พิพากษายกฟ้องจำเลยได้ บทบาทในส่วนนี้นับว่าเป็นจุดเริ่มต้นของพนักงานอัยการในการดำเนินคดี ทุจริตและประพฤติมิชอบ

(3) บทบาทของพนักงานอัยการในการบรรยายฟ้อง

บทบาทที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือการบรรยายฟ้อง เพราะในการ ดำเนินคดีในศาลทุจริตและประพฤติมิชอบ คำบรรยายฟ้องของ โจทก์ต้องครบองค์ประกอบ ความผิดตาม มาตรา 158 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มิฉะนั้นศาลอาจพิพากษายก ฟ้องได้ ดังนั้นพนักงานอัยการต้องฟ้องให้ครบองค์ประกอบความผิด นอกจากนี้ต้องมีข้อความที่ เป็นการกล่าวหาเกี่ยวกับการกระทำความผิดคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ นอกจากนี้โจทก์ต้องระบุ พฤติการณ์ที่กล่าวหาว่ากระทำความผิด และที่ลึ้มหรือขาดมิได้คือการชี้ช่องพยานหลักฐานให้ ชัดเจนเพียงพอที่จะดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีต่อไปได้

(4) บทบาทของพนักงานอัยการเมื่อดำเนินการฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลแล้ว

บทบาทของพนักงานอัยการเมื่อดำเนินการฟ้องผู้ถูกกล่าวหาต่อศาล แล้ว ก็คงมีอยู่สองประการคือ ประการแรกในก่อนวันนัดตรวจพยานหลักฐาน พนักงานอัยการควร ที่จะต้องไปดำเนินการด้วยตนเองไม่ควรให้นิติกรของอัยการไปดำเนินการแทน เพราะหาก พนักงานไปดำเนินการเองก็สามารถกำหนดและชี้ประเด็นสำคัญของคดี รวมทั้งการกำหนด พยานหลักฐานว่าควรจะมีจำนวนเท่าใดเพื่อนำสืบเพื่อลงโทษจำเลยได้ เพราะพนักงานอัยการย่อมรู้ ข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายในคดีมากกว่านิติกร (แต่ในทางปฏิบัติพนักงานอัยการมักจะมอบให้ นิติกรไปดำเนินการเอง) และในวันนัดตรวจพยานหลักฐานพนักงานอัยการต้องชี้แจงประเด็นสำคัญ แห่งคดี พร้อมทั้งการระบุพยานเพื่อนำสืบเพื่อพิสูจน์ว่าจำเลยได้กระทำความผิดตามฟ้องจริง อีกประการหนึ่งที่สำคัญคือในวันนัดไต่สวนพยานทั้งฝ่ายโจทก์และฝ่ายจำเลย พนักงานอัยการเมื่อ ฟ้องการไต่สวนพยานแล้ว หากเห็นว่ายังมีข้อบกพร่องต้องขออนุญาตศาลถาม เพราะในการ พิจารณาในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบไม่มีการถามค้านหรือถามดิง ดังนั้นพนักงานอัยการจึงควร ที่จะขออนุญาตศาลถามแม้ศาลจะอนุญาตหรือไม่ก็ตาม

เห็นได้ว่าบทบาทของพนักงานอัยการ โจทก์ในการดำเนินคดีทุจริต และประพฤติมิชอบ มีมากเฉพาะก่อนฟ้องคดีเท่านั้น แต่เมื่อฟ้องคดีแล้วพนักงานอัยการเป็นเพียงผู้ช่วยเหลือศาลเท่านั้นเอง และการใช้ระบบไต่สวนศาลมีอำนาจอย่างมากเพราะจะไม่วางตัวเป็นกลาง เช่นในการดำเนินคดีอาญาทั่วไป แต่ศาลจะเป็นผู้แสวงหาข้อเท็จจริงทั้งหมด และศาลก็จะยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลยไม่ได้ เพราะศาลได้ถามพยานเอง และเป็นผู้แสวงหาข้อเท็จจริงทั้งหมดในคดี

7. การพิจารณาของศาลในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ

ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559 มาตรา 6 บัญญัติว่า

“วิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบให้ใช้ระบบไต่สวนและเป็นไปโดยรวดเร็วตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้และข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ในกรณีไม่มีบทบัญญัติและข้อบังคับดังกล่าว ให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง หรือกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวงมาใช้บังคับเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับบทบัญญัติตามพระราชบัญญัตินี้

คดีทุจริตและประพฤติมิชอบใดมีข้อหาความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดตามกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาคดียาเสพติดหรือข้อหาความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์รวมอยู่ด้วยให้นำบทบัญญัติตามกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีดังกล่าวมาใช้บังคับแก่ข้อหาความผิดนั้นเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับบทบัญญัติตามพระราชบัญญัตินี้ “

8. ขั้นตอนการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ

ขั้นตอนคดีทุจริตและประพฤติมิชอบเริ่มจาก ป.ป.ช. โดยเจ้าหน้าที่ไต่สวนข้อเท็จจริง จะทำการไต่สวนข้อเท็จจริงเบื้องต้นได้หลายกรณีไม่ว่าจะมีการร้องเรียน มีข่าวทางหนังสือพิมพ์ หรือกรณีมีบัตรสนเท่ห์ กรณีดังกล่าว ป.ป.ช. ก็สามารถมีอำนาจที่จะแสวงหาข้อเท็จจริงเบื้องต้นเมื่อได้หาข้อเท็จจริงเบื้องต้นแล้วเห็นว่าคดีมีมูลที่จะรับไต่สวน ก็จะเสนอให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. พิจารณารับเป็นสำนวนคดี ถ้าคณะกรรมการ ป.ป.ช. เห็นชอบก็จะมีการตั้งคณะกรรมการไต่สวน โดยคณะกรรมการไต่สวนจะต้องได้รับมอบอำนาจจากคณะกรรมการ ป.ป.ช. เสียก่อน โดยให้มีอำนาจไต่สวน หมายถึงพยานบุคคล หมายถึงพยานเอกสารหลักฐานดังกล่าวได้ เพื่อจะรวบรวม

เข้ามาเป็นสำนวนไต่สวน เมื่อทำการไต่สวนเสร็จก็จะได้ข้อสรุปสองกรณี คือ คดีมีมูลหรือไม่มีมูล คณะอนุกรรมการไต่สวนก็จะส่งกลับให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. พิจารณา เมื่อเห็นว่าคดีมีมูลที่จะดำเนินคดีอาญาก็จะส่งเรื่องให้กับอัยการสูงสุดพิจารณาต่อไป

เมื่ออัยการสูงสุดได้รับสำนวนจาก ป.ป.ช. แล้วก็จะมอบหมายให้สำนักงานคดีปราบปรามการทุจริตเป็นผู้พิจารณาสำนวน สำนักงานคดีปราบปรามการทุจริตก็จะมอบหมายให้สำนักงานคดีปราบปรามการทุจริตตามมูลคดีที่เกิดขึ้น (ปัจจุบันสำนักงานคดีปราบปรามการทุจริตมีทั้งในส่วนกลาง และตามภาคต่างๆ จำนวน 9 ภาค) เป็นผู้พิจารณา

สำนักงานคดีปราบปรามการทุจริตจะพิจารณาได้ 3 กรณีคือ

1. กรณีแรกถ้าเห็นว่าคดีมีมูลตามคณะกรรมการ ป.ป.ช. ชี้มูล ก็จะมีความเห็นรับคดีและเสนอให้อัยการสูงสุดพิจารณา ถ้าอัยการสูงสุดพิจารณาแล้วเห็นว่าคดีมีมูลก็จะส่งมอบสำนวนให้สำนักงานคดีปราบปรามการทุจริตตามท้องที่ที่มูลคดีเกิดขึ้นพิจารณาต่อไป

2. กรณีที่สอง ถ้าสำนักงานคดีปราบปรามการทุจริตพิจารณาแล้วเห็นว่าสำนวนคดีมีข้อบกพร่อง หรือเห็นว่าควรระบุพยานเพิ่มเติมก็สามารถระบุพยานเพิ่มเติมได้ แล้วแจ้งข้อไม่สมบูรณ์ (ซึ่งมีความหมายมากกว่าการสอบสวนเพิ่มเติมตามสำนวนคดีอาญาทั่วไป) ไปยังคณะกรรมการ ป.ป.ช. ทราบ โดยการแจ้งทางหนังสือ เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. รับหนังสือแจ้งข้อไม่สมบูรณ์จากอัยการสูงสุดแล้ว คณะกรรมการ ป.ป.ช. ก็จะตั้งคณะทำงานมาเพื่อพิจารณาข้อไม่สมบูรณ์ร่วมกับคณะทำงานที่อัยการสูงสุดตั้งขึ้น

วิธีดำเนินการในการพิจารณาข้อไม่สมบูรณ์ ก็จะมีการประชุมร่วมกันเพื่อหาข้อยุติ โดยร่วมกันพิจารณาในประเด็นต่างๆ ที่อัยการสูงสุดชี้ข้อไม่สมบูรณ์ รวมทั้งพิจารณาประเด็นข้อกฎหมายที่จะดำเนินคดีรวมถึงพิจารณาถึงการไต่สวนพยานเพิ่มเติม รวมถึงการเรียกพยานหลักฐานเพิ่มเติม ถ้าคณะทำงานสองฝ่ายเห็นพ้องต้องกันเรียกว่าหาข้อยุติได้ ก็จะมีการรับสำนวนและดำเนินการฟ้องคดีไปยังศาลที่อยู่ในเขตอำนาจต่อไป

3. กรณีสุดท้ายเป็นกรณีที่คณะทำงานทั้งสองฝ่ายไม่อาจหาข้อยุติได้ เช่น คณะทำงานของอัยการเห็นว่าต้องสอบพยานหลักฐานเพิ่มเติมแต่คณะทำงานของ ป.ป.ช. เห็นว่าไม่จำเป็น คณะทำงานก็จะเสนอความเห็นไปยังอัยการสูงสุดพิจารณาว่าจะดำเนินการตามความเห็นของคณะทำงานของฝ่ายใด เมื่ออัยการสูงสุดพิจารณาแล้วเกิดขึ้นได้ 2 กรณีคือ ถ้าอัยการสูงสุดเห็นชอบตามความเห็นของคณะทำงานของอัยการก็จะต้องแจ้งให้ ป.ป.ช. ทราบพร้อมส่งสำนวนคืนให้ ป.ป.ช. ดำเนินการฟ้องคดีต่อศาลเอง หรือถ้าอัยการสูงสุดเห็นชอบตามความเห็นของคณะทำงานของ ป.ป.ช. ก็จะต้องรับสำนวนไว้ดำเนินการต่อไป

ขั้นตอนภายหลังจากอัยการรับสำนวนคดีแล้วก็จะดำเนินการดังต่อไปนี้คือ อัยการจะต้องเตรียมคำฟ้อง พร้อมกับมีหนังสือแจ้งให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ทราบ เพื่อให้ส่งตัวผู้ถูกกล่าวหาไปยังสำนักงานอัยการเพื่อยื่นฟ้องต่อศาลต่อไป

การยื่นคำฟ้องจะต้องเตรียมคำฟ้องให้กับองค์คณะผู้พิพากษาทุกคน พร้อมสำเนาอิเล็กทรอนิกส์โดยจะต้องมีเอกสารรายงานการไต่สวน พร้อมพยานหลักฐานทุกชนิดที่มีบรรจุลงในแผ่นอิเล็กทรอนิกส์ พร้อมทั้งการทำคำชี้ช่อง และแนวทางการไต่สวนพยาน โดยคำชี้ช่องและแนวทางในการไต่สวนพยานจะต้องมีการระบุชี้แจงถึงพยานหลักฐานที่จะต้องนำสืบว่าเกี่ยวข้องกับคดีอย่างไร มีการรู้เห็นข้อเท็จจริงอย่างไร และมีพยานหลักฐานอะไรที่จะอ้างส่งส่งตามพยานปากนั้นๆ หลังจากที่เตรียมเอกสารดังกล่าวครบถ้วนแล้วก็นำตัวผู้ถูกกล่าวหาไปฟ้องต่อศาล (ในกรณีที่อัยการสูงสุดเป็นโจทก์ฟ้อง ศาลจะทำการไต่สวนหรือไม่ก็ได้)

เมื่อศาลรับฟ้องแล้ว ก็จะมีการนัดเพื่อสอบคำให้การจำเลย ซึ่งถ้าจำเลยให้การปฏิเสธ ก็จะเป็นการนัดตรวจเอกสารคู่ความ โดยเจ้าพนักงานคดีของศาล ซึ่งจำเลยสามารถตรวจสอบเอกสารของโจทก์ได้ทุกชั้น ฝ่ายโจทก์ก็ต้องจัดเตรียมคำถามที่จะใช้ในการไต่สวน เมื่อดำเนินการดังกล่าวข้างต้นแล้วศาลก็จะใช้ดุลยพินิจว่าจะทำการสืบพยานกี่นัด ทั้งนี้แล้วแต่ความยากง่ายของแต่ละคดี หลังจากทำการนัดตรวจเอกสารแล้วเจ้าพนักงานคดีก็จะทำรายงานแจ้งต่อศาลให้เห็นถึงข้อโต้แย้งและประเด็นต่างๆ ที่จะต้องทำการสืบพยานในคดีนั้นทั้งหมด

ต่อมาศาลก็จะทำการนัดพร้อม เพื่อสอบถามคู่ความถึงแนวทางของแต่ละฝ่ายที่จะต้องนำเสนอ ศาลก็จะเป็นผู้พิจารณาว่าการไต่สวนในคดีจะต้องทำการไต่สวนพยานปากไหนบ้าง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการใช้ดุลยพินิจของศาล (ยกตัวอย่างเช่น หากโจทก์นำเสนอว่าจะขอสืบพยานจำนวน 20 ปาก แต่ศาลอาจจะให้สืบเพียง 3 หรือ 4 ปาก ก็ได้)

ในการสืบพยานในศาลจะไม่มีคำถามค้านหรือถามติง แต่จะใช้คำว่าขออนุญาตถาม ซึ่งศาลจะอนุญาตหรือไม่ก็ได้ สำหรับจำเลยก็ต้องส่งคำถามให้กับศาลพิจารณาเช่นเดียวกับฝ่ายโจทก์

ในการพิจารณาในศาล ศาลจะเป็นผู้ถามพยานเอง เพราะถือว่าไม่ว่าพยานฝ่ายโจทก์หรือจำเลยก็เป็นพยานของศาล

เมื่อศาลทำการไต่สวนพยานทั้งหมดเสร็จสิ้นแล้ว ก็จะมีการประชุมคดี เพื่อหาคำตอบหรือผลของคดี การประชุมคดี หากเป็นคดีสำคัญตามระเบียบของศาล จะประกอบด้วยอธิบดี รองอธิบดี 3 ท่าน และองค์คณะอีก 2 ท่าน เมื่อประชุมเสร็จก็จะมีการกำหนดประเด็นในการร่างคำพิพากษา และก็จะมีการพิพากษาต่อไป

ในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบจะยึดถือตามกฎหมายอยู่ 2 ฉบับคือพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบและวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ และข้อบังคับของประธานศาลฎีกากำหนดรายละเอียดในการปฏิบัติหน้าที่ (ข้อบังคับของประธานศาลฎีกาออกตามความเห็นชอบของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา ปัจจุบันมีอยู่ 2 ฉบับ)

ในการบรรยายฟ้องของอัยการ โจทก์จะต้องพิจารณาให้ครบองค์ประกอบ มิฉะนั้นศาลอาจะยกฟ้องได้

ตามที่ผู้วิจัยได้นำเสนอรายละเอียดของขั้นตอนของการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบนั้น ผู้วิจัยขอสรุปให้เห็นถึงภาพประกอบการนำเสนอดังกล่าวข้างต้นดังนี้

บทที่ 4

วิเคราะห์บทบาทพนักงานอัยการในการดำเนินคดีทุจริต และประพฤติมิชอบ

ตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ เจ้าพนักงานผู้มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญา คือ พนักงานอัยการ ซึ่งในบทนี้ผู้วิจัยจะได้วิเคราะห์ถึงบทบาทของพนักงานอัยการในการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบซึ่งเป็นบทบาทที่สำคัญ เพราะในศาลทุจริตและประพฤติมิชอบใช้ระบบไต่สวน ซึ่งถือว่าเป็นบทบาทและหน้าที่ของพนักงานอัยการในระบบใหม่ ซึ่งแต่เดิมพนักงานอัยการจะเคยชินกับการดำเนินคดีในศาลซึ่งใช้ระบบกล่าวหา ซึ่งทั้งสองระบบมีความแตกต่างทั้งรูปแบบและวิธีการ ดังนั้นจึงต้องทำการศึกษาและวิเคราะห์ให้ได้ข้อเท็จจริงโดยละเอียด อันจักเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาบุคลากร และเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนากระบวนการยุติธรรมในทางอาญาต่อไป โดยผู้วิจัยขอดำเนินการวิเคราะห์บทบาทของพนักงานอัยการตั้งแต่การรับสำนวนการไต่สวนจาก ป.ป.ช., ป.ป.ท. หรือจากพนักงานสอบสวนการดำเนินคดีในศาลฯ จนศาลมีคำพิพากษาโดยมีรายละเอียดดังนี้

1. วิเคราะห์แนวทางปฏิบัติของพนักงานอัยการตามระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุด

ว่าด้วยการดำเนินคดีของพนักงานอัยการในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2560

1.1 ขั้นตอนการรับสำนวนและการพิจารณาสำนวน

จากการศึกษาพบว่ากระบวนการตั้งแต่พนักงานอัยการรับสำนวนการไต่สวนจาก คณะกรรมการ ป.ป.ช. คณะกรรมการ ป.ป.ท. หรือสำนวนการสอบสวนก็ดี พนักงานอัยการจะต้องพิจารณารายละเอียดและขั้นตอนต่างๆ ให้ละเอียดรอบคอบโดยต้องพิจารณาตั้งแต่การรับสำนวนว่าพบข้อบกพร่องอย่างไรบ้าง ในขั้นตอนการรับสำนวนพบว่ามีปัญหาหลายประการเช่น

1.1.1 บางสำนวนไม่สรุปข้อเท็จจริงในการกระทำผิด ซึ่งพนักงานอัยการต้องอ่านและศึกษาสำนวนดังกล่าวให้ละเอียดรอบคอบ พร้อมทั้งศึกษาข้อเท็จจริงทั้งหมดและสรุปเป็นความเห็นของพนักงานอัยการเอง เพราะขั้นตอนนี้ไม่ได้กำหนดไว้ในระเบียบและกฎหมายว่า จะต้องทำการสรุปสำนวนดังกล่าวเพื่อส่งพร้อมสำนวนให้พนักงานอัยการ ปัญหานี้จึงเป็นปัญหาหนึ่ง ซึ่งต่อไปจะต้องทำข้อตกลงระหว่างพนักงานอัยการกับผู้ซึ่งต้องส่งสำนวนให้พนักงานอัยการพิจารณา

1.1.2 การส่งสำนวนคดีให้พนักงานอัยการพิจารณา ผู้ส่งสำนวนส่งสำนวนคดี กระชั้นชิดใกล้วันครบกำหนดอายุความ หรือไม่ระบุระยะเวลาอายุความในแต่ละคดี ปัญหาข้อนี้ พนักงานอัยการก็จะมีเวลาพิจารณาสำนวนน้อยมาก ทำให้เกิดปัญหาพนักงานอัยการผู้พิจารณาสำนวนไม่สามารถแจ้งข้อไม่สมบูรณ์เพื่อตั้งคณะทำงานร่วมได้ จึงต้องทำการส่งฟ้องไปก่อนทำให้เกิดผลเสียหายต่อคดีได้ ดังนั้นปัญหาข้อนี้ต้องทำความเข้าใจตกลงร่วมกัน โดยกำหนดระยะเวลาในการส่งสำนวนให้พนักงานอัยการได้มีเวลาในการพิจารณาสำนวนได้อย่างเพียงพอ ทำให้บางครั้งผู้กระทำผิดอาจจะหลุดลอยนวล หรือศาลพิพากษายกฟ้อง ทำให้เสียหายต่อรูปคดีได้

ปัญหาต่างๆ ที่ผู้วิจัยได้นำเสนอมาดังกล่าวข้างต้น เป็นปัญหาหลักที่สำคัญ แต่ยังมีบางกรณีที่เป็นปัญหาปลีกย่อย ดังนั้นเพื่อลดหรือทำให้ปัญหาทั้งหลายหมดไป ควรที่จะมีการทำข้อตกลงร่วมกันระหว่างองค์กรเพื่อเกิดความคล่องตัว และทำให้การทำงานเกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ปัญหาต่างๆ ที่ปรากฏว่าไม่มีกฎหมายบัญญัติว่าจะต้องปฏิบัติเช่นใด ตัวอย่างเช่น ป.ป.ช. ส่งสำนวนการไต่สวนเมื่อใกล้จะหมดอายุความ ทำให้เกิดปัญหากับพนักงานอัยการในการพิจารณาสำนวนการไต่สวน หากจะคืนสำนวนก็กลัวจะเกิดความเสียหายต่อราชการ และคนกระทำผิดก็จะหลุดไป เพราะเหตุทางเทคนิค หากจะดำเนินการฟ้องไปโดยไม่พิจารณาสำนวนให้รอบคอบก็จะทำให้ศาลพิพากษายกฟ้องได้ ดังนั้นผู้วิจัยเห็นว่าในเรื่องปัญหาต่างๆ ดังที่กล่าวมาแล้ว ควรจะมีระเบียบ หรือกฎหมายเพื่อใช้บังคับกับองค์กรอื่นได้

1.1.3 ปัญหาที่สำคัญประการหนึ่งคือ การส่งสำนวนที่ขาดอายุความแล้ว แต่ผู้ส่งสำนวนอ้างบทลงโทษหนักเพื่อให้คดียังไม่ขาดอายุความ เมื่อทางอัยการสูงสุดพิจารณาแล้วเห็นว่าคดีมีหลักฐานไม่พอฟ้อง และสั่งไม่ฟ้องคดีนั้นในบทหนัก ก็ไม่สามารถฟ้องในข้อหาที่มีหลักฐานพอฟ้องได้ เพราะคดีขาดอายุความแล้ว ซึ่งปัญหาข้อนี้ ทำให้เสียเวลาในการตั้งข้อไม่สมบูรณ์และเสียเวลาในการพิจารณาร่วมกันระหว่างคณะทำงานทั้งสองฝ่าย ซึ่งปัญหาข้อนี้ก็ควรกำหนดข้อตกลงขึ้นเพื่อมิให้เกิดความเสียหายต่อคดี

1.1.4 การตั้งข้อกล่าวหาให้แก่บุคคลใด ควรไต่สวนให้ได้ข้อเท็จจริงที่ชัดเจน เมื่อไต่สวนได้ข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายแล้ว จึงค่อยแจ้งข้อกล่าวหาให้แก่บุคคลนั้น เพื่อไม่ให้เกิดความเสียหายแก่คดีในภายหลัง

1.1.5 เมื่อมีการประชุมร่วมของคณะทำงานทั้งสองฝ่ายแล้ว และที่ประชุมร่วมมีความเห็นว่าต้องแจ้งข้อกล่าวหาเพิ่มเติมแก่ผู้กล่าวหา ให้เจ้าหน้าที่ป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติดำเนินการตามความเห็นของคณะทำงานร่วมไปด้วยเลย โดยไม่ต้องให้คณะทำงานร่วมฝ่ายอัยการต้องไปร่วมแจ้งข้อกล่าวหาไปด้วย เพราะสำนวนคดีทุจริตฯเกิดขึ้นในต่างจังหวัดทั่ว

ประเทศจำนวนมากทำให้เสียเวลาในการทำงาน กรณีที่มีการประชุมร่วมกัน เช่น กรณีพบข้อไม่สมบูรณ์

การพิจารณาสำนวนของอัยการตามที่ได้กล่าวมาข้างต้นเป็นการพิจารณาถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในภาพรวมแต่ในระเบียบฯ ยังได้แยกความแตกต่างและให้ความสำคัญกับสำนวนที่ส่งมาจากคณะกรรมการ ป.ป.ช. คณะกรรมการ ป.ป.ท.หรือสำนวนการสอบสวนต่างกันดังที่ผู้วิจัยจะได้ทำการวิเคราะห์ให้เห็นเป็นลำดับดังนี้

1) หากเป็นการพิจารณาสำนวนจาก คณะกรรมการ ป.ป.ช.

ระเบียบฯ ข้อที่ 10 กำหนดว่าหากพนักงานอัยการเจ้าของสำนวนเห็นว่าสำนวนการไต่สวนสมบูรณ์พอที่จะดำเนินคดีได้ ให้ทำความเห็นควรรับดำเนินคดีอาญาฟ้องหรือยื่นคำร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน พร้อมร่างคำฟ้องหรือคำร้องเสนอผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นถึงอัยการสูงสุดเพื่อพิจารณาสั่ง หรือกรณีเห็นว่าสำนวนการไต่สวนยังไม่สมบูรณ์พอที่จะดำเนินคดีได้ รวมทั้งฐานความผิดที่ไม่ครบถ้วนตามการกระทำที่ถูกล่ามทา ให้ทำความเห็นโดยระบุข้อที่ไม่สมบูรณ์ ตลอดจนข้อกล่าวหาเพิ่มเติม ให้ครบถ้วนในคราวเดียวกัน พร้อมรายชื่อคณะทำงานผู้แทนอัยการสูงสุด และร่างหนังสือแจ้งคณะกรรมการ ป.ป.ช. เสนอผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นถึงอัยการสูงสุดเพื่อพิจารณาสั่ง

ในกรณีที่อัยการสูงสุดเห็นว่าสำนวนการไต่สวนยังไม่สมบูรณ์พอที่จะดำเนินคดีได้ให้แจ้งคณะกรรมการ ป.ป.ช. โดยระบุข้อไม่สมบูรณ์ให้ครบถ้วนในคราวเดียวกันภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่ได้รับเรื่อง ในกรณีนี้ให้อัยการสูงสุดและคณะกรรมการ ป.ป.ช. ตั้งคณะกรรมการร่วมฝ่ายละเท่ากัน โดยมีผู้แทนจากแต่ละฝ่ายไม่เกินฝ่ายละห้าคน ภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งจากอัยการสูงสุดเพื่อดำเนินการรวบรวมพยานหลักฐานให้สมบูรณ์รวมทั้งดำเนินการอื่นใดให้สำนวนการไต่สวนครบถ้วนสมบูรณ์ให้แล้วเสร็จภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแต่งตั้ง เพื่อส่งให้อัยการสูงสุดฟ้องคดีต่อไป ทั้งนี้ ให้คณะกรรมการร่วมมีอำนาจตามมาตรา 34 (1) (2) (3) และ (4) ด้วย ตามมาตรา 77 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561

2) แต่ในกรณีที่เป็นการพิจารณาสำนวนจากคณะกรรมการ ป.ป.ท.

ตามระเบียบฯ ข้อ 13 เมื่อพนักงานอัยการเจ้าของสำนวนมีความเห็นควรสั่งฟ้อง ให้เสนอความเห็นพร้อมร่างคำฟ้องต่ออัยการพิเศษฝ่ายเพื่อพิจารณาสั่ง หรือหากกรณีพบข้อไม่สมบูรณ์ให้เสนอความเห็นเสนออัยการพิเศษฝ่ายเพื่อพิจารณาสั่งต่อไปเช่นกัน นอกจากนี้ในกรณีจำเป็นที่จะต้องตั้งคณะทำงานร่วม จึงเสนอต่ออัยการสูงสุดเพื่อพิจารณาสั่งต่อไป

3) ในกรณีการพิจารณาสำนวนการสอบสวน เมื่อพนักงานอัยการเจ้าของสำนวนมีความเห็นสั่งฟ้อง หรือสั่งสอบสวนเพิ่มเติม ให้เสนอความเห็นต่ออัยการพิเศษฝ่ายเพื่อพิจารณาสั่งต่อไป ทั้งนี้ตามระเบียบฯ ข้อ 14

เมื่อพิจารณาการรับสำนวนตั้งแต่ต้นพบว่าอำนาจในการสั่งให้ดำเนินคดีอาญามีความแตกต่างกันกล่าวคือ หากเป็นสำนวนที่ส่งมาจาก ป.ป.ช.อัยการสูงสุดเพียงผู้เดียวที่มีอำนาจ ในการสั่งฟ้อง แต่ถ้าเป็นสำนวนที่ส่งมาจาก ป.ป.ท. หรือสำนวนการสอบสวน อำนาจในการสั่งฟ้องอยู่แค่ระดับอัยการพิเศษฝ่าย ทั้งนี้ก็เพราะความผิดของผู้ถูกกล่าวหาในแต่ละชั้น กล่าวคือ หากสำนวนที่พิจารณาจาก ป.ป.ช. ผู้ถูกกล่าวหาเป็นข้าราชการระดับสูง ส่วนสำนวนที่พิจารณาจาก ป.ป.ท. จะเป็นข้าราชการตั้งแต่ระดับ 8 ลงมา ดังนั้นอำนาจในการสั่งฟ้องจึงแตกต่างกัน

แต่อย่างไรก็ดีจากการศึกษาพบว่า การพิจารณาสำนวนที่ส่งมาจากหน่วยงานใดก็ตามจะต้องส่งไปยัง ป.ป.ช. และ ป.ป.ช. จะพิจารณาว่าจะเป็นอำนาจของ ป.ป.ท. หรือถ้าส่งเรื่องมาจากตำรวจ ก็ขึ้นอยู่กับว่า ป.ป.ช. จะมีคำสั่งให้ตำรวจทำการไต่สวนเองหรือไม่ หรือ ป.ป.ช. จะรับไปดำเนินการเอง ทั้งนี้ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 234

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นเป็นการวิเคราะห์การรับสำนวนและการพิจารณาสำนวนของพนักงานอัยการ ปัญหาที่พบคือต้องพิจารณาให้รอบคอบและทำอะไรให้การพิจารณาสำนวนเป็นไปอย่างถูกต้องทั้งปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมาย ซึ่งจะทำให้ผลการพิจารณาในชั้นศาลเกิดประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

2. แนวทางการฟ้องและบรรยายฟ้องของพนักงานอัยการในการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ

วิเคราะห์แนวทางการฟ้องและบรรยายฟ้องของพนักงานอัยการซึ่งจะได้ทำการวิเคราะห์เป็นลำดับดังนี้

2.1 แนวทางการฟ้องของพนักงานอัยการในการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ

2.1.1 กรณีเป็นสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เมื่ออัยการสูงสุดมีคำสั่งให้ดำเนินคดีอาญาฟ้อง ให้สำนักงานคดีแจ้งคณะกรรมการ ป.ป.ช. ให้ส่งตัวผู้ถูกกล่าวหามายังพนักงานอัยการเพื่อฟ้องคดี เมื่อได้รับตัวผู้ถูกกล่าวหาแล้วให้ยื่นฟ้องผู้ถูกกล่าวหาทันที โดยไม่ต้องรอผู้ถูกกล่าวหาอื่นที่ไม่มาตามกำหนด ส่วนผู้ถูกกล่าวหาที่ไม่มาตามกำหนด ให้แจ้งคณะกรรมการ ป.ป.ช. เพื่อจัดการให้ได้ตัวมาฟ้องคดีต่อไป ตามระเบียบฯ ข้อ 15 วรรคแรก

2.1.2 แต่กรณีเป็นสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ท. เมื่ออัยการพิเศษฝ่าย มีคำสั่งฟ้อง ให้แจ้งคณะกรรมการ ป.ป.ท. ส่งตัวผู้ถูกกล่าวหามายังพนักงานอัยการเพื่อฟ้องคดี เมื่อได้รับตัวผู้ถูกกล่าวหาแล้วให้ยื่นฟ้องผู้ถูกกล่าวหาทันที โดยไม่ต้องรอผู้ถูกกล่าวหาอื่นที่ไม่มาตามกำหนด ส่วนผู้ถูกกล่าวหาที่ไม่มาตามกำหนดและมีความจำเป็นต้องจับตัวผู้ถูกกล่าวหาให้พนักงานอัยการแจ้งพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจที่มีอำนาจเหนือท้องที่ที่ผู้ถูกกล่าวหา มีภูมิลำเนาหรือที่อยู่เป็นผู้ดำเนินการ และแจ้งด้วยว่าเมื่อจับกุมตัวได้ให้ส่งตัวไปยังศาลและแจ้งให้พนักงานอัยการทราบภายในสี่สิบแปดชั่วโมง ตามระเบียบฯ ข้อ 15 วรรค 2

2.1.3 กรณีเป็นสำนวนการสอบสวน ให้ปฏิบัติตามระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุด ว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ ตามระเบียบฯ ข้อ 15 วรรค 3

ตามระเบียบข้อ 15 วรรคแรก กรณีได้ตัวผู้ถูกกล่าวหาาก็สามารถดำเนินการฟ้องได้ทันที โดยที่ไม่ต้องรอผู้ถูกกล่าวหาอื่น แต่หากผู้ถูกกล่าวหาไม่มาก็ต้องทำหนังสือแจ้ง คณะกรรมการ ป.ป.ช. เพื่อจัดการให้ได้ตัวมาฟ้องคดีต่อไป ซึ่งจากการศึกษาพบว่าเมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้รับแจ้งจากพนักงานอัยการแล้ว ก็สามารถยื่นคำร้องต่อศาลฯ เพื่อขอออกหมายจับผู้ถูกกล่าวหาได้ ทั้งนี้ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มาตรา 26(2)

แต่หากเป็นกรณีตามระเบียบฯ ข้อ 15 วรรค 2 กรณีผู้ถูกกล่าวหาไม่มาตามกำหนด และมีความจำเป็นต้องจับตัวผู้ถูกกล่าวหาตาม ระเบียบฯ ข้อ 15 วรรค 2 จากการศึกษาพบว่าพนักงานอัยการจะต้องมีคำสั่งแจ้งผู้ว่าราชการจังหวัดจัดการให้ได้ตัวผู้ต้องหาตามคดีภายในกำหนดอายุความ ตามนัยกฎกระทรวงมหาดไทยออกตามความในมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2548 มาตรา 4

สำหรับกรณีตามระเบียบฯ ข้อ 15 วรรค 3 ต้องยึดถือตามระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2547 ข้อ 57 (การสั่งคดีสำหรับผู้ต้องหาที่ยังเรียกหรือจับตัวไม่ได้) กำหนดไว้โดยเคร่งครัดว่า “ในคดีที่พนักงานอัยการเห็นว่าควรสั่งฟ้องผู้ต้องหาที่ยังเรียกหรือจับตัวไม่ได้ตามมาตรา 141 วรรคท้าย แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ให้ทำความเข้าใจว่า “ควรสั่งฟ้อง...(ระบุชื่อผู้ต้องหา ข้อหา และบทกฎหมาย)... แต่ยังไม่ได้อำนาจผู้ต้องหา ให้แจ้งผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติหรือผู้ว่าราชการจังหวัดจัดการให้ได้ตัวมาภายในอายุความ)

สำหรับระเบียบฯ ข้อ 15 ในเรื่องการดำเนินการฟ้อง จากการศึกษาสามารถวิเคราะห์ได้ว่าเหมือนการดำเนินการนำผู้ต้องหาไปฟ้องยังศาลเหมือนการดำเนินคดีอาญาทั่วไป

เพียงแต่ ในกรณีเรียกหรือจับตัวผู้ต้องหา ตามระเบียบฯ ข้อ 15 วรรคแรก เป็นหน้าที่ของ ป.ป.ช. ที่จะต้องรับไปดำเนินการเพื่อยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอออกหมายจับต่อไป

2.2 การบรรยายฟ้องของพนักงานอัยการในการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ

การบรรยายฟ้องของพนักงานอัยการ ฟ้องในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบต้องทำเป็นหนังสือมีข้อความตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 158 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ดังนั้นคำฟ้องต้องครบองค์ประกอบความผิด และรายละเอียดตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย เพราะถ้าคำฟ้องไม่ครบองค์ประกอบความผิดหรือเป็นฟ้องเคลือบคลุมศาลอาญาพิพากษายกฟ้องได้ ซึ่งแตกต่างจากคำฟ้องในคดีปกครองในศาลปกครองคือ คำฟ้องไม่จำเป็นต้องครบองค์ประกอบความผิดตามกฎหมาย ทั้งที่ใช้การดำเนินคดีในระบบไต่สวนเช่นกัน สาเหตุที่เป็นดังนี้ก็เพราะว่า ในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ เกี่ยวข้องกับเสรีภาพ เช่น ถูกควบคุม ถูกขัง ถูกจำคุก และประหารชีวิต ดังนั้นการบรรยายฟ้องจึงมีความสำคัญ แต่คดีในศาลปกครองแม้จะใช้วิธีพิจารณาในระบบไต่สวนเช่นกันแต่ไม่เกี่ยวข้องกับเสรีภาพของบุคคล แต่เกี่ยวกับคำสั่งทางปกครอง

คำฟ้องต้องมีข้อความที่เป็นกรกล่าวหาว่ากระทำความผิดอันเป็นความผิดคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ และต้องระบุพฤติการณ์ที่กล่าวหาว่ากระทำความผิดพร้อมทั้งชี้ช่องพยานหลักฐานให้ชัดเจนเพียงพอที่จะดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปได้ นอกจากคำฟ้องจะต้องครบองค์ประกอบความผิดแล้ว คำฟ้องต้องบรรยายถึงพฤติการณ์ที่กล่าวหาว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำการอันเป็นความผิดเกี่ยวกับคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ นอกจากคำฟ้องที่บัญญัติไว้ข้างต้นพนักงานอัยการต้องชี้ช่องพยานหลักฐานให้ชัดเจน คำว่า “ชี้ช่องพยานหลักฐาน” และ “แนวทางการไต่สวนพยาน” หมายถึง การระบุชี้แจงถึงพยานหลักฐานที่แต่ละฝ่าย หรือฝ่ายใดต้องการจะนำสืบเกี่ยวข้องกับคดีอย่างไร รู้เห็นข้อเท็จจริงอย่างไร และมีพยานหลักฐานอะไรที่จะอ้างส่งตามพยานปากนั้นๆ

ในส่วนของการบรรยายฟ้องนั้น ในกรณีการละเมิดจากการทุจริต พนักงานอัยการต้องดูประเด็นเรื่องค่าเสียหายให้ดีกว่าค่าเสียหายนั้นมีมูลฐานมาจากความไม่ชอบด้วยกฎหมายของสัญญาทางปกครองหรือไม่ ถ้าหากมาจากการทุจริตในเรื่องการทำสัญญาทางปกครอง หรือเรื่องอื่นๆ ให้พนักงานอัยการพิจารณาได้ 2 แนวทางคือ

1. ใช้กรณีริบทรัพย์เป็นหลัก ของที่ได้ไปจากหลวงแล้วถึงความเสียหาย ถึงค่อยไปใช้เรื่องค่าเสียหายตามมา เพราะหากพนักงานอัยการใช้เรื่องค่าเสียหายเป็นหลัก โดยไม่มีถ้อยผลจะต่างกัน ถ้าใช้เรื่องริบทรัพย์ของทุกอย่างที่ถูกยกออกไปจะคืนหลวงในฐานะที่เป็นทรัพย์ที่เอาไปจากการกระทำผิด หากคืนไม่ได้ต้องใช้มูลค่า ตามมาตรา 33 แห่งประมวลกฎหมายอาญา

2. แต่ถ้าเป็นเรื่องค่าเสียหายเป็นเรื่องที่จำเลยสามารถสู้ในประเด็นที่ว่าหน่วยงานของรัฐก็มีส่วนในการทำให้เกิดความละเมิด เช่นเจ้าหน้าที่ของรัฐร่วมกันทุจริตกับผู้อื่น เพราะฉะนั้นถือว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐมีส่วนกระทำความผิดด้วย ค่าเสียหายจึงต้องหักตามสัดส่วนทางแพ่ง

ในเรื่องทั้ง 2 กรณี เป็นเรื่องที่พนักงานอัยการจำเป็นต้องศึกษาในเรื่องค่าเสียหาย เรื่องรับทรัพย์คืน

ตามวรรคท้ายของมาตรา 15 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ.2559 ที่บัญญัติว่า “กรณีศาลเห็นว่าฟ้องไม่ถูกต้อง ให้ศาลมีคำสั่งให้โจทก์แก้ฟ้องให้ถูกต้อง” หมายถึงกรณีที่โจทก์บรรยายฟ้องไม่ครบถ้วน เช่น ไม่ระบุการชี้ช่องพยานหลักฐานให้ชัดเจนเพียงพอที่จะดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปได้ ไม่ได้หมายถึงฟ้องไม่ครบองค์ประกอบความผิดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 158 ซึ่งถ้าฟ้องไม่ครบองค์ประกอบความผิดตามวรรคแรกของมาตรา 15 ศาลจะพิพากษายกฟ้อง แต่ในกรณีฟ้องไม่ถูกต้องตามตัวอย่าง ศาลมีอำนาจสั่งให้โจทก์แก้ฟ้องให้ถูกต้อง

อย่างไรก็ดีผู้วิจัยยังไม่เห็นพ้องด้วยกับกรณีของศาลคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ที่บัญญัติว่าฟ้องของโจทก์จะต้องครบองค์ประกอบของความผิด มิฉะนั้นศาลอาจพิพากษายกฟ้องได้ เพราะทั้งศาลทุจริตและประพฤติมิชอบ และศาลปกครองก็ใช้วิธีพิจารณาโดยใช้ระบบไต่สวนเหมือนกัน โดยตามหลักของการพิจารณาในระบบไต่สวนของต่างประเทศ เช่น ประเทศฝรั่งเศส ซึ่งเป็นประเทศแม่แบบของการใช้ระบบไต่สวนก็ได้บัญญัติเกี่ยวกับคำฟ้องเท่าใดนัก แต่จะเคร่งครัดในกระบวนการพิจารณา ซึ่งศาลจะทำหน้าที่เป็นผู้แสวงหาข้อเท็จจริงให้ได้มากที่สุดแล้วจึงมี คำพิพากษา แต่ในประเทศไทยที่นำระบบไต่สวนมาใช้ เช่น ศาลปกครอง ศาลทุจริตและประพฤติ มิชอบ ศาลคดีล้มละลาย เป็นต้น คำฟ้องก็ตี กระบวนการพิจารณาคดีก็ตี ไม่เหมือนกัน อันแสดงว่าประเทศไทยยังไม่ได้นำระบบไต่สวนมาใช้ตามตัวแบบของต่างประเทศเต็มรูปแบบ ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่ายังไม่ถูกต้องนัก เพราะการที่ประเทศไทยจะใช้การพิจารณาคดีในระบบใด เช่น ระบบกล่าวหา หรือระบบไต่สวน จะต้องศึกษาให้ถูกต้องและละเอียด มิฉะนั้นก็จะกลายเป็นระบบการพิจารณาแบบไทยๆ ซึ่งคงไม่เป็นผลดีเท่าใดนัก และไม่อาจใช้คำว่าระบบไต่สวนอย่างแท้จริง

กรณีมาตรา 15 วรรคท้าย แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559 ที่บัญญัติว่า “ฟ้องไม่ถูกต้อง ให้ศาลมีคำสั่งให้โจทก์แก้ฟ้องให้ถูกต้องนั้นมิได้หมายความว่าคำฟ้องนั้น ไม่ครบองค์ประกอบความผิด ตามมาตรา 158 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แต่หมายถึงคำฟ้องที่ไม่ถูกต้องเช่น ไม่ชี้ช่องพยานหลักฐานในคำฟ้อง ในกรณีนี้ศาลมีอำนาจที่จะให้โจทก์แก้ฟ้องให้ถูกต้องได้

ตามมาตรา 15 วรรค 2 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559 ได้บัญญัติว่า “ในคดีที่อัยการสูงสุด พนักงานอัยการ ประธานกรรมการ ป.ป.ช. หรือ คณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นโจทก์ ในวันยื่นฟ้องให้จำเลยมาหรือคุมตัวมาศาล และให้โจทก์ส่ง รายงานและสำนวนการสอบสวน หรือสำเนาสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริงพร้อมสำเนา อีเล็กทรอนิกส์ต่อศาลเพื่อใช้เป็นหลักในการพิจารณาและรวมไว้ในสำนวน “

3. บทบาทพนักงานอัยการในการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ

ตามมาตรา 15 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ.2559 พนักงานอัยการจักต้องพิจารณาสำนวนที่ส่งมา ไม่ว่าในช่องทางใดก็ตาม ให้ละเอียดรอบคอบ ก่อนที่จะฟ้องคดี เมื่อพบข้อบกพร่องในสำนวนการไต่สวน หรือสำนวนสอบสวน จะต้องทำความเข้าใจและแจ้งข้อไม่สมบูรณ์ทันที หรือกรณีแจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกกล่าวหาไม่ครบถ้วนต้อง ดำเนินการแจ้งข้อกล่าวหาเพิ่มเติมแก่ผู้ถูกกล่าวหาคนใดให้ครบถ้วน

ในการบรรยายฟ้องพนักงานอัยการต้อง คำนึงถึง มาตรา 158 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และมีข้อความเกี่ยวกับการกระทำอันเป็นความผิดคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ มิฉะนั้นศาลอาจพิพากษายกฟ้องได้เพราะไม่ครบองค์ประกอบความผิด

ในการบรรยายฟ้องต้องระบุพฤติการณ์ที่กล่าวหาว่ากระทำผิด โดยที่ลืมไม่ได้คือต้องชี้ ช่องพยานหลักฐานให้ชัดเจน พร้อมทั้งแนวทางในการไต่สวนพยาน โดยระบุถึงพยานที่โจทก์ ต้องการจะนำสืบว่าเกี่ยวข้องกับคดีอย่างไร รู้เห็นข้อเท็จจริงอย่างไร และมีพยานหลักฐานอะไรที่จะ อ้างส่งตามคำให้การของพยานปากนั้นๆ เพราะศาลอาจจะมีคำสั่งให้แก้ฟ้องได้ เป็นต้น

และตามมาตรา 15 วรรค 2 ยังได้บัญญัติเกี่ยวกับวันยื่นฟ้องให้จำเลยมาศาลหรือคุมตัว มาศาล ในกรณีนี้ผู้วิจัยเห็นว่าเหมือนกับการยื่นฟ้องจำเลยในการดำเนินคดีอาญาทั่วไปที่ใช้ระบบ กล่าวหา แต่ที่มีความแตกต่างกันตรงที่ในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบนั้น บัญญัติให้โจทก์ส่ง รายงานและสำนวนการสอบสวนหรือสำเนากการไต่สวนข้อเท็จจริงพร้อมสำเนาอีเล็กทรอนิกส์ ต่อศาล อันแสดงให้เห็นว่าจำเลยในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบสามารถทราบและเห็นสำนวน ของโจทก์ทั้งหมดก่อนการพิจารณาคดีของศาล แต่ในการพิจารณาคดีในระบบกล่าวหา ตามที่ บัญญัติไว้มาตรา 173/1 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งจำเลยสามารถเห็นเพียงแค่ พยานหลักฐานในวันนัดตรวจพยานหลักฐาน แต่ไม่เห็นคำให้การของพยานในสำนวนการ สอบสวน

4. บทบาทของพนักงานอัยการภายหลังการยื่นคำฟ้อง

ตามที่ผู้วิจัยได้นำเสนอถึงบทบาทหน้าที่อัยการในฐานะที่เป็นโจทก์ เกี่ยวกับการรับสำนวน การพิจารณาสำนวน และการบรรยายฟ้อง มาเป็นลำดับนั้นในส่วนต่อไปจะได้นำเสนอถึงบทบาทของพนักงานอัยการภายหลังจากการยื่นคำฟ้อง พร้อมนำตัวผู้ถูกกล่าวหาไปศาลแล้ว ศาลจะทำการไต่สวนมูลฟ้อง แต่ในกรณีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ ไม่จำเป็นต้องไต่สวนมูลฟ้อง แต่ถ้าเห็นสมควรศาลจะตั้งให้ไต่สวนมูลฟ้องก็ได้ แต่ถ้ากรณีอัยการสูงสุดเป็นโจทก์ ให้ศาลประทับฟ้องไว้พิจารณา แต่ในคดีที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์ ให้ศาลไต่สวนมูลฟ้อง ทั้งนี้ตามมาตรา 16 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559 การที่กฎหมายบัญญัติในเรื่องการไต่สวนมูลฟ้องดังกล่าวสามารถวิเคราะห์ได้ว่า สำนวนที่พนักงานอัยการหรืออัยการสูงสุดเป็นโจทก์ฟ้องมีการกลั่นกรองมาจาก ป.ป.ช. หรือ ป.ป.ท. และผ่านการพิจารณาของพนักงานอัยการและคณะทำงานร่วมกันระหว่างพนักงานอัยการและคณะกรรมการ ป.ป.ช. ในกรณีมีการตั้งข้อไม่สมบูรณ์ แต่ในกรณีที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องเองไม่ผ่านการไต่สวนของเจ้าพนักงานของรัฐ เช่น ป.ป.ช. หรือ ป.ป.ท. หรืออาจจะเป็นผู้เสียหายเองไม่มีความรู้ทางกฎหมาย หรืออาจจะเกิดกรณีที่ผู้เสียหายต้องการที่จะช่วยเหลือเจ้าหน้าที่รัฐผู้หนึ่งผู้ใด ก็ฟ้องมาให้รูปคดีเกิดความเสียหาย เพราะหากศาลยกฟ้องแล้วก็ไม่สามารถฟ้องเจ้าหน้าที่รัฐผู้นั้นได้เพราะเป็นการฟ้องซ้ำ และศาลไม่สามารถไต่สวนต่อไปอีกได้

5. การพิจารณาของศาลในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ

จากการศึกษาของผู้วิจัยพบว่า การใช้ระบบไต่สวนในวิธีพิจารณาในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบนั้นก่อให้เกิดปัญหาให้กับบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม อาทิเช่น พนักงานอัยการ หรือทนายความ ที่ยังไม่เข้าใจในระบบไต่สวนดีพอ หรือขาดองค์ความรู้ในระบบไต่สวน หรือแม้ผู้พิพากษาเองก็คุ้นเคยกับระบบกล่าวหามาเป็นเวลานาน และยังขาดองค์ความรู้ในระบบไต่สวนที่ดีพอ ซึ่งในระยะแรกที่เปิดแผนกคดีทุจริตและประพฤติมิชอบขึ้นในศาลอาญานั้น ผู้พิพากษาก็พิจารณาคดีดังเช่นระบบกล่าวหาแบบเดิมๆ ที่เคยชิน และเพิ่งมามีพัฒนาการที่ใช้การพิจารณาในระบบไต่สวนเมื่อได้ทำการเปิดศาลคดีทุจริตและประพฤติมิชอบกลาง เมื่อปี พ.ศ. 2559 แต่ก็เชื่อว่าผู้พิพากษาในศาลคดีทุจริตและประพฤติมิชอบทุกคนจะมีความรอบรู้ในการใช้กระบวนการพิจารณาแบบระบบไต่สวน เพราะปัจจุบันศาลได้เปิดทำการศาลทุจริตและประพฤติมิชอบครบทั้ง 9 ภาคแล้ว ดังนั้นในความเห็นของผู้วิจัยควรมีการพัฒนาบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม เช่น ทนายความ

พนักงานอัยการ และแม้กระทั่งผู้พิพากษาก็ตาม ให้มีความรู้และเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการพิจารณาคดีในระบบไต่สวน อันจะทำให้เห็นว่าศาลได้ใช้ระบบไต่สวนที่ถูกต้องตามประเทศแม่แบบคือประเทศฝรั่งเศส โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระบวนการพิจารณาคดีในศาลโดยใช้ระบบไต่สวนในประเทศไทย เช่น ศาลปกครองศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ศาลคดีค้ามนุษย์ และศาลคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ เป็นต้น ก็ใช้กระบวนการพิจารณาคดีไม่เหมือนกัน อันแสดงว่าเมื่อประเทศไทยจะใช้ระบบไต่สวนควรจะต้องกำหนดวิธีการดำเนินคดีที่เหมือนกัน ยกตัวอย่างเช่นในศาลปกครอง คำฟ้องของโจทก์ไม่มีการฟ้องเคลือบคลุม แต่ในศาลคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ถ้าโจทก์ฟ้องไม่ครบองค์ประกอบความผิดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 158 ศาลมีอำนาจที่จะพิพากษายกฟ้องได้ เป็นต้น

เมื่อศาลรับฟ้องและทำการไต่สวนหรือไม่ก็ตามก็จะเริ่มกระบวนการพิจารณาคดีครั้งแรกคือ นัดสอบคำให้การจำเลย ถ้าในวันนัดจำเลยให้การรับสารภาพตามฟ้อง แม้ข้อหาที่จำเลยให้การรับสารภาพนั้นกฎหมายกำหนดอัตราโทษอย่างต่ำให้จำคุกน้อยกว่าห้าปี หรือโทษสถานที่ไม่เกินกว่านั้น ศาลอาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบต่อไปเพื่อทราบพฤติการณ์แห่งการกระทำความผิดจนกว่าจะพอใจว่าจำเลยกระทำความผิดจริงก็ได้ ทั้งนี้ตามมาตรา 19 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559

แต่ถ้าหากจำเลยให้การปฏิเสธหรือไม่ให้การ ก็ให้ศาลกำหนดวันตรวจพยานหลักฐาน โดยให้คู่ความทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าสิบสี่วัน ทั้งนี้ตามนัยมาตรา 18 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559 ในกรณีการตรวจพยานหลักฐานนี้ ก่อนวันนัดตรวจพยานหลักฐาน ศาลมีอำนาจให้เจ้าพนักงานบังคับคดี ดำเนินการตามข้อบังคับของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559 ข้อ 11 ซึ่งกำหนดว่า เพื่อความสะดวกรวดเร็วในการตรวจพยานหลักฐาน ก่อนวันนัดตรวจพยานหลักฐานศาลอาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีดำเนินการดังต่อไปนี้

(1) ตรวจสำนวน รวมทั้งสำนวนการสอบสวนและสำนวนคดีของคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือคณะกรรมการ ป.ป.ท. จัดทำสรุปย่อการกระทำความผิดของจำเลยตามฟ้อง รวมทั้งพยานหลักฐานต่างๆ ที่ปรากฏในสำนวนการสอบสวนและสำนวนคดี

(2) จัดทำสรุปรายการพยานหลักฐาน โดยระบุพยานหลักฐานที่คู่ความไม่ได้แย้งกัน เพื่อความสะดวกในการที่ศาลจะสอบถามคู่ความและให้คู่ความรับข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานนั้น โดยไม่ต้องไต่สวน รวมทั้งสรุปรายละเอียดประเด็นแห่งคดีที่คู่ความโต้แย้งกัน จำนวนพยานเกี่ยวข้องกับประเด็น ความจำเป็นที่ต้องสืบพยานหลักฐานดังกล่าว รวมทั้งจัดเตรียมพยานหลักฐานดังกล่าวก่อนหลังตามที่คู่ความประสงค์จะนำสืบ

(3) คำสั่งข้อกฎหมาย และคำพิพากษาที่เกี่ยวข้องรวมไว้ในสำนวน หรือกระทำการอื่นใดตามที่ได้รับมอบหมาย

ตามข้อบังคับดังกล่าว จะเห็นได้ว่าเจ้าพนักงานคดีของศาลมีอำนาจที่จะกระทำการใดเพื่อสะดวกแก่ศาลในการดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไป ซึ่งในขั้นตอนก่อนวันนัดตรวจพยานหลักฐานนี้ ในทางปฏิบัติพนักงานอัยการผู้ดำเนินคดีไม่ได้ดำเนินการร่วมกับเจ้าพนักงานคดีของศาล คงให้นิติกรของอัยการไปดำเนินการดังกล่าว ซึ่งเป็นข้อผิดพลาดของพนักงานอัยการเพราะในขั้นตอนนี้หากพนักงานอัยการดำเนินการด้วยตนเอง สามารถที่กำหนดประเด็น และรวมถึงจำนวนของพยานที่จะใช้ในการไต่สวน แต่เจ้าพนักงานอัยการไม่ไปด้วยตนเองอาจทำให้พยานหลักฐานหรือคำถามที่จะใช้ในการไต่สวน ไม่ครบถ้วนอันอาจเกิดความเสียหายต่อผลคดีได้

เมื่อดำเนินการตามข้อบังคับดังกล่าวข้างต้นแล้วก็จะเป็นการพิจารณาโดยศาลคือวันนัดตรวจพยานหลักฐานโดยศาล ทั้งนี้ตามนัยของมาตรา 21 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559 ซึ่งบัญญัติว่า

“ในวันนัดตรวจพยานหลักฐาน ให้คู่ความส่งพยานเอกสารและพยานวัตถุที่ยังอยู่ในความครอบครองของตนต่อศาลเพื่อให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งตรวจสอบ เว้นแต่ศาลจะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่นอันเนื่องมาจากสภาพและความจำเป็นแห่งพยานหลักฐานนั้นเอง หลังจากนั้นให้คู่ความแถลงแนวทางการเสนอพยานหลักฐานต่อศาล และให้ศาลสอบถามคู่ความถึงความเกี่ยวข้องกับประเด็นและความจำเป็นที่ต้องสืบพยานหลักฐานที่อ้างถึง ตลอดจนการยอมรับพยานหลักฐานของอีกฝ่ายหนึ่ง

ในกรณีที่มีได้มีการโต้แย้งพยานหลักฐานใดหรือมีการโต้แย้งแต่ไม่มีเหตุแห่งการโต้แย้งโดยชัดแจ้งศาลจะมีคำสั่งให้รับฟังพยานหลักฐานนั้นโดยไม่ต้องไต่สวนก็ได้ แต่หากมีการโต้แย้งพยานหลักฐานใดหรือเมื่อศาลเห็นเอง ให้ศาลดำเนินการสืบพยานนั้น โดยกำหนดวันสืบพยานและแจ้งให้คู่ความทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน”

การพิจารณาคดีในศาลคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ใช้องค์คณะผู้พิพากษาจำนวน 2 คน ทั้งนี้ตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม

ตามบทบัญญัติมาตรานี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่าศาลได้ใช้วิธีพิจารณาโดยใช้ระบบไต่สวนอย่างแท้จริง เพราะตามระบบไต่สวนศาลมิได้วางตัวเป็นกลางเช่นในระบบกล่าวหา แต่ศาลเพียงผู้เดียวที่มีอำนาจเต็มในการพิจารณาคดีในศาล ดังนั้นพนักงานอัยการเองจำต้องทบทวนบทบาทของตนเองตั้งแต่ขั้นพิจารณาสำนวน และรวมถึงทุกขั้นตอนของการพิจารณาคดี และอีกประการหนึ่งเห็นว่า ทั้งโจทก์และจำเลยสามารถทราบถึงประเด็น และจำนวนพยานหลักฐานที่จะใช้ในชั้นพิจารณาคดีของศาลได้ อันทำให้เกิดความยุติธรรมให้แก่จำเลยได้ ซึ่งแตกต่างจากการพิจารณาในคดีอาญาทั่วไปซึ่งจำเลยไม่สามารถล่วงรู้ล่วงหน้าว่าโจทก์จะสืบพยานบุคคลอย่างไร เพราะในวันนัด

ตรวจพยานในระบบกล่าวหา โจทก์ไม่ต้องส่งคำให้การของพยานให้แก่ศาลก่อนวันสืบพยาน จำเลยจึงไม่ทราบว่าจะสืบพยานเช่นไร จะสามารถนำพยานเข้าไต่สวนได้ก็ปาก อันนี้เป็นอำนาจของศาล โดยเฉพาะ แม้โจทก์และจำเลยจะอ้างพยานจำนวนเท่าใด ศาลมีอำนาจตัดพยานหลักฐานดังกล่าวได้ เป็นดุลยพินิจของศาล

เมื่อศาลได้นัดตรวจพยานหลักฐานและกำหนดนัดสืบพยานแล้ว เมื่อถึงวันนัดสืบพยาน ศาลจะต้องแจ้งให้พยานทราบประเด็นและข้อเท็จจริงที่จะทำการสืบพยาน แล้วให้พยานเบิกความในข้อนั้นด้วยตนเองหรือตอบคำถามศาล ศาลอาจถามพยานเกี่ยวกับข้อเท็จจริงใดๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับคดี แม้จะไม่มีคู่ความฝ่ายใดยกขึ้นอ้างก็ตาม แล้วจึงอนุญาตให้คู่ความถามพยานเพิ่มเติม ทั้งนี้ ตามนัยมาตรา 25 วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559

ตามมาตรา 25 วรรคหนึ่งดังกล่าวข้างต้นนั้น ศาลจะเป็นผู้ถามพยานเอง หรือจะให้พยานเบิกความตามที่ศาลแจ้งให้พยานทราบประเด็นและข้อเท็จจริงที่จะทำการสืบ โดยที่ศาลมีอำนาจถามพยานในข้อเท็จจริงใดๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับคดีแม้จะไม่มีคู่ความฝ่ายใดยกขึ้นอ้างก็ตาม โจทก์หรือจำเลยไม่มีสิทธิที่จะถามพยานแม้คู่ความจะได้กำหนดประเด็นในวันนัดตรวจพยานก็ตาม แต่โจทก์หรือจำเลยอาจขออนุญาตศาลได้ แต่ศาลจะอนุญาตหรือไม่เป็นอำนาจศาล

แต่ในทางปฏิบัติผู้วิจัยพบว่าศาลมักจะให้พนักงานอัยการ โจทก์เป็นผู้ถามพยานเองตามคำถามและประเด็นที่โจทก์ได้กำหนดไว้ ซึ่งการพิจารณาคดีในระบบไต่สวน สามารถใช้คำถามนำได้ แต่จะไม่มีคำถามค้านหรือถามติง ดังเช่นการพิจารณาคดีอาญาทั่วไปที่ใช้ระบบกล่าวหา คงมีการกำหนดให้คู่ความต้องขออนุญาตจากศาลตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 25 วรรคท้ายแห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ.2559

การที่กฎหมายบัญญัติไว้ในมาตรา 25 แสดงว่าศาลได้ใช้วิธีการตามระบบไต่สวนที่กล่าวว่าศาลแต่เพียงผู้เดียวมีอำนาจแสวงหาข้อเท็จจริงทั้งหมด พนักงานอัยการ โจทก์หรือจำเลยเป็นเพียงผู้ช่วยศาล เพื่อให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาเสร็จสิ้นเท่านั้นเอง ต่างจากการพิจารณาในระบบกล่าวหา ที่ศาลเป็นเพียงกรรมการ คู่ความเป็นประจักษ์และต่อสู้กันตามกระบวนการพิจารณา

การพิจารณาและสืบพยานในศาล ให้ทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 28 วรรคแรก แต่ศาลอาจพิจารณาลับหลังจำเลยได้ ในกรณีตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 28 วรรค 2 ที่บัญญัติว่า

“...เมื่อศาลเห็นเป็นการสมควร เพื่อให้การพิจารณาเป็นไปโดยไม่ชักช้า ศาลมีอำนาจพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยได้ ในกรณีดังต่อไปนี้

(1) จำเลยไม่อาจมาฟังการพิจารณาและการสืบพยานได้เนื่องจากความเจ็บป่วย หรือมีเหตุจำเป็นอื่นอันมิอาจก้าวล่วงได้ เมื่อจำเลยมีทนายและจำเลยได้รับอนุญาตจากศาลที่จะไม่มาฟังการพิจารณาและสืบพยาน

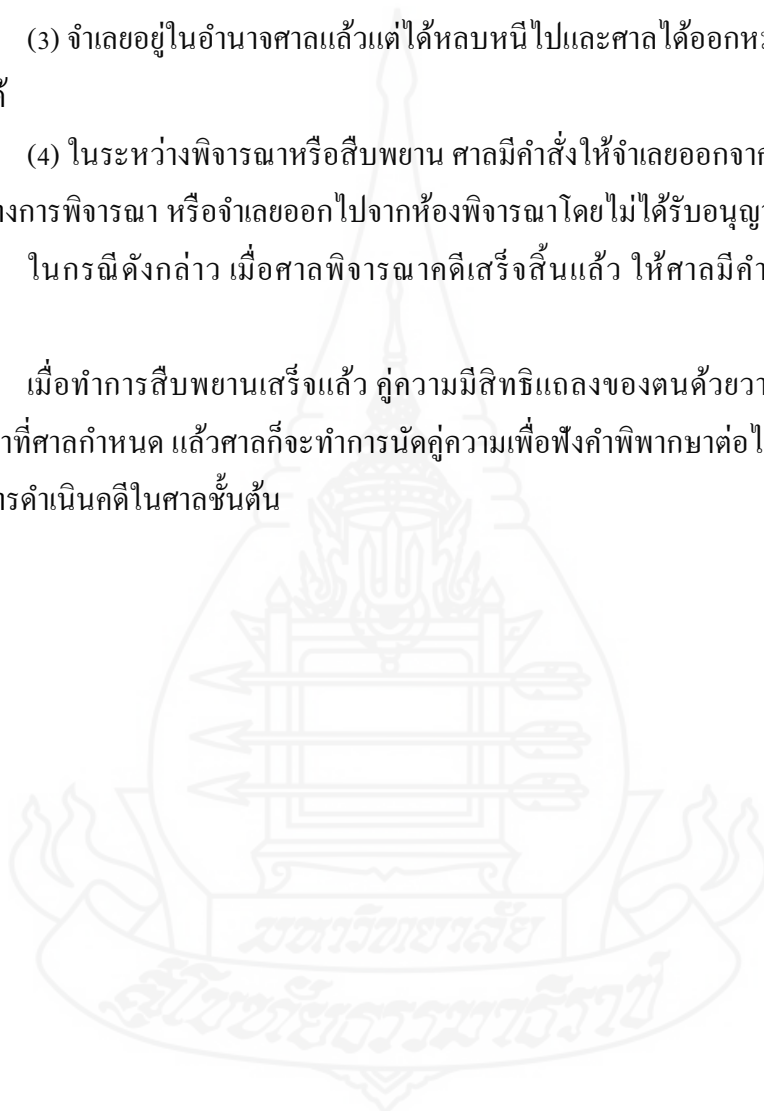
(2) จำเลยเป็นนิติบุคคลและศาลได้ออกหมายจับผู้จัดการหรือผู้แทนของนิติบุคคลนั้นแล้ว แต่ยังไม่จับตัวมาได้

(3) จำเลยอยู่ในอำนาจศาลแล้วแต่ได้หลบหนีไปและศาลได้ออกหมายจับแล้ว แต่ยังไม่จับตัวมาได้

(4) ในระหว่างพิจารณาหรือสืบพยาน ศาลมีคำสั่งให้จำเลยออกจากห้องพิจารณาเพราะเหตุขัดขวางการพิจารณา หรือจำเลยออกไปจากห้องพิจารณาโดยไม่ได้รับอนุญาตจากศาล

ในกรณีดังกล่าว เมื่อศาลพิจารณาคดีเสร็จสิ้นแล้ว ให้ศาลมีคำพิพากษาในคดีนั้นต่อไป”

เมื่อทำการสืบพยานเสร็จแล้ว คู่ความมีสิทธิแถลงของตนด้วยวาจาหรือเป็นหนังสือ ภายในเวลาที่ศาลกำหนด แล้วศาลก็จะทำการนัดคู่ความเพื่อฟังคำพิพากษาต่อไป และถือว่าเป็นการเสร็จสิ้นการดำเนินคดีในศาลชั้นต้น

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ปัญหาการทุจริตและประพฤติมิชอบของเจ้าหน้าที่รัฐและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง นับว่าเป็นปัญหาที่ร้ายแรง และเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของประเทศ จึงเป็นภารกิจที่จำเป็นที่ทุกส่วนในภาคสังคม จะต้องร่วมกันยับยั้งปราบปรามให้การทุจริตและประพฤติมิชอบให้หมดสิ้น หรือให้ลดลง อันส่งผลต่อการพัฒนาประเทศในทุกๆ ด้าน องค์กรสำคัญที่มีส่วนร่วมป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบขององค์กรหนึ่งก็คือองค์กรอัยการ แต่โดยที่พนักงานอัยการมีความคุ้นเคยกับการดำเนินคดีโดยใช้ระบบกล่าวหาเป็นเวลานาน แต่ในการดำเนินคดีในศาลคดีทุจริตและประพฤติมิชอบใช้ระบบไต่สวนในการดำเนินคดีและพิจารณาคดีในศาล และโดยที่ระบบกล่าวหาและระบบไต่สวนมีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง พนักงานอัยการจำเป็นต้องทำการศึกษาและทำความเข้าใจกับระบบไต่สวนให้ดี เพื่อที่จะสามารถดำเนินคดีในระบบไต่สวนให้มีประสิทธิภาพ

การพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบใช้ระบบไต่สวน โดยอาศัยพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ.2559 ข้อบังคับของประธานศาลฎีกาว่าด้วยวิธีการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ.2559 และข้อบังคับของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ.2560

สำหรับพนักงานอัยการก็ปฏิบัติตามระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีของพนักงานอัยการในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ.2560

จากการศึกษาพบว่าบทบาทของพนักงานอัยการในการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบมีค่อนข้างมาก ไม่ว่าจะเป็นขั้นตอนการรับสำนวนการไต่สวน และสำนวนการสอบสวน รวมทั้งการพิจารณาสำนวนก่อนมีคำสั่งใดๆ หรือก่อนที่จะดำเนินการฟ้องผู้ถูกกล่าวหาต่อศาล แต่เมื่อได้ดำเนินการฟ้องผู้ถูกกล่าวหาแล้วบทบาทของพนักงานอัยการจะลดลงอย่างมากเมื่อเปรียบเทียบกับ การดำเนินคดีในศาลอาญาทั่วไปกล่าวคือ

1. บทสรุป

1.1 บทบาทของพนักงานอัยการในชั้นก่อนฟ้องคดีมีลำดับดังนี้

1.1.1 การพิจารณาแก้ไขข้อบกพร่องในการรับสำนวนการไต่สวนและสำนวนการ

สอบสวน

พนักงานอัยการจะต้องพิจารณาว่าสำนวนดังกล่าวได้มีการสรุปข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำผิดของผู้ถูกกล่าวหาหรือไม่สำนวนดังกล่าวครบกำหนดอายุความเมื่อไหร่สำนวนดังกล่าวมีการไต่สวนข้อเท็จจริงก่อนแจ้งข้อกล่าวหาแก่ผู้ถูกกล่าวหาหรือไม่สำนวนดังกล่าวแจ้งข้อกล่าวหาเกินกว่าข้อเท็จจริงหรือไม่ โดยแจ้งข้อหาที่เพิ่มขึ้นโดยคดีขาดอายุความในข้อหาเล็กแล้ว

ปัญหาต่างๆ ดังได้กล่าวมาแล้วพนักงานอัยการต้องดำเนินการแจ้งผู้ส่งสำนวน และ/หรือทำบันทึกข้อตกลงระหว่างสำนักงานอัยการสูงสุดและคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือแจ้งให้แก่ผู้บังคับบัญชาของผู้ที่กระทำข้อบกพร่องเป็นอาจิม

เมื่อพนักงานอัยการได้รับสำนวนการไต่สวนหรือสำนวนการสอบสวนแล้วก่อนที่จะมีคำสั่งใดๆ พนักงานอัยการมีทางเลือกได้ 3 กรณีคือ

กรณีที่ 1 เมื่อพนักงานอัยการพิจารณาแล้วสำนวนดังกล่าวมีข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายครบถ้วน รวมถึงพฤติการณ์การกระทำผิดดังกล่าวของผู้ถูกกล่าวหาเป็นความผิดฐานทุจริตหรือประพฤตินิষอบ ก็มีความเห็นรับดำเนินคดีและเสนออัยการสูงสุดพิจารณา ถ้าอัยการสูงสุดเห็นชอบว่าคดีมีมูลก็จะมอบหมายให้สำนักงานอัยการที่รับผิดชอบตามมูลคดีที่เกิดเหตุเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินคดีต่อไป เพื่อดำเนินการฟ้องผู้ถูกกล่าวหาต่อไป

กรณีที่ 2 กรณีที่พนักงานอัยการพิจารณาสำนวนแล้วพบข้อบกพร่อง มีการเจอข้อไม่สมบูรณ์ “ข้อไม่สมบูรณ์” มีความหมายมากกว่าการสอบสวนเพิ่มเติมหมายความว่า เมื่อพิจารณาแล้วสำนวนคดีมีข้อบกพร่อง และมีความเห็นว่าควรสอบสวนเพิ่มเติมก็สามารถระบุดูพยานเพิ่มเติมได้ ซึ่งขอบเขตจะกว้างกว่าการสอบสวนเพิ่มเติมในคดีอาญาปกติ หลังจากแจ้งข้อไม่สมบูรณ์แล้วก็ต้องมีหนังสือแจ้งคณะกรรมการ ป.ป.ช. ทราบ เมื่อได้รับหนังสือแจ้งข้อไม่สมบูรณ์แล้ว ก็จะมีหน้าที่ในการตั้งคณะทำงานเพื่อจะมาพิจารณาข้อไม่สมบูรณ์ร่วมกับคณะทำงานที่อัยการสูงสุดตั้งเข้าไป ขั้นตอนต่อไปคือการประชุมร่วมกัน แล้วก็พิจารณาประเด็นต่างๆ ตามที่อัยการสูงสุดแจ้งไว้ตามข้อไม่สมบูรณ์คือการพิจารณาถึงตัวบทกฎหมายที่จะดำเนินคดีและพิจารณาถึงการไต่สวนพยานเพิ่มเติมรวมถึงเรียกพยานหลักฐานเพิ่มเติม ถ้าคณะกรรมการฝ่าย ป.ป.ช.ชี้แจงแล้วเห็น

ว่ามีพยานหลักฐานส่วนนั้นอยู่แล้วในสำนวนก็อาจยุติตรงนั้นเรียกว่าการหาข้อยุติพนักงานอัยการก็จะรับดำเนินคดีต่อไป

กรณีที่ 3 กรณีพนักงานอัยการเห็นว่าต้องสอบพยานเพิ่มเติมตามข้อไม่สมบูรณ์แต่คณะกรรมการ ป.ป.ช. เห็นว่าไม่จำเป็นหรือในกรณีที่มีการสอบสวนพยานเพิ่มเติมแล้วแต่ความเห็นทางคดีไม่ลงรอยกัน เช่นพนักงานอัยการเห็นว่าไม่อาจรับดำเนินคดีทั้งหมดหรือไม่อาจรับดำเนินคดีได้บางส่วน หรือไม่อาจรับดำเนินคดีได้ครบทุกข้อกล่าวหาตามที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ชี้มูล กรณีนี้เรียกว่าหาข้อยุติไม่ตรงกันก็ต้องมีความเห็นเสนออัยการสูงสุดพิจารณาว่าจะดำเนินการตามที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีความเห็นหรือจะดำเนินการตามที่คณะทำงานฝ่ายอัยการมีความเห็น ถ้าอัยการสูงสุดมีความเห็นตามคณะทำงานฝ่ายอัยการ ก็จะส่งสำนวนคืนให้กับ คณะกรรมการ ป.ป.ช. รับไปดำเนินการต่อไป

1.1.2 การบรรยายฟ้อง

ขั้นตอนต่อไปเมื่อพนักงานอัยการรับดำเนินคดีแล้วก็ถึงกระบวนการฟ้องผู้ถูกกล่าวหาต่อศาล

พนักงานอัยการจะต้องบรรยายฟ้องให้ครบองค์ประกอบความผิดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 158 ถ้าบรรยายฟ้องไม่ครบองค์ประกอบความผิดหรือฟ้องเคลือบคลุมศาลอาจพิพากษายกฟ้องได้ และการบรรยายฟ้องต้องระบุถึงข้อความเกี่ยวกับการกระทำอันเป็นความผิดคดีทุจริตและประพฤตินิยมชอบ และต้องระบุพฤติการณ์ที่กล่าวหาว่ากระทำความผิดพร้อมชี้ช่องพยานหลักฐานให้ชัดเจนเพียงพอที่จะดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปได้

ถึงแม้พนักงานอัยการจะฟ้องครบองค์ประกอบความผิด แต่ถ้าศาลเห็นว่าฟ้องไม่ถูกต้อง เช่น ไม่ระบุพฤติการณ์ที่กล่าวหาว่ากระทำความผิดและไม่ชี้ช่องพยานหลักฐาน ศาลมีอำนาจให้โจทก์แก้ฟ้องให้ถูกต้องได้

1.1.3 บทบาทของพนักงานอัยการในชั้นพิจารณาคดีของศาล

เมื่อฟ้องผู้ถูกกล่าวหาต่อศาลแล้ว ศาลจะทำการนัดตรวจพยานหลักฐาน แต่ก่อนถึงวันนัดตรวจพยานหลักฐาน ศาลจะกำหนดให้เจ้าพนักงานคดีของศาลเป็นผู้ตรวจสำนวนการสอบสวน สำนวนคดีของคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือคณะกรรมการ ป.ป.ท. จัดทำสรุปย่อการกระทำผิดของจำเลยตามฟ้อง รวมทั้งพยานหลักฐานต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในสำนวน จัดทำสรุปรายการพยานหลักฐาน โดยระบุพยานหลักฐานที่คู่ความ ไม่ได้โต้แย้งกันเพื่อความสะดวกของศาลในการที่ศาลจะสอบถามคู่ความและให้คู่ความรับข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานนั้นโดยไม่ต้องไต่สวนรวมทั้งสรุปรายละเอียดประเด็นแห่งคดีที่คู่ความโต้แย้งกัน จำนวนพยานความเกี่ยวข้องกับประเด็น

ความจำเป็นที่ต้องสืบพยานหลักฐานดังกล่าว รวมทั้งเตรียมพยานหลักฐานดังกล่าวก่อนหลังตามที่คู่ความประสงค์จะนำสืบ

ตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น พนักงานอัยการจะมอบหมายให้นิติกรไปดำเนินการเอง แต่เพื่อเป็นการเพิ่มบทบาทของพนักงานอัยการ ควรที่พนักงานอัยการเจ้าของสำนวนจะต้องดำเนินการด้วยตนเอง เพราะอาจจะโต้แย้งประเด็นแห่งคดี รวมถึงพยานหลักฐานต่างๆ ที่จะต้องนำสืบในศาล

ประเด็นบทบาทของพนักงานอัยการในการพิจารณาคดีในศาลการพิจารณาคดีในศาลใช้ระบบไต่สวนนั้น บทบาทของพนักงานอัยการจะไม่เหมือนกับการดำเนินคดีอาญาทั่วไปที่ใช้ระบบกล่าวหา เพราะบทบาทของพนักงานอัยการจะมีน้อยมาก เพราะศาลเป็นผู้แสวงหาข้อเท็จจริงด้วยตนเอง เมื่อศาลแสวงหาข้อเท็จจริงด้วยตนเอง ศาลจึงไม่สามารถยกเหตุแห่งความสงสัยขึ้นเพื่อยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้กับจำเลย

ในการพิจารณาในศาล ศาลจะเป็นผู้ถามพยานเองทั้งหมด พนักงานอัยการโจทก์จำเลยหรือทนายจำเลยไม่สามารถถามค้านหรือถามติงได้ นอกจากขออนุญาตศาลถามและศาลจะอนุญาตหรือไม่อนุญาตก็ได้ ถ้าศาลเห็นว่าข้อเท็จจริงที่ได้เพียงพอแล้วก็อาจจะไม่อนุญาตก็ได้

ดังนั้นในชั้นตอนนี้พนักงานอัยการโจทก์จะต้องรับฟังการไต่สวนของศาลอย่างตั้งอกตั้งใจ ถ้าเห็นว่าข้อเท็จจริงที่พยานเบิกความไปขาดตกบกพร่อง ไม่ครบประเด็นและเป็นสาระสำคัญ พนักงานอัยการก็ต้องขออนุญาตศาลถาม แม้ว่าศาลจะอนุญาตหรือไม่ก็ตาม

บทบาทของพนักงานอัยการที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ เมื่อศาลดำเนินการสอบสวนพิจารณาคดีเสร็จแล้ว ก่อนที่ศาลจะมีคำพิพากษา ศาลจะให้ทั้ง โจทก์และจำเลยแถลงปิดคดีด้วยวาจา หรือทำเป็นหนังสือต่อศาล ดังนั้นพนักงานอัยการจะต้องสนใจในทุกขั้นตอนของการไต่สวนพยาน และทำการแถลงปิดคดีเป็นหนังสือ เพราะจะทำให้ศาลเห็นภาพที่ชัดเจนพอที่จะพิพากษาลงโทษจำเลยตามฟ้องได้

1.1.4 ประเด็นการเพิ่มประสิทธิภาพของพนักงานอัยการ

ควรมีการพัฒนาบุคลากรของอัยการ ไม่ว่าจะเป็นพนักงานอัยการหรือนิติกรก็ตาม ให้มีความรู้ในเรื่องระบบไต่สวน และกระบวนการพิจารณาคดีที่ใช้ในศาลต่างๆ ที่ใช้ระบบไต่สวน เพราะแต่ละศาลก็มีกระบวนการพิจารณา ระเบียบ ข้อกำหนด หรือข้อบังคับที่แตกต่างกันไป ถึงแม้จะกล่าวว่าได้ใช้ระบบไต่สวนในการพิจารณาคดี

2. ข้อเสนอแนะ

ตามที่ผู้วิจัยได้นำเสนอมาตั้งแต่ต้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

2.1 การส่งสำนวนคดีให้พนักงานอัยการของ ป.ป.ช. ควรมีการกำหนดระยะเวลาให้ชัดเจนทุกคดี ไม่ใช่กำหนดระยะเวลาเฉพาะกรณีที่เกี่ยวข้องกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ หรือผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 และในขั้นการการรับและพิจารณาสำนวนพนักงานอัยการผู้ดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ต้องพิจารณาสำนวนทั้งปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายให้ละเอียดถี่ถ้วน

2.2 การบรรยายฟ้องของพนักงานอัยการในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบต้องทำเป็นหนังสือมีข้อความตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 158 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ดังนั้นคำฟ้องต้องครบองค์ประกอบความผิด และรายละเอียดตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย เพราะถ้าคำฟ้องไม่ครบองค์ประกอบความผิดหรือเป็นฟ้องเคลือบคลุมศาลอาจพิพากษายกฟ้องได้ ดังนั้นควรมีการแก้กฎหมายให้การบรรยายฟ้องในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบไม่ควรมีฟ้องเคลือบคลุมดังเช่นการดำเนินคดีในศาลปกครอง ซึ่งใช้ระบบไต่สวนเหมือนกัน

2.3 เพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินคดีของพนักงานอัยการ ในวันนัดตรวจพยานหลักฐาน พนักงานอัยการผู้ดำเนินคดีควรไปดำเนินการด้วยตนเองเพราะสามารถที่กำหนดประเด็น และรวมถึงจำนวนของพยานที่จะใช้ในการไต่สวน แต่ถ้าพนักงานอัยการไม่ไปด้วยตนเองอาจทำให้พยานหลักฐานหรือคำถามที่จะใช้ในการไต่สวนไม่ครบถ้วนอันอาจเกิดความเสียหายต่อคดีได้

2.4 สำนักงานอัยการสูงสุดควรพัฒนาบุคลากรของสำนักงานอัยการสูงสุดให้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องการดำเนินคดีโดยใช้ระบบไต่สวน

2.5 สำนักงานอัยการสูงสุดควรสร้างพนักงานอัยการให้เป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านในเรื่องการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ รวมทั้งการดำเนินคดีโดยใช้ระบบไต่สวน

2.6 ควรแก้กฎหมายให้พนักงานอัยการเข้าไปร่วมไต่สวนกับ ป.ป.ช. ตั้งแต่เริ่มต้นคดี

2.7 ควรใช้ระบบไต่สวนที่สมบูรณ์ในศาลคดีทุจริตและประพฤติมิชอบดังเช่นของต่างประเทศ เช่น ประเทศฝรั่งเศส เป็นต้น

2.8 ควรให้ผู้ที่สนใจศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบทั้งกระบวนการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งควรศึกษากฎหมายใหม่ เช่น พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กมล พัทธวินิช. (2521). “ระบบอัยการของสหรัฐอเมริกา” *วารสารอัยการ*, 1, 12. (ธันวาคม), หน้า 16.
- กวินท์ อัครภักดี. (2552). *ความสำคัญของสำนวนการสอบสวนในคดีอาญา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญา
นิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์), มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต: กรุงเทพฯ.
- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. (2541). กระบวนการยุติธรรมบนเส้นทางของการเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- กุลพล พลวัน. (2546). “การพิจารณาคดีระบบกล่าวหาและระบบไต่สวนในกฎหมายไทยที่มีผลกระทบ
ต่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน,” *ศาลรัฐธรรมนูญ (มกราคม-เมษายน)*: 34-50.
- เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. (2521). “ดุลพินิจในการไม่ฟ้องคดีอาญาที่มีมูลของอัยการในสหรัฐอเมริกา.”
วารสารนิติศาสตร์, 10, 1. (มีนาคม): หน้า 156-158.
- โกเมน ภัทรภิรมย์. (2533). อัยการฝรั่งเศสใน อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา รวมบทความ
เกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาในนานาประเทศ. หน้า 27.
- โกเมน ภัทรภิรมย์ ก. (2513). “การฟ้องคดีอาญาในประเทศฝรั่งเศส.” *อัยการนิเทศ*, เล่ม 32. หน้า
172-173.
- โกเมน ภัทรภิรมย์ ข. (2526). *ชีวิตและผลงาน ดร. โกเมน ภัทรภิรมย์ “60 ปี ดร. โกเมน ภัทรภิรมย์”*
หน้า 93.
- เข็มชัย ชูติวงศ์. (2544). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ.
- ข้อบังคับของประธานศาลฎีกาว่าด้วยวิธีการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559
- คณิต ณ นคร. (2545). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- _____. (2551). *ภูมิธรรมและบทบาทของพนักงานอัยการ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- จิตรลดา จุงวงศ์. (2541). *แนวทางในการตรวจสอบควบคุม การดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ในความผิด
ต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- จิตติมา เมืองจีน. (2552). *แนวทางการพัฒนาระบบไต่สวนในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรง
ตำแหน่งทางการเมือง*. (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์),
มหาวิทยาลัยรามคำแหง: กรุงเทพฯ.
- ชวลิต โสภณวัต. (2524). “กฎหมายลักษณะพยานของไทยเป็นกฎหมายในระบบกล่าวหาจริงหรือ”
ตุลพาห ปีที่ 28 เล่ม 6, หน้า 38-41 และ เข็มชัย ชูติวงศ์. *คำอธิบายกฎหมายลักษณะ
พยาน*, กรุงเทพฯ: นิติบัญญัติการ, (พิมพ์ครั้งที่ 7). หน้า 7.

- ณรงค์ ใจหาญ. (2544). *หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- พรเพชร วิชิตชลชัย. (2542). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เกษมโกวิท.
- พงศ์พิพัฒน์ ทศน โกวิท. (2550). *การค้นหาคำความจริงในคดีอาญาโดยนำระบบไต่สวนมาใช้ในศาลยุติธรรม*. (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์), มหาวิทยาลัยรามคำแหง: กรุงเทพฯ.
- พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559
- พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559
- ภัทรชวรรณ ชะนะมา. (2554). *การไต่สวนข้อเท็จจริงในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง บทบาทของพนักงานอัยการในการร่วมไต่สวน*. (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์), มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต: กรุงเทพฯ.
- มานิต เอกสุวรรณ. (2552). *บทบาทของพนักงานอัยการในการไต่สวนคดีอาญา : ศึกษากรณีก่อนฟ้องคดี*. (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์), มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต: กรุงเทพฯ.
- ยิ่งศักดิ์ กฤษณจินดา และ วุฒิพงษ์ เวชยานนท์. (2541). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์พิมพ์อักษร.
- รุ่งแสง กฤตยพงศ์. (2534, สิงหาคม). “ระบบอัยการในประเทศสหรัฐอเมริกา.” *วารสารอัยการ*, 41, (162). (สิงหาคม), หน้า 32.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560.
- ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุด ว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการในคดีทุจริต และประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2560.
- ศุภณัฐ ชูลาภ. (2556). *บทบาทของพนักงานอัยการในการสอบสวนคดีอาญา : ศึกษาเฉพาะกรณีการสอบสวนคดีความผิดนอกราชอาณาจักร*. (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์), มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต: กรุงเทพฯ.
- แสวง บุญเฉลิมวิภาส. (ม.ป.ป). *การศึกษาพันธกรณีและความพร้อมของประเทศไทยในการปฏิบัติตามอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริต ค.ศ. 2003*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- โสภณ รัตนากร. (2551). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน*. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ.
- อนันต์ จันทรโอภากร. (2525). *กฎหมายลักษณะพยาน*. กรุงเทพฯ: ซีรานุสรณ์การพิมพ์.

- อุทัย อาทิวา. (2525). *รวมบทความกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส*. กรุงเทพฯ: วิ.เจ.พรีนติ้ง. อมร จันทรสมบูรณ์. (2516). “อำนาจสืบสวน สอบสวน ฟ้องร้องในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย.” *บทบัญญัติ* 30, หน้า 625.
- Arnole J Heidenheimer and Donald P. Kommers. *The Government of German*. 4th. Ed.. (New York: Thomas Y. Crowell Company. 1975.
- Command of Her Majesty. (2004). *Cutting Crime. Delivering Justice [A Strategic Plan for Criminal Justice 2004-08]* . p.53.
- Criminal Justice System. Retrieved June 26, 2009 from <http://www.azpenalreform.az/eng/library/articles/121-criminal-justice-system-of-japan.html>.
- Eberhard Siegismund. *The Public Prosecution Office in Germany: Legal Status, Functions and Organization*. p. 65. http://www.unafei.or.jp/english/pdf/PDF_rms/no60/ch03.pdf.
- Jörg-Martin Jehle. (2009). *Criminal Justice in Germany*. 5th Edition Federal Ministry of Justice.
- Moriyama T. (2009). *World Factbook of Criminal Justice Systems Japan*. Retrieved July 7, 2009 from <http://www.ojp.usdoj.gov/bjs/pub/ascii/wfbcjap.txt>.
- Nigel G. Foster and Satish Sule. (2002). *German Legal System & Laws*. 3rd ed. (Wiltshire: Antony Rowe Limited.
- Otto Triffterer. (1981). “The Pre-trial Phase (The Police and Prosecution)” In *The Criminal Justice System of the Federal Republic of Germany*. (Toulouse: Association Internationale de Droit Penal.
- Robert. P. (2002). “Philosophy, Feinberg, Codification, and Consent : A Progress Report on English Experiences of Criminal Law Reform.” *Buffalo Criminal Law Review*. vol 5. 173.
- The Code of Criminal Procedure. Article 247 Prosecution shall be instituted by a public prosecutor.
- The United Nations Asia and Far East Institute for the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders (unafei). *criminal justice in japan* . 2011.

ภาคผนวก

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

สภามหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

ภาคผนวก ก

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา
ว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา
พ.ศ. ๒๕๖๑

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร
ให้ไว้ ณ วันที่ ๒๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๑
เป็นปีที่ ๓ ในรัชกาลปัจจุบัน

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร มีพระราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า

โดยที่เป็นการสมควรมีกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้มีบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ซึ่งมาตรา ๒๖ ประกอบกับมาตรา ๒๘ มาตรา ๓๒ มาตรา ๓๓ มาตรา ๓๗ และมาตรา ๔๐ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บัญญัติให้กระทำได้โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

เหตุผลและความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพอันจะเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ ซึ่งการตราพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๒๖ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยแล้ว

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญขึ้นไว้โดยคำแนะนำและยินยอมของสภานิติบัญญัติแห่งชาติทำหน้าที่รัฐสภา ดังต่อไปนี้

มาตรา ๑ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑”

มาตรา ๒ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

มาตรา ๓ โยกเล็ก

* ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๓๕/ตอน ๕๒ ก/หน้า ๑/๒๑ กรกฎาคม ๒๕๖๑

- (๑) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๔๒
- (๒) ประกาศคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ฉบับที่ ๓๑ เรื่อง การดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ลงวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๔๙
- (๓) พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๔๒ พ.ศ. ๒๕๕๐
- (๔) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๕
- (๕) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๕๘
- (๖) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๕๙
- (๗) ประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ ๒๔/๒๕๕๗ เรื่อง ให้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญมีผลบังคับใช้ต่อไป ลงวันที่ ๒๓ พฤษภาคม ๒๕๕๗ เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต
- (๘) ประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ ๗๒/๒๕๕๗ เรื่อง การดำเนินการตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ลงวันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๕๕๗

มาตรา ๔ ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้

“เจ้าพนักงานของรัฐ” หมายความว่า เจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ และคณะกรรมการ ป.ป.ช.

“เจ้าหน้าที่ของรัฐ” หมายความว่า ข้าราชการหรือพนักงานส่วนท้องถิ่นซึ่งมีตำแหน่งหรือเงินเดือนประจำ ผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานของรัฐหรือในรัฐวิสาหกิจ ผู้บริหารท้องถิ่น รองผู้บริหารท้องถิ่น ผู้ช่วยผู้บริหารท้องถิ่น และสมาชิกสภาท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เจ้าพนักงานตามกฎหมายว่าด้วยลักษณะปกครองท้องที่ หรือเจ้าพนักงานอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ และให้หมายความรวมถึงกรรมการ อนุกรรมการ ลูกจ้างของส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ และบุคคลหรือคณะบุคคลบรรดาซึ่งมีกฎหมายกำหนดให้ใช้อำนาจหรือได้รับมอบให้ใช้อำนาจทางปกครองที่จัดตั้งขึ้นในระบอบราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือกิจการอื่นของรัฐด้วย แต่ไม่รวมถึงผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ และคณะกรรมการ ป.ป.ช.

“เจ้าหน้าที่ของรัฐต่างประเทศ” หมายความว่า ผู้ซึ่งดำรงตำแหน่งด้านนิติบัญญัติ บริหาร ปกครอง หรือตุลาการ ของรัฐต่างประเทศ และบุคคลใด ๆ ซึ่งปฏิบัติหน้าที่ให้แก่รัฐต่างประเทศ รวมทั้งการปฏิบัติหน้าที่สำหรับหน่วยงานของรัฐหรือหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ ไม่ว่าโดยการแต่งตั้งหรือเลือกตั้ง มีตำแหน่งประจำหรือชั่วคราว และได้รับเงินเดือนหรือค่าตอบแทนอื่นหรือไม่ก็ตาม

“เจ้าหน้าที่ขององค์การระหว่างประเทศ” หมายความว่า ผู้ซึ่งปฏิบัติหน้าที่
ในองค์การระหว่างประเทศ หรือผู้ได้รับมอบหมายจากองค์การระหว่างประเทศให้ปฏิบัติหน้าที่ในนาม
ขององค์การระหว่างประเทศนั้น

“ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง” หมายความว่า

(๑) นายกรัฐมนตรี

(๒) รัฐมนตรี

(๓) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

(๔) สมาชิกวุฒิสภา

(๕) ข้าราชการการเมืองอื่นนอกจาก (๑) และ (๒) ตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบ
ข้าราชการการเมือง

(๖) ข้าราชการรัฐสภาฝ่ายการเมืองตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการรัฐสภา

“ผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ” หมายความว่า ผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ
ตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติยกเว้นคณะกรรมการ ป.ป.ช. และให้หมายความรวมถึงผู้ว่าการตรวจเงิน
แผ่นดินด้วย ยกเว้นกรณีตามมาตรา ๑๑ (๑)

“ผู้ช่วยผู้บริหารท้องถิ่น” หมายความว่า ผู้ทำหน้าที่ช่วยเหลือผู้บริหารท้องถิ่น และ
ให้หมายความรวมถึงผู้ทำหน้าที่ช่วยเหลือสภาท้องถิ่นหรือสมาชิกสภาท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วน
ท้องถิ่นด้วย ทั้งนี้ ตามที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด

“ผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูง” หมายความว่า ผู้ดำรงตำแหน่งหัวหน้าส่วนราชการระดับ
กระทรวง ทบวง กรม หรือส่วนราชการที่มีฐานะเป็นนิติบุคคลซึ่งมิใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง
สำหรับข้าราชการพลเรือน และปลัดกระทรวงกลาโหม ผู้บัญชาการทหารสูงสุด ผู้บัญชาการเหล่าทัพ
สำหรับข้าราชการทหาร และผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ และให้หมายความรวมถึงผู้ว่าราชการ
จังหวัด ปลัดกรุงเทพมหานคร กรรมการและผู้บริหารสูงสุดของรัฐวิสาหกิจ หัวหน้าหน่วยงานของ
องค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ แต่ไม่รวมถึงผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดิน กรรมการและผู้บริหารสูงสุดของ
หน่วยงานอื่นของรัฐ ผู้ดำรงตำแหน่งอื่นตามที่กฎหมายกำหนด หรือผู้ซึ่งดำรงตำแหน่งเทียบเท่าตามที่
คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด

“ผู้ถูกกล่าวหา” หมายความว่า ผู้ซึ่งคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติให้ดำเนินการไต่สวน
ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ ไม่ว่าจะในฐานะเป็นตัวการ ผู้ใช้ หรือผู้สนับสนุนในการ
กระทำความผิดดังกล่าว

“คณะกรรมการ ป.ป.ช.” หมายความว่า คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการ
ทุจริตแห่งชาติ

“ประธานกรรมการ” หมายความว่า ประธานกรรมการป้องกันและปราบปรามการ
ทุจริตแห่งชาติ

“กรรมการ” หมายความว่า กรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ
และให้หมายความรวมถึงประธานกรรมการด้วย

“เลขาธิการ” หมายความว่า เลขาธิการคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการ
ทุจริตแห่งชาติ

“สำนักงาน” หมายความว่า สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการ
ทุจริตแห่งชาติ

“พนักงานเจ้าหน้าที่” หมายความว่า เลขาธิการ และข้าราชการในสังกัดสำนักงาน และให้หมายความรวมถึงข้าราชการหรือพนักงานซึ่งมาช่วยราชการในสำนักงานซึ่งคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้แต่งตั้งให้ปฏิบัติราชการตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้

“หัวหน้าพนักงานสอบสวน” หมายความว่า ผู้ที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. แต่งตั้งจาก พนักงานสอบสวน

“ไต่สวน” หมายความว่า การแสวงหา รวบรวม และการดำเนินการอื่นใด เพื่อให้ได้มา ซึ่งข้อเท็จจริงและพยานหลักฐาน

“ทุจริตต่อหน้าที่” หมายความว่า ปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติอย่างใดในตำแหน่ง หรือหน้าที่ หรือปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติอย่างใดในพฤติการณ์ที่อาจทำให้ผู้อื่นเชื่อว่ามิได้ตำแหน่ง หรือหน้าที่ซึ่งที่ตนมิได้มีตำแหน่งหรือหน้าที่นั้น หรือใช้อำนาจในตำแหน่งหรือหน้าที่ ทั้งนี้ เพื่อ แสวงหาประโยชน์ที่มีควรได้โดยชอบสำหรับตนเองหรือผู้อื่น หรือกระทำการอันเป็นความผิดต่อ ตำแหน่งหน้าที่ราชการหรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรมตามประมวลกฎหมายอาญา หรือตามกฎหมายอื่น

“ร่ำรวยผิดปกติ” หมายความว่า การมีทรัพย์สินมากผิดปกติ หรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้น มากผิดปกติ หรือการมีหนี้สินลดลงมากผิดปกติ หรือได้ทรัพย์สินมาโดยไม่มีมูลอันจะอ้างได้ตาม กฎหมายสืบเนื่องมาจากการปฏิบัติตามหน้าที่หรือใช้อำนาจในตำแหน่งหน้าที่ รวมทั้งกรณีมีทรัพย์สิน เพิ่มขึ้นผิดปกติสืบเนื่องจากการเปรียบเทียบบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินด้วย

“พนักงานสอบสวน” หมายความว่า พนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญา และให้หมายความรวมถึงพนักงานสอบสวนคดีพิเศษตามกฎหมายว่าด้วย การสอบสวนคดีพิเศษด้วย

มาตรา ๕ ในกรณีที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้มิได้กำหนดไว้เป็น ประการอื่น การใดที่กำหนดให้แจ้ง ยื่น หรือส่งหนังสือหรือเอกสารให้บุคคลใดเป็นการเฉพาะ ถ้าได้ แจ้ง ยื่น หรือส่งหนังสือหรือเอกสารให้บุคคลนั้น ณ ภูมิลำเนาหรือที่อยู่ที่ปรากฏตามหลักฐานทาง ทะเบียนตามกฎหมายว่าด้วยการทะเบียนราษฎร ให้ถือว่าได้แจ้ง ยื่น หรือส่งโดยชอบด้วย พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้แล้ว และในกรณีที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ กำหนดให้ประกาศหรือเผยแพร่ให้ประชาชนทราบเป็นการทั่วไป ให้ถือว่าการประกาศหรือ เผยแพร่ในระบบเทคโนโลยีสารสนเทศหรือระบบหรือวิธีการอื่นใดที่ประชาชนทั่วไปสามารถเข้าถึงได้ โดยสะดวก เป็นการดำเนินการโดยชอบด้วยพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้แล้ว

ในกรณีที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้กำหนดให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือเลขาธิการมีอำนาจกำหนดหรือมีคำสั่งเรื่องใด ถ้ามิได้กำหนดวิธีการไว้เป็นการเฉพาะ ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือเลขาธิการกำหนดโดยทำเป็นประกาศ ระเบียบ ข้อบังคับ หรือคำสั่ง แล้วแต่กรณี และถ้าประกาศ ระเบียบ ข้อบังคับ หรือคำสั่งนั้นใช้บังคับแก่บุคคลทั่วไป ให้ประกาศ ในราชกิจจานุเบกษาและให้ดำเนินการประกาศตามวรรคหนึ่งด้วย ทั้งนี้ ถ้าประกาศ ระเบียบ ข้อบังคับ หรือคำสั่งได้มีการกำหนดขั้นตอนการดำเนินงานไว้ คณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือเลขาธิการ ต้องกำหนดระยะเวลาการดำเนินงานในแต่ละขั้นตอนให้ชัดเจนด้วย

มาตรา ๖ ในการปฏิบัติหน้าที่ คณะกรรมการ ป.ป.ช. ต้องให้ความร่วมมือและความช่วยเหลือองค์กรอิสระทุกองค์กร ในกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. เห็นว่ามีผู้กระทำการอันไม่ชอบด้วยกฎหมายอันอยู่ในหน้าที่และอำนาจขององค์กรอิสระอื่น ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีหนังสือแจ้งองค์กรอิสระที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการตามหน้าที่และอำนาจต่อไปโดยไม่ชักช้า

ในกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. เห็นว่า การดำเนินการเรื่องใดที่อยู่ในหน้าที่และอำนาจของคณะกรรมการ ป.ป.ช. อาจเข้าลักษณะเป็นการกระทำความผิดที่อยู่ในหน้าที่และอำนาจขององค์กรอิสระอื่นด้วย ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ปกษาหารือร่วมกับองค์กรอิสระอื่นที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดแนวทางในการดำเนินงานร่วมกันเพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ของแต่ละองค์กรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและไม่ซ้ำซ้อนกัน

เพื่อประโยชน์ในการดำเนินการตามวรรคสอง ให้ประธานกรรมการมีอำนาจเชิญประธานองค์กรอิสระอื่นมาร่วมประชุมเพื่อหารือและกำหนดแนวทางร่วมกันได้ และให้องค์กรอิสระทุกองค์กรปฏิบัติตามแนวทางดังกล่าว

มาตรา ๗ ในการดำเนินคดีอาญาตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ ถ้าผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยหลบหนีไปในระหว่างถูกดำเนินคดีหรือระหว่างการพิจารณาของศาล มีให้นับระยะเวลาที่ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยหลบหนีรวมเป็นส่วนหนึ่งของอายุความ และเมื่อได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษจำเลย ถ้าจำเลยหลบหนีไปในระหว่างต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษ มีให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๘๘ มาใช้บังคับ

มาตรา ๘ ให้ประธานกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติรักษาการตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้

หมวด ๑

คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ

ส่วนที่ ๑

คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ

มาตรา ๙ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ประกอบด้วยกรรมการจำนวนเก้าคน ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งตามคำแนะนำของวุฒิสภาจากผู้ซึ่งได้รับการสรรหาโดยคณะกรรมการสรรหา

ผู้ซึ่งได้รับการสรรหาต้องเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ด้านกฎหมาย บัญชี เศรษฐศาสตร์ การบริหารราชการแผ่นดิน หรือการอื่นใดอันเป็นประโยชน์ต่อการป้องกันและปราบปรามการทุจริต และต้องมีคุณสมบัติอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้ด้วย

(๑) รับราชการหรือเคยรับราชการในตำแหน่งไม่ต่ำกว่าอธิบดีผู้พิพากษา อธิบดีศาลปกครองชั้นต้น ตุลาการพระธรรมนูญหัวหน้าศาลทหารกลาง หรืออธิบดีอัยการมาแล้วไม่น้อยกว่าห้าปี

- (๒) รับราชการหรือเคยรับราชการในตำแหน่งไม่ต่ำกว่าอธิบดีหรือหัวหน้าส่วนราชการที่เทียบเท่ามาแล้วไม่น้อยกว่าห้าปี
- (๓) เป็นหรือเคยเป็นผู้ดำรงตำแหน่งผู้บริหารสูงสุดของรัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานอื่นของรัฐที่ไม่เป็นส่วนราชการหรือรัฐวิสาหกิจมาแล้วไม่น้อยกว่าห้าปี
- (๔) ดำรงตำแหน่งหรือเคยดำรงตำแหน่งศาสตราจารย์ของมหาวิทยาลัยในประเทศไทยมาแล้วไม่น้อยกว่าห้าปี และยังมีผลงานทางวิชาการเป็นที่ประจักษ์
- (๕) เป็นหรือเคยเป็นผู้ประกอบวิชาชีพที่มีกฎหมายรับรองการประกอบวิชาชีพ โดยประกอบวิชาชีพอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องมาเป็นเวลาไม่น้อยกว่าสี่สิบปีนับถึงวันที่ได้รับการเสนอชื่อและได้รับการรับรองการประกอบวิชาชีพจากองค์กรวิชาชีพนั้น
- (๖) เป็นผู้มีความรู้ความชำนาญและประสบการณ์ทางด้านการบริหาร การเงิน การคลัง การบัญชี หรือการบริหารกิจการวิสาหกิจในระดับไม่ต่ำกว่าผู้บริหารระดับสูงของบริษัทมหาชนจำกัดมาแล้วไม่น้อยกว่าสิบปี
- (๗) เคยเป็นผู้ดำรงตำแหน่งตาม (๑) (๒) (๓) (๔) หรือ (๖) รวมกันไม่น้อยกว่าสิบปี การนับระยะเวลาตามวรรคสอง ให้นับถึงวันที่ได้รับการเสนอชื่อหรือวันสมัครเข้ารับราชการสรรหา แล้วแต่กรณี
- มาตรา ๑๐ นอกจากคุณสมบัติตามมาตรา ๙ แล้ว กรรมการต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ด้วย
- (๑) มีสัญชาติไทยโดยการเกิด
- (๒) มีอายุไม่ต่ำกว่าสี่สิบห้าปี แต่ไม่เกินเจ็ดสิบปี
- (๓) สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่า
- (๔) มีความซื่อสัตย์สุจริตเป็นที่ประจักษ์
- (๕) มีสุขภาพที่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- มาตรา ๑๑ กรรมการต้องไม่มีลักษณะต้องห้าม ดังต่อไปนี้
- (๑) เป็นหรือเคยเป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ หรือผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระใด
- (๒) ติดยาเสพติดให้โทษ
- (๓) เป็นบุคคลล้มละลายหรือเคยเป็นบุคคลล้มละลายทุจริต
- (๔) เป็นเจ้าของหรือผู้ถือหุ้นในกิจการหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนใด ๆ
- (๕) เป็นภิกษุ สามเณร นักพรต หรือนักบวช
- (๖) อยู่ในระหว่างถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งไม่ว่าคดีนั้นจะถึงที่สุดแล้วหรือไม่
- (๗) วิกลจริตหรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ
- (๘) อยู่ระหว่างถูกระงับการใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นการชั่วคราวหรือถูกเพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง
- (๙) ต้องคำพิพากษาให้จำคุกและถูกคุมขังอยู่โดยหมายของศาล
- (๑๐) เคยถูกสั่งให้พ้นจากราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจเพราะทุจริตต่อหน้าที่ หรือถือว่ากระทำการทุจริตหรือประพฤติมิชอบในวงราชการ

(๑๑) เคยต้องคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอันถึงที่สุดให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน เพราะร่ำรวยผิดปกติ หรือเคยต้องคำพิพากษาอันถึงที่สุดให้ลงโทษจำคุกเพราะกระทำความผิด ตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

(๑๒) เคยต้องคำพิพากษาอันถึงที่สุดว่ากระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม หรือกระทำความผิดตามกฎหมายว่าด้วยความผิดของพนักงาน ในองค์การหรือหน่วยงานของรัฐ หรือความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินที่กระทำโดยทุจริตตามกฎหมาย อาญา ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการรั้งเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน กฎหมายว่าด้วยยาเสพติด ในความผิดฐานเป็นผู้ผลิต นำเข้า ส่งออก หรือผู้ค้า กฎหมายว่าด้วยการพนันในความผิดฐานเป็นเจ้ามือ หรือเจ้าสำนัก กฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ หรือกฎหมายว่าด้วยการป้องกัน และปราบปรามการฟอกเงินในความผิดฐานฟอกเงิน

(๑๓) เคยต้องคำพิพากษาอันถึงที่สุดว่ากระทำการอันเป็นการทุจริตในการเลือกตั้ง

(๑๔) อยู่ในระหว่างต้องห้ามมิให้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

(๑๕) เคยพ้นจากตำแหน่งเพราะศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่ามีการเสนอ การแปรญัตติ หรือการกระทำด้วยประการใด ๆ ที่มีผลให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือกรรมการ มีส่วนไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อมในการใช้งบประมาณรายจ่าย

(๑๖) เคยพ้นจากตำแหน่งเพราะศาลฎีกาหรือศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรง ตำแหน่งทางการเมืองมีคำพิพากษาว่าฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมอย่างร้ายแรง หรือเป็นผู้มีพฤติการณ์ร่ำรวยผิดปกติ หรือกระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ หรือจงใจปฏิบัติหน้าที่ หรือใช้อำนาจขัดต่อบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย

(๑๗) เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่ในความผิดอันได้ กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

(๑๘) เป็นหรือเคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา ข้าราชการการเมือง หรือสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นในระยะสิบปีก่อนเข้ารับการสรรหา

(๑๙) เป็นหรือเคยเป็นสมาชิกหรือผู้ดำรงตำแหน่งอื่นของพรรคการเมืองในระยะสิบปี ก่อนเข้ารับการสรรหา

(๒๐) เป็นข้าราชการซึ่งมีตำแหน่งหรือเงินเดือนประจำ

(๒๑) เป็นพนักงานหรือลูกจ้างของหน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วน ท้องถิ่น หรือกรรมการหรือที่ปรึกษาของหน่วยงานของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจ

(๒๒) เป็นผู้ดำรงตำแหน่งใดในห้างหุ้นส่วน บริษัท หรือองค์กรที่ดำเนินธุรกิจโดยมุ่งหา ผลกำไรหรือรายได้มาแบ่งปันกัน หรือเป็นลูกจ้างของบุคคลใด

(๒๓) เป็นผู้ประกอบวิชาชีพอิสระ

(๒๔) มีพฤติการณ์อื่นเป็นการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมอย่าง ร้ายแรง

มาตรา ๑๒ เมื่อมีกรณีที่จะต้องสรรหาผู้สมควรได้รับการแต่งตั้งเป็นกรรมการ ตามมาตรา ๙ ให้เป็นหน้าที่และอำนาจของคณะกรรมการสรรหา ซึ่งประกอบด้วย

(๑) ประธานศาลฎีกา เป็นประธานกรรมการ

(๒) ประธานสภาผู้แทนราษฎร และผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร เป็นกรรมการ

(๓) ประธานศาลปกครองสูงสุด เป็นกรรมการ

(๔) บุคคลซึ่งศาลรัฐธรรมนูญและองค์กรอิสระที่มีใช้คณะกรรมการ ป.ป.ช. แต่งตั้งจากผู้มีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ

ให้เลขาธิการวุฒิสภาเป็นเลขานุการของคณะกรรมการสรรหา และให้สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภาปฏิบัติหน้าที่เป็นหน่วยธุรการของคณะกรรมการสรรหา

ในการดำเนินการแต่งตั้งบุคคลตาม (๔) ให้ศาลรัฐธรรมนูญและองค์กรอิสระที่มีใช้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ดำเนินการเสนอชื่อบุคคลซึ่งองค์กรนั้นแต่งตั้งเป็นกรรมการสรรหาภายในยี่สิบวันนับแต่วันที่ได้รับความแจ้งจากเลขาธิการวุฒิสภา โดยให้คัดเลือกจากบุคคลซึ่งมีความเป็นกลาง ชื่อสัตย์สุจริต และมีความเข้าใจในภารกิจของคณะกรรมการ ป.ป.ช. และผู้ซึ่งได้รับการคัดเลือกเป็นกรรมการสรรหาต้องได้คะแนนเสียงเกินกึ่งหนึ่งของจำนวนทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญหรือกรรมการองค์กรอิสระ แล้วแต่กรณี ในกรณีที่ไม่มีบุคคลใดได้รับคะแนนเสียงเกินกึ่งหนึ่ง ให้ลงคะแนนใหม่อีกครั้งหนึ่ง ในการลงคะแนนครั้งนี้ ถ้ามีผู้เข้ารับการคัดเลือกเกินสองคนให้นำเฉพาะคนที่ได้คะแนนสูงสุดสองลำดับแรกมาลงคะแนนใหม่ ในกรณีที่ไม่มีผู้ใดคะแนนสูงสุดเท่ากันจนเป็นเหตุให้มีผู้ได้คะแนนสูงสุดสองลำดับแรกเกินสองคน ให้ผู้เข้ารับการคัดเลือกซึ่งได้คะแนนเท่ากันนั้นจับสลากเพื่อให้เหลือผู้ที่ได้คะแนนสูงสุดสองลำดับแรกเพียงสองคน ในการลงคะแนนครั้งหลังนี้ ถ้ายังไม่มีผู้ใดได้รับคะแนนเสียงเกินกึ่งหนึ่งของจำนวนทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญหรือกรรมการองค์กรอิสระ แล้วแต่กรณี ให้ดำเนินการเพื่อคัดเลือกใหม่ โดยจะคัดเลือกผู้เข้ารับการคัดเลือกที่มีชื่ออยู่ในการคัดเลือกครั้งแรกมิได้

ให้เลขาธิการวุฒิสภาประกาศรายชื่อกรรมการสรรหาตาม (๔) ให้ประชาชนทราบเป็นการทั่วไป

ในกรณีที่ไม่มีผู้ดำรงตำแหน่งกรรมการสรรหาตาม (๒) หรือกรรมการสรรหาตาม (๔) มิได้ครบไม่ว่าด้วยเหตุใด หรือพ้นกำหนดเวลาการคัดเลือกตามวรรคสามแล้วมิได้มีการเสนอชื่อให้คณะกรรมการสรรหาเท่าที่มีอยู่ปฏิบัติหน้าที่และใช้อำนาจไปพลางก่อนได้ โดยในระหว่างนั้นให้ถือว่าคณะกรรมการสรรหาประกอบด้วยกรรมการสรรหาเท่าที่มีอยู่

ให้กรรมการสรรหาตาม (๔) อยู่ในวาระการดำรงตำแหน่งจนถึงวันก่อนวันที่มีกรณีที่ต้องสรรหากรรมการใหม่ แต่ไม่รวมถึงการสรรหาใหม่หรือสรรหาเพิ่มเติมตามมาตรา ๑๓ วรรคสี่ มาตรา ๑๔ วรรคสอง และวรรคสาม และมาตรา ๑๕ และให้กรรมการสรรหาดังกล่าวพ้นจากตำแหน่งก่อนวาระเมื่อตาย ลาออก ขาดคุณสมบัติ หรือมีลักษณะต้องห้าม

ผู้ซึ่งได้รับแต่งตั้งให้เป็นกรรมการสรรหาตาม (๔) แล้ว จะเป็นกรรมการสรรหาในคณะกรรมการสรรหาสำหรับศาลรัฐธรรมนูญหรือองค์กรอิสระอื่นในขณะเดียวกันมิได้

ให้ประธานกรรมการสรรหา และกรรมการสรรหา เป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา

มาตรา ๑๓ ในการสรรหากรรมการ ให้คณะกรรมการสรรหาปรึกษาหารือเพื่อคัดสรรให้ได้บุคคลซึ่งมีความรับผิดชอบสูง มีความกล้าหาญในการปฏิบัติหน้าที่ มีพฤติกรรมทางจริยธรรมเป็นตัวอย่างที่ดีของสังคม รวมตลอดทั้งมีทัศนคติที่เหมาะสมในการปฏิบัติหน้าที่ให้เกิดผลสำเร็จ โดยนอกจากการประกาศรับสมัครแล้ว ให้คณะกรรมการสรรหาดำเนินการสรรหาจากบุคคลซึ่งมีความเหมาะสมทั่วไปได้ด้วย แต่ต้องได้รับความยินยอมของบุคคลนั้น ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงความ

หลากหลายของประสบการณ์ที่แตกต่างกันในแต่ละด้านประกอบด้วย และเพื่อประโยชน์แห่งการนี้ ให้คณะกรรมการสรรหาใช้วิธีการสัมภาษณ์หรือให้แสดงความคิดเห็นในเรื่องที่เกี่ยวกับหน้าที่และอำนาจของคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือวิธีการอื่นใดที่เหมาะสม เพื่อประกอบการพิจารณาด้วย ในการสรรหา ให้ใช้วิธีลงคะแนนโดยเปิดเผย และให้กรรมการสรรหาแต่ละคน

บันทึกเหตุผลในการเลือกไว้ด้วย ผู้ซึ่งจะได้รับการสรรหาต้องได้รับคะแนนเสียงถึงสองในสามของจำนวนทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของคณะกรรมการสรรหา

ถ้าไม่มีบุคคลใดได้รับคะแนนเสียงตามวรรคสาม หรือมีแต่ยังไม่ครบจำนวนที่จะต้องสรรหา ให้มีการลงคะแนนใหม่สำหรับผู้ใดคะแนนไม่ถึงสองในสาม ถ้ายังไม่ครบตามจำนวนให้มีการลงคะแนนอีกครั้งหนึ่ง ในกรณีที่การลงคะแนนครั้งหลังนี้ยังได้บุคคลไม่ครบตามจำนวนที่จะต้องสรรหา ให้ดำเนินการสรรหาใหม่สำหรับจำนวนที่ยังขาดอยู่

ภายในสามวันนับแต่วันปิดรับสมัครให้เลขาธิการวุฒิสภาประกาศรายชื่อผู้เข้ารับการสรรหาให้ประชาชนทราบเป็นการทั่วไป ประกาศดังกล่าวให้ระบุรายละเอียดเกี่ยวกับคุณสมบัติและประวัติการทำงานตามที่คณะกรรมการสรรหากำหนดด้วย

มาตรา ๑๔ ผู้ได้รับการสรรหาเพื่อแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งกรรมการต้องได้รับความเห็นชอบจากวุฒิสภาด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของวุฒิสภา

ในกรณีที่วุฒิสภาไม่ให้ความเห็นชอบผู้ได้รับการสรรหารายใด ให้ดำเนินการสรรหาบุคคลใหม่แทนผู้นั้น แล้วเสนอต่อวุฒิสภาเพื่อให้ความเห็นชอบต่อไป โดยผู้ซึ่งไม่ได้รับความเห็นชอบจากวุฒิสภาในครั้งนี้จะเข้ารับการสรรหาในครั้งใหม่ไม่ได้

เมื่อมีผู้ได้รับความเห็นชอบจากวุฒิสภาแล้ว หากเป็นกรณีที่ประธานกรรมการพ้นจากตำแหน่งด้วย ให้ผู้ได้รับความเห็นชอบประชุมร่วมกับกรรมการซึ่งยังดำรงตำแหน่งอยู่ ถ้ามีเพื่อเลือกกันเองให้คนหนึ่งเป็นประธานกรรมการแล้วแจ้งผลให้ประธานวุฒิสภาทราบ ในกรณีที่ผู้ซึ่งวุฒิสภาให้ความเห็นชอบยังได้ไม่ครบจำนวนที่ต้องสรรหา แต่เมื่อรวมกับกรรมการซึ่งยังดำรงตำแหน่งอยู่ ถ้ามี มีจำนวนถึงเจ็ดคนก็ให้ดำเนินการประชุมเพื่อเลือกประธานกรรมการได้ และเมื่อโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมแต่งตั้งแล้ว ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ดำเนินการตามหน้าที่และอำนาจต่อไปพลางก่อนได้ โดยในระหว่างนั้นให้ถือว่าคณะกรรมการ ป.ป.ช. ประกอบด้วยกรรมการเท่าที่มีอยู่ และให้ดำเนินการสรรหาเพิ่มเติมให้ครบตามจำนวนที่ต้องสรรหาต่อไปโดยเร็ว

ให้ประธานวุฒิสภานำความกราบบังคมทูลเพื่อทรงแต่งตั้งประธานกรรมการและกรรมการ และเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ

มาตรา ๑๕ ผู้ได้รับความเห็นชอบจากวุฒิสภาให้เป็นกรรมการ โดยที่ยังมิได้พ้นจากตำแหน่งตามมาตรา ๑๑ (๒๐) (๒๑) หรือ (๒๒) หรือยังประกอบวิชาชีพตามมาตรา ๑๑ (๒๓) อยู่ ต้องแสดงหลักฐานว่าได้ลาออกหรือเลิกประกอบวิชาชีพดังกล่าวแล้ว ต่อประธานวุฒิสภาภายในเวลาที่ประธานวุฒิสภากำหนด ซึ่งต้องเป็นเวลาก่อนที่ประธานวุฒิสภาจะนำความกราบบังคมทูลเพื่อทรงแต่งตั้งกรรมการ ในกรณีที่มิได้แสดงหลักฐานภายในกำหนดเวลาดังกล่าว ให้ถือว่าผู้ bersangkutanให้ดำเนินการสรรหาใหม่

มาตรา ๑๖ ในกรณีที่มีปัญหาเกี่ยวกับคุณสมบัติหรือลักษณะต้องห้ามของผู้สมัคร หรือผู้ได้รับการสรรหา ให้เป็นหน้าที่และอำนาจของคณะกรรมการสรรหาเป็นผู้วินิจฉัย คำวินิจฉัยของ คณะกรรมการสรรหาให้เป็นที่สุด

การเสนอเรื่องเพื่อให้คณะกรรมการสรรหาวินิจฉัยตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตาม หลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการสรรหากำหนด

การวินิจฉัย ให้ใช้วิธีลงคะแนนโดยเปิดเผย

ให้นำความในวรรคหนึ่ง วรรคสอง และวรรคสาม มาใช้บังคับแก่กรณีที่มีปัญหา

เกี่ยวกับคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของกรรมการสรรหาด้วยโดยอนุโลม แต่กรรมการสรรหา ที่ถูกกล่าวหาว่าขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามจะอยู่ในที่ประชุมในขณะพิจารณาและวินิจฉัย มิได้

มาตรา ๑๗ ให้ประธานกรรมการสรรหาและกรรมการสรรหาได้รับเบี้ยประชุมและ ค่าตอบแทนอื่นตามที่ประธานวุฒิสภากำหนด แต่สำหรับเบี้ยประชุมให้กำหนดให้ได้รับเป็นรายครั้ง ที่มาประชุมในอัตราไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของประธานกรรมการหรือกรรมการในคณะกรรมการ ข้าราชการรัฐสภาตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการรัฐสภาได้รับในแต่ละเดือน แล้วแต่กรณี

มาตรา ๑๘ กรรมการมีวาระการดำรงตำแหน่งเจ็ดปีนับแต่วันที่พระมหากษัตริย์ ทรงแต่งตั้ง และให้ดำรงตำแหน่งได้เพียงวาระเดียว

ในกรณีที่กรรมการพ้นจากตำแหน่งตามวาระ ให้กรรมการที่พ้นจากตำแหน่งปฏิบัติ หน้าที่ต่อไปจนกว่าจะมีกรรมการใหม่แทน

มาตรา ๑๙ นอกจากการพ้นจากตำแหน่งตามวาระ กรรมการพ้นจากตำแหน่ง เมื่อ

(๑) ตาย

(๒) ลาออก

(๓) ขาดคุณสมบัติตามมาตรา ๙ หรือมาตรา ๑๐ หรือมีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา ๑๑

(๔) พ้นจากตำแหน่งด้วยเหตุอื่นตามรัฐธรรมนูญ

เมื่อประธานกรรมการพ้นจากตำแหน่งประธานกรรมการ ให้พ้นจากตำแหน่ง กรรมการด้วย

ในกรณีที่มีปัญหาว่ากรรมการผู้ใดพ้นจากตำแหน่งตาม (๒) หรือ (๓) หรือไม่ ให้เป็น หน้าที่และอำนาจของคณะกรรมการสรรหาเป็นผู้วินิจฉัย คำวินิจฉัยของคณะกรรมการสรรหาให้เป็นที่สุด

ในกรณีที่ไม่มีผู้ดำรงตำแหน่งประธานกรรมการหรือมีแต่ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้กรรมการเลือกกรรมการคนหนึ่งทำหน้าที่แทนประธานกรรมการ

ในระหว่างที่กรรมการพ้นจากตำแหน่งก่อนวาระ และยังไม่มีการแต่งตั้งกรรมการแทน ตำแหน่งที่ว่าง ให้กรรมการเท่าที่เหลืออยู่ปฏิบัติหน้าที่ต่อไปได้ เว้นแต่จะมีกรรมการเหลืออยู่ไม่ถึงห้าคน

ในกรณีที่กรรมการจะพ้นจากตำแหน่งตามวาระ ให้ดำเนินการสรรหากรรมการใหม่ ภายในหนึ่งร้อยยี่สิบวันก่อนวันที่กรรมการครบวาระ แต่ถ้ากรรมการพ้นจากตำแหน่งด้วยเหตุอื่น

นอกจากการพ้นจากตำแหน่งตามวาระ ให้ดำเนินการสรรหากรรมการภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่ตำแหน่งว่างลง

มาตรา ๒๐ เมื่อมีผู้ร้องขอโดยมีหลักฐานตามสมควรว่ากรรมการผู้ใดพ้นจากตำแหน่งตามมาตรา ๑๙ (๒) หรือ (๓) ให้เลขาธิการวุฒิสภาเสนอเรื่องต่อประธานกรรมการสรรหาภายในห้าวันนับแต่วันที่ได้รับการร้องขอ และให้คณะกรรมการสรรหาวินิจฉัยให้แล้วเสร็จโดยเร็วในการวินิจฉัย ให้ถือเสียงข้างมาก ในกรณีที่มีเสียงเท่ากัน ให้ประธานกรรมการสรรหาออกเสียงเพิ่มขึ้นอีกเสียงหนึ่งเป็นเสียงชี้ขาด

หลักฐานตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามที่คณะกรรมการสรรหากำหนด

มาตรา ๒๑ ในกรณีที่กรรมการต้องหยุดปฏิบัติหน้าที่เพราะถูกกล่าวหาและศาลฎีกาหรือศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองประทับฟ้อง และมีกรรมการเหลืออยู่ไม่ถึงกึ่งหนึ่ง ให้ประธานศาลฎีกาและประธานศาลปกครองสูงสุดร่วมกันแต่งตั้งบุคคลซึ่งมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามเช่นเดียวกับกรรมการทำหน้าที่เป็นกรรมการ เป็นการชั่วคราวให้ครบเก้าคน โดยให้ผู้ซึ่งได้รับแต่งตั้งทำหน้าที่ในฐานะกรรมการจนกว่ากรรมการที่พ้นทำหน้าที่แทนจะปฏิบัติหน้าที่ได้ หรือจนกว่าจะมีการแต่งตั้งผู้ดำรงตำแหน่งแทน

มาตรา ๒๒ การประชุมของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ต้องมีกรรมการมาประชุมไม่น้อยกว่าห้าคนจึงจะเป็นองค์ประชุม ในกรณีที่กรรมการคนใดไม่อาจมาประชุมได้ ให้จดแจ้งเหตุนั้นไว้ในรายงานการประชุม

การลงมติของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ให้ใช้คะแนนเสียงข้างมากของจำนวนกรรมการทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ เว้นแต่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่กำหนดไว้เป็นอย่างอื่น โดยประธานในที่ประชุมและกรรมการที่มาประชุมต้องลงคะแนนเสียงเพื่อมีมติ และให้กรรมการคนหนึ่งมีเสียงหนึ่งในการลงคะแนน ในกรณีมีคะแนนเสียงเท่ากัน ให้ประธานในที่ประชุมมีสิทธิออกเสียงเพิ่มขึ้นอีกเสียงหนึ่งเป็นเสียงชี้ขาด

การไม่เข้าประชุมหรือไม่อยู่ในที่ประชุมหรือไม่ออกเสียงลงมติโดยไม่มีเหตุอันสมควรให้ถือว่าเป็นการจงใจฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรม แต่ไม่เป็นการตัดสิทธิที่จะลาออกจากตำแหน่งก่อนมีการลงมติ

ให้ประธานกรรมการเป็นประธานในที่ประชุม ถ้าประธานกรรมการไม่มาประชุมให้กรรมการที่มาประชุมเลือกกรรมการคนหนึ่งเป็นประธานในที่ประชุม ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการประชุมที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด

ให้ประธานกรรมการและกรรมการได้รับเบี้ยประชุมเป็นรายครั้งเท่ากับกรรมการตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยเบี้ยประชุมกรรมการ

มาตรา ๒๓ การลงมติเพื่อมีความเห็นว่ามีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ หรือผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ มีพฤติการณ์ร่ำรวยผิดปกติ ทุจริตต่อหน้าที่หรือจงใจปฏิบัติหน้าที่หรือใช้อำนาจขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย หรือฝ่าฝืน

หรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมอย่างร้ายแรง ต้องมีมติด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของกรรมการทั้งหมดเท่าที่มีอยู่

ความในวรรคหนึ่งให้ใช้บังคับกับการลงมติเพื่อมีความเห็นว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ และเจ้าหน้าที่ของรัฐจงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน หรือจงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินหรือหนี้สินอันเป็นเท็จหรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบและมีพฤติการณ์อันควรเชื่อได้ว่ามีเจตนาไม่แสดงที่มาแห่งทรัพย์สินหรือหนี้สินนั้น หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐร้ายวญผิดกติ กระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรมด้วย

มาตรา ๒๔ ในการลงมติของกรรมการตามมาตรา ๒๓ หรือในเรื่องอื่นใดที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด ให้กรรมการลงมติเป็นหนังสือตามแบบที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด ซึ่งอย่างน้อยต้องมีชื่อเรื่อง และประเด็นที่ลงมติ มติที่ลง และลายมือชื่อของกรรมการที่ลงมติ และให้เลขาธิการเก็บรวบรวมไว้เป็นหลักฐาน

มติที่ได้ดำเนินการตามวรรคหนึ่งแล้ว ให้ดำเนินการต่อไปได้โดยไม่ต้องรอรับรองรายงานการประชุมของคณะกรรมการ ป.ป.ช. และในกรณีที่ต้องทำคำวินิจฉัย เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ให้ความเห็นชอบร่างคำวินิจฉัยนั้นและประธานกรรมการหรือผู้ทำหน้าที่แทนประธานกรรมการได้ลงนามในคำวินิจฉัยนั้นแล้ว ให้ถือว่าเป็นคำวินิจฉัยของคณะกรรมการ ป.ป.ช.

การให้ความเห็นชอบตามวรรคสอง คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะมอบหมายให้กรรมการคนหนึ่งหรือหลายคนเป็นผู้พิจารณาให้ความเห็นชอบแทนคณะกรรมการ ป.ป.ช. ก็ได้ ในกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. พ้นจากตำแหน่งหรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ทั้งคณะก่อนลงนามในคำวินิจฉัย ให้เลขาธิการบันทึกเหตุดังกล่าวไว้ในคำวินิจฉัย และให้เลขาธิการเป็นผู้ลงนามในคำวินิจฉัยนั้นแทน เมื่อเลขาธิการลงนามในคำวินิจฉัยดังกล่าวแล้ว ให้คำวินิจฉัยนั้นเป็นอันใช้บังคับได้

มาตรา ๒๕ กรรมการต้องปฏิบัติหน้าที่เต็มเวลา และการปฏิบัติหน้าที่และการใช้อำนาจของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ต้องเป็นไปโดยสุจริต เทียงธรรม กล้าหาญ และปราศจากอคติทั้งปวงในการใช้ดุลพินิจ และปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามมาตรฐานทางจริยธรรม ในระหว่างการดำรงตำแหน่งกรรมการจะเข้ารับการศึกษาหรืออบรมในหลักสูตรหรือโครงการใด ๆ ก็ได้ เว้นแต่เป็นหลักสูตรหรือโครงการที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นผู้จัดขึ้นโดยเฉพาะสำหรับกรรมการ

มาตรา ๒๖ เงินเดือน เงินประจำตำแหน่ง และประโยชน์ตอบแทนอื่นของประธานกรรมการและกรรมการให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น

ให้ประธานกรรมการและกรรมการได้รับเงินค่ารับรองเหมาจ่ายเป็นรายเดือนตามอัตราที่กระทรวงการคลังกำหนดซึ่งต้องไม่น้อยกว่าเงินประจำตำแหน่งของประธานกรรมการหรือกรรมการ

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

มาตรา ๒๗ ประธานกรรมการและกรรมการซึ่งดำรงตำแหน่งไม่น้อยกว่าหนึ่งปี มีสิทธิได้รับบำเหน็จตอบแทนเป็นเงินซึ่งจ่ายครั้งเดียวเมื่อพ้นจากตำแหน่งด้วยเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้

- (๑) ครบวาระ
- (๒) ตาย
- (๓) ลาออก
- (๔) มีอายุครบเจ็ดสิบปี

ในการคำนวณบำเหน็จตอบแทนนั้น ให้นำอัตราเงินเดือนตามมาตรา ๒๖ คูณด้วยจำนวนปีที่ดำรงตำแหน่ง เศษของปีให้นับเป็นหนึ่งปี สิทธิในบำเหน็จตอบแทนนั้นเป็นสิทธิเฉพาะตัวจะโอนไม่ได้ เว้นแต่กรณีตาย ให้ตกให้แก่คู่สมรสและทายาทที่ได้แจ้งไว้ และถ้าการตายนั้นเกิดขึ้นเพราะเหตุปฏิบัติหน้าที่หรือในการปฏิบัติหน้าที่ ให้ได้รับเป็นสองเท่าของบำเหน็จตอบแทนที่กำหนดไว้ตามวรรคสอง

ส่วนที่ ๒

หน้าที่และอำนาจของคณะกรรมการ ป.ป.ช.

มาตรา ๒๘ คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีหน้าที่และอำนาจ ดังต่อไปนี้

- (๑) ใ้สวนและมีความเห็นกรณีมีการกล่าวหาผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ หรือผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ ผู้ใดมีพฤติการณ์ร่ำรวยผิดปกติ ททุจริตต่อหน้าที่ หรือจงใจปฏิบัติหน้าที่ หรือใช้อำนาจขัดต่อบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย หรือฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมอย่างร้ายแรง
 - (๒) ใ้สวนและวินิจฉัยว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐร่ำรวยผิดปกติ กระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการหรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม
 - (๓) กำหนดให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ และเจ้าหน้าที่ของรัฐ ยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินของตน คู่สมรส และบุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ รวมทั้งตรวจสอบและเปิดเผยผลการตรวจสอบทรัพย์สินและหนี้สินของบุคคลดังกล่าว
 - (๔) ใ้สวนเพื่อดำเนินคดีในฐานความผิดอื่นที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้กำหนด หรือที่มีกฎหมายกำหนดให้อยู่ในหน้าที่และอำนาจของคณะกรรมการ ป.ป.ช.
 - (๕) หน้าที่และอำนาจอื่นตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้หรือกฎหมายอื่น
- ในการดำเนินการตาม (๔) ในส่วนที่เกี่ยวกับความผิดตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะดำเนินการเอง หรือมอบหมายให้หน่วยงานที่มีหน้าที่และอำนาจในการดำเนินการเป็นผู้ดำเนินการก็ได้

มาตรา ๒๙ ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. รายงานผลการตรวจสอบและผลการปฏิบัติหน้าที่พร้อมข้อสังเกตต่อรัฐสภาทุกปี ทั้งนี้ ให้ประธานกรรมการ หรือกรรมการที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มอบหมาย มาแถลงรายงานดังกล่าวต่อรัฐสภา และให้ประกาศรายงานดังกล่าวในราชกิจจานุเบกษา และเปิดเผยต่อสาธารณะ

มาตรา ๓๐ ในการปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรา ๒๘ (๑) (๒) และ (๔) ให้รวมถึงการดำเนินการกับบุคคลอื่นซึ่งเป็นตัวการ ผู้ใช้ หรือผู้สนับสนุน รวมทั้งผู้ให้ ผู้ขอให้ หรือรับว่าจะให้ หรือนิติบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการให้ทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดแก่บุคคลตามมาตรา ๒๘ (๑) (๒) และ (๔) เพื่อจูงใจให้กระทำการ ไม่กระทำการ หรือประวิงการกระทำอันมิชอบด้วยกฎหมายด้วย

ในการดำเนินคดีตามมาตรา ๒๘ (๑) (๒) และ (๔) ให้ใช้บังคับกับการดำเนินการในคดีที่มีการกระทำอันเป็นกรรมเดียวผิดต่อกฎหมายหลายบทและบทใดบทหนึ่งจะต้องดำเนินการตามมาตรา ๒๘ (๑) (๒) และ (๔) และคดีที่มีการกระทำความผิดเกี่ยวข้องกัน และความผิดเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่จะต้องดำเนินการในคราวเดียวกันด้วย

มาตรา ๓๑ ในการปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรา ๒๘ (๑) (๒) (๓) และ (๔) ของคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือผู้ที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มอบหมาย ให้เป็นหน้าที่ของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ที่จะต้องจัดให้มีมาตรการหรือแนวทางที่จะทำให้การปฏิบัติหน้าที่มีประสิทธิภาพ เกิดความรวดเร็ว สุจริต และเที่ยงธรรม

มาตรา ๓๒ คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีหน้าที่และอำนาจเสนอมาตรการ ความเห็น และข้อเสนอแนะต่อคณะรัฐมนตรี รัฐสภา ศาล องค์กรอิสระ หรือองค์กรอัยการในเรื่องดังต่อไปนี้

(๑) ปรับปรุงการปฏิบัติราชการ หรือวางแผนงานโครงการของส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานของรัฐ เพื่อป้องกันหรือปราบปรามการทุจริต การกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการหรือการกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม

(๒) จัดให้มีมาตรการและกลไกที่มีประสิทธิภาพเพื่อป้องกันและจัดการทุจริตและประพฤติมิชอบทั้งในภาครัฐและภาคเอกชนอย่างเข้มงวด

(๓) เสนอแนะให้มีการปรับปรุงกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ หรือมาตรการใดที่เป็นช่องทางให้มีการทุจริตหรือประพฤติมิชอบ หรือเป็นเหตุให้เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ให้เกิดผลดีต่อราชการได้

ในการจัดทำมาตรการ ความเห็น และข้อเสนอแนะตามวรรคหนึ่ง คณะกรรมการ ป.ป.ช. อาจจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นสาธารณะในเรื่องที่กระทบต่อประโยชน์สาธารณะก็ได้ ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด

เมื่อองค์กรตามวรรคหนึ่งได้รับแจ้งมาตรการ ความเห็น และข้อเสนอแนะของคณะกรรมการ ป.ป.ช. แล้ว หากเป็นกรณีที่ไม่อาจดำเนินการได้ ให้แจ้งปัญหาและอุปสรรคต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ทราบต่อไป ทั้งนี้ ไม่เกินเก้าสิบวันนับแต่ได้รับแจ้งจากคณะกรรมการ ป.ป.ช.

มาตรา ๓๓ เพื่อให้ประชาชนและหน่วยงานของรัฐมีส่วนร่วมและให้ความร่วมมือในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนดมาตรการและกลไกที่จำเป็นต่อการดำเนินการในเรื่องดังต่อไปนี้

(๑) การส่งเสริมให้ประชาชนรวมตัวกันเพื่อมีส่วนร่วมในการรณรงค์ให้ความรู้ต่อต้าน หรือชี้เบาะแส โดยได้รับความคุ้มครอง รวมทั้งจัดให้มีช่องทางการแจ้งข้อมูล เบาะแส หรือพยานหลักฐานสำหรับการกระทำความผิดที่อยู่ในหน้าที่และอำนาจของคณะกรรมการ ป.ป.ช. โดยช่องทางดังกล่าวต้องมีวิธีการที่ง่าย สะดวก ไม่มีขั้นตอนยุ่งยาก และไม่ก่อผลร้ายกับผู้แจ้งดังกล่าว รวมทั้งดำเนินการเพื่อป้องกันการทุจริต ตลอดจนเสริมสร้างทัศนคติและค่านิยมเกี่ยวกับความซื่อสัตย์สุจริต

(๒) ให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนหน่วยงานของรัฐในการจัดให้มีกลไกการแจ้งเตือนกรณีพบว่า มีพฤติการณ์ที่ส่อว่าอาจมีการทุจริตในหน่วยงานของตน

(๓) ส่งเสริมให้ประชาชนและชุมชนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับอันตรายของการทุจริต รวมถึงค่านิยมที่เน้นการพึ่งพาระบบอุปถัมภ์ในสังคม เพื่อให้เกิดการต่อต้านการทุจริต และประพฤติดีชอบอย่างกว้างขวาง

(๔) รับฟังข้อเสนอแนะจากประชาชนหรือหน่วยงานของรัฐเพื่อนำไปปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการ ป.ป.ช. และสำนักงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ในการดำเนินการตาม (๑) (๒) และ (๓) ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. แต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่งเพื่อให้คำแนะนำ ช่วยเหลือ และร่วมมือกันดำเนินการ

คณะกรรมการตามวรรคสองให้ประกอบด้วย ประธานกรรมการเป็นประธานกรรมการที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มอบหมายจำนวนหนึ่งคน เลขาธิการคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ ประธานกรรมการการอุดมศึกษา ผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ เป็นกรรมการโดยตำแหน่ง ผู้แทนจากภาคเอกชนและภาคประชาสังคมที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและปราบปรามการทุจริตไม่เกินสี่คนและผู้ทรงคุณวุฒิไม่เกินสามคน ซึ่งคณะกรรมการ ป.ป.ช. แต่งตั้งเป็นกรรมการ การแต่งตั้งผู้แทนจากภาคเอกชนและภาคประชาสังคม และผู้ทรงคุณวุฒิให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด โดยให้ผู้แทนจากภาคเอกชนและภาคประชาสังคม และผู้ทรงคุณวุฒิมีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละสามปี ให้เลขาธิการเป็นกรรมการและเลขานุการ โดยให้เลขาธิการแต่งตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่เป็นผู้ช่วยเลขานุการไม่น้อยกว่าสองคน ทั้งนี้ คณะกรรมการดังกล่าวอาจแต่งตั้งคณะอนุกรรมการเพื่อช่วยเหลือในการปฏิบัติหน้าที่หรือปฏิบัติการใด ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

มาตรา ๓๔ ในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจ ดังต่อไปนี้

(๑) มีคำสั่งให้ข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น มาให้ถ้อยคำหรือส่งมอบเอกสารหรือหลักฐานที่เกี่ยวข้องมาเพื่อประโยชน์ในการไต่สวน

(๒) ให้บุคคลใดมาให้ถ้อยคำ หรือส่งบัญชี เอกสาร หรือหลักฐานใด ๆ มาเพื่อประโยชน์ในการไต่สวน

(๓) ดำเนินการขอให้ศาลที่มีเขตอำนาจออกหมายเพื่อเข้าไปในเคหสถาน สถานที่ทำการ หรือสถานที่อื่นใด รวมทั้งยานพาหนะของบุคคลใด ๆ ในเวลาระหว่างพระอาทิตย์ขึ้นและพระอาทิตย์ตก หรือในระหว่างเวลาที่มีการประกอบกิจการ เพื่อตรวจสอบ ค้น ยึด หรืออายัด เอกสาร ทรัพย์สิน หรือ พยานหลักฐานอื่นใดซึ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ไต่สวน และหากยังดำเนินการไม่แล้วเสร็จในเวลาดังกล่าว ให้สามารถดำเนินการต่อไปได้จนกว่าจะแล้วเสร็จ

(๔) มีคำสั่งให้หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น หรือ หน่วยงานเอกชนชี้แจงข้อเท็จจริง อำนวยความสะดวก หรือให้ความช่วยเหลือในการปฏิบัติหน้าที่ของ คณะกรรมการ ป.ป.ช.

(๕) จ้างที่ปรึกษาหรือผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบหาข้อมูลเกี่ยวกับทรัพย์สินหรือหนี้สิน และการดำเนินคดีในการติดตามทรัพย์สินในต่างประเทศได้ ทั้งนี้ ตามระเบียบที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด

มาตรา ๓๕ ในกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีเหตุอันควรสงสัยว่ามีการดำเนินการ อย่างใดในหน่วยงานของรัฐอื่นอาจนำไปสู่การทุจริตหรือส่อว่าอาจมีการทุจริต ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ดำเนินการตรวจสอบโดยเร็ว ถ้าผลการตรวจสอบปรากฏว่ากรณีมีเหตุอันควรระมัดระวัง คณะกรรมการ ป.ป.ช. อาจมีมติด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่าสองในสามของกรรมการทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ มีหนังสือแจ้งให้หน่วยงานของรัฐดังกล่าวและคณะรัฐมนตรีทราบ พร้อมด้วยข้อเสนอแนะแนวทางการ แก้ไข

หน่วยงานของรัฐและคณะรัฐมนตรีมีหน้าที่ต้องดำเนินการตามควรแก่กรณีเพื่อป้องกัน มิให้เกิดการทุจริตหรือเกิดความเสียหายต่อประโยชน์ของรัฐหรือประชาชนโดยเร็วและถ้าไม่เกี่ยวกับ ความลับของทางราชการให้เปิดเผยให้ประชาชนทราบเป็นการทั่วไป

มาตรา ๓๖ คณะกรรมการ ป.ป.ช. พนักงานเจ้าหน้าที่ และบุคคลซึ่งคณะกรรมการ ป.ป.ช. แต่งตั้งหรือมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่อย่างใด จะเปิดเผยข้อมูลซึ่งมีลักษณะเป็นข้อมูลเฉพาะ ของบุคคลบรรดาที่ได้มาจากการปฏิบัติหน้าที่มิได้

การเปิดเผยข้อมูลการดำเนินการของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ในแต่ละขั้นตอน ห้ามเปิดเผยข้อมูลที่เป็นรายละเอียดของผู้กล่าวหา ผู้แจ้งเบาะแส และผู้ซึ่งเป็นพยาน หรือกระทำการใด อันจะทำให้ทราบรายละเอียดเกี่ยวกับบุคคลดังกล่าว การเปิดเผยข้อมูลอื่นใดเพื่อให้สาธารณชนได้ทราบ ให้อยู่ภายใต้เงื่อนไข ดังต่อไปนี้

(๑) ในขั้นก่อนการไต่สวน ห้ามเปิดเผยชื่อผู้ถูกร้อง เว้นแต่มีเหตุอันจำเป็นเพื่อประโยชน์ ในการไต่สวนหรือไต่สวนเบื้องต้น และได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการ ป.ป.ช. แล้ว

(๒) เมื่อได้ดำเนินการไต่สวนหรือไต่สวนเบื้องต้นแล้วมีพยานหลักฐานพอสมควร ก่อนที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะพิจารณาวินิจฉัย การเปิดเผยข้อมูลให้เป็นไปตามวิธีการและ เงื่อนไขที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด

(๓) เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีความเห็นหรือวินิจฉัยว่าผู้กล่าวหาทำผิดการณ์ การกระทำความผิด ให้เปิดเผยความเห็นหรือคำวินิจฉัยได้ เว้นแต่จะเปิดเผยชื่อผู้กล่าวหา ผู้แจ้ง เบาะแสและผู้ซึ่งเป็นพยานมิได้ และต้องไม่กระทบต่อรูปคดีหรือความปลอดภัยในชีวิตหรือทรัพย์สิน ของบุคคลที่เกี่ยวข้อง

ห้ามมิให้มีการเปิดเผยหรือเผยแพร่ข้อมูลรายงานและสำนวนการตรวจสอบ การสอบสวน การไต่สวน หรือการไต่สวนเบื้องต้น รวมทั้งบรรดาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการตรวจสอบ การสอบสวน ไต่สวน หรือไต่สวนเบื้องต้นที่อยู่ระหว่างการดำเนินการจนกว่าคณะกรรมการ ป.ป.ช. จะได้พิจารณาและมีมติในเรื่องดังกล่าวแล้ว เว้นแต่จะเป็นการเปิดเผยเพื่อประโยชน์ในการไต่สวน หรือไต่สวนเบื้องต้น ทั้งนี้ ให้ถือว่าเป็นความลับของทางราชการ

มาตรา ๓๗ ในกรณีที่มีการเปิดเผยข้อมูลอันเป็นการฝ่าฝืนมาตรา ๓๖ ให้เลขาธิการ ดำเนินการตรวจสอบเพื่อหาตัวผู้เปิดเผยข้อมูลโดยเร็ว หากตรวจสอบพบให้ดำเนินการทางวินัยแก่ ผู้ที่เปิดเผยข้อมูล หากเป็นกรณีที่กระทำโดยจงใจให้ถือว่าเป็นความผิดทางวินัยอย่างร้ายแรง ทั้งนี้ หากเลขาธิการไม่ดำเนินการตรวจสอบให้ถือว่าเป็นความบกพร่องของเลขาธิการ และให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. พิจารณาดำเนินการตามควรแก่กรณี

มาตรา ๓๘ ในกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ดำเนินการตรวจสอบหรือไต่สวน เพื่อมีความเห็นหรือวินิจฉัยเกี่ยวกับการกระทำของบุคคลใด และมีความจำเป็นต้องได้ข้อมูลเกี่ยวกับ ธุรกรรมทางการเงินของบุคคลนั้นหรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจขอข้อมูล ดังกล่าวจากสำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินได้ตามที่จำเป็น และให้สำนักงานป้องกัน และปราบปรามการฟอกเงินส่งมอบข้อมูลดังกล่าวให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. และให้ถือว่า การส่งมอบ ดังกล่าวเป็นการดำเนินการที่ชอบด้วยกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินแล้ว

มาตรา ๓๙ ในระหว่างการไต่สวน หรือเมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ซ้ำมูลว่าผู้ใด กระทำความผิดและความผิดนั้นมีโทษทางอาญา หากมีเหตุอันควรเชื่อว่าผู้ถูกกล่าวหาจะหลบหนี ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือผู้ที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มอบหมายมีอำนาจดำเนินการขอให้ศาล ที่มีเขตอำนาจออกหมายจับและควบคุมตัวผู้ถูกกล่าวหาไว้

ในการจับและควบคุมตัวบุคคลตามวรรคหนึ่ง คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะมอบหมาย พนักงานเจ้าหน้าที่ พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ หรือพนักงานสอบสวนดำเนินการแทนก็ได้ และให้พนักงานเจ้าหน้าที่ พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ หรือพนักงานสอบสวนดำเนินการ ตามที่ได้รับมอบหมายโดยเร็ว ทั้งนี้ ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายดังกล่าว เป็นพนักงาน ฝ่ายปกครองหรือตำรวจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ ในการจับ คุมขังและการปล่อยชั่วคราว ให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในส่วนที่เกี่ยวข้องมาใช้ บังคับโดยอนุโลม

ในกรณีที่มีการกระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ เกิดขึ้นในลักษณะความผิดซึ่งหน้า ให้กรรมการพนักงานไต่สวนที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มอบหมาย และพนักงานฝ่ายปกครองหรือ ตำรวจชั้นผู้ใหญ่มีอำนาจจับกุมตัวผู้กระทำความผิดได้โดยไม่ต้องมีหมายของศาล และเมื่อจับได้แล้ว ให้ส่งมอบให้พนักงานสอบสวนควบคุมตัวไว้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

มาตรา ๔๐ ในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

(๑) ให้ประธานกรรมการและกรรมการ เป็นเจ้าพนักงานในการยุติธรรมตามประมวลกฎหมายอาญา

(๒) ให้กรรมการไต่สวน หัวหน้าพนักงานไต่สวน พนักงานไต่สวน และพนักงานเจ้าหน้าที่เป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา

ในการดำเนินการตรวจสอบ การสอบสวน การไต่สวน หรือการไต่สวนเบื้องต้นตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ ให้ประธานกรรมการ กรรมการ กรรมการไต่สวน เลขาธิการ หัวหน้าพนักงานไต่สวนและพนักงานไต่สวน เป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ และมีอำนาจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเช่นเดียวกับพนักงานสอบสวนด้วย

เพื่อประโยชน์ในการดำเนินคดีตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายหรือมอบอำนาจในการฟ้องคดี ว่าต่าง หรือดำเนินคดีแทนคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจว่าความ และดำเนินกระบวนการพิจารณาในชั้นศาลได้ ทั้งนี้ ตามระเบียบที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด

มาตรา ๔๑ ในกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กรรมการ กรรมการไต่สวน หัวหน้าพนักงานไต่สวน พนักงานไต่สวน และพนักงานเจ้าหน้าที่ ผู้ใดถูกดำเนินคดีไม่ว่าเป็นคดีแพ่ง คดีอาญา หรือคดีปกครอง และไม่ว่าจะถูกฟ้องในขณะที่ดำรงตำแหน่งหรือเมื่อพ้นจากตำแหน่งแล้ว ถ้าการถูกดำเนินคดีดังกล่าวเป็นเพราะเหตุที่ได้มีมติ คำสั่ง หรือปฏิบัติหน้าที่ ให้สำนักงานมีอำนาจให้ความช่วยเหลือในการต่อสู้คดีแก่บุคคลดังกล่าว โดยคณะกรรมการ ป.ป.ช. อาจมอบหมายให้พนักงานเจ้าหน้าที่แก้ต่างก็ได้ หรือในกรณีที่พนักงานอัยการมิใช่เป็นผู้ฟ้อง อาจขอให้พนักงานอัยการเข้าแก้ต่างให้แก่บุคคลเหล่านั้นก็ได้ การให้ความช่วยเหลือดังกล่าวให้รวมถึงค่าฤชาธรรมเนียมและค่าทนายความด้วย ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด

ในการปฏิบัติหน้าที่และการใช้ดุลพินิจของคณะกรรมการ ป.ป.ช. กรรมการ กรรมการไต่สวน หัวหน้าพนักงานไต่สวน พนักงานไต่สวน และพนักงานเจ้าหน้าที่ในการมีความเห็น มติ คำสั่ง ในการตรวจสอบ สอบสวน ไต่สวน หรือไต่สวนเบื้องต้นตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ ซึ่งได้แสดงเหตุผลอันสมควรประกอบแล้ว และได้กระทำไปโดยสุจริต ย่อมได้รับความคุ้มครอง

ส่วนที่ ๓

การตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการ ป.ป.ช.

มาตรา ๔๒ ให้กรรมการมีหน้าที่ยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินของตน คู่สมรส และบุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ รวมทั้งทรัพย์สินที่มอบหมายให้อยู่ในความครอบครองหรือดูแลของบุคคลอื่น ไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อมต่อประธานวุฒิสภา โดยให้นำความในหมวด ๕ การดำเนินการเกี่ยวกับทรัพย์สิน มาตรา ๑๐๕ ถึงมาตรา ๑๑๓ มาใช้บังคับด้วยโดยอนุโลม โดยให้อำนาจของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นอำนาจของประธานวุฒิสภา ทั้งนี้ ให้ประธานวุฒิสภาแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินและหนี้สินเพื่อตรวจสอบเบื้องต้นก่อนเสนอประธานวุฒิสภาพิจารณา

ให้ประธานวุฒิสภาจัดให้มีการตรวจสอบบัญชีตามวรรคหนึ่ง และให้นำความ
 ในมาตรา ๓๕ มาใช้บังคับกับการปฏิบัติหน้าที่ของประธานวุฒิสภาในกรณีนี้ด้วยโดยอนุโลม
 คู่สมรสตามวรรคหนึ่งให้นำความในมาตรา ๑๐๒ วรรคสองมาใช้บังคับด้วย
 โดยอนุโลม

มาตรา ๔๓ ในกรณีที่ปรากฏว่ามีการกระทำความผิดเกี่ยวกับการที่กรรมการผู้ใดจงใจ
 ไม่ยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินต่อประธานวุฒิสภา หรือจงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินหรือ
 หนี้สินอันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบและมีพฤติการณ์อันควรเชื่อได้ว่ามีเจตนา
 ไม่แสดงที่มาแห่งทรัพย์สินหรือหนี้สิน ให้ประธานวุฒิสภาส่งเรื่องให้อัยการสูงสุดเพื่อดำเนินการฟ้องคดี
 ต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองต่อไป ทั้งนี้ ให้นำความในมาตรา ๗๗
 และมาตรา ๘๑ มาใช้บังคับด้วยโดยอนุโลม

มาตรา ๔๔ ในกรณีที่ปรากฏว่ากรรมการผู้ใดรั่วรัวผิดกติให้ประธานวุฒิสภา
 ส่งสำนวนพร้อมด้วยเอกสารหลักฐานไปยังประธานรัฐสภาเพื่อแจ้งให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและ
 สมาชิกวุฒิสภาทราบเพื่อพิจารณาดำเนินการต่อไป

มาตรา ๔๕ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือสมาชิกของทั้งสองสภา
 จำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในห้าของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภาหรือประชาชนผู้มีสิทธิ
 เลือกตั้งจำนวนไม่น้อยกว่าสองหมื่นคน มีสิทธิเข้าชื่อกล่าวหาว่ากรรมการผู้ใดมีพฤติการณ์รั่วรัว
 ผิดกติ ทุกจริตต่อหน้าที่ หรือจงใจปฏิบัติหน้าที่หรือใช้อำนาจขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือ
 กฎหมาย หรือฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมอย่างร้ายแรง โดยยื่นต่อประธานรัฐสภา
 พร้อมด้วยหลักฐานตามสมควร หากประธานรัฐสภาเห็นว่ามีความเห็นสมควรสงสัยว่ามีการกระทำ
 ตามที่ถูกลกล่าวหา ให้ประธานรัฐสภาเสนอเรื่องไปยังประธานศาลฎีกาเพื่อตั้งคณะผู้ไต่สวนอิสระตาม
 กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และให้นำ
 ความในมาตรา ๘๗ มาใช้บังคับด้วยโดยอนุโลม

การกล่าวหาตามวรรคหนึ่ง ให้รวมถึงการเข้าชื่อกล่าวหาว่ากรรมการและบุคคลอื่น
 เป็นตัวการ ผู้ใช้ หรือผู้สนับสนุนในการกระทำความผิดทางอาญา รวมทั้งผู้ให้ ผู้ขอให้ หรือรับว่าจะให้
 ทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดแก่กรรมการ เพื่อจงใจให้กระทำการ ไม่กระทำการ หรือประวิง
 การกระทำอันมิชอบด้วยหน้าที่ด้วย

หมวด ๒
 การไต่สวน

มาตรา ๔๖ ในการดำเนินการไต่สวนหรือไต่สวนเบื้องต้น คณะกรรมการ ป.ป.ช.
 คณะกรรมการไต่สวน หัวหน้าพนักงานไต่สวน หรือพนักงานไต่สวน แล้วแต่กรณี ต้องดำเนินการ
 เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้องตรงตามความจริงที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นผู้หรือเป็นโทษต่อผู้ถูกลกล่าวหา

พยานหลักฐานใดที่ผู้ถูกกล่าวหา นำส่งคณะกรรมการ ป.ป.ช. คณะกรรมการไต่สวน หัวหน้าพนักงานไต่สวน หรือพนักงานไต่สวนจะไม่รับด้วยเหตุล่วงเลยเวลาหรือผิดขั้นตอนมิได้ เว้นแต่ คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะมีมติชี้มูลแล้ว หรือเห็นว่าผู้ถูกกล่าวหาจงใจประวิงเวลา หรือใช้สิทธิโดยไม่สุจริต

ในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาขอให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. คณะกรรมการไต่สวน หรือ หัวหน้าพนักงานไต่สวนเรียกบุคคลหรือเรียกเอกสารจากบุคคลใด ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือ พนักงานไต่สวนดำเนินการตามที่ร้องขอ แต่ผู้ถูกกล่าวหาต้องร้องขอภายในสามสิบวันนับแต่วันที่รับแจ้งข้อกล่าวหา ทั้งนี้ เว้นแต่คณะกรรมการ ป.ป.ช. คณะกรรมการไต่สวน หรือกรรมการที่กำกับดูแล เห็นว่าผู้ถูกกล่าวหาจงใจประวิงเวลา หรือใช้สิทธิโดยไม่สุจริต หรือบุคคลหรือเอกสารที่ขอให้เรียกนั้น ไม่มีผลต่อการวินิจฉัยของคณะกรรมการ ป.ป.ช. แต่ต้องบันทึกเหตุนั้นไว้ในสำนวนการไต่สวนหรือ รายงานการไต่สวนเบื้องต้นด้วย

มาตรา ๔๗ ให้เป็นหน้าที่ของคณะกรรมการ ป.ป.ช. และเลขาธิการที่จะควบคุม และกวดขันพนักงานเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการไต่สวน ให้ปฏิบัติหน้าที่ให้แล้วเสร็จภายใน กำหนดเวลาที่บัญญัติไว้ในหมวดนี้ ในกรณีที่พนักงานเจ้าหน้าที่ผู้ใดละเลยไม่ปฏิบัติให้แล้วเสร็จภายใน กำหนดเวลา ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือเลขาธิการ แล้วแต่กรณี ดำเนินการทางวินัยตามควรแก่กรณี

มาตรา ๔๘ เมื่อความปรากฏต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ไม่ว่าจะมีการกล่าวหา หรือไม่มีการกระทำความผิดที่อยู่ในหน้าที่และอำนาจของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ดำเนินการตามหน้าที่และอำนาจโดยพลัน โดยในกรณีที่จำเป็นต้องมีการไต่สวน ต้องไต่สวน และมีความเห็นหรือวินิจฉัยให้แล้วเสร็จภายในกำหนดเวลาที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด ซึ่งต้องไม่เกินสองปีนับแต่วันเริ่มดำเนินการไต่สวน

ในการกำหนดเวลาตามวรรคหนึ่ง ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. คำนึงถึงความรวดเร็ว ความยากง่ายของการไต่สวน และอายุความของการดำเนินการในเรื่องนั้น โดยจะระบุนระยะเวลาของการไต่สวนข้อกล่าวหาแต่ละประเภทที่แตกต่างกันก็ได้

ในกรณีที่มิเหตุจำเป็นอันไม่อาจดำเนินการให้แล้วเสร็จตามระยะเวลาตามวรรคหนึ่ง หรือวรรคสอง คณะกรรมการ ป.ป.ช. อาจขยายระยะเวลาออกไปตามที่ได้ดำเนินการแล้วต้องไม่เกินสามปี เว้นแต่เป็นเรื่องที่จำเป็นต้องเดินทางไปไต่สวนในต่างประเทศ หรือขอให้หน่วยงานของ ต่างประเทศดำเนินการไต่สวนให้ หรือขอรับเอกสารหลักฐานจากต่างประเทศ จะขยายระยะเวลาออก เท่าที่จำเป็นก็ได้

ในกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้รับแจ้งจากผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดินว่ามีหลักฐาน อันควรเชื่อได้ว่าการใช้จ่ายเงินแผ่นดินมีพฤติการณ์อันเป็นการทุจริตต่อหน้าที่ จงใจปฏิบัติหน้าที่หรือ ใช้อำนาจขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย และเป็นกรณีที่ผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดิน ไม่มีอำนาจจะดำเนินการไต่สวนได้ ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ดำเนินการไต่สวนโดยพลัน โดยให้ถือว่า เอกสารและหลักฐานที่ผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดินตรวจสอบหรือจัดทำขึ้นเป็นส่วนหนึ่งของสำนวน การไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช.

ภายใต้กำหนดอายุความ เมื่อพ้นกำหนดเวลาตามวรรคหนึ่งหรือวรรคสาม หรือ ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้แล้ว คณะกรรมการ ป.ป.ช. ยังคงมีหน้าที่

และอำนาจที่จะดำเนินการได้ส่วน และมีความเห็น หรือวินิจฉัย หรือดำเนินการตามหน้าที่และอำนาจต่อไป แต่ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. พิจารณาสอบสวนและดำเนินการลงโทษผู้ที่เกี่ยวข้องตามควรแก่กรณีโดยเร็ว

มาตรา ๔๙ เพื่อประโยชน์ในการดำเนินการตามหน้าที่และอำนาจของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ไม่ว่าจะเป็นที่มีการกล่าวหาหรือไม่ ให้เลขาธิการหรือผู้ที่เลขาธิการมอบหมายตรวจสอบเบื้องต้นก่อนตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด หากตรวจสอบเบื้องต้นแล้วพบว่าข้อมูลหรือรายละเอียดไม่เพียงพอที่จะดำเนินการต่อไป หรือความผิดที่กล่าวหา นั้นไม่ได้อยู่ในหน้าที่และอำนาจของคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือเป็นเรื่องที่ห้ามไม่ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. รับไว้พิจารณาตามมาตรา ๕๔ หรือมาตรา ๕๕ (๑) ให้เสนอคณะกรรมการ ป.ป.ช. เพื่อพิจารณาไม่รับเรื่องดังกล่าวไว้พิจารณาตามระยะเวลาและวิธีการที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด และเมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีคำสั่งไม่รับเรื่องไว้พิจารณาแล้ว ถ้าเป็นกรณีที่มีคำกล่าวหา ให้มีหนังสือแจ้งให้ผู้กล่าวหาทราบ

ในการดำเนินการตามวรรคหนึ่ง คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะมอบหมายให้กรรมการ คนหนึ่งหรือหลายคนเป็นผู้พิจารณาและมีคำสั่งแทนคณะกรรมการ ป.ป.ช. ก็ได้

คำกล่าวหาใดที่ไม่มีเหตุที่รับไว้พิจารณาตามวรรคหนึ่ง ให้ดำเนินการได้ส่วนต่อไป ผู้กล่าวหาซึ่งไม่เห็นด้วยกับคำสั่งไม่รับเรื่องไว้พิจารณาของกรรมการตามวรรคสอง อาจมีหนังสือขอให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. พิจารณาทบทวนคำสั่งนั้นได้ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ ได้รับแจ้งตามวรรคสอง

ในการตรวจสอบเบื้องต้นให้เลขาธิการหรือหัวหน้าพนักงานได้ส่วนมีอำนาจตาม มาตรา ๓๔ (๑) (๒) และ (๓) ด้วย

มาตรา ๕๐ ในการได้ส่วน คณะกรรมการ ป.ป.ช. อาจมอบหมายเลขาธิการ หัวหน้า พนักงานได้ส่วน หรือพนักงานได้ส่วน เป็นผู้ได้ส่วนเบื้องต้นได้

ในการปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมายตามวรรคหนึ่ง ให้เลขาธิการ หัวหน้า พนักงานได้ส่วน หรือพนักงานได้ส่วนดำเนินการเป็นคณะ ประกอบด้วย เลขาธิการหรือหัวหน้า พนักงานได้ส่วนเป็นหัวหน้า พนักงานได้ส่วนอย่างน้อยหนึ่งคนร่วมเป็นคณะ และอาจมีผู้ช่วยพนักงาน ได้ส่วนหรือพนักงานเจ้าหน้าที่เพื่อช่วยในการปฏิบัติหน้าที่ด้วยก็ได้ และในการได้ส่วนปากคำ ผู้ถูกกล่าวหาหรือพยานต้องกระทำโดยเลขาธิการ หัวหน้าพนักงานได้ส่วนหรือพนักงานได้ส่วนหนึ่ง คน และผู้ช่วยพนักงานได้ส่วนหรือพนักงานเจ้าหน้าที่อีกหนึ่งคน ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และ เงื่อนไขที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด

การได้ส่วนเบื้องต้นตามวรรคหนึ่งต้องดำเนินการให้เสร็จและจัดทำรายงานการได้ส่วน เบื้องต้นเสนอคณะกรรมการ ป.ป.ช. ภายในหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันที่ได้รับมอบหมาย

ภายใต้ระยะเวลาตามมาตรา ๔๘ ในกรณีที่ไม้อาจดำเนินการได้ส่วนเบื้องต้น ตามระยะเวลาที่กำหนดในวรรคสาม ให้เลขาธิการ หัวหน้าพนักงานได้ส่วน หรือพนักงานได้ส่วน แจ้งอุปสรรคและปัญหาในการดำเนินการ พร้อมทั้งเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาและระยะเวลา ดำเนินการ เพื่อให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. พิจารณาสั่งขยายระยะเวลา โดยให้ขยายระยะเวลาได้ไม่เกิน

สองครั้ง ครั้งละไม่เกินหกสิบวัน ในการนี้ คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะมอบหมายให้กรรมการคนหนึ่ง หรือหลายคนเป็นผู้มีอำนาจขยายระยะเวลาแทนคณะกรรมการ ป.ป.ช. ก็ได้

ในกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้รับเรื่องใดไว้พิจารณาแล้ว หากไม่สามารถ ดำเนินการต่อไปได้เพราะเหตุขาดอายุความ อันเนื่องมาแต่การมิได้ปฏิบัติตามระยะเวลาตามมาตรา ๔๘ วรคหนึ่งหรือวรรคสาม ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. สั่งยุติการดำเนินคดีอาญา และหากการขาดอายุความ ดังกล่าวเกิดจากความผิด หรือจงใจปล่อยปละละเลย หรือประมาทเลินเล่อของผู้ใด ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ดำเนินการเพื่อลงโทษผู้นั้นโดยเร็ว

ในการไต่สวนเบื้องต้นให้เลขาธิการและหัวหน้าพนักงานไต่สวน มีอำนาจตามมาตรา ๓๔ (๑) (๒) และ (๓) ด้วย

เพื่อประโยชน์ในการกำกับดูแลการไต่สวนเบื้องต้นให้เกิดความรอบคอบและเป็นธรรม คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะมอบหมายให้กรรมการแต่ละคนกำกับดูแลการไต่สวนเบื้องต้นในแต่ละด้าน ตามที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนดก็ได้

มาตรา ๕๑ ในการไต่สวนเรื่องใดที่เป็นเรื่องสำคัญมีผลกระทบอย่างกว้างขวาง หรือ เป็นกรณีมีการไต่สวนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ หรือผู้ดำรงตำแหน่ง ในองค์กรอิสระ ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ดำเนินการไต่สวนเอง หรือจะแต่งตั้งกรรมการไม่น้อยกว่า สองคนและบุคคลอื่นเป็นคณะกรรมการไต่สวนก็ได้

การแต่งตั้งบุคคลอื่นเป็นกรรมการในคณะกรรมการไต่สวนตามวรรคหนึ่ง คณะกรรมการ ป.ป.ช. อาจแต่งตั้งจากหัวหน้าพนักงานไต่สวนหรือผู้ทรงคุณวุฒิตามวรรคสี่ตามความ เหมาะสมกับเรื่องที่ไต่สวนได้

คณะกรรมการไต่สวนตามวรรคหนึ่งมีอำนาจแต่งตั้งหัวหน้าพนักงานไต่สวนหรือ พนักงานไต่สวน และพนักงานเจ้าหน้าที่ให้ช่วยเหลือคณะกรรมการไต่สวนในการดำเนินการตาม หน้าที่ได้ตามที่เห็นสมควร

ในกรณีที่มีความจำเป็นต้องมีผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในสาขาที่ เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ทำการไต่สวน ให้คณะกรรมการไต่สวนตามวรรคหนึ่งมีอำนาจแต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิ ดังกล่าวที่ไม่มีลักษณะตามมาตรา ๕๖ ให้เป็นที่ปรึกษาหรือเสนอต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. เพื่อแต่งตั้ง ผู้ทรงคุณวุฒินั้นเป็นกรรมการในคณะกรรมการไต่สวนได้

ให้ที่ปรึกษาตามวรรคสี่มีสิทธิได้รับเบี้ยประชุมเช่นเดียวกับกรรมการ

คณะกรรมการไต่สวนตามวรรคหนึ่งต้องดำเนินการให้เสร็จและจัดทำสำนวนการไต่สวน เสนอคณะกรรมการ ป.ป.ช. พิจารณา ภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่ได้รับมอบหมาย และให้นำความใน มาตรา ๕๐ วรรคสี่ วรรคห้า และวรรคหกมาใช้บังคับด้วยโดยอนุโลม

ในกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ดำเนินการไต่สวนเอง ให้นำความในวรรคสาม วรรคสี่ และวรรคห้ามาใช้บังคับด้วยโดยอนุโลม

มาตรา ๕๒ ในการพิจารณารายงานการไต่สวนเบื้องต้นหรือสำนวนการไต่สวน ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจไต่สวนเพิ่มเติมหรือสั่งให้มีการไต่สวนเพิ่มเติมได้ตามที่เห็นสมควร

ในกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. เห็นชอบด้วยกับรายงานการไต่สวนเบื้องต้นหรือ สำนวนการไต่สวนรวมทั้งที่ไต่สวนเพิ่มเติมแล้ว ให้ถือว่ารายงานหรือสำนวนดังกล่าว เป็นสำนวน

การไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. และให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. พิจารณาเพื่อมีมติว่ากรณีมีมูลตามที่กล่าวหาหรือไม่ภายในหกสิบวันนับแต่วันที่มีการประชุมตามมาตรา ๗๕ วรรคสอง

มาตรา ๕๓ นอกจากหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขเกี่ยวกับการตรวจสอบเบื้องต้น การไต่สวน และการไต่สวนเบื้องต้นตามที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้บัญญัติไว้แล้ว ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจออกระเบียบกำหนดรายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับการตรวจสอบเบื้องต้น การไต่สวน และการไต่สวนเบื้องต้นได้ แต่ต้องไม่เป็นการเพิ่มขึ้นตอนที่ไม่ว่าเป็นหรือเป็นอุปสรรคต่อการได้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้องตรงตามความจริงที่เกิดขึ้น โดยอย่างน้อยต้องกำหนดระยะเวลาในการดำเนินการ และขอบเขตหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้ปฏิบัติหน้าที่แต่ละระดับให้ชัดเจน และมีระบบการติดตามตรวจสอบเพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่มีประสิทธิภาพ เกิดความรวดเร็ว สุจริต และเที่ยงธรรม

มาตรา ๕๔ ห้ามมิให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. รับหรือยกเรื่องที่มีลักษณะดังต่อไปนี้ขึ้นพิจารณา

(๑) เรื่องที่มีข้อกล่าวหาหรือประเด็นเกี่ยวกับเรื่องที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้วินิจฉัยเสร็จเด็ดขาดแล้ว เว้นแต่จะได้พยานหลักฐานใหม่อันเป็นสาระสำคัญแก่คดี ซึ่งอาจทำให้ผลของคำวินิจฉัยของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เปลี่ยนแปลงไป

(๒) เรื่องที่เป็นคดีอาญาในประเด็นเดียวกันและศาลประทับฟ้องหรือพิพากษาหรือมีคำสั่งเสร็จเด็ดขาดแล้ว เว้นแต่คดีนั้นได้มีการถอนฟ้องหรือทิ้งฟ้อง หรือเป็นกรณีที่ศาลยังมิได้วินิจฉัยในเนื้อหาแห่งคดี คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะรับหรือยกคำกล่าวหาขึ้นพิจารณาก็ได้

(๓) ผู้ถูกร้องหรือผู้ถูกกล่าวหาตาย เว้นแต่เป็นกรณีร้ายแรงผิดคดี

มาตรา ๕๕ ห้ามมิให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. รับหรือยกเรื่องที่มีลักษณะดังต่อไปนี้ขึ้นพิจารณา เว้นแต่มีหลักฐานปรากฏชัดแจ้งและคณะกรรมการ ป.ป.ช. เห็นว่าเป็นกรณีที่เป็นการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรง

(๑) เรื่องที่ล่วงเลยมาแล้วเกินสิบปีนับแต่วันเกิดเหตุจนถึงวันที่มีการกล่าวหา

(๒) เรื่องที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. เห็นว่ามีการดำเนินการต่อผู้ถูกร้องหรือผู้ถูกกล่าวหาตามกฎหมายอื่นเสร็จสิ้นและเป็นที่พอใจแล้ว และไม่มีเหตุอันควรสงสัยว่าการดำเนินการนั้นไม่เที่ยงธรรม

(๓) ผู้ถูกร้องหรือผู้ถูกกล่าวหาพ้นจากการเป็นเจ้าพนักงานของรัฐหรือพ้นจากตำแหน่งที่ถูกกล่าวหาไปแล้วเกินห้าปี ในกรณีที่มีการพิจารณาเรื่องภายในกำหนดเวลา แม้จะพ้นกำหนดเวลาห้าปีแล้วก็ตามก็ให้มีอำนาจดำเนินการต่อไปได้

มาตรา ๕๖ ห้ามมิให้กรรมการ กรรมการไต่สวน หัวหน้าพนักงานไต่สวน พนักงานไต่สวน ผู้ช่วยพนักงานไต่สวน หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ ซึ่งมีเหตุดังต่อไปนี้ เข้าร่วมดำเนินการไต่สวน พิจารณาหรือวินิจฉัยคดี

(๑) รู้เห็นเหตุการณ์หรือเคยสอบสวนหรือพิจารณาเกี่ยวกับเรื่องที่ถูกกล่าวหาในฐานะอื่น
ที่มีใช้ในฐานกรรมการ กรรมการไตสวน หัวหน้าพนักงานไตสวน พนักงานไตสวน ผู้ช่วยพนักงาน
ไตสวน หรือพนักงานเจ้าหน้าที่มาก่อน

(๒) มีส่วนได้เสียในเรื่องที่ถูกกล่าวหา

(๓) มีสาเหตุโกรธเคืองกับผู้กล่าวหาหรือผู้ถูกกล่าวหา

(๔) เป็นผู้กล่าวหาหรือเป็นคู่สมรส บุพการี ผู้สืบสันดาน หรือพี่น้องร่วมบิดามารดา
หรือร่วมบิดาหรือมารดากับผู้กล่าวหาหรือผู้ถูกกล่าวหา

(๕) มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดในฐานะญาติหรือเป็นหุ้นส่วนหรือมีผลประโยชน์ร่วมกัน
หรือขัดแย้งกันทางธุรกิจกับผู้กล่าวหาหรือผู้ถูกกล่าวหา

ในการดำเนินการในเรื่องใด กรรมการ กรรมการไตสวน หัวหน้าพนักงานไตสวน
พนักงานไตสวน ผู้ช่วยพนักงานไตสวน หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ ผู้ใดมีเหตุตามวรรคหนึ่งในเรื่องนั้น
ให้ผู้นั้นแจ้งต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือผู้ที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มอบหมายโดยเร็ว และระหว่างนั้น
ห้ามมิให้บุคคลดังกล่าวยุ่งเกี่ยวกับการดำเนินการใด ๆ เกี่ยวกับเรื่องนั้นจนกว่าคณะกรรมการ ป.ป.ช.
หรือผู้ที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มอบหมายจะวินิจฉัย ซึ่งต้องวินิจฉัยให้แล้วเสร็จภายในเจ็ดวันนับแต่
วันที่ได้รับแจ้ง

ผู้ถูกกล่าวหาหรือผู้มีส่วนได้เสียจะคัดค้านกรรมการ กรรมการไตสวน หัวหน้า
พนักงานไตสวน พนักงานไตสวน ผู้ช่วยพนักงานไตสวน หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ ผู้ได้รับแต่งตั้งหรือ
มอบหมาย ซึ่งมีเหตุตามวรรคหนึ่งก็ได้ โดยยื่นคำร้องต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือผู้ที่คณะกรรมการ
ป.ป.ช. มอบหมายภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ปรากฏเหตุดังกล่าว เพื่อพิจารณาวินิจฉัย ในระหว่าง
ที่รอการวินิจฉัย ให้กรรมการ กรรมการไตสวน หัวหน้าพนักงานไตสวน พนักงานไตสวน ผู้ช่วย
พนักงานไตสวน หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ ซึ่งถูกคัดค้านระงับการปฏิบัติหน้าที่ไว้พลางก่อน
การยื่นคำคัดค้าน การพิจารณาคำคัดค้าน และการแต่งตั้งหรือมอบหมายบุคคลตาม
วรรคสอง ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ ระยะเวลาดำเนินการ วิธีการ และเงื่อนไขที่คณะกรรมการ ป.ป.ช.
กำหนด

มาตรา ๕๗ ในระหว่างการไตสวน หากปรากฏว่าผู้ถูกกล่าวหาพ้นจากตำแหน่งหรือ
พ้นจากราชการเพราะเหตุใด ๆ นอกจากถึงแก่ความตาย ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจ
ดำเนินการไตสวนเพื่อดำเนินคดีอาญา ดำเนินการทางวินัย หรือขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน
แล้วแต่กรณี ต่อไปได้

ในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาพ้นจากตำแหน่งหรือพ้นจากราชการอันเนื่องมาจากความตาย
ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจดำเนินการไตสวนในข้อกล่าวหาว่าร้ายวยผิดคดีต่อไปได้

มาตรา ๕๘ ในกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติว่าข้อกล่าวหาใดไม่มีมูล ให้สำนักงาน
แจ้งให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบโดยเร็วซึ่งต้องไม่ช้ากว่าสิบห้าวันนับแต่วันที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติ
และให้เปิดเผยเหตุผลของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ให้ประชาชนทราบเป็นการทั่วไป เว้นแต่เป็นกรณี
การดำเนินการสอบสวนตามมาตรา ๕๘

มาตรา ๕๙ ในการกล่าวหาเจ้าพนักงานของรัฐบรรดาที่อยู่ในหน้าที่และอำนาจของ
คณะกรรมการ ป.ป.ช. ให้ยื่นคำกล่าวหาต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือสำนักงาน

ภายใต้บังคับมาตรา ๕๕ การกล่าวหาเจ้าพนักงานของรัฐ ให้กล่าวหาในขณะที่ผู้ถูกร้อง
เป็นเจ้าพนักงานของรัฐ หรือพ้นจากการเป็นเจ้าพนักงานของรัฐไม่เกินห้าปี แต่ไม่ได้ตัดอำนาจของ
คณะกรรมการ ป.ป.ช. ที่จะยกคำกล่าวหาที่ได้มีการกล่าวหาไว้แล้วหรือกรณีที่มีเหตุอันควรสงสัย
ขึ้นได้ส่วนได้ ทั้งนี้ ต้องไม่เกินสิบปีนับแต่วันที่ผู้ถูกร้องพ้นจากการเป็นเจ้าพนักงานของรัฐหรือพ้นจาก
ตำแหน่งดังกล่าว แล้วแต่กรณี

ในกรณีที่มีการยกคำกล่าวหาขึ้นพิจารณาหรือกรณีที่ยกเหตุอันควรสงสัยขึ้นได้ส่วน
ภายในกำหนดเวลาดามวรรคสองแล้ว ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจดำเนินการกับเจ้าพนักงาน
ของรัฐอื่นซึ่งเป็นตัวการ ผู้ใช้ หรือผู้สนับสนุนในเรื่องนั้นได้ด้วย ไม่ว่าผู้นั้นจะพ้นจากการเป็นเจ้าพนักงาน
ของรัฐหรือพ้นจากตำแหน่งดังกล่าวแล้ว

มาตรา ๖๐ คำกล่าวหาว่ามีการกระทำความผิดที่อยู่ในหน้าที่และอำนาจของ
คณะกรรมการ ป.ป.ช. ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ อย่างน้อยต้องมีรายละเอียด
ดังต่อไปนี้

- (๑) ชื่อและที่อยู่ของผู้กล่าวหา
- (๒) ชื่อหรือตำแหน่งของผู้ถูกร้อง
- (๓) ข้อกล่าวหาและพฤติการณ์แห่งการกระทำความผิดตามข้อกล่าวหา พร้อม
พยานหลักฐานหรืออ้างพยานหลักฐาน

ผู้กล่าวหาจะเป็นผู้เสียหายหรือมิใช่ผู้เสียหายก็ได้
การกล่าวหาตามวรรคหนึ่ง จะทำด้วยวาจาหรือทำเป็นหนังสือก็ได้ และจะส่งด้วย
วิธีใด ๆ ที่จะให้คำกล่าวหาขึ้นถึงสำนักงานก็ได้ ในกรณีที่ทำด้วยวาจา ให้เป็นหน้าที่ของพนักงาน
เจ้าหน้าที่หรือพนักงานใต้สวนที่จะบันทึกรายละเอียดไว้ให้ครบถ้วนตามวรรคหนึ่ง

ให้สำนักงานจัดให้มีระบบในการจดแจ้งชื่อและที่อยู่ของผู้กล่าวหาไว้ในทะเบียน
ที่รักษาไว้เป็นความลับ และไม่ว่ากรณีใดจะเปิดเผยทะเบียนดังกล่าวมิได้ และให้ลบชื่อและที่อยู่
ของผู้กล่าวหาออกจากหนังสือกล่าวหา

หนังสือกล่าวหาที่ไม่ปรากฏชื่อและที่อยู่ของผู้กล่าวหา ถ้ามีรายละเอียดตาม (๓)
แล้ว คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะปฏิเสธไม่รับไว้พิจารณาไม่ได้

การกล่าวหาบุคคลตามมาตรา นี้ ให้ใช้บังคับแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐต่างประเทศ
เจ้าหน้าที่ขององค์การระหว่างประเทศ หรือบุคคลใดที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดตามที่
พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้บัญญัติไว้เป็นความผิดด้วย

มาตรา ๖๑ ในกรณีที่ผู้เสียหายได้ร้องทุกข์หรือมีผู้กล่าวโทษต่อพนักงาน
สอบสวนให้ดำเนินคดีกับเจ้าพนักงานของรัฐหรือบุคคลอื่นใดในข้อหาใด ๆ บรรดาที่อยู่ในหน้าที่และ
อำนาจของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ให้พนักงานสอบสวนแสวงหาข้อเท็จจริง รวมทั้งรวบรวม
พยานหลักฐานเบื้องต้นแล้วส่งให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับการร้อง
ทุกข์หรือกล่าวโทษ

ในกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. พิจารณาแล้วเห็นว่าเรื่องที่ได้รับมาตามวรรคหนึ่ง ไม่อยู่ในหน้าที่และอำนาจของคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือแม้จะอยู่ในหน้าที่และอำนาจแต่เป็นเรื่อง ไม่ร้ายแรงที่เป็นการกล่าวหาเจ้าพนักงานของรัฐ และคณะกรรมการ ป.ป.ช. เห็นสมควร มอบหมายให้พนักงานสอบสวนเป็นผู้ดำเนินการ ก็ให้ส่งเรื่องคืนพนักงานสอบสวนภายในสามสิบวัน นับแต่วันที่ได้รับเรื่องจากพนักงานสอบสวน โดยจะกำหนดระยะเวลาในการดำเนินการให้พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติด้วยก็ได้

เพื่อประโยชน์ในการดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพและรวดเร็ว ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. จัดทำคู่มือแจกจ่ายให้พนักงานสอบสวนอย่างทั่วถึงเพื่อให้พนักงานสอบสวนทราบว่าเรื่องใดบ้าง ที่อยู่ในหน้าที่และอำนาจของคณะกรรมการ ป.ป.ช.

ในกรณีที่มีเหตุจะต้องขอให้ศาลออกหมายจับบุคคลตามวรรคหนึ่งหรือวรรคสอง ให้พนักงานสอบสวนหรือพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่มีอำนาจยื่นคำร้องต่อศาลที่มีเขต อำนาจเพื่อให้ออกหมายจับบุคคลดังกล่าวได้ หรือในกรณีที่มีเหตุจำเป็นอย่างอื่นที่จะจับโดยไม่มี หมายจับได้ ให้พนักงานสอบสวน หรือพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจมีอำนาจจับบุคคลดังกล่าวได้

ให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจที่จับบุคคลดังกล่าวไว้ ส่งตัวผู้ถูกจับพร้อมทั้ง บันทึกการจับมายังพนักงานสอบสวนหรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. ภายในสี่สิบแปดชั่วโมงนับแต่เวลาที่ ผู้ถูกจับมาถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวน โดยมีให้้นระยะเวลาเดินทางตามปกติที่นำตัวผู้ถูกจับ จากที่จับมายังที่ทำการของพนักงานสอบสวน รวมเข้าในกำหนดเวลาสี่สิบแปดชั่วโมงนั้นด้วย ในกรณีที่ ไม่จำเป็นต้องมีการควบคุมตัวผู้ถูกจับไว้ คณะกรรมการ ป.ป.ช. อาจปล่อยตัวผู้ถูกจับไปโดยมีประกัน หรือไม่มีประกันก็ได้

ในกรณีที่มีความจำเป็นจะต้องมีการควบคุมตัวผู้ถูกจับไว้ ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ยื่น คำร้องต่อศาลเพื่อให้ศาลออกหมายจับผู้ถูกจับไว้ได้ ตามหลักเกณฑ์และระยะเวลาที่กำหนดไว้ใน ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาสำหรับความผิดที่มีการร้องทุกข์กล่าวโทษนั้น

มาตรา ๖๒ ในกรณีที่เจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งดำรงตำแหน่งตั้งแต่อำนาจกระชั้นสูง หรือเทียบเท่าลงมา มีกรณีถูกกล่าวหาว่ากระทำผิด หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐถูกกล่าวหาว่ากระทำผิด ในเรื่องที่มีโทษเป็นความผิดร้ายแรง ทั้งนี้ บรรดาที่อยู่ในหน้าที่และอำนาจของคณะกรรมการ ป.ป.ช. คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะมอบหมายให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ ตามกฎหมายว่าด้วยมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตดำเนินการแทน คณะกรรมการ ป.ป.ช. ก็ได้

ในกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้รับเรื่องตามวรรคหนึ่ง ให้สำนักงาน ดำเนินการส่งเรื่องที่ได้รับไว้ให้สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ เพื่อดำเนินการต่อไปภายในสามสิบวันนับแต่วันที่สำนักงานได้รับเรื่อง

การเทียบตำแหน่งตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด เพื่อประโยชน์ในการดำเนินการตามวรรคหนึ่งให้เกิดความรวดเร็วและมี ประสิทธิภาพ คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะวางหลักเกณฑ์การดำเนินการไต่สวนและการชี้มูลของ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐและสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและ ปราบปรามการทุจริตในภาครัฐให้สอดคล้องกับการดำเนินการของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ตาม พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ก็ได้

ในการดำเนินการตามหน้าที่และอำนาจตามวรรคหนึ่ง ให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐดำเนินการตามกำหนดระยะเวลาที่กำหนดให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้

มาตรา ๒๓ ในกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. พิจารณาเห็นสมควร อาจส่งเรื่องที่อยู่ในหน้าที่และอำนาจของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ตามมาตรา ๒๘ (๒) และ (๔) ที่มีโทษความผิดร้ายแรง ให้พนักงานสอบสวนดำเนินการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาต่อไปก็ได้

มาตรา ๒๔ ในกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. พิจารณาเห็นว่าเรื่องที่มีการกล่าวหาเรื่องใดมิใช่เป็นความผิดร้ายแรง หรือกล่าวหาในเรื่องที่มีได้อยู่ในหน้าที่และอำนาจของคณะกรรมการ ป.ป.ช. คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะส่งเรื่องให้ผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งหรือถอดถอนของผู้ถูกร้องดำเนินการทางวินัยไปตามหน้าที่และอำนาจก็ได้

มาตรา ๒๕ เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. มอบหมายให้หน่วยงานของรัฐตามมาตรา ๒๑ มาตรา ๒๒ มาตรา ๒๓ และมาตรา ๒๔ แล้ว ให้หน่วยงานของรัฐนั้นดำเนินการไปตามหน้าที่และอำนาจของตนและรายงานผลให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ทราบ ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการและภายในกำหนดระยะเวลาที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด

มาตรา ๒๖ ในกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ไม่เห็นด้วยกับผลการดำเนินการตามรายงานตามมาตรา ๒๕ หรือมีกรณีเห็นว่าผู้ถูกร้องอาจไม่ได้รับความเป็นธรรม หรือการดำเนินการนั้นจะไม่เที่ยงธรรม ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจสั่งการอย่างใดอย่างหนึ่ง หรืออาจเรียกสำนวนการไต่สวนหรือสอบสวนมาเพื่อดำเนินการได้ โดยจะดำเนินการไต่สวนใหม่ทั้งหมด หรือนำผลการไต่สวนหรือสอบสวนของหน่วยงานของรัฐนั้นทั้งหมดหรือบางส่วนมาถือเป็นการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ก็ได้

มาตรา ๒๗ ในการไต่สวนหรือไต่สวนเบื้องต้นจะต้องไม่เป็นการละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย และต้องไม่ทำหรือจัดทำกราดใด ๆ ซึ่งเป็นการให้คำมั่นสัญญา ชูเชิญ หลอกลวง ทรมาน ใช้กำลังบังคับหรือกระทำโดยมิชอบด้วยประการใด ๆ เพื่อจูงใจให้ผู้นั้นให้ถ้อยคำในเรื่องที่ไต่สวนหรือไต่สวนเบื้องต้น

ในการสอบปากคำพยานหรือผู้ให้ถ้อยคำ จะกระทำโดยใช้วิธีการบันทึกลงในวัสดุซึ่งถ่ายทอดออกเป็นภาพหรือเสียงหรือโดยวิธีการอื่นใด ซึ่งพยานหรือผู้ให้ถ้อยคำนั้นได้ตรวจสอบถึงความถูกต้องของบันทึกการให้ปากคำนั้นแล้ว กรรมการหรือพนักงานไต่สวนอาจทำสำเนาข้อความดังกล่าวเป็นลายลักษณ์อักษรหรือสิ่งบันทึกอย่างอื่นก็ได้ ในกรณีที่ผู้ให้ถ้อยคำเป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีต้องดำเนินการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาด้วย

เพื่อประโยชน์ในการไต่สวน คณะกรรมการ ป.ป.ช. อาจนำพยานหลักฐานที่ได้จากการไต่สวนหรือพยานหลักฐานที่ได้มาจากต่างประเทศอันได้มาอย่างถูกต้องตามกฎหมายในคดีใดคดีหนึ่งมาใช้เป็นพยานหลักฐานประกอบสำนวนการไต่สวนที่เกี่ยวข้องได้

มาตรา ๖๘ เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. มอบหมายให้คณะกรรมการไต่สวน ดำเนินการไต่สวนตามมาตรา ๕๑ หรือมอบหมายให้ผู้ไต่สวนเบื้องต้นดำเนินการไต่สวนเบื้องต้นเรื่องใดแล้ว ให้คณะกรรมการไต่สวนและผู้ไต่สวนเบื้องต้นมีหน้าที่และอำนาจในส่วนที่เกี่ยวกับการไต่สวน เช่นเดียวกับคณะกรรมการ ป.ป.ช.

มาตรา ๖๙ ในกรณีที่ปรากฏจากการไต่สวนหรือไต่สวนเบื้องต้นว่ามีพฤติการณ์ น่าเชื่อว่าจะมีการโอน ยักยอก แปรสภาพ หรือซุกซ่อนทรัพย์สินที่ถูกกล่าวหา ได้ใช้ในการกระทำความผิดหรือทรัพย์สินที่ได้มาโดยมิชอบ เนื่องจากการกระทำความผิดที่อยู่ในหน้าที่และอำนาจของคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการร่ำรวยผิดปกติ ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ดำเนินการดังนี้

(๑) ในกรณีที่มีความผิดนั้นมีโทษทางอาญา ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจสั่งยึดหรืออายัดทรัพย์สินนั้นไว้ชั่วคราว ทั้งนี้ ไม่ตัดสิทธิผู้ถูกกล่าวหาที่จะยื่นคำร้องต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. เพื่อขอรับทรัพย์สินนั้นไปใช้ประโยชน์โดยมิหรือไม่มีประกันหรือหลักประกันก็ได้

(๒) ในกรณีที่เป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการร่ำรวยผิดปกติ ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจออกคำสั่งยึดหรืออายัดทรัพย์สินนั้นไว้ชั่วคราวเป็นเวลาไม่เกินหนึ่งปีนับแต่วันยึดหรืออายัดหรือจนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ยกฟ้องคดีนั้น แต่ถ้าเจ้าของหรือผู้ครอบครองพิสูจน์ได้ว่าทรัพย์สินที่ถูกยึดหรืออายัดชั่วคราวมิได้เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติ ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. สั่งถอนการยึดหรืออายัดโดยพลัน รวมทั้งไม่ตัดสิทธิผู้ถูกกล่าวหาที่จะยื่นคำร้องขอผ่อนผันเพื่อขอรับทรัพย์สินนั้นไปใช้ประโยชน์โดยมิหรือไม่มีประกันหรือหลักประกันก็ได้ ทั้งนี้ ทรัพย์สินของผู้ถูกกล่าวหาให้หมายความรวมถึงทรัพย์สินที่บุคคลอื่นมีชื่อเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ และมีพฤติการณ์เป็นการถือครองแทนหรือถือกรรมสิทธิ์แทนด้วย ในกรณีเช่นนั้น ผู้มีชื่อเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์มีสิทธิพิสูจน์ว่าทรัพย์สินดังกล่าวมิได้เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติ

มาตรา ๗๐ ในการไต่สวนหรือไต่สวนเบื้องต้น หากคณะกรรมการ ป.ป.ช. คณะกรรมการไต่สวน หรือกรรมการที่ได้รับมอบหมายตามมาตรา ๕๐ วรรคเจ็ด เห็นว่า มีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะสนับสนุนข้อกล่าวหาว่ามีมูลความผิด ให้กรรมการหรือพนักงานไต่สวนแจ้งให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบและกำหนดระยะเวลาตามสมควรที่ผู้ถูกกล่าวหาจะมาชี้แจงข้อกล่าวหาและแสดงพยานหลักฐานหรือนำพยานบุคคลมาให้ปากคำประกอบการชี้แจง

การแจ้งข้อกล่าวหาตามวรรคหนึ่ง ให้แจ้งข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่าผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิดและแจ้งข้อกล่าวหาเท่าที่จะทำให้ผู้ถูกกล่าวหาเข้าใจข้อกล่าวหาได้ดี และในกรณีที่เป็นการกล่าวหาว่าร่ำรวยผิดปกติให้แจ้งรายละเอียดเกี่ยวกับทรัพย์สินที่ร่ำรวยผิดปกติ สถานที่ตั้งของทรัพย์สิน ชื่อและที่อยู่ของผู้ครอบครองหรือมีชื่อเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน ในขณะที่แจ้งข้อกล่าวหา ทั้งนี้ เท่าที่ทำได้ด้วย พร้อมทั้งแจ้งให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบถึงสิทธิการคัดค้านตามมาตรา ๕๖

ในการแจ้งข้อกล่าวหาให้จัดทำบันทึกการแจ้งข้อกล่าวหาเป็นลายลักษณ์อักษรตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด

มาตรา ๗๑ ถ้าผู้ถูกกล่าวหาที่มีหลักฐานแสดงว่าตนไม่ได้รับการแจ้งข้อกล่าวหา ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. เปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหาชี้แจงข้อกล่าวหาและแสดงพยานหลักฐาน หรือนำพยานบุคคลมาให้ปากคำประกอบการชี้แจงได้ภายในระยะเวลาที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนดแต่ต้องยื่นคำร้องขอก่อนที่จะมีการฟ้องคดีต่อศาล

การเปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหาชี้แจงตามวรรคหนึ่ง ไม่มีผลระทบต่อการไต่สวน ที่ได้กระทำไปก่อนแล้ว

มาตรา ๗๒ ในการแจ้งข้อกล่าวหาตามมาตรา ๗๐ ให้กรรมการหรือพนักงานไต่สวน แจ้งพร้อมทั้งมอบบันทึกสรุปสาระสำคัญข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานให้ผู้ถูกกล่าวหา สรุปสาระสำคัญ ต้องมีรายละเอียดเพียงพอที่จะใช้ประโยชน์ในการชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาได้ และต้องแจ้งให้ผู้ถูกกล่าวหา ทราบถึงสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาตามมาตรา ๗๓ และให้ผู้ถูกกล่าวหาลงลายมือชื่อรับทราบไว้ด้วย

สรุปสาระสำคัญตามวรรคหนึ่งต้องไม่เป็นการเปิดเผยชื่อ ตำแหน่ง ที่อยู่ของผู้กล่าวหา หรือพยาน หรือข้อมูลอื่นใดอันเป็นเหตุให้ทราบถึงตัวผู้กล่าวหาหรือพยาน เว้นแต่มีเหตุจำเป็นเพื่อให้ ผู้ถูกกล่าวหาเข้าใจข้อกล่าวหาได้ดี ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด

มาตรา ๗๓ ในการชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาและการให้ปากคำของผู้ถูกกล่าวหา ให้ผู้ถูก กล่าวหา มีสิทธินำทนายความหรือบุคคลซึ่งผู้ถูกกล่าวหาไว้วางใจไม่เกินสามคนเข้าฟังในการชี้แจงหรือ ให้ปากคำของตนได้

มาตรา ๗๔ ถ้าคณะกรรมการ ป.ป.ช. เห็นว่าพยานหลักฐานใดในสำนวนการไต่สวน ซึ่งต้องอ้างอิงในภายหลังจะสูญหายหรือยากแก่การนำมาสืบพยานในภายหลัง คณะกรรมการ ป.ป.ช. อาจยื่นคำร้องต่อศาลขอให้มีการสั่งให้สืบพยานหลักฐานนั้นไว้ทันทีได้ ตามกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณา คดีทุจริตและประพฤติมิชอบ หรือกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของ ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

มาตรา ๗๕ เมื่อดำเนินการไต่สวนเสร็จแล้ว ให้จัดทำสำนวนการไต่สวนเสนอ ประธานกรรมการ โดยมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

- (๑) ชื่อและตำแหน่งหน้าที่ของผู้ถูกกล่าวหา
- (๒) เรื่องที่ถูกกล่าวหา
- (๓) ข้อกล่าวหา คำแก้ข้อกล่าวหา สรุปข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้อง ที่ได้จากการไต่สวน
- (๔) เหตุผลในการพิจารณาวินิจฉัยทั้งในปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย
- (๕) บทบัญญัติของกฎหมายที่ยกขึ้นอ้างอิง
- (๖) สรุปความเห็นเกี่ยวกับเรื่องที่กล่าวหา

ให้มีการประชุมคณะกรรมการ ป.ป.ช. เพื่อพิจารณาสำนวนการไต่สวนเพื่อมีมติ โดยเร็วซึ่งต้องนำเสนอต่อที่ประชุมไม่ช้ากว่าสามสิบวันนับแต่วันที่ประธานกรรมการได้รับสำนวน การไต่สวน เว้นแต่จะได้มีการนัดหมายให้มีการประชุมทุกวันอยู่แล้วและมีเรื่องอื่นค้างพิจารณาอยู่

ให้นำความในวรรคหนึ่งมาใช้บังคับกับการจัดทำรายงานการไต่สวนเบื้องต้นด้วย
โดยอนุโลม

ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. พิจารณาสำนวนการไต่สวนตามลำดับที่ได้รับสำนวนนั้น
แต่ในกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. เห็นว่าเรื่องใดกระทบถึงประโยชน์ของรัฐหรือประชาชนอย่าง
ร้ายแรง จะหยิบยกขึ้นพิจารณาก่อนก็ได้

หมวด ๓
การดำเนินการกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและผู้ดำรงตำแหน่งเฉพาะ

ส่วนที่ ๑

การดำเนินคดีทุจริตต่อหน้าที่

หรือจงใจปฏิบัติหน้าที่หรือใช้อำนาจขัดต่อบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย

มาตรา ๘๖ เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติลงความเห็นว่ามีผู้ดำรงตำแหน่งทาง
การเมือง ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ หรือผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ มีพฤติการณ์ทุจริตต่อหน้าที่
หรือจงใจปฏิบัติหน้าที่หรือใช้อำนาจขัดต่อบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย ให้คณะกรรมการ
ป.ป.ช. ส่งรายงาน สำนวนการไต่สวน เอกสาร พยานหลักฐาน และความเห็น พร้อมสำเนา
อิเล็กทรอนิกส์ไปยังอัยการสูงสุดภายในสามสิบวันนับแต่วันที่มมีมติ เพื่อให้อัยการสูงสุดดำเนินการฟ้อง
คดีต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองต่อไป ทั้งนี้ โดยไม่ต้องส่งตัวผู้ถูก
กล่าวหาให้อัยการสูงสุดแต่ต้องแจ้งให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบ

มาตรา ๘๗ เมื่ออัยการสูงสุดได้รับสำนวนคดีอาญาตามมาตรา ๘๖ ไว้แล้ว
ให้อัยการสูงสุดดำเนินการฟ้องคดีต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองภายใน
หนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันที่รับสำนวน

ในกรณีที่อัยการสูงสุดเห็นว่าสำนวนการไต่สวนยังไม่สมบูรณ์พอที่จะดำเนินคดีได้ ให้
แจ้งคณะกรรมการ ป.ป.ช. โดยระบุข้อไม่สมบูรณ์ให้ครบถ้วนในคราวเดียวกัน ภายในเก้าสิบวันนับแต่
วันที่ได้รับเรื่อง ในกรณีนี้ให้อัยการสูงสุดและคณะกรรมการ ป.ป.ช. ตั้งคณะกรรมการร่วมฝ่ายละ
เท่ากันโดยมีผู้แทนจากแต่ละฝ่ายไม่เกินฝ่ายละห้าคน ภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งจาก
อัยการสูงสุดเพื่อดำเนินการรวบรวมพยานหลักฐานให้สมบูรณ์ รวมทั้งดำเนินการอื่นใดให้สำนวนการ
ไต่สวนครบถ้วนสมบูรณ์ให้แล้วเสร็จภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแต่งตั้ง เพื่อส่งให้อัยการสูงสุด
ฟ้องคดีต่อไป ทั้งนี้ ให้คณะกรรมการร่วมมีอำนาจตามมาตรา ๓๔ (๑) (๒) (๓) และ (๔) ด้วย

ในกรณีที่คณะกรรมการร่วมไม่อาจหาข้อยุติได้ ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ดำเนินการ
ต่อไปตามที่เห็นสมควร โดยจะยื่นฟ้องคดีเองก็ได้ แต่ในกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. เห็นควรฟ้องคดี
คณะกรรมการ ป.ป.ช. ต้องดำเนินการฟ้องคดีภายในกำหนดอายุความ แต่ต้องไม่ช้ากว่าเก้าสิบวันนับ
แต่วันที่หาข้อยุติไม่ได้

ส่วนที่ ๒

ให้สำนักงานอำนวยการความสะดวกในการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการร่วมตาม
วรรคสอง และให้จัดให้มีเจ้าหน้าที่ของสำนักงานทำหน้าที่เลขานุการด้วย

ในกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ยื่นฟ้องคดีเอง ห้ามมิให้พนักงานอัยการรับแก้ต่าง
คดีให้แก่จำเลย

ระยะเวลาตามวรรคหนึ่ง มิให้นำวาระระยะเวลาที่ต้องดำเนินการตามวรรคสองและ
วรรคสามด้วย

ระยะเวลาที่กำหนดไว้ตามมาตรา นี้ ในกรณีมีเหตุอันจำเป็นอันไม่อาจหลีกเลี่ยงได้
อัยการสูงสุดหรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. อาจขยายออกไปก็ได้ แต่ต้องไม่เกินกึ่งหนึ่งของระยะเวลาที่
กำหนดไว้ และเมื่ออัยการสูงสุดหรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. ขยายเวลาแล้วให้แจ้งให้อีกฝ่ายหนึ่งทราบ

ในการปฏิบัติหน้าที่และการขยายระยะเวลาต้องคำนึงถึงอายุความในการดำเนินคดีประกอบด้วย
การฟ้องคดีเมื่อล่วงพ้นระยะเวลาตามที่กำหนดในมาตรานี้ย่อมกระทำมิได้ถ้าได้ฟ้อง
ภายในอายุความแต่ให้เป็นหน้าที่ของคณะกรรมการอัยการ อัยการสูงสุด หรือคณะกรรมการ ป.ป.ช.
แล้วแต่กรณี ต้องดำเนินการสอบสวน หากปรากฏว่าการไม่ปฏิบัติภายในระยะเวลาดังกล่าวเกิดจาก
การจงใจปล่อยปละละเลย หรือประมาทเลินเล่อในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใด ให้ดำเนินการเพื่อลงโทษ
ผู้นั้นต่อไปโดยเร็ว

มาตรา ๗๘ ในการยื่นฟ้องคดีต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทาง
การเมืองให้อัยการสูงสุดหรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. แจ้งให้ผู้ถูกกล่าวหามาศาลในวันฟ้องคดี เว้นแต่
ในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาถูกควบคุมตัวอยู่ก่อนแล้วตามมาตรา ๓๔ ให้อัยการสูงสุดหรือคณะกรรมการ ป.ป.ช.
แจ้งให้พนักงานสอบสวนนำตัวบุคคลดังกล่าวมาศาลในวันฟ้องคดี

ในกรณีที่อัยการสูงสุดหรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. แจ้งผู้ถูกกล่าวหาตามวรรคหนึ่งแล้ว
แต่ผู้ถูกกล่าวหาไม่มาศาลโดยไม่แจ้งเหตุต่อศาล อัยการสูงสุดหรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือผู้ที่
อัยการสูงสุด คณะกรรมการ ป.ป.ช. มอบหมายมีอำนาจขอให้ศาลออกหมายจับได้

มาตรา ๗๙ ในคดีที่อัยการสูงสุดเป็นโจทก์ เมื่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรง
ตำแหน่งทางการเมืองมีคำพิพากษาแล้ว ถ้าอัยการสูงสุดเห็นควรอุทธรณ์ต่อที่ประชุมใหญ่ของศาลฎีกา
ต่อไปให้ดำเนินการได้

กรณีที่อัยการสูงสุดเห็นควรไม่อุทธรณ์ตามวรรคหนึ่ง ให้แจ้งให้คณะกรรมการ
ป.ป.ช. ทราบ และรับฟังความคิดเห็นของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ประกอบการพิจารณาด้วย

ในคดีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นโจทก์ การจะอุทธรณ์หรือไม่ ให้เป็นไปตามมติ
ของคณะกรรมการ ป.ป.ช.

มาตรา ๘๐ ในกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ฟ้องคดีเอง คณะกรรมการ ป.ป.ช.
จะพิจารณามอบหมายให้พนักงานเจ้าหน้าที่ดำเนินคดีแทนคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือจะพิจารณา
แต่งตั้งทนายความเพื่อดำเนินคดีแทนก็ได้ ทั้งนี้ ตามระเบียบที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด

มาตรา ๘๑ ในกรณีที่ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง
ประทับฟ้องตามมาตรา ๗๗ ให้ผู้ถูกกล่าวหาหยุดปฏิบัติหน้าที่จนกว่าจะมีคำพิพากษา เว้นแต่ศาลฎีกา

แผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่น ในกรณีที่ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีคำพิพากษาว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิดตามที่ถูกกล่าวหาให้ผู้ต้องคำพิพากษานั้นพ้นจากตำแหน่งนับแต่วันหยุดปฏิบัติหน้าที่ และให้เพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งของผู้นั้น และจะเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งมีกำหนดเวลาไม่เกินสิบปีด้วยหรือไม่ก็ได้

ผู้ใดถูกเพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งไม่ว่าในกรณีใด ผู้นั้นไม่มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งหรือสมัครรับเลือกเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นตลอดไป และไม่มีสิทธิดำรงตำแหน่งทางการเมืองใด ๆ

มาตรา ๘๒ ในการฟ้องคดีต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง หากการกระทำของผู้ถูกกล่าวหาเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายในทางทรัพย์สินหรือเป็นการละเมิดต่อหน่วยงานของรัฐ หรือบุคคลอื่น อัยการสูงสุดหรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. แล้วแต่กรณี อาจยื่นคำร้องขอให้ศาลมีคำพิพากษาเพิกถอนการกระทำหรือคำสั่งอันมิชอบที่เป็นการละเมิดนั้นก็ได้

สำหรับความเสียหายตามวรรคหนึ่ง ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. แจ้งให้หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องดำเนินการตามหน้าที่และอำนาจเพื่อให้มีการชดเชยค่าเสียหายต่อไป

การยื่นคำร้องขอตามวรรคหนึ่ง ให้หมายความรวมถึงการเพิกถอนสิทธิหรือเอกสารสิทธิที่เจ้าหน้าที่ของรัฐอนุมัติหรืออนุญาต หรือกระทำการใดไปโดยมิชอบด้วยกฎหมายด้วย

มาตรา ๘๓ ในการฟ้องคดีต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ถ้าผู้ถูกกล่าวหาหรือบุคคลที่มีส่วนร่วมในการกระทำความผิดได้ใช้หรือได้ทรัพย์สินมาโดยมิชอบ เนื่องจากการกระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ หรือจงใจปฏิบัติหน้าที่หรือใช้อำนาจขัดต่อบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย อัยการสูงสุดหรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. แล้วแต่กรณี อาจร้องขอให้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองริบทรัพย์สินดังต่อไปนี้ เว้นแต่เป็นทรัพย์สินของผู้อื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด

- (๑) ทรัพย์สินที่บุคคลได้ใช้หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด
- (๒) ทรัพย์สินหรือประโยชน์อันอาจคำนวณเป็นราคาเงินได้ที่บุคคลได้ให้ ขอให้หรือรับว่าจะให้แก่ผู้ถูกกล่าวหาโดยมิชอบ
- (๓) ทรัพย์สินหรือประโยชน์อันอาจคำนวณเป็นราคาเงินได้ที่บุคคลได้มาจากการกระทำความผิด หรือจากการเป็นผู้ใช้ ผู้สนับสนุน หรือผู้โฆษณาหรือประกาศให้ผู้อื่นกระทำความผิด
- (๔) ทรัพย์สินหรือประโยชน์อันอาจคำนวณเป็นราคาเงินได้ที่บุคคลได้มาจากการจำหน่าย จ่าย โอนด้วยประการใด ๆ ซึ่งทรัพย์สินหรือประโยชน์ตาม (๑) หรือ (๓)
- (๕) ดอกผลหรือประโยชน์อื่นใดอันเกิดจากทรัพย์สินหรือประโยชน์ตาม (๑) (๓) หรือ (๔)

มาตรา ๘๔ เพื่อประโยชน์ในการร้องขอให้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองริบทรัพย์สินตามมาตรา ๘๓ คณะกรรมการ ป.ป.ช. อาจคำนวณมูลค่าของทรัพย์สินนั้นในขณะที่ผู้ถูกกล่าวหาได้ทรัพย์สินนั้นมา หรือมูลค่าของทรัพย์สินนั้นในขณะที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิดแล้วแต่ว่ามูลค่าในขณะใดจะมากกว่ากัน

และขอให้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองสั่งให้ชำระเงินหรือสิ่งให้รับ
ทรัพย์สินอื่นของผู้กระทำความผิดแทนตามมูลค่าดังกล่าวได้

ในกรณีที่ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีคำสั่งรับ
ทรัพย์สินเนื่องจากการกระทำความผิด แม้คำพิพากษายังไม่ถึงที่สุด ให้เลขาธิการมีอำนาจเก็บรักษา
และจัดการทรัพย์สินดังกล่าวจนกว่าคดีถึงที่สุด หรือศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทาง
การเมืองมีคำสั่งเป็นอย่างอื่น

มาตรา ๘๕ การเก็บรักษาและการจัดการทรัพย์สินตามมาตรา ๖๔ และมาตรา ๘๔

ให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด

ในกรณีที่ทรัพย์สินตามวรรคหนึ่งไม่เหมาะสมที่จะเก็บรักษาไว้ หรือหากเก็บรักษาไว้
จะเป็นภาระแก่ทางราชการมากกว่าการนำไปใช้ประโยชน์อย่างอื่น เลขาธิการอาจสั่งให้ผู้มีส่วนได้เสีย
รับทรัพย์สินนั้นไปดูแลและใช้ประโยชน์โดยมีประกันหรือหลักประกัน หรือให้นำทรัพย์สินนั้นออกขาย
ทอดตลาด หรือนำไปใช้เพื่อประโยชน์ของทางราชการ แล้วรายงานให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ทราบก็ได้

การให้ผู้มีส่วนได้เสียรับทรัพย์สินไปดูแลและใช้ประโยชน์ การนำทรัพย์สินออกขาย
ทอดตลาด หรือการนำทรัพย์สินไปใช้ประโยชน์ของทางราชการตามวรรคสอง ให้เป็นไปตามระเบียบที่
คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด

ถ้าความปรากฏในภายหลังว่า ทรัพย์สินที่นำออกขายทอดตลาดหรือนำไปใช้เพื่อ
ประโยชน์ของทางราชการตามวรรคสอง มีใช้ทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดให้คืนทรัพย์สินนั้น
พร้อมทั้งชดใช้ค่าเสียหายและค่าเสื่อมสภาพตามจำนวนที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด ให้แก่
เจ้าของหรือผู้ครอบครอง ถ้าไม่อาจคืนทรัพย์สินได้ ให้ชดใช้ราคาทรัพย์สินนั้นตามราคาที่เป็นไปได้
ในวันที่ยึดหรืออายัดทรัพย์สิน หรือตามราคาที่ได้จากการขายทอดตลาดทรัพย์สินนั้น แล้วแต่กรณี
ทั้งนี้ ให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองได้รับดอกเบี้ยในอัตราร้อยของดอกเบี้ยเงินฝากประเภทฝากประจำ
ของธนาคารออมสินในจำนวนเงินที่ได้รับคืนหรือชดใช้ราคา แล้วแต่กรณี

การประเมินค่าเสียหายและค่าเสื่อมสภาพตามวรรคสี่ ให้เป็นไปตามระเบียบที่
คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด

มาตรา ๘๖ ในกรณีที่มีคำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่ง
ทางการเมืองถึงที่สุดให้ยกฟ้อง ถ้าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ หรือผู้ดำรง
ตำแหน่งในองค์กรอิสระ หยุดปฏิบัติหน้าที่อยู่ และยังมีได้พ้นจากตำแหน่งไปก่อน ก็ให้กลับเข้าปฏิบัติ
หน้าที่ตั้งแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษา และถ้าในระหว่างหยุดปฏิบัติหน้าที่มีได้รับเงินเดือน เงินประจำ
ตำแหน่ง ค่าตอบแทน หรือประโยชน์อื่นใด ก็ให้มีสิทธิได้รับเสมือนหนึ่งผู้นั้นได้ปฏิบัติหน้าที่ตลอด
ระยะเวลาที่หยุดปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าว ในกรณีที่ผู้นั้นพ้นจากตำแหน่งไปก่อนที่จะมีคำพิพากษา
การจ่ายเงินเดือน เงินประจำตำแหน่ง ค่าตอบแทน หรือประโยชน์อื่นใด ให้จ่ายจนถึงวันก่อนวันที่พ้นจาก
ตำแหน่ง

ส่วนที่ ๒

การดำเนินคดีกรณีฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมอย่างร้ายแรง

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

มาตรา ๘๗ เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้สวนและมีความเห็นว่า ผู้ดำรงตำแหน่ง
ทางการเมือง ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ หรือผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ ผ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตาม
มาตรฐานทางจริยธรรมอย่างร้ายแรง ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. เสนอเรื่องต่อศาลฎีกาเพื่อวินิจฉัย

การเสนอเรื่องต่อศาลฎีกาตามวรรคหนึ่ง และการพิจารณาพิพากษาของศาลฎีกา
ให้เป็นไปตามระเบียบของที่ประชุมใหญ่ของศาลฎีกาซึ่งต้องกำหนดให้ใช้ระบบไต่สวน และให้
ดำเนินการโดยรวดเร็ว

ให้นำความในมาตรา ๘๑ และมาตรา ๘๖ มาใช้บังคับด้วยโดยอนุโลม

การเสนอเรื่องต่อศาลฎีกาตามวรรคหนึ่ง คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจมอบหมาย
ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ดำเนินการในศาลแทนได้

ส่วนที่ ๓

การดำเนินการกรณีฝ่าฝืนมาตรา ๑๔๔ ของรัฐธรรมนูญ

มาตรา ๘๘ เมื่อความปรากฏต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือเมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช.
ได้รับแจ้งจากเจ้าหน้าที่ของรัฐตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญมาตรา ๑๔๔ วรรคสี่ ให้คณะกรรมการ
ป.ป.ช. ดำเนินการสอบสวนเป็นทางลับโดยพลัน และไม่ว่าในกรณีใดผู้ใดจะเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับผู้แจ้ง
มิได้

เจ้าหน้าที่ของรัฐรวมทั้งผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดินซึ่งจัดทำโครงการหรืออนุมัติหรือ
จัดสรรเงินงบประมาณโดยรู้ว่ามี การดำเนินการอันเป็นการฝ่าฝืนบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญมาตรา
๑๔๔ วรรคหนึ่งหรือวรรคสอง จะพ้นจากความรับผิดชอบตามรัฐธรรมนูญเฉพาะเมื่อได้แจ้งต่อ
คณะกรรมการ ป.ป.ช. ก่อนที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะได้ดำเนินการสอบสวน

การสอบสวนตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีกร และเงื่อนไข
ที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด

เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. สอบสวนแล้วเห็นว่ามิมูล ให้เสนอความเห็นต่อศาล
รัฐธรรมนูญโดยเร็วและให้ศาลรัฐธรรมนูญดำเนินการต่อไปตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญมาตรา
๑๔๔ วรรคสาม

ในกรณีจำเป็นและได้รับคำร้องขอ ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. จัดให้มีการคุ้มครอง
เจ้าหน้าที่ของรัฐตามวรรคหนึ่งเช่นเดียวกับการคุ้มครองพยานตามมาตรา ๑๓๑

มาตรา ๘๙ การเรียกเงินคืนกรณีฝ่าฝืนบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญมาตรา ๑๔๔
วรรคสาม หรือวรรคสี่ ให้กระทำได้ภายในยี่สิบปีนับแต่วันที่มีการจัดสรรงบประมาณนั้น ทั้งนี้ มีให้นำ
มาตรา ๕๕ (๑) มาใช้บังคับกับการดำเนินการตามมาตรา

หมวด ๔

การดำเนินการกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ

มาตรา ๔๐ ในกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีความเห็นตามมาตรา ๗๐ และเห็นว่า การให้เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ถูกล่าหวนยังคงปฏิบัติหน้าที่ต่อไปอาจเกิดความเสียหายให้แก่ทางราชการ หรือเป็นอุปสรรคในการไต่สวนต่อไป ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ส่งเรื่องให้ผู้บังคับบัญชาของผู้ถูกล่าหวนสั่งให้หยุดปฏิบัติหน้าที่เป็นการชั่วคราว ถ้าต่อมาผลการไต่สวนปรากฏว่าข้อกล่าวหาไม่มีมูล ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. แจ้งให้ผู้บังคับบัญชาของผู้ถูกล่าหวนทราบโดยเร็วเพื่อดำเนินการให้ผู้ถูกล่าหวนกลับเข้าปฏิบัติหน้าที่ต่อไป

เมื่อผู้บังคับบัญชาได้รับเรื่องจากคณะกรรมการ ป.ป.ช. ตามวรรคหนึ่ง ให้ผู้บังคับบัญชามีอำนาจสั่งให้ผู้ถูกล่าหวนนั้นหยุดปฏิบัติหน้าที่ได้เป็นเวลาหกเดือนหรือจนกว่าจะได้รับแจ้งผลการพิจารณาจากคณะกรรมการ ป.ป.ช. ซึ่งคณะกรรมการ ป.ป.ช. ต้องพิจารณาวินิจฉัยให้แล้วเสร็จภายในหกเดือนนับแต่วันที่แจ้งให้ผู้บังคับบัญชาทราบตามวรรคหนึ่ง ในกรณีที่พ้นกำหนดหกเดือนแล้ว คณะกรรมการ ป.ป.ช. ยังมิได้มีคำวินิจฉัย ให้ผู้บังคับบัญชาสั่งให้ผู้ถูกล่าหวนกลับเข้าปฏิบัติงานต่อไป

ในกรณีที่เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ถูกล่าหวนเป็นผู้บริหารท้องถิ่นหรือสมาชิกสภาท้องถิ่น ให้ถือว่าผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้บังคับบัญชาของผู้ถูกล่าหวนนั้น และมีอำนาจสั่งการตามวรรคสองได้

ความในมาตรานี้ไม่เป็นการตัดอำนาจของผู้บังคับบัญชาของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่จะดำเนินการตามอำนาจที่มีอยู่ตามกฎหมายว่าด้วยการบริหารงานบุคคลที่ใช้บังคับกับผู้ถูกล่าหวนนั้น

ความในมาตรานี้ไม่ใช้บังคับกับเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เป็นข้าราชการตุลาการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม ข้าราชการตุลาการศาลปกครองตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง หรือข้าราชการอัยการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ

มาตรา ๔๑ เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ไต่สวนแล้วมีมติวินิจฉัยว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม หรือความผิดที่เกี่ยวข้องกัน ให้ดำเนินการดังต่อไปนี้

(๑) ถ้ามีมูลความผิดทางอาญา ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ส่งรายงาน ส่วนวนการไต่สวน เอกสารหลักฐาน สำเนาอิเล็กทรอนิกส์ และคำวินิจฉัยไปยังอัยการสูงสุดภายในสามสิบวัน เพื่อให้อัยการสูงสุดยื่นฟ้องคดีต่อไป

(๒) ถ้ามีมูลความผิดทางวินัย ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ส่งรายงาน ส่วนวนการไต่สวน เอกสารหลักฐาน และคำวินิจฉัยไปยังผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนภายในสามสิบวัน เพื่อให้ดำเนินการทางวินัยต่อไป

มาตรา ๔๒ เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ส่งส่วนวนการไต่สวนให้อัยการสูงสุดเพื่อดำเนินคดีอาญา ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. แจ้งผู้ถูกล่าหวนให้ไปรายงานตัวต่ออัยการสูงสุดตามวันเวลาที่กำหนด

หากผู้ถูกล่าหวนไม่ไปรายงานตัวตามกำหนด ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ดำเนินการตามมาตรา ๓๔ ต่อไป

การดำเนินคดีกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

มาตรา ๔๓ เมื่ออัยการสูงสุดได้รับสำนวนคดีอาญาตามมาตรา ๔๑ ให้อัยการสูงสุดพิจารณาเพื่อดำเนินการฟ้องคดีต่อศาลที่มีเขตอำนาจภายในหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันที่ได้รับสำนวน

ให้นำความในมาตรา ๗๗ มาตรา ๗๘ มาตรา ๘๐ มาตรา ๘๑ มาตรา ๘๒ มาตรา ๘๓ มาตรา ๘๔ มาตรา ๘๕ และมาตรา ๘๖ มาใช้บังคับกับการดำเนินคดีกับเจ้าหน้าที่ของรัฐด้วยโดยอนุโลม

มาตรา ๔๔ เมื่อศาลที่มีเขตอำนาจพิพากษาในคดีที่อัยการสูงสุดเป็นโจทก์ตามสำนวนที่ได้รับจากคณะกรรมการ ป.ป.ช. แล้ว ถ้าอัยการสูงสุดไม่อุทธรณ์หรือฎีกา ให้อัยการสูงสุดหารือกับคณะกรรมการ ป.ป.ช. ก่อน ในกรณีที่มีความเห็นต่างกันและไม่อาจหาข้อยุติได้ ให้อัยการสูงสุดพิจารณาดำเนินการต่อไปโดยคำนึงถึงความเป็นธรรมและประโยชน์ของประเทศเป็นสำคัญ และชี้แจงเหตุผลให้ประชาชนทราบเป็นการทั่วไป

เมื่ออัยการสูงสุดฟ้องคดีตามวรรคหนึ่งแล้ว จะถอนฟ้องมิได้ เว้นแต่คณะกรรมการ ป.ป.ช. และอัยการสูงสุดเห็นว่าเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมสมควรถอนฟ้อง

มาตรา ๔๕ ในการดำเนินคดีหากผู้ถูกกล่าวหาเป็นอัยการสูงสุดในขณะกระทำความผิดหรือขณะที่ถูกกล่าวหา ให้ประธานกรรมการมีอำนาจฟ้องหรือยื่นคำร้องต่อศาลที่มีเขตอำนาจเอง

มาตรา ๔๖ ในการดำเนินคดีกับผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร และเป็นคดีที่อยู่ในเขตอำนาจของศาลทหาร ให้อัยการสูงสุดเป็นอัยการทหารตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหาร หรือจะมอบหมายให้อัยการทหารเป็นผู้ฟ้องคดีแทนก็ได้

มาตรา ๔๗ ในการดำเนินการกับเจ้าหน้าที่ของรัฐต่างประเทศ เจ้าหน้าที่ขององค์การระหว่างประเทศ หรือบุคคลที่กระทำความผิดตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ ให้นำความในมาตรา ๔๑ (๑) มาตรา ๔๒ มาตรา ๔๓ และมาตรา ๔๔ มาใช้บังคับด้วยโดยอนุโลม

ส่วนที่ ๒

การดำเนินการทางวินัยกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ

มาตรา ๔๘ เมื่อผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนผู้ถูกกล่าวหาได้รับสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ตามมาตรา ๔๑ แล้ว ให้ผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนผู้ถูกกล่าวหาผู้นั้นพิจารณาโทษทางวินัยตามฐานความผิดที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้มีมติโดยไม่ต้องแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนวินัยอีก โดยในการพิจารณาโทษทางวินัยแก่ผู้ถูกกล่าวหา ให้ถือว่าสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นสำนวนการสอบสวนทางวินัย

ของคณะกรรมการสอบสวนวินัยตามกฎหมาย ระเบียบ หรือข้อบังคับว่าด้วยการบริหารงานบุคคล
 ของผู้ถูกกล่าวหาแล้วแต่กรณี

กรณีผู้ถูกกล่าวหาเป็นข้าราชการตุลาการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการ
 ฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม ข้าราชการตุลาการศาลปกครองตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลปกครอง
 และวิธีพิจารณาคดีปกครอง หรือข้าราชการอัยการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ
 ให้ประธานกรรมการส่งรายงานและเอกสารหลักฐานพร้อมทั้งความเห็นไปยังประธานกรรมการตุลาการ
 ศาลยุติธรรม ประธานกรรมการตุลาการศาลปกครอง หรือประธานกรรมการอัยการ แล้วแต่กรณี เพื่อ
 พิจารณาดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม กฎหมายว่าด้วย
 การจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง หรือกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่าย
 อัยการ โดยเร็ว โดยให้ถือรายงานและเอกสารหลักฐานของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นส่วนหนึ่งของ
 ความเห็นเพื่อพิจารณาทางวินัยในส่วนการสอบสวนด้วย และเมื่อดำเนินการได้ผลประการใดแล้ว
 ให้แจ้งให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ทราบภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่ทราบผลการพิจารณา

การดำเนินการทางวินัยตามวรรคหนึ่ง ให้ผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้ง
 ถอดถอนพิจารณาสั่งลงโทษผู้ถูกกล่าวหาภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับเรื่องจากคณะกรรมการ
 ป.ป.ช. หรือภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนได้รับแจ้งมติที่
 ได้ขอให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. พิจารณาทบทวนตามมาตรา ๔๔ วรรคสอง ทั้งนี้ ไม่ว่าผู้ถูกกล่าวหา
 นั้นจะพ้นจากการเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐก่อนหรือหลังที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้มีมติวินิจฉัยมูล
 ความผิด เว้นแต่คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะมีมติเมื่อพ้นกำหนดเวลาตามมาตรา ๔๔ แล้ว แต่ไม่
 เป็นการตัดอำนาจคณะกรรมการ ป.ป.ช. ที่จะดำเนินการเพื่อดำเนินคดีอาญาต่อไป

สำหรับผู้ถูกกล่าวหาซึ่งไม่มีกฎหมาย ระเบียบ หรือข้อบังคับเกี่ยวกับวินัยเมื่อ
 คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติว่าผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิดในเรื่องที่ถูกกล่าวหา ให้ส่งสำนวน
 การไต่สวนไปยังผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนเพื่อดำเนินการตามหน้าที่และอำนาจต่อไป

ในการส่งสำนวนการไต่สวนเพื่อดำเนินการทางวินัยกับผู้ถูกกล่าวหา คณะกรรมการ
 ป.ป.ช. หรือประธานกรรมการ อาจมอบหมายให้เลขาธิการ หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายเป็นผู้ดำเนินการ
 แทนก็ได้

มาตรา ๔๔ ในการพิจารณา ลงโทษทางวินัยตามคำวินิจฉัยของคณะกรรมการ
 ป.ป.ช. หากผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนมีพยานหลักฐานใหม่อันแสดงได้ว่าผู้ถูก
 กล่าวหาได้มีกระทำความผิดตามที่กล่าวหาหรือกระทำความผิดในฐานความผิดที่แตกต่างจากที่
 ถูกกล่าวหาให้ผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอน มีหนังสือพร้อมเอกสารและ
 พยานหลักฐานถึงคณะกรรมการ ป.ป.ช. เพื่อขอให้พิจารณาทบทวนมติที่ได้ภายในสามสิบวันนับแต่
 วันที่ได้รับเรื่องจากคณะกรรมการ ป.ป.ช.

เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ในการพิจารณาทบทวนตามวรรคหนึ่ง ให้
 คณะกรรมการ ป.ป.ช. พิจารณาพยานหลักฐานโดยละเอียด เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติเป็น
 ประการใด ให้แจ้งให้ผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนทราบเพื่อดำเนินการต่อไปตามมติ
 ของคณะกรรมการ ป.ป.ช.

มาตรา ๑๐๐ ผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนหรือผู้ใดไม่ดำเนินการตามมาตรา ๘๘ โดยไม่มีเหตุอันสมควร ให้ถือว่าผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนจงใจปฏิบัติหน้าที่ขัดต่อกฎหมายหรือกระทำผิดวินัยอย่างร้ายแรง ตามกฎหมาย ระเบียบ หรือข้อบังคับว่าด้วยการบริหารงานบุคคลของผู้ถูกกล่าวหา

ในกรณีตามวรรคหนึ่งหรือในกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. เห็นว่าการดำเนินการทางวินัยไม่ถูกต้องหรือไม่เหมาะสม ให้เสนอความเห็นไปยังนายกรัฐมนตรีและให้นายกรัฐมนตรีมีอำนาจสั่งการตามที่เห็นสมควร หรือในกรณีจำเป็น คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะขอให้คณะกรรมการข้าราชการพลเรือนตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการพลเรือน หรือคณะกรรมการอื่นซึ่งมีหน้าที่ควบคุมดูแลการปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ หรือข้อบังคับว่าด้วยการบริหารงานบุคคลสำหรับเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือคณะกรรมการที่ทำหน้าที่บริหารรัฐวิสาหกิจ หรือผู้สั่งแต่งตั้งกรรมการอนุกรรมการ ลูกจ้างของส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ แล้วแต่กรณี พิจารณาดำเนินการตามหน้าที่และอำนาจให้ถูกต้องเหมาะสมต่อไปก็ได้ เว้นแต่ในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาผู้นั้นเป็นข้าราชการตุลาการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม ข้าราชการตุลาการศาลปกครองตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง หรือข้าราชการอัยการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. แจ้งความเห็นไปยังประธานกรรมการตุลาการศาลยุติธรรม ประธานกรรมการตุลาการศาลปกครอง หรือประธานกรรมการอัยการ แล้วแต่กรณี

มาตรา ๑๐๑ ผู้ซึ่งถูกลงโทษตามมาตรา ๘๘ ที่มีสิทธิฟ้องคดีต่อศาลปกครอง จะฟ้องคดีต่อศาลปกครองภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่ถูกลงโทษโดยไม่ต้องอุทธรณ์ตามกฎหมาย ระเบียบ หรือข้อบังคับว่าด้วยการบริหารงานบุคคลของผู้ถูกลงโทษนั้น หรือจะดำเนินการอุทธรณ์ดุลพินิจในการกำหนดโทษของผู้บังคับบัญชาตามกฎหมาย ระเบียบ หรือข้อบังคับว่าด้วยการบริหารงานบุคคลของผู้ถูกลงโทษนั้นก่อนก็ได้

ในกรณีที่ผู้ถูกลงโทษนำคดีไปฟ้องต่อศาลปกครองโดยมิได้ฟ้องคณะกรรมการ ป.ป.ช. ให้ศาลปกครองแจ้งให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ทราบ และให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีสิทธิขอเข้ามาเป็นคู่กรณีในคดีด้วยได้

หมวด ๕

การดำเนินการเกี่ยวกับทรัพย์สิน

ส่วนที่ ๑

การยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สิน และการตรวจสอบ

มาตรา ๑๐๒ ในการดำเนินการตามมาตรา ๒๘ (๓) อย่างน้อยคณะกรรมการ ป.ป.ช. ต้องกำหนดให้ผู้ดำรงตำแหน่งดังต่อไปนี้ ต้องยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินของตน คู่สมรส และบุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ ต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช.

- (๑) ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง
- (๒) ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ
- (๓) ผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ
- (๔) ข้าราชการตุลาการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมซึ่งดำรงตำแหน่งตั้งแต่อธิบดีผู้พิพากษาขึ้นไป
- (๕) ข้าราชการตุลาการศาลปกครองตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครองซึ่งดำรงตำแหน่งตั้งแต่อธิบดีศาลปกครองชั้นต้นขึ้นไป
- (๖) ข้าราชการอัยการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการซึ่งดำรงตำแหน่งตั้งแต่อธิบดีอัยการขึ้นไป
- (๗) ผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูง
- (๘) ตำแหน่งอื่นตามที่กฎหมายอื่นกำหนดให้มีหน้าที่ยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สิน
- (๙) ผู้บริหารท้องถิ่น รองผู้บริหารท้องถิ่น ผู้ช่วยผู้บริหารท้องถิ่น และสมาชิกสภาท้องถิ่นตามที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด
- คู่สมรสตามวรรคหนึ่งให้หมายความรวมถึงผู้ซึ่งอยู่กินกันฉันสามีภริยาโดยมิได้จดทะเบียนสมรสด้วย ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด

มาตรา ๑๐๓ เจ้าพนักงานของรัฐตำแหน่งใดจะต้องยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินของตน คู่สมรส และบุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ให้เป็นไปตามที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด โดยให้นำความในวรรคสองของมาตรา ๑๐๒ มาใช้บังคับด้วยโดยอนุโลม

มาตรา ๑๐๔ เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนดให้ผู้ดำรงตำแหน่งใดต้องยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินตามมาตรา ๑๐๒ และมาตรา ๑๐๓ แล้ว ให้เผยแพร่ให้ประชาชนทราบเป็นการทั่วไป และให้แจ้งให้หน่วยงานต้นสังกัดทราบด้วย

มาตรา ๑๐๕ การยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ให้ยื่นพร้อมหลักฐานที่พิสูจน์ความอยู่จริงของทรัพย์สินและหนี้สิน รวมทั้งหลักฐานการเสียภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาในรอบปีภาษีที่ผ่านมา โดยในกรณียื่นเป็นเอกสารผู้ยื่นจะต้องลงลายมือชื่อรับรองความถูกต้องกำกับไว้ในบัญชีทรัพย์สินและหนี้สิน และสำเนาหลักฐานที่ยื่นไว้ทุกหน้า พร้อมทั้งจัดทำรายละเอียดของเอกสารประกอบบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินที่ยื่นด้วย ทั้งนี้ ทรัพย์สินและหนี้สินที่ต้องแสดงรายการ ให้รวมทั้งทรัพย์สินและหนี้สินในต่างประเทศ และให้รวมถึงทรัพย์สินของบุคคลดังกล่าวที่มีอบหมายให้อยู่ในความครอบครองหรือดูแลของบุคคลอื่นไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อมด้วย

หลักเกณฑ์ ระยะเวลา การขยายระยะเวลา วิธีการยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สิน และหลักฐานประกอบตามวรรคหนึ่งให้เป็นไปตามที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด โดยอาจกำหนดให้ยื่นด้วยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ก็ได้ การกำหนดดังกล่าวให้คำนึงถึงวิวัฒนาการของเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับรูปแบบและวิธีการใช้อิเล็กทรอนิกส์แทนการใช้เอกสารได้ด้วย รวมทั้งให้สอดคล้องกับกฎหมายว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ ระยะเวลาที่กำหนดให้ยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินดังกล่าวต้องไม่น้อยกว่าหกสิบวัน

การยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินตามวรรคหนึ่ง ให้ยื่นตามกำหนด ดังต่อไปนี้

(๑) ตำแหน่งตามมาตรา ๑๐๒ (๑) (๒) (๓) และ (๔) ให้ยื่นเมื่อเข้ารับตำแหน่ง และพ้นจากตำแหน่ง

(๒) ตำแหน่งตามมาตรา ๑๐๒ (๔) (๕) (๖) (๗) (๘) และตำแหน่งอื่นที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด นอกจาก (๑) ให้ยื่นเมื่อเข้ารับตำแหน่งและเมื่อพ้นจากการเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ และทุกสามปีตลอดเวลาที่ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ

ในกรณีตาม (๑) ถ้าพ้นจากตำแหน่งและได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเดิมหรือตำแหน่งใหม่ภายในหนึ่งเดือน ผู้นั้นไม่ต้องยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินกรณีพ้นจากตำแหน่งและกรณีเข้าดำรงตำแหน่งใหม่แต่ไม่ต้องห้ามที่ผู้นั้นจะยื่นเพื่อเป็นหลักฐาน

ในกรณีตาม (๑) หรือ (๒) ถ้าเจ้าพนักงานของรัฐผู้ใดได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งอื่นใดที่มีหน้าที่ต้องยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินด้วย เจ้าพนักงานของรัฐผู้นั้นไม่ต้องยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินใหม่ แต่ไม่ต้องห้ามที่ผู้นั้นจะยื่นเพื่อเป็นหลักฐาน

มาตรา ๑๐๖ เพื่อประโยชน์ในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบทรัพย์สินและหนี้สิน ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. เปิดเผยบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน ที่ตั้งของสิ่งทรมทรัพย์ และเอกสารประกอบของผู้ดำรงตำแหน่งตามมาตรา ๑๐๒ (๑) เฉพาะนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา และบุคคลตามมาตรา ๑๐๒ (๒) (๓) (๗) และ (๘) รวมทั้งของคู่สมรสและบุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะของบุคคลดังกล่าวให้ประชาชนทราบเป็นการทั่วไปโดยเร็ว แต่ต้องไม่เกินสามสิบวันนับแต่วันที่ครบกำหนดต้องยื่นบัญชีดังกล่าว โดยบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน ที่ตั้งของสิ่งทรมทรัพย์ และเอกสารประกอบต้องไม่ระบุถึงรายละเอียดทางทะเบียนของทรัพย์สิน และภาพถ่ายทรัพย์สินหรือข้อมูลส่วนบุคคลโดยไม่จำเป็นหรือที่อาจก่อให้เกิดอันตรายต่อเจ้าของข้อมูลได้ ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด โดยการเผยแพร่ให้กำหนดช่วงระยะเวลาในการดำเนินการที่ชัดเจน

การเปิดเผยบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินของบุคคลตามมาตรา ๑๐๒ (๘) ตำแหน่งใดให้เป็นไปตามที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด

ในกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. เห็นว่าการเปิดเผยข้อมูลตามวรรคหนึ่ง อาจก่อให้เกิดอันตรายต่อเจ้าของข้อมูล ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ดำเนินการลบหรือตัดทอนหรือทำโดยประการอื่นใดที่ไม่เป็นการเปิดเผยข้อมูลนั้นก่อนการเปิดเผยให้ประชาชนทราบเป็นการทั่วไปได้ โดยแจ้งให้ผู้นั้นทราบถึงการดำเนินการดังกล่าว

มาตรา ๑๐๗ เมื่อมีการแต่งตั้งหรือสั่งให้เจ้าหน้าที่ของรัฐพ้นจากตำแหน่งที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนดให้ต้องยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินในหน่วยงานใด ให้หัวหน้าหน่วยงานนั้นแจ้งให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ทราบภายในสามสิบวันนับแต่วันที่มีการแต่งตั้งหรือสั่งให้พ้นจากตำแหน่ง ทั้งนี้ เว้นแต่กรณีของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ได้รับเลือกตั้งให้เป็นหน้าที่ของคณะกรรมการเลือกตั้งที่จะเป็นผู้แจ้ง

มาตรา ๑๐๘ บัญชีทรัพย์สินและหนี้สินที่มีผู้ยื่นต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ให้สำนักงานจัดให้มีมาตรการป้องกันมิให้มีการเปลี่ยนแปลงข้อความหรือเอกสารได้

มาตรา ๑๐๙ ผู้มีหน้าที่ยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ผู้ใดไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินตามเวลาที่กำหนด ให้สำนักงานมีหนังสือแจ้งให้บุคคลดังกล่าวทราบโดยทางไปรษณีย์ตอบรับหรือทางระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ พร้อมทั้งกำหนดเวลาที่ขยายให้ซึ่งต้องไม่เกินสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้ง และในกรณีที่มีความจำเป็นอาจขยายระยะเวลาได้อีกไม่เกินสามสิบวัน

เมื่อปรากฏว่าบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินหรือเอกสารประกอบที่ได้รับมาตามวรรคหนึ่ง ไม่ครบถ้วนหรือมีข้อมูลคลาดเคลื่อน และไม่มีการคัดค้านข้อเท็จจริงว่ามีเจตนาปกปิดทรัพย์สินหรือหนี้สิน ให้เลขาธิการหรือผู้ที่เลขาธิการมอบหมายแจ้งให้บุคคลดังกล่าวดำเนินการให้ครบถ้วนหรือถูกต้องภายในระยะเวลาที่เลขาธิการกำหนด

เมื่อครบกำหนดระยะเวลาตามวรรคหนึ่งหรือวรรคสองแล้ว ถ้าบุคคลดังกล่าวยังไม่ยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สิน ยื่นไม่ครบถ้วนหรือมีข้อมูลคลาดเคลื่อน และไม่มีการคัดค้านข้อเท็จจริงว่ามีเจตนาปกปิดทรัพย์สินหรือหนี้สิน ให้สำนักงานเสนอเรื่องให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ดำเนินการตามมาตรา ๑๑๔ ต่อไป

มาตรา ๑๑๐ ในการตรวจสอบทรัพย์สินและหนี้สิน ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ดำเนินการตรวจสอบความถูกต้องและความมีอยู่จริงของทรัพย์สินและหนี้สินตามบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินที่ยื่นไว้ต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ครั้งแรก และเมื่อมีการยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินครั้งต่อไปให้ตรวจสอบถึงความเปลี่ยนแปลงของทรัพย์สินและหนี้สินด้วย

การดำเนินการตามวรรคหนึ่ง คณะกรรมการ ป.ป.ช. อาจมอบหมายให้พนักงานเจ้าหน้าที่ หรือพนักงานไตสวน ดำเนินการตรวจสอบตามวรรคหนึ่งก่อนเสนอคณะกรรมการ ป.ป.ช. พิจารณาก็ได้ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ ระยะเวลาที่จะต้องตรวจสอบหรือพิจารณาข้อโต้แย้งให้แล้วเสร็จ และเงื่อนไขที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ประกาศกำหนด

เพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบทรัพย์สินและหนี้สิน ให้นำความในมาตรา ๓๔ และมาตรา ๓๘ มาใช้บังคับกับการตรวจสอบทรัพย์สินและหนี้สินด้วยโดยอนุโลม และให้พนักงานเจ้าหน้าที่หรือพนักงานไตสวนมีอำนาจตามมาตรา ๓๔ (๑) (๒) และ (๓) ด้วย

มาตรา ๑๑๑ ภายใต้บังคับมาตรา ๑๐๖ ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. เปิดเผยแพร่ผลการตรวจสอบทรัพย์สินและหนี้สินของผู้ที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนดให้ยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ให้ประชาชนทราบเป็นการทั่วไป การเปิดเผยดังกล่าวให้เปิดเผยว่าผิดปกติหรือไม่

ในกรณีที่มีการเปิดเผยผลการตรวจสอบว่าไม่พบเหตุผิดปกติ การเปิดเผยเช่นนั้นไม่เป็นการตัดอำนาจคณะกรรมการ ป.ป.ช. ที่จะดำเนินการตรวจสอบเพิ่มเติมในกรณีที่มีเหตุอันควรสงสัยของความถูกต้องหรือความมีอยู่จริงขึ้นในภายหลัง

มาตรา ๑๑๒ ในการตรวจสอบทรัพย์สินและหนี้สิน ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจสั่งให้หน่วยงานของรัฐ สถาบันการเงิน หรือบุคคลใดที่เกี่ยวข้อง ตรวจสอบความถูกต้องหรือความมีอยู่จริงตามที่ปรากฏในรายการทรัพย์สินและหนี้สินที่ยื่นไว้ต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือทรัพย์สินหรือ

หนังสืออื่นใดที่มีได้แจ้งไว้ในบัญชีทรัพย์สินและหนี้สิน และแจ้งผลให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ทราบ
 ภายในระยะเวลาที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด โดยมีให้นำบทบัญญัติของกฎหมายที่ห้าม
 หน่วยงานใดเปิดเผยข้อมูลในความครอบครองมาใช้บังคับกับการแจ้งข้อมูลดังกล่าว

มาตรา ๑๑๓ ในกรณีที่ผลการตรวจสอบความเปลี่ยนแปลงของทรัพย์สินและหนี้สิน
 พบว่ามีพฤติการณ์ร้ายชัดปกติ ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ดำเนินการไต่สวนเพื่อร้องขอให้ทรัพย์สิน
 ตกเป็นของแผ่นดินต่อไป

มาตรา ๑๑๔ เมื่อปรากฏว่าผู้มีหน้าที่ยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินต่อคณะกรรมการ
 ป.ป.ช. ผู้ใดจงใจไม่ยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สิน หรือจงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินหรือหนี้สิน
 ด้วยข้อความอันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบ และมีพฤติการณ์อันควรเชื่อได้ว่า
 มีเจตนาไม่แสดงที่มาแห่งทรัพย์สินหรือหนี้สินนั้น ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. กรรมการหรือพนักงาน
 เจ้าหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายแจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้นั้นทราบ และกำหนดระยะเวลาตามสมควรที่ผู้นั้นจะ
 มาชี้แจงข้อกล่าวหา ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด แล้วนำเสนอ
 คณะกรรมการ ป.ป.ช. เพื่อพิจารณาต่อไป

กรณีตามวรรคหนึ่ง หากคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติว่าผู้ใดจงใจไม่ยื่นบัญชีแสดง
 รายการทรัพย์สินและหนี้สิน หรือจงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินหรือหนี้สินด้วยข้อความอันเป็น
 เท็จ หรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบ และมีพฤติการณ์อันควรเชื่อได้ว่ามีเจตนาไม่แสดงที่มา
 แห่งทรัพย์สินหรือหนี้สิน ให้ดำเนินการ ดังต่อไปนี้

(๑) กรณีเป็นบุคคลตามมาตรา ๑๐๒ (๑) (๒) (๓) และ (๔) ให้เสนอเรื่องต่อศาลฎีกา
 แผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเพื่อวินิจฉัย ทั้งนี้ ให้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรง
 ตำแหน่งทางการเมืองมีอำนาจพิจารณาและพิพากษาคดีของบุคคลตามมาตรา ๑๐๒ (๔) ด้วย

(๒) กรณีเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ ยกเว้นเจ้าหน้าที่ของรัฐตามมาตรา ๑๐๒ (๔) ให้เสนอ
 เรื่องต่อศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบเพื่อวินิจฉัย

ในการดำเนินคดีกับผู้ถูกกล่าวหาตามวรรคสองให้นำความในมาตรา ๘๐ มาตรา ๘๑
 และมาตรา ๘๖ มาใช้บังคับด้วยโดยอนุโลม

ส่วนที่ ๒

การดำเนินการกรณีร้ายชัดปกติ

มาตรา ๑๑๕ เมื่อความปรากฏต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ไม่ว่าเพราะเหตุมีการ
 กล่าวหาหรือเพราะคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีเหตุอันควรสงสัยว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ใดร้ายชัดปกติ
 ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ดำเนินการไต่สวนโดยพลัน

การกล่าวหาและการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ตามวรรคหนึ่งให้นำความใน
 หมวด ๒ การไต่สวน มาใช้บังคับด้วยโดยอนุโลม เว้นแต่จะมีการบัญญัติไว้เป็นการเฉพาะในส่วนนี้

มาตรา ๑๑๖ ในการไต่สวนและมีความเห็นหรือวินิจฉัยว่าผู้ใดร่ำรวยผิดปกติ ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจตรวจสอบที่มาของทรัพย์สินและหนี้สิน การเคลื่อนไหวทางการเงิน หรือการทำธุรกรรมของบุคคลนั้น และดำเนินการอื่นใดเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงมาประกอบการวินิจฉัย และในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาได้ยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินไว้แล้ว ไม่ว่าจะเป็นการยื่นต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือเป็นการยื่นตามมาตรา ๑๓๐ ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. นำบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินมาพิจารณาเพื่อเทียบเคียงกับทรัพย์สินที่มีอยู่ในขณะดำเนินการไต่สวน ประกอบกับรายได้และรายจ่าย และการเสียภาษีเงินได้ของผู้นั้น และเพื่อประโยชน์แห่งการนี้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจสั่งให้ผู้ถูกกล่าวหา ยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินตามรายการและภายในระยะเวลาที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด ไม่ว่าผู้ยื่นจะได้เคยยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินมาก่อนแล้วหรือไม่ก็ตาม ระยะเวลาที่กำหนดตามวรรคหนึ่ง ต้องไม่น้อยกว่าสามสิบวันแต่ไม่เกินหกสิบวัน เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ดำเนินการไต่สวนตามวรรคหนึ่งแล้ว แม้ผู้ถูกกล่าวหาจะถึงแก่ความตายก็ไม่ตัดอำนาจของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ที่จะดำเนินการตรวจสอบต่อไป แต่ต้องดำเนินการให้แล้วเสร็จภายในสองปีนับแต่วันที่ยื่นถึงแก่ความตาย

มาตรา ๑๑๗ เมื่อผู้ถูกกล่าวหาได้รับแจ้งข้อกล่าวหาว่าร่ำรวยผิดปกติแล้ว ให้ผู้ถูกกล่าวหา มีหน้าที่พิสูจน์หรือแสดงที่มาของรายได้หรือทรัพย์สินของตน

มาตรา ๑๑๘ ในกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ไต่สวนแล้วและมีความเห็นว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ หรือผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ ร่ำรวยผิดปกติ ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ส่งรายงาน ส่วนวนการไต่สวน เอกสาร พยานหลักฐาน และความเห็นไปยังอัยการสูงสุดภายในสามสิบวันนับแต่วันที่มิมติ เพื่อให้อัยการสูงสุดดำเนินการยื่นคำร้องต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเพื่อขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินนั้น รวมทั้งบรรดาทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดที่ได้มาแทนทรัพย์สินนั้นตกเป็นของแผ่นดินเพราะร่ำรวยผิดปกติ โดยให้นำความในมาตรา ๘๔ มาใช้บังคับด้วยโดยอนุโลม

มาตรา ๑๑๙ เมื่ออัยการสูงสุดได้รับสำนวนคดีตามมาตรา ๑๑๘ แล้ว ให้อัยการสูงสุดดำเนินการยื่นคำร้องต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเพื่อขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่ได้รับเรื่องจากคณะกรรมการ ป.ป.ช. และให้นำความในมาตรา ๘๗ มาใช้บังคับด้วยโดยอนุโลม

ในคดีร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน ให้ผู้ถูกกล่าวหา มีภาระการพิสูจน์ที่ต้องแสดงให้เห็นว่าทรัพย์สินดังกล่าวมิได้เกิดจากการร่ำรวยผิดปกติ

การดำเนินคดีหรือการร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน ให้ได้รับการยกเว้นค่าธรรมเนียมศาล

มาตรา ๑๒๐ ในกรณีที่ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ประทับฟ้องคดีตามมาตรา ๑๑๙ ให้นำความในมาตรา ๘๑ มาใช้บังคับด้วยโดยอนุโลม

ในกรณีที่ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองพิพากษาให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินเพราะร่ำรวยผิดปกติ ให้ทรัพย์สินที่ผู้นั้นได้มาจากการกระทำความผิดรวมทั้งบรรดาทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดที่ได้มาแทนทรัพย์สินนั้นตกเป็นของแผ่นดิน

ให้นำความในมาตรา ๘๒ มาใช้บังคับกับกรณีร่ำรวยผิดปกติด้วย

ในกรณีที่อัยการสูงสุดยื่นคำร้องขอตามมาตรา ๑๑๙ สำหรับบุคคลอื่นที่มีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ หรือผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ ในฐานะเป็นตุลาการ ผู้ใช้ หรือผู้สนับสนุนด้วย ให้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีอำนาจพิจารณาและพิพากษาคดีสำหรับบุคคลดังกล่าวได้ด้วย

มาตรา ๑๒๑ ในกรณีที่มีคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลถึงที่สุดให้ยกคำร้องด้วยเหตุที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ หรือผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ ไม่ได้ร่ำรวยผิดปกติตามที่ถูกกล่าวหาให้นำความในมาตรา ๘๒ มาใช้บังคับด้วยโดยอนุโลม

มาตรา ๑๒๒ ในกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ไต่สวนและวินิจฉัยว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐ ร่ำรวยผิดปกติ ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ส่งรายงาน ส่วนราชการ ไต่สวน เอกสาร พยานหลักฐาน และความเห็นไปยังอัยการสูงสุดภายในสามสิบวันนับแต่วันที่มีมติ เพื่อให้อัยการสูงสุดดำเนินการยื่นคำร้องต่อศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ เพื่อขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินที่ร่ำรวยผิดปกติตกเป็นของแผ่นดินต่อไป และให้นำความในมาตรา ๘๓ มาตรา ๘๔ มาตรา ๑๑๙ มาตรา ๑๒๐ และมาตรา ๑๒๑ มาใช้บังคับด้วยโดยอนุโลม

ในกรณีเจ้าหน้าที่ของรัฐตามวรรคหนึ่งเป็นผู้ดำรงตำแหน่งอัยการสูงสุด ให้ประธานกรรมการยื่นคำร้องต่อศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ เพื่อขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินที่ร่ำรวยผิดปกติตกเป็นของแผ่นดินต่อไป โดยให้นำความในมาตรา ๘๐ มาใช้บังคับด้วยโดยอนุโลม

ในกรณีตามวรรคหนึ่งให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. แจ้งคำวินิจฉัยพร้อมด้วยข้อเท็จจริงโดยสรุปไปยังผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนของผู้ถูกกล่าวหาภายในสามสิบวันนับแต่วันที่วินิจฉัยเพื่อสั่งลงโทษไล่ออกภายในหกสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้ง โดยให้ถือว่ากระทำการทุจริตต่อหน้าที่

ความในวรรคสามมิให้ใช้บังคับกับผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นข้าราชการตุลาการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม ข้าราชการตุลาการศาลปกครองตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง หรือข้าราชการอัยการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ ในกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ไต่สวนและวินิจฉัยว่าข้าราชการดังกล่าวร่ำรวยผิดปกติ ให้แจ้งให้ประธานกรรมการแจ้งไปยังประธานกรรมการตุลาการศาลยุติธรรม ประธานกรรมการตุลาการศาลปกครอง หรือประธานกรรมการอัยการ แล้วแต่กรณี เพื่อพิจารณาดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม กฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครองหรือกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการแล้วแต่กรณี ต่อไป และในกรณีที่มีการสั่งให้พ้นจากราชการ ให้ถือว่าเป็นการให้พ้นจากราชการเพราะกระทำการทุจริตต่อหน้าที่

ในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้บริหารท้องถิ่น รองผู้บริหารท้องถิ่น ผู้ช่วยผู้บริหารท้องถิ่น หรือสมาชิกสภาท้องถิ่น ให้ส่งคำวินิจฉัยพร้อมด้วยข้อเท็จจริงโดยสรุปไปยังผู้มีอำนาจสั่งให้

พ้นจากตำแหน่งเพื่อสั่งให้พ้นจากตำแหน่งภายในหกสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้ง และให้ถือว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำการทุจริตต่อหน้าที่

ให้ผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนตามวรรคสาม หรือผู้มีอำนาจสั่งให้พ้นจากตำแหน่งตามวรรคห้า มีอำนาจสั่งไล่ออกหรือดำเนินการถอดถอนได้โดยไม่ต้องสอบสวนหรือขอมติจากคณะรัฐมนตรี หรือความเห็นชอบจากองค์กรบริหารงานบุคคล

มาตรา ๑๒๓ ในกรณีที่มีคำพิพากษาอันถึงที่สุดของศาลให้ยกคำร้องขอด้วยเหตุที่เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ได้ร่ำรวยผิดปกติตามที่ถูกลกล่าวหา และถ้าผู้ถูกกล่าวหาได้ถูกไล่ออกหรือถูกถอดถอนตามมาตรา ๑๒๒ วรรคสามหรือวรรคห้า ให้ผู้บังคับบัญชา หรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอน หรือผู้มีอำนาจสั่งให้พ้นจากตำแหน่ง แล้วแต่กรณี สั่งเพิกถอนคำสั่งไล่ออกหรือถอดถอนโดยเร็ว และผู้นั้นมีสิทธิได้รับเงินเดือน ค่าจ้าง ค่าตอบแทน หรือประโยชน์อื่นใดที่พึงได้รับถ้ามิได้ถูกไล่ออกหรือถูกถอดถอน ทั้งนี้ ตามระเบียบบริหารงานบุคคลหรือมติคณะรัฐมนตรีที่กำหนด

ในกรณีตามวรรคหนึ่ง ถ้าผู้ถูกกล่าวหาเป็นข้าราชการตามมาตรา ๑๒๒ วรรคสี่ การจะดำเนินการอย่างไรให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรม คณะกรรมการตุลาการศาลปกครองหรือคณะกรรมการอัยการ แล้วแต่กรณี กำหนด

การดำเนินการตามวรรคหนึ่งและวรรคสองให้ผู้นั้นได้รับความเป็นธรรมตามกฎหมาย ระเบียบ หรือข้อบังคับว่าด้วยการบริหารงานบุคคลสำหรับผู้ถูกกล่าวหาานั้น ๆ ในกรณีที่ไม่มีความหมาย ระเบียบ หรือข้อบังคับดังกล่าว ให้ดำเนินการตามมติคณะรัฐมนตรี ทั้งนี้ ในกรณีดำเนินการดังกล่าวห้ามไม่ให้หน่วยงานของรัฐยกอายุความไต่ขึ้นอ้างอันจะเป็นเหตุให้ไม่สามารถให้ความเป็นธรรมแก่บุคคลดังกล่าวได้

มาตรา ๑๒๔ การโอนหรือการกระทำใด ๆ เกี่ยวกับทรัพย์สินของเจ้าพนักงานของรัฐที่ได้กระทำหลังจากคณะกรรมการ ป.ป.ช. สั่งให้เจ้าพนักงานของรัฐผู้นั้นแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินของผู้ถูกกล่าวหาตามมาตรา ๑๑๖ ถ้าคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรืออัยการสูงสุด แล้วแต่กรณี มีคำขอโดยทำเป็นคำร้อง ศาลมีอำนาจสั่งเพิกถอนการโอนหรือระงับการกระทำนั้น ๆ ได้ เว้นแต่ผู้รับโอนหรือผู้รับประโยชน์จะแสดงให้เห็นที่พอใจแก่ศาลว่าตนได้รับโอนทรัพย์สินหรือประโยชน์นั้นมาโดยสุจริต และมีค่าตอบแทน

มาตรา ๑๒๕ ถ้าศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งให้ทรัพย์สินของผู้ใดซึ่งถูกกล่าวหาว่า ร่ำรวยผิดปกติตกเป็นของแผ่นดิน ให้ทรัพย์สินดังกล่าวตกเป็นของแผ่นดินตั้งแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษา หากไม่สามารถบังคับเอาแก่ทรัพย์สินเหล่านั้นได้ทั้งหมดหรือแต่บางส่วน ให้บังคับเอาแก่ทรัพย์สินอื่นของผู้ถูกกล่าวหาได้ภายในระยะเวลาสิบปีนับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุด แต่ต้องไม่เกินมูลค่าของทรัพย์สินที่ศาลสั่งให้ตกเป็นของแผ่นดิน

ในกรณีที่มีคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลถึงที่สุดแล้ว หากปรากฏว่ามีการโอนหรือการกระทำใด ๆ เกี่ยวกับทรัพย์สินก่อนหรือหลังมีคำพิพากษาหรือคำสั่งอันเป็นเหตุให้ไม่สามารถบังคับคดีเอาแก่ทรัพย์สินที่ถูกศาลสั่งให้ตกเป็นของแผ่นดินได้ ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อเพิกถอนการโอนนั้นได้ หากไม่สามารถเพิกถอนการโอนนั้นได้เพราะเหตุแห่งการแปลงสภาพหรือเหตุอื่นให้ดำเนินการตามมาตรา ๘๔ โดยอนุโลม

มาตรา ๑๒๘ ห้ามมิให้เจ้าพนักงานของรัฐผู้ได้รับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดอันอาจ
คำนวณเป็นเงินได้จากผู้ใด นอกเหนือจากทรัพย์สินหรือประโยชน์อันควรได้ตามกฎหมาย กฎ หรือ
ข้อบังคับที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เว้นแต่การรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่น
ใดโดยธรรมจรรยาตามหลักเกณฑ์และจำนวนที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด
ความในวรรคหนึ่งมิให้ใช้บังคับกับการรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดจากบุพการี
ผู้สืบสันดาน หรือญาติที่ให้ตามประเพณี หรือตามธรรมจรรยาตามฐานานุกรม
บทบัญญัติในวรรคหนึ่งให้ใช้บังคับกับการรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดของผู้ซึ่ง
พ้นจากการเป็นเจ้าพนักงานของรัฐมาแล้วยังไม่ถึงสองปีด้วยโดยอนุโลม

มาตรา ๑๒๙ การกระทำอันเป็นการฝ่าฝืนบทบัญญัติในหมวดนี้ ให้ถือว่าเป็นการ
กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการหรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม

หมวด ๗

การส่งเสริมการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

มาตรา ๑๓๐ ให้เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ไม่ต้องยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินตามมาตรา ๔๒
มาตรา ๑๐๓ และมาตรา ๑๕๘ ยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินต่อหัวหน้าส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือ
หน่วยงานของรัฐที่ตนสังกัดหรือปฏิบัติงานอยู่ ทั้งนี้ ตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา
บทบัญญัติตามวรรคหนึ่งไม่ใช้บังคับกับเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีได้มีเงินเดือนและ
ตำแหน่งประจำ

ในกรณีที่เจ้าหน้าที่ของรัฐตามวรรคหนึ่งดำรงตำแหน่งหลายตำแหน่ง ให้ยื่นบัญชี
ทรัพย์สินสำหรับตำแหน่งที่ปฏิบัติหน้าที่เป็นประจำเพียงตำแหน่งเดียว

บัญชีทรัพย์สินและหนี้สินที่ยื่นตามวรรคหนึ่ง ให้เก็บรักษาไว้ที่หน่วยงานของรัฐ
ที่เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นสังกัดอยู่ และให้ถือเป็นความลับในราชการที่จะเปิดเผยมิได้ เว้นแต่จะส่งมอบ
ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ตามที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ร้องขอ หรือเมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช.
กำหนดให้ผู้ดำรงตำแหน่งนั้นต้องยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินตามมาตรา ๑๐๓ หรือเมื่อมีกรณี
ที่จะต้องดำเนินการสอบสวนทางวินัยแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้น

ในกรณีที่เจ้าหน้าที่ของรัฐย้ายไปสังกัดหน่วยงานของรัฐแห่งใหม่ ให้หน่วยงานของรัฐที่
ผู้นั้นสังกัดอยู่เดิมส่งมอบบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินของผู้นั้นให้แก่หน่วยงานของรัฐที่เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้น
ไปสังกัดใหม่ ทั้งนี้ ภายในสามเดือนนับแต่วันที่เจ้าหน้าที่ผู้นั้นพ้นจากหน่วยงานของรัฐนั้น

ระยะเวลาการยื่น แบบรายการ หลักเกณฑ์ วิธีการยื่น และการเก็บรักษาบัญชี
ทรัพย์สินและหนี้สินตามวรรคหนึ่งให้เป็นไปตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา ซึ่งต้องคำนึงถึงการ
ตรวจสอบได้ ความสะดวก และไม่สร้างภาระงานเกินจำเป็น ในพระราชกฤษฎีกาดังกล่าวจะยกเว้น
เจ้าหน้าที่ของรัฐที่จ้างมาเป็นการชั่วคราวหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐบางประเภท ให้ไม่ต้องยื่นบัญชีทรัพย์สิน
และหนี้สินตามวรรคหนึ่งก็ได้

ให้นายกรัฐมนตรีเป็นผู้รักษาการตามพระราชกฤษฎีกาตามวรรคหนึ่งและวรรคหก

มาตรา ๑๓๑ ในกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. เห็นว่าคดีใดสมควรจัดให้มีมาตรการคุ้มครองช่วยเหลือแก่ผู้กล่าวหา ผู้เสียหาย ผู้ทำคำร้อง ผู้ร้องทุกข์กล่าวโทษ ผู้ให้ถ้อยคำ หรือผู้ที่แจ้งเบาะแสหรือข้อมูลใดเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ให้ความคุ้มครองช่วยเหลือแก่บุคคลดังกล่าว โดยให้นำกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองพยานในคดีอาญามาใช้บังคับโดยอนุโลม และให้อำนาจของรัฐมนตรีตามกฎหมายดังกล่าวเป็นอำนาจของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ในการดำเนินการดังกล่าวให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจกำหนดมาตรการอื่นใดที่สมควรเพื่อให้เกิดความปลอดภัยแก่ผู้ที่จะต้องได้รับการคุ้มครองช่วยเหลือ และมีอำนาจสั่งให้เจ้าพนักงานตำรวจหรือเจ้าหน้าที่อื่นช่วยดำเนินการตามที่จำเป็นได้

การดำเนินการตามวรรคหนึ่งต้องได้รับความยินยอมจากผู้ที่จะได้รับความคุ้มครองหรือช่วยเหลือก่อน

ในกรณีเกิดความเสียหายแก่ชีวิต ร่างกาย อนามัย ชื่อเสียง ทรัพย์สิน หรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดของบุคคลตามวรรคหนึ่ง หรือคู่สมรส ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน หรือบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับบุคคลดังกล่าว เพราะมีการกระทำความผิดอาญาโดยเจตนา เนื่องจากการดำเนินการหรือการให้ถ้อยคำหรือแจ้งเบาะแสหรือข้อมูลต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ให้บุคคลนั้นหรือทายาทมีสิทธิยื่นคำร้องต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. เพื่อขอรับค่าทดแทนเท่าที่จำเป็นและสมควรตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองพยานในคดีอาญาด้วย

ในกรณีที่บุคคลตามวรรคหนึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ และคณะกรรมการ ป.ป.ช. เห็นว่าการดำเนินการหรือให้ถ้อยคำ หรือแจ้งเบาะแสหรือข้อมูลของบุคคลดังกล่าวเป็นประโยชน์ต่อการป้องกันและปราบปรามการทุจริตอย่างยิ่ง และสมควรได้รับยกย่องให้เป็นแบบอย่างแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐและประชาชนโดยทั่วไป ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. เสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาเลื่อนขั้นเงินเดือนและระดับตำแหน่งให้แก่บุคคลนั้นเป็นกรณีพิเศษ ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด โดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี

มาตรา ๑๓๒ ภายใต้บังคับมาตรา ๑๓๕ ผู้ใดแจ้งถ้อยคำหรือแจ้งเบาะแสแก่คณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ให้ทราบว่ามีกระทำความผิดตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ ถ้าได้กระทำโดยสุจริตย่อมได้รับความคุ้มครองไม่ต้องรับผิดทั้งทางแพ่งและทางอาญา

มาตรา ๑๓๓ ในกรณีบุคคลตามมาตรา ๑๓๑ วรรคหนึ่ง เป็นเจ้าพนักงานของรัฐ เมื่อบุคคลนั้นร้องขอต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าหากยังคงปฏิบัติหน้าที่ในสังกัดเดิมต่อไป อาจถูกกลั่นแกล้งหรือได้รับการปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมอันเนื่องจากการกล่าวหาหรือการให้ถ้อยคำหรือแจ้งเบาะแสหรือข้อมูลนั้น และคณะกรรมการ ป.ป.ช. พิจารณาแล้วเห็นว่ามีความเสี่ยงสูงถึงขั้นอันควรเชื่อได้ว่าน่าจะมีเหตุดังกล่าว ให้เสนอต่อนายกรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาสั่งการให้ได้รับความคุ้มครองหรือมีมาตรการอื่นใดตามที่เห็นสมควรต่อไป และอาจเสนอให้มีการกำหนดตำแหน่งและสิทธิประโยชน์อื่นเพื่อคุ้มครองบุคคลนั้นในหน่วยงานของรัฐอื่นที่ไม่ต่ำกว่าระดับและตำแหน่งที่บุคคลดังกล่าวเคยดำรงตำแหน่งอยู่เดิม

มาตรา ๑๓๔ ในกรณีที่เจ้าพนักงานของรัฐผู้ใดมีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำ
ความผิดเพราะถูกผู้บังคับบัญชาสั่งการให้ทำ ถ้าได้ทำหนังสือโต้แย้งหรือให้ผู้บังคับบัญชาทบทวน
คำสั่งหรือให้ยื่นคำร้องแล้วหรือได้แจ้งให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ทราบถึงเบาะแส ข้อมูล หรือ
ข้อเท็จจริงภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้กระทำการนั้น ให้เจ้าพนักงานของรัฐผู้นั้นไม่ต้องรับโทษ

มาตรา ๑๓๕ บุคคลใดซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องในการกระทำความผิดกับเจ้าพนักงานของรัฐ
หากได้ให้ถ้อยคำ หรือแจ้งเบาะแสหรือข้อมูลอันเป็นสาระสำคัญในการที่จะใช้เป็นพยานหลักฐาน
ในการวินิจฉัยชี้มูลการกระทำผิดของเจ้าพนักงานของรัฐรายอื่นหรือผู้ถูกกล่าวหารายอื่นนั้น และ
คณะกรรมการ ป.ป.ช. เห็นสมควรจะกันผู้นั้นไว้เป็นพยานโดยไม่ดำเนินคดีก็ได้ ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์
วิธีการ และเงื่อนไขที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด

เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติให้กันบุคคลตามวรรคหนึ่งไว้เป็นพยานแล้ว ห้ามมิให้
ดำเนินคดีอาญาหรือดำเนินการทางวินัยกับบุคคลซึ่งถูกกันไว้เป็นพยานนั้น และบุคคลนั้นอาจได้รับ
ความช่วยเหลือได้ตามสมควรจนถึงที่สุด เว้นแต่บุคคลนั้นฝ่าฝืนหลักเกณฑ์ วิธีการ หรือเงื่อนไขการ
กันไว้เป็นพยานตามวรรคหนึ่ง

การคุ้มครองตามวรรคสอง ย่อมได้รับความคุ้มครองทั้งตำแหน่งของพยานที่ดำรงอยู่
และการเลื่อนขั้นเงินเดือนรวมถึงสิทธิประโยชน์อื่นด้วย เว้นแต่บุคคลนั้นไม่สมควรได้รับการคุ้มครอง
เมื่อคำนึงถึงพฤติการณ์และสภาพของการกระทำผิดแล้ว หรือฝ่าฝืนเงื่อนไขการกันไว้เป็นพยาน

มาตรา ๑๓๖ เมื่อผู้บังคับบัญชาของเจ้าพนักงานของรัฐมีคำสั่งให้ดำเนินการ
สอบสวนทางวินัยแก่เจ้าพนักงานของรัฐในความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ ให้แจ้งให้คณะกรรมการ
ป.ป.ช. ทราบภายในสามสิบวันนับแต่วันที่มีคำสั่ง ในกรณีเช่นนั้น คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะสั่งให้
ผู้บังคับบัญชารายงานความคืบหน้าและผลของการดำเนินการ หรือจะให้ส่งเรื่องให้คณะกรรมการ
ป.ป.ช. เพื่อดำเนินการต่อไปก็ได้ และให้นำความในมาตรา ๖๖ มาใช้บังคับด้วยโดยอนุโลม

มาตรา ๑๓๗ ในการไต่สวนข้อเท็จจริงกรณีที่มีการกล่าวหาว่าเจ้าพนักงานของรัฐ
รั่วรัยผิดปกติ หากผู้ใดซึ่งร้อง แจ้งเบาะแส หรือให้ข้อมูลหรือข้อเท็จจริงเกี่ยวกับทรัพย์สินหรือหนี้สิน
ของผู้ถูกกล่าวหาหรือผู้ถูกตรวจสอบ รวมทั้งตัวการ ผู้ใช้ หรือผู้สนับสนุนต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช.
และการชี้ข้อแจ้งเบาะแส หรือให้ข้อมูลหรือข้อเท็จจริงดังกล่าวเป็นผลให้ทรัพย์สินที่รั่วรัยผิดปกตินั้น
ตกเป็นของแผ่นดินโดยคำสั่งถึงที่สุดของศาลแล้ว ผู้นั้นอาจได้เงินรางวัลจากกองทุนป้องกันและ
ปราบปรามการทุจริตแห่งชาติก็ได้ ทั้งนี้ ตามระเบียบที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด

หมวด ๘

ความร่วมมือกับต่างประเทศ

มาตรา ๑๓๘ ในการดำเนินการด้านการต่างประเทศเพื่อการป้องกันและ
ปราบปรามการทุจริต ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีหน้าที่และอำนาจในเรื่องดังต่อไปนี้

(๑) เป็นหน่วยงานกลางในการดำเนินการเพื่อให้ความร่วมมือระหว่างประเทศตามพันธกรณีและข้อตกลงระหว่างประเทศในการต่อต้านการทุจริต

(๒) ดำเนินการตามคำร้องขอความช่วยเหลือจากต่างประเทศในคดีทุจริตในกรณีที่อยู่ประสานงานกลางตามกฎหมายว่าด้วยความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญาส่งให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ดำเนินการหรือพิจารณาให้ความช่วยเหลือกับต่างประเทศในคดีทุจริตซึ่งมิใช่คำร้องขอความช่วยเหลือตามกฎหมายว่าด้วยความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญา

มาตรา ๑๓๙ เมื่อความปรากฏต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ไม่ว่าจะมีการกล่าวหาหรือไม่ ว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐต่างประเทศ เจ้าหน้าที่ขององค์การระหว่างประเทศ หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกระทำความผิดตามมาตรา ๑๗๓ มาตรา ๑๗๔ มาตรา ๑๗๕ หรือมาตรา ๑๗๖ คณะกรรมการ ป.ป.ช. อาจพิจารณาส่งเรื่องให้หน่วยงานต่างประเทศที่มีหน้าที่และอำนาจรับไปดำเนินคดีตามกฎหมายของประเทศนั้นก็ได้ ทั้งนี้ ในการประสานความร่วมมือระหว่างประเทศให้ดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น

มาตรา ๑๔๐ เมื่อมีการร้องขอความช่วยเหลือจากต่างประเทศตามกฎหมายว่าด้วยความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญา เพื่อให้ดำเนินการกับเจ้าหน้าที่ของรัฐต่างประเทศ เจ้าหน้าที่ขององค์การระหว่างประเทศ หรือบุคคลใด ว่ามีการกระทำความผิดตามมาตรา ๑๗๓ มาตรา ๑๗๔ มาตรา ๑๗๕ มาตรา ๑๗๖ หรือมาตรา ๑๗๗ ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจไต่สวนและวินิจฉัยหรือดำเนินการอื่นตามที่ได้รับการร้องขอได้

ความผิดตามมาตรา ๑๗๒ มาตรา ๑๗๓ มาตรา ๑๗๔ มาตรา ๑๗๕ มาตรา ๑๗๖ และมาตรา ๑๗๗ ถ้าผู้มีสัญชาติไทยหรือเจ้าพนักงานของรัฐเป็นผู้กระทำ หรือกระทำต่อผู้มีสัญชาติไทยหรือเจ้าพนักงานของรัฐ แม้จะกระทำนอกราชอาณาจักรจะต้องรับโทษในราชอาณาจักร และให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจไต่สวน และมีความเห็นหรือวินิจฉัยตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ ทั้งนี้ การประสานความร่วมมือเพื่อประโยชน์แห่งการไต่สวนและมีความเห็นหรือวินิจฉัยให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น

ในการดำเนินการตามวรรคหนึ่งและวรรคสอง ให้นำความในมาตรา ๘๓ มาตรา ๘๔ และมาตรา ๘๕ มาใช้บังคับกับทรัพย์สินที่ต้องริบด้วยโดยอนุโลม แต่มิให้นำบทบัญญัติที่บัญญัติให้ทรัพย์สินที่ริบตกเป็นของแผ่นดินมาใช้บังคับ ในกรณีเช่นนั้น การดำเนินการกับทรัพย์สินที่ริบให้เป็นไปตามข้อตกลงกับประเทศที่ร้องขอ

ในการดำเนินการตามวรรคหนึ่งและวรรคสอง ให้นำความในมาตรา ๘๓ มาตรา ๘๔ และมาตรา ๘๕ มาใช้บังคับกับทรัพย์สินที่ต้องริบด้วยโดยอนุโลม แต่มิให้นำบทบัญญัติที่บัญญัติให้ทรัพย์สินที่ริบตกเป็นของแผ่นดินมาใช้บังคับ ในกรณีเช่นนั้น การดำเนินการกับทรัพย์สินที่ริบให้เป็นไปตามข้อตกลงกับประเทศที่ร้องขอ

หมวด ๙

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ

มาตรา ๑๔๑ ให้มีสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ เรียกโดยย่อว่า “สำนักงาน ป.ป.ช.” เป็นส่วนราชการและมีฐานะเป็นนิติบุคคล รับผิดชอบโดยตรงต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช.

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

มาตรา ๑๔๒ สำนักงานมีหน้าที่และอำนาจ ดังต่อไปนี้

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

(๑) รับผิดชอบงานธุรการ และดำเนินการเพื่อให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. บรรลุภารกิจ และหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ และกฎหมายอื่น

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

(๒) อำนวยความสะดวก ประสานงาน ให้ความร่วมมือ ส่งเสริม และสนับสนุนการ

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

ปฏิบัติงานของคณะกรรมการ ป.ป.ช. และกรรมการ

(๓) ประสานงานและให้ความร่วมมือระหว่างประเทศเกี่ยวกับการป้องกันและ

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

ปราบปรามการทุจริต

(๔) ดำเนินการหรือจัดให้มีการรวบรวม วิเคราะห์ ศึกษาวิจัย และเผยแพร่ข้อมูล

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

และความรู้เกี่ยวกับการทุจริตและประพฤติมิชอบและอันตรายของการทุจริตและประพฤติมิชอบทั้งใน

ภาครัฐและภาคเอกชน

(๕) ส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนรวมตัวกันเพื่อมีส่วนร่วมในการรณรงค์

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

ให้ความรู้ต่อต้าน หรือชี้เบาะแส ตามกลไกที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนดตามมาตรา ๓๓

(๖) เสนอแนะและให้คำปรึกษาแก่หน่วยงานราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

หรือราชการส่วนท้องถิ่น หรือเจ้าพนักงานของรัฐ หรือภาคเอกชน เกี่ยวกับการป้องกันและ

ปราบปรามการทุจริต

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

(๗) จัดทำระบบสารสนเทศของข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องที่อยู่ระหว่างการดำเนินการ

ของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ซึ่งอย่างน้อยต้องระบุผู้รับผิดชอบและความคืบหน้าของการดำเนินการ

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

ของแต่ละเรื่อง เพื่อกรรมการจะได้ตรวจสอบได้ตลอดเวลา

(๘) ปฏิบัติการอื่นตามที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มอบหมาย และตามที่กฎหมาย

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

บัญญัติ

ในการดำเนินการตาม (๖) สำนักงานต้องตอบข้อหารือภายในสามสิบวัน เว้นแต่

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

ในกรณีที่มีเหตุจำเป็นอันไม่อาจดำเนินการให้แล้วเสร็จตาม ระยะเวลาดังกล่าว ประธานกรรมการ

อาจขยายระยะเวลาออกไปตามที่จำเป็นได้แต่รวมแล้วต้องไม่เกินเก้าสิบวัน

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

มาตรา ๑๔๓ ในการกำกับดูแลสำนักงาน ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจออก

ระเบียบหรือประกาศในเรื่องดังต่อไปนี้

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

(๑) การจัดแบ่งส่วนงานภายในของสำนักงาน และขอบเขตหน้าที่ของส่วนงาน

ดังกล่าว

(๒) การบริหารและจัดการการเงินและทรัพย์สิน การงบประมาณ และการพัสดุของ

สำนักงาน

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

(๓) การวางระเบียบว่าด้วยการจัดทำ การเปิดเผย การเก็บรักษา และ

การทำลายเอกสารและข้อมูลที่อยู่ในความครอบครองของคณะกรรมการ ป.ป.ช. และสำนักงาน ทั้งนี้

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

ในการเผยแพร่ข้อมูลให้จัดทำสำหรับคนพิการที่จะสามารถเข้าถึงได้ด้วย

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

(๔) วางระเบียบเก็บรักษาและบริหารจัดการพยานหลักฐานของกลางในคดีและทรัพย์สิน รวมทั้งการจำหน่าย การมอบหมายให้ผู้อื่นเก็บรักษา หรือจำหน่ายทรัพย์สินดังกล่าว

(๕) กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการจ่ายค่าเบี่ยงเบน ค่าที่พัก ค่าเดินทาง ค่าใช้จ่ายอื่น และค่าตอบแทนของพยานบุคคลหรือผู้ซึ่งช่วยปฏิบัติหน้าที่ตามคำร้องขอของพนักงานเจ้าหน้าที่ หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจากคณะกรรมการ ป.ป.ช. ในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้

(๖) วางระเบียบเกี่ยวกับการแต่งตั้งคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ และคณะบุคคล เพื่อช่วยเหลือคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือสำนักงานในการปฏิบัติหน้าที่ที่ไม่ใช่การไต่สวน และกำหนดเบี้ยประชุมให้แก่บุคคลที่ได้รับแต่งตั้งดังกล่าว

(๗) วางระเบียบเกี่ยวกับการกำหนดเบี้ยประชุมของคณะกรรมการไต่สวนตามมาตรา ๕๑ คณะกรรมการตามมาตรา ๓๓ วรรคสอง และคณะอนุกรรมการตามมาตรา ๓๓ วรรคสาม

การดำเนินการตาม (๑) ต้องคำนึงถึงควมมีประสิทธิภาพ ความคุ้มค่า และความคล่องตัว

ระเบียบหรือประกาศตามวรรคหนึ่ง ให้ประธานกรรมการเป็นผู้ลงนามและเมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

มาตรา ๑๔๔ ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นองค์กรกลางบริหารงานบุคคลของสำนักงาน ทำหน้าที่เกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลของสำนักงาน มีอำนาจออกระเบียบหรือประกาศในเรื่องดังต่อไปนี้

(๑) การกำหนดตำแหน่ง อัตราเงินเดือน เงินเพิ่มพิเศษสำหรับตำแหน่ง และค่าตอบแทนหรือสิทธิและประโยชน์อื่นของเลขาธิการ ข้าราชการ พนักงานราชการ และลูกจ้างของสำนักงาน

(๒) การคัดเลือก การบรรจุ การแต่งตั้ง การโอน การถอดถอน คุณสมบัติและลักษณะต้องห้าม การกำหนดมาตรฐานทางจริยธรรม สมรรถภาพ การประเมินผลการปฏิบัติงาน การดำเนินการสอบสวนทางวินัย การออกจากตำแหน่ง การร้องทุกข์และการอุทธรณ์การลงโทษ และการอื่นใดอันเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลสำหรับเลขาธิการ ข้าราชการ พนักงานราชการ และลูกจ้างของสำนักงาน รวมทั้งวิธีการและเงื่อนไขในการจ้างพนักงานราชการและลูกจ้างของสำนักงาน

(๓) การรักษาราชการแทน การปฏิบัติราชการแทน และการรักษาการในตำแหน่งของข้าราชการของสำนักงาน

(๔) วันเวลาทำงาน วันหยุดราชการตามประเพณี และวันหยุดราชการประจำปี

(๕) การกำหนดเครื่องแบบและการแต่งเครื่องแบบของกรรมการ เลขาธิการ ข้าราชการ พนักงานราชการ และลูกจ้างของสำนักงาน

(๖) การจ้างและการแต่งตั้งบุคคลเพื่อเป็นที่ปรึกษา ผู้เชี่ยวชาญ หรือเป็นผู้ชำนาญการเฉพาะด้าน อันจะเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติราชการของสำนักงาน รวมตลอดทั้งค่าจ้างหรือค่าตอบแทนอื่นให้แก่บุคคลดังกล่าว

(๗) การจัดสวัสดิการหรือการสงเคราะห์อื่นแก่เลขาธิการ ข้าราชการ พนักงาน ราชาราชการ และลูกจ้างของสำนักงาน

(๘) การรักษาทะเบียนประวัติและควบคุมการเกษียณอายุของข้าราชการสำนักงาน การกำหนดตำแหน่งตาม (๑) อย่างน้อยต้องกำหนดให้มีตำแหน่งผู้ช่วยพนักงาน ใต้สวนและพนักงานใต้สวน โดยผู้ช่วยพนักงานใต้สวนและพนักงานใต้สวนต้องมีคุณสมบัติเฉพาะ ตำแหน่งตามมาตรา ๑๔๖ (๑) ด้วย

ในการปฏิบัติหน้าที่ตามวรรคหนึ่งให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. แต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิจาก บุคคลภายนอกด้านการบริหารทรัพยากรบุคคล ด้านการบริหารและการจัดการ หรือด้าน การงบประมาณ จำนวนไม่เกินสามคนร่วมเป็นกรรมการ โดยให้เลขาธิการเป็นกรรมการและ เลขานุการ และอาจแต่งตั้งข้าราชการสำนักงานจำนวนไม่เกินสามคนเป็นผู้ช่วยเลขานุการ ทั้งนี้ อาจแต่งตั้งคณะอนุกรรมการเพื่อกำกับดูแลหรือพิจารณาคำร้องทุกข์หรือคำอุทธรณ์ที่เป็นอิสระ และอาจแต่งตั้งคณะอนุกรรมการเพื่อปฏิบัติการใด ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย หรือทำหน้าที่ใน คณะอนุกรรมการสามัญประจำกระทรวงตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการพลเรือนด้วยก็ได้ โดยมีองค์ประกอบและหน้าที่และอำนาจตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ในฐานะ องค์กรกลางบริหารงานบุคคลของสำนักงานกำหนด

ในการออกระเบียบหรือประกาศเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลตามวรรคหนึ่ง ให้ คำนี้ถึงถึงความเที่ยงธรรม ขวัญและกำลังใจของบุคลากร โดยเฉพาะการกำหนดตาม (๑) ต้องคำนึงถึง ค่าครองชีพและความเพียงพอในการดำรงชีพ และภาวะความรับผิดชอบที่แตกต่างกันของข้าราชการ พนักงานราชการ และลูกจ้างแต่ละสายงานและระดับด้วย

ระเบียบหรือประกาศตามวรรคหนึ่ง ให้ประธานกรรมการเป็นผู้ลงนาม และเมื่อได้ ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

ให้นำกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการพลเรือนมาใช้บังคับกับวินัยและการลงโทษ ทางวินัยแก่พนักงานเจ้าหน้าที่ด้วยโดยอนุโลม

การปฏิบัติหน้าที่องค์กรกลางบริหารงานบุคคลของสำนักงาน และคณะอนุกรรมการ ที่ได้รับแต่งตั้งให้มีสิทธิได้รับค่าเบี้ยประชุมเช่นเดียวกับ ก.พ. หรือ อ.ก.พ. วิสามัญ แล้วแต่กรณี

ในส่วนที่เกี่ยวกับการนำกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการพลเรือนมาใช้บังคับโดย อนุโลม คำว่า “ก.พ.” ให้หมายถึง “คณะกรรมการ ป.ป.ช. ในฐานะองค์กรกลางบริหารงานบุคคลของ สำนักงาน ป.ป.ช.” และคำว่า “ส่วนราชการที่มีหัวหน้าส่วนราชการรับผิดชอบในการปฏิบัติราชการ ชั้นตรงต่อนายกรัฐมนตรี” ให้หมายถึง “สำนักงาน ป.ป.ช.”

มาตรา ๑๔๕ ข้าราชการสำนักงาน ได้แก่ บุคคลซึ่งได้รับบรรจุและแต่งตั้งให้เป็น ข้าราชการตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้

ให้ข้าราชการสำนักงานเป็นข้าราชการตามกฎหมายว่าด้วยกองทุนบำเหน็จบำนาญ ข้าราชการและให้มีสิทธิได้รับบำเหน็จบำนาญ และสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ ตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น การจ่ายเงินเดือนและเงินประจำตำแหน่ง ให้เป็นไปตามระเบียบที่กำหนด

มาตรา ๑๔๖ ตำแหน่งของข้าราชการสำนักงานให้เป็นไปตามที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด โดยให้จำแนกประเภทตำแหน่งดังต่อไปนี้

(๑) ข้าราชการสำนักงาน สาขากระบวนการยุติธรรม ต้องเป็นผู้มีพื้นฐานความรู้สำเร็จ การศึกษาระดับตั้งแต่ปริญญาโททางกฎหมายขึ้นไป หรือสอบไล่ได้เป็นเนติบัณฑิตตามหลักสูตรของ สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา หรือสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีทางกฎหมาย และปริญญาสาขาอื่นอันจะยังประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานของสำนักงาน ทั้งนี้ จะต้องมีความรู้และ ประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ในการไต่สวนและวินิจฉัยคดี หรือการให้ความเห็นทางกฎหมาย หรือ การดำเนินคดีในชั้นศาล ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด

(๒) ข้าราชการสำนักงานประเภททั่วไป ให้จำแนกประเภทตำแหน่งตามสาขาอาชีพ และตามภารกิจของลักษณะงานที่ได้รับมอบหมาย ทั้งนี้ โดยจะมีตำแหน่งประเภทวิชาการตาม กฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการพลเรือนด้วยก็ได้

ในส่วนของตำแหน่งทางบริหารตาม (๑) และ (๒) ให้เป็นไปตามที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ประกาศกำหนด

คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะแต่งตั้งเลขาธิการ รองเลขาธิการ ผู้ช่วยเลขาธิการ และ ผู้ดำรงตำแหน่งระดับผู้อำนวยการ หรือตำแหน่งที่เทียบเท่าในสำนักงานให้เป็นหัวหน้าพนักงานไต่สวน ด้วยก็ได้ ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด

มาตรา ๑๔๗ มาตรฐานทางจริยธรรมที่กำหนดตามมาตรา ๑๔๔ (๒) ต้องระบุด้วย ว่าการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามจะต้องได้รับโทษอย่างไร

ในกรณีที่มีเหตุอันควรสงสัยโดยมีหลักฐานตามสมควรว่าข้าราชการหรือลูกจ้างของ สำนักงานผู้ใดกระทำการใดโดยไม่สุจริตหรือเอื้อประโยชน์หรือกลั่นแกล้งผู้ใดในการปฏิบัติหน้าที่ ให้ดำเนินการทางวินัยโดยเร็ว และในระหว่างนั้นให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ย้ายผู้นั้นให้พ้นจากตำแหน่ง หน้าที่หรือจากห้องที่ผู้นั้นปฏิบัติหน้าที่อยู่ทันที

ให้นำความในวรรคหนึ่งและวรรคสองมาใช้บังคับแก่เลขาธิการด้วยโดยอนุโลม โดยให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจสั่งให้หยุดปฏิบัติหน้าที่ไว้พลางก่อนได้

มาตรา ๑๔๘ ให้สำนักงานมีเลขาธิการเป็นผู้บังคับบัญชาข้าราชการและลูกจ้าง ของสำนักงานและรับผิดชอบการปฏิบัติงานของสำนักงาน ขึ้นตรงต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะกำหนดให้มีรองเลขาธิการ ผู้ช่วยเลขาธิการ หรือตำแหน่งอื่นที่เทียบเท่า เป็นผู้ช่วยสั่งและปฏิบัติราชการด้วยก็ได้

วิธีการได้มาซึ่งเลขาธิการให้เป็นไปตามที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด

เมื่อมีกรณีที่จะแต่งตั้งเลขาธิการ รองเลขาธิการ หรือตำแหน่งอื่นที่เทียบเท่า ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. เสนอเรื่องต่อนายกรัฐมนตรีเพื่อนำความกราบบังคมทูลเพื่อทรงพระกรุณา โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งต่อไป

มาตรา ๑๔๙ เลขาธิการต้องเป็นผู้มีความซื่อสัตย์สุจริตเป็นที่ประจักษ์ ปฏิบัติหน้าที่ และใช้อำนาจโดยสุจริต เทียบธรรม กล้าหาญ เป็นกลาง มีจริยธรรมที่ดี และปราศจากอคติทั้งปวง และมีคุณสมบัติ ประสิทธิภาพ และความเชี่ยวชาญอันจะเป็นประโยชน์แก่การปฏิบัติงานของสำนักงาน ตามที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด

เลขาธิการมีวาระการดำรงตำแหน่งห้าปีนับแต่วันที่ได้รับแต่งตั้ง และให้ดำรงตำแหน่งได้เพียงวาระเดียว

มาตรา ๑๕๐ นอกจากการพ้นจากตำแหน่งตามวาระแล้ว เลขาธิการพ้นจากตำแหน่ง เมื่อ

- (๑) ตาย
- (๒) พ้นจากราชการตามกฎหมายว่าด้วยบำเหน็จบำนาญข้าราชการ หรือเพราะขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา ๑๔๔ (๒)
- (๓) ลาออก
- (๔) คณะกรรมการ ป.ป.ช. เสนอเรื่องต่อนายกรัฐมนตรีเพื่อนำความกราบบังคมทูลเพื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พ้นจากตำแหน่งเพราะไม่ผ่านการประเมิน ตามระเบียบหรือประกาศที่ออกตามมาตรา ๑๔๔ (๒)

กรณีที่เลขาธิการพ้นตำแหน่งตามวาระแต่ยังไม่พ้นจากราชการตามกฎหมายว่าด้วยบำเหน็จบำนาญข้าราชการ หรือพ้นจากตำแหน่งก่อนครบวาระตามวรรคหนึ่ง (๓) และ (๔) ให้บุคคลดังกล่าวดำรงตำแหน่งที่ปรึกษาประจำสำนักงาน หรือตำแหน่งอื่นใดซึ่งมีตำแหน่งเทียบเท่า

มาตรา ๑๕๑ เลขาธิการมีหน้าที่และอำนาจควบคุมดูแลการปฏิบัติงานโดยทั่วไปของสำนักงานให้เป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบ ประกาศ และมติของคณะกรรมการ ป.ป.ช. และให้มีหน้าที่และอำนาจดังต่อไปนี้ด้วย

- (๑) บรรจุ แต่งตั้ง โอน ถอดถอน เลื่อนเงินเดือนหรือค่าจ้าง ลงโทษทางวินัย ข้าราชการ พนักงานราชการ หรือลูกจ้างของสำนักงาน ตลอดจนให้ข้าราชการ พนักงานราชการ และลูกจ้างของสำนักงานออกจากตำแหน่ง ทั้งนี้ ตามระเบียบของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ตามมาตรา ๑๔๔ (๒)
- (๒) วางระเบียบเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของสำนักงานเท่าที่ไม่ขัดกับระเบียบ หรือประกาศ หรือมติของคณะกรรมการ ป.ป.ช.
- (๓) หน้าที่และอำนาจตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ หรือกฎหมายอื่น และตามที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด

มาตรา ๑๕๒ ในกิจการของสำนักงานที่เกี่ยวข้องกับบุคคลภายนอก ให้เลขาธิการเป็นผู้แทนของสำนักงาน เพื่อการนี้ เลขาธิการจะมอบอำนาจให้บุคคลใดปฏิบัติราชการเฉพาะอย่างแทนก็ได้ ทั้งนี้ ต้องเป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา

ในการดำเนินการตามวรรคหนึ่ง ถ้าเป็นกิจการสำคัญเกี่ยวกับการงบประมาณของสำนักงาน และกิจการอื่นใดที่มีผลต่อการปฏิบัติภารกิจของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ตามที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด ให้เลขาธิการขอความเห็นชอบจากคณะกรรมการ ป.ป.ช. ก่อน

มาตรา ๑๕๓ ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. เสนอบประมาณรายจ่ายเพื่อจัดสรรเป็นเงินอุดหนุนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. และสำนักงานไว้ในร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีหรือร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติม แล้วแต่กรณี

ในกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. เห็นว่างบประมาณรายจ่ายที่ได้รับการจัดสรรให้ไม่เพียงพอ ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. เสนอคำขอแปรญัตติต่อคณะกรรมการพิจารณางบประมาณของสภาผู้แทนราษฎรได้โดยตรง

ในการเสนอบประมาณรายจ่ายตามวรรคหนึ่งและวรรคสอง ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. แจ้งให้คณะรัฐมนตรีทราบถึงรายได้และทรัพย์สินที่มีอยู่ด้วย

มาตรา ๑๕๔ เมื่อพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีหรือพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติมตามมาตรา ๑๕๓ ใช้บังคับแล้ว ให้สำนักงานจัดหางบประมาณรายจ่ายประจำปีเพื่อขอความเห็นชอบจากคณะกรรมการ ป.ป.ช. และเผยแพร่ให้ประชาชนทราบเป็นการทั่วไป

การใช้จ่ายเงินของสำนักงานต้องเป็นไปตามที่ระบุไว้ในงบประมาณรายจ่ายประจำปีตามวรรคหนึ่ง เว้นแต่จะได้อบรมัติจากคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นการเฉพาะกรณี

ในการเบิกงบประมาณที่ได้รับการจัดสรร ให้สำนักงานส่งข้อมูลคำขอเบิกงบประมาณต่อกรมบัญชีกลาง โดยให้ระบุจำนวนเงินที่จะต้องใช้ในแต่ละงวด งวดละสามเดือน และให้กรมบัญชีกลางส่งจ่ายเงินให้แก่สำนักงานภายในสามวันก่อนวันขึ้นงวดใหม่ แต่ในกรณีที่สำนักงานมีความจำเป็นต้องใช้เงินมากกว่าที่ได้แจ้งไว้ในงวดใด ให้กรมบัญชีกลางจ่ายให้ตามที่สำนักงานร้องขอ

มาตรา ๑๕๕ ทรัพย์สินของสำนักงานไม่อยู่ในความรับผิดชอบบังคับคดีและผู้ใดจะยกอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้มิได้

มาตรา ๑๕๖ ให้สำนักงานจัดหางบดุล งบการเงิน และบัญชีทำการ ส่งผู้สอบบัญชีภายในเก้าสิบวันนับแต่วันสิ้นปีบัญชี

ให้สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินเป็นผู้สอบบัญชีของสำนักงาน โดยให้ทำการตรวจสอบรับรองบัญชีและการเงินทุกประเภทของสำนักงาน โดยแสดงให้เห็นด้วยว่าการใช้จ่ายดังกล่าวเป็นไปตามวัตถุประสงค์ ประหยัด ได้ผลตามเป้าหมาย มีประสิทธิภาพ เกิดผลสัมฤทธิ์ และคุ้มค่าเพียงใดแล้วทำรายงานเสนอผลการสอบบัญชีต่อรัฐสภาและคณะรัฐมนตรีโดยไม่ชักช้า

มาตรา ๑๕๗ ภายใต้บังคับกฎหมายว่าด้วยอาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน วัตถุระเบิด ดอกไม้เพลิง และสิ่งเทียมอาวุธปืน และกฎหมายว่าด้วยการควบคุมยุทธภัณฑ์ เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ ให้กรรมการ กรรมการไต่สวน หัวหน้าพนักงานไต่สวน พนักงานไต่สวน และพนักงานเจ้าหน้าที่ มี ใช้ และพกพาอาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน ยุทธภัณฑ์ และอุปกรณ์เกี่ยวข้องเพื่อความปลอดภัยเท่าที่จำเป็น ทั้งนี้ การมี การใช้ และการพกพาอาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน ยุทธภัณฑ์ และอุปกรณ์เกี่ยวข้อง ให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด

มาตรา ๑๕๘ ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ที่ตั้งระดับผู้อำนวยการกองขึ้นไป ผู้ช่วยพนักงานไตสวน พนักงานไตสวน หัวหน้าพนักงานไตสวน และพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งมีตำแหน่งและหน้าที่เกี่ยวกับการตรวจสอบทรัพย์สินและหนี้สิน มีหน้าที่ยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินของตน คู่สมรส และบุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ รวมทั้งทรัพย์สินที่มอบหมายให้อยู่ในความครอบครองหรือดูแลของบุคคลอื่น ไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อมต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. เพื่อตรวจสอบและเปิดเผยผลการตรวจสอบทรัพย์สินและหนี้สิน ในการตรวจสอบดังกล่าว เพื่อให้เกิดธรรมาภิบาลและเป็นการป้องกันการขัดกันแห่งผลประโยชน์ ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนดระเบียบมอบหมายให้พนักงานเจ้าหน้าที่ดำเนินการตรวจสอบบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินเป็นการเฉพาะก็ได้

ให้นำความในมาตรา ๔๓ มาใช้บังคับกับการดำเนินคดีกับบุคคลตามวรรคหนึ่งด้วย โดยอนุโลม

มาตรา ๑๕๙ เพื่อให้เกิดธรรมาภิบาลและเป็นการป้องกันการขัดกันแห่งผลประโยชน์ เมื่อความปรากฏต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าพนักงานเจ้าหน้าที่ร้ายรวยผิดปกติ กระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะดำเนินการไตสวนและวินิจฉัยเอง หรือจะแต่งตั้งคณะกรรมการไตสวนก็ได้

คณะกรรมการ ป.ป.ช. ต้องพิจารณาและวินิจฉัยตามวรรคหนึ่งให้แล้วเสร็จภายในหกสิบวันนับแต่วันที่ได้รับสำนวนการไตสวน

มาตรา ๑๖๐ เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้รับแจ้งจากผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดินว่า ผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดินได้ดำเนินการตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการตรวจเงินแผ่นดินแล้วมีหลักฐานอันควรเชื่อได้ว่าเจ้าหน้าที่ของสำนักงานมีพฤติการณ์อันเป็นการทุจริตต่อหน้าที่ จงใจปฏิบัติหน้าที่หรือใช้อำนาจขัดต่อบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายแล้ว หากคณะกรรมการ ป.ป.ช. พิจารณาแล้วเห็นว่า การไตสวนเบื้องต้นของผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดินจะกระทบต่อการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานเจ้าหน้าที่ คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะแจ้งพร้อมด้วยเหตุผลให้ผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดินยุติการดำเนินการและส่งเรื่องให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. เพื่อดำเนินการไตสวนเองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ต่อไปก็ได้ และเมื่อดำเนินการเป็นประการใดแล้วให้แจ้งให้ผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดินทราบด้วย

ในกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. เห็นควรให้ผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดินดำเนินการไตสวนเบื้องต้นต่อไป เมื่อผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดินได้ส่งสำนวนการไตสวนเบื้องต้นให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. แล้ว ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. พิจารณาวินิจฉัยโดยให้ถือสำนวนการไตสวนเบื้องต้น เอกสารและหลักฐานที่ผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดินจัดทำขึ้นเป็นส่วนหนึ่งของสำนวนการไตสวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช.

มาตรา ๑๖๑ ให้มีสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติประจำจังหวัด เรียกโดยย่อว่า “สำนักงาน ป.ป.ช. ประจำจังหวัด” เป็นส่วนราชการในสังกัดสำนักงาน มีหน้าที่และอำนาจเกี่ยวกับการตรวจสอบเบื้องต้น การยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สิน การตรวจสอบทรัพย์สินและหนี้สิน และหน้าที่และอำนาจอื่นตามที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. และสำนักงานกำหนด แต่ไม่รวมถึงหน้าที่และอำนาจในการไตสวนเบื้องต้น เว้นแต่คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะมีมติ

มอบหมายให้ดำเนินการไต่สวนเบื้องต้นเฉพาะกรณี โดยมีผู้อำนวยการสำนักงาน ป.ป.ช. ประจำจังหวัด เป็นหัวหน้าส่วนราชการระดับจังหวัด

เพื่อประโยชน์ในการบริหารราชการสำนักงานให้จัดตั้งสำนักงาน ป.ป.ช. ภาคตามจำนวนที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนดซึ่งต้องไม่เกินสิบสองภาค และให้มีหัวหน้าสำนักงาน ป.ป.ช. ภาคเป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. และเลขาธิการสำนักงาน ป.ป.ช. ภาคมีหน้าที่และอำนาจในการไต่สวนเบื้องต้น กำกับการปฏิบัติหน้าที่ของสำนักงาน ป.ป.ช. ประจำจังหวัด และมีหน้าที่และอำนาจอื่นตามที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. และสำนักงานกำหนด

หมวด ๑๐

กองทุนป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ

มาตรา ๑๖๒ ให้จัดตั้งกองทุนป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติขึ้นในสำนักงานเรียกโดยย่อว่า “กองทุน ป.ป.ช.” มีวัตถุประสงค์เพื่อ

(๑) สนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ และสนับสนุนภาคเอกชนในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ หรือรณรงค์ในการป้องกันการทุจริต

(๒) เป็นค่าใช้จ่ายในการจัดให้มีมาตรการคุ้มครองช่วยเหลือและค่าทดแทนตามมาตรา ๑๓๑ และเงินรางวัลตามมาตรา ๑๓๗

(๓) ใช้จ่ายในการคุ้มครองการปฏิบัติงานของคณะกรรมการ ป.ป.ช. กรรมการหัวหน้าพนักงานไต่สวน พนักงานไต่สวน และพนักงานเจ้าหน้าที่ตามมาตรา ๔๑

(๔) ค่าใช้จ่ายอื่นใดที่จะเป็นประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่และอำนาจเกี่ยวข้องกับการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

มาตรา ๑๖๓ กองทุน ป.ป.ช. ประกอบด้วยเงินและทรัพย์สิน ดังต่อไปนี้

(๑) เงินอุดหนุนที่รัฐบาลจัดสรรเพื่อสมทบเข้ากองทุน ป.ป.ช.

(๒) ดอกผลที่เกิดจากเงินหรือทรัพย์สินของกองทุน ป.ป.ช.

เงินและทรัพย์สินที่เป็นของกองทุน ป.ป.ช. ไม่อยู่ในบังคับที่ต้องนำส่งกระทรวงการคลังเป็นรายได้แผ่นดินตามกฎหมายว่าด้วยเงินคงคลังและกฎหมายว่าด้วยวิธีการงบประมาณ

เงินและทรัพย์สินของกองทุน ป.ป.ช.ให้นำไปใช้จ่ายตามวัตถุประสงค์ ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด

มาตรา ๑๖๔ การรับเงิน การจ่ายเงิน การเก็บรักษาเงินและทรัพย์สินของกองทุน ป.ป.ช. และการตรวจสอบ ให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด

มาตรา ๑๖๕ หน้าที่และอำนาจในการบริหารและการจัดการกองทุน ป.ป.ช. ให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด ระเบียบดังกล่าวอย่างน้อยต้องกำหนดให้มีคณะกรรมการกองทุน ป.ป.ช. เพื่อดูแลรับผิดชอบในการรับและจ่ายเงินกองทุนให้เป็นไปตาม

วัตถุประสงค์ และคณะกรรมการกองทุน ป.ป.ช. ดังกล่าวอย่างน้อยต้องมีผู้แทนของหน่วยงานของรัฐ
ที่มีใช้สำนักงานหนึ่งคน ผู้แทนองค์กรภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและปราบปรามการทุจริต
หนึ่งคน

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

มาตรา ๑๖๖ ภายในเก้าสิบวันนับจากวันสิ้นปีงบประมาณ ให้กองทุน ป.ป.ช.
ส่งรายงานการเงินของกองทุน ป.ป.ช. ในปีที่ผ่านมาแล้ว ให้สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินตรวจสอบ
และแสดงความเห็นต่อรายงานการเงินนั้น แล้วเสนอต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. และเผยแพร่ให้
ประชาชนทราบเป็นการทั่วไป

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

หมวด ๑๑

บทกำหนดโทษ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

มาตรา ๑๖๗ ผู้มีหน้าที่ยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินที่คณะกรรมการ ป.ป.ช.
กำหนดตามมาตรา ๒๘ (๓) กรรมการตามมาตรา ๔๒ หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ตามมาตรา ๑๕๘
ผู้ใดจงใจไม่ยื่นบัญชีรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือ
ประธานวุฒิสภา แล้วแต่กรณี ภายในเวลาที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้กำหนด หรือจงใจ
ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินหรือหนี้สินด้วยข้อความอันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้
ทราบ และมีพฤติการณ์อันควรเชื่อได้ว่ามีเจตนาไม่แสดงที่มาแห่งทรัพย์สินหรือหนี้สิน ต้องระวางโทษ
จำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๑๖๘ เจ้าพนักงานของรัฐผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา ๑๖๖ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน
สามปี หรือปรับไม่เกินหกหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

กรณีความผิดตามมาตรา ๑๖๖ วรรคสอง ถ้าพิสูจน์ได้ว่าเจ้าพนักงานของรัฐนั้นรู้เห็น
ยินยอมด้วย เจ้าพนักงานของรัฐนั้นต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกหมื่นบาท
หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๑๖๙ เจ้าพนักงานของรัฐผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา ๑๖๘ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน
สามปี หรือปรับไม่เกินหกหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๑๗๐ เจ้าพนักงานของรัฐผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา ๑๖๗ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน
หกเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๑๗๑ เจ้าพนักงานของรัฐผู้ใดปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติอย่างใดใน
พฤติการณ์ที่อาจทำให้ผู้อื่นเชื่อว่ามีตำแหน่งหรือหน้าที่ ทั้งที่ตนมิได้มีตำแหน่งหรือหน้าที่นั้นเพื่อ
แสวงหาประโยชน์ที่มิควรได้โดยชอบด้วยกฎหมายสำหรับตนเองหรือผู้อื่น ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่
หนึ่งปีถึงสิบปี หรือปรับตั้งแต่สองพันบาทถึงสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

มาตรา ๑๗๒ เจ้าพนักงานของรัฐผู้ใดปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติอย่างใดในตำแหน่งหรือหน้าที่ หรือใช้อำนาจในตำแหน่งหรือหน้าที่โดยมิชอบ เพื่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใด หรือปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริต ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงสิบปี หรือปรับตั้งแต่สองหมื่นบาทถึงสองแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๑๗๓ เจ้าพนักงานของรัฐ เจ้าหน้าที่ของรัฐต่างประเทศ หรือเจ้าหน้าที่ขององค์การระหว่างประเทศ ผู้ใด เรียก รับ หรือยอมจะรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดสำหรับตนเองหรือผู้อื่นโดยมิชอบ เพื่อกระทำการหรือไม่กระทำการอย่างใดในตำแหน่ง ไม่ว่าการนั้นจะชอบหรือมิชอบด้วยหน้าที่ ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีถึงยี่สิบปี หรือจำคุกตลอดชีวิต และปรับตั้งแต่หนึ่งแสนบาทถึงสี่แสนบาท

มาตรา ๑๗๔ ผู้ใดเป็นเจ้าพนักงานของรัฐ เจ้าหน้าที่ของรัฐต่างประเทศ หรือเจ้าหน้าที่ขององค์การระหว่างประเทศ กระทำการหรือไม่กระทำการอย่างใดในตำแหน่ง โดยเห็นแก่ทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดซึ่งตนได้เรียก รับ หรือยอมจะรับไว้ก่อนที่ตนได้รับแต่งตั้งในตำแหน่งนั้น ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีถึงยี่สิบปี หรือจำคุกตลอดชีวิต และปรับตั้งแต่หนึ่งแสนบาทถึงสี่แสนบาท

มาตรา ๑๗๕ ผู้ใดเรียก รับ หรือยอมจะรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดสำหรับตนเองหรือผู้อื่นเป็นการตอบแทนในการที่จะจงใจหรือได้จงใจ เจ้าพนักงานของรัฐ เจ้าหน้าที่ของรัฐต่างประเทศ หรือเจ้าหน้าที่ขององค์การระหว่างประเทศ โดยวิธีอันทุจริตหรือผิดกฎหมายหรือโดยอิทธิพลของตน ให้กระทำการหรือไม่กระทำการในหน้าที่อันเป็นคุณหรือเป็นโทษแก่บุคคลใด ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๑๗๖ ผู้ใดให้ ขอให้ หรือรับว่าจะให้ทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดแก่เจ้าพนักงานของรัฐ เจ้าหน้าที่ของรัฐต่างประเทศ หรือเจ้าหน้าที่ขององค์การระหว่างประเทศ เพื่อจงใจให้กระทำการ ไม่กระทำการ หรือประวิงการกระทำอันมิชอบด้วยหน้าที่ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดตามวรรคหนึ่งเป็นบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับนิติบุคคลใดและกระทำไปเพื่อประโยชน์ของนิติบุคคลนั้น โดยนิติบุคคลดังกล่าวไม่มีมาตรการควบคุมภายในที่เหมาะสมเพื่อป้องกันมิให้มีการกระทำความผิดนั้น นิติบุคคลนั้นมีความผิดตามมาตรา นี้ และต้องระวางโทษปรับตั้งแต่หนึ่งเท่าแต่ไม่เกินสองเท่าของค่าเสียหายที่เกิดขึ้นหรือประโยชน์ที่ได้รับ

นิติบุคคลตามวรรคสอง ให้หมายความถึงนิติบุคคลที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายไทยและนิติบุคคลที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายต่างประเทศที่ประกอบธุรกิจในประเทศไทย

บุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับนิติบุคคลตามวรรคสอง ให้หมายความถึงผู้แทนของนิติบุคคล ลูกจ้าง ตัวแทน บริษัทในเครือ หรือบุคคลใดซึ่งกระทำการเพื่อหรือในนามของนิติบุคคลนั้น ไม่ว่าจะมิหน้าที่และอำนาจในการนั้นหรือไม่ก็ตาม

มาตรา ๑๗๗ ผู้ใดขัดขวางกระบวนกรายุติธรรมตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ หรือกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ในการสอบสวนหรือ

ไตสวน ฟ้องร้อง หรือดำเนินคดี เพื่อมิให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยถ้าเป็นการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสิบปี หรือปรับไม่เกินสองแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

(๑) ให้ ขอให้ หรือรับว่าจะให้ทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดแก่ผู้เสียหายหรือพยาน เพื่อจูงใจให้ผู้นั้นไม่ไปพบเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่และอำนาจเกี่ยวข้องกับการป้องกันและปราบปราม การทุจริต พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือไม่ไปศาลเพื่อให้ข้อเท็จจริงหรือเบิกความ หรือ เพื่อให้ข้อเท็จจริงหรือเบิกความอันเป็นเท็จ หรือไม่ให้ข้อเท็จจริงหรือเบิกความในการดำเนินคดีแก่ ผู้กระทำความผิด

(๒) ใช้กำลังบังคับขู่เข็ญ ข่มขู่ ข่มขืนใจ หลอกลวง หรือกระทำการอันมิชอบประการ อื่นเพื่อมิให้ผู้เสียหายหรือพยานไปพบเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่และอำนาจเกี่ยวข้องกับการป้องกันและ ปราบปรามการทุจริต พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือไม่ไปศาลเพื่อให้ข้อเท็จจริงหรือ เบิกความ หรือเพื่อให้ผู้นั้นให้ข้อเท็จจริงหรือเบิกความอันเป็นเท็จ หรือไม่ให้ข้อเท็จจริงหรือเบิกความ ในการดำเนินคดีแก่ผู้กระทำความผิด

(๓) ทำให้เสียหาย ทำลาย ทำให้สูญหายหรือไร้ประโยชน์ เอาไปเสีย แก้ไข เปลี่ยนแปลง ปกปิด หรือซ่อนเร้นเอกสารหรือพยานหลักฐานใด ๆ หรือปลอม ทำ หรือใช้เอกสาร หรือพยานหลักฐานใด ๆ อันเป็นเท็จในการดำเนินคดีแก่ผู้กระทำความผิด

(๔) ใช้กำลังบังคับ ขู่เข็ญ ข่มขู่ ข่มขืนใจ หรือกระทำการอันมิชอบประการอื่นต่อ เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่และอำนาจเกี่ยวข้องกับการป้องกันและปราบปรามการทุจริต เจ้าพนักงาน ในตำแหน่งตุลาการ พนักงานอัยการ หรือพนักงานสอบสวน เพื่อจูงใจให้กระทำการ ไม่กระทำ การหรือประวิงการกระทำความอันมิชอบด้วยหน้าที่

ถ้าเจ้าพนักงานของรัฐเป็นผู้กระทำการตามวรรคหนึ่งต้องระวางโทษเป็นสองเท่าของ โทษที่กำหนดไว้

มาตรา ๑๓๘ ผู้ใดไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของคณะกรรมการ ป.ป.ช. คณะกรรมการไตสวน หรือหัวหน้าพนักงานไตสวนตามมาตรา ๓๔ (๑) (๒) หรือ (๔) หรือไม่ปฏิบัติตามมาตรา ๑๑๖ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๑๓๙ ผู้ใดไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ตามมาตรา ๑๑๒ โดยไม่มีเหตุอันสมควร ต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท และปรับรายวันอีกวันละหนึ่งพันบาท จนกว่าจะปฏิบัติตามคำสั่ง

มาตรา ๑๔๐ ผู้ใดเปิดเผยข้อความ ข้อเท็จจริง หรือข้อมูลที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ได้มาเนื่องจากการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ เว้นแต่เป็นการ เปิดเผยตามมาตรา ๓๖

หากการเปิดเผยตามวรรคหนึ่งเป็นการเปิดเผยชื่อและที่อยู่ของผู้กล่าวหา หรือชื่อ และที่อยู่ของผู้ชี้ชื่อ แจ้งเบาะแส หรือให้ข้อมูลหรือข้อเท็จจริง หรือเปิดเผยทะเบียนที่จัดทำขึ้นตาม มาตรา ๖๐ วรรคสี่ ผู้นั้นต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงห้าปี และปรับตั้งแต่สองหมื่นบาท ถึง หนึ่งแสนบาท

มาตรา ๑๘๑ ผู้ใดยักยอก ทำให้เสียหาย ทำลาย ซ่อนเร้น เอาไปเสีย ทำให้สูญหาย หรือทำให้ไร้ประโยชน์ซึ่งทรัพย์สิน ที่หัวหน้าพนักงานไตสวน คณะกรรมการไตสวน หรือ คณะกรรมการ ป.ป.ช. ยึดหรืออายัดไว้ หรือสั่งให้ส่ง หรือที่ตนรู้หรือควรรู้ว่าจะตกเป็นของแผ่นดิน ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินสามแสน บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๑๘๒ ผู้ใดขัดขวางการปฏิบัติงานของคณะกรรมการ ป.ป.ช. กรรมการ เลขาธิการ คณะกรรมการไตสวน หัวหน้าพนักงานไตสวน พนักงานไตสวน หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ ในการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้หรือตามที่กฎหมายอื่นกำหนด ต้องระวางโทษ จำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ถ้าการขัดขวางการปฏิบัติงานตามวรรคหนึ่ง ได้กระทำโดยใช้กำลังประทุษร้ายหรือ ชูเชิงว่าจะใช้กำลังประทุษร้าย ผู้กระทำต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปี หรือปรับไม่เกินสี่หมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๑๘๓ กรรมการ พนักงานเจ้าหน้าที่ หรือบุคคลหรือคณะบุคคลที่ คณะกรรมการ ป.ป.ช. มอบหมาย ผู้ใดกระทำความผิดตามมาตรา ๑๘๐ หรือกระทำความผิดฐาน ทุจริตต่อหน้าที่หรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ ต้องระวางโทษสองเท่าของโทษที่กฎหมาย กำหนดไว้สำหรับความผิดนั้น และในกรณีที่บุคคลดังกล่าวปฏิบัติหน้าที่โดยขาดความเที่ยงธรรม ให้ถือว่า เป็นการกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ

มาตรา ๑๘๔ ผู้ใดแจ้งข้อความอันเป็นเท็จแก่เจ้าพนักงาน ฟ้องเท็จหรือเบิกความ อันเป็นเท็จต่อศาล ทั้งนี้ เพื่อจะแก่งับบุคคลใดให้ถูกไตสวน ให้ได้รับโทษหรือรับโทษหนักขึ้น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินเจ็ดปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนสี่หมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

บทเฉพาะกาล

มาตรา ๑๘๕ ให้ประธานกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติและ กรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติซึ่งดำรงตำแหน่งอยู่ในวันก่อนวันที่พระราชบัญญัติ ประกอบรัฐธรรมนูญนี้ใช้บังคับ ยังคงอยู่ในตำแหน่งต่อไปจนกว่าจะครบวาระตามที่กำหนด ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม หรือพ้นจากตำแหน่งตามมาตรา ๑๔ เว้นแต่กรณีตามมาตรา ๑๔ (๓) ในส่วน ที่เกี่ยวกับการขาดคุณสมบัติตามมาตรา ๔ และลักษณะต้องห้ามตามมาตรา ๑๑ (๑) และ (๑๘) มิให้ นำมาใช้บังคับ

มาตรา ๑๘๖ ให้เลขาธิการคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริต แห่งชาติซึ่งดำรงตำแหน่งอยู่ในวันก่อนวันที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ใช้บังคับ ยังคงเป็น

เลขาธิการคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้จนกว่าจะครบวาระตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๕๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม หรือพ้นจากตำแหน่งด้วยเหตุอื่นตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญดังกล่าว

มาตรา ๑๘๗ ให้กรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตประจำจังหวัดตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๕๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม ซึ่งดำรงตำแหน่งอยู่ในวันก่อนวันที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ใช้บังคับ พ้นจากตำแหน่งตั้งแต่วันที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ใช้บังคับ

มาตรา ๑๘๘ ให้ผู้มีหน้าที่ยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินต่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๕๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม หรือตามที่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติกำหนดตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญดังกล่าว ยังมีหน้าที่ยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินต่อไปจนกว่าคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้จะกำหนดเป็นอย่างอื่น และการยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินที่ได้ยื่นไว้แล้วตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๕๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม ให้ถือว่าเป็นการยื่นตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้

ในกรณีที่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติได้มีมติว่าผู้ใดจงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบ หรือจงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบด้วยข้อความอันเป็นเท็จหรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบไว้แล้วในวันก่อนวันที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ใช้บังคับ ให้เป็นอันใช้ได้และให้ดำเนินการต่อไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้

มาตรา ๑๘๙ ให้สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๕๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม เป็นสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้

บรรดาสีทธิ หน้าที่ และความผูกพันใด ๆ ที่สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๕๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม มีอยู่กับบุคคลใดในวันก่อนวันที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ใช้บังคับ ให้โอนมาเป็นของสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้

มาตรา ๑๙๐ ให้โอนบรรดาทรัพย์สิน งบประมาณ สิทธิ หนี้ ภาระผูกพัน ข้าราชการ และลูกจ้างของสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๕๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม มาเป็นของสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติตาม

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ และให้ถือว่าสิทธิและประโยชน์อื่นใดซึ่งข้าราชการหรือลูกจ้างดังกล่าวได้รับตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม เป็นสิทธิและประโยชน์อื่นใดที่ได้รับต่อไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ เว้นแต่จะมีระเบียบที่ออกตามมาตรา ๑๔๔ (๑) กำหนดไว้เป็นอย่างอื่น

มาตรา ๑๔๑ ให้การถอดถอนจากตำแหน่งที่ได้ดำเนินการตามหมวด ๕ การถอดถอนจากตำแหน่งแห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม ยังคงมีผลอยู่ต่อไป และให้นับระยะเวลาที่ถูกตัดสิทธิในการดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือในการรับราชการของผู้ถูกถอดถอนจากตำแหน่งนั้นต่อเนื่องต่อไป

มาตรา ๑๔๒ ในการดำเนินการตรวจรับคำกล่าวหา แสวงหาข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐาน ใต้สวนและมีความเห็นหรือวินิจฉัย และการดำเนินการให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินเพราะร่ำรวยผิดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ บรรดาที่ดำเนินการไปโดยชอบอยู่แล้วตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม ในวันก่อนวันที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ใช้บังคับ ให้เป็นอันใช้ได้ และให้ดำเนินการต่อไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม โดยถือว่าพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม รวมทั้งบรรดาระเบียบ ข้อกำหนด ข้อบังคับ ประกาศ และคำสั่งที่ออกตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม หรือมติของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติที่เกี่ยวข้องที่ใช้บังคับอยู่ในวันก่อนวันที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ใช้บังคับ ยังมีผลใช้บังคับอยู่ต่อไป ทั้งนี้ เว้นแต่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติจะมีมติให้ดำเนินการต่อไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้

การดำเนินการตามวรรคหนึ่งต้องดำเนินการให้แล้วเสร็จตามมาตรา ๔๘ เว้นแต่ระยะเวลาดังกล่าวได้ล่วงพ้นไปแล้วหรือเหลือน้อยกว่าที่กำหนดไว้ ให้นับระยะเวลาเริ่มต้นใหม่ตั้งแต่วันที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ใช้บังคับ

เพื่อประโยชน์ในการดำเนินคดีในกรณีที่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติได้มีมติให้ยื่นคำร้อง คำฟ้องต่อศาล หรือมอบอำนาจให้พนักงานใต้สวนหรือแต่งตั้งทนายความให้ฟ้องคดีแทน หรืออยู่ระหว่างการดำเนินการส่งเรื่องให้อัยการสูงสุด ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติมไว้แล้วในวันก่อนวันที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ใช้บังคับ ให้เป็นอันใช้ได้และให้ดำเนินการต่อไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้

เพื่อประโยชน์ในการพิจารณาและพิพากษาของศาลสำหรับคดีที่ยื่นฟ้องหรือยื่นคำร้องต่อศาลไว้แล้วก่อนวันที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ใช้บังคับ ให้ถือว่าพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม ยังมีผลใช้บังคับอยู่จนกว่าคดีจะถึงที่สุด

มาตรา ๑๔๓ ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งได้รับแต่งตั้งเป็นหัวหน้าพนักงานไตสวน พนักงานไตสวน หรือผู้ช่วยพนักงานไตสวน อยู่แล้วก่อนวันที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ ใช้บังคับ คงดำรงตำแหน่งดังกล่าวต่อไป แต่สำหรับพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งดำรงตำแหน่งในสาขา กระบวนการยุติธรรม ซึ่งไม่มีคุณสมบัติตามมาตรา ๑๔๖ (๑) จะต้องผ่านการฝึกอบรมตามหลักสูตร เกี่ยวกับการไตสวนและความรู้เกี่ยวกับการดำเนินการตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ที่ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติกำหนด และให้คณะกรรมการป้องกันและ ปราบปรามการทุจริตแห่งชาติแต่งตั้งเป็นผู้ช่วยพนักงานไตสวนหรือพนักงานไตสวน แล้วแต่กรณี

มาตรา ๑๔๔ บรรดาระเบียบ ข้อกำหนด ข้อบังคับ ประกาศ และคำสั่งที่ออกตาม พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่ แก้ไขเพิ่มเติม หรือมติของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ที่ใช้บังคับอยู่ใน วันก่อนวันที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ใช้บังคับ ให้ยังมีผลใช้บังคับต่อไปเท่าที่ไม่ขัดหรือ แย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ ทั้งนี้ จนกว่าจะมีระเบียบ ข้อกำหนด ข้อบังคับ ข้อบังคับ ประกาศ คำสั่ง หรือมติตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ออกมายกเลิกหรือแก้ไข เปลี่ยนแปลง

การดำเนินการของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติตาม รัฐธรรมนูญที่ได้ดำเนินการไปแล้วโดยชอบก่อนวันที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ใช้บังคับ ให้การดำเนินการดังกล่าวมีผลต่อไปเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือพระราชบัญญัติประกอบ รัฐธรรมนูญนี้

มาตรา ๑๔๕ ในระหว่างที่ยังไม่มีการออกประกาศตามมาตรา ๑๒๖ (๒) และ (๓) ให้นำหลักเกณฑ์เกี่ยวกับจำนวนการถือหุ้นตามกฎหมายว่าด้วยการจัดการหุ้นส่วนและหุ้นของ รัฐมนตรีมาใช้บังคับกับประธานกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ กรรมการป้องกัน และปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ หรือเจ้าพนักงานของรัฐ ที่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติประกาศกำหนดโดยอนุโลม จนกว่าจะมี การออกประกาศตามมาตรา ๑๒๖ (๒) และ (๓) ดังกล่าว

การนับระยะเวลาตามมาตรา ๑๒๖ วรรคสี่ สำหรับประธานกรรมการป้องกันและ ปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ กรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ผู้ดำรงตำแหน่งใน องค์กรอิสระ หรือเจ้าพนักงานของรัฐที่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ประกาศกำหนด ที่ดำรงตำแหน่งอยู่ในวันก่อนวันที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้มีผลใช้บังคับ ให้นับระยะเวลาตั้งแต่วันที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้มีผลใช้บังคับ

มาตรา ๑๔๖ บรรดาเรื่องกล่าวหาว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ได้กระทำทุจริตต่อหน้าที่ กระทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม ซึ่งคณะกรรมการ ป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติได้มีมติมอบหมายให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปราม การทุจริตในภาครัฐดำเนินการไตสวนและวินิจฉัยความผิดเจ้าหน้าที่ของรัฐแทนคณะกรรมการป้องกัน และปราบปรามการทุจริตแห่งชาติไว้แล้ว ก่อนวันที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ใช้ บังคับ ให้เป็นอันใช้ได้ และให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐดำเนินการ

ต่อไปตามพระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๕๑ และที่แก้ไขเพิ่มเติม จนกว่าจะมีการมอบหมายตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้

มาตรา ๑๙๗ ในระหว่างที่ยังไม่มีการออกระเบียบ ข้อกำหนด ข้อบังคับ ประกาศ คำสั่ง หรือมติตามมาตรา ๑๙๔ ให้นำบรรดาระเบียบ ข้อกำหนด ข้อบังคับ ประกาศ คำสั่ง หรือมติที่ออกตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม หรือตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการพลเรือน แล้วแต่กรณี หรือมติของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ที่ใช้บังคับอยู่ในวันก่อนวันที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ใช้บังคับ ให้ยังมีผลใช้บังคับต่อไป ทั้งนี้ จนกว่าจะมีระเบียบข้อกำหนด ข้อบังคับ ประกาศ คำสั่ง หรือมติตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ออกมายกเลิกหรือแก้ไขเปลี่ยนแปลง

ให้ข้าราชการสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ มีสิทธิได้รับเงินเดือน เงินพิเศษสำหรับตำแหน่ง และค่าตอบแทนหรือสิทธิประโยชน์อื่นตามที่ได้รับตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม จนกว่าจะมีการออกระเบียบตามมาตรา ๑๙๔ (๑) ของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้

มาตรา ๑๙๘ บรรดาบทบัญญัติแห่งกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ คำสั่ง หรือมติคณะรัฐมนตรีที่อ้างถึงเจ้าหน้าที่ของรัฐตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริตที่ใช้บังคับอยู่ในวันก่อนวันที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ใช้บังคับ ให้ถือว่าอ้างถึงเจ้าพนักงานของรัฐตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้

มาตรา ๑๙๙ การดำเนินคดีที่ดำเนินการกับผู้บริหารท้องถิ่น รองผู้บริหารท้องถิ่น ผู้ช่วยผู้บริหารท้องถิ่น และสมาชิกสภาท้องถิ่น ในฐานะที่เป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ที่ดำเนินการอยู่ในศาลแล้ว ให้ศาลที่รับไว้พิจารณามีอำนาจดำเนินการต่อไปจนกว่าคดีจะถึงที่สุด โดยให้ถือเสมือนว่าพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม ยังมีผลใช้บังคับอยู่

มาตรา ๒๐๐ ในวาระเริ่มแรก เพื่อให้เกิดภาระเกินสมควร ในการตราพระราชกฤษฎีกาตามมาตรา ๑๓๐ จะกำหนดการเริ่มใช้บังคับกับเจ้าหน้าที่ของรัฐแต่ละระดับหรือแต่ละประเภทแตกต่างกันตามที่เห็นสมควรก็ได้

ผู้รับสนองพระราชโองการ
พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา
นายกรัฐมนตรี

หมายเหตุ :- เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญฉบับนี้ คือ โดยที่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้บัญญัติหน้าที่และอำนาจของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติในการจัดให้มีมาตรการหรือแนวทางที่จะทำให้การปฏิบัติหน้าที่มี ประสิทธิภาพ ประสิทธิผล เกิดความรวดเร็ว สุจริต และเที่ยงธรรม รวมทั้งได้เปลี่ยนแปลงคุณสมบัติ และลักษณะต้องห้าม ตลอดจนวาระการดำรงตำแหน่งไว้ อีกทั้งได้บัญญัติให้รัฐมีหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุน และให้ความรู้แก่ประชาชนถึงอันตรายที่เกิดจากการทุจริตและประพฤติมิชอบทั้งในภาครัฐ และภาคเอกชน และจัดให้มีมาตรการและกลไกที่มีประสิทธิภาพในการป้องกันและจัดการทุจริตและ ประพฤติมิชอบดังกล่าวอย่างเข้มงวดตามมาตรา ๒๓ ของรัฐธรรมนูญ จึงเป็นการสมควรบัญญัติ กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริตขึ้นใหม่ให้สอดคล้องกับ บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

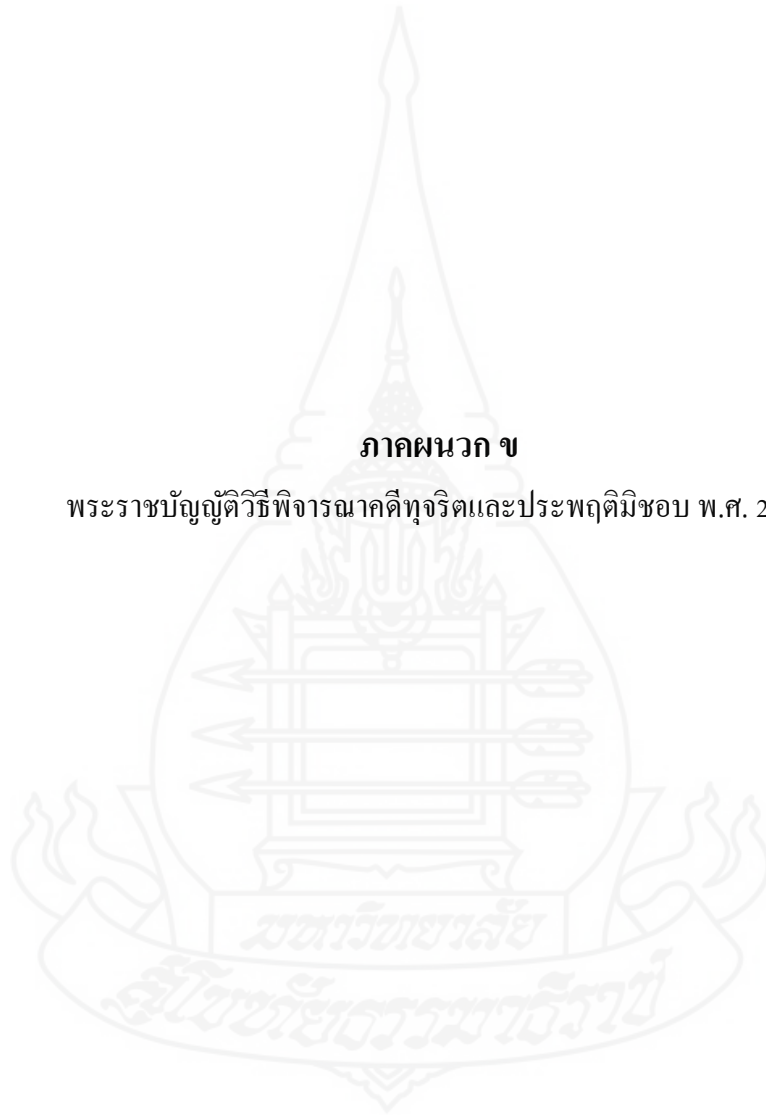
สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

ภาคผนวก ข

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559

พระราชบัญญัติ

วิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ

พ.ศ. ๒๕๕๙

ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร.

ให้ไว้ ณ วันที่ ๒๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๙

เป็นปีที่ ๗๑ ในรัชกาลปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า

โดยที่เป็นการสมควรมีกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดยคำแนะนำและยินยอมของ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ ดังต่อไปนี้

มาตรา ๑ พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. ๒๕๕๙”

มาตรา ๒ พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา เป็นต้นไป

มาตรา ๓ ในพระราชบัญญัตินี้
“คดีทุจริตและประพฤติมิชอบ” หมายความว่า คดีทุจริตและประพฤติมิชอบตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ

“ศาล” หมายความว่า ศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ

“ผู้ถูกกล่าวหา” หมายความว่า ผู้ถูกกล่าวหาตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและตามกฎหมายว่าด้วยมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต และผู้ต้องหาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

“ประธานกรรมการ ป.ป.ช.” หมายความว่า ประธานกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

“คณะกรรมการ ป.ป.ช.” หมายความว่า คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

“คณะกรรมการ ป.ป.ท.” หมายความว่า คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐตามกฎหมายว่าด้วยมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

“เจ้าหน้าที่ของรัฐ” หมายความว่า เจ้าหน้าที่ของรัฐตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ

“เจ้าพนักงานคดี” หมายความว่า ข้าราชการศาลยุติธรรมซึ่งได้รับแต่งตั้งจากเลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรมให้ดำรงตำแหน่งเจ้าพนักงานคดีตามระเบียบที่คณะกรรมการข้าราชการศาลยุติธรรมตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการศาลยุติธรรมกำหนด

มาตรา ๔ ให้นำบทบัญญัติในพระราชบัญญัตินี้ เว้นแต่มาตรา ๗ มาตรา ๓๔ มาตรา ๓๕ มาตรา ๓๖ และมาตรา ๓๗ ไปใช้บังคับแก่การพิจารณาพิพากษาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบในศาลทหารด้วย โดย

(๑) ผู้มีสิทธิยื่นคำร้องขอให้ศาลสืบพยานหลักฐานตามมาตรา ๒๗ ได้แก่ อัยการทหารตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหาร

(๒) ผู้มีอำนาจฟ้องคดีให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหาร

(๓) การจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายแทนความที่ศาลทหารตั้งให้แก่จำเลย ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหาร

(๔) การจ่ายค่าป่วยการ ค่าพาหนะเดินทาง ค่าเช่าที่พัก และค่าใช้จ่ายอื่นแก่บุคคลตามมาตรา ๑๒ ให้เป็นไปตามระเบียบที่กระทรวงกลาโหมกำหนดโดยความเห็นชอบของกระทรวงการคลัง

(๕) การอุทธรณ์และฎีกาในศาลทหาร ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหาร

(๖) การบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่งในส่วนอาญา ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหาร

(๗) ให้คำว่า “พนักงานอัยการ” หมายความรวมถึงอัยการทหารตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหาร

ในกรณีคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจฟ้องคดีตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีเองหรือแต่งตั้งทนายความให้ฟ้องคดีแทนต่อศาลทหารได้

ให้ที่ประชุมใหญ่ตุลาการพระธรรมนูญในศาลทหารสูงสุดมีอำนาจออกระเบียบเกี่ยวกับการดำเนินคดีเพื่อให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้ หรือเพื่อให้การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลทหารเป็นไปด้วยความสะดวกรวดเร็ว เป็นธรรม และมีประสิทธิภาพ เท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับพระราชบัญญัตินี้ และเมื่อประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

มาตรา ๕ ให้ประธานศาลฎีกาและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

ประธานศาลฎีกาโดยความเห็นชอบของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกามีอำนาจออกข้อบังคับเกี่ยวกับการดำเนินคดีเพื่อให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้ หรือเพื่อให้การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลเป็นไปด้วยความสะดวกรวดเร็ว เป็นธรรม และมีประสิทธิภาพ เท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับพระราชบัญญัตินี้ และเมื่อประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

หมวด ๑

บททั่วไป

มาตรา ๖ วิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบให้ใช้ระบบไต่สวนและเป็นไปโดยรวดเร็วตามที่กำหนดในพระราชบัญญัตินี้และข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ในกรณีที่ไม่มีบทบัญญัติและข้อบังคับดังกล่าว ให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง หรือกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวงมาใช้บังคับเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับบทบัญญัติตามพระราชบัญญัตินี้

คดีทุจริตและประพฤติมิชอบใดมีข้อหาความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดตามกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาคดียาเสพติดหรือข้อหาความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์รวมอยู่ด้วย ให้นำบทบัญญัติตามกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีดังกล่าวมาใช้บังคับแก่ข้อหาความผิดนั้นเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับบทบัญญัติตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๗ ในชั้นไต่สวนมูลฟ้องหรือระหว่างพิจารณาศาลมีอำนาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีทำหน้าที่ช่วยเหลือศาลในการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

(๑) ตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อให้ศาลใช้เป็นแนวทางในการไต่สวนมูลฟ้องหรือการพิจารณาคดี

(๒) ดำเนินการและจัดทำรายงานเกี่ยวกับคดีตามที่ศาลมีคำสั่ง

(๓) ช่วยเหลือศาลในการบันทึกคำพยาน

(๔) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้หรือตามข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ในการทำหน้าที่ช่วยเหลืออื่น

ในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ ให้เจ้าพนักงานคดีเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา และให้มีอำนาจมีหนังสือเรียกบุคคลใดมาให้ข้อมูลหรือให้จัดส่งเอกสารเพื่อประกอบการพิจารณาเรื่องใดเรื่องหนึ่งตามอำนาจหน้าที่

หลักเกณฑ์และวิธีการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีให้เป็นไปตามที่กำหนดในข้อบังคับของประธานศาลฎีกา

มาตรา ๘ เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ศาลอาจมีคำสั่งให้คู่ความที่ดำเนินกระบวนการพิจารณาไม่ถูกต้อง ดำเนินกระบวนการพิจารณาให้ถูกต้องได้ภายในระยะเวลาและเงื่อนไขที่ศาลเห็นสมควรกำหนด

มาตรา ๙ ระยะเวลาที่กำหนดในพระราชบัญญัตินี้ กฎหมายอื่นที่บทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้ให้นำมาใช้บังคับ ข้อบังคับของประธานศาลฎีกา หรือตามที่ศาลกำหนด เมื่อศาลเห็นสมควร หรือเมื่อคู่ความมีคำขอ ศาลอาจยื่นหรือขยายได้ตามความจำเป็นและเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม

มาตรา ๑๐ ให้คู่ความฝ่ายที่ยื่นคำคู่ความ คำร้อง คำขอ คำแถลง หรือสรรพเอกสารจัดทำสำเนายื่นต่อศาลในจำนวนที่เพียงพอต่อองค์คณะผู้พิพากษาและคู่ความฝ่ายอื่น เว้นแต่ศาลจะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่น

ความในวรรคหนึ่งมิให้รวมเอกสารตามมาตรา ๑๕ วรรคสอง

มาตรา ๑๑ ในชั้นไต่สวนมูลฟ้องหรือระหว่างพิจารณา เมื่อคู่ความร้องขอและมีเหตุอันสมควร ศาลอาจอนุญาตให้คัดคำเบิกความพยานและรายงานกระบวนการพิจารณาของศาลได้โดยกำหนดวิธีการและเงื่อนไขตามที่เห็นสมควร

มาตรา ๑๒ บุคคลดังต่อไปนี้มีสิทธิได้รับคำป้วยการ ค่าพาหนะเดินทาง ค่าเช่าที่พัก และค่าใช้จ่ายอื่นตามระเบียบที่คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการศาลยุติธรรมกำหนด

(๑) พยานบุคคลที่ศาลเรียกมาเองในชั้นไต่สวนมูลฟ้องหรือในชั้นพิจารณาตามมาตรา ๑๗ และมาตรา ๒๕

(๒) บุคคลซึ่งมาให้ถ้อยคำและบุคคลหรือคณะบุคคลที่ได้รับแต่งตั้งตามมาตรา ๒๓

(๓) ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญที่ศาลขอให้มาให้ความเห็นตามมาตรา ๒๖

มาตรา ๑๓ ในการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ในกรณีผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยหลบหนีไปในระหว่างถูกดำเนินคดีหรือระหว่างการพิจารณาคดีของศาล มิให้นำระยะเวลาที่ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยหลบหนีรวมเป็นส่วนหนึ่งของอายุความ

ในกรณีมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษจำเลย ถ้าจำเลยหลบหนีไปในระหว่างต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษ มิให้นำบทบัญญัติมาตรา ๙๘ แห่งประมวลกฎหมายอาญามาใช้บังคับ

มาตรา ๑๔ ในการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบตามพระราชบัญญัตินี้ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยที่หลบหนีไปในระหว่างที่ได้รับการปล่อยชั่วคราว ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และถ้าเป็นการหลบหนีในระหว่างการพิจารณาของศาล ไม่ว่าศาลจะมีคำสั่งจำหน่ายคดีหรือไม่ก็ตาม ศาลอาจมีคำสั่งให้ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการติดตามหรือจับกุมจำเลยรายงานผลภายในระยะเวลาที่ศาลเห็นสมควร

ความผิดตามวรรคหนึ่งไม่ระงับไปเพราะเหตุที่คดีของผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยนั้น มีการสั่งไม่ฟ้อง ยกฟ้อง จำหน่ายคดี หรือถอนฟ้อง

หมวด ๒
วิธีพิจารณาในศาลชั้นต้น

ส่วนที่ ๑

การฟ้องคดี การไต่สวนมูลฟ้อง และการตรวจพยานหลักฐาน

มาตรา ๑๕ ฟ้องต้องทำเป็นหนังสือมีข้อความตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๕๘ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มีข้อความที่เป็นกรกล่าวหาเกี่ยวกับการกระทำอันเป็นความผิดคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ และต้องระบุพฤติการณ์ที่กล่าวหาว่ากระทำความผิดพร้อมทั้งชี้ช้อยพยานหลักฐานให้ชัดเจนเพียงพอที่จะดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปได้

ในคดีที่อัยการสูงสุด พนักงานอัยการ ประธานกรรมการ ป.ป.ช. หรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นโจทก์ ในวันยื่นฟ้องให้จำเลยมาหรือคุมตัวมาศาล และให้โจทก์ส่งรายงานและสำนวนการสอบสวนหรือสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริงพร้อมสำเนาอิเล็กทรอนิกส์ต่อศาลเพื่อใช้เป็นหลักในการพิจารณาและรวมไว้ในสำนวน

กรณีศาลเห็นว่าฟ้องไม่ถูกต้อง ให้ศาลมีคำสั่งให้โจทก์แก้ฟ้องให้ถูกต้อง

มาตรา ๑๖ ถ้าฟ้องถูกต้องตามกฎหมายแล้ว ให้ศาลสั่งดังต่อไปนี้

(๑) ในคดีที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์ ให้ไต่สวนมูลฟ้อง แต่ถ้าคดีนั้นพนักงานอัยการหรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นโจทก์ หรือคดีนั้นอัยการสูงสุดหรือประธานกรรมการ ป.ป.ช. เป็นโจทก์ ได้ฟ้องจำเลยโดยข้อหาอย่างเดียวกันด้วยแล้ว ให้จัดการตาม (๒) หรือ (๓) แล้วแต่กรณี

(๒) ในคดีที่พนักงานอัยการ หรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นโจทก์ ไม่จำเป็นต้องไต่สวนมูลฟ้อง แต่ถ้าเห็นสมควรจะสั่งให้ไต่สวนมูลฟ้องก่อนก็ได้

(๓) ในคดีที่อัยการสูงสุด หรือประธานกรรมการ ป.ป.ช. เป็นโจทก์ ให้ศาลประทับฟ้องไว้พิจารณาโดยไม่ต้องไต่สวนมูลฟ้อง

ในกรณีที่มีการไต่สวนมูลฟ้องตาม (๑) หรือ (๒) แล้ว ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพ ให้ศาลประทับฟ้องไว้พิจารณา

มาตรา ๑๗ การไต่สวนมูลฟ้อง ให้ดำเนินการตามมาตรา ๑๖๕ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา สำหรับกรณีตามมาตรา ๑๖ (๒) ให้ปฏิบัติเช่นเดียวกับการไต่สวนมูลฟ้องกรณีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์

ไม่ว่าจะเป็นคดีที่พนักงานอัยการหรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นโจทก์หรือคดีที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์ ก่อนเริ่มไต่สวนมูลฟ้อง ถ้าจำเลยมาศาล ให้ศาลถามจำเลยว่ามีหนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีก็ให้นำบทบัญญัติมาตรา ๑๗๓ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาใช้บังคับโดยอนุโลม

ในการไต่สวนมูลฟ้อง จำเลยอาจแถลงให้ศาลทราบถึงข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายอันสำคัญที่ศาลควรสั่งว่าคดีไม่มีมูล และจะระบุในคำแถลงถึงตัวบุคคล เอกสาร หรือวัตถุที่จะสนับสนุนข้อเท็จจริงตามคำแถลงของจำเลยด้วยก็ได้ กรณีเช่นนี้ ศาลอาจเรียกบุคคล เอกสาร หรือวัตถุดังกล่าวมาเป็นพยานศาลเพื่อประกอบการวินิจฉัยสั่งคดีได้ตามที่เห็นสมควร โดยโจทก์และจำเลยอาจถามพยานศาลได้เมื่อได้รับอนุญาตจากศาล

ในระหว่างไต่สวนมูลฟ้องคดีที่พนักงานอัยการหรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นโจทก์ ศาลจะสั่งขังจำเลยไว้หรือปล่อยชั่วคราวตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาก็ได้

คำสั่งของศาลที่ว่ามีมูลให้แสดงเหตุผลอย่างชัดเจนประกอบด้วย

มาตรา ๑๘ ภายใต้บังคับมาตรา ๑๗๓ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในวันยื่นฟ้องหรือวันนัดพิจารณาครั้งแรก แล้วแต่กรณี เมื่อจำเลยมาศาลและศาลเชื่อว่าเป็นจำเลยจริงแล้ว ให้ศาลส่งสำเนาฟ้องแก่จำเลยรายตัวไป และอ่านกับอธิบายฟ้องให้จำเลยฟัง และถามว่าจำเลยกระทำความผิดจริงหรือไม่ จะให้การต่อสู้อย่างไรบ้าง ถ้าจำเลยให้การหรือไม่ยอมให้การก็ให้บันทึกไว้ และถ้าจำเลยให้การปฏิเสธหรือไม่ให้การ ก็ให้ศาลกำหนดวันตรวจพยานหลักฐานโดยให้คู่ความทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าสิบสี่วัน

มาตรา ๑๙ ในคดีที่จำเลยให้การรับสารภาพตามฟ้อง แม้ข้อหาที่จำเลยรับสารภาพนั้นกฎหมายกำหนดอัตราโทษอย่างต่ำให้จำคุกน้อยกว่าห้าปี หรือโทษสถานที่ไม่เกินห้าปี ศาลอาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบพยานต่อไปเพื่อทราบถึงพฤติการณ์แห่งการกระทำความผิดจนกว่าจะพอใจว่าจำเลยกระทำความผิดจริงก็ได้

มาตรา ๒๐ คู่ความทั้งสองฝ่ายอาจอ้างตนเอง พยานวัตถุ พยานเอกสาร พยานบุคคล หรือหลักฐานอื่น ซึ่งน่าจะพิสูจน์ได้ว่าจำเลยมีผิดหรือบริสุทธิ์ได้ตามที่ศาลเห็นสมควร และมีสิทธิขอตรวจพยานหลักฐานและคัดสำเนาพยานหลักฐานของตนเอง หรือของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งได้

การอ้างพยานตามวรรคหนึ่ง ให้คู่ความยื่นบัญชีระบุพยานก่อนวันตรวจพยานหลักฐานไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน พร้อมคำแถลงแสดงเหตุผลความจำเป็นในการอ้างพยาน และวิธีการได้มาซึ่งพยานดังกล่าว

การยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติมเมื่อล่วงพ้นระยะเวลาตามวรรคสองจะกระทำได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากศาล โดยผู้ยื่นบัญชีระบุพยานจะต้องยื่นคำแถลงแสดงเหตุผลความจำเป็นและวิธีการได้มาซึ่งพยานหลักฐานดังกล่าวด้วย

ในกรณีที่พยานเอกสารหรือพยานวัตถุใดอยู่ในความครอบครองของบุคคลภายนอก ให้คู่ความที่ประสงค์จะอ้างอิงขอให้ศาลมีคำสั่งเรียกพยานหลักฐานดังกล่าวมาจากผู้ที่ครอบครอง โดยยื่นคำขอต่อศาลพร้อมกับการยื่นบัญชีระบุพยาน เพื่อให้ได้พยานหลักฐานนั้นมาก่อนวันนัดตรวจพยานหลักฐานหรือวันที่ศาลกำหนด

มาตรา ๒๑ ในวันตรวจพยานหลักฐาน ให้คู่ความส่งพยานเอกสารและพยานวัตถุที่ยังอยู่ในความครอบครองของตนต่อศาลเพื่อให้คู่ความอีกฝ่ายตรวจสอบ เว้นแต่ศาลจะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่น

อันเนื่องมาจากสภาพและความจำเป็นแห่งพยานหลักฐานนั่นเอง หลังจากนั้นให้คู่ความแถลงแนวทางการเสนอพยานหลักฐานต่อศาล และให้ศาลสอบถามคู่ความถึงความเกี่ยวข้องกับประเด็นและความจำเป็นที่ต้องสืบพยานหลักฐานที่อ้างถึง ตลอดจนการยอมรับพยานหลักฐานของอีกฝ่ายหนึ่ง

ในกรณีที่มีได้มีการโต้แย้งพยานหลักฐานใดหรือมีการโต้แย้งแต่ไม่มีเหตุแห่งการโต้แย้งโดยชัดแจ้ง ศาลจะมีคำสั่งให้รับฟังพยานหลักฐานนั้นโดยไม่ต้องไต่สวนก็ได้ แต่หากมีการโต้แย้งพยานหลักฐานใดหรือเมื่อศาลเห็นเอง ให้ศาลดำเนินการสืบพยานหลักฐานนั้น โดยกำหนดวันนัดสืบพยานและแจ้งให้คู่ความทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน

ส่วนที่ ๒

การพิจารณาและพิพากษาคดี

มาตรา ๒๒ ในคดีที่อัยการสูงสุด พนักงานอัยการ ประธานกรรมการ ป.ป.ช. หรือ คณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นโจทก์ ให้ศาลนำรายงานและสำนวนการสอบสวนหรือสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริงของโจทก์ มาเป็นหลักในการแสวงหาความจริง และอาจสืบพยานเพิ่มเติมเพื่อหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานได้ตามที่เห็นสมควร

มาตรา ๒๓ ศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากหน่วยงานหรือบุคคลใดหรือเรียกบุคคลใดมาให้ถ้อยคำ หรือดำเนินการอื่นใดเพื่อประโยชน์แก่การพิจารณา รวมทั้งมีอำนาจสั่งให้ประธานกรรมการ ป.ป.ช. คณะกรรมการ ป.ป.ช. คณะกรรมการ ป.ป.ท. หน่วยงานหรือบุคคลใดตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐานเพิ่มเติม แล้วรายงานให้ศาลทราบและจัดส่งพยานหลักฐานดังกล่าวต่อศาลภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด

ศาลมีอำนาจแต่งตั้งบุคคลหรือคณะบุคคลเพื่อปฏิบัติหน้าที่ตามที่ศาลมอบหมาย

พยานหลักฐานที่ได้มาตามวรรคหนึ่งต้องให้คู่ความทุกฝ่ายทราบและไม่ตัดสิทธิคู่ความในอันที่จะโต้แย้งพยานหลักฐานดังกล่าว

มาตรา ๒๔ ให้ศาลพิจารณาและสืบพยานหลักฐานต่อเนื่องติดต่อกันไปจนกว่าจะเสร็จการพิจารณา เว้นแต่ในกรณีที่มีเหตุสุดวิสัยหรือเหตุจำเป็นอันอันมิอาจก้าวล่วงได้

มาตรา ๒๕ ในการสืบพยานบุคคล ไม่ว่าจะ เป็นพยานที่คู่ความฝ่ายใดอ้างหรือที่ศาลเรียกมาเอง ให้ศาลแจ้งให้พยานทราบประเด็นและข้อเท็จจริงที่จะทำการสืบพยาน แล้วให้พยานเบิกความในข้อนั้นด้วยตนเองหรือตอบคำถามศาล ศาลอาจถามพยานเกี่ยวกับข้อเท็จจริงใด ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับคดีแม้จะไม่มีคู่ความฝ่ายใดยกขึ้นอ้างก็ตาม แล้วจึงอนุญาตให้คู่ความถามพยานเพิ่มเติม

การถามพยานตามวรรคหนึ่ง จะใช้คำถามนำก็ได้

หลังจากคู่ความถามพยานตามวรรคหนึ่งแล้ว ห้ามมิให้คู่ความฝ่ายใดถามพยานอีก เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากศาล

มาตรา ๒๖ ศาลอาจขอให้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญมาให้ความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาพิพากษาคดีได้ แต่ต้องให้คู่ความทุกฝ่ายทราบและให้โอกาสคู่ความตามสมควรในอันที่จะขอให้เรียกผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญฝ่ายตนมาให้ความเห็นโต้แย้งหรือเพิ่มเติมความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญดังกล่าว

มาตรา ๒๗ ถ้าอัยการสูงสุด พนักงานอัยการ ประธานกรรมการ ป.ป.ช. คณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือคณะกรรมการ ป.ป.ท. รวมทั้งบุคคลที่เกี่ยวข้องในคดีเกรงว่าพยานหลักฐานซึ่งอาจต้องอ้างอิงในภายหน้า จะสูญหายหรือยากแก่การนำมาสืบพยานในภายหลังก บุคคลดังกล่าวอาจยื่นคำร้องต่อศาลขอให้มีการสืบพยานหลักฐานนั้นไว้ทันทีได้ โดยให้ปฏิบัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาต่อไป พยานหลักฐานที่ได้จากการสืบพยานดังกล่าวให้รับฟังเป็นพยานหลักฐานได้ ไม่ว่าภายหลังจากได้มีการฟ้องคดีต่อศาลที่ทำการสืบพยานหรือไม่ก็ตาม

มาตรา ๒๘ การพิจารณาและสืบพยานในศาล ให้ทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย

เมื่อศาลเห็นเป็นการสมควร เพื่อให้การพิจารณาเป็นไปโดยไม่ชักช้า ศาลมีอำนาจพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยได้ ในกรณีดังต่อไปนี้

(๑) จำเลยไม่อาจมาฟังการพิจารณาและการสืบพยานได้เนื่องจากความเจ็บป่วย หรือมีเหตุจำเป็นอันอื่นมิอาจก้าวล่วงได้ เมื่อจำเลยมีทนายและจำเลยได้รับอนุญาตจากศาลที่จะไม่มาฟังการพิจารณาและสืบพยาน

(๒) จำเลยเป็นนิติบุคคลและศาลได้ออกหมายจับผู้จัดการหรือผู้แทนของนิติบุคคลนั้นแล้ว แต่ยังไม่จับตัวมาได้

(๓) จำเลยอยู่ในอำนาจศาลแล้วแต่ได้หลบหนีไปและศาลได้ออกหมายจับแล้วแต่ยังไม่จับตัวมาได้

(๔) ในระหว่างพิจารณาหรือสืบพยาน ศาลมีคำสั่งให้จำเลยออกจากห้องพิจารณาเพราะเหตุขัดขวางการพิจารณา หรือจำเลยออกไปจากห้องพิจารณาโดยไม่ได้รับอนุญาตจากศาล

ในกรณีดังกล่าว เมื่อศาลพิจารณาคดีเสร็จสิ้นแล้ว ให้ศาลมีคำพิพากษาในคดีนั้นต่อไป

มาตรา ๒๙ เมื่อการสืบพยานหลักฐานเสร็จสิ้น คู่ความมีสิทธิแถลงปิดคดีของตนด้วยวาจาหรือเป็นหนังสือภายในเวลาที่ศาลกำหนด

มาตรา ๓๐ พยานบุคคลในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบอาจได้รับการคุ้มครองตามมาตรการพิเศษตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองพยานในคดีอาญา

ส่วนที่ ๓

การริบทรัพย์สิน

มาตรา ๓๑ การริบทรัพย์สินในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ไม่ว่าโจทก์จะมีคำขอหรือไม่ก็ตาม นอกจากศาลจะมีอำนาจริบทรัพย์สินตามกฎหมายที่บัญญัติไว้โดยเฉพาะแล้ว ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ริบทรัพย์สินดังต่อไปนี้ด้วย เว้นแต่เป็นทรัพย์สินของผู้อื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจช่วยในการกระทำความผิด

- (๑) ทรัพย์สินที่บุคคลได้ใช้หรือมิใช่เพื่อใช้ในการกระทำความผิด
- (๒) ทรัพย์สินหรือประโยชน์อันอาจคำนวณเป็นราคาเงินได้ที่บุคคลได้มาจากการกระทำความผิด หรือจากการเป็นผู้ใช้ ผู้สนับสนุน หรือผู้โฆษณาหรือประกาศให้ผู้อื่นกระทำความผิด
- (๓) ทรัพย์สินหรือประโยชน์อันอาจคำนวณเป็นราคาเงินได้ที่บุคคลได้มาจากการจำหน่าย จ่าย โอน ด้วยประการใด ๆ ซึ่งทรัพย์สินหรือประโยชน์ตาม (๑) หรือ (๒)
- (๔) ดอกผลหรือประโยชน์อื่นใดอันเกิดจากทรัพย์สินหรือประโยชน์ตาม (๑) (๒) หรือ (๓)
- ในการที่ศาลจะมีคำสั่งริบทรัพย์สินตาม (๑) ให้ศาลวินิจฉัยตามควรแก่พฤติการณ์และความร้ายแรง แห่งการกระทำความผิด รวมทั้งโอกาสที่จะนำทรัพย์สินนั้นไปใช้ในการกระทำความผิดอีก
- ในกรณีที่ศาลเห็นว่ามิใช่วิธีการอื่นที่จะทำให้บุคคลไม่สามารถใช้ทรัพย์สินตาม (๑) ในการกระทำความผิดได้อีกต่อไป ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ดำเนินการตามวิธีการดังกล่าวแทนการริบทรัพย์สิน
- หากการดำเนินการตามวรรคสามไม่เป็นผล ศาลจะมีคำสั่งริบทรัพย์สินนั้นในภายหลังก็ได้
- มาตรา ๓๒ ในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ไม่ว่าโจทก์จะมีคำขอหรือไม่ก็ตาม บรรดา ทรัพย์สินดังต่อไปนี้ให้ริบเสียทั้งสิ้น เว้นแต่เป็นทรัพย์สินของผู้อื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด
- (๑) ทรัพย์สินหรือประโยชน์อันอาจคำนวณเป็นราคาเงินได้ที่บุคคลได้ให้ ขอให้หรือรับว่าจะให้แก่ เจ้าหน้าที่ของรัฐ เพื่อจูงใจให้กระทำการ ไม่กระทำการ หรือประวิงการกระทำอันมิชอบด้วยหน้าที่
- (๒) ทรัพย์สินหรือประโยชน์อันอาจคำนวณเป็นราคาเงินได้ที่เจ้าหน้าที่ของรัฐได้มาจากการกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ หรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ ในการยุติธรรม หรือความผิดในลักษณะเดียวกันตามกฎหมายเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการทุจริต หรือตามกฎหมายอื่น
- (๓) ทรัพย์สินหรือประโยชน์อันอาจคำนวณเป็นราคาเงินได้ที่ได้ให้ ขอให้ หรือรับว่าจะให้ เพื่อจูงใจบุคคลให้กระทำความผิด หรือเพื่อเป็นรางวัลในการที่บุคคลได้กระทำความผิด
- (๔) ทรัพย์สินหรือประโยชน์อันอาจคำนวณเป็นราคาเงินได้ที่บุคคลได้มาจากการจำหน่าย จ่าย โอนด้วยประการใด ๆ ซึ่งทรัพย์สินหรือประโยชน์ตาม (๑) (๒) หรือ (๓)
- (๕) ดอกผลหรือประโยชน์อื่นใดอันเกิดจากทรัพย์สินหรือประโยชน์ตาม (๑) (๒) (๓) หรือ (๔)
- มาตรา ๓๓ ในการพิพากษาคดีหรือภายหลังจากนั้น ถ้าความปรากฏแก่ศาลเอง หรือความปรากฏตามคำขอของโจทก์ว่า สิ่งที่ศาลจะสั่งริบหรือได้สั่งริบ โดยสภาพไม่สามารถส่งมอบได้ สูญหาย หรือไม่สามารถติดตามเอาคืนได้ไม่ว่าด้วยเหตุใด หรือได้มีการนำสิ่งนั้นไปรวมเข้ากับทรัพย์สินอื่น หรือได้มีการจำหน่าย จ่าย โอนสิ่งนั้น หรือการติดตามเอาคืนจะกระทำได้โดยยากเกินสมควร หรือมีเหตุสมควรประการอื่น ศาลอาจกำหนดมูลค่าของสิ่งนั้นโดยคำนึงถึงราคาท้องตลาดในวันที่ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่ง และสั่งให้ผู้มีหน้าที่ต้องส่งสิ่งที่ศาลสั่งริบชำระเป็นเงินแทนตามมูลค่าดังกล่าวภายในเวลาที่ศาลกำหนด

การกำหนดมูลค่าตามวรรคหนึ่งในกรณีที่มีการนำไปรวมเข้ากับทรัพย์สินอื่น หรือในกรณีมูลค่าของทรัพย์สินที่ได้มาแทนต่ำกว่าราคาท้องตลาดของสิ่งที่ศาลสั่งรับในวันที่มีการจำหน่าย จ่าย โอนสิ่งนั้น ให้ศาลกำหนดโดยคำนึงถึงสัดส่วนของทรัพย์สินที่มีการรวมเข้าด้วยกันนั้น หรือมูลค่าของทรัพย์สินที่ได้มาแทนสิ่งนั้น แล้วแต่กรณี

ในการสั่งให้บุคคลชำระเงินตามวรรคหนึ่ง ศาลจะกำหนดให้ผู้นั้นชำระเงินทั้งหมดในคราวเดียว หรือจะให้ผ่อนชำระก็ได้ โดยคำนึงถึงความเหมาะสมและเป็นธรรมแก่กรณี และถ้าผู้นั้นไม่ชำระหรือชำระไม่ครบถ้วนตามจำนวนและภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด ต้องเสียดอกเบี้ยในระหว่างเวลาผิดนัด ตามอัตราที่กฎหมายกำหนด และให้ศาลมีอำนาจสั่งให้บังคับคดีเอาแก่ทรัพย์สินอื่นของบุคคลนั้นได้ไม่เกินจำนวนเงินที่ยังค้างชำระ

หมวด ๓

การดำเนินคดีร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน

มาตรา ๓๔ ในการพิจารณาพิพากษาคดีร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินเพราะเหตุร่ำรวยผิดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ ให้นำบทบัญญัติในหมวด ๒ วิธีพิจารณาในศาลชั้นต้นมาใช้บังคับโดยอนุโลม เว้นแต่มาตรา ๑๕ วรรคสอง มาตรา ๑๖ มาตรา ๑๗ มาตรา ๑๘ มาตรา ๑๙ มาตรา ๒๘ มาตรา ๓๑ และมาตรา ๓๒

มาตรา ๓๕ คำร้องขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน นอกจากจะต้องระบุรายละเอียดเกี่ยวกับข้อกล่าวหาและพฤติการณ์ที่แสดงให้เห็นว่าผู้ถูกกล่าวหาร่ำรวยผิดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติแล้ว จะต้องระบุรายละเอียดเกี่ยวกับทรัพย์สินและสถานที่ตั้งของทรัพย์สินที่ขอให้ตกเป็นของแผ่นดิน ชื่อ และที่อยู่ของผู้ครอบครองหรือมีชื่อเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในขณะยื่นคำร้องด้วย

มาตรา ๓๖ เมื่อได้รับคำร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน ให้ศาลประกาศคำร้องดังกล่าวโดยเปิดเผยตามวิธีการที่กำหนดในข้อบังคับของประธานศาลฎีกา

บุคคลภายนอกอาจร้องคัดค้านเข้ามาในคดีได้แต่ต้องกระทำก่อนศาลชั้นต้นมีคำพิพากษา

คำคัดค้านให้ทำเป็นหนังสือยื่นต่อศาลโดยระบุเหตุแห่งการคัดค้านโดยละเอียด และให้ศาลส่งสำเนาคำคัดค้านให้แก่คู่ความทุกฝ่าย

มาตรา ๓๗ ผู้ใดกล่าวอ้างโต้แย้งว่า ทรัพย์สินที่ร้องขอให้ตกเป็นของแผ่นดินมิได้เกิดจากการร่ำรวยผิดปกติ มิได้เป็นทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ ผู้นั้นมีภาระการพิสูจน์ต่อศาล

ถ้าผู้มีภาระการพิสูจน์ตามวรรคหนึ่งไม่อาจพิสูจน์ได้ว่าทรัพย์สินที่ร้องขอให้ตกเป็นของแผ่นดินมิได้เกิดจากการร่ำรวยผิดปกติ หรือมิได้เป็นทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ ให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินนั้นตกเป็นของแผ่นดิน

ในกรณีผู้กล่าวอ้างโต้แย้งเป็นทนายหรือผู้จัดการมรดก ให้ศาลคำนึงถึงความสามารถในการพิสูจน์ของบุคคลดังกล่าวและพิจารณาพิพากษาคตามที่เห็นว่าเป็นธรรม

หมวด ๔
อุทธรณ์

มาตรา ๓๘ ให้จัดตั้งแผนกคดีทุจริตและประพฤติมิชอบขึ้นในศาลอุทธรณ์ โดยให้มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบที่มีการอุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้น และตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๓๙ ภายใต้บังคับมาตรา ๔๑ การอุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้น ในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ให้อุทธรณ์ไปยังศาลอุทธรณ์แผนกคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ โดยยื่นต่อศาลชั้นต้นภายในกำหนดหนึ่งเดือนนับแต่วันอ่านหรือถือว่าได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นให้คู่ความฝ่ายที่อุทธรณ์ฟัง

เมื่อศาลชั้นต้นมีคำสั่งรับอุทธรณ์หรือเมื่อมีการยื่นคำร้องอุทธรณ์คำสั่งไม่รับอุทธรณ์ของศาลชั้นต้น ให้ศาลชั้นต้นส่งอุทธรณ์หรือคำร้องเช่นนั้นพร้อมสำนวนไปยังศาลอุทธรณ์แผนกคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ เพื่อพิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งโดยเร็ว

มาตรา ๔๐ ในกรณีที่จำเลยซึ่งไม่ได้ถูกคุมขังเป็นผู้อุทธรณ์ จำเลยจะยื่นอุทธรณ์ได้ต่อเมื่อแสดงตนต่อเจ้าพนักงานศาลในขณะที่ยื่นอุทธรณ์ มิฉะนั้นให้ศาลอุทธรณ์แผนกคดีทุจริตและประพฤติมิชอบมีคำสั่งไม่รับอุทธรณ์

มาตรา ๔๑ คดีที่ศาลชั้นต้นพิพากษาให้ลงโทษประหารชีวิตหรือจำคุกตลอดชีวิต เมื่อไม่มีการอุทธรณ์คำพิพากษา ให้ศาลชั้นต้นส่งสำนวนและคำพิพากษาไปยังศาลอุทธรณ์แผนกคดีทุจริตและประพฤติมิชอบตามมาตรา ๒๕๕ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

มาตรา ๔๒ ให้ศาลอุทธรณ์แผนกคดีทุจริตและประพฤติมิชอบพิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งโดยมิชักช้า และภายใต้บังคับมาตรา ๔๔ คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์แผนกคดีทุจริตและประพฤติมิชอบให้เป็นที่สุด

มาตรา ๔๓ การพิจารณาและการชี้ขาดตัดสินคดีของศาลอุทธรณ์แผนกคดีทุจริตและประพฤติมิชอบให้นำบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้ และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หรือประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการพิจารณาและการชี้ขาดตัดสินคดีในชั้นอุทธรณ์มาใช้บังคับโดยอนุโลม

หมวด ๕
ฎีกา

มาตรา ๔๔ การฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์แผนกคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ให้ผู้ฎีกายื่นคำร้องแสดงเหตุที่ศาลฎีกาควรรับฎีกาไว้พิจารณาตามมาตรา ๔๖ พร้อมกับคำฟ้องฎีกาต่อศาลชั้นต้นที่มีคำพิพากษาหรือคำสั่งในคดีนั้นภายในกำหนดหนึ่งเดือนนับแต่วันที่ได้อ่านหรือถือว่าได้อ่าน

คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์แผนกคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ แล้วให้ศาลชั้นต้นรับส่งคำร้องพร้อมคำฟ้องฎีกาดังกล่าวไปยังศาลฎีกา และให้ศาลฎีกาพิจารณาวินิจฉัยคำร้องให้เสร็จสิ้นโดยเร็ว

ให้นำบทบัญญัติมาตรา ๔๐ มาใช้บังคับกับการฎีกาด้วยโดยอนุโลม

มาตรา ๔๕ คำร้องตามมาตรา ๔๔ ให้พิจารณาและวินิจฉัยโดยองค์คณะผู้พิพากษาที่ประธานศาลฎีกาแต่งตั้ง ซึ่งประกอบด้วยรองประธานศาลฎีกาหนึ่งคนและผู้พิพากษาในศาลฎีกาซึ่งดำรงตำแหน่งหรือเคยดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาศาลฎีกาอีกอย่างน้อยสามคน

การวินิจฉัยให้เป็นไปตามเสียงข้างมาก ถ้าคะแนนเสียงเท่ากันให้บังคับตามความเห็นของฝ่ายที่เห็นควรรับฎีกา

มาตรา ๔๖ ให้ศาลฎีกามีอำนาจรับฎีกาตามมาตรา ๔๔ ไว้พิจารณาได้ เมื่อเห็นว่าปัญหาตามฎีกานั้นเป็นปัญหาสำคัญที่ศาลฎีกาควรวินิจฉัย

ปัญหาสำคัญตามวรรคหนึ่งให้รวมถึงกรณีดังต่อไปนี้

- (๑) ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับประโยชน์สาธารณะ
- (๒) เมื่อคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์แผนกคดีทุจริตและประพฤติมิชอบได้วินิจฉัยข้อกฎหมายที่สำคัญขัดกันหรือขัดกับแนวบรรทัดฐานของคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลฎีกา
- (๓) คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์แผนกคดีทุจริตและประพฤติมิชอบได้วินิจฉัยข้อกฎหมายที่สำคัญซึ่งยังไม่มีแนวคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลฎีกามาก่อน
- (๔) เมื่อคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์แผนกคดีทุจริตและประพฤติมิชอบขัดกับคำพิพากษาหรือคำสั่งอันถึงที่สุดของศาลอื่น
- (๕) เมื่อจำเลยต้องคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์แผนกคดีทุจริตและประพฤติมิชอบให้ประหารชีวิตหรือจำคุกตลอดชีวิต

(๖) เมื่อพิจารณาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายแล้วอาจมีผลเปลี่ยนแปลงสาระสำคัญในคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์แผนกคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ

(๗) ปัญหาสำคัญอื่นตามข้อบังคับของประธานศาลฎีกา

ในกรณีที่ศาลฎีกามีคำสั่งไม่รับฎีกาไว้พิจารณา ให้แสดงเหตุผลประกอบด้วย และให้คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์แผนกคดีทุจริตและประพฤติมิชอบเป็นที่สุดตั้งแต่วันที่ได้อ่านหรือถือว่าได้อ่านคำสั่งไม่รับฎีกานั้น

ในกรณีที่อัยการสูงสุดลงลายมือชื่อรับรองในฎีกาของพนักงานอัยการว่ามีเหตุอันควรที่ศาลฎีกาจะได้วินิจฉัย ให้ถือว่าเป็นปัญหาสำคัญและให้ศาลฎีการับฎีกา

มาตรา ๔๗ หลักเกณฑ์และวิธีการในการยื่นคำร้อง การพิจารณาวินิจฉัย และระยะเวลาในการพิจารณาคำร้องตามมาตรา ๔๔ การตรวจรับฎีกา การแก้ฎีกา การพิจารณา และการพิพากษาคดีให้เป็นไปตามข้อบังคับของประธานศาลฎีกา

มาตรา ๔๘ การพิจารณาและการชี้ขาดตัดสินคดีของศาลฎีกา ให้นำบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้ และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาหรือประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ว่าด้วยการพิจารณาและการชี้ขาดตัดสินคดีในชั้นฎีกา มาใช้บังคับโดยอนุโลม

หมวด ๖

การบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง

มาตรา ๔๙ เว้นแต่พระราชบัญญัตินี้จะบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น การบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่งในส่วนอาญาให้เป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและในส่วนแพ่งให้เป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

มาตรา ๕๐ การบังคับคดีเอาแก่ทรัพย์สินอื่นของบุคคลซึ่งต้องชำระเงินแทนมูลค่าสิ่งที่ศาลสั่งริบหรือสั่งให้ตกเป็นของแผ่นดิน ให้กระทำได้ในสิบปีนับแต่วันที่มีคำพิพากษาถึงที่สุด และให้พนักงานอัยการหรือสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ แล้วแต่กรณี เป็นผู้มีส่วนหน้าที่ในการดำเนินการบังคับคดี โดยให้ร้องขอให้ศาลออกหมายบังคับคดี และให้เจ้าพนักงานบังคับคดีของกรมบังคับคดีมีอำนาจหน้าที่ยึดหรืออายัดทรัพย์สินและขายทอดตลาดตามที่ได้รับแจ้งจากพนักงานอัยการหรือสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ทั้งนี้ มิให้หน่วยงานของรัฐเรียกค่าฤชาธรรมเนียมหรือค่าใช้จ่ายจากผู้ดำเนินการบังคับคดี

การบังคับคดีตามวรรคหนึ่งให้กระทำได้แม้ว่าบุคคลซึ่งต้องชำระเงินแทนมูลค่าสิ่งที่ศาลสั่งริบถึงแก่ความตายไปแล้ว หากปรากฏว่าคำพิพากษาถึงที่สุดก่อนผู้นั้นถึงแก่ความตาย

มาตรา ๕๑ ในกรณีที่ศาลสั่งริบทรัพย์สินตามมาตรา ๓๑ และมาตรา ๓๒ ไปแล้ว หากปรากฏในภายหลังโดยคำร้องของเจ้าของที่แท้จริงว่า ผู้เป็นเจ้าของแท้จริงมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด ก็ให้ศาลสั่งให้คืนทรัพย์สินนั้นตามสภาพที่เป็นอยู่ ถ้าทรัพย์สินนั้นยังคงมีอยู่ในความครอบครองของเจ้าพนักงาน คำร้องของเจ้าของที่แท้จริงนั้นจะต้องกระทำต่อศาลภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่มีคำพิพากษาถึงที่สุด

ในกรณีที่ต้องมีการบังคับคดีเอาแก่ทรัพย์สินอื่นของบุคคลซึ่งต้องชำระเงินตามมาตรา ๓๓ หากปรากฏโดยคำร้องของผู้เป็นเจ้าของแท้จริงในทรัพย์สินที่ถูกยึดหรืออายัดว่าผู้เป็นเจ้าของแท้จริงมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด ก็ให้ศาลสั่งให้คืนทรัพย์สินนั้นตามสภาพที่เป็นอยู่ หากไม่อาจส่งคืนทรัพย์สินได้ให้คืนเป็นเงินแทนตามราคาที่เหมาะสมได้ในวันที่ยึดหรืออายัดทรัพย์สินหรือตามราคาที่ได้จากการขายทอดตลาดทรัพย์สินนั้น แล้วแต่กรณี คำร้องของเจ้าของแท้จริงเช่นว่านี้จะต้องกระทำต่อศาลภายในหนึ่งปีนับแต่วันยึดหรืออายัดทรัพย์สินดังกล่าว

บทเฉพาะกาล

มาตรา ๕๒ บรรดาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบที่ได้ยื่นฟ้องไว้ก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ให้บังคับตามกฎหมายซึ่งใช้อยู่ในวันก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับจนกว่าคดีนั้นจะถึงที่สุด

มาตรา ๕๓ บรรดาระเบียบหรือข้อบังคับที่เกี่ยวกับการพิจารณาพิพากษาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบที่ใช้บังคับอยู่ในวันก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ให้ยังคงใช้บังคับต่อไปเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับพระราชบัญญัตินี้ จนกว่าจะมีระเบียบหรือข้อบังคับตามพระราชบัญญัตินี้

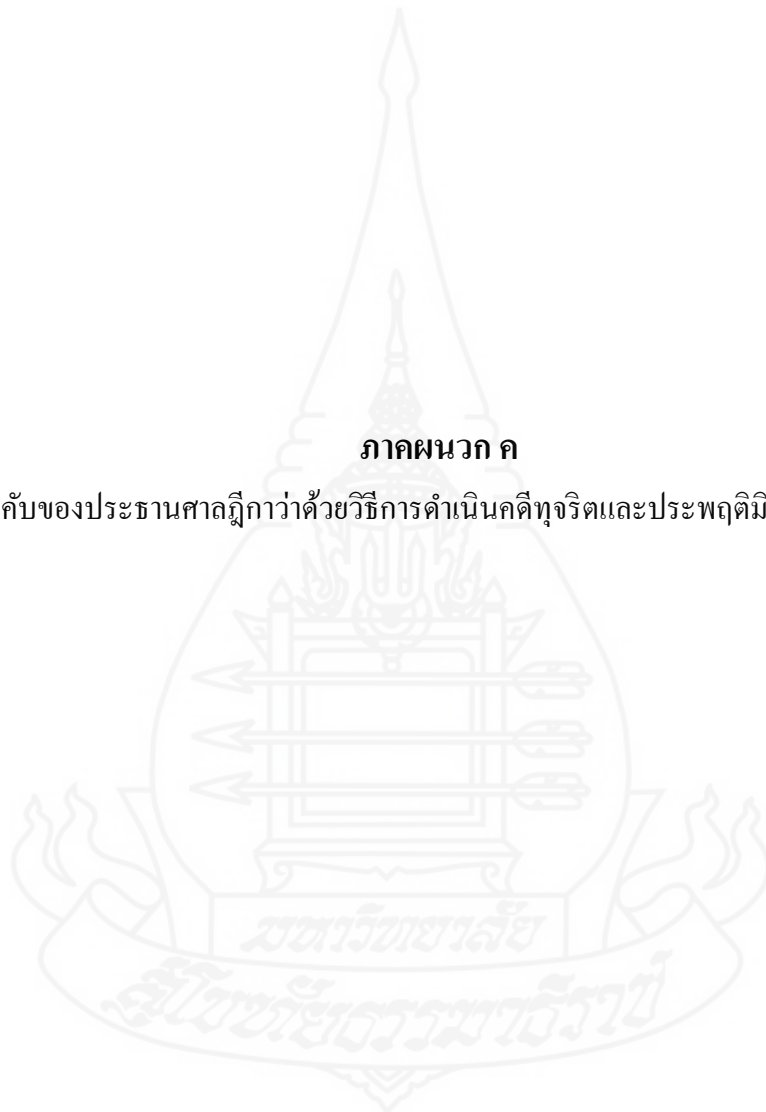
การดำเนินการออกกระเปียบกระทรวงกลาโหมตามพระราชบัญญัตินี้ ให้ดำเนินการให้แล้วเสร็จภายในหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ หากไม่สามารถดำเนินการได้ ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมรายงานเหตุผลที่ไม่อาจดำเนินการได้ต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อทราบ

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ
พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา
นายกรัฐมนตรี

ภาคผนวก ก

ข้อบังคับของประธานสภาผู้ว่าด้วยวิธีการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา **ข้อบังคับของประธานศาลฎีกา** สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา
 ว่าด้วยวิธีการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ
 พ.ศ. ๒๕๕๙

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๕ วรรคสอง มาตรา ๗ วรรคสาม มาตรา ๓๖ วรรคหนึ่ง มาตรา ๔๖ วรรคสอง (๗) และมาตรา ๔๗ แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. ๒๕๕๙ ประธานศาลฎีกาโดยความเห็นชอบของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาออกข้อบังคับไว้ ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ข้อบังคับนี้เรียกว่า “ข้อบังคับของประธานศาลฎีกาว่าด้วยวิธีการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. ๒๕๕๙”

ข้อ ๒ ข้อบังคับนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา เป็นต้นไป

ข้อ ๓ ในข้อบังคับนี้
 “ศาล” หมายความว่า ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ และศาลอุทธรณ์แผนกคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ
 “องค์คณะผู้พิพากษา” หมายความว่า องค์คณะผู้พิพากษาซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาและวินิจฉัยคำร้องตามมาตรา ๔๕

ข้อ ๔ ในกรณีที่มีความจำเป็นต้องมีวิธีการอย่างหนึ่งอย่างใดในทางธุรการเพื่อให้เกิดการปฏิบัติตามข้อบังคับนี้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ให้เลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรมเป็นผู้กำหนดวิธีการนั้น

ข้อ ๕ ให้ประธานศาลฎีการักษาการและมีอำนาจวินิจฉัยชี้ขาดปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติ รวมทั้งออกระเบียบ ประกาศ คำสั่ง หรือคำแนะนำเพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติตามข้อบังคับนี้

หมวด ๑
 บททั่วไป

ข้อ ๖ การติดต่อระหว่างศาลกับศาลอื่น หรือระหว่างศาลกับคู่ความหรือผู้เกี่ยวข้อง ในคดี ศาลอาจกระทำโดยทางโทรสาร จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ หรือสื่อทางเทคโนโลยีสารสนเทศประเภทอื่นก็ได้

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

(๒) จัดทำสรุปรายการพยานหลักฐาน โดยระบุพยานหลักฐานที่คู่ความไม่ได้แย้งกัน เพื่อความสะดวกในการที่ศาลจะสอบถามคู่ความและให้คู่ความรับข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานนั้น โดยไม่ต้องได้ส่วน รวมทั้งสรุปรายละเอียดประเด็นแห่งคดีที่คู่ความยังโต้แย้งกัน จำนวนพยาน ความเกี่ยวข้องกับประเด็น ความจำเป็นที่ต้องสืบพยานหลักฐานดังกล่าว รวมทั้งจัดเตรียมพยานหลักฐานดังกล่าวก่อนหลังตามที่คู่ความประสงค์จะนำสืบ

(๓) ค้นคว้าข้อกฎหมาย และคำพิพากษาที่เกี่ยวข้องรวมไว้ในสำนวน หรือกระทำการอื่นใดตามที่ได้รับมอบหมาย

ข้อ ๑๒ ในกรณีที่มีเหตุสมควร เพื่อความสะดวกและรวดเร็วในการตรวจและได้มาซึ่งพยานหลักฐาน ศาลอาจมีคำสั่งให้คู่ความส่งพยานหลักฐานเพื่อให้มีการตรวจสอบให้เสร็จสิ้นก่อนวันนัดตรวจพยานหลักฐานก็ได้

ข้อ ๑๓ ในกรณีที่โจทก์ไม่มาศาลในวันนัดโดยไม่มีเหตุอันสมควร หากศาลเห็นว่าการมีเหตุจำเป็นต้องสืบพยาน ก็ให้ศาลดำเนินการสืบพยานต่อไป โดยมีให้แนบพยานอยู่ในมาตรา ๑๖๖ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับ

ข้อ ๑๔ ในกรณีที่โจทก์ยื่นคำร้องขอถอนฟ้อง ให้ศาลพิจารณาสั่งคำร้องขอถอนฟ้อง โดยคำนึงถึงประโยชน์สาธารณะและความเสียหายที่มีผลกระทบต่อรัฐเป็นสำคัญ ทั้งนี้ ศาลอาจไต่สวนข้อเท็จจริงเพิ่มเติมเพื่อประกอบการพิจารณาสั่งคำร้องก็ได้ แต่ถ้าคำร้องนั้นได้ยื่นในภายหลังเมื่อจำเลยให้การแก้คดีแล้ว ให้ถามจำเลยว่าจะคัดค้านหรือไม่ แล้วให้ศาลจดค่าแถลงของจำเลยไว้ในกรณีที่จำเลยคัดค้านการถอนฟ้อง ให้ศาลยกคำร้องขอถอนฟ้องนั้นเสีย

ข้อ ๑๕ ในการพิจารณาพิพากษาคดี ให้ศาลนำรายงานและสำนวนการสอบสวน หรือสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริงของโจทก์ มาเป็นหลักในการแสวงหาความจริง แต่ไม่ผูกพันศาลว่าจะต้องฟังข้อเท็จจริงเป็นเช่นนั้น ศาลมีอำนาจแสวงหาข้อเท็จจริงจากพยานบุคคล พยานเอกสาร พยานวัตถุ หรือพยานหลักฐานอื่นใดนอกเหนือจากพยานหลักฐานที่คู่ความอ้างอิงได้ตามที่ศาลเห็นสมควร

ข้อ ๑๖ เมื่อโจทก์ยื่นฟ้อง หากศาลเห็นว่ามีความจำเป็นเพื่อให้ได้ความแจ่มชัดในข้อเท็จจริงแห่งคดี ศาลอาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีดำเนินการตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐานอันเป็นประเด็นแห่งคดี การตรวจสอบกรณีการริบทรัพย์สิน หรือมีหนังสือเรียกให้หน่วยงานหรือบุคคลใดมาให้ข้อมูลหรือจัดส่งพยานหลักฐาน รวมทั้งตรวจสอบข้อเท็จจริงอื่นใดเพื่อประโยชน์แก่การไต่สวนมูลฟ้อง พิจารณาและพิพากษาคดี

ในการปฏิบัติหน้าที่ตามวรรคหนึ่ง เจ้าพนักงานคดีอาจแจ้งให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องส่งข้อมูลที่จำเป็นหรือมีหนังสือเรียกบุคคลใดบุคคลหนึ่งมาให้ข้อมูลหรือทำหนังสือชี้แจง จัดส่งเอกสารมาเพื่อประกอบการดำเนินการ แล้วจัดทำรายงานเสนอต่อศาล โดยอาจจะบุลึงพยานหลักฐานที่ศาล

^๒ ข้อ ๑๖ วรรคหนึ่ง แก้ไขเพิ่มเติมโดยข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยวิธีการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๐

สมควรเรียกมาสืบเพิ่มเติมตามมาตรา ๒๒ ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญที่ศาลสมควรรับฟังความเห็น
เพื่อประกอบการพิจารณาพิพากษาตามมาตรา ๒๖

ข้อ ๑๗ พยานหลักฐานหรือความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญตามรายงาน
ของเจ้าพนักงานคดีตามข้อ ๑๖ ให้ศาลแจ้งให้คู่ความทราบก่อนการสืบพยานนั้นตามสมควร เพื่อให้
คู่ความมีโอกาสโต้แย้งพยานหลักฐานดังกล่าวหรือเรียกผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญฝ่ายตนมาให้
ความเห็นโต้แย้งหรือเพิ่มเติมได้

ข้อ ๑๘ ในการสืบพยาน ศาลมีอำนาจให้พยานเข้าเบิกความก่อนหลัง ตาม
ความสำคัญและความสะดวกในการพิจารณาคดี พยานคนใดทราบวันนัดสืบพยานโดยชอบแล้ว
ไม่ไปศาลในวันนัดดังกล่าวและศาลเห็นว่าคำเบิกความของพยานที่ไม่มาศาลคนใดเป็นข้อสำคัญในการ
วินิจฉัยชี้ขาดคดี ให้ศาลเลื่อนการสืบพยานออกไปและดำเนินการติดตามพยานมาเบิกความหรือให้ได้
ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับประเด็นแห่งคดีตามที่เห็นสมควร

ข้อ ๑๙ ศาลอาจมีคำสั่งให้ถือเอาบันทึกคำเบิกความพยานในชั้นไต่สวนมูลฟ้องเป็น
คำเบิกความพยานในชั้นพิจารณา โดยพยานไม่ต้องเบิกความใหม่ทั้งหมด แต่ถ้าจำเลยขออนุญาต
ถามพยานโดยอ้างเหตุว่าตนไม่ได้มาศาลในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง ศาลพึงให้อีกโอกาสแก่จำเลยในการต่อสู้คดี

ข้อ ๒๐ ในการสืบพยานของศาล หากศาลเห็นว่าคดีมีข้อเท็จจริงและพยานหลักฐาน
เพียงพอที่จะพิจารณาวินิจฉัยได้ ศาลจะมีคำสั่งให้งดการสืบพยานเสียก็ได้

ข้อ ๒๑ ในกรณีที่มีการบันทึกคำพยานโดยใช้วิธีการบันทึกลงในวัสดุ ซึ่งถ่ายทอด
ออกเป็นภาพหรือเสียงหรือโดยใช้วิธีการอื่นใด ซึ่งคู่ความและพยานอาจตรวจสอบถึงความถูกต้องของ
บันทึกการเบิกความนั้นได้ ศาลอาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีควบคุม และตรวจสอบความถูกต้อง
สมบูรณ์ของข้อความที่บันทึกตลอดจนการจัดทำสำเนาข้อความดังกล่าวเป็นลายลักษณ์อักษรหรือ
สิ่งบันทึกอย่างอื่น

ข้อ ๒๒ ศาลอาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีช่วยควบคุมและแนะนำให้คู่ความ
ดำเนินคดีไปตามขั้นตอนของกฎหมาย หากพบว่ามิชอบบกร่องให้รายงานต่อศาลพร้อมด้วยแนว
ทางแก้ไขโดยเร็วเพื่อให้ศาลพิจารณาสั่งการตามที่เห็นสมควร

ข้อ ๒๓ ก่อนศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่ง เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ศาลอาจ
เรียกพยานหลักฐานมาสืบเพิ่มเติมตามที่เห็นสมควร ซึ่งรวมทั้งการเรียกพยานที่สืบแล้วมาสืบใหม่ด้วย
โดยไม่ต้องมีฝ่ายใดร้องขอก็ได้

ข้อ ๒๔ การริบทรัพย์สินในคดีทุจริตหรือประพฤติมิชอบ หากปรากฏต่อศาลว่ามี
บุคคลที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินดังกล่าว ให้ศาลแจ้งบุคคลนั้นเพื่อส่งข้อมูลที่จำเป็นประกอบการ
พิจารณาสั่ง

คำร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน ให้ประกาศคำร้องดังกล่าว ณ ที่ทำการศาล และศาลจังหวัดแห่งท้องที่ที่ทรัพย์สินนั้นตั้งอยู่ และประกาศในหนังสือพิมพ์ที่มีจำหน่ายแพร่หลายทั่วไปอย่างน้อยสามวันติดต่อกัน นอกจากนี้ ในกรณีที่ผู้ครอบครองหรือมีชื่อเป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์ดังกล่าวมิใช่ผู้ถูกกล่าวหา ให้ศาลส่งสำเนาประกาศดังกล่าวแก่บุคคลดังกล่าวด้วย

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา
หมวด ๓
อุทธรณ์ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา
ข้อ ๒๕ ในการยื่นอุทธรณ์ของจำเลยซึ่งไม่ได้ถูกคุมขัง จำเลยต้องมาแสดงตนต่อเจ้าพนักงานศาล หากจำเลยร้องขอขยายระยะเวลาแสดงตนต่อเจ้าพนักงานศาล ให้ระบุถึงเหตุผลความจำเป็นที่ต้องขอขยายระยะเวลาพร้อมแสดงหลักฐานและที่อยู่หรือช่องทางที่สามารถติดต่อกับจำเลยได้ การพิจารณาคำร้องให้ศาลคำนึงถึงความหนักเบาของโทษที่จำเลยได้รับ พฤติการณ์หรือโอกาสที่จำเลยอาจหลบหนี รวมถึงความสุจริตในการต่อสู้คดีของจำเลยประกอบกัน ในการแสดงตนของจำเลย ให้เจ้าพนักงานศาลดำเนินการตามข้อ ๙ (๑)

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา
ข้อ ๒๖ ในการยื่นอุทธรณ์ หากจำเลยซึ่งไม่ได้ถูกคุมขังไม่มาแสดงตน หรือเมื่อครบกำหนดขอขยายระยะเวลาแสดงตนแล้ว จำเลยไม่มาแสดงตนต่อเจ้าพนักงานศาล ให้เจ้าพนักงานศาลทำรายงานเจ้าหน้าที่เสนอต่อศาลชั้นต้น และให้ศาลชั้นต้นส่งฟ้องอุทธรณ์ดังกล่าวพร้อมสำนวนรวมทั้งรายงานเจ้าหน้าที่ไปยังศาลอุทธรณ์แผนกคดีทุจริตและประพฤติมิชอบเพื่อพิจารณาสั่งต่อไป

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา
หมวด ๔
ฎีกา สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

ข้อ ๒๗ ในการยื่นคำร้องขออนุญาตฎีกาของจำเลยซึ่งไม่ได้ถูกคุมขัง จำเลยต้องมาแสดงตนต่อเจ้าพนักงานศาล โดยให้นำหมวด ๓ มาใช้บังคับด้วยโดยอนุโลม

ข้อ ๒๘ คำร้องแสดงเหตุที่ศาลฎีกาควรรับฎีกาไว้พิจารณาต้องแสดงถึง
(๑) ปัญหาข้อเท็จจริงหรือปัญหาข้อกฎหมายที่ขออนุญาตฎีกา และ
(๒) ปัญหาที่ขออนุญาตฎีกานั้นเป็นปัญหาสำคัญตั้งที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๔๖ หรือในข้อบังคับนี้ ซึ่งศาลฎีกาควรรับวินิจฉัย

ข้อ ๒๙^๓ ในกรณีที่อัยการสูงสุดลงลายมือชื่อรับรองในฎีกาของพนักงานอัยการว่ามีเหตุอันควรที่ศาลฎีกาจะได้วินิจฉัย ตามมาตรา ๔๖ วรรคสี่ คำร้องตามมาตรา ๔๔ เพียงแสดงว่าอัยการสูงสุดได้ลงลายมือชื่อรับรองในฎีกาของพนักงานอัยการว่ามีเหตุอันควรที่ศาลฎีกาจะได้วินิจฉัย

^๓ ข้อ ๒๙ แก้ไขเพิ่มเติมโดยข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยวิธีการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๐

ข้อ ๓๐ ให้ศาลชั้นต้นมีอำนาจตรวจคำร้องแสดงเหตุที่ศาลฎีกาควรรับฎีกาไว้พิจารณาและฎีกาและมีคำสั่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๕ ประกอบประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๘ หากผู้ฎีกาไม่ปฏิบัติตามคำสั่ง ให้ศาลชั้นต้นรับส่งคำร้องและฎีกาดังกล่าวพร้อมสำนวนไปยังศาลฎีกาเพื่อพิจารณาสั่งโดยเร็วต่อไป

กรณีตามวรรคหนึ่ง ถ้าองค์คณะผู้พิพากษาเห็นว่าคำสั่งของศาลชั้นต้นถูกต้อง ให้มีคำสั่งไม่รับคำร้องและไม่รับฎีกา หรือถ้าไม่มีคำร้องก็ให้สั่งไม่รับฎีกา

ข้อ ๓๑ ในกรณีที่มีการขอขยายระยะเวลาใด ๆ เช่น การยื่นคำร้องหรือฎีกา หากศาลชั้นต้นเห็นสมควรอนุญาตให้ขยาย ให้ศาลชั้นต้นสั่งตามที่เห็นสมควร มิฉะนั้นให้รับส่งคำร้องขอขยายระยะเวลาพร้อมสำนวนความไปยังศาลฎีกาเพื่อพิจารณาสั่งโดยเร็ว

การขอขยายระยะเวลาดำเนินการตามวรรคหนึ่ง หากจำเป็นเป็นผู้ต้องคำพิพากษาให้ประหารชีวิต การอนุญาตให้ขยายระยะเวลาควรคำนึงถึงกำหนดระยะเวลาตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๖๒

ข้อ ๓๒ เมื่อศาลชั้นต้นได้รับคำร้องและฎีกาตามข้อ ๒๘ แล้ว ให้รับส่งสำเนาคำร้องและฎีกานั้นให้คู่ความอีกฝ่ายแล้วส่งคำร้องพร้อมฎีกาและสำนวนความไปยังศาลฎีกาโดยเร็ว ทั้งนี้ไม่จำเป็นต้องรอคำคัดค้านของคู่ความฝ่ายนั้น แต่ในกรณีที่คู่ความอีกฝ่ายได้ยื่นคำร้องและฎีกาด้วย ให้ศาลชั้นต้นดำเนินการเกี่ยวกับคำร้องดังกล่าวให้เสร็จสิ้นเสียก่อนแล้วจึงส่งคำร้องและฎีกาของคู่ความทุกฝ่ายไปยังศาลฎีกาในคราวเดียวกัน

ถ้ามีการยื่นคำคัดค้านภายหลังที่ได้ดำเนินการตามวรรคหนึ่งแล้ว ก็ให้ส่งคำคัดค้านนั้นไปยังศาลฎีกาเพื่อประกอบการพิจารณาวินิจฉัย

ในกรณีที่จำเลยต้องคำพิพากษาให้ประหารชีวิต ให้ศาลชั้นต้นรับส่งคำร้องและฎีกาพร้อมสำนวนคดีไปยังศาลฎีกาในทันที โดยทางไปรษณีย์ด่วนที่สุดหรือวิธีการอื่นที่ได้ผลไม่ช้ากว่านั้น

ข้อ ๓๓ การขอแก้ไขคำร้องหรือฎีกาให้กระทำได้ภายในกำหนดระยะเวลาตาม มาตรา ๔๔ หรือตามที่ศาลมีคำสั่งให้ขยายออกไป

ข้อ ๓๔ การพิจารณาคำร้องตามมาตรา ๔๕ องค์คณะผู้พิพากษาพึงพิจารณา วินิจฉัยและมีคำสั่งให้แล้วเสร็จภายในหนึ่งเดือนนับแต่วันที่ได้รับสำนวนหรือตามระเบียบของประธานศาลฎีกา

ข้อ ๓๕ ปัญหาสำคัญอื่นตามมาตรา ๔๖ วรรคสอง (๗) ได้แก่ กรณี ดังต่อไปนี้

(๑) คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์แผนกคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ มีความเห็นแย้งในสาระสำคัญ

(๒) คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์แผนกคดีทุจริตและประพฤติมิชอบได้วินิจฉัย ข้อกฎหมายสำคัญที่ไม่สอดคล้องกับความตกลงระหว่างประเทศที่มีผลผูกพันกับประเทศไทย

ข้อ ๓๖ ในกรณีที่องค์คณะผู้พิพากษาเห็นว่าปัญหาตามคำร้องแสดงเหตุที่ศาลฎีกาควรรับฎีกาทั้งหมดหรือบางข้อเป็นปัญหาสำคัญที่ศาลฎีกาควรวินิจฉัย ให้มีคำสั่งอนุญาตให้ฎีกาและสั่งรับฎีกาทั้งหมดหรือบางข้อไว้พิจารณาแล้วส่งให้ศาลชั้นต้นอ่านคำสั่งดังกล่าวให้คู่ความฟัง

จำเลยฎีกาอาจยื่นคำแก้ฎีกาต่อศาลชั้นต้นได้ภายในกำหนดสิบห้าวันนับแต่วันฟังคำสั่งและภายในกำหนดเจ็ดวันนับแต่วันที่จำเลยฎีกายื่นคำแก้ฎีกาหรือนับแต่ระยะเวลาที่กำหนดไว้สำหรับการยื่นคำแก้ฎีกาได้สิ้นสุดลง ให้ศาลชั้นต้นส่งคำแก้ฎีกาไปยังศาลฎีกาหรือแจ้งให้ทราบว่ามีคำแก้ฎีกา เมื่อศาลฎีกาได้รับคำแก้ฎีกาหรือแจ้งความเห็นว่าแล้ว ให้นำคดีลงสารบบความโดยพลัน การขอขยายระยะเวลายื่นคำแก้ฎีกาให้นำความในข้อ ๓๑ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

ข้อ ๓๗ ในกรณีที่องค์คณะผู้พิพากษาเห็นว่าคำร้องมิได้ปฏิบัติตามข้อ ๒๘ หรือปัญหาตามคำร้องทั้งหมดมิใช่ปัญหาสำคัญที่ศาลฎีกาควรวินิจฉัย ให้มีคำสั่งยกคำร้องและไม่รับฎีกา โดยแสดงเหตุผลโดยย่อแล้วส่งสำนวนความคืนศาลชั้นต้นเพื่อแจ้งให้คู่ความทราบโดยเร็ว

ข้อ ๓๘ ในกรณีที่มีคู่ความหลายฝ่ายต่างยื่นคำร้องแสดงเหตุที่ศาลฎีกาควรรับฎีกาไว้พิจารณา ให้วินิจฉัยโดยทำเป็นคำสั่งฉบับเดียวกันก็ได้

ข้อ ๓๙ ผู้พิพากษาซึ่งเป็นองค์คณะที่พิจารณาสั่งอนุญาตให้ฎีกาคดีใดอาจเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาคดีนั้นอีกก็ได้

ประกาศ ณ วันที่ ๒๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๙

วิระพล ตั้งสุวรรณ
ประธานศาลฎีกา

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

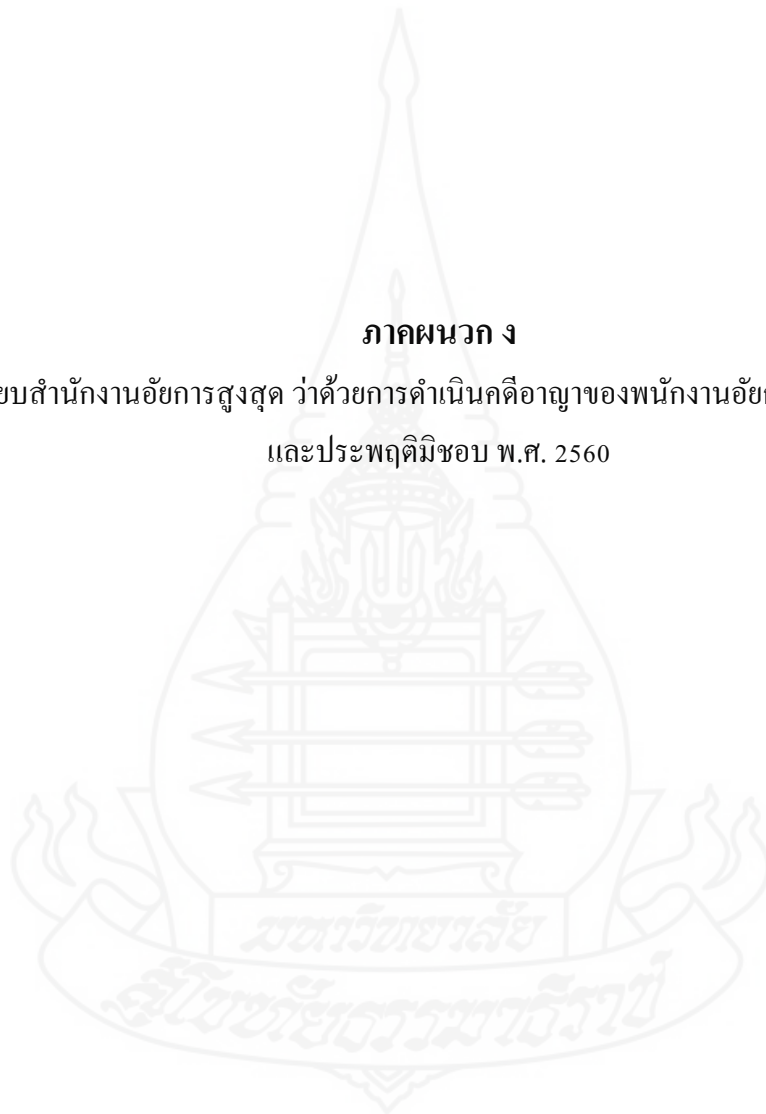
สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

ข้อ ๓๗ แก้ไขเพิ่มเติมโดยข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยวิธีการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๐

ภาคผนวก ง

ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุด ว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการในคดีทุจริต
และประพุดติมิชอบ พ.ศ. 2560

ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุด
ว่าด้วยการดำเนินคดีของพนักงานอัยการในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ
พ.ศ. ๒๕๖๐

โดยที่พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. ๒๕๕๙ และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. ๒๕๕๙ มีผลใช้บังคับแล้ว ซึ่งการดำเนินคดีดังกล่าวมีวิธีการแตกต่างกับการดำเนินคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาหรือตามกฎหมายอื่น ดังนั้น เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานอัยการมีประสิทธิภาพสูงสุดและเป็นแนวทางเดียวกัน จึงสมควรให้มีระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีของพนักงานอัยการในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๙ วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. ๒๕๕๓ อัยการสูงสุดจึงออกระเบียบ ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ระเบียบนี้เรียกว่า “ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีของพนักงานอัยการในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. ๒๕๖๐”

ข้อ ๒ ระเบียบนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๐ เป็นต้นไป

ข้อ ๓ ในระเบียบนี้

“คดีทุจริตและประพฤติมิชอบ” หมายความว่า คดีทุจริตและประพฤติมิชอบตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ

“การดำเนินคดี” หมายความว่า การดำเนินการตามอำนาจและหน้าที่ทางอรรถคดีในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบของพนักงานอัยการ

“สำนักงานคดี” หมายความว่า สำนักงานอัยการที่มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ

“พนักงานอัยการเจ้าของสำนวน” หมายความว่า พนักงานอัยการผู้ได้รับการสั่งจ่ายสำนวน

“อัยการพิเศษฝ่าย” หมายความว่า อัยการพิเศษฝ่ายผู้รับผิดชอบในการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ

“อธิบดีอัยการ” หมายความว่า อธิบดีอัยการผู้รับผิดชอบในการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ

ข้อ ๔ อัยการสูงสุดเป็นผู้มีอำนาจตีความและวินิจฉัยปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติตามระเบียบนี้

ข้อ ๕ อัยการสูงสุดมีอำนาจออกประกาศ คำสั่ง หลักเกณฑ์และวิธีการเพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติตามระเบียบนี้

บรรดาระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ และคำสั่ง ซึ่งขัดหรือแย้งกับระเบียบนี้ ให้ใช้ระเบียบนี้แทน

บททั่วไป

ข้อ ๖ นอกจากสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือของคณะกรรมการ ป.ป.ท. แล้ว สำนวนการสอบสวนตามระเบียบนี้ ได้แก่

(๑) สำนวนการสอบสวนของพนักงานสอบสวนที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือคณะกรรมการ ป.ป.ท. ส่งเรื่องให้ดำเนินการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

(๒) สำนวนการสอบสวนของพนักงานสอบสวนที่ได้ดำเนินการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาหรือตามกฎหมายอื่น

(๓) สำนวนการสอบสวนคดีทุจริตและประพฤติมิชอบของพนักงานสอบสวนหรือพนักงานสอบสวนคดีพิเศษที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดฐานฟอกเงิน หรือการกระทำความผิดตามกฎหมายว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ กฎหมายว่าด้วยการให้เอกชนร่วมลงทุนในกิจการของรัฐ หรือกฎหมายอื่นที่มีวัตถุประสงค์ในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตหรือประพฤติมิชอบ

ข้อ ๗ นอกจากที่กำหนดไว้ในระเบียบนี้ ให้นำระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการมาใช้โดยอนุโลม

ข้อ ๘ การมอบหมายให้ดำเนินคดี การควบคุม และการตรวจสอบ รวมทั้งการดำเนินคดีเสียหาย การมอบหมายให้พนักงานอัยการคนใดคนหนึ่งดำเนินคดีแทน การมอบหมายให้พนักงานอัยการคนใดคนหนึ่งร่วมดำเนินคดี หรือการจัดตั้งคณะทำงานเพื่อร่วมดำเนินคดี เป็นอำนาจของอัยการพิเศษฝ่ายและอธิบดีอัยการ

การเรียกคืนสำนวนหรือการโอนสำนวนจะกระทำมิได้ เว้นแต่อัยการพิเศษฝ่ายหรืออธิบดีอัยการเห็นว่าเป็นกรณีที่จะเสียความเป็นอิสระในการพิจารณาสั่งคดีหรือการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามกฎหมายโดยสุจริต รวดเร็ว เทียบธรรม และปราศจากอคติทั้งปวง ให้อัยการพิเศษฝ่ายหรืออธิบดีอัยการเรียกคืนสำนวน หรือโอนสำนวนโดยเปลี่ยนตัวพนักงานอัยการเจ้าของสำนวน แล้วให้รายงานอธิบดีอัยการหรืออัยการสูงสุด แล้วแต่กรณี เพื่อทราบ

หมวด ๑

การดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ

ส่วนที่ ๑

การปฏิบัติต่อสำนวน

ข้อ ๙ เมื่อได้รับสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือของคณะกรรมการ ป.ป.ท. หรือสำนวนการสอบสวน พร้อมสำเนาอิเล็กทรอนิกส์ จำนวน ๒ ชุด แล้ว ให้ลงรับในสารบบคดีทุจริตและประพฤติมิชอบในวันที่รับสำนวน และให้ส่งจ่ายสำนวนโดยเร็ว

สารบบและงานธุรการคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ให้เป็นไปตามที่สำนักงานอัยการสูงสุดกำหนด

ส่วนที่ ๒

การพิจารณาสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช.

ข้อ ๑๐ เมื่อพนักงานอัยการเจ้าของสำนวนเห็นว่าสำนวนการไต่สวนสมบูรณ์พอที่จะดำเนินคดีได้ ให้ทำความเห็นควรรับดำเนินคดีอาญาฟ้องหรือควรยื่นคำร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน พร้อมร่างคำฟ้องหรือคำร้องเสนอผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นถึงอัยการสูงสุดเพื่อพิจารณาสั่ง

หากพนักงานอัยการเจ้าของสำนวนเห็นว่าสำนวนการไต่สวนยังไม่สมบูรณ์พอที่จะดำเนินคดีได้ รวมทั้งฐานความผิดที่ไม่ครบถ้วนตามการกระทำที่ถูกกล่าวหา ให้ทำความเห็นโดยระบุข้อที่ไม่สมบูรณ์ตลอดจนข้อกล่าวหาเพิ่มเติมในฐานความผิดใดแก่ผู้ถูกกล่าวหาคนใด ให้ครบถ้วนในคราวเดียว พร้อมรายชื่อคณะทำงานผู้แทนอัยการสูงสุดและร่างหนังสือแจ้งคณะกรรมการ ป.ป.ช. เสนอผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นถึงอัยการสูงสุดเพื่อพิจารณาสั่ง

ข้อ ๑๑ เมื่อคณะทำงานผู้แทนทั้งสองฝ่ายดำเนินการรวบรวมพยานหลักฐานตามข้อที่ไม่สมบูรณ์แล้ว ให้คณะทำงานผู้แทนอัยการสูงสุดมีความเห็นเสนอผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นถึงอัยการสูงสุด

เพื่อประโยชน์ในการดำเนินคดี ก่อนการประชุมเพื่อหาข้อยุติเกี่ยวกับการดำเนินการฟ้องคดี ให้คณะทำงานผู้แทนอัยการสูงสุดทำบันทึกความเห็นเกี่ยวกับพยานหลักฐานที่รวบรวมได้เสนอผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นถึงอัยการสูงสุด

ข้อ ๑๒ เพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินคดี เมื่อพิจารณาสำนวนการไต่สวนแล้ว เห็นว่ามีพยานหลักฐานพอที่จะดำเนินคดีกับบุคคลอื่นหรือบุคคลภายนอกที่พาดพิงถึง ให้พนักงานอัยการเจ้าของสำนวนทำความเห็นเสนอผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นถึงอัยการสูงสุดเพื่อพิจารณาแจ้งคณะกรรมการ ป.ป.ช. ดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ต่อไป

ส่วนที่ ๓

การพิจารณาสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ท. และสำนวนการสอบสวน

ข้อ ๑๓ การพิจารณาสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ท. เมื่อพนักงานอัยการเจ้าของสำนวนมีความเห็นควรสั่งฟ้อง ให้เสนอความเห็นพร้อมร่างคำฟ้องต่ออัยการพิเศษฝ่ายเพื่อพิจารณาสั่ง

หากเห็นว่าสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ท. ยังไม่สมบูรณ์พอที่จะดำเนินคดีได้ รวมทั้งฐานความผิดที่ไม่ครบถ้วนตามการกระทำที่ถูกกล่าวหา ให้ทำความเห็นโดยระบุข้อที่ไม่สมบูรณ์ตลอดจนข้อกล่าวหาเพิ่มเติมในฐานความผิดใดแก่ผู้ถูกกล่าวหาคนใด ให้ครบถ้วนในคราวเดียว และร่างหนังสือแจ้งคณะกรรมการ ป.ป.ท. เพื่อไต่สวนข้อเท็จจริงเพิ่มเติม เสนออัยการพิเศษฝ่ายเพื่อพิจารณาสั่ง

ในกรณีจำเป็นที่คณะกรรมการ ป.ป.ท. และอัยการสูงสุดจะตั้งคณะทำงานร่วมกันเพื่อไต่สวนข้อเท็จจริงเพิ่มเติม ให้อัยการพิเศษฝ่ายเสนอรายชื่อคณะทำงานต่อผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นถึงอัยการสูงสุด

เมื่ออัยการพิเศษฝ่ายมีคำสั่งไม่ฟ้อง ให้รีบส่งสำนวนการไต่สวนพร้อมกับคำสั่งไปยังคณะกรรมการ ป.ป.ท. เพื่อดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

ข้อ ๑๔ การพิจารณาสำนวนการสอบสวน เมื่อพนักงานอัยการเจ้าของสำนวนมีความเห็นควรสั่งฟ้อง ให้เสนอความเห็นพร้อมร่างคำฟ้องต่ออัยการพิเศษฝ่ายเพื่อพิจารณาสั่ง

หากเห็นว่าพยานหลักฐานในสำนวนการสอบสวนยังไม่แน่ชัดว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดหรือไม่ ให้ทำความเห็นเสนออัยการพิเศษฝ่ายเพื่อสั่งสอบสวนเพิ่มเติม

เมื่ออัยการพิเศษฝ่ายมีคำสั่งไม่ฟ้อง ให้รับส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมกับคำสั่งเพื่อดำเนินการ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาหรือตามกฎหมายอื่น แล้วแต่กรณี

หมวด ๒

การดำเนินการฟ้องและการบรรยายฟ้อง

ข้อ ๑๕ กรณีเป็นสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เมื่ออัยการสูงสุดมีคำสั่งให้ ดำเนินคดีอาญาฟ้อง ให้สำนักงานคดีแจ้งคณะกรรมการ ป.ป.ช. ให้ส่งตัวผู้ถูกกล่าวหามายังพนักงานอัยการ เพื่อฟ้องคดีเมื่อได้รับตัวผู้ถูกกล่าวหาแล้วให้ยื่นฟ้องผู้ถูกกล่าวหาทันทีโดยไม่ต้องรอผู้ถูกกล่าวหาอื่นที่ไม่มา ตามกำหนด ส่วนผู้ถูกกล่าวหาที่ไม่มาตามกำหนด ให้แจ้งคณะกรรมการ ป.ป.ช. เพื่อจัดการให้ได้ตัวมาฟ้อง คดีต่อไป

กรณีเป็นสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ท. เมื่ออัยการพิเศษฝ่ายมีคำสั่งฟ้อง ให้แจ้ง คณะกรรมการ ป.ป.ท. ส่งตัวผู้ถูกกล่าวหามายังพนักงานอัยการเพื่อฟ้องคดี เมื่อได้รับตัวผู้ถูกกล่าวหาแล้ว ให้ยื่นฟ้องผู้ถูกกล่าวหาทันทีโดยไม่ต้องรอผู้ถูกกล่าวหาอื่นที่ไม่มาตามกำหนด ส่วนผู้ถูกกล่าวหาที่ไม่มา ตามกำหนดและมีความจำเป็นต้องจับตัวผู้ถูกกล่าวหา ให้พนักงานอัยการแจ้งพนักงานฝ่ายปกครองหรือ ตำรวจที่มีเขตอำนาจเหนือท้องที่ผู้ถูกกล่าวหา มีภูมิลำเนาหรือที่อยู่เป็นผู้ดำเนินการ และแจ้งด้วยว่า เมื่อจับกุมตัวได้ให้ส่งตัวไปยังศาลและแจ้งให้พนักงานอัยการทราบภายในสี่สิบแปดชั่วโมง

กรณีเป็นสำนวนการสอบสวน ให้ปฏิบัติตามระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญา ของพนักงานอัยการ

ข้อ ๑๖ การบรรยายฟ้อง ให้ดำเนินการตามมาตรา ๑๕๘ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และให้มีข้อความที่เป็นการกล่าวหาเกี่ยวกับการกระทำอันเป็นความผิดคดีทุจริตและประพฤตินิยม และต้อง ระบุพฤติการณ์ที่กล่าวหาว่ากระทำความผิดพร้อมทั้งชี้ช่องพยานหลักฐานให้ชัดเจนเพียงพอที่จะดำเนิน กระบวนพิจารณาต่อไปได้

กรณีเป็นสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ในคำฟ้องให้ระบุชื่อโจทก์ตามสำนักงานคดี และ ในการบรรยายฟ้องให้ระบุว่า “อัยการสูงสุดมีคำสั่งมอบหมายให้พนักงานอัยการ..... รับผิดชอบดำเนินคดี”

หมวด ๓

การดำเนินคดีแก่ต่างคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ

ข้อ ๑๗ การดำเนินคดีแก่ต่างของสำนักงานคดีปราบปรามการทุจริตภาค กรณีมีความเห็นควรรับแก้ต่างให้อัยการพิเศษฝ่ายเป็นผู้พิจารณาสั่งรับแก้ต่าง แล้วเสนอผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นถึงอธิบดีอัยการเพื่อทราบ หากมีความเห็นควรไม่รับแก้ต่าง ให้อธิบดีอัยการเป็นผู้พิจารณาสั่งรับหรือไม่รับแก้ต่าง เมื่ออธิบดีอัยการมีคำสั่งประการใดให้ปฏิบัติตามนั้น เว้นแต่กรณีที่หน่วยงานของรัฐหรือผู้ถูกฟ้องขอให้อัยการสูงสุดชี้ขาดในเรื่องไม่รับแก้ต่างและอัยการสูงสุดมีคำสั่งเป็นอย่างอื่น

ในกรณีที่มิมีคำสั่งไม่รับแก้ต่าง ให้พนักงานอัยการเจ้าของสำนวนทำหนังสือเสนอตามลำดับชั้นถึงอธิบดีอัยการหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายเพื่อพิจารณาลงนามแจ้งคำสั่งให้ผู้ร้องขอให้ดำเนินการแก้ต่างทราบทันที คดีที่ประชาชนสนใจหรือคดีสำคัญ เมื่อสำนักงานคดีปราบปรามการทุจริตภาคได้รับสำนวนแก้ต่างคดีอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบแล้ว ให้รายงานผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นจนถึงอัยการสูงสุดทันที

หมวด ๔

วิธีปฏิบัติในชั้นอุทธรณ์และฎีกา

ข้อ ๑๘ เมื่อศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งแล้ว กรณีเป็นสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ให้พนักงานอัยการเจ้าของสำนวนเสนอสำนวนพร้อมด้วยรายงานการคดีตามแบบ (อ.ก.๑๓) และบันทึกคำพิพากษาข้อพร้อมความเห็นโต้แย้งหรือไม่โต้แย้งคำพิพากษาให้ครบถ้วนตามแบบ (อ.ก.๑๔) รวมทั้งสำเนาคำพิพากษา คำเบิกความพยานโจทก์และจำเลย และเอกสารต่าง ๆ ที่จำเป็นเสนอผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นถึงอัยการสูงสุดเพื่อพิจารณาสั่ง

กรณีที่อัยการสูงสุดออกคำสั่งอุทธรณ์หรือฎีกา ให้พนักงานอัยการเจ้าของสำนวนเป็นผู้ทำคำฟ้องอุทธรณ์หรือคำฟ้องฎีกาเสนออัยการพิเศษฝ่ายพิจารณา

ส่วนคดีที่จำเลยอุทธรณ์หรือฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล ให้พนักงานอัยการเจ้าของสำนวนลงรายละเอียดวันเวลาที่รับอุทธรณ์หรือฎีกากลางในรายงานการคดีตามแบบ (อ.ก.๑๓) แล้วทำบันทึกข้อความเสนอผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นถึงอัยการสูงสุด เพื่อพิจารณาสั่ง หากอัยการสูงสุดออกคำสั่งแก้อุทธรณ์หรือแก้ฎีกา ให้พนักงานอัยการเจ้าของสำนวนเป็นผู้ทำคำแก้อุทธรณ์หรือคำแก้ฎีกาเสนออัยการพิเศษฝ่ายพิจารณา

ข้อ ๑๙ เมื่อศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งแล้ว กรณีเป็นสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ท. หรือสำนวนการสอบสวน ให้พนักงานอัยการเจ้าของสำนวนเสนอความเห็นต่ออัยการพิเศษฝ่ายเพื่อทำความเข้าใจ แล้วส่งสำนวนไปยังสำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายคดีศาลสูง สำนักงานคดีศาลสูงหรือสำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายคดีศาลสูงภาค สำนักงานคดีศาลสูงภาค แล้วแต่กรณี ดำเนินการ

ส่วนคดีที่จำเลยอุทธรณ์หรือฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล ให้พนักงานอัยการเจ้าของสำนวนลงรายละเอียดวันเวลาที่รับอุทธรณ์หรือฎีกากลางในรายงานการคดีตามแบบ (อ.ก.๑๓) พร้อมทำบันทึก

ข้อความเสนอความเห็นต่ออัยการพิเศษฝ่ายเพื่อทำความเห็น แล้วส่งสำนวนไปยังสำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายคดีศาลสูง สำนักงานคดีศาลสูง หรือสำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายคดีศาลสูงภาค สำนักงานคดีศาลสูงภาค แล้วแต่กรณี ดำเนินการ

การดำเนินคดีในชั้นอุทธรณ์หรือฎีกา ให้ดำเนินการตามระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาชั้นศาลสูงของพนักงานอัยการ

บทเฉพาะกาล

ข้อ ๒๐ การดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบที่ได้ดำเนินการไปแล้วในชั้นตอนใดตามระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการตามกฎหมายว่าด้วยมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๕๗ หรือตามระเบียบหรือคำสั่งอื่นใด ก่อนวันที่ระเบียบนี้ใช้บังคับให้เป็นอันใช้ได้ แต่การดำเนินการในชั้นตอนต่อไปให้ปฏิบัติตามระเบียบนี้

ประกาศ ณ วันที่ ๓๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๐

ลงชื่อ ร้อยตำรวจตรี พงษ์นิวัฒน์ ยุทธภัณฑ์บริหาร
(พงษ์นิวัฒน์ ยุทธภัณฑ์บริหาร)
อัยการสูงสุด

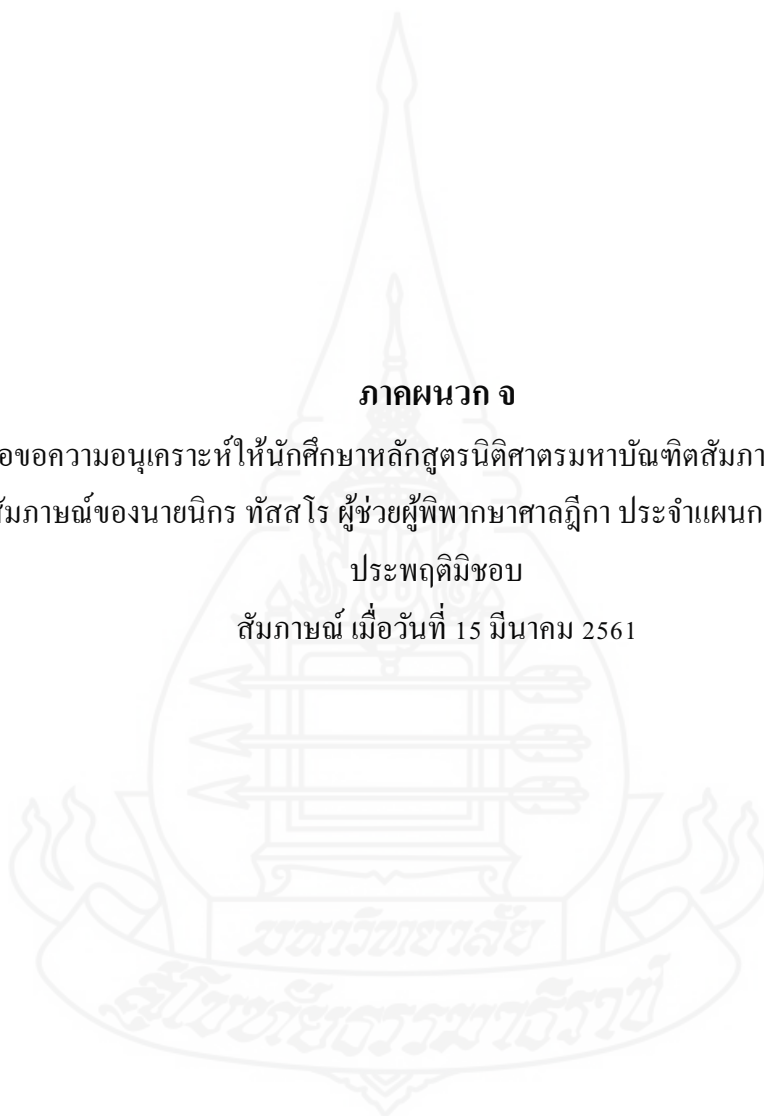

ภาคผนวก จ

หนังสือขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิตสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก
และบทสัมภาษณ์ของนายนิกร ทัสสโร ผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา ประจำแผนกอาญาคดีทุจริตและ

ประพจน์มิชอบ

สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2561

ที่ ศธ ๐๕๒๒.๑๘/๓๑๓

สาขาวิชานิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี ๑๑๑๒๐

๑๓ มีนาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก
เรียน ท่านนิกร ทัสสโร

ด้วย ดร.ณัฐพงศ์ สุวรรณพานิชย์ นักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกกฎหมาย
อาญาและกระบวนการยุติธรรม มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช อยู่ระหว่างการศึกษาศูตริวิชาวิทยานิพนธ์ในหัวข้อ
“บทบาทของพนักงานอัยการในการดำเนินคดีอาญาในศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ” โดยมี
ศาสตราจารย์ ดร.ธวัชชัย สุวรรณพานิช เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา นักศึกษามีความจำเป็นต้องได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับ
การดำเนินคดีอาญาทุจริตและประพฤติมิชอบเพื่อให้วิทยานิพนธ์มีความสมบูรณ์

ในการนี้ สาขาวิชานิติศาสตร์เห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเป็นอย่างสูง
เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช จึงขอความอนุเคราะห์ท่านอนุญาตให้
นักศึกษาเข้าพบเพื่อสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกตามหัวข้อดังกล่าวข้างต้น เพื่อประโยชน์ในทางวิชาการและประกอบ
การศึกษาต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ภาณุมาศ ชัดเงางาม)

ประธานกรรมการประจำสาขาวิชานิติศาสตร์

งานเลขานุการกิจ

โทร. ๐๒-๕๐๔-๘๓๖๔-๕, ๐๒-๕๐๔-๓๖๐๒

โทรสาร. ๐๒-๔๐๓-๓๘๕๔

หมายเลขโทรศัพท์ติดต่อนักศึกษา ๐๘๗-๐๒๐๕๕๕๕

วันที่ 15 มีนาคม พ.ศ. 2561

ได้มาทำการสัมภาษณ์ ท่านนิกร ทัสโล ซึ่งท่านเป็นผู้พิพากษา

นายณัฐพงศ์ สุวรรณพาณิชย์ : ขออนุญาตสัมภาษณ์ท่านในเรื่องที่จะทำงานวิจัย ขออนุญาตเรียนถามท่านว่า ปัจจุบันท่านดำรงตำแหน่งอะไร อย่างไร ที่ไหน

ท่านนิกร ทัสโล : ขณะนี้ผมดำรงตำแหน่งเป็นผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกาประจำศาลฎีกา แผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ซึ่งหลังจากเป็นหัวหน้าศาลมาผมก็มาประจำที่กองผู้ช่วยศาลฎีกาตั้งแต่ปี 2552 จนกระทั่งถึงปี 2558 ผมได้รับการแต่งตั้งให้เป็นหัวหน้าแผนกคดีอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบต่อเจ้าหน้าที่รัฐในศาลอาญา เมื่อยกแผนกนั้นขึ้นเป็นศาล ผมก็เป็นรองอธิบดีศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบกลาง

นายณัฐพงศ์ สุวรรณพาณิชย์ : ผมขอเริ่มต้นในประเด็นของปัญหาที่จะกราบเรียนถามท่านนิกรว่า หลังจากที่พนักงานอัยการเอาเฉพาะในส่วนของพนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องในคดีทุจริตแล้ว ไม่ว่าจะได้รับสำนวนมาจากที่ไหนก็ตาม ขั้นตอนกระบวนการของศาลคดีทุจริตและประพฤติมิชอบเป็นอย่างไรบ้างครับ

ท่านนิกร ทัสโล : ในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ซึ่งขอกกล่าวถึงศาลชั้นต้นก่อน ศาลชั้นต้นเราถือวิธีพิจารณาตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบหรือที่เราเรียกว่า วิ.ทุจริต กฎหมายได้กำหนดให้ผู้มีสิทธิฟ้องซึ่งหากเป็นอัยการจะต้องนำตัวจำเลยมาที่ศาล และกำหนดไว้เพิ่มเติมว่าอัยการผู้เป็นโจทก์จะต้องส่งสำนวนการไต่สวนหรือการสอบสวนให้แก่ศาลด้วย สำนวนการไต่สวนนั้นเป็นการรับสำนวนมาจากคณะกรรมการ ป.ป.ช. ก็ต้องส่งต่อศาลในวันที่น่าตัวจำเลยมาศาล ถ้าหากว่าเป็นสำนวนคดีที่จำเลยเริ่มต้นมาจากพนักงานสอบสวนก็ต้องส่งสำนวนสอบสวนอันนี้เป็นกระบวนการที่กำหนดไว้ ซึ่งก็จะเห็นได้ว่าแตกต่างกับกรณีของระบบซึ่งเราเรียกว่าระบบกล่าวหาที่กฎหมายกำหนดให้โจทก์ส่งเฉพาะตัวจำเลยเท่านั้น หลักอีกหลักหนึ่งที่เราจะเห็นพัฒนาการของกฎหมายในระบบไต่สวนที่ฟ้องร้องเจ้าหน้าที่ของรัฐในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ก็คือว่า กฎหมายกำหนดให้ผู้พิพากษาสามารถไต่สวนพยานเองได้ อย่างไรก็ตาม การไต่สวนพยานเองที่เราพูดถึงกันนี้ภาระการพิสูจน์ยังคงอยู่กับโจทก์อันเป็นหลักของคดีอาญา

ในกฎหมายวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบได้มีรายละเอียดให้ประธานศาลฎีกา ออกข้อบังคับเพิ่มเติมเข้ามาได้ซึ่งก็มีข้อบังคับอยู่ 2 ฉบับในขณะนี้ เรียกว่า ข้อบังคับของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ การที่มีข้อบังคับนี้ทำให้มีรายละเอียดในส่วนของหน้าที่ของท่านอัยการคือระบบกระบวนการตรวจพยานหลักฐาน การตรวจพยานหลักฐานกฎหมายนี้ได้กำหนดเครื่องมือของผู้พิพากษาขึ้นมา คือว่าในคดีที่อัยการเป็นโจทก์หรือคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์ก็ตาม ศาลจะให้เจ้าพนักงานคดีตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐานให้แก่ศาล เพื่อเป็น

แนวทางในการพิจารณาคดีหรือการไต่สวนมูลฟ้องคดีที่อัยการเป็นโจทก์นั้นส่วนใหญ่แล้วจะไม่ได้สวนมูลฟ้อง แต่เมื่อมีเจ้าพนักงานนี้ขึ้นมา ท่านอัยการต้องให้ข้อมูลต่อเจ้าพนักงานคดี ให้เจ้าพนักงานคดีได้ทำหน้าที่รวบรวมคัดกรองพยานเอกสาร พยานบุคคล วัตถุพยานต่างๆ นำเสนอท่านผู้พิพากษา บทบาทของอัยการตอนนี้ก็ถือเป็นบทบาทที่เพิ่มขึ้น พอมาถึงวันไต่สวนจริงๆ วิธีการเราถือหลักว่าศาลเป็นผู้ไต่สวน เพราะฉะนั้นคำถามพยานสามารถถามนำได้ ไม่ว่าจะพยานของฝ่ายใด เพราะถือพยานของศาล ทางท่านอัยการซึ่งเป็นผู้ฟ้องซึ่งเป็นโจทก์หากจะตั้งคำถามพยานก็ต้องขออนุญาตศาลในการถาม และบางคดีศาลก็อาจจะให้ท่านอัยการส่งคำถามที่จะถามพยานนั้นๆ ก่อน

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : ขอโทษครับขออนุญาตนิดนึงในกรณีที่ย้ายยื่นพยานบุคคลไป 20 ปากสมมติเนอะครับ หรือว่ายื่นพยานเอกสารไปประมาณ 100 ฉบับ อำนาจในการพิจารณาอยู่ที่ใคร อย่างไร

ท่านนิกร ทัสโล : อำนาจแรกสุด เอาหน้าที่ก่อน หน้าที่ตรวจสอบพยานหลักฐานตรวจสอบรวบรวมอยู่ที่เจ้าพนักงานคดีก่อน แต่ไม่ได้มีหน้าที่โดยอิสระ ต้องเสนอผู้พิพากษา ทำรายงานเสนอว่าพยานปากนั้นปากนี้ เอกสารหมายนั้นหมายนี้ ควรจะเข้าสู่กระบวนการไต่สวนหรือไม่ หรือมีข้อเท็จจริงที่ยุติแล้ว ซึ่งศาลจะไม่ได้สวนเพิ่ม

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : ก็คือขึ้นอยู่กับท่านผู้พิพากษาใช่หรือไม่

ท่านนิกร ทัสโล : ทำที่สุดก็เป็นท่านผู้พิพากษา

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : ท่านผู้พิพากษานี่เองที่จะชี้ขาดว่า ตามที่เจ้าพนักงานคดีเสนอมาท่านผู้พิพากษาเห็นชอบด้วยหรือไม่ชอบ

ท่านนิกร ทัสโล : ที่จะให้นำเข้าไต่สวนหรือไม่ต้องนำเข้าไต่สวน ถ้าไม่ต้องนำเข้าไต่สวนก็ไม่ได้หมายความว่าเราจะไม่ฟัง คือที่ไม่ต้องนำเข้าไต่สวนส่วนใหญ่แล้วมาจากข้อเท็จจริงยุติและฟังได้เสียแล้ว เพราะในคดีอาญาที่ท่านอัยการเป็นโจทก์และที่ยื่นฟ้องส่งตัวจำเลยและเอกสารที่เราเรียกว่าสำนวน สำนวนนี้กฎหมายบังคับไว้ด้วยว่าให้ศาลถือสำนวนนั้นเป็นสำนวนหลักในการไต่สวน เมื่อข้อเท็จจริงอยู่ในสำนวนหลักแล้ว และชั้นตรวจพยานหลักฐานไม่มีการโต้แย้ง จึงให้ศาลฟังข้อเท็จจริงในสำนวนหลักนั้น

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : ที่ท่านได้กรุณาตอบบอกว่าในการ วันนัดไต่สวนตัวอัยการ โจทก์ซึ่งเป็นตัวโจทก์จะต้องถามตามจะต้องส่งคำถามก่อน ก่อนนี้หมายถึงช่วงไหน อย่างไร

ท่านนิกร ทัสโล : ก่อนประมาณ 7 วันครับ

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : ก่อนที่จะมีการไต่สวน 7 วัน ที่นี้คำถามสมมุติว่าเขาส่งคำถามไป 20 คำถาม

ท่านนิกร ทัสโล : ศาลจะเป็นคนกรองเอง

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : กรองว่า

ท่านนิกร ทัสโร : ศาลจะถามให้หรือไม่ คือส่งคำถามแล้ว ไม่ได้หมายความว่า จะถามเอง ได้ทุกคำถาม ส่งมาให้ศาลเพื่อให้ศาลคิดว่าคำถามนี้ควรจะผนวกกลมกลืนกับคำถามไหน และศาลก็จะถามเอง เมื่อท่านอัยการหลังจากท่านฟังคำถามของศาลเสร็จหลังจากศาลถามแล้ว ถ้าท่านเห็นว่าเพียงพอสำหรับรูปคดีของท่านในฐานะผู้ที่มีภาระการพิสูจน์ท่านก็ไม่ต้องถามเพิ่มอีกก็ได้ หากจะถามเพิ่มต้องขออนุญาตศาลเพื่อตั้งคำถาม

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : เขาใช้คำว่าขออนุญาตถาม และศาลจะอนุญาตหรือไม่ อยู่ที่อำนาจของศาลจะให้หรือไม่ และมันมีในคดี

ท่านนิกร ทัสโร : ฝ่ายจำเลยต้องขออนุญาตเช่นกัน ก็เหมือนกัน

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : ฝ่ายจำเลยจะต้องปฏิบัติหน้าที่เช่นเดียวกัน เช่น การยื่นบัญชีพยาน การยื่นคำถาม

ท่านนิกร ทัสโร : ยื่นบัญชีพยาน ยื่นบัญชีพยานเสร็จแล้ว ศาลจะเป็นผู้คัดกรองพยานให้ฝ่ายโจทก์ เช่น ให้นำเข้าได้ส่วน 4 ปาก เพราะว่าฝ่ายโจทก์เรามีสำนวน ป.ป.ช. เป็นหลักอยู่แล้ว แต่ฝ่ายจำเลยโดยปกติส่วนใหญ่จะได้อ้างพยานมากกว่าโจทก์ เมื่อศาลคัดพยานจำเลยว่าจะมี 7 ปาก แต่ละปากจะไต่สวนวันไหน ฝ่ายจำเลยก็ต้องส่งคำถามที่จะถามเหมือนกัน

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : ตัวจำเลยก็ต้องถามเหมือนกัน

ท่านนิกร ทัสโร : ศาลเป็นผู้ถามเหมือนกัน แม้จะเป็นพยานจำเลย

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : ในวิธีปฏิบัติส่วนมากศาลจะเป็นคนถามทั้งหมดเลย ไข่ม้อยครับ

ท่านนิกร ทัสโร : ศาลจะถามทั้งหมด พยานทุกปากถือว่าเป็นพยานของศาล

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : ถือว่าเป็นพยานของศาลไม่ว่าจะเป็นพยานฝ่ายไหน เพราะฉะนั้นในคดีนี้ก็จะไม่มีการ เขาเรียกว่าถามค้านถามตั้ง ไม่มีการถามค้านถามตั้ง และคำถามจะขึ้นอยู่กับดุลพินิจของศาลว่าศาลจะให้หรือไม่ แล้วในทางปฏิบัติส่วนมากเป็นอย่างไร

ท่านนิกร ทัสโร : แต่ก็มีบางคดีที่ศาลก็จะอ้อมอ้อมให้

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : อ้อมอ้อมก็คืออนุญาตให้ถาม ถ้าศาลเห็นว่าไม่ใช่เป็นการฟุ่มเฟือยหรือไม่ใช่เป็นการทำให้ประวิงคดี

ท่านนิกร ทัสโร : แต่จากประสบการณ์ที่ผมทำงานมาและก็ดูสำนวน ดูรูปคดีแล้วตั้งคำถามพยานโดยศาล

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : เดี่ยวค่อยคุยกันครับ แสดงว่า

ท่านนิกร ทัสโร : ศาลชั้นต้นส่วนใหญ่แล้วศาลจะอนุญาตให้คู่ความถามพยาน

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : ภายหลังจากที่ได้มีการถาม ขบวนการไต่สวนเสร็จสิ้นแล้ว ศาลจะต้องดำเนินการอย่างไร

ท่านนิกร ทัสโร : เมื่อไต่สวนเสร็จสิ้นแล้ว ศาลก็จะมีการประชุมองค์คณะเพื่อวินิจฉัยคดี

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : มีการประชุมคดี

ท่านนิกร ทัสโร : ประชุมวินิจฉัยคดีเพื่อหาคำตอบหรือผลของคดีนั้น

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : การประชุมนี้ใช้อย่างไร

ท่านนิกร ทัสโร : การประชุม โดยหลักองค์คณะต้องประชุมก่อน แล้วในระเบียบของศาลคดีสำคัญจะต้องมีรองอธิบดีเป็นผู้ดูแล ถ้าหากเป็นคดีสำคัญยิ่งขึ้นไปอีกหรืออัตราโทษสูงถึงประหารชีวิตก็จะมีการประชุม อธิบดี และรองอธิบดีทั้งสามท่าน เพื่อประชุมกำหนดประเด็น แล้วร่างคำพิพากษาตามประเด็นนั้น แล้วค่อยวินิจฉัยคำต่อคำ

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : คำต่อคำแล้วขึ้นจ้อเลย ไม่ได้เอาสำนวนมานั่งถาม

ท่านนิกร ทัสโร : สำนวนนี้ดูเป็นขั้นแรกที่คุณตอนประเด็นว่ามีกี่ประเด็น จากนั้นดูประกอบว่า พยานปากไหนบอกความว่าอย่างไร ผลคดีในแต่ละประเด็นควรจะเป็นอย่างไร และผลคดีท้ายสุดเป็นอย่างไร

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : แสดงว่าวันที่จะมีการนัดไต่สวนก็ต้องมีการประชุมเหมือนกัน

ท่านนิกร ทัสโร : ส่วนใหญ่จะประชุมก่อน

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : ส่วนใหญ่จะมีการประชุมก่อน ประชุมก่อนว่าจะถามเรื่องอะไร ประเด็นไหนอย่างไร ก็คำถาม

ท่านนิกร ทัสโร : พอจบการไต่สวน ก็จะมีประเด็นของคดีชี้กันเป็นรายๆ ว่า ประเด็นนี้ใครควรชนะด้วยเหตุผลอย่างไร มีหลักฐานอะไรสนับสนุนบ้าง จากนั้นเจ้าของสำนวนและองค์คณะก็จะไปยกร่างขึ้นมา แล้วก็มาประชุมอีกรอบ

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : แสดงว่ากระบวนการขั้นตอน ก็ยุ่งยากพอสมควรสำหรับตัวผู้พิพากษา เพราะว่า 1) เริ่มต้นตั้งแต่แรกก็ต้องมีการกลั่นกรองก่อนหลังจากที่มีการส่งมาโดยเจ้าพนักงานคดี ก็ต้องพิจารณาในเรื่องของความเห็นของเจ้าหน้าที่ที่เสนอขึ้นมา ก็ต้องมีการเรียกออกไปประชุมกันก่อน ประชุมกันก่อนรอบหนึ่งก่อน พอประชุมรอบหนึ่งก่อน หลังจากนั้นพอไต่สวนเสร็จ ก็ต้องมีการประชุมคดีอีก แสดงว่าขั้นตอนที่รัดกุมพอสมควรโดยอาศัยข้อบังคับและข้อกฎหมายที่ระบุไว้

ท่านนิกร ทัสโร : คดีทุจริตและประพฤติมิชอบหลายคดี จำเลยเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐชั้นผู้ใหญ่ตำแหน่งสูง เพราะฉะนั้นกระบวนการทำงานเหมือนที่วานี้ เกือบทุกคดี

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : ขออนุญาตถามท่านว่า องค์กรคณะกรรมการพิจารณาคดีมีกี่ท่าน

ท่านนิกร ทัสโร : ของศาลชั้นต้นองค์กรที่เรากำหนดไม่น้อยกว่า 2 ท่าน ซึ่งโดยกำลังของผู้พิพากษา แล้วก็กำหนดว่าต้องเป็นผู้พิพากษามาแล้ว 10 ปี ก็ไม่สามารถที่จะเพิ่มเติมได้ ก็ได้แต่กำหนดองค์กร 2 ท่าน และก็มีเจ้าพนักงานคดี 1 ท่าน

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : คือผมกำลังจะถามเปรียบเทียบกับ คดีนักการเมือง คดีทุจริตของนักการเมือง เราใช้คำย่อๆ ยังต้องใช้พวกศาลถึง 9 ท่าน องค์กรถึง 9 ท่าน แล้วก็ในคดีทุจริตก็ถือว่าเป็นคดีที่ใหญ่ แล้วก็ใช้อัตรากำลังสูงจริงๆ แล้วในความเห็นของผม พอผมสัมภาษณ์ท่านแล้วเห็นว่า กระบวนการไม่ว่ากระบวนการตั้งแต่แรกก็ดี กลั่นกรองโดยเจ้าพนักงานกลั่นกรองก็ดี หลังจากที่มีการไต่สวนเสร็จ แล้วก็ยังมีการเขาเรียกว่าประชุมคดี ถ้ามีคดีสำคัญ เขาก็ต้องมี 7 ท่านที่จะมาร่วมกัน ในความเห็นของท่าน ท่านเห็นว่าถ้าเป็นไปได้ถ้ากำลังของผู้พิพากษาเต็มกำลัง สมมติว่าเรามีอัตรากำลังเยอะแล้ว ความเห็นของท่านควรจะเป็นกี่ท่านในศาลชั้นต้น

ท่านนิกร ทัสโร : ผมยังเห็นว่าควรจะเป็น 3 ท่าน

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : ควรเห็นว่าน่าจะเป็น 3 ท่าน

ท่านนิกร ทัสโร : คือมี 2 ท่าน ผมคิดว่าน้อยไปนิดหนึ่ง

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : และในคดีทุจริตนี้ จะมีอุทธรณ์ ฎีกา หรือไม่ อย่างไร

ท่านนิกร ทัสโร : หลังจากศาลชั้นต้นตัดสินแล้ว ใน วิ.ทุจริต ได้กำหนดระบบใหม่ขึ้นมาว่าให้คดีถึงที่สุดที่ศาลอุทธรณ์ อุทธรณ์นี้อุทธรณ์ที่เดียวคือที่ศาลอุทธรณ์กรุงเทพฯ เท่านั้น ไม่สามารถอุทธรณ์เป็นศาลอุทธรณ์ภาคได้ ไม่ว่าจะเป็คดีเกิดที่ไหน ต้องใช้ศาลอุทธรณ์ที่กรุงเทพฯ

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : มีที่ศาลอุทธรณ์กรุงเทพฯ อุทธรณ์กลาง

ท่านนิกร ทัสโร : ศาลอุทธรณ์กลาง ที่รัชดาเท่านั้นไม่สามารถอุทธรณ์ไปที่อื่นได้

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : แล้วตัวจำเลยก็ดี หรือโจทก์ก็ดี สามารถที่จะฎีกาได้หรือไม่

ท่านนิกร ทัสโร : ถ้าศาลอุทธรณ์ตัดสินแล้ว ตามหลักคือถือว่าถึงที่สุด ไม่ว่าจะตัดสินตามศาลชั้นต้นที่ยกฟ้อง แล้วศาลอุทธรณ์ลงโทษหรือศาลชั้นต้นลง ศาลอุทธรณ์ยกฟ้องต้องถึงที่สุด แต่เนื่องจากว่าในระบบเราให้มีการขออนุญาตได้ จึงใช้ระบบอนุญาตให้ฎีกา ซึ่งระบบอนุญาตให้ฎีกานี้กำหนดให้ท่านผู้พิพากษาศาลฎีกา 3 ท่าน และรองประธานศาลฎีกาอีก 1 ท่าน รวมแล้วเป็น 4 ท่านเป็นผู้พิจารณาอนุญาต

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : มีใครบ้างนะครับ ประธาน

ท่านนิกร ทัสโร : รองประธาน 1 ท่าน และท่านผู้พิพากษาอีก 3 ท่าน

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : รองประธานศาลฎีกา 1 ท่าน ผู้พิพากษาหมายถึงผู้พิพากษาอะไรครับ

ท่านนิกร ทัสสโร : ผู้พิพากษาศาลฎีกา 3 ท่าน ร่วมกันเป็นองค์คณะ

นายฉัตรพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : ร่วมกันพิจารณาว่าจะอนุญาตให้ฎีกาหรือไม่

ท่านนิกร ทัสสโร : ใช่ครับ เฉพาะประเด็นว่าอนุญาตหรือไม่ก่อน

นายฉัตรพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : แล้วท่านพอจะทราบหรือไม่ว่าในชั้นฎีกามีองค์คณะเท่าไร อย่างไร พอจะทราบหรือไม่

ท่านนิกร ทัสสโร : โดยปกติองค์คณะของคดีทั่วไป 3 ท่าน และคดีทุจริต 4 ท่าน

นายฉัตรพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : โอเคครับ ที่นี้ผมอยากจะเรียนถามว่า ก่อนที่จะมาเป็นศาลฎีกา ไม่ใช่ศาลฎีกา ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ แต่เดิมขึ้นอยู่กับอยู่อย่างไร หรือตั้งมาอย่างไร

ท่านนิกร ทัสสโร : แต่เดิมคดีทั่วไปก็มองว่า คดีทุจริตเป็นคดีอาญาทั่วไป ก็พิจารณาพิพากษาที่ศาลจังหวัดได้หรือบางข้อหาที่ศาลแขวงในข้อหาที่โทษไม่เกิน 2 ปี เช่น กรณีเจ้าพนักงานฝ่าฝืนจงใจไม่ให้เกิดการเป็นไปตามกฎหมายอะไรอย่างนี้ครับ โทษแค่ 2 ปีศาลแขวงพิจารณาพิพากษาแต่พอหลังจากเราตั้งแผนกขึ้นมา

นายฉัตรพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : เขาเรียกว่าแผนกอะไรครับ

ท่านนิกร ทัสสโร : แผนกคดีทุจริตและประพฤติมิชอบของเจ้าหน้าที่รัฐในศาลอาญา

นายฉัตรพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : ตั้งไปแล้วเมื่อปี 2558 เริ่มต้นจัดตั้งศาลอาญาจริงๆ ของคดีทุจริตนี้เมื่อไหร่ครับ กฎหมายออกมาเมื่อปี 2559

ท่านนิกร ทัสสโร : กฎหมายออกมาเมื่อปี 2559 หลังจากนั้น 1 ปีก็มีเป็นศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบกลาง

นายฉัตรพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : หลังจากนั้น 1 ปีก็มีเป็นศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบกลาง ปัจจุบันนี้มีอย่างไรบ้างครับ ศาลอาญาคดีทุจริตนี้

ท่านนิกร ทัสสโร : ศาลอาญาคดีทุจริต ปัจจุบันนี้มีทั้งหมด 10 ศาลทั่วประเทศ

นายฉัตรพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : 10 ศาลนี้คือศาลอะไรบ้างครับ

ท่านนิกร ทัสสโร : คือศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบกลาง ซึ่งมีเขตอำนาจในกรุงเทพมหานคร นครปฐม นนทบุรี ปทุมธานี สมุทรปราการ และจังหวัดสมุทรสาคร

นายฉัตรพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : จริงๆ แล้วปัจจุบันพอทราบว่าได้มีแนวคิดที่จะศาลคดีอาญาทุจริตกลางจะเอาเฉพาะในกรุงเทพแล้วมีแนวคิดอยู่แต่ยังไม่ออกมาเป็นกฎหมาย ok ครับ

ท่านนิกร ทัสสโร : แต่ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบกลางมีเขตอำนาจเหมือนศาลอาญา คือสามารถใช้ดุลพินิจรับคดีทั่วประเทศได้

นายฉัตรพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : แล้วค่อย ๆ

ท่านนิกร ทัสโส : รับมากรุงเทพฯ ได้

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : ศาลคดีทุจริตกลางมีอำนาจทั่วประเทศ ก็คือหมายความว่าให้โอนคดีเข้ามาที่กรุงเทพฯ ให้มาฟ้องที่กรุงเทพฯ เรามีสิทธิที่จะรับ ไม่ว่าเหตุที่จะเกิดที่เชียงใหม่ อะไรก็ตาม อันนั้นมันเป็นอะไรครับ

ท่านนิกร ทัสโส : เป็นไปตามกฎหมายจัดตั้ง พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ คือนอกจากจะมีอำนาจในเขตอำนาจตัวเองแท้ๆ แล้ว ยังมีเขตอำนาจครอบคลุมทั่วประเทศและยังมีเขตอำนาจสำหรับคดีทุจริตที่เกี่ยวข้องกับต่างประเทศนอกราชอาณาจักร

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : ที่นี้ผมอยากจะเรียนถามท่านว่า นอกจากกฎหมายตามประมวลกฎหมายเรื่องคดีทุจริตแล้ว ยังมีข้อบังคับหรือข้ออะไรของศาลฎีกาหรือไม่

ท่านนิกร ทัสโส : ในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ นอกจากเราถือตามกฎหมาย 2 ฉบับคือพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ และกฎหมายวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบแล้ว ในวิธีพิจารณานั้นได้ให้อำนาจท่านประธานศาลฎีกาโดยความเห็นชอบของที่ประชุมใหญ่ในการออกข้อบังคับของประธานศาลฎีกา กำหนดรายละเอียดในการปฏิบัติหน้าที่ได้อีกด้วย ซึ่งตอนนี้ก็มีอยู่ 2 ฉบับเพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการเปลี่ยนแปลงให้ทันต่อสถานการณ์

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : เขาเรียกว่าอะไรครับ

ท่านนิกร ทัสโส : เรียกว่าข้อบังคับของประธานศาลฎีกา

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : ข้อบังคับของประธานศาลฎีกามีกี่ฉบับครับ

ท่านนิกร ทัสโส : ข้อบังคับของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบมี 2 ฉบับ

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : สามารถค้นหาได้ในอินเทอร์เน็ตทั่วไป

ท่านนิกร ทัสโส : ในราชกิจจานุเบกษา หรืออินเทอร์เน็ตก็ได้

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : นอกจากมีพระราชบัญญัติจัดตั้ง และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาและมีเขาเรียกข้อบังคับซึ่งจะแตกต่างกับศาลทุจริตของนักการเมืองอย่างไรครับ

ท่านนิกร ทัสโส : อันนั้นใช้คำว่าข้อกำหนด ชื่อเรียกต่างกัน

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : ชื่อเรียกต่างกัน ศาลคดีทุจริตเขาใช้คำว่าข้อบังคับ

ท่านนิกร ทัสโส : ยกตัวอย่างเช่น วิธีการส่งตัวจำเลยมาให้ศาลสามารถที่จะถ่ายภาพจำเลยได้ สแกนลายนิ้วมือได้ หากอัตลักษณ์ตัวบุคคลได้ ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะให้รู้ว่าเราเป็นตัวจริง

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : อันนี้หมายถึงคดีอะไรครับ

ท่านนิกร ทัสโส : คดีทุจริต

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : คดีทุจริตหมายความว่า วิธีการส่งตัว มีการถ่ายภาพ มีการหา
 อัปเดตลักษณะเพื่อ

ท่านนิกร ทัสโส : มีการหาอัปเดตลักษณะเพื่อประโยชน์ 1) คือ เป็นเรื่องประสิทธิภาพในการ
 ทำงานว่าเป็นบุคคลคนนี้จริงเมื่อจะ ได้ตรวจสอบ 2) เมื่อมีชั้นอุทธรณ์ ชั้นอุทธรณ์กฎหมายกำหนดให้
 จำเลยที่ไม่ถูกจำคุก คือได้ประกันระหว่างอุทธรณ์จะอุทธรณ์ได้ต้องมาแสดงตน ดังนั้น ศาลจะได้
 ตรวจสอบว่าเป็นบุคคลคนเดียวกันเนื่องจากว่าตอนแรกๆ ศาลอาญาคดีทุจริตเราอยู่ตรงกลางใน
 กรุงเทพฯ เราไม่สามารถรู้จากที่ต่างจังหวัดได้ว่าใครหน้าตาอย่างไร

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : การออกข้อบังคับนี้เพื่อความคล่องตัวและเกิดประสิทธิภาพ
 ในการทำงานเพราะว่าในกรณีนี้กฎหมายไม่ได้บัญญัติไว้ให้เห็นชัดเจน เราก็ดูเลย

ท่านนิกร ทัสโส : กฎหมายตั้งใจที่จะให้กำหนดรายละเอียดไว้ในข้อบังคับ ยกตัวอย่างเช่น
 กฎหมายกำหนดว่าในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบเมื่อ โจทก์ยื่นฟ้องแล้ว หากศาลเห็นว่า โจทก์
 โจทก์เห็นว่าคำฟ้อง ไม่ถูกต้อง กฎหมายกำหนดให้ศาลสั่งให้โจทก์แก้ฟ้องได้ แม้จะเป็นอัยการ
 ฟ้องก็ตาม สั่งให้โจทก์แก้ฟ้องได้ ที่นี้คำว่าฟ้องไม่ถูกต้องรวมถึงอะไรบ้าง ก็มาอยู่ในข้อกำหนด
 ข้อกำหนดนี้จึงได้กำหนดว่าฟ้องไม่ถูกต้องหมายถึงทุกเรื่อง ยกเว้น ฟ้องของอัยการไม่ครบ
 องค์ประกอบความผิด ศาลสั่งแก้ไม่ได้ แม้กฎหมายเขียนไว้ให้ศาลสั่งฟ้องแก้ให้สมบูรณ์ได้
 แต่ข้อกำหนดนี้ที่ประชุมในศาลฎีกามีมติไม่เห็นชอบให้แก้ในองค์ประกอบก็หมายความว่าอัยการ
 ท่านต้องดูแลองค์ประกอบ

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : แสดงว่าอันนี้คือบทบาทหน้าที่ของอัยการจะต้อง
 พิจารณาฟ้องให้ครบองค์ประกอบความผิด เพราะฉะนั้นจะไปฟ้องเคลือบคลุมไม่ได้ ศาลไม่สั่งให้
 แก้ ศาลจะยกฟ้องทันทีฟ้องใหม่ไม่ได้ด้วย เพราะฉะนั้นกฎหมายตรงนี้ผมอยากทราบประเด็นตรงนี้
 ว่า เพราะฉะนั้นบทบาทของอัยการตรงนี้ก็จะต้องถ่วง รัศกุมในการว่า เพราะว่ามันเกิดขึ้น
 เนื่องจากเกิดจากข้อบังคับตัวนี้ว่า โจทก์อื่นแก้ฟ้องได้ แต่ของอัยการคุณจะต้องทำให้สมบูรณ์

ท่านนิกร ทัสโส : โจทก์อื่นก็แก้องค์ประกอบให้ครบองค์ประกอบความผิดไม่ได้เหมือนกัน

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : โจทก์อื่นศาลยกฟ้องเลยใช่ไหม ทุกคน ไม่ว่าจะ เป็นอัยการ
 เคยมีกรณีเกิดขึ้นหรือไม่

ท่านนิกร ทัสโส : มีประจำครับ แต่ว่าไม่ใช่ฟ้องอัยการเท่านั้นเอง

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : แต่ว่าในกรณีของผู้เสียหายฟ้องเอง เราจะไม่นับอัยการให้แก้
 แต่มันขึ้นอยู่กับข้อบังคับที่กำหนดไว้ ตามข้อบังคับ ตรงนี้สำคัญ

ท่านนิกร ทัสโส : ผมเป็นผู้ชี้แจงข้อบังคับนี้ต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาเอง

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : ข้อที่ว่าฟ้องใหม่ครับ

ท่านนิกร ทัสโส : ใช่ครับ เรื่องฟ้องเดิมกำหนดไปว่าให้สั่งให้แก้ฟ้องหากฟ้องนั้นไม่ถูกต้องหรือขาดสาระสำคัญ ที่ประชุมใหญ่ซักถามคำว่า สาระสำคัญนี้ต้องการอะไร ผมชี้แจงว่า ต้องการให้ศาลสามารถสั่งให้โจทก์ไม่ว่าจะเป็นอัยการหรือผู้เสียหาย แก้อंकประกอบความผิดได้ ถ้าบรรยายมาไม่ครบองค์ประกอบ เหตุที่ต้องการอย่างนี้เพราะว่าบางเรื่องกลัวว่าการที่ผู้เสียหายบรรยายฟ้องมาโดยที่เป็นเจ้าทุกข์แท้จริงแต่ไม่มีความรู้ในชั้นเชิงเทคนิคคดี ศาลก็จะสั่งให้แก้ไข เสีย หรือผู้ที่มีชั้นเชิงเชี่ยวชาญคดีมากแล้วต้องการจะช่วยเหลือคนใดคนหนึ่งแล้วมาแก้ฟ้องให้ขาดองค์ประกอบ ก็จะมีผลให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. และอัยการฟ้องอีกไม่ได้ แต่ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา เห็นว่ามันเป็นหน้าที่ของโจทก์หรืออัยการผู้เป็นโจทก์ ที่ต้องบรรยายฟ้องให้สมบูรณ์ ศาลจะไม่ก้าวล่วงเข้าไปสั่งให้แก้อंकประกอบความผิด

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : เพราะฉะนั้น นั่นคือบทบาทที่แท้จริงที่ว่า อัยการจะต้องดำเนินการให้รัดกุมตั้งแต่บรรยายฟ้อง ที่นี้ในความเห็นของท่าน จากที่ท่านก็เคยพิจารณาคดีนั่งพิจารณาคดีในศาลอาญาทั่วไปก็ดี และเคยพิจารณาในศาลทุจริตโดยใช้ระบบต่างกันคือ ถ้าคดีทั่วไปใช้ระบบกล่าวหา แต่พอคดีทุจริตเราใช้ระบบไต่สวน ท่านเห็นว่าระบบไหนจะทำให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงาน หรือทำให้เกิดความเป็นธรรมต่อทั้งผู้ที่อยู่ในกระบวนการยุติธรรมอย่างนี้ดีกว่า

ท่านนิกร ทัสโส : คือ ตอบหลักการคือ ระบบไหนก็ตอบยาก แต่ต้องพิจารณาที่วัตถุประสงค์ของคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ผมคิดว่าผมน่าจะตกผลึกว่าควรจะใช้ระบบไต่สวน เพราะว่าคดีทุจริตและประพฤติมิชอบหากให้ใช้ระบบกล่าวหาที่ศาลวางตัวเป็นกลางไม่เข้าไปแสวงหาข้อเท็จจริง คู่คดีบางทีไม่เสมอกัน ฝ่ายหนึ่งเป็นชาวบ้านเอกชน ฝ่ายหนึ่งเป็นเจ้าหน้าที่รัฐซึ่งเป็นระดับผู้พิพากษาก็มี ท่านอัยการก็มีปลัดกระทรวงก็มี อย่างนี้มันต่างกัน สถานภาพของจำเลย หากศาลจะไม่เข้าไปแสวงหาความจริงเองความยุติธรรมมันน่าจะเบี่ยงเบนไปได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าจะไปดูหมวดว่าด้วยส่วนที่ 3 ของ วิ.ทุจริต ว่าด้วยการริบทรัพย์สินจะเห็นว่าบทบาทและกฎหมายได้มอบให้ศาลใช้ดุลพินิจในการสั่งแม้โจทก์จะไม่ขอเรื่องริบทรัพย์สินนี้ เพราะว่าเราต้องการจะให้เกิดความยุติธรรมแก่รัฐ กรณีที่โจทก์ไม่ได้ขอให้ริบทรัพย์สินหรือให้สั่งให้คืนแก่เจ้าของเดิม ปัจจุบันด้วยในระบบกล่าวหาศาลไม่สามารถที่จะสั่งให้ได้เลย เงินทองของรัฐที่ถูกยึดออกไปก็ดี เงินทองของชาวบ้านที่ถูกเรียกสินบนก็ดี หากโจทก์ไม่ขอก็ปล่อยเลยตามเลย แต่ในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบส่วนที่ 3 ของ วิ.ทุจริต นั้นได้กำหนดไว้แบบนี้ตั้งแต่มาตรา 31, 32, 33 ประกอบกับมาตรา 50 ด้วย ก็จะเห็นได้ว่ากฎหมายกำหนดว่าในทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการทุจริตไม่ว่าโจทก์จะมีคำขอหรือไม่ก็ตามให้ศาลมีอำนาจสั่งคือคดีทุจริตมองไปถึงตัวทรัพย์สินที่จะต้องคืนให้แก่รัฐและผู้เสียหายด้วย

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : ไม่มองเฉพาะในการลงโทษ มองถึงที่เขาได้ทุจริตทรัพย์ที่เขาเอาไปด้วย

ท่านนิกร ทัสโร : มองจุดนั้นด้วย เช่นกรณีที่ผู้เสียหายถูกเรียกสินบนก็ต้องเขยวยาให้ ซึ่งต้องให้ตัวจำเลยที่กระทำผิดคืนทรัพย์ที่ได้รับไปแก่แผ่นดิน หรือคืนแก่ผู้เสียหาย ถ้าหากว่าใช้ระบบเดิมมันไม่เอื้อที่จะให้ความยุติธรรมในส่วนทางทรัพย์สิน จึงเห็นว่าเป็นสำหรับคดีทุจริตระบบได้ส่วนนี้เหมาะสมกว่า

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : ในส่วนความเห็นของท่าน อันนี้ผมจะถามกระบวนการพิจารณาอะไร ก็ขั้นตอนอะไรก็คงจะได้พอสมควร ได้ข้อมูลพอสมควร ที่นี้การที่พวกศาลมีทั้งอำนาจอะไรต่างๆ ถามเอง ตรวจสอบเอกสารเอง และยังมีอำนาจตามในเรื่องของการ แม้โจทก์จะไม่ได้ขอในเรื่องของทรัพย์สินก็สามารถขอได้ตามหมวด 3 วิ. ทุจริต ท่านเห็นว่าอำนาจตรงนี้นั้นเป็นอำนาจเต็มของพวกศาลหรือไม่ และก็ในส่วนของคนอื่นมันมีเป็นอย่างไร

ท่านนิกร ทัสโร : อำนาจตรงนี้น่าจะเป็นอำนาจที่เต็มของผู้พิพากษา แต่ถ้ามองในแง่ภาระความสามารถก็ถือว่าเป็นภาระที่หนัก เพื่อคุ้มครองให้ยุติธรรมต่อรัฐ ยุติธรรมต่อตัวจำเลย ยุติธรรมต่อผู้เสียหาย แต่ก็จะเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับมูลคดี

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : คือในส่วนของผู้สัมภาษณ์ มองไปถึงแบบนี้ว่าแต่เดิมที่เราใช้ระบบกล่าวหาบทบาทของอัยการก็ดี บทบาทของทนายก็ดี รู้สึกมันจะเต็ม มีอำนาจเต็มมากแต่ว่าระยะเวลาในการพิจารณาคดีมันก็ช้า ไม่ใช่ช้า นาน ใช้เวลานาน และก็พอเราใช้ระบบได้ส่วนมาไม่ว่าในของค้ำมนุษย์ก็ดีคดีค้ำมนุษย์ก็ดี คดีทุจริตก็ดี มันรู้สึกจะรวดเร็ว เพราะเรามีตัวอย่างคดีที่เกิดขึ้นหลายๆ เรื่องที่รวดเร็วมาก

ท่านนิกร ทัสโร : แต่ว่าคุณูปการเหล่านี้ ศาลไม่ได้เป็นผู้สร้างแต่ฝ่ายเดียว

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : มันเกิดขึ้นกับรัฐ

ท่านนิกร ทัสโร : คุณูปการเหล่านี้มาจากกระบวนการทำงานของท่านอัยการที่ดี ของ ป.ป.ช., ป.ป.ท. หรือของฝ่ายผู้ถูกฟ้องก็ดี มีส่วนด้วยมีส่วนร่วมมือกัน เพราะว่าทางฝ่ายอัยการที่ยื่นฟ้องท่านมีสำนวนหลักที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. จัดทำมาให้ ในส่วนของจำเลยก็มีเครื่องมือให้ศาลเหมือนกัน โดยเฉพาะข้อกำหนดข้อที่ 16 ข้อบังคับข้อที่ 16 กำหนดไว้ชัดเจนว่า เมื่อโจทก์ยื่นฟ้อง ฝ่ายจำเลยซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐสามารถแสวงหาความเป็นธรรมได้แล้ว โดยส่งเอกสารต่างๆ ต่อศาลเพื่อให้พิจารณาก่อนที่ศาลจะกำหนดนัดไต่สวน คือเจ้าหน้าที่ของรัฐในระบบกล่าวหาเดิมมุมมองมองว่ายังไม่มีความเป็นจำเลย เป็นแค่ผู้ถูกฟ้องที่จะขอยื่นส่งเอกสารก็ไม่ได้ เพราะศาลมองว่ายังไม่สามารถเป็นจำเลย กว่าจะส่งเอกสารได้ต้องให้ฝ่ายโจทก์ยอมรับก่อนรับรองก่อน แต่คดีทุจริตและประพฤตินิยมข้อบังคับข้อที่ 16 ก่อให้เกิดความยุติธรรมว่าแม้ศาลจะแค่ตรวจฟ้อง เจ้าหน้าที่

ของรัฐสามารถที่จะส่งเอกสารได้แล้ว ดังนั้น ผู้ถูกฟ้องคดีหลายท่านปัจจุบันได้รับความคุ้มครอง ตั้งแต่ชั้นตรวจฟ้อง คือระบบนี้จะมองแค่ว่าฟ้องครบองค์ประกอบแล้วศาลนัดไต่สวน ทัดอย่างนี้ไม่ได้ เพราะฉะนั้นแม้ฟ้องจะครบองค์ประกอบแล้ว ศาลก็ยังให้สิทธิฝ่ายจำเลยที่จะส่งเอกสารได้ให้ ศาลตรวจเพื่อจะไม่ต้องก้าวเข้าไปสู่การนัดไต่สวนมูลฟ้องหรือแม้กระทั่งไต่สวนมูลฟ้องแล้วจำเลยก็มีสิทธิแถลงส่งเอกสารและมีทนายความได้ด้วยตั้งแต่ชั้นแรก

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : ตั้งแต่ชั้นแรก ตั้งแต่ชั้นยื่นฟ้องเข้ามา ตั้งแต่ชั้นตรวจเอกสาร ตั้งแต่ชั้นตรวจฟ้องเลย การที่ศาลทุจริตถือในเรื่องของการฟ้องต้องครบองค์ประกอบนี้ว่าฟ้องต้องไม่เคลือบคลุมอันนี้เป็นสาระสำคัญ ดังนั้น ก็ต่างจากศาลปกครองที่ใช้ระบบไต่สวนเหมือนกัน แต่ว่าศาลปกครองเขาไม่ถือว่าฟ้องเคลือบคลุม

ท่านนิกร ทัสโส : เข้าใจว่าคดีปกครองไม่เกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพคือไม่เกี่ยวกับถูกขังหรือถูกประหาร ดังนั้น การที่จะอ้อมลวนไปแม้ว่าฟ้องไม่ครบองค์ประกอบก็ทำให้ครบสมบูรณ์ก็น่าจะได้ แต่สำหรับคดีทุจริตที่เกี่ยวกับเรื่องคุกเรื่องตารางด้วย แล้วเรายังถือหลักดั้งเดิมกันอยู่ว่าแม้จะใช้ระบบไต่สวนก็ตามการพิจารณาพิสูจนยังคงแก่โจทก์ เหตุผลของมติที่ประชุมใหญ่น่าจะเพราะเรื่องนี้

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : ท่านจะมีอะไรเพิ่มเติมเกี่ยวกับในเรื่องบทบาทหน้าที่ของอัยการหรือไม่ อย่างไร ว่าพนักงานอัยการควรที่จะเพิ่มบทบาทประเด็นนี้ ขออนุญาตครับ พุดได้ครับผม ในฐานะวิชาการ

ท่านนิกร ทัสโส : ผมคิดว่าเฉพาะส่วนของพนักงานอัยการต้องให้ความสนใจในการตรวจสอบพยานหลักฐานในชั้นตรวจสอบพยานหลักฐาน ถ้าเป็นไปได้ผมอยากให้คุณอย่าใช้นิติกรไปปรับฟัง คือขอให้คุณไปเอง เพราะบางเรื่องเจ้าพนักงานคดีของศาลเพิ่มได้มาพิจารณา ส่วนในตอนที่คดีถึงศาล ผู้ที่เป็นต้นทางในการยื่นฟ้องก็คือท่านอัยการ ดังนั้น ผมอยากให้คุณอัยการได้พิถีพิถันและให้ความสำคัญกับชั้นตรวจพยานหลักฐาน เพราะถ้าหากว่าเขาเสนอพยานไปแล้วศาลเห็นชอบว่าให้แค่ 4 ปาก การที่ท่านจะขออีกรอบหนึ่งมันจะเหนื่อย มันจะยากขึ้น เพราะท่านไม่มาดูแลในชั้นตรวจพยาน

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : ในชั้นตรวจพยาน แสดงว่าพนักงานอัยการถ้าสมมติว่าไปเอง ตรวจสอบเอง ขอเพิ่มได้หรือไม่ ยื่นคำร้องยังสามารถทำได้

ท่านนิกร ทัสโส : คือทำให้เจ้าพนักงานคดีสามารถสอบถามรายละเอียดของคดีได้

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : และนอกจากการตรวจสอบพยานว่าไม่ควรจะใช้นิติกร อัยการผู้ดำเนินคดีควรจะไปเอง และยังมีประเด็นไหนอีก ท่านพุดได้เลยครับ ในฐานะวิชาการ

ท่านนิกร ทัสโส : ผมว่า 1) ท่านอัยการต้องไปเอง 2) ผมคิดว่าท่านอัยการในฐานะทนายผู้ร้องในประเด็นค่าเสียหายที่หน่วยงานของรัฐได้รับจากการทุจริต และเป็นเรื่องที่ยื่นอยู่กับอำนาจ

ศาลคดีทุจริตไม่ได้ขึ้นอยู่กับอำนาจศาลปกครองแม้จะเป็นการละเมิด ในส่วนของค่าเสียหายนี้ท่านต้องพิถีพิถันอยู่เหมือนกันก็คือว่า 1) ท่านต้องดูประเด็นเรื่องค่าเสียหายให้ดีกว่าค่าเสียหายนั้นมีมูลฐานมาจากความไม่ชอบด้วยกฎหมายของสัญญาทางปกครองหรือไม่ ถ้าหากมาจากการทุจริตในเรื่องการทำสัญญาทางปกครอง ขอให้ท่านได้ใช้ 2 อย่างคือ 1) ใช้กรณีริบทรัพย์เป็นหลักก่อนให้ของที่จำเลยได้ไปจากรัฐต้องคืนแก่รัฐ 2) จากนั้นพิจารณาเรื่องค่าเสียหาย เพราะว่าถ้าใช้ค่าเสียหายขึ้นเป็นหลัก ผลจะต่างกันมาก ถ้าใช้เรื่องริบทรัพย์ของทุกหน่วยที่ถูกยกออกไป จะต้องคืนรัฐในฐานะที่เป็นของที่เอาไปจากการกระทำความผิด หากคืนไม่ได้ต้องใช้มูลค่าตามมาตรา 33 แต่ถ้าเป็นเรื่องค่าเสียหายเป็นเรื่องที่จำเลยเขาสามารถที่จะสู้ในประเด็นที่ว่าหน่วยงานของรัฐก็มีส่วนในการทำให้เกิดความละเมิด เช่นเจ้าหน้าที่ของรัฐร่วมกันทุจริตด้วย ฉะนั้นถือว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐมีส่วนกระทำความผิดด้วย ค่าเสียหายจึงต้องหักตามสัดส่วนทางแพ่ง ดังนั้น ในส่วนของอัยการขอให้ศึกษาเรื่องค่าเสียหายและเรื่องริบทรัพย์สิน ต้องศึกษาเรื่องนี้ด้วย

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : มันเป็นเรื่องใหม่ มีประเด็นอื่นอีกหรือไม่ บทบาทของอัยการที่ท่านมองดูแล้วว่าควรที่จะปรับปรุง และก็เพิ่มเติม

ท่านนิกร ทัสโส : ผมว่า 2 เรื่องนี้น่าจะโอเคนะครับ

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : ที่นี้ผมขออนุญาตถามท่านอีกนิดหนึ่งว่า ในกรณีของระบบกล่าวหาเนี่ยเวลาเราจะถามพยานปุ๊บ ตัวพยานเอาพยานโจทก์ก่อน ตัวท่านผู้พิพากษาจะไม่ว่าเลย ตัวพนักงานอัยการจะถามอะไร เอกสารก็ไม่เห็น ที่นี้เท่าที่ผมได้สัมภาษณ์หลายท่าน เข่าบอกว่าสมัยแต่เดิม ก่อนที่จะมีการตั้งศาลฎีกาขึ้นมา พวกศาลทุจริตส่วนมากแล้วจะให้อัยการถาม เป็นเรื่องจริงใช่ไหมครับ ซึ่งจริงๆ แล้วอำนาจในการถามเนี่ยมันต้องเป็นอำนาจของศาล ปัจจุบันนี้เป็นอย่างไรเหมือนเดิมอยู่หรือไม่

ท่านนิกร ทัสโส : ผมว่าภาพรวมจะดีขึ้น

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : คือหมายความว่า ศาลจะถาม ไม่ได้ให้อัยการถาม สำคัญครับ ตรงนี้สำคัญมาก

ท่านนิกร ทัสโส : ผมขอยกตัวอย่างของคดี ถ้าพูดเป็นนามธรรมก็จะไม่ชัดเจน ยกตัวอย่าง 2 คดีเหมือนคดีคลองด่านที่ได้ลงโทษจำเลย ถ้าศาลให้คู่ความถามเองโดยไม่เตรียมคดี คดีนี้ไม่เสร็จเร็ว อีกคดีที่ฟ้องเรื่องสัญญาสัมปทานในเรื่องเครือข่ายโทรศัพท์ คดีนั้นศาลก็ใช้ระบบไต่สวนอย่างเต็มรูปแบบคือเต็มประสิทธิภาพตั้งแต่การคัดพยานคัดกรองในเรื่องชั้นตรวจพยานหลักฐานทางฝ่ายขอสืบพยานจำนวนมาก แต่ศาลให้ไต่สวนประมาณ 4 ปาก

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : แสดงว่า ปัจจุบันนี้ศาลได้ใช้ มันก็มีการพัฒนาการจากเดิมก็อัยการ เพราะเรายังคุ้นเคยกับระบบกล่าวหาเหมือนเดิม ศาลก็คุ้นเคยใช้ไหมครับ ก็ปัจจุบันนี้

ศาลก็มีพัฒนาการถึงขั้นว่าพอพนักงานอัยการก็ตี ตัวจำเลยก็ตี ขึ้นคำถามไปแล้ว ศาลจะใช้คำถาม กลับกรองก่อนแล้วก็ตามคำถามนั่นเอง แสดงว่าได้เริ่มมีการพัฒนาแล้ว แต่ว่าเดิมก็ยังเคยชินอยู่กับ

ท่านนิกร ทัสโส : ก็มีบ้างครับ

นายณัฐพงศ์ สุวรรณพาณิชย์ : แล้วปัจจุบันนี้พอมีอีกไหมครับ เท่าที่ท่านทราบก็แล้ว กัน ไม่ใช่เฉพาะตัวท่าน ที่ว่ามีคำถามแล้ว ศาลก็จะให้อัยการถาม มีหรือไม่ครับ เท่าที่ทราบ

ท่านนิกร ทัสโส : เชื่อว่าโดยธรรมชาติของมนุษย์ระบบเพิ่งเปลี่ยนผ่านมาแค่ปีกว่าๆ ต้องมีเช่นกัน

นายณัฐพงศ์ สุวรรณพาณิชย์ : ทั้งนี้ทั้งนั้น ขอถามตรงๆ นะครับ พวกศาลแม้จะมี ประสิทธิภาพ 10 ปีก็ตาม ที่ท่านพูดว่าอยู่ศาลนี้ นะครับ จะต้องสามารถที่จะเข้าไปสู่กระบวนการ ของการพิจารณาคดีได้ แสดงว่าตัวพิพากษานี้ก็ยังคงคุ้นเคยกับระบบกล่าวหาอยู่ ควรที่จะมีการพัฒนา หรือการอบรมคือทำให้ความรู้หรืออะไรกับตัวท่านผู้พิพากษาหรือไม่ ในระบบตัวนี้ ในเรื่องของ ระบบการพิจารณาคดีระบบไต่สวน

ท่านนิกร ทัสโส : ผมว่ายังต้องใช้เวลาอีกประมาณ 5 ปีสำหรับการฝึกคนของฝ่ายศาล กำหนดให้มองคดีในระบบไต่สวนได้ เพราะผู้พิพากษาที่มาทำงานนี้จริงๆ แล้วกฎหมายกำหนดอายุ การทำงาน 10 ปีก็จริง แต่ท่านที่มาเป็นเจ้าของสำนวนหรือองค์คณะของศาลอาญาคดีทุจริตนี้ ท่าน เป็นหัวหน้าศาลชั้น 20 ปีกว่าแล้ว พอเราถูกฝึกมากับระบบกล่าวหาถึง 20 ปี จึงอาจจะยังคงคุ้นเคย กับระบบเดิม

นายณัฐพงศ์ สุวรรณพาณิชย์ : คุ้นเคยกับระบบกล่าวหาเป็นส่วนใหญ่นะครับ เพราะฉะนั้น ควรจะมีการอบรมมีหรือไม่ครับ ปัจจุบันมีหรือไม่

ท่านนิกร ทัสโส : จริงๆ แล้วผมคิดว่า โดยศาลเองนั่นด้วยเหตุที่ต้องทำแต่งงานคดีทุกวัน การอบรมจึงมีน้อยนะครับ

นายณัฐพงศ์ สุวรรณพาณิชย์ : อบรมน้อย แต่เขาเรียกว่าใช้ความประสบการณ์และ อาจะค้นหาความรู้จากตำรับตำราเอง

ท่านนิกร ทัสโส : การได้เข้ามาในโครงการอบรมโดยจริงจึงมีน้อยครับ แต่อย่างไรก็ต้อง อบรมหาความรู้เพิ่มเติม ปีนี้ศาลส่งไปศึกษาเพิ่มเติมที่ต่างประเทศถึง 31 คน

นายณัฐพงศ์ สุวรรณพาณิชย์ : เพราะฉะนั้นก็ต้องอาศัยระยะเวลาอย่างเดียว อย่างน้อย 5 ปี น่าจะเป็นระบบไต่สวนอย่างเต็มรูปแบบ

ท่านนิกร ทัสโส : ผมคิดว่าเป็นอย่างนั้นครับ แต่ถ้า 5 ปี แล้วท่านมาอยู่ปีเดียว แล้วมีการ โยกย้ายอีก ก็อาจประสบปัญหาเรื่องความต่อเนื่อง

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : ปัญหาเรื่องการโยกย้ายก็มีส่วน ทั้งระบบ อย่างอัยการที่ดี ก็มีการโยกย้ายกันก็เป็นเรื่องปกติ

ท่านนิกร ทัสโส : ปัญหานี้เหมือนกันหมดทุกองค์กร

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : เพราะฉะนั้นประเด็นที่ถามท่าน ประเด็นก็คือใช้ประสบการณ์ในการจัดการที่อยู่นาน แต่ก็ประสบปัญหาอีกเหมือนกันว่า การโยกย้ายก็เป็นเรื่องปกติที่มีสิทธิที่จะอยู่หรือขอย้ายไปไหนได้ มันก็ต้องสร้าง ท่านเห็นด้วยหรือไม่ว่าการสร้างผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง

ท่านนิกร ทัสโส : ตอนนี้ก็พยายามทำอย่างนั้นอยู่ครับแต่อย่างไม่ค่อยประสบความสำเร็จ

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : คาดว่าอนาคตก็คงจะ

ท่านนิกร ทัสโส : แต่ศาลฎีกาแล้วก็เริ่มทำตรงนี้ ศาลฎีกาจะเห็นว่าแต่ละท่านอยู่นานในแผนกอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง บางคน 5 ปี อยู่คลุกคลีทำงานอย่างนี้จนเคยชินกับระบบใหม่

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : ก็ต้องขอบคุณ ท่านนิกร ทัสโส เป็นอย่างสูง ก็ขอกราบเรียนคำถามเป็นครั้งสุดท้ายว่า ได้รับประโยชน์จากท่านมากในเรื่องเกี่ยวกับการดำเนินคดีในศาลทุจริตและข้อรอยละเอียดทั้งปวงทั้งหลาย ที่นี้นอกจากท่านปัจจุบันดำรงตำแหน่งตรงนี้แล้ว ท่านยังเป็นอาจารย์พิเศษที่ไหนบ้าง อย่างไร

ท่านนิกร ทัสโส : ในทางวิชาการ ผมก็เป็นอาจารย์พิเศษบรรยายชั้นปริญญาเอก คณะนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เกี่ยวกับหัวข้อด้านการพิจารณาคดีหรือว่ามุมมองทางด้านคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ บรรยายหลักสูตร นยปส.ของคณะกรรมการ ป.ป.ช. และบรรยายหลักสูตรวิชาชีพชั้นสูงของสภานายความ ในหัวข้อเกี่ยวกับเรื่องความรู้และการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ แต่สิ่งที่ผมอยากฝากกระบวนการยุติธรรมเราไว้ด้วยก็คือ ผมเห็นว่ายังมีความรู้ที่เกี่ยวกับ UNCAC คือสนธิสัญญาว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริตของ UN ปี 2003 ซึ่งทั้งศาล และทั้งอัยการ ทั้งทนายความ และผู้สนใจอย่างนี้ควรที่จะนำมาศึกษา เราก็จะเห็นได้ว่าทั่วโลกกระตือรือร้นไม่เฉพาะแต่ในการลงโทษจำเลยอย่างเดียวแต่ยังมีเรื่องการติดตามยึดทรัพย์สินค้ายเป็นสิ่งที่กระแสดโลกพยายามที่จะช่วยเหลือกันของทุกๆ รัฐในการที่จะนำทรัพย์สินมาคืนแก่แผ่นดินที่ถูกขโมยหรือถูกขโมยไป ก็ต้องฝากเรื่องนี้ไว้กับกระบวนการยุติธรรมทั้งหมดทุกหน่วยงาน ตลอดจนในส่วนของนักวิชาการด้วย เพราะผมเห็นว่าเรื่องนี้ยังมีการสัมมนาอบรมให้ความรู้กันน้อย

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : น้อยมากบางทีแทบจะไม่มีเลย นอกจากผู้ที่สนใจจริงๆ ดังนั้น ต้องใช้ระยะเวลาหนึ่งในการที่จะทำให้เกิดประสิทธิภาพ เกิดขึ้นกับกระบวนการยุติธรรม

ของเรา สุดท้ายนี้ต้องขอกราบขอบคุณท่านเป็นอย่างสูงครับที่ท่านสละเวลามาให้ข้อมูลกันวันนี้
ครับ ต้องขอบคุณ ท่านนิกร ทัสโรเป็นอย่างสูงครับ ขอขอบคุณมากครับ

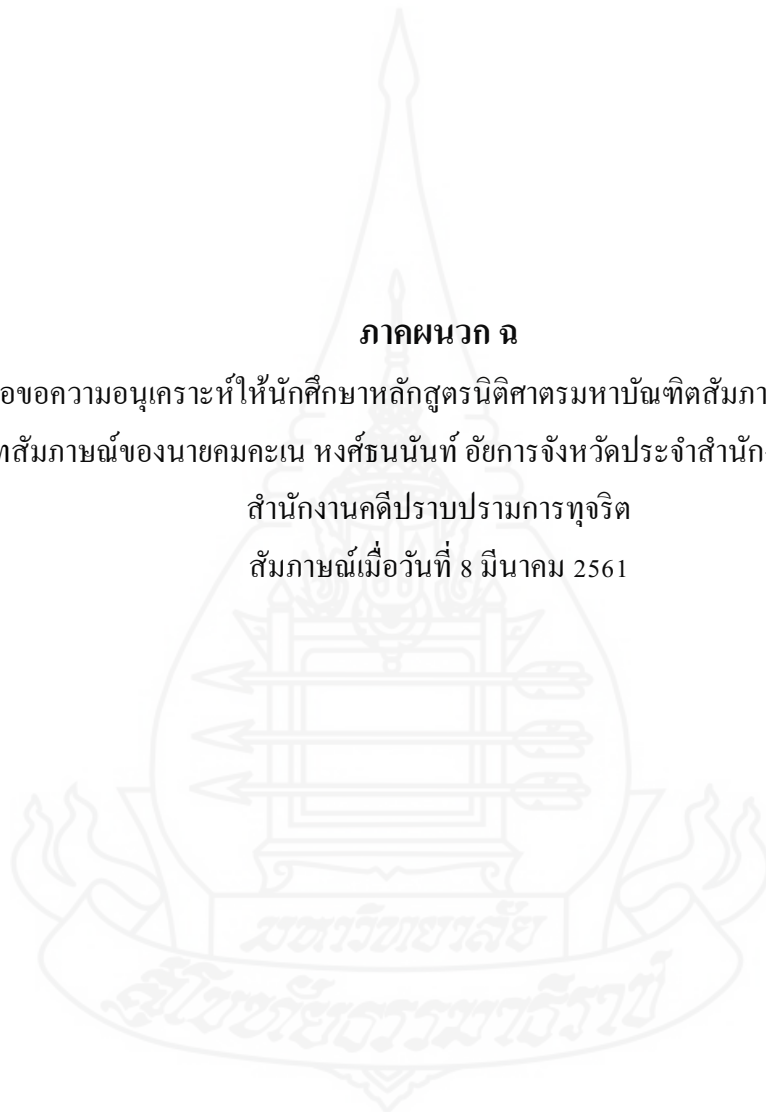

ภาคผนวก จ

หนังสือขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิตสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก
และบทสัมภาษณ์ของนายคมคะเน หงศ์ธนนันท์ อัยการจังหวัดประจำสำนักงานอัยการสูงสุด

สำนักงานคดีปราบปรามการทุจริต

สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2561

ที่ ศธ ๐๕๒๒.๑๘/๓๑๑

สาขาวิชานิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี ๑๑๑๒๐

๑๓ มีนาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก

เรียน ท่านคณคณเน หงส์ธนนันท์

ด้วย ดร.ณัฐพงษ์ สุวรรณพานิชย์ นักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกกฎหมาย อาญาและกระบวนการยุติธรรม มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช อยู่ระหว่างการศึกษาชุดวิชาวิทยานิพนธ์ในหัวข้อ “บทบาทของพนักงานอัยการในการดำเนินคดีอาญาในศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ” โดยมี ศาสตราจารย์ ดร.ธวัชชัย สุวรรณพานิช เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา นักศึกษามีความจำเป็นต้องได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาทุจริตและประพฤติมิชอบเพื่อให้วิทยานิพนธ์มีความสมบูรณ์

ในการนี้ สาขาวิชานิติศาสตร์เห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเป็นอย่างสูงเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช จึงขอความอนุเคราะห์ท่านอนุญาตให้นักศึกษาเข้าพบเพื่อสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกตามหัวข้อดังกล่าวข้างต้น เพื่อประโยชน์ในทางวิชาการและประกอบการศึกษาต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ภาณุมาศ ชัดเจางาม)

ประธานกรรมการประจำสาขาวิชานิติศาสตร์

งานเลขานุการกิจ

โทร. ๐๒-๕๐๔-๘๓๖๔-๕, ๐๒-๕๐๔-๓๖๐๒

โทรสาร. ๐๒-๔๐๓-๓๘๕๔

หมายเลขโทรศัพท์ติดต่อนักศึกษา ๐๘๗-๐๒๐๕๕๕๕

วันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2561

ได้มาทำการสัมภาษณ์ท่านอัยการคมคะเน หงษ์ชนันท์

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : ขอรบายว่าตอนนี้ท่านดำรงตำแหน่งอะไรครับ

นายคมคะเน หงษ์ชนันท์ : ผมดำรงตำแหน่ง อัยการจังหวัดประจำสำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานคดีปราบปรามการทุจริต 1

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : ทำงานที่คดี เป็นอัยการมานานหรือยังครับ

นายคมคะเน หงษ์ชนันท์ : ผมรับราชการปีนี้ก็ 15 ปีเศษแล้วครับ

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : 15 ปีเศษ แล้วทำงานที่คดีทุจริตนี้กี่ปีแล้วครับ

นายคมคะเน หงษ์ชนันท์ : สำนักงานคดีทุจริตเพิ่งตั้งเมื่อ เข้าใจว่าเดือนตุลาคม ปี 2559 แต่ว่าในส่วนที่งานของอัยการสูงสุดที่รับผิดชอบเกี่ยวกับคดีที่ปราบปรามการทุจริตก็เริ่มมานานแล้วครับ แต่เดิมใช้ชื่อ ใช้ชื่อเป็นสำนักงานคดีพิเศษ 5

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : เมื่อก่อนเป็นแผนกไข่ม้อย

นายคมคะเน หงษ์ชนันท์ : เมื่อก่อนก็เป็นสำนักงานอัยการฝ่ายคดีพิเศษ 5

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : พิเศษ 5 แต่ตอนนี้พอกฎหมายเมื่อปี 2559

นายคมคะเน หงษ์ชนันท์ : พอเริ่มมีการตั้งศาลอาญาทุจริตกลาง ก็เลยมีการตั้งสำนักงานคดีปราบปรามการทุจริต

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : นอกจากว่าความแล้วยังมาดำเนินการเป็น เขาเรียกว่าเป็น

นายคมคะเน หงษ์ชนันท์ : ก็ได้รับเชิญมาเป็นวิทยากรบรรยายในบางโอกาสเกี่ยวกับเรื่องการ คดีไต่สวน การไต่สวนคดีในชั้นศาล และก็การพิจารณาสำนวนในคดีของ ป.ป.ช., ป.ป.ท.

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : แล้วสำหรับคดีที่เกี่ยวกับทุจริต ในขณะที่อยู่ในสำนักงานแห่งนี้ทำมาก็เรื่องแล้วครับ ประมาณ

นายคมคะเน หงษ์ชนันท์ : ตอนนี้ผมก็ตั้งแต่ ทำมาตั้งแต่สมัยเป็นคดีพิเศษประมาณ 9 ปีตอนนี้ปีที่ 9 แล้วครับ เฉลี่ยปีละประมาณ 12 เรื่อง

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : เพราะฉะนั้น ขอเริ่มต้นเลยนะครับ กระบวนการก่อนที่สำนวนจะถึงสำนักงานของที่พยานทำงานอยู่ ขอเริ่มกระบวนการว่ามันเริ่มมาจากขั้นตอนไหนอย่างไร

นายคมคะเน หงษ์ชนันท์ : ขั้นตอนคดีทุจริตจะเริ่มจากการที่ ป.ป.ช. เขาจะมีเจ้าหน้าที่ทำการไต่สวนข้อเท็จจริงเบื้องต้น กรณีไม่ว่าจะมีเรื่องร้องเรียน ไม่ว่าจะมีความผิดตามที่ไปหา หรือว่าจะเป็นกรณีที่มีบัตรสนเท่ห์ต่างๆ เหล่านี้ ป.ป.ช. เขาสามารถจะมีอำนาจในการที่ไปหาข้อเท็จจริงเบื้องต้น หลังจากที่เขาหาข้อเท็จจริงเบื้องต้นเสร็จแล้วนี้ เขาเห็นว่าคดีนี้มีมูลที่จะรับได้

สวน เขาจะมีการเสนอให้คณะกรรมการ ป.ป.ช.9 ท่าน พิจารณารับเป็นสำนวนคดี ถ้าคณะกรรมการ ป.ป.ช. เห็นชอบตามนั้นก็จะมีการตั้งคณะอนุกรรมการไต่สวน คณะอนุกรรมการไต่สวนนี้ก็จะได้รับมอบอำนาจจากคณะกรรมการ ป.ป.ช. ให้มีอำนาจในการไต่สวน หมายถึงเรียกพยานบุคคล หมายถึงเรียกพยานเอกสารต่างๆ เพื่อจะรวบรวมเข้ามาเป็นสำนวนการไต่สวน หลังจากมีการไต่สวนแล้วก็จะต้องมีการสรุปสำนวนคดี ถ้าสรุปสำนวนคดีเสร็จแล้วไม่ว่าจะมีความเห็นว่ามีมูลหรือไม่มีมูล ก็จะต้องเสนอกลับไปให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. เพื่อพิจารณาว่าคดีนี้มีมูลที่จะดำเนินคดีความผิดอาญาหรือไม่ รวมถึงการชี้ เรียกว่าอะไร ความผิดทางวินัย อันนี้ซึ่งจะเป็นอำนาจของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ในการที่จะพิจารณา ส่วนคดีความผิดอาญาถ้าเห็นว่ามีมูลที่จะต้องส่งให้กับอัยการสูงสุด พิจารณา ส่วนเรื่องความผิดทางวินัยก็จะพิจารณา แล้วก็ส่งให้ต้นสังกัดดำเนินการต่อไป หลังจากกรณีที่เห็นว่ามีมูลทางอาญาเขาจะส่งสำนวนคดีให้อัยการสูงสุด อัยการสูงสุดเองก็จะมอบหมายให้สำนักงานคดีปราบทุจริตในปัจจุบันเป็นผู้พิจารณาสำนวน สำนักงานอัยการคดีปราบทุจริตก็จะมีการมอบหมายให้สำนักงานคดีต่างๆ รับผิดชอบ การพิจารณาสำนวนนี้ก็จะพิจารณาได้อยู่ 3 กรณี ก็คือ กรณีแรกเห็นว่า คดีมีมูลตามคณะกรรมการ ป.ป.ช. ซึ่ง ก็มีความเห็นรับดำเนินคดี และก็เสนอให้อัยการสูงสุดพิจารณา ถ้าอัยการสูงสุดเห็นชอบว่าคดีมีมูล ก็จะมอบหมายให้สำนักงานอัยการที่รับผิดชอบตามมูลคดีที่เหตุเกิด เป็นผู้รับผิดชอบดำเนินคดีต่อไป ส่วนในบางกรณีที่จะเกิดขึ้นและเป็นไปตามกฎหมายก็คือกรณีที่มีการแจ้งข้อไม่สมบูรณ์ คำว่าแจ้งข้อไม่สมบูรณ์นี้ ความหมายก็จะมากกว่าการสอบสวนเพิ่มเติม คำว่าแจ้งข้อไม่สมบูรณ์ หมายความว่า เราพิจารณาแล้วเห็นว่าสำนวนคดีมันมีข้อบกพร่องอะไร แล้วถ้ามีความเห็นว่าควรจะสอบพยานเพิ่มเติมก็สามารถระบุเพิ่มเติมไปได้ ซึ่งขอบเขตจะกว้างกว่าการสอบสวนเพิ่มเติมในคดีอาญาปกติ นั่นก็คือการที่หลังจากมีการแจ้งข้อไม่สมบูรณ์แล้ว ขั้นตอนต่อไปก็คือว่า ก็จะต้องมีหนังสือแจ้งให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ทราบ คณะกรรมการ ป.ป.ช. หลังจากรับหนังสือแจ้งข้อไม่สมบูรณ์จากอัยการสูงสุดแล้ว ก็จะมีหน้าที่ในการตั้งคณะทำงานเพื่อจะมาพิจารณาข้อไม่สมบูรณ์ของอัยการสูงสุด ร่วมกับคณะทำงานที่อัยการสูงสุดตั้งเข้าไป ซึ่งวิธีการก็คือ จะมีการนัดประชุมกัน แล้วก็พิจารณาประเด็นต่างๆ ตามที่อัยการสูงสุดแจ้งไว้ตามข้อไม่สมบูรณ์ ก็จะมีทั้งที่เกิดขึ้น ก็คือการพิจารณาถึงตัวบทกฎหมายที่จะดำเนินคดี และก็มีการพิจารณาที่จะไต่สวนพยานหลักฐานเพิ่มเติม รวมถึงเรียกพยานหลักฐานเพิ่มเติม อันนี้ก็คือเป็นแนวทางข้อไม่สมบูรณ์ที่เราดำเนินการอยู่ในบางกรณีก็อาจจะไม่มีการไต่สวนพยานเพิ่มเติมเลยก็ได้ ถ้าเห็นว่าพยานหลักฐาน ถ้าคณะกรรมการฝ่าย ป.ป.ช. ชี้แจงแล้วเห็นว่ามันมีพยานหลักฐานส่วนนั้นอยู่แล้วในสำนวนก็อาจจะยุติตรงนั้น ก็เรียกว่าการหาข้อยุติ ถ้าไม่มีข้อยุติ ไม่มีข้อยุติในที่นี้ก็คือจะเกิดในกรณีที่ 1 อัยการอาจจะเห็นว่าต้องสอบพยานหลักฐานเพิ่มเติมตามข้อไม่สมบูรณ์ แต่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ก็อาจจะมองว่าไม่จำเป็น หรือในกรณีที่มีการ

ดำเนินการสอบพยานหลักฐานเพิ่มเติมแล้ว แต่ความเห็นทางคดีไม่ลงรอยกัน อย่างเช่นอัยการเห็นว่าไม่อาจรับดำเนินคดีได้ทั้งหมด หรือไม่อาจรับดำเนินคดีได้บางส่วน หรือไม่อาจรับดำเนินคดีได้ครบทุกข้อหาตามที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ชี้มูล อย่างนี้ถ้าหาข้อยุติไม่ตรงกันก็จะต้องมีการเสนอให้อัยการสูงสุดพิจารณาว่าจะดำเนินการตามที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีความเห็น หรือว่าจะดำเนินการตามคณะทำงานฝ่ายอัยการสูงสุดมีความเห็น เมื่ออัยการสูงสุดพิจารณาแล้วมีความเห็นประการใด คณะทำงานก็จะนำความเห็นของอัยการสูงสุดมาแจ้งให้คณะทำงานร่วมทราบ และถ้ากรณีที่อัยการสูงสุดเห็นว่า มันเห็นตามคณะทำงานฝ่ายอัยการที่มองว่ามันไม่อาจดำเนินคดีได้ทั้งหมด ไม่อาจดำเนินคดีตามข้อกล่าวหาที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ชี้มูลมาก็ดี ต่างๆ เหล่านี้ ก็จะต้องมีการส่งสำนวนคืนให้กับคณะกรรมการ ป.ป.ช. รับไปดำเนินการ ส่วนกรณีถ้าหาข้อยุติได้ ก็คือ ก็จะมีการรับไปฟ้องดำเนินคดียังศาลที่มีเขตอำนาจต่อไป

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : ศาลที่มีเขตอำนาจนี้ หมายถึง ในสำนักงานอัยการนี้ ปัจจุบันมีที่ไหนบ้าง

นายคมคะเน หงษ์ชนันท์ : ตอนนี้ศาล ก็คือศาลอาญาทุจริตตอนนี้ได้มีพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งศาลอาญาทุจริตกลางซึ่งมีเขตอำนาจในกรุงเทพมหานคร และที่จังหวัดใกล้เคียง

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : เช่น

นายคมคะเน หงษ์ชนันท์ : เช่น สมุทรปราการ เขตที่ติดต่อกับ ปทุมธานี นนทบุรี

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : ปริมณฑล

นายคมคะเน หงษ์ชนันท์ : นครปฐม

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : ส่วนในภาคต่างๆ นี้ จะมีศาล

นายคมคะเน หงษ์ชนันท์ : ก็จะมีศาลอาญาทุจริตภาค

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : ทั้ง 9 ภาคหรือยังครับ

นายคมคะเน หงษ์ชนันท์ : ทั้ง 9 ภาคครบแล้ว

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : ตอนนี้มีทั้ง 9 ภาคครบหมดแล้ว สำนักงานอัยการเราก็มี

นายคมคะเน หงษ์ชนันท์ : สำนักงานอัยการปราบคดีทุจริตครบทั้ง 9 ภาค

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : ครบทั้ง 9 ภาค ขอเริ่มต้นกระบวนการพิจารณาหลังจากที่เราเห็นว่าคดีมีมูลว่าอัยการสูงสุดรับไว้แล้ว เขาจะส่งมาให้ใคร ไรต่อ

นายคมคะเน หงษ์ชนันท์ : หลังจากอัยการสูงสุดรับที่จะดำเนินคดีแล้ว ก็จะต้องมีการมอบหมายให้กับสำนักงานคดีที่รับผิดชอบในเขตอำนาจศาลแต่ละศาลให้ดำเนินคดี ซึ่งหลังจากสำนักงานอัยการคดีรับมอบหมายจากอัยการสูงสุดแล้ว ก็จะต้องมีการเตรียมคำฟ้อง มีหนังสือแจ้งให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ส่งตัวผู้ถูกกล่าวหามายังสำนักงานเพื่อที่จะไปยื่นฟ้อง คำฟ้องนี้ก็ต้อง

มีการเตรียมคำฟ้องให้กับองค์คณะผู้พิพากษาให้ครบ ทุกชุด รวมถึงที่สำคัญก็มีสำเนาอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งก็จะต้องมีการนำเอกสารรายงานการไต่สวนพร้อมพยานหลักฐานทุกฉบับที่มีบรรจุไปในแผ่นอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อที่จะได้เปิดจากคอมพิวเตอร์ได้ รวมถึงอีกจุดหนึ่งก็คือ การทำคำชี้ช่อง และแนวทางการไต่สวนพยาน ซึ่งแนวทางคำชี้ช่องและแนวทางการไต่สวนพยานก็จะต้องมีการระบุชี้แจงถึงพยานหลักฐานที่แต่ละฝ่าย หรือฝ่ายโจทก์ต้องการจะนำสืบว่าเกี่ยวข้องกับในคดีอย่างไร รู้เห็นข้อเท็จจริงอย่างไร แล้วก็มีพยานหลักฐานอะไรที่จะอ้างส่งตามพยานปากนั้นๆ อันนี้ก็คือเป็นแนวทางที่จะต้องจัดทำ หลังจากเตรียมเอกสารอย่างที่บอกครบถ้วนแล้ว ก็นำตัวผู้ถูกกล่าวหาไปยื่นฟ้องต่อศาล ศาลเมื่อในกรณีที่อัยการสูงสุดเป็นโจทก์ฟ้อง ศาลก็มีอำนาจที่จะไต่สวนหรือไม่ไต่สวนก็ได้ แต่ว่าเท่าที่ผ่านมา ที่อัยการสูงสุดเป็นโจทก์ฟ้อง ศาลจะรับคดีไว้ทุกกรณี ยังไม่มีการที่จะไต่สวนไว้ก่อน หลังจากศาลรับคำฟ้องไว้แล้ว ก็จะมีการนัดเพื่อจะสอบคำให้การจำเลยเป็นนัดแรก ซึ่งถ้าจำเลยยังยืนยันที่จะให้การปฏิเสธ กรณีนี้ก็จะต้องมีการนัดตรวจเอกสารคู่ความโดยเจ้าพนักงานคดี ซึ่งเอกสารหลักฐานทั้งหมดที่มีในรายงานการไต่สวนก็ดี จะต้องมีการส่งไปพร้อมกับคำฟ้องเลย ทุกอย่างที่โจทก์ก็จะไม่มีพยานหลักฐานที่จะเก็บไว้แล้วในการที่จะไปนำสืบ ซึ่งตรงนี้การนัดตรวจเอกสารนี้จะเปิดช่องให้คู่ความฝ่ายอีกฝ่ายหนึ่งคือฝ่ายจำเลยเข้ามาตรวจสอบเอกสารหลักฐานของโจทก์ได้ทุกชั้นเลย ซึ่งการนัดตรวจเอกสารนี้คู่ความหรือฝ่ายจำเลยก็จะต้องมีการเตรียม อย่างเช่นที่สำคัญก็อาจจะต้องมีการเตรียมแนวทางการโต้แย้ง คำฟ้อง แนวทางการไต่สวนพยาน อย่างเช่นที่ฝ่ายโจทก์ทำ รวมถึงอาจจะต้องมีการเตรียมคำถามเพื่อที่จะใช้ในการสืบพยาน เหล่านี้ การนัดตรวจเอกสารก็จะแล้วแต่ดุลพินิจของศาลว่าจะกำหนดให้กี่นัด ตามความยากง่ายของสำนวน และตามเอกสารที่มีตามความจำเป็น หลังจากมีการนัดตรวจเรียบร้อยแล้ว เจ้าพนักงานคดีก็ต้องทำรายงานเสนอศาล ให้ศาลเห็นถึงข้อโต้แย้ง ถึงประเด็นต่างๆ ที่จะต้องนำสืบในคดีนั้นทั้งหมด ซึ่งอันนี้เป็นหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีของศาลที่จะต้องทำ หลังจากศาลพิจารณาตัวเอกสารทั้งฝ่ายโจทก์ จำเลย รวมถึงตัวรายงานที่เจ้าพนักงานคดีทำแล้ว ศาลก็จะนัด เรียกว่า นัดตรวจโดยศาลหรือนัดพร้อมโดยศาล การนัดตรวจหรือนัดพร้อมโดยศาล ศาลก็จะออกนั่งพิจารณาแล้วก็สอบถามคู่ความถึงแนวทางแต่ละฝ่ายที่จะต้องการนำเสนอ แล้วศาลก็จะเป็นผู้พิจารณาว่า การไต่สวนคดีนี้จะต้องไต่สวนพยานปากไหนบ้าง แล้วกำหนดวันนัดที่นัด อันนี้เป็นอำนาจของศาล เราเสนอพยานหลักฐาน เสนอว่าจะต้องสืบพยานที่ปาก ศาลเขามีอำนาจที่จะกำหนดได้หมด อย่างเช่นเสนอไป 20 ปาก เขาอาจจะกำหนดเพียงแค่ 3-4 ปากเท่านั้นก็เป็นไปได้ เกิดขึ้นได้ รวมถึงฝ่ายจำเลยด้วย ซึ่งเท่าที่ผ่านมาที่พยานฝ่ายจำเลยก็ได้แค่ส่วนตัวจำเลยกับพยานอีกไม่เกิน 1-2 ปากเท่านั้น ที่ศาลจะอนุญาตให้เข้ามาทำการไต่สวน ส่วนในวันนัดไต่สวนศาลจะใช้แนวทางการถามตามที่คู่ความเสนอ รวมถึงแนวทางการถามตามที่ศาลกำหนด แล้วก็ให้

พยานตอบไปตามนั้น แล้วหลังจากนั้นหากคู่ความฝ่ายใดต้องการจะสอบถามเพิ่มเติม ก็จะต้องมีการขออนุญาตถามเพิ่มเติม ซึ่งการจะอนุญาตหรือไม่อนุญาตก็เป็นดุลพินิจของศาลอีกเช่นเดียวกัน

นายอรรถพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : การดำเนินคดีหรือการว่าความก็แล้วกัน ในศาลอาญาทั่วไปกับศาลคดีทุจริต ศาลคดีทุจริตมีการถามค้านหรือถามดิงมีข้ครับ

นายคมคะเน หงศ์ชนันท์ : จะไม่มีการถามค้านถามดิง ก็คือการอนุญาตให้ถาม จะมีเพียงเท่านั้น

นายอรรถพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : ศาลจะอนุญาตหรือไม่ก็ได้

นายคมคะเน หงศ์ชนันท์ : ใช่ครับ และก็การถามค้านหรือถามดิงที่ว่านี้ การขออนุญาตถามที่ว่านี้ มันก็จะไม่ได้อยู่ในเงื่อนไขว่า จะต้องเป็นสิทธิที่พยานตอบหรือไม่ตอบ ก็คือการขออนุญาตถามเพิ่มเติม

นายอรรถพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : แล้วบทบาทของอัยการในการดำเนินคดีในศาล ในความเห็นของผู้ถูกสัมภาษณ์ มีความเห็นว่า ถ้าเราจะเพิ่มบทบาทของพนักงานอัยการนี้เราควรจะมี ควรจะเริ่มจุดไหน อย่างไร

นายคมคะเน หงศ์ชนันท์ : คือถ้าต้องการประสิทธิภาพในการดำเนินคดี ผมเห็นว่าเมื่อคดีมาถึงชั้นศาลแล้วในระบบไต่สวน อัยการเพียงมีหน้าที่เป็นผู้ช่วยในการนำเสนอหลักฐานที่มีต่อศาล ส่วนแนวทางการถามก็อาจจะทำได้ไม่มาก ซึ่งเพราะว่าตรงนี้มีมันจะโดนข้อกำหนดของศาล เขาที่เขาจะตีกรอบไม่ให้มีการนอกประเด็นไปมากกว่าที่เขาต้องการ ดังนั้น ในคดีถ้าเราต้องการที่จะเพิ่มประสิทธิภาพให้การดำเนินคดีเราเป็นไปโดยค้นหาข้อเท็จจริงให้ได้มากที่สุด เราจำเป็นจะต้องเริ่มการพิจารณาสำนวนให้มีประสิทธิภาพ ให้ใส่รายละเอียดเข้าไปในการพิจารณาสำนวน

นายอรรถพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : ตั้งแต่ไหน

นายคมคะเน หงศ์ชนันท์ : ตั้งแต่ในชั้นการพิจารณาสำนวน

นายอรรถพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : พิจารณาสำนวนก่อน ก่อนที่จะไปยื่นศาล

นายคมคะเน หงศ์ชนันท์ : ครับ พิจารณาสำนวนก่อน ก่อนที่จะไปยื่นศาล

นายอรรถพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : เช่น ยกตัวอย่าง กรณี

นายคมคะเน หงศ์ชนันท์ : อย่างเช่น เราเห็นว่าประเด็นบางประเด็น คณะกรรมการ ป.ป.ช. ที่ไต่สวนมา ยังไม่ถูกต้อง ครบถ้วน พอที่จะมัดตัวจำเลยได้ ถ้าจะให้เพิ่มประสิทธิภาพในส่วนนี้เราก็คงต้องมีการไต่สวนพยานส่วนนี้เพิ่มเติมเข้ามาในสำนวนเลย เพราะว่าพยานหลักฐานทุกอย่างที่ไต่สวนเพิ่มเติมเข้ามา ก็จะใช้อ้างอิงแล้วก็ส่งเข้าไปในสำนวนที่ยื่นฟ้อง แล้วศาลเองก็จะถูกบังคับว่า การพิจารณาคดีต้องยึดสำนวนของ ป.ป.ช. เป็นหลัก สำนวนของ ป.ป.ช. เป็นหลัก ในที่นี้ก็คือรวมถึงการที่มีการไต่สวนเข้ามาเพิ่มเติมด้วย

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : ใต้สวนเพิ่มเติมโดย ขอทราบขั้นตอนในการที่เราจะเพิ่มประสิทธิภาพของอัยการ ในการที่น้องคมคะเน ได้พูดถึงแล้วนี้ นอกจากใครเป็นผู้มีอำนาจตรงนี้ทำ หมายถึงตัวอัยการหรือต้องส่งเรื่องไปให้ทาง ป.ป.ช. หรือ ป.ป.ท.

นายคมคะเน หงษ์ชนันท์ : จริงๆ แล้ว ตรงนี้กฎหมายเขาไม่ได้เขียนชัด แต่ว่าในทางปฏิบัติที่ทำอยู่ ก็เป็นอำนาจหน้าที่คณะกรรมการทั้งสองฝ่าย ที่จะดำเนินการใต้สวนพยานหลักฐานเพิ่มเติม เพียงแต่ว่าในทางปฏิบัติที่ทำมา กรณีถ้าพยานหลักฐานต่างๆ อยู่ต่างจังหวัด คณะทำงานฝ่ายอัยการเองก็จะประชุมแล้วก็มอบหมายคณะทำงานฝ่าย ป.ป.ช. ไปดำเนินการใต้สวนเพิ่มเติมตามประเด็นที่ได้มีการสรุปในตามมติที่ประชุม

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : ที่น้องค์คณะของผู้พิพากษาในศาลคดีทุจริตมีกี่ท่านครับ

นายคมคะเน หงษ์ชนันท์ : ก็เป็นไปตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ก็คือในศาลชั้นต้น ก็จะมีองค์คณะ 2 ท่าน

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : อยากฟังความเห็นของผู้ถูกสัมภาษณ์ว่า ความผิดฐานทุจริตนี้มันมีอัตราโทษสูง เมื่อเปรียบเทียบกับคดีฎีกาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ต้องใช้องค์คณะถึง 9 ท่าน ในความเห็นของท่านคมคะเนควรที่จะเพิ่มองค์คณะมั้ย เพราะว่าโทษของคดีทุจริตมันก็สูงพอสมควรอยู่แล้ว ควรมั้ย หรือว่าในความเห็นของคุณคมคะเนคิดอย่างไร

นายคมคะเน หงษ์ชนันท์ : ในความเห็นตอนนี้ผมยังไม่เห็นความจำเป็นของการเพิ่มจำนวนองค์คณะในศาลชั้นต้น เพราะว่าผมเห็นว่าในการดำเนินคดีกับเจ้าพนักงานที่ทุจริตนี้ ถ้าเป็นกรณีการดำเนินคดีตามปกติที่ไม่ใช่พนักงานการเมือง ก็จะสามารถอุทธรณ์และฎีกาได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาอยู่แล้ว แต่ในส่วนของศาลอาญากฎีกากันการเมือง ก็จะมีข้อแตกต่างก็คือเนื่องจากศาลจะเป็นศาลฎีกา เป็นศาลเดียวที่อัยการตัดสิน เพราะฉะนั้นการที่จะต้องมีองค์คณะหลายๆ คนมาช่วยพิจารณาก็เป็นสิ่งที่เหมาะสม

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : นอกจากการเพิ่มประสิทธิภาพตามที่ท่านคมคะเนได้พูดถึงเมื่อสักครู่แล้ว โดยการทำจะต้องมีการ เขาเรียกว่า การหาข้อเท็จจริงเพิ่มเติมตั้งแต่ในชั้นก่อนที่จะดำเนินการฟ้องต่อศาลนี้ยังมีประเด็นอื่นอีกหรือไม่ ถ้าเราจะเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินคดีตรงนี้ นอกจากประเด็นนี้แล้ว มีประเด็นอื่นอีกหรือไม่

นายคมคะเน หงษ์ชนันท์ : เพิ่มประสิทธิภาพ

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : เพิ่มประสิทธิภาพในการที่จะทำให้เกิดประสิทธิผล ประสิทธิภาพ เกิดความยุติธรรม

นายคมคะเน หงษ์ชนันท์ : ประเด็นนี้ถ้าจะให้ได้จริงๆ แล้วเราต้องพัฒนากลไกบุคลากรของเราให้สามารถสนับสนุนงานของอัยการในส่วนนี้ได้เพิ่มมากขึ้น อย่างเช่นศาลเขาจะมีเจ้าพนักงาน

คดีที่จะมาเป็นผู้ช่วยเขา การพิจารณาสำนวนคดีที่มีเอกสารจำนวนมากเป็นหลายพันหน้า เพราะฉะนั้น เจ้าพนักงานคดีของศาลก็จะมึบตบตบที่จะมาช่วยศาลในการกลั่นกรองประเด็นต่างๆ เช่นเดียวกันถ้า ของอัยการเราเองเรามีเจ้าพนักงานคดีที่เป็นเฉพาะทางมาช่วยในการพิจารณา แล้วก็ทำแนวทาง คำถามที่เหมาะสม ที่จะเพิ่มเติมเข้าไปให้ศาลพิจารณา ผมว่าก็จะเป็นสิ่งที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการว่าความของพนักงานอัยการได้ด้วย

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : ที่นี้พนักงานอัยการเราก็น่าจะเคยกับการดำเนินคดีอาญาในระบบกล่าวหา มาตลอดระยะเวลาหลายปี ที่นี้พอเรามาใช้ระบบไต่สวนเข้ามา ทางท่านคมคะเนคิดว่า เราควรที่จะเพิ่มมาตรการในการให้ความรู้กับอัยการ หรือศาล หรือบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม มากน้อยเพียงใด

นายคมคะเน หงส์ชนนันท์ : ปัญหาตอนนี้เท่าที่เห็น เท่าที่ผมพิจารณาแล้วก็รับสำนวนมา ตอนนี้งานเป็นคดีของ ป.ป.ช. เขาค่อนข้างจะลงตัวในเรื่องการทำสำนวนคดีการไต่สวน เพราะว่าการทำงาน คดีการไต่สวนของ ป.ป.ช. เอง เขาจะสอบข้อเท็จจริงละเอียด รวมถึงนำข้อชี้แจง ข้อกล่าวหาของฝ่าย ผู้ถูกกล่าวหา มาวิเคราะห์พร้อมๆกับอาจจะมีการสอบพยานหลักฐานเพิ่มเติมให้ตามที่มีการชี้แจงข้อ กล่าวหา ซึ่งในระบบนี้ ป.ป.ช. กับ ป.ป.ท. เขาค่อนข้างจะทำได้ในระดับหนึ่งแล้ว แต่ว่าในส่วน ของสำนวนที่เรียกว่าต้องไปผ่านพนักงานสอบสวนปกติ กรณีนี้ยังเห็นช่องว่างระหว่างการทำงานตรงนี้ อยู่ เพราะฉะนั้นสำนวนที่ผ่านพนักงานสอบสวนตามปกติมา จะไม่ใช่ในลักษณะสำนวนการไต่สวน จะเป็นลักษณะสำนวนการสอบสวน

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : แสดงว่าคดีที่จะเข้ามาสู่อัยการมันก็ต้องเกิดจาก ป.ป.ช. 1 และ ป.ป.ท. และใครอีกครับ

นายคมคะเน หงส์ชนนันท์ : และก็จากพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความอาญา

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : ขอทราบในกรณีพนักงานสอบสวน เช่น ยกตัวอย่างให้ฟัง

นายคมคะเน หงส์ชนนันท์ : กรณีของพนักงานสอบสวน เช่นว่า มีการมาแจ้งความร้อง ทุกข์ที่พนักงานสอบสวน พนักงานสอบสวนก็ต้องรับคำร้องทุกข์ แล้วก็สอบพยานหลักฐาน เบื้องต้น แล้วก็แจ้งคณะกรรมการ ป.ป.ช. ภายในกำหนดระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด ซึ่งก็จะมีระบุ อยู่แล้ว

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : หมายถึง แจ้ง ป.ป.ท. หรือ ป.ป.ช.

นายคมคะเน หงส์ชนนันท์ : ใช่ครับ

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : ทั้ง ป.ป.ท. และ ป.ป.ช. แล้วแต่ตัวผู้ถูกกล่าวหา อยู่ในยศ หรือตำแหน่งอะไร เช่น คดีอะไรบ้าง

นายคมคะเน หงศ์ชนันท์ : ทุกคดีครับ พนักงานสอบสวนเขาก็สามารถจะรับคำร้องทุกข์เบื้องต้นได้อยู่แล้ว

นายณัฐพงศ์ สุวรรณพาณิชย์ : ที่เป็นคดีเกี่ยวกับการทุจริต

นายคมคะเน หงศ์ชนันท์ : ใช่ครับ การทุจริตหรือว่าเจ้าพนักงานประพฤติมิชอบตามมาตรา 157

นายณัฐพงศ์ สุวรรณพาณิชย์ : หรือรับสินบนหรืออะไรทำนองนี้

นายคมคะเน หงศ์ชนันท์ : ใช่ครับ แล้วก็อีกชนิดหนึ่งครับ พนักงานสอบสวนคือศาลอาญาทุจริตพอจัดตั้งขึ้นมาแล้ว ขอบเขตอำนาจเขาไม่ได้รับเฉพาะคดีที่เจ้าหน้าที่หรือเจ้าพนักงานปฏิบัติหน้าที่มิชอบหรือปฏิบัติหน้าที่ทุจริตเสียอย่างเดียว มันจะครอบคลุมไปถึงข้อหาอื่นๆ ที่อาจจะประชาชนทั่วไปกระทำความคิด อย่างเช่นการให้สินบน อย่างเช่นการขัดขวางการปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ เหล่านี้ ซึ่งก็จะอยู่ในขอบเขตอำนาจของศาลอาญาคดีทุจริตด้วย แต่อันนี้พนักงานสอบสวนเองไม่จำเป็นจะต้องแจ้งคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือคณะกรรมการ ป.ป.ท. พนักงานสอบสวนเองก็สามารถรับคดีแล้วก็ทำสำนวนการสอบสวนไปได้เลย

นายณัฐพงศ์ สุวรรณพาณิชย์ : ในกรณีที่พนักงานสอบสวนจะต้องแจ้ง ป.ป.ช. หรือ ป.ป.ท. ให้ทราบ ในกรณีที่ตัวเจ้าพนักงานเอง เจ้าพนักงานตำรวจ หรือเจ้าพนักงานอะไรที่กระทำผิด

นายคมคะเน หงศ์ชนันท์ : ใช่ครับ ก็คือ อำนาจของคณะกรรมการ ป.ป.ช. กับ ป.ป.ท. เขาจะจัดวางอยู่ที่ คำว่า “เจ้าหน้าที่ของรัฐ” ตามกฎหมายของเขา ซึ่งคำว่า “เจ้าหน้าที่ของรัฐ” มันก็จะไรที่มันอยู่ในความหมายของผู้กระทำที่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือเกี่ยวเนื่องถึงการมี การสนับสนุนเจ้าหน้าที่ของรัฐ มันก็จะเข้าอยู่ในอำนาจของเขา อย่างเช่นที่ผมเคยเจอที่อาจจะไม่เข้าเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐแต่เป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญาก็มี อย่างเช่น พระจะไม่ถือว่าเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ คณะกรรมการ ป.ป.ช. เขาตีมาแล้ว ตีความมาอย่างนั้นแล้ว

นายณัฐพงศ์ สุวรรณพาณิชย์ : ก็ในความเห็นของท่านคมคะเนเห็นว่า ประเทศไทยเราถึงเวลาหรือยังที่จะใช้ระบบไต่สวนเฉพาะในคดีบางประเภทหรือคดีทั้งหมด เพราะเราเคยชินกับระบบกล่าวหาตลอด ไข่ม้อยครับ เพิ่งมาใช้ระบบไต่สวนในคดีบางประเภท เช่น คดีทุจริต คดีล้มมนุษย์ และกึ่งคดีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง อะไรอย่างนี้ มันถึงเวลาหรือยัง หรือว่าเฉพาะคดีที่กำหนดไว้แค่นี้เอง

นายคมคะเน หงศ์ชนันท์ : คือคำถาม

นายณัฐพงศ์ สุวรรณพาณิชย์ : ไม่เป็นไรครับ เอาตามความคิดเห็น

นายคมคะเน หงศ์ชนันท์ : คือผมมองแนวโน้ม

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : เพราะว่าตัวท่านคมคะเนเอง ว่าความทั้งคดีอาญาทั่วไป มาก่อน ก่อนที่จะมาทำคดีทุจริต มองเห็นภาพแล้ว อันไหนมันจะเกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผล เกิดความยุติธรรม ความเที่ยงตรงกับประชาชนมากที่สุด ในกระบวนการยุติธรรม มองเห็นภาพ เพราะว่าดำเนินคดีมาทั้ง 2 ระบบ ถูกต้องมีครบ คดีลัก วิ่ง ชิง ปล้น ฆ่า หรืออะไรอย่างนี้ พอมาถึงคดีทุจริตนี้ เรามาใช้ระบบไต่สวนนี้ มองภาพดูแล้วมันถึงเวลาหรือยังที่ประเทศไทยควรจะปรับเปลี่ยน หรือยังคงเอาไว้เฉพาะคดีประเภทนี้

นายคมคะเน หงษ์ชนันท์ : คือถ้าตอบอย่างนี้ ผมมองถึงกลไกของกระบวนการยุติธรรม ก่อนครับ คือกลไกในกระบวนการยุติธรรมนี้ เราต้องยอมรับว่าในกฎหมายอาญาต่างๆ ไป อำนาจในการสอบสวนยังเป็นของเจ้าพนักงานตำรวจ ซึ่งเจ้าพนักงานตำรวจเองก็ดี รวมถึงอัยการ หลังจากส่งสำนวนให้อัยการที่ดี ในส่วนนี้กระบวนการการตรวจสอบ กระบวนการการกลั่นกรอง ผมยังมองว่า มันยังไม่เหมือนกับระบบการไต่สวนที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. และคณะกรรมการ ป.ป.ท. ทำ เนื่องจากคณะกรรมการ ป.ป.ช. และคณะกรรมการ ป.ป.ท. การพิจารณาสำนวนต่างๆ มันเรียกว่ามีการกลั่นกรองในระดับที่ผ่านคณะกรรมการทุกเรื่อง แต่ว่าในขณะที่สำนวนคดีอาญาปกติต่างๆ มันยังไม่มีการกลั่นกรองมากอย่างเช่นนั้น ก็คือยังเป็นระดับที่โรงพักทำ หรืออะไรพวกนี้ ซึ่งตรงนี้ ผมยังมองว่า ในขณะที่ในการสอบสวนที่เรายังมีข้อถกเถียงกันเรื่องจุดอ่อนต่างๆ ในคดีอาญาต่างๆ ไป พนักงานสอบสวนเองยังไม่พร้อมที่จะดำเนินการในการไต่สวนพยาน ถ้าจะให้มีการไต่สวนระบบไต่สวนเข้ามาใช้แบบเต็มรูปแบบจะต้องมีกลไกอื่นๆ ที่เข้ามาในการตรวจสอบและกึ่งการกานอำนาจในการทำสำนวนมากกว่านี้ เพราะมีฉะนั้นแล้ว พนักงานสอบสวนถ้ามีจุดอ่อนให้ถูกแทรกแซงได้ง่ายหรืออะไรพวกนี้ การไต่สวนสำนวนคดีมันจะทำให้มีช่องว่างในการหาข้อเท็จจริง แล้วก็จะมีความเหลื่อมล้ำในการให้ความยุติธรรมกับคู่ความ

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : ในฐานะที่ท่านคมคะเนว่าความหรือดำเนินคดีเกี่ยวกับคดีทุจริต มาตั้งแต่ตามที่ให้สัมภาษณ์มาตั้งแต่ต้นแล้วว่า 9 ปีก่อนที่จะมีการตั้งศาลทุจริต ขอทราบความเปลี่ยนแปลงของตัวศาลก็ดี ว่าก่อนระยะแรกกับระยะปัจจุบันนี้ มันเป็นอย่างไรรับ ศาลเริ่มมีการพัฒนาหรือมีการปรับตัวมากขึ้นแค่ไหน อย่างไร เริ่มตั้งแต่ครั้งแรกก่อนดีกว่า ที่มีการตั้งแผนกคดีทุจริตขึ้นมา ที่สำนักงานคดีพิเศษก่อนดีกว่า เท่าที่ดำเนินคดี ตามพัฒนาการของศาลก็ดี ตามพัฒนาการของพนักงานอัยการก็ดี

นายคมคะเน หงษ์ชนันท์ : เดิมที่ผมรับผิดชอบในช่วงแรกๆ ของการทำคดีทุจริตนี้ ถ้าเป็นคดีที่ไม่ใช่คดีอาญานักการเมือง การไปดำเนินคดีในชั้นศาลก็ดี ก็ยังใช้รูปแบบเช่นเดียวกับคดีอาญาทั่วไปอยู่

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : ยังใช้อยู่ในระยะแรก

นายคมคะเน หงศ์ชนันท์ : ในระยะแรกก็คือจะเปิดโอกาสให้คู่ความดำเนินการตามวิอาญา
ทั่วไป

นายฉัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : คล้ายๆ กับระบบกล่าวหาในคดีอาญาทั่วไป เหมือนกันเลย

นายคมคะเน หงศ์ชนันท์ : ใช่ครับ

นายฉัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : มาเริ่มพัฒนาการเมื่อไหร่

นายคมคะเน หงศ์ชนันท์ : จะแตกต่างกันหนึ่งก็คือว่า ส่วนคดีจะไม่มีกรปิด

นายฉัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : หมายความว่าอย่างไร

นายคมคะเน หงศ์ชนันท์ : หมายความว่า พยานหลักฐานทุกชิ้นที่อัยการมี

นายฉัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : ต้องเปิดเผย

นายคมคะเน หงศ์ชนันท์ : จะต้องเปิดเผยให้กับคู่ความให้เห็น ให้ทราบ และคู่ความสามารถ
มาคัดค้านได้

นายฉัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : ศาลเริ่มมีการพัฒนาการหรือไม่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องใช้
ระบบไต่สวน คุณคมคะเนเห็นอย่างไร เริ่มพัฒนาการมาอย่างไร

นายคมคะเน หงศ์ชนันท์ : ก็เท่าที่ศาลเห็นแล้วก็ยังเป็นระบบจริงๆ หลังจากมีการตั้งศาล
อาญาทุจริตกลางมาซักกระยะหนึ่ง ศาลก็จะมีการปรับตัว ก็คือ ศาลจะมีความเข้มในการที่จะต้องใช้
คู่ความดำเนินการจัดทำต่างๆ แนวทางประเด็นต่างๆ อย่างที่ว่านี่ก่อนที่จะมีการนัดไต่สวน ก็คือจะ
เน้นและก็ต้องคู่ความจำเป็นจะต้องทำให้เสร็จ

นายฉัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : แล้วศักยภาพของพนักงานอัยการมองเห็นพัฒนาการ
อย่างไร ในการดำเนินคดีพวกนี้ เท่าที่คุณคมคะเนทราบ ในส่วนของพนักงานอัยการเองจำเป็นที่
จะต้องพัฒนาหรือให้ความรู้กับพนักงานอัยการหรือไม่ อย่างไร เกี่ยวกับระบบไต่สวน

นายคมคะเน หงศ์ชนันท์ : อันนี้ก็มีความจำเป็นครับ เพราะว่าต้องยอมรับว่าแม้แต่
อัยการที่ไม่เคยมาทำคดีเหล่านี้มาก่อน ก็จะไม่ทราบว่าการเตรียมคดีก่อนไปสู่ศาลเป็นจุดสำคัญ
มากกว่าการที่ถึงเวลานัดไต่สวนแล้ว เพราะว่าถึงเวลานัดไต่สวนแล้ว ทุกอย่างจะอยู่ในความควบคุม
ของศาลหมด ไม่ว่าจะการตัดพยานปากอื่นๆ เราไม่จำเป็นจะต้องนั้นแล้ว เพียงแต่ว่าก่อนที่ศาลจะ
พิจารณาแล้วตัดพยาน เรามีสิทธิที่จะเรียนให้ศาลทราบว่าพยานปากนี้มีความจำเป็นอย่างไร แต่ถ้าศาล
เขายังยืนยันจะดำเนินการไม่เอาพยานปากนั้นมาสืบ เราก็จะทำอะไรไม่ได้ ก็ได้เพียงแต่โต้แย้งไว้เฉยๆ

นายฉัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : แสดงว่าพัฒนาการของทั้งศาลก็ดี อัยการก็ดี ก็เริ่มเพียงมี
การพัฒนาเมื่อไม่นานนี้เอง แสดงว่าแต่เดิมาก็ยังใช้แบบคล้ายๆ ระบบกล่าวหาเหมือนเดิม เหมือน
คดีอาญาทั่วไป เหมือนเดิม แต่พอตอนหลังตั้งแต่เริ่มตั้งศาลขึ้นมา ก็เริ่มมีการพัฒนามากยิ่งขึ้น
สุดท้ายนี้ก็อยากให้คุณคมคะเนได้กำหนดทิศทางหรือแนวทางว่า พนักงานอัยการควรที่จะพัฒนา

ตัวเองในการที่จะเข้าสู่ระบบไต่สวนในคดีทุจริตนี้อย่างไร เริ่มต้น เหมือนว่าน้องใหม่ คือตัวท่านถือ
ว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญในเรื่องของคดีนี้แล้ว สำหรับพนักงานอัยการทั่วไป หมายความว่าเข้าใจใหม่ก็ดี
หรือว่าเริ่มต้นเข้ามาดูในคดีทุจริต ควรจะมีการพัฒนาการอย่างไร เริ่มต้นอย่างไร มีการฝึกอบรมมี
มีการเทรนมี หรืออย่างไร

นายคมคะเน หงศ์ชนนันท์ : ในส่วนนี้ถ้าสำหรับเท่าที่ผ่านมาสํานักงานอัยการสูงสุดเองก็
ตระหนักในเรื่องนี้ ก็มีการจัดอบรมให้กับพนักงานอัยการไม่ว่าจะเป็น เท่าที่ผมทราบก็อย่างอัยการ
จังหวัดที่กำลังจะอยู่ในระหว่างฝึกอบรมอัยการจังหวัดก็ดี หรือว่าอัยการที่จะมารับผิดชอบในส่วน
สํานักงานคดีทุจริตทั้งส่วนกลางและส่วนภาคต่างๆ ก็จะมีการจัดอบรมเพื่อให้เกิดความเข้าใจใน
ระบบไต่สวน รวมถึงขั้นตอนการพิจารณาสำนวนคดีของ ป.ป.ช. และ ป.ป.ท.

นายณัฐพงศ์ สุวรรณพาณิชย์ : ต้องให้ความรู้และให้การฝึกอบรม ที่นี้ขอทราบสถิติเป็น
เปอร์เซ็นต์แล้วกัน เท่าที่ฟ้องคดีมาของท่านคมคะเน ลงโทษก็เปอร์เซ็นต์ และไม่ลงโทษอันไหน
มากน้อยกว่ากัน

นายคมคะเน หงศ์ชนนันท์ : ส่วนใหญ่แล้ว เอาเป็นว่าในส่วน

นายณัฐพงศ์ สุวรรณพาณิชย์ : เอาเป็นเปอร์เซ็นต์

นายคมคะเน หงศ์ชนนันท์ : มันมีบางส่วน เอาเปอร์เซ็นต์ที่เราจับกับไม่จับ ส่วนที่เราจับ
ดำเนินคดี กับส่วนที่เราไม่จับดำเนินคดี ส่วนใหญ่เราจะรับดำเนินคดีให้ ส่วนที่ไม่จับดำเนินคดีเท่าที่
ตามผลมา ศาลยกก่อนข้างสูง

นายณัฐพงศ์ สุวรรณพาณิชย์ : หมายถึงว่าในกรณีที่ยังการไม่จับปั๊บ แล้ว ป.ป.ช. ไปฟ้องเอง
โอกาสที่ศาลจะยกนี้สูง หรือถ้าในกรณี

นายคมคะเน หงศ์ชนนันท์ : หรือลงก็ลงไม่เต็มตามที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ฟ้อง

นายณัฐพงศ์ สุวรรณพาณิชย์ : แต่ในกรณีของพนักงานอัยการฟ้องหลังจากผ่าน
กระบวนการอะไรต่างๆ แล้ว เปอร์เซ็นต์ในการลงโทษ

นายคมคะเน หงศ์ชนนันท์ : เปอร์เซ็นต์ในการลงโทษผมให้สูงถึง 80%

นายณัฐพงศ์ สุวรรณพาณิชย์ : 80 เปอร์เซ็นต์ นอกนั้นก็ แสดงว่า

นายคมคะเน หงศ์ชนนันท์ : 80 เปอร์เซ็นต์ หมายถึงว่า มันเต็มตามฟ้อง

นายณัฐพงศ์ สุวรรณพาณิชย์ : เต็มตามฟ้อง แต่ว่ายกฟ้องมีบ้างหรือไม่

นายคมคะเน หงศ์ชนนันท์ : ยกฟ้องก็มีบ้าง แต่ว่าเปอร์เซ็นต์น้อย

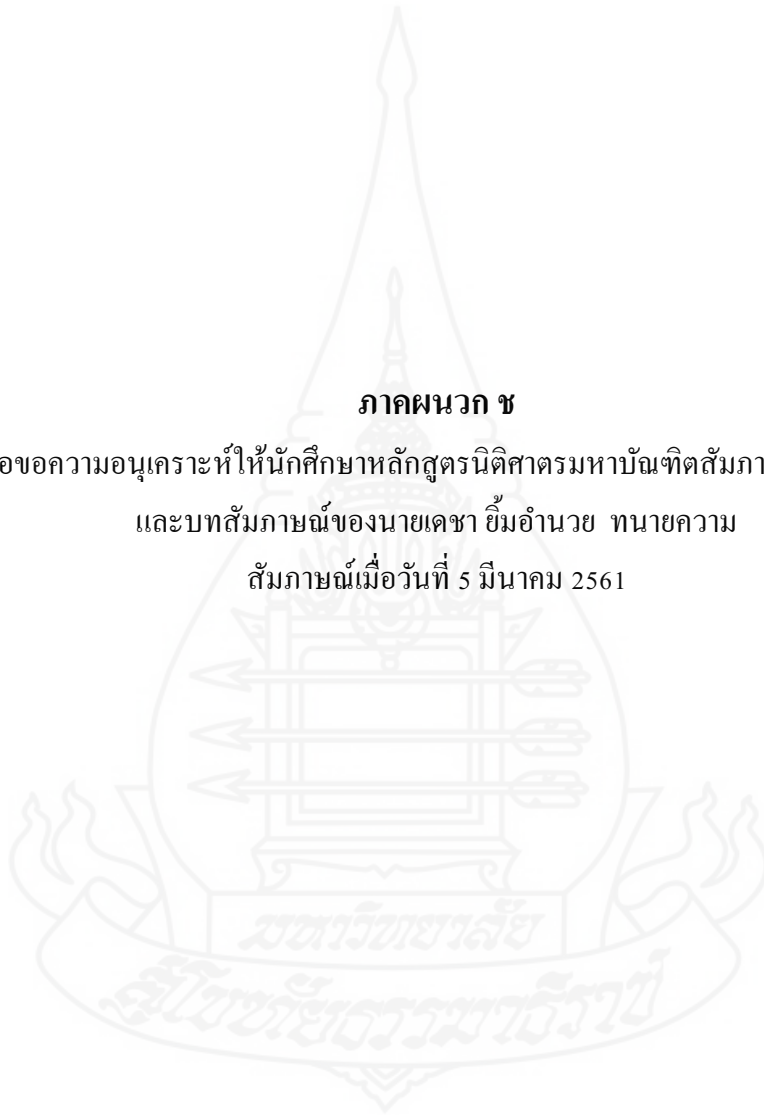
นายณัฐพงศ์ สุวรรณพาณิชย์ : สุดท้ายนี้ต้องขอขอบคุณท่านคมคะเน วงชนนันท์
อัยการผู้ดำเนินคดีในศาลคดีอาญาทุจริตเป็นอย่างสูง ขอขอบคุณครับ

ภาคผนวก ข

หนังสือขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิตสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก

และบทสัมภาษณ์ของนายเดชา ยิ้มอำนวย ทนายความ

สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2561

ที่ ศธ ๐๕๒๒.๑๘/๓๐๙

สาขาวิชานิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี ๑๑๑๒๐

๑๓ มีนาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก
เรียน ท่านเดชา ยี่มอานวย

ด้วย ดร.ณัฐพงศ์ สุวรรณพานิชย์ นักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกกฎหมาย
อาญาและกระบวนการยุติธรรม มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช อยู่ระหว่างการศึกษาศูตวิธานิพนธ์ในหัวข้อ
“บทบาทของพนักงานอัยการในการดำเนินคดีอาญาในศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ” โดยมี
ศาสตราจารย์ ดร.ธวัชชัย สุวรรณพานิช เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา นักศึกษามีความจำเป็นต้องได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับ
การดำเนินคดีอาญาทุจริตและประพฤติมิชอบเพื่อให้วิทยานิพนธ์มีความสมบูรณ์

ในการนี้ สาขาวิชานิติศาสตร์เห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเป็นอย่างสูง
เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช จึงขอความอนุเคราะห์ท่านอนุญาตให้
นักศึกษาเข้าพบเพื่อสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกตามหัวข้อดังกล่าวข้างต้น เพื่อประโยชน์ในทางวิชาการและประกอบ
การศึกษาต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ภาณุมาศ ชัดเจนงาม)

ประธานกรรมการประจำสาขาวิชานิติศาสตร์

งานเลขานุการกิจ

โทร. ๐๒-๕๐๔-๘๓๖๔-๕, ๐๒-๕๐๔-๓๖๐๒

โทรสาร. ๐๒-๔๐๓-๓๘๕๕

หมายเลขโทรศัพท์ติดต่อนักศึกษา ๐๘๗-๐๒๐๕๕๕๕

วันที่ 5 มีนาคม พ.ศ. 2561

ได้มาทำการสัมภาษณ์ท่านนายควม ชื่อ นายเดชา ยิ้มอำนวย

นายณัฐพงศ์ สุวรรณพาณิชย์ : ขอรายว่าท่านว่าความมานานเท่าไร

นายเดชา ยิ้มอำนวย : เป็นนายมา 38 ปี จบนิติศาสตร์บัณฑิต เนติบัณฑิต สมัย 33 แล้ว ก็จบรัฐศาสตรมหาบัณฑิต จากธรรมศาสตร์ ปัจจุบันก็ประกอบอาชีพนายควม ในส่วนที่จะมาคุยกับท่านในวันนี้ ก็เรื่องของกรณีที่เคยไปว่าความในศาลคดีทุจริตและประพฤติมิชอบกลาง ซึ่งปัจจุบันนี้ใช้อาคารศาลแขวงคูสิตร่วมอยู่ที่ท่าน้ำศรีย่าน ก็ต้องเรียนว่าในกระบวนการที่เราไปพบมาวันนี้ วิธีพิจารณาความในศาลทุจริตนั้น เป็นวิธีพิจารณาความในระบบไต่สวนเต็มรูปแบบ เพราะฉะนั้นบทบาทของนายควมในคดีรวมทั้งตัวความที่เป็นโจทก์และจำเลย อันนี้ที่ผมทำนี้เป็นคดีซึ่งราษฎรฟ้องเอง ก็ต้องเรียนว่าปัจจุบันนี้เมื่อยื่นฟ้องไปศาลรับฟ้องแล้วก็มีกรมการนำหมายตามปกติ แต่ว่ากระบวนการจะแปลกกว่าที่ศาลอาญา เพราะว่าจะมีเจ้าพนักงานคดีมากลั่นกรองเกี่ยวกับพยานหลักฐานและประเด็นแห่งคดี เพื่อนำเสนอศาลอีกหนึ่งขั้นตอน ซึ่งเมื่อพนักงานคดีได้พิจารณาแล้ว พนักงานคดีก็จะ สมัยก่อนที่เปิดศาลใหม่ๆ คนฟ้องคดีถ้าทำสำเนาไปชุดหนึ่ง สำเนาคำฟ้องนอกจากศาล ก็ให้จำเลยแล้ว ยังต้องให้เจ้าพนักงานคดีด้วยเพื่อพิจารณา หลังจากนั้นก็มีกระบวนการเรียกบัญชีพยาน ที่นี้ผมจะพูดถึงกระบวนการในการพิจารณาคดีเลย รวบรวมคดีตอนการส่งหมายไปแล้ว ซึ่งเป็นคดีอาญาหลังจากที่มาตั้งศาลอาญาทุจริตซึ่งเดิมที่เป็นแผนกหนึ่งในศาลอาญา กระบวนการพิจารณาได้ปรับเปลี่ยนมาเป็นไต่สวนเต็มรูปแบบ เจ้าพนักงานคดีก็จะพิจารณาพยานหลักฐานว่า พยานหลักฐานและประเด็นใดที่ตัวโจทก์จะนำสืบในชั้นพิจารณาเพื่อเสนอศาล ซึ่งศาลก็จะพิจารณาอีกทีว่า ที่โจทก์ได้คุยกับเจ้าพนักงานคดีวันนั้นมีประเด็นอะไร ยังครบถ้วนหรือยังไม่ครบถ้วน ก็จะส่งกลับลงมา หลังจากนั้นก็เข้าสู่กระบวนการไต่สวน นัดทำการไต่สวน ซึ่งต้องเรียนว่าเป็นกระบวนการเต็มรูปแบบ แม้ว่าในกระบวนการไต่สวนของวิอาญาจะกำหนดให้ทนายจำเลยมีสิทธิที่จะซักค้านหรือจำเลยมีสิทธิซักค้านอะไรได้ประกอบพยานเอกสาร พยานเอกสารจำเลยก็อาจจะเสนอไปได้ เสนอเป็นพยานศาลซึ่งศาลถ้าเห็นชอบเห็นดีด้วยก็จะรับไปเป็นพยานศาลซึ่งเป็นอำนาจของกระบวนการไต่สวนของศาลอยู่แล้ว ซึ่งศาลมีอำนาจหมดเป็นเบ็ดเสร็จอยู่ที่ศาล ในคดีที่ผมทำนี้เป็นกระบวนการไต่สวนซึ่งเป็นการไต่สวนมูลฟ้องในระบบไต่สวนเต็มรูปแบบ ไม่ใช่ระบบกล่าวหาแล้ว เพราะฉะนั้นศาลจะเป็นคนถามพยานเอง และก็กำหนดพยานด้วยว่าจะสืบใครบ้างซึ่งในคดีผม ศาลบอกเอาตัวโจทก์มาคนเดียวพอ แล้วก็สืบพยานตามประเด็นที่ศาลถาม จำเลยนี่ก็ไม่อนุญาตให้ถามค้านด้วยเพราะว่าศาลบอกว่าให้ตอบคำถามของศาลตามประเด็นที่ศาลพอใจแล้วก็ถ้าคำถามอื่นซึ่งตัวพยานอยากจะพูดอยากจะอะไร ก็สุดแท้แต่ศาลที่จะพิจารณาจะบันทึกหรือไม่บันทึก จะรับหรือไม่รับ เพราะว่าศาลบอกแล้วว่าศาลจะเป็นผู้ถามพยานเอง ไม่ให้คู่ความ

ถามทั้งสิ้น อันนี้เป็นกระบวนการใต้สวนเบ็ดเสร็จคล้ายๆ ศาลไคฟงในเปาบุ้นจิ้น เปาบุ้นจิ้นก็สอบสวนเอง ผมให้ข้อคิดเห็นในลักษณะของกระบวนการอย่างนี้ว่าเป็นกระบวนการใต้สวนเต็มรูปแบบ ผมติดอยู่ในเรื่องขององค์คณะในการพิจารณา ถ้าหากว่ากฎหมายวิธีพิจารณาความคดีอาญาในศาลทุจริตนี้จะเกิดความเป็นธรรมในระบบใต้สวนเต็มรูปแบบเมื่อเราใช้ระบบใต้สวนโดยไม่มีลูกขุนเพื่อมาฟังข้อเท็จจริง การที่จะปล่อยให้องค์คณะมีแค่สองหรือสามคน เป็นองค์คณะในการพิจารณาคดีซึ่งมีอัตราโทษสูงบางทีคดีเรียกรับสินบนเจ้าพนักงานข้าราชการที่ตกเป็นจำเลยมีโทษถึงประหารชีวิตท่านผู้สัมภาษณ์ท่านเป็นอัยการ ท่านก็ทราบวาทะโทษมันสูง เพราะฉะนั้นผมไม่เห็นด้วยกับการปล่อยให้มีองค์คณะแค่สองหรือสามคนซึ่งจริงๆ จะนั่งครบ ไม่นั่งครบ นั่งคนเดียวเรารู้กันอยู่นี้เป็นทางปฏิบัติ ควรที่จะต้องแก้กระบวนการ โดยที่ว่าถ้าเราไม่มีลูกขุนในการฟังข้อเท็จจริงเราฟังข้อกฎหมายปล่อยให้ศาลฟังข้อเท็จจริงทั้งข้อกฎหมายนี้ควรจะต้องมีองค์คณะไม่ต่ำกว่าเจ็ดคน ซึ่งวันนี้ศาลอาญานักการเมืองคุณกำหนดให้มีองค์คณะถึงเจ็ดคน แล้วทำไมข้าราชการคุณพิจารณาความผิดของข้าราชการ ทำไมคุณมีแค่สองคนหรือสามคน คือทั้งฟังข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย ก็อาจจะขอเสนอประเด็นนี้เอาไว้ให้พิจารณากันในการศึกษาว่า ถ้าต้องการใช้กระบวนการพิจารณาใต้สวนเต็มรูปแบบควรอย่างยิ่งที่จะต้องเพิ่มองค์คณะ

นายณัฐพงศ์ สุวรรณพาณิชย์ : ในความเห็นส่วนตัวของท่านนายเดชาฯ มีความเห็นว่าเป็นระบบการดำเนินพิจารณาคดีในศาลในระบบเดิมคืออาญาทั่วไป กับระบบใต้สวน อันไหนจะทำให้เกิดเขาเรียกว่าความยุติธรรมหรือความมั่นใจต่อประชาชนได้ว่า อันไหนที่มันจะเกิดความยุติธรรมมากกว่ากัน ขอความคิดเห็นนิดนึง

นายเดชา ยิ้มอำนวย : ผมยังมั่นใจว่าในกระบวนการระบบที่คู่ความสามารถนำพยานหลักฐานเข้าสู่ศาลได้เต็มที่ น่าจะเป็นระบบที่ดีกว่าในระบบที่ให้ศาลเป็นคนกำหนดประเด็นเองแล้ววินิจฉัยเอง เพราะว่าผมถือว่าลักษณะของในระบบศาลนี้ ถ้าเราเปรียบเทียบกับกรณีจราจรหรือว่าเป็นพิธีกรรมทางระหว่างประเทศหรืออะไร มันเป็นระบบไตรภาคี มันมีคู่ความสองฝ่าย แล้วมันมีศาลอีกฝ่ายหนึ่ง เป็นสามฝ่าย เหมือนสามขาแต่ถ้าหากว่าเราตัดกระบวนการทั้งหมดให้เป็นระบบใต้สวนโดยให้เหลือหนึ่งขา คือให้ศาลมีบทบาทแต่เพียงผู้เดียวนี้ แล้วในประเทศไทย ซึ่งไม่มีระบบลูกขุนมารองรับในการฟังข้อเท็จจริงนี้ ซึ่งจะทำให้ทัศนคติหรือมุมมองของศาลคนนั้นหรือว่า ผมถึงขอว่าถ้าจะเอาอย่างนี้ต้องเพิ่มองค์คณะในการฟังข้อเท็จจริงถึงเจ็ดคนเป็นอย่างน้อยซึ่งจะต้องเพิ่มจำนวนผู้พิพากษาขึ้นมาอย่างมหาศาล เพราะว่าเราอย่าลืมว่าถ้าเราปล่อยให้คนคนเดียวฟังข้อเท็จจริงเป็นยุติได้โดยไม่มีในระบบกล่าวหาเป็นระบบสามขา มีวิธีพิจารณาความซึ่งบังคับศาล บังคับโจทก์ จำเลย บังคับคู่ความให้ทำตามรูปแบบเพื่อให้เกิดกระบวนการยุติธรรมในการค้นหาความจริง แต่วันนี้เราค้นหาความจริงด้วยศาลเพียงสองหรือสามคนในคดีทุจริต

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : เพราะฉะนั้นความเห็นของท่านนายกก็คือหมายความว่าประเด็นที่หนึ่ง คือควรเพิ่มองค์คณะในการพิจารณา และก็ควรมีระบบลูกขุนมากลั่นกรองอีกทีหนึ่ง

นายเดชา ยิ้มอำนวย : ถ้าในศาลทฤษฎีต้องการระบบไต่สวนควรจะต้องมีลูกขุน

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : ควรจะมีลูกขุนเข้ามาพิจารณาร่วมด้วย และก็อยากทราบว่าถ้าตัวนี้ถ้าเราจะเพิ่มบทบาท บทบาทของนายความที่ดี หรือบทบาทของอัยการที่ดี อำนาจหน้าที่ควรจะแก้ไขแค่ตรงจุดไหน จะเพิ่ม คือถ้าเราไปว่าความเฉยๆ ก็เหมือนกับเรา ขอโทษนะครับภาษาชาวบ้านเขาเรียกว่า เหมือนกับไปรษณีย์ ไม่มีบทบาทมาก ทั้งๆ ที่บางทีบางเรื่องบางราวเราควรที่จะมีอำนาจที่จะถามค้านได้ตามจริงเหมือนระบบ

นายเดชา ยิ้มอำนวย : ถึงบอกว่ามันทำให้เกิดเป็นระบบสามขาในการที่จะค้นหาข้อเท็จจริงแต่วันนี้มันเหลือขาเดียว เหลือขาของศาลขาดเดียว เพราะฉะนั้นผมยังมีความเห็นว่าถ้าหากเราไม่มีลูกขุน เราก็ควรจะต้องใช้ระบบผสมระหว่างกล่าวหาและไต่สวนไปด้วยกัน

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : ควรจะใช้ระบบผสมก็คือ

นายเดชา ยิ้มอำนวย : ก็คือยึดหยุ่นในการให้สิทธิคู่ความ โจทก์และจำเลย ได้แสดงพยานหลักฐาน

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : ได้อย่างเต็มที่

นายเดชา ยิ้มอำนวย : และได้เสนอประเด็น

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : ในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่

นายเดชา ยิ้มอำนวย : ในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : ที่นี้ขอโทษนะครับ ประเทศไทยเราเพิ่งมาใช้ระบบไต่สวนในศาลไม่กี่ศาล เช่น ศาลอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง คดีค้ำมนุษย์ อะไรก็แล้วแต่ หรือแม้กระทั่งคดีทฤษฎี ท่านเห็นว่าบทบาทของนาย อัยการ หรือผู้พิพากษาที่พิจารณาคดี มีความรู้ความสามารถในการเข้าถึงระบบไต่สวนมากน้อยแค่ไหน อย่างไร และควรที่จะมีการอบรมหรือให้ความรู้กับทั้งสามส่วน เช่น นายคดี อัยการคดี หรือศาลคดีหรือไม่ อย่างไร

นายเดชา ยิ้มอำนวย : นี่จ้ะ เมื่อกี้ผมบอกว่าเป็นทัศนคติ เพราะอย่างนั้น ทัศนคติของศาลนี้ในการที่ศาลนี้อย่าลืมว่า ถ้าเรามองถึงระบบไต่สวนคดีอาญาทฤษฎีนักการเมืองหรือว่าข้าราชการหรืออะไรอย่างนี้ เราต้องใช้ศาลชำนาญพิเศษแล้ว ต้องเป็นลักษณะว่าผู้พิพากษาต้องได้รับการอบรมในระบบของในกระบวนการในหลักของหน้าที่การปฏิบัติงานขององค์การของข้าราชการเหล่านั้น เพราะว่าบางข้อเท็จจริงมันเป็นคาบเกี่ยวจริยธรรมคาบเกี่ยวกับนโยบายของสังคม เพราะเราอย่าลืมนะว่าถ้าเราย้อนกลับไปประวัติศาสตร์สมัยที่เราเรียนกฎหมายครั้งแรก เขาบอกว่าเช็คที่จ่ายค่าฮั้วกัน เป็นเช็คที่สามารถฟ้องร้องได้ เพราะว่าเป็นคู่มือทางการค้าการฮั้ว ยอมรับการฮั้วในสังคมสมัยนั้น

พอสังคมมันเปลี่ยนแปลงมาปัจจุบันนี้เรามีกฎหมายห้ามฮั้ว ห้ามฮั้วและดำเนินคดีด้วย เพราะฉะนั้น ถ้าหากว่าเราต้องการให้การวินิจฉัยคดีนี้มันเป็นไปโดยความเที่ยงธรรมจริงๆ เราก็จะต้องให้ศาลที่มานั่งพิจารณาคดีเหล่านั้นมีความชำนาญ เช่น ถ้าคุณต้องการที่จะวินิจฉัยคดีตำรวจ ผมว่าผู้พิพากษาคนนั้นจะต้องรู้กฎ กติกา ระเบียบตำรวจ มติ คตร. คือต้องรู้ละเอียด จะทำอย่างไรก็ได้ มันจะต้องมีขบวนการเทศผู้พิพากษาคคนี่ว่ารู้จริงในเรื่องนี้ ผมยืนยันว่าปัจจุบันนี้ในคดีที่ผมนั่งพิจารณา อันนี้พูดถึงศาลทั่วไปขาดความรู้เกี่ยวกับเรื่องกฎหมายพิเศษในเรื่องเหล่านั้นที่ลงไปรายละเอียดลึกๆ ที่เป็นระเบียบ เป็นกฎกระทรวง เป็นกติกา หรือเป็นข้อบังคับขององค์กรต่างๆ อันนี้จะเป็นเรื่องที่กำลังลำบาก เราเห็นว่าเขาไม่รู้แต่เวลาเมื่อ โจทก์และจำเลยมันมีบทบาทมันก็สามารถนำเสนอให้ศาลรู้ได้ แต่ถ้าในระบบศาลทุจริตที่ท่านสัมภาษณ์ผมนี้ ถ้าไม่มีโจทก์จำเลยไปนำข้อเท็จจริงเหล่านั้น ไปให้ผู้ศาล ปล่อยให้มันเป็นทัศนคติของศาลเพียวๆ แล้วถ้าศาลไม่มีความรู้ในเรื่องนั้น ท่านคิดว่าคำวินิจฉัยจะเป็นธรรมมี ก็ฝากให้ท่านนำไปศึกษาต่อด้วย

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : ถูกต้อง ทีนี้ถ้าเราเห็นว่าความชำนาญของศาลก็ดี ทีนี้เราจะเพิ่มเขาเรียกว่าอำนาจของทนายก็ดี ของอัยการก็ดี ให้การดำเนินคดีมีประสิทธิภาพควรจะทำอย่างไร เพราะว่าเราเป็นเพียงแค่อื่นเอกสารไปเฉยๆ และก็คำถาม เท่าที่ผม

ทนายเดชา ยิ้มอำนวย : อันนี้ผมว่าในกระบวนการวิธีพิจารณาความในศาลทุจริตหรือในค้ำมนุษย์ก็แล้วแต่ ยังต้องควรมาเป็นระบบผสมอยู่ ยังไม่ควรที่จะปล่อยให้ไปไต่สวนอย่างร้อยเปอร์เซ็นต์

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : ร้อยเปอร์เซ็นต์ควรที่จะเป็นระบบผสม คือเปิดโอกาสให้ทั้งทนายความ ทั้งอัยการ

ทนายเดชา ยิ้มอำนวย : แล้วฝากท่านด้วย ท่านเป็นอัยการ มันมีคดีหลายคดีที่เวลาตั้งข้อหาไปตั้งค้ำมนุษย์เลย แม้กระทั่งข่มขืน คดีข่มขืนธรรมดา ข่มขืนธรรมดาไม่มีเหตุผลอะไรเลย ผู้เสียหายตัวต่อตัวกับผู้หญิงหรือข่มขืนสองคน หรืออะไรอย่างนี้ ก็ไปตั้งข้อหาค้ำมนุษย์ก็มีเพื่อที่จะนำกระบวนการพิจารณาสืบพยาน โดยเป็นระบบไต่สวน แต่ปรากฏว่าในเนื้อหาของคำฟ้องไม่มีเลยเกี่ยวกับเรื่องค้ำมนุษย์ อันนี้ผมเรียนเลยว่าอันนี้เจอท่านเข้าฝากท่านเอาไว้ในอนาคตว่า วันนี้คดีเสือดำเป็นคดีที่พนักงานสอบสวนไปตั้งข้อหาทารุณกรรมสัตว์ ซึ่งพระราชบัญญัติทารุณกรรมสัตว์เขาเขียนว่า สัตว์ที่เกิดโดยธรรมชาติจะต้องให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรและธรรมชาติประกาศว่าเป็นสัตว์ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองทารุณกรรมสัตว์ ท่านดูข่าวดังพันหมาตีหมา ดิดคูกเท่าโน้นเท่านี้ ยิ่งเสือดำตายเอามากิน ไม่ผิดทารุณกรรมสัตว์ มันก็ค้ำนายตามมาก เพราะเขาไม่ได้ไปตั้ง ยังไม่ได้มีการประกาศคุ้มครองสัตว์พวกนี้มา แต่ตำรวจซึ่งเจ้าพนักงานป่าไม้มาแจ้งความ เขาก็ต้องรับแจ้งครวนี้เขาจับแจ้งข้อหาเกินกว่าความเป็นจริง เขาถูกตั้งกรรมการสอบสวนวินัย อันนี้เป็นเรื่อง

นายณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ : ผมว่าไม่ถูก

นายเดชา ยิ้มอำนวย : อันนี้เป็นเรื่องที่น่าแปลกใจมากผมว่าถ้าตำรวจคนไหนโดนอย่างนี้ในอนาคต ถ้าศาลยกฟ้องข้อหาไหน พนักงานสอบสวนติดคุกตายเลย

นายณัฐพงศ์ สุวรรณพาณิชย์ : ตายหมดทุกคน

นายเดชา ยิ้มอำนวย : เพราะเป็นข้อหาที่เกิดยกฟ้อง หมายความว่าฟ้องแล้วไม่มีเนื้อหาในเรื่องเหล่านั้นเลย อันนี้อันตราย

นายณัฐพงศ์ สุวรรณพาณิชย์ : พูดย่างๆ ว่าถ้าเราจะเพิ่มอำนาจควรจะเป็นระบบผสมและความชำนาญของศาลเป็นเรื่องมีความสำคัญ

นายเดชา ยิ้มอำนวย : ต้องฝากนิดหนึ่งว่า ในความชำนาญของศาล ผมเชื่อว่าศาลเองเราก็รู้ของท่านอัยการหรือทนายก็รู้ว่า คงรอที่จะให้คู่ความนำความพิเศษเกี่ยวกับความละเอียดในเรื่องนั้นมาพิจารณา สมมติจะย้อนกลับไปในคดีบางคดีซึ่งศาลไม่มีความชำนาญเลย กฎหมายยังเขียนให้ไปเรียกผู้ชำนาญมาเพื่อสั่งแล้วถ้าหากว่าคุณใช้ระบบไต่สวนอย่างนี้ เขาไม่มีสิทธิที่จะเสนอผู้ชำนาญการพิเศษ หรืออะไรอย่างนี้ ก็จะเป็นอย่างไร

นายณัฐพงศ์ สุวรรณพาณิชย์ : ถูก ความยุติธรรมก็ไม่เกิดขึ้น

นายเดชา ยิ้มอำนวย : แล้วศาลยอมรับมั้ยว่า ศาลกับทนาย อัยการต่างกัน ผมว่าศาลคงไม่ไปคอนเซ็ปต์ใครในเรื่องของกฎหมายพิเศษหรือเรื่องข้อเท็จจริงที่ลงไปในรายละเอียดซึ่งมันเป็นเทคนิคเขียนของวิชาชีพหรือขององค์กรของข้าราชการคนคนนั้น

นายณัฐพงศ์ สุวรรณพาณิชย์ : ทำนี้ก็ฝากว่าในประเด็นสุดท้ายท่านทนายความว่าถึงเวลาหรือยังที่เราควรจะใช้ระบบไต่สวน ในคดีพวกนี้

นายเดชา ยิ้มอำนวย : ในความเห็นผม ในคดีพวกนี้ถ้าจะใช้ไต่สวนก็ต้องไต่สวนเต็มรูปแบบเหมือนกับที่เป็นสากลก็คือมีระบบคนกลั่นกรองข้อเท็จจริง มีจำนวนหนึ่งเป็นลูกขุนนั่นแหละ ถ้าหากเราปล่อยให้ศาลทั้งฟังข้อเท็จจริงข้อกฎหมายด้วย ผมว่าสับสน มีปัญหา

นายณัฐพงศ์ สุวรรณพาณิชย์ : สุดท้ายนี้ก็ต้องขอกราบขอบพระคุณทนายความเป็นอย่างสูง

นายเดชา ยิ้มอำนวย : ด้วยความยินดี หวังว่าการศึกษาของท่านจะเป็นประโยชน์ต่อกระบวนการยุติธรรมต่อไป

นายณัฐพงศ์ สุวรรณพาณิชย์ : กราบขอบขอบคุณท่านทนายเดชา ยิ้มอำนวย ปัจจุบันก็ยังว่าความอยู่

นายเดชา ยิ้มอำนวย : ผมเป็นอนุกรรมการวิชาการของสภาทนาย และเป็นทีปรีภษาสำนักฝึกอบรมวิชาว่าความ

นายณัฐพงศ์ สุวรรณพาณิชย์ : ต้องกราบขอบขอบคุณท่านอีกครั้ง ขอขอบคุณมากครับ

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นายณัฐพงษ์ สุวรรณพานิชย์
วัน เดือน ปีเกิด	9 ตุลาคม 2499
สถานที่เกิด	จังหวัดเชียงใหม่
ประวัติการศึกษา	-นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง -เนติบัณฑิตไทย สำนักศึกษาอบรมกฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา สมัยที่ 33 -พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิตทางรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (NIDA) -วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาการจัดการความรู้) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ -ปรัชญาคุษฎีบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
สถานที่ทำงาน	สำนักงานวิชาการ สำนักงานอัยการสูงสุด
ตำแหน่ง	รองอธิบดีอัยการ สำนักงานวิชาการ

